

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ROMAN

2020

Çiğli Belediyesi
FAKİR BAYKURT
ROMAN
Ödülü

AMASANGA

BİR BAŞKA ADIYLA AMAZON

TURAN ALİ ÇAĞLAR

Literatür®

Amasanga

Turan Ali Çağlar, 1952'de Mersin'in Çağlarca Köyü'nde doğdu. Mersin İlköğretim Okulu'nu (1968), daha sonra Açıköğretim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği'ni bitirdi. 1994 yılında emekli olan Çağlar, yaşamını Mersin'de sürdürmektedir. 1986 yılından beri ulusal ve yerel dergilerde elliye aşkın, halkbilim konularında yazıları yayınlandı. Yaşar Kemal ve Osman Şahin'in yönlendirmeleriyle öykü ve roman yazmaya başladı (2003).

Gözlem Yayınevi'nin düzenlediği Gila Kohen Öykü Yarışması'nda "Tımtı" adlı öyküsü dördüncü (2008), Kelenderis Öykü Yarışması'nda "Sapan" adlı öyküsü birinci, Datça-N. Akkaraca Öykü Yarışması'nda "Sofia'nın Evi" adlı öyküsü üçüncü seçildi (2012). Ümit Kaftancıoğlu Öykü Yarışması'nda, "Çocukluğumun Yaylası" ile mansiyon aldı; Mersin'in kurtuluş günüyle ilgili öykü yarışmasında "Paşaoğlu" öyküsü birinciliğe değer görüldü (2017). Yaşar Kemal Çukurova Kültürü'nü Yaşatma Derneği (YAŞAD) tarafından verilen Yaşar Kemal Öykü Ödülü'nde birinciliği "Karakulağın Ölümü" öyküsüyle (2019), Çiğli Belediyesi Fakir Baykurt Roman Ödülü'nü "Amasanga" adlı romanıyla kazandı (2020).

Yayınlanmış kitapları: *Zazalı* (roman, 2010), *Yolgeçen Hanı Öyküleri* (2012), *Mersin-Tarsus Halk Kültürü* (2016), *Tarsuslu Âşık Mahrumi* (2016).

Turan Ali Çağlar

Amasanga

Bir Başka Adıyla Amazon

ROMAN

LİTERATÜR YAYINLARI: 827

Çağdaş Edebiyat: 27

AMASANGA
BİR BAŞKA ADIYLA AMAZON

Turan Ali Çağlar

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Çiğli Belediyesi Fakir Baykurt Roman Ödülü Seçici Kurulu
Adnan Binyazar, Öner Yağcı
Hidayet Karakuş, Işık Baykurt, Bahri Karaduman

Kapak Tasarım
Tansel Baybara

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, Temmuz 2020

Baskı ve Cilt:
Umut Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. Başak Han, No: II
Keresteciler, Merter - İstanbul
Sertifika No: 45162
Tel: (0212) 637 04 11

ISBN: 978-975-04-0828-1

© Copyright 2020, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz,
fotokopi çekilemez, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, İpek Sokak, No: 10 Kat: 2
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www.literatur.com.tr

İzmir Çiğli Belediyesi
“2020 Fakir Baykurt Roman Ödülü”

Antahsum

1. Bölüm

Köle Aziyah Anlatıyor:

“Tanrılar mazlumlara için ellerini kirletmezler.”

Bir Amon rahibinin sözü

Antahsum’u mu sordunuz bana?... Efendimi, hanımımı mı sordunuz?...

Anlatırım onu uzun uzun, anlatırım ama geçmişimi, çektiklerimi, bize yardımlarını öğrenmeden ona olan sonsuz saygımı anlayamazsınız ki!... İlkin kendi yaşamımdan bilmeniz gerekenleri aktarayım. Sonra kraliçem zaten kendiliğinden karşınıza çıkacak.

Tanrılar Elleri Kirletmezler

Yirmi bir uzun kış geçti üstünden ama daha dün gibi aklımda...

Uçsuz bucaksız bir çam ormanında kamp kurmuştuk. Nerede mi?... Ugarit diyarı derler uzak güneyde bir yer. Hızlı yürüyen bir askerin buradan, on beş günde varabileceği bir uzaklıkmış...

Onluklar, ellilikler, yüzlükler biçiminde bölüklere ayrılmış, gece gündüz talim yapıyorduk. İçinde aslanların, kap-

lanların yaşadığı o vahşi orman, asker sesiyle inliyordu. Geçen yaz, kafasıyla yalnızca bir elini bulabildiğimiz dayımın parçalandığı yere çok yakındı benim bölüğüm. Onu yapan aslanlar karşıma çıksa da kargımla karınlarını deşsem demiştim amma görünmedi hiçbiri.

Orada yirmi iki gün talim yaptık, savaş talimi. Ben kargıcıydım, kargı onluğundandım. Amcamın oğlu da sapan-cıydı. Attığı taş hedefini şaşırılmaz, uyarına gelirse bir boğayı bile öldürürdü.

Kargıcıydım, dedim ya, övünmek gibi olmasın, iyi kargı atardım. Çocukluğum sığır çobanlığıyla geçmişti. Ucunu sivrilttiğim uzun bir pırnal dalını attım mı, ta ileriye doğru koşan boğanın burnunun önüne saplar, hemen geri döndürebilirdim.

Vay geçen ömrüme vay!... Şimdi yıldızlar kadar uzak...

Lafın ucundan değil, ortasından başlanırsa böyle olur tabii. Kendimi tanıtmayı unuttum. Ben Ümmiye'den doğma Aziyah. Babam mı?... Onu tanımadım hiç. Evimize gece gündüz girip çıkan amcamı babam sandım hep. Annemin derede çamaşır yıkadığı bir gün Terak adında bir ceylan avcısı görmüş onu. Yıkanıyormuş annem o sıra. Suyun başına dikelmış adam, sevişmek istediğini söylemiş. Annem de karşı çıkmayınca söğüt fidanlarının arasına girmişler. "İşte sen böyle doğdun," derdi teyzem.

Her neyse... Memleketim Ugarit, kuzey Suriye'de bir şehirdir. Büyüktür Ugarit, Hattuşas kadar büyük müdür bilmem ama şu Venassa'nın üç dört katı var.

Köyümüz o Ugarit'e üç günlük yolda, adı Şinşrah. Üç günlük yol dedimse eşek yolu tabii. Hızlı yürüyen avcılar iki günde de varabiliyorlarmış. Vayy, vay!... Adımı söyleyince gözümde canlandı birden. Çeşmenin önündeki koca çınar hâlâ durur mu ki?...

Sığırlarımız vardı, onları güderdim. Tüm yaşıtılarım aynı işi yapardı. Her evin üç beş ineği, iki öküzü, birkaç düveyle tosunu olurdu. Fundalıkların arasındaki çayırarda otlatırdık. Bir yanımız orman, bir yanımız çöl olduğundan arada-

ki fundalıklar pek kıymetliydi. Paylaşılmazdı bir türlü. Hayvan otlatmak için, arpa ekmek için çok dövüşler olurdu bu yüzden. Araları işaretlenmiş tarlalarda güderdik hayvanlarımızı.

O zamanlar alışmıştım kargı atmaya. Dal sürgünlerinden düzgün olanları keserdim. Kolayca kırılmaz onlar. Uzunluğu boyum kadar olurdu. Kalın ucunu sivriltir, birkaç gün de güneşte kuruttum mu yaman bir silah olurdu. Taşa rastlamazsa kesin saplanırdı düştüğü yere.

Çobanlığı bırakıp delikanlı olduğum çağda da kargı sevdası sürdü. Büyüklerimizden duyardım: “Güneşin doğduğu yönde bir şehir vardır, Babillum derler. Orada kargı yarışı yapar pehlivanlar. Şu aşağıımızda, Mısır yolu üzerindeki Sodom, Medyan gibi şehirlerde de yapılır kargı yarışı,” derlerdi. Sanki ben de katılacakmışım gibi daha bir kuvvetle atardım kargıyı.

Gel zaman git zaman, yaşıml ellerimin ve ayaklarımın parmakları sayısına yaklaştığında askere aldılar. Doğrusu sevinmedim değil. O sıra genç bir kıza tutulan babalığının yüzünden annem dirlik vermez olmuştu. Küçük bir yanlışımızda küplere biniyor, zindan ediyordu evi. O yüzden koşarak gitmişim askere.

On kişilik bölüklere ayırarak savaş talimine başlattılar biz acemi askerleri. Yirmi iki gün sonra Ulu Tanrı Hadad'ın huzuruna çıkarılacağımız söylendi.

Sultan Agbar'ın sarayının önünde, Savaş Tanrısı Moze'nin bir yontusu vardı. Uzun, kalın bir çınarın gövdesi oyulmuş, çatık bir kaş, uzun bir burun, kalın dudaklarıyla ceberrut bir Moze. Dikildiği günden beri kaç güvercinin, kaç karganın pisliğine bulanmış boklu kafasını anımsayınca gülmek için kendimi zor tuttum. İnşallah ona benzemiyordur ulu Hadad dedim.

Başımızdaki onbaşı bizi sarayın içine yürüttüğünde merakım iyice arttı. Tempolu ayak sesleriyle serin dehlizlerden geçtik. İçerisi kötü kokuyordu. Koku, kandillerde yakı-

lan içyağından yayılıyordu besbelli. Loş ışıklı geçitlerden sonra büyük bir salona çıktı yolumuz. İçeride dört onluk asker daha var. Biz de sıraya girince ellilik olduk. Başka bir odadan omzu şeritli bir komutan çıktı. Başımızdaki onbaşılardan yanına istedi. Onlara yan odayı göstererek uyarılarda bulundu. Uyarısı, işaret parmağını ikide bir sallayışından anlaşılıyordu. Söyleyeceğini bitirir bitirmez gitti.

Gitmesiyle komutanımız bize döndü ve başıyla yan odayı imledi. “Sultanımız ve en büyük komutan içeride. Girer girmez saygı duruşuna yatın ve benim komutuma kulak verin,” dedi. Sessizce peşinden yürüdük. Kapı açılır açılmaz gözümüze ışık doldu. Sanki binlerce mum yakılıyordu burada. Ortadaki masanın üzerinde göz kamaştıran bir yontu yer alıyor, yanı başında sultanımız Agbar ile bir adam dikeliyordu. Omuzu ay dövmeli iri adam, “Beraka! (Diz çökün)” diye bağırdı, çöktük. Oradaki tüm asker diz çöktü süslü kilimlerin üzerine.

Birkaç soluk sessizlikten sonra, “Kalkın!” dedi aynı ses. Kalktık. “Sultan-ı âlempenah Hazretlerine dönün!” dedi bu kez. Döndük Sultan-ı âlempenah hazretlerine.

İlk kez bu kadar yakından görüyordum Sultan Agbar’ı. Heybetli, çam yarması gibi bir adam. Yüzü çopur çopur. “Küçüklüğünde şark çıbanı geçirmiş,” derlerdi. Kolları ay işaretli o irikıymdan daha gösterişliydi. Sol kulağında küpe, el parmaklarının tümünde parlak taşlı yüzükler vardı. Erguvan renkli harmanisi dizine kadar iniyordu. Belinde altın kemer, pazılarında ve ayak bileklerinde altından hal-kalar vardı.

Onca şatafatlı görüntüsüne karşın bir gözü şehla gibi geldi bana. İki gözü de aynı yere bakmıyordu sanki. Ölen dayım hiç sevmez, “Kitabında yiğitlik yazmaz onun,” derdi. Babalığım da oğlancı olduğunu, haremde hiç kadın olmadığını söylardı.

O duyduklarına gözünün şehlalığı da eklenince sultanı küçümsemeye başlamıştım. Birden, “Çocuklarım!” diye kükreyince her şeyi unutup onu dinlemeye durdum:

“Hadad ile ben!” deyip eliyle altın yontuyu gösterdiğinde ilgim Tanrıya kaydı ve tümcesinin sonunu anlayamadım. On yaşlarında bir oğlan çocuğu boyundaki Hadad, sapsarı altından yapılmıştı. Kendine güvenen bir duruşu vardı. Gülekti, sevgi doluydu yüzü. Dışarıdaki başı boklu Moze gibi değildi. Etkilenip yere kapandım. Pek çoğumuz kapandık. Kapanılmayacak gibi değildi ki. Yüzlerce mumun ışı-ğıyla parlayan yüce Tanrı, gururlu bakışıyla dünyaya meydan okuyordu sanki. Yeniden gür sesini duydum sultanımın:

“Düşman ordusu vatanımıza yaklaşmakta. Haberciler iki günlük yollarının kaldığını söylüyorlar. Bu melunlar gittikleri her yeri talan ediyor, evleri, kaleleri yıkıyor, insanları köle yapıyorlarmış. Ama bizim gibi kahraman bir millete rastlamadıkları belli. Geldiklerinde öyle bir ders vereceğiz ki bir daha ayak basamayacaklar buralara. Sizler bu vatanın kanı, canısınız. Kargılarınızla, oklarınızla, kılıçlarınızla saldırırken yüce Hadad ve sultanınız ben Agbar yanı başınızda olacağız. Bizi göremesenez bile biz sizi görüp nefesimizle yardımınıza koşacağız. Şimdi bana söz vermenizi istiyorum: Vatanınızı koruyacağınıza, Hadad ve benim için ölümü göze alacağınıza yüce yaratıcının huzurunda yemin ediyor musunuz?”

“Ediyoruz!” diye bağırdık. Öyle güçlü bağırmışız ki, kimi mumlar söndü, duvardaki aynalar zangırdadı.

“Aferin aslanlarım!” dedi sultanımız. “Sizin gibi yürekli askerlerim oldukça kimse bizi alt edemez. Şimdi çıkabilirsiniz,” deyip öteki odaya geçti. Geldiğimiz yoldan geri çıktık. Çıktık ki tüm ordu ellilik sırasında yemin kuyruğuna girmiş.

Kampın yirmi üçüncü günü açığa çıkarıldık. Çöl ile orman arasındaki geniş bir düzlüğe ellişer, yüzer dizildik. Arami topraklarında öyle büyük bir ova görmemiştim o güne dek.

“Aboo, ne kadar da çokmuş Ugarit askeri!” dedik birbirimize. Ucumuz bucağımız görünmüyor.

Uzaktan büyük bir araba görüldü. İki değil, dört de değil, tam sekiz tekerleği var. Ve üzerinde Ulu Tanrımız Hadad!.. Ama bu Hadad dünkü gördüğümüz çocuk boyundaki altın tanrı değil, ağaçtan. Lübnan sedirinden yapıldığını önümüzden geçerken anladım. Onca uzaklıktan uzun sakalı görünüyordu. Avret yeri deriyle kapatılmış, tüm vücudu toprak boya ile boyanmış koca tanrının.

Ürktük, korktuk, yerlere kapandık. Papirüs halatlarıyla her yerinden bağlanmıştı. Sarayın önündeki Moze'den daha iri ve heybetliydi. Baş da kirli değildi.

Üç kez secde edip yakardıktan sonra oturup onu izledik. Ceylanlar ülkesi sultanı Abram'ın ağaç ve taştan yapılmış tanrılara savaş açtığını, tümünü kırıp yok ettiğini duymuştuk.

“Yoksa Abram'ın ordusuyla mı savaşacağız?” dedim komutanıma, duymadı.

Komutanımız güneyde, Medyan tarafında büyümüş, koyu esmer, güçlü kuvvetli biri. Çöl adamlarının eksik etmedikleri bir şal var omzunda. Başlarını bellerine dek örten ve adına şabiku dedikleri o şal, çölün amansız sıcağından, kum rüzgârlarından korumuş. Günün doğduğu tarafta, uzak, büyük bir nehir varmış. Fıratı derlermiş adına. Buradaki çaylar, dereler gibi öyle yürünerek geçilmezmiş. Şişme deriden kayıklar çalışmış üzerinde. İşte oralarda da giyilirmiş bu bizim komutanın şabikusundan.

Yeniden sordum sorumu. Bu kez yanıtladı:

“Hayır, Abram'ın ordusu yokmuş. Tek başına savaşmış tahta tanrılarla. Biz kuzeydeki soğuk ülkeden gelecek orduyu bekliyoruz. Yakında olduklarını duyduk.”

“Niye geliyorlarmış?” dedim.

“Bunu bilmen gerekir,” dedi.

“Hadad buradayken bizi kim yenebilir?” dedim güvenle.

“Kimse yenemez,” dedi komutanımız. Dikeldi, ılıdayan tunc kılıcını kaldırdı. “Önce Hadad, sonra Agbar, sonra Ugariit!” diye gür sesiyle bağırdı. Onu duyan tüm asker aynı tonda yineledi: “Hadaaat, Agbaaar, Ugariit!”

Bizi duyan öteki ellilik ve yüzlükler de bağırđılar. Dağ taş inledi sesimizle. Derken koca karınlı kös davulları dövölme-ye, Mısır ordusunda kullanılan firavun zurnaları çalmaya başladı. İçimiz içimize sığmıyor, sesimiz ve inancımız kalıbımızdan taşıyordu. Ceylan yavrusuna atılacak aslan gibi hissediyorduk kendimizi. Değil kuzey ordusu, isterse güneydeki Firavun askerleri de gelsindi.

Bir ara Hadad'ın boyalı yüzünü gülümser gibi gördüm.

Öğleye doğruydu, davullar, zurnalar sustu. Yemek dağıtıldı askere. Yarım lavaşın içine el yarası kadar petekli bal konmuştu. Onca talimde verilmeyen, dahası kimi erin henüz tatmadığı balı bugüne saklamıştı sultan. Ağzımızı şapırdatar şapırdatar yedik. Görevli erlerin dağıttığı sudan maşrapa maşrapa içtik.

Yemek işi henüz bitmemişti ki ovanın kuzey ucundan yoğun bir gürültü akmaya başladı. Henüz hiçbir canlı görünmüyordu ama ormanın arasından yükselen toz bulutu ve kulakları sağır edecek denli artarak gelen ses, büyük değıl, çok büyük bir ordunun gelmekte olduğunu haber veriyordu. Korkmadım desem yalan olur.

Hemen silahlандık. Düzlüğün güney ucuna boydan boya beşerli sırayla dizildik. Tam orta yere Hadad'ı sürükledik. Okçular öne dizildi. İlk saldırıyı yapacak düşman askerlerini onlar yok edecekti. Sonra biz dizildik. Kurtulabilenleri de biz kargılayacaktık. Savaş devam ederse ardımızdaki kılıç ehli girecekti devreye.

Sıramızı düzeltelim, yerlerimizi ayarlayalım derken düşmanın ucu göründü. Hilal gibi sarıp ovaya dolmaya başladılar. Arkası kesilmediğı halde, düzlüğe inenler daha şimdiden iki katımız olmuştu. Ne kadar çok atı varmış düşmanın!... Oysa sultan ve büyük komutanların dışında at bulunmazdı bizde.

Düşman askeri saldırı biçimi almadan sultanımız göründü sol yönümüzde. Yağız bir atı vardı. İri gövdesini zor taşıyordu hayvan. O büyük gürültüde sesini zor duyuyorduk. O nedenle her yüzlüğün karşısına geçip aynı şeyleri söyle-

yerek geçiyordu: “Düşman kalabalık diye korkmayın. Ne kadar korkak olduklarını ben bilirim. Üstelik tanrıları uzakta kaldı, sizin gibi yanlarında değil. Çil yavrusu gibi dağıtarsınız onları!”

Son görüşüm, son sözleri oldu bunlar. Sırıgın ucunda kellesini gördüğüm zaman gözlerinin şehlahlığı belli oluyordu kandan, çamurdan. Savaş bitmişti ve sağ kalanlarımıza tutsaklık zinciri vuruluyordu.

Ne tez bitmişti savaş!... Karşımıza atlı savaş arabalarını dizdiklerinde oyun gibi gelmişti bana. Çok geçmeden hızla sürmüşlerdi üstümüze. Biri arabayı yönetiyor, diğeri ok atıyor, biri de kalkanla koruyordu üçünü.

Daha silahlarımızı kullanamadan pek çoğumuz serildi kara toprağa. Kalanımız da kargı, topuz, balta ve kamalarla perişan olduk. Adamların silahları demir dedikleri göksel bir maden. Bizim tunç baltalardan çok daha sert.

Ben üzerime düşeni yapmış, araba sürücüsünü kargılayıp öldürmüştüm. Ne ki, başıboş kalan at, arabayla birlikte bizim okçuların içine dalmış, üçünün ölümüne neden olmuştu. Onlara yardım edeyim derken sırtıma saplanan kargıyla düştüğümü hayal meyal anımsıyorum.

Gözlerimi açtığımda Malik yaramla uğraşıyordu. “Kürek kemiği korumuş. Yoksa ciğerine kadar inerdi. Çok acır burası ama korkma,” dedi. Elliliğin otacısıydı Malik, komşu köydendi. Çantasından çıkardığı bir avuç tuzu yarama basıverdi. Basmasıyla sıçradım acıdan ama birkaç saniye içinde yeniden bayılmışım. O bayılmam iyi olmuş Malik’e göre. Gömleğimin yırtığıyla tuzun üzerini sarmış. Ayıldığımda kavruluyordu sırtım. Acıdan beynim uyuşmuş.

Akşam yakındı. Düzlüğün güneybatı ucunda büyük bir su çıkar. Labanon Dağlarının kar suları ile beslenen kaynak, bir değirmen döndürecek büyüklüktedir. İşte onun çevresine öbek öbek yerleşti Hitit askerleri. Kocaman ateşler yakarak yengilerinin tadını çıkarmaya başladılar. Meşe fiçılarında getirdikleri şarap ve malt suyunu içip ezgi söylediler

uzun uzun. Sonra alkışlı tempo tutarak kırık hava çalıp ağaç kaşıklarla oynadılar.

Gece boyunca şarap, ekmek, et taşındı köylerden. Kadın getirildi düzinelerce. Öbeklerin pek çoğundan gelen kadın çığlığını anlayabiliyordum da, arada bir duyulan kadın kahkahasını anlamakta güçlük çektim. Yıllardır erkeksiz kalmış, duyarsızlaşmış olanlardan mıydı yoksa korkuyla delirenlerden miydi bilinmez. Oğlancılık illetinin sultandan köylüye kadar yaygın olduğunu, kadının yüzüne bakanların azaldığını anlatırlardı büyüklerimiz. Göl kıyısındaki şehirde Kral Lût'un başına gelen benzer hikâyeyi duymuşsunuzdur. Hitit askerleri yarın Ugarit'e, Sodom'a, Gomarra'ya vardıklarında daha kaç kadına saldıracaklar kim bilir? Nice zamandır çocuğa kalmamış bu kadınlar dokuz ay sonra birer Hitit çocuğu doğuracaklar.

Bahardaydık ama geceler soğuktu. Titreme bir yandan, yaramın zonklaması bir yandan, yarın ne olacağımız, köle mi, ölüm mü, kaybettiğimiz ülkemiz... Arada bir içim geçti mi bilmem. Gidip gelen sayırlı düşüncelerle sabahı ettim.

Güneşin ilk ışıklarıyla Hitit ordusu Ugarit'e yürüdü. Elleri zincirli yüz yirmi üç tutsak ve elli kadar hafif yaralı bizler ise bir bölük Hitit inzibatı eşliğinde ve karlı dağlar yönünde yola çıktık. Çevremde, dün gülüp eğlendiğim silah arkadaşlarımın kanlı cesetlerini görünce içim parçalandı. "Ben de ölse miydim böyle? Toprağını, aileni bir daha görememek değil mi bu? Zalim birinin yumruğunun altında yaşamak acaba ölümü aratacak mı? Kim bilir, yıllar gösterecek bunu. Yine de yaşadığına şükret Aziyah. Ölmek pek de matah bir şey olmasa gerek," dedim içimden.

Bir gariplik çöktü, çöktü ki ne biçim. Dilime bir ağıt takıldı:

Mezarımı derin kazın, bol olsun
Üstü çiçek, mor sümbüllü bağ olsun.

Bir ara gözüm yüce tanrımızı aradı. Yine öyle gülümser gibiydi Hadad. Öyle görünce canım sıkıldı. Yenilgimize seviniyordu sanki? Dayım, güneyli bir arkadaşından duyduğu; “Tanrılar mazlumlar için ellerini kirletmezler,” sözünü sıklıkla söylerdi. O aklıma geldi; öfkeyle, dargınlıkla baktım. Baksam da düşman askerleri çekip götürürken saygıyla davranıyorlardı. Bizi korumayıp onlara yardım ettiğine inanmışlardı besbelli.

Kuzey yönüne “Kuz” der büyüklerimiz. Soğuk, kar, tipi hep o yönden bastırır kışın. Bulutları bile farklıdır. İnce, çizgiler boylamında, ak kartal teleğine benzer kış bulutları. Şinşrah’ın, Cebel’in, ak köpüklü Akçadeniz’in üzerinden kalkmayan boğum boğum, kül rengi, yağmur karası bulutlara benzemez. Bakınca insanı üşütür. Ama dağlarının bahrını, hele de yaz günlerinin pek güzel olduğunu söylerler. Yayla da derlerdi oralara. Ceylan sürüleri ilkyazın hep o yana giderdi.

Ceylan sürüleri deyince gözümde canlandı yine. Sahiden yüzlerce, binlerce ceylan geçerdi kuzeye doğru. Tanrıların kutsadığı bu hayvanlar, yayladaki otlarının yeşerdiği sanki kulaklarına fısıldanmış gibi çölden sökün ederler, yirmi beş, otuz gün boyunca Hitit ülkesine akardı. Gidişlerinde bir tek avcı ok atmasa da, dönüşlerinde kırım, kıyamet yaşarlardı. Geçit yerlerini bekleyen avcılar, Toros yaylalarında semiren ceylanları kargıyla, okla öldürmeye girişirlerdi. Sekiz-on kişi, seksen-yüz ceylan avlardı bir günde. Sonra avı bırakır, vurduklarını bir araya getirirler. Kimi derisini yüzer, kimi içini temizler, tuzcular da içini dışını tuzlarlardı.

Tuz çok değerliydi. Gerçi şimdi de öyle. Bizim köye tuz iki kaynaktan; biri Aram bölgesindeki bir mağaradan, deniz tuzu ise Tarsos adındaki uzak bir şehrin tuzlasından getirilmiş.

Tuzlanan ceylan eti kağınlara doldurulur. Labanon dağlarının doruklarındaki serin mağaralara, obruklara götürülüp konulur. Kışın yiyecek azaldı mı birkaçı getirilir, sekiz on gün yiyeceksiz kalmazdık. Ceylan avı şimdilerde de yapılıyor mu bilmem!...

Humbaba

Günlerce, gecelerce kuzeye yol aldık. Canımız çıkarcasına yürütülüyoruz. Gökyüzünü göstermeyen çam, sedir ormanlarından geçtik. Taşlı, çakıllı yollardan, düz ovalardan yürüdük. Ormanda yatamıyorduk yırtıcı hayvanlardan. Yırtıcılar kadar da Humbaba'dan korkuyorduk. O da kim diyeceksiniz!.. Humbaba, Aram ülkesinin orman tanrısıdır. Ormanı ve içindeki hayvanları korur. Biz yalnız bizim ormanlarımızın tanrısı sanıyorduk, meğer tüm dünyanın tanrısıymış. Nereden çıkardığımı da anlatayım izninizle:

Gecenin birindeydi. Ormanı geçmiş, geniş bir tarlanın ortasına ateş yakıp halka olmuşuk. İnizbatlar öte yanımızda, kendi aralarında şakalaşıyorlardı. Ormanın derinliklerinde kurt ulumaları duyuldu. Az sonra Yaser adındaki arkadaşım eliyle ormanı gösterdi. Kurda mı, çakala mı ait olduğu belli olmayan bir çift göz, ısılıyordu yüz adım öte-mizde. Ürktük ama belli etmedik. Alay ederlerdi inizbatlar. Yaser durur mu? Her gün dayak yese bile bildiğinden şaşmaz, kabına sığmaz bir herif. Anasının karnında dokuz ay nasıl durduğunu merak ederim doğrusu.

“Humbaba!!!” diyerek inizbat çemberinin ortasına atladı. Önden bağlı elleriyle de ormanı gösterip birkaç kez “Humbaba, Humbaba!” sesleriyle bağırdı. Başka zamanki çığlıklarımıza aldırışsız davranan Hititler, Humbaba sözü ile sıçradılar. Kargı, ok ne varsa kuşanıp Yaser'in gösterdiği yöne baktılar. Birkaç soluk bakıp da bir şey göremeyince Yaser'in yakasından tuttular. Daha tokada davranmadan yardıma koştuk. Kimimiz iri iki gözü, kimimiz uzun bir

kuyruğu, kimimiz bir karışlık dişi varmış gibi taklitler yapmaya çalıştık. Cansiperane yaptığımız roller inandırıcı olmuş ki bıraktılar Yaser'in yakasını. Ve sabaha dek nöbet tuttular ormandan göz ayırmadan. Meğer onlar da korkarmış Humbaba'dan.

Yıllar sonra öğrenecektim ki uzakta, ta güneşin doğduğu yerde Gılgamış adında bir sultan yaşamış. Arkadaşı Enkidu ile ormana ağaç kesmeye gitmiş bir gün. Düzgün sedir ağaçlarını kesip gemi yapacakmış aklınca. Bırakır mı Humbaba!.. Bırakmamış. Adı büyük sultanı da güçlü arkadaşını da kovmuş, korumuş ağaçlarını.

Bu masalın kaç türüsünü öğrendim Venassa'da. Özellikle, Babillum, Harran taraflarından gelen dengbej babalar ve halk ozanları anlattı bunları.

İşte o sebeplerle korkuyorduk ormandan. En az elli adım kadar ormandan uzak olan bir tarlada ya da düzlükte gece-liyorduk artık. Humbaba da, yırtıcılar da ürksün diye bol ateş yakıyorduk. Buna karşın iki kez aslan saldırdı üzerimize. Ucu alevli, iri odunlarla kovaladık.

Doymayacak kadar ekmek, kanmayacak kadar su verili-yordu. En büyük sıkıntımız büyük tuvalet yapmaktı. El bağımızı çözmediklerinden temizlenemiyor, hep kirli kalkı-yorduk. Hiçbir ricamız yerine gelmiyordu.

İte kaka götürülsek de ölmemizi istemedikleri belliydi. Yaşamsal bir tehlike olursa, koşup yardıma geliyorlardı. Paraydık, birkaç altın değerinde mal idik onlar için.

Yirmi kadar ölü verdik yollarda. Gömemedik arkadaşla-rımızı, mezarlarında dua okuyamadık. Kurtlar, çakallar yesin, diye yuvarlayıverdiler yollardan aşağı.

Ölüm beni de yoklamıştı birinde. Yaram azmıştı, bedemim yanıyordu. Durmadan su içmek istiyordum. Kuvayk Deresi adında bir akarsuya geldik. Suyu görünce koşup atıldım içine. Oh! Dünya bu kadar güzel, su bu kadar tatlı olamazdı. İçtim, içtim... Malik bağılıyor;

“Yaramı sokma suya, sırtımı koru!”

Kim dinler... İsterse ölüm olsun, daldım içine içine. İçtim, yeniden içtim. Malik tercümana, tercüman da inzi-batlara durumu anlatmış. Hemen iki el sudan çıkardı beni. Biri bir yanımdan, biri öteki yanımdan tokatlayarak Malik'ten yana savurdular. Yaramı kuruladı Malik. "Bir daha su değmesin buraya. Azar da iyileştiremeyiz sonra," dedi. Şişesindeki yeşil ilaçtan yine sürdü. Yola düştük.

Beş altı gün daha gittik. Yol uğrağındaki köylerin dilleri-ni anlamaz olduk. En son Kuvayk suyuna varırken bir çoba-na sormuş, bozuk Aramicesinden öğrenmiştik derenin adını. Ama şimdi hiçbir sözcük anlamıyorduk köylüden de, çobandan da. Hitit ülkesine geldiğimizi sandık ama inzibat-lar da anlamıyordu bu dili.

Yıllar sonra öğrenecektim ki orası Kizzuvatna toprağıy-mış. Kendilerine özgü dilleri varmış, Hititçe konuşmazlar-mış. Büyük kraliçe Puduhepa işte oralıymış. O ülkeden geçiyormuşuz.

Bir sırtı aşınca uzun bir düzlüğe indik. Mola verdi komu-tan. O sıra sağ yanımdaki koyun sürüsünden bir koç tutup getiren aşçıyı azarladı. Koçu bıraktırdığı gibi tokatla-dı da. Anlam veremedik bu işe. Aramice konuşulan yerler-de gördükleri koçu, sığırı getirip kesiyorlardı. Bize bile bol et yedirmişlerdi. Şimdi neden böyle olduğunu da yıllar sonra öğrenecektik.

Meğer Puduhepa'dan çekinirlermiş. Büyük kraliçeye şikâyet edebilirler diyerek geri gönderilmiş koç. Onun yüzünden et göremez oldu midemiz. Arpa bazlamasına talim etmeye başladık. Bilmem kaç gün daha yürüdükten sonra dik bir boğaza girdik. Boğaz dedimse öyle geniş bir vadi sanmayın, dar bir kaya yarığı. Saman yüklü bir atın geçeceği kaddı ancak. Tercümandan duyulan fısıltılarla, buradan ötesinin Hitit ülkesi olduğunu öğrendik.

Boğazın genişleyip çiçekli bir sırta vardığı yerde iki taş ilişti gözüme. Çeyiz sandığı büyüklüğündeydi ikisi de. Birinin üç tarafı da keski ile düzeltilmiş gibi düzdü ama çekiç izi yoktu. Onun böyle düz ve bu yolun kıyısında

olması yüce tanrıların işi olmalı. Diğeri keskilenmiş, düzeltilmiş. Ana kayaya yapışık bir yanı. Kralların, komutanların ata binmesi için yapılmış olmalı. Karşı karşıyaydı ikisi de. Doğal binek taşı varken ötekine neden onca emek verilip kesilmiş, düzeltilmişti acaba?

Dağ Tanrıları

Anlaşılır gibi olmayan bu iki taşın bir başka özelliğini daha gördü Aziyah. Bakışan yüzeylerin ortalarında göze benzer yuvarlak iki oyuk altında dikine bir yarık, onun da altında yatay bir başka çukur uzanıyordu. Geriden seyredince iki göz burun ve ağız şekilleriyle gerçek bir insan yüzü görünmekteydi. Birbirine bakan iki insan yüzü taşı giderayak hayretle şaşkınlıkla görmüştü Aziyah; görmüştü ama kayaya yapışık olanın dağ tanrısı Hazzi'nin ruhunu taşıdığını karşısındakinin onun kardeşi Nanni olduğunu bilemezdi tabii.

“Kölenin birinin kanı damladı üzerime,” dedi dağ tanrısı Nanni. “Bu kanı tanıyorum. Şu yaralı tutsağın sekiz ya da on göbek ötesindeki atalarından biriydi kesinlikle. Güneşin battığı yerden gelmişlerdi. Ellerinde bunlarınkı gibi demir kılıç yoktu, tunçtandı. ‘Biz deniz çocuklarıyız!’ diyerek bağıyorlar, korkusuzca indiriyorlardı silahlarını. Kargılarının ucu kimi iki, kimi üç çataldı. Aslanlar gibi vuruşuyorlardı doğrusu. Onlar ölümüne çarpışırken kadınları kucaklarındaki bebelerini hoplatıyordu bayram havasında. Ölümüne böyle yakın ve bu kadar savaşçı bir kavim görmedim daha.”

“Arkanda, kayanın doruğundaki yaşlı ardıç var mıydı o zaman?”

“Nereden bileyim? Ben arkamı göremem ki! Ama karşımdaki, senin göremeyeceğin şu yaşlı sediri bilirim. O vardı işte. Genç bir fidandı. Gür sakallı bir denizcinin esmer

benizli karısı, çocuğuna salıncak yapmıştı dalına. Şimdi o dal insan beli kadar kalınlaşmış, ucu kırılmış bir halde. Üstüne çaylaklar yuva yapıyor.”

“Biliyor musun, çok nal sesi duydum, çok çarık bastı üzerime. Bağırın, çağırın, hükmeden kimseler. Keşke çarık-sızlar, zavallılar bassalardı.”

“Yine duyguların depreşti! Seni tanrı kabul etseler de etinle kemiğinle taşsın sen. Buz gibi, duygusuz olmalısın. Dahası; yoksuldan, umarsızdan yana olmak bir tanrıya yakışmaz. Tanrılar güçlülerin yanındadır. Onların kurbanla-
rıyla beslenir, onların dileğini yerine getirir. Bu çizgiden çıkarsan baş tanrının kulağına geçer maazallah. Rüzgâriyle eritir, birkaç günde toza toprağa çevirir seni.”

Onlar böyle söyleşip dururken kervan görünmez oldu. Biz şimdi dağ tanrıçıklarını baş başa bırakıp köle kervanına yetişelim, yetişelim de Aziyah'ın anlattıklarını dinleyelim:

Arcios'un karlı doruğu uzaktan göründü. Kimileri Arcios, kimi de Erciyes diyor o görkemli dağa. Yaklaştıkça büyüledi bizi. Aram ülkesinde ve geçtiğimiz yerlerde böyle ulu bir dağ görmemiştim. Üf anam, ne muhteşem! Tüm yüce tanrılar bunun başında olmalı. Doruğu üç çatal. Ortadaki çatal yandakilerden daha yüksek. Sanırsın tapınak kubbesi. Yaklaştıkça bir kar fırtınasının doruğu kasıp kavurduğu belli oluyor. Buraların baş tanrısı, fırtına tanrı-sıymış. Demek ki şu an orada ve iş başında.

Her gün yeni şeyler öğreniyorum. Tercümandan ve Malik'ten uzak durmuyorum. Malik her şeyden anlıyor. Nereden öğrenmiş onca bilgiyi bilmem! Daha ülkeye gir-mededen Hititçeyi epeyce öğrendi. Dili öğrendiği gibi Hitit geleneklerini, göreneklerini de sordu araştırdı. Ben de ondan alabildiğimi aldım, kimi zaman da tercüman yoluyla öğrenmeye çalıştım. İnzibatlar bilgi vermeye istekli değil.

Burunları havada. “Nasıl olsa yeni efendinizden öğreneceksiniz,” diyorlar.

Buralarda orman fazla değil. Yanmış, yakılmış dağlar. Her ay birkaç insan parçalamış yırtıcı hayvanlar. Onlar barınmasın diye kent yöneticisi yaptırılmış güzelim ormanları.

Her kentin bir sultanı varmış. Kent sultanına “*Rubaum*”, karısına da “*Rubatum*” derlermiş. Yönetime katılmış karısı da.

Büyük sultan başkent Hattuşa’da imiş. Ona kendi dillerinde “*Tabarna*” derlermiş. Büyük kraliçeye de Tavananna denirmiş. Tavananna’nın sözü küçük sultanlardan ileriymiş. Sultan namzedi olan oğluna da “Merdiven Büyüğü” derlermiş. Ben bu Merdiven Büyüğü lafını sevdim. Dalga geçilen bir söz gibi geliyor kulağıma ama anlamı varmış.

Bizim oralarda ne gezer böyle şeyler! Kadının yönetime katılmasını geç, sözü bile edilmez. Erkeğinin emirlerini yerine getiren bir köledir ancak.

Bir insan yabancı bir ele vardığında, her gördüğü eğri, her yapılan yanlış gibi gelir. Kendi memleketindekiler ise en iyidir, en doğrudur. Ama benim için buradaki yönetim biçimi daha doğru, daha insanca. Dur bakalım, başka hangi âdetleri bizimkinden farklı?

Kaniş adında bakımlı bir şehre vardık. Şehir Arcios’un poyraz yönündeki eteğine kurulmuş. Büyük sur kapısının sağ yanında iri harfli bir yazıt var. Malik şunları okudu ayaküstü: “Ben kral Anitta, Kaniş şehir duvarını iki adam boyunda inşa ettim. Duvarın içine göğün fırtına tanrısının evini ve Şiuşummi’nin tapınağını yaptırdım. Onları ganimetlerle süsledim. İnşaatin bittiği gün iki aslan, yetmiş yaban domuzu, yüz yirmi ayı ve pek çok yabani koyun getirip tanrılarıma, yüce efendilerime adadım.” Okuyup bitirdikten sonra, “Hadi canım sen de. Amma da palavra sıkmış,” dedi, güldük.

Karum dedikleri pazar yerine ilettiler bizi. İnsanların biçimleri tuhafıma gitti. Erkekler sakalsız ve bıyıksız.

Dizlerinin altına kadar uzanan bir tunik var üzerlerinde. Başlarında sivri, uzun bir serpuş. Ayakkabılarının uçları yukarı kıvrık. Kadınların başlarında uzun, kule gibi bir başörtüsü var.

Kirden, yara akıntılarından kokuyor bedenlerimiz. Hamama götürdüler. Sabunları kötü kokuyordu, bizimki gibi zeytinyağından ya da defneden yapılmadığı belliydi. Yine de döne döne yıkandık. Yara yerim de acımıyordu artık. Çıktığımda hafiflemiştim. Oradan aşevine götürdüler. Sıcak bir sütlü çorba içince betim benzim yerine geldi.

Buranın yöneticisi, Hattuşa'daki büyük sultanın oğluymuş. Uyanmasını bekledik öğleye kadar. Nihayet çıktı geldi beyefendi. Sıraya dizilmiştik, boy sırasına. Satılacaktık, para büyük sultana gönderilecekmiş. Dahası, sıra başındaki iriyarı on kişi de ona ayrılmış.

Malik'in yanında durdum. İstiyordum ki aynı kişi alsın bizi. Bunu ona da fısıldadım. "Satış anında kamburlaş, bacaklarını çarpıklaştır. Ama adamı gözümüz tutarsa dikleşiriz, çekidüzen veririz. O zaman ikimizi de alır," dedi.

Orta boylu, basık burunlu biriydi rubaum denen küçük sultan. Benim yaşlarımdaydı. Şakağında birkaç ak saç görünüyordu. Hemen kötü duruşa geçtik. Rubaum parmağıyla koyun seçer gibi sıra başından altı tutsak seçti. Ağzını açmaya tenezzül etmeden eliyle dağılın imi verdi. Böyle birinin kölesi olmadığımı sevindim doğrusu.

Kalanımız kent kalesinin iki koğuşuna tıklandık. Hasır döşeklerde yattık o gece. Sabahleyin yeniden yola düştük. Tabanlarımız nasır bağlamıştı, acımıyordu artık. Bu kez gün batısına doğru yürüdük.

Dalgalı bir düzlükte epeyce yol aldık. Buralardaki ağaç türü bizim oralardan daha yoksul, çoğu meşe. Çobanken toplayıp yediğim kuşdili, kıvışkan, tavşan ekmeği gibi otlardan burada da var. Eğilip koparıyor, ağzımı ıslatıyordum arada. Ot toplayan bir de inzibat vardı. Madımak dediği bir otun dalından koparıp atıyordu ağzına. Bana döndü. Bir eliyle otu gösterdi, öbürünün parmaklarını birleştirerek çok

güzel olduğunu anlatmak istedi. Gülümsedim. Bir Hititliyle ilk iletişimimdi bu. Bir dalcık da ben koparıp çiğnedim. Yo, hayır, benim otlarım gibi lezzetli değil. Madımakçı görmeden tükürdüm yere.

Akşama doğru bir dere yatağında mola verdik. Rüzgâr-dan korunuyordu burası. Uyur uyanık bir geceden sonra batıya doğru yürümeyi sürdürdük. Sol yanımızda ve çok uzakta bir dağ daha görünüyor. Arcios kadar yüksek değil ama onun da başı karlı. Tepe sivrisi kırılmış gibi. Malik'in öğrendiğine göre Melendez imiş adı. Bu iki dağ tüm bölgeye hâkim. Tanrıların eğleştiği yer olmalı ikisi de. Ne var ki kalkıp batıya doğru indikçe Melendez görünmez oldu. Fakat Arcios'u her gün görüp kutsayabiliyoruz.

Yollar pek dolambaçlı. Yüklü eşek ve katırların rahat yürümeleri için öyle yapılmış. Buraların toprağı yumuşak, kuma benziyor. Sonraki yıllar "Peribacası" adıyla öğrendiğim şapkalı kaya direkler çıkıyor yolumuza. İlk gördüğümüzde şaşkınca bakakaldığımız bu direkler ilerledikçe çoğaldı.

Venassa

Üçüncü günün sonunda Kaniş'ten epeyce küçük ama bakımlı bir kente vardık. Adı Venassa imiş. Kıp kızıl akan koca bir ırmağın kıyısındaydı kent. Kuzey rüzgârından korunmak için arkasını bir tepeye yaslamış. Evlerin araları elma, erik, ayva, söğüt, iğde, kavak ağaçlarıyla dolu. Bizim orada yetişen zeytin, hurma burada yok. Evler güneye dönük. Hiçbiri ötekinin güneşini, yelini kesmiyor. Irmağın iki yakasındaki daracık düzlükler yemyeşil. Kimi sebzelik, kimi meyve ağaçlarıyla kaplı.

Irmağın en daraldığı yere köprü kurulmuş. Kolon ağaçları yeni olduğuna göre her selde yıkılıp gidiyor olmalı. Ancak insan geçebilecek genişlikte. Zaten üç kişi geçecek oldu mu yaylanmaya başlarmış. Beşten fazlasına izin ver-

mezmiş görevliler. Yükler ve hayvanlar salla geçiyor. Uzun kütükler, onun üzerine kalın, sonra da ince dallar ve sazlarla örtülü. En üste hafif tuf toprağı serili. Hayvanlar ürküp dirense de başka seçenekleri yok.

Köprübaşındaki karuma vardık. Tahta sedirlere dizildik. Azıcık dinlendikten sonra aşevine götürüldük. Bulgur pilavı ile kara bir tatlı yedik. Pekmezmiş adı, üzümden yapılmış. Bizde bilinmez o.

Satış alanına varıp sıralandık. Kısa boylu, ela gözlü, kırk yaşlarında, efendi görünüşlü birisi çıktı öne. “Bu adam iyi gibi,” dedim Malik’e. “Hı, duruşumuzu düzeltelim,” dedi. Düzelttim duruşumu; göğsümü şişirip omuzlarımı kabarttım. Adam sırayı baştan sona gezdikten sonra önümüzde durdu. Benim göğsümü de, Malik’inkini de dürttükten sonra bizi ayırdı. O adamın ardından başkaları girdi alıma. Bizi alan adam inzibat komutanının eline kaç tane olduğunu saymadığım altınlar sıraladı.

Çok geçmeden kalanları götürdüler. İçlerinde yakıным, dostum yoktu ama tümü memleket çocuğıydu ne de olsa. Kim bilir adını, yerini asla öğrenemeyeceğimiz hangi diyarda satılacaklardı? İçimiz burkularak el salladık arkalarından.

Bizi alan adam demirciye götürdü ilkin. Sağ ayak bileğimize ince bir tunç zincir kaydattı usta. Kaynatır kaynatmaz el zincirlerimizi kesti. Oh, dünya varmış. Kaç gündür kollarım tutulmuştu, sırtımın da kimi yerleri ağrıyordu. Eğilip yeni zincirime baktım; inceydi, tek ayağımdaydı. Sökmeye kalksam koparabilir miydim bilemem ama buna yeltenirsem boynumun kesileceğı belliydi. “Çarığın, çorabın içinde belli olmaz zahir,” diyerek avunmak zorunda kaldım.

Evine götürdü adam bizi. Giderken her karşılaştığı selamladı onu. Anladık ki yetkili biri. Adı Şaşama’yymış, bu kentin rubaumu imiş, yani kralı.

Yatacak oda verdiler. Altımıza şilte, üstümüze yün kilim verdi Şummuri adındaki evin hanımı. Adının Arnuvanda olduğunu sonradan öğrendiğim, asık suratlı bir genç adam

gördük evde. Ayrıca Antahsum dedikleri çok güzel bir kız vardı.

Gelişimin üstünden tam yirmi bir yaz ve bir o kadar da kış geçti.

Buradaki yaşantımıza alışmak uzun zaman aldı. Mevsimlere, yapılacak işlere hatta âdetlere bile alıştım. Ne var ki köle denilerek aşağılanmama alışamadım.

Malik'in benimle olması büyük şansımdı. Yurt özlemine, dil özlemine onun sayesinde katlanabiliyordum. Gündüzleri fırsat bulamasak da geceleri saatlerce Aramice konuşur, köylerimizi anlatırdık. Bazen Malik bana bilgelik kitaplarından da anlatırdı ama ben çoğu kez anlamazdım. İki yıl sonra efendi Arnuvanda evlenip rubaumun evinden ayrılınca Malik'i yanına aldı. Ondan sonrası sıkıntılı oldu bana. Ne zaman ki kraliçemiz onu evine, bizim yanımıza getirince özlem gidermeye yeniden başladık.

Köle Evliliği

Altıncı yıлымda evlendirmişti beni efendi Şaşama. Kentten birinin Abba adında bir gözü kör bir kölesi varmış. Efendilerimiz bizler hakkında sohbet ederlerken Abba ile beni evlendirmek akıllarına gelmiş. Efendim Şaşama'nın tek bekâr kölesi bendim. Gerçi Malik de bekârdı ama burada açıklayamayacağım bir nedenle evlenemezdi o. Benim ise kadınsızlıktan imanım gevremişti.

Bir gün efendi Şaşama çağırdı. "Ne kadar paran var kuşata için?" dedi. Kuşata dediği başlık parasıydı. Başka ülkelerde var mı bilmem ama bu Hitit milleti kölelerine maaş öder. Küçük bir para olur maaşlar ama harcayacak yer olmadığından birikir. Hatta kimi köle o paraları belli miktara getirerek özgürlüklerini satın almış.

“Var efendim,” diyerek miktarını da söyledim. Tabii, biriktirdiğimin yarısını. “Tamam o zaman,” dedi.

Ertesi gün kraliçem Şummuri’yi de aldık yanımıza. Kral faytonuna kurulduk. (Bu kurulduk sözü bana geçerli.) Gömleğim idare ederdi ama pantolonum yırtıktı. Kraliçem yeni bir yün pantolon armağan etti. Ayakkabımı ceviz tetiri ile boyamıştım dünden. Sabah erken Malik saçımı sakalımı tıraş edip hazırlamıştı.

Vardık Abba’nın sahiplerinin evine. Ev büyüktü, gösterişliydi. Girdiğimiz geniş oda boydan boya kaplan postlarıyla kaplıydı. Çakmaktaşı taciriymiş adam. Arcios’tan, Melen-dez eteklerinden toplattığı çakmaktaşlarını eşek kervanlarıyla taşıtır, ta Mısır’da, Babillum’da satarmış. Cam dedikleri, önünden bakınca arkası görülen bibloları ilk orada gördüm. Dedikleri doğruysa Fenike, diye uzak bir deniz ülkesinden getirmiş.

Uzatmayayım. Adam, kral ve kraliçeyi eğilerek karşıladı. Bana da kapı yanında bir post üstü gösterdiler oturmam için. Az sonra kapıda Abba göründü. Kırmızı bir şal örtülüydü omzunda. Boylu boslu, endamı düzgün bir kadındı. Elindeki tunç tepside seramik kupalar vardı. İki tanesi de Fenike yapısı camdı. Cam olanlar efendilerime sunuldu. Son kupayı bana getirdi. Esmerdi, güneyle gibi. Ağzı, çenesi güzeldi. Burnu hafif kemerliydi. Sol gözünü saç buklesiyle kapatmaya çalışsa da körlüğü, oradaki sığ oyuk hemen göze batıyordu. Sunumu bitince karşıma, mutfak kapısı yanındaki posta diz çöktü. Yüzünü yere eğdi, öyle kaldı.

Doğrusu içim sızladı ona da kaderime de. Tutsak olmasaydık böyle mi olacaktık?... Biz kapı önünde diz çökerken, yün döşekli divanlara kurulmuş olan şu adamlara mı geleceğimizi teslim edecektik? Tanrılar niçin onlardan yanaydı? Bizi niçin görmezlerdi?”

Kral Şaşama, “Sana söylüyorum Aziyah!” deyince kendime geldim. Ayağa fırlayıp kızaran yüzümü yere eğerek bekledim.

“Kuşatayı tüccar Abram’a ver!” dedi. Hemen para kesemi cebimden çıkardım, efendi Abram’a iki elimle uzattım. Abram, “Saymayı gerekli görmüyorum,” dedi. Mutlu mu olmalıyım böyle söyleyince?... İnaniyormuş bana. Neyime inanıyor, defalarca ticaret yaptı da ondan mı biliyor?... Düpedüz büyüklenme, kibir. Bizi mal gibi düşünüyorlar. Evlenmek isteyip istemediğimiz bile sorulmuyor. İlla onların dediği olacak. İnsan değiliz, malız çünkü...

“Son bir kez daha hizmetini görelim Abba,” dedi bay tüccar. “Yeni efendilerine şarap sunalım. İç dolaptaki eski, kırmızı şaraptan getir.” Bana döndü, tükürür gibi; “Adın neydi senin?” dedi. “Aziyah efendim,” dedim isteksizce. “Hımm, Syria’da, Fenike, Musa ülkesinde bu ada çok rastladım. Her neyse adı, yeni kocana da üzüm suyu ver,” dedi.

Öfkemi zor tutuyordum. “Senin gibi adamı da, verdiğini de, vereceğini de, deyip, burnunun üstüne yumruğu çakıp gitmek istiyordum. Ne var ki yaşatmazlardı. Ben köyümü, toprağımı görmek istiyordum daha. Öfkeyle solumuşum. Bunu sevgili kraliçem anlamış. Kalktı, Abba’yı yanına istedi. Beni de bir kolumdan tutup tanrıça Ma heykelciğinin önünde yüz yüze getirdi. “Sevgili anamızın kulları Abba ile Aziyah. Bir Ma rahibesi olarak sizi evlendirmek istiyorum. Bu adamı, Aziyah’ı kocalığa kabul ediyor musun Abba?” dedi. Abba sustu. İkinci kere sorunca başıyla onayladı. “Sen de ediyor musun Aziyah?” dedi. “Evet,” dedim düşünmeden. Ma idolu olan iki gümüş kolye çıkardı. Birini Abba’nın, ötekini benim boynuma taktı. “Artık karı koca oldunuz. Tanrıçalar ve tanrılar sizi korusun. Birbirinizin sağ avucunu üç kere öpün,” dedi. “Abba sen de kocana kırmızı şarap ver, bana getirdiğinin aynısından,” dedi ve oturdu.

Bekledim ayakta. Abba şarap kupasını verirken eli titriyordu. Sağ avuç içlerimizi üçer kez öptük. Bu bir Ma töreni olsa gerekti. Sonra şarabın yarısını içtim. Kalanını Abba’ya sundum. Bu töre dışı davranışım, efendim Şaşama’nın hoşuna gitmiş. Alkışladı beni. Sonra kraliçem alkışladı. Nihayet o ruhsuz herif ile karısı alkışlar gibi yaptılar. Kraliçem ara-

bacıya seslendi. “Gelinle damadı eve bırak. Oyalanma oralarda, sonra da bizi götür.”

Abba odasından bir bohça getirdi. Eski hanımına açıp gösterecekken, “Tamam, tamam, kontrol gerekmez,” dedi kadın. Abba onların karşısında yerlere kadar eğilmedi. İki elini göğsünde birleştirmede. Sadece başını eğmekle yetindi. Bohçasını aldığı gibi peşimden çıktı.

Çıktık ki ne çıkalım. Araba süslenmiş, bir düdükçüyle dümbelekçi yanında bekliyor. Bizi görür görmez çalmaya başlamazlar mı! Meydandaki çoluk çocuk bize bakar. Arabaya bindik. Abba’nın ellerini avucuma aldım. Az sonra o da yaslandı omzuma. Çalgıcılar arabacının sağ yanında ta eve kadar dillendirip gümbürdettiler ellerindekini.

İner inmez başka bir şaşkınlık yaşadık. Yattığım yerin yan tarafındaki boş oda silinip süpürülmüş. Her yana çiçekler konmuş. Ortaya kocaman bir yün yatak serilmiş. Başucuna tunç kâseler içinde petekli bal konulmuş. Nefis bir oda olmuş anlayacağınız. Çalgıcıları Malik bulmuş, parasını o vermiş. Balı ta Meşe Kayasındaki bir sarpta bulmuş Hippos. Odayı Aspasya bu hale getirmiş. Üçü de benim gibi köle, bu evin iç köleleri.

İlkin ben indim, sonra elinden tutarak Abba’yı indirdim. Aspasya önce onu, sonra beni öptü. “Biz dört kardeşiz burada,” diyerek Abba’ya nutuk çekmeye başladığında Hippos bir çimdik attı koluma. Kulağıma eğildi, “Balığa çıkıyorum. Bu gece üçü saydırmazsan balık yok sana,” dedi. Ağını, kamış sepetini kaptığı gibi ırmağa yöneldi. Balık hastasıydı herif.

Malik, Aspasya’nın ritüellerini izliyordu gülümseyerek. Kırmızı bir ip gerilmişti kapıya. Abba’yı onun altından geçirtti. Eline bir nar verip kapı pervazında kırdırdı. Alnına sürdüğü bir parmak bala meşe yaprağı yapıştırdı. “Aslında bu defne olacaktı ama burada yetişmiyor ki,” dedi.

“Yetişse ne olacaktı?” dedi Malik. “Abba kölelikten mi kurtulacaktı? Sağlığı, mutluluğu mu artacaktı? Tanrıları sıraya girip ihsan mı dağıtacaklardı ona. Bunlara gerçekten inanıyor musun Aspasya?”

“Yaptığım urasalar tanrılarla ilgili değil Malik. İç evrenimizle, özellikle kadın ruhuyla ilgili. Sen anlamazsın bunları. Beni lafa tutacağına Aziyah’ı sıcak suya götürsene sen,” dedi. Sıcak su dediği, kentin dışında bir çermik vardır. Kış yaz sıcak su çıkar gözesinden. Kral Şaşama kapalı bir havuz yaptırmıştı. Hep orada yıkanırız. Ücretli ama para istemez bekçi, biz kral köleleriyiz ya. Oraya yürüdük.

İyi bir kese çekti Malik. Koltuk altımı da çakmaktaşıyla temizledi. “Kıllar bu kadar uzarsa kötü kokar. Ama bir şeyi unutma. Karlı ayazlı kış günlerinde tıraş etmeyin oranızı. Ciğere en yakın yerdir ve o kıllar korur ciğerlerimizi,” dedi.

Her bir şeyi bilirdi Malik.

Karanlık çökerken geldik eve, evimize. Odamıza geçerken kraliçemizin sesi indi yukarıdan. “Malik, söyle Aziyah’a. Üç gün izinliler. Hiçbir iş için çağrılmayacaklar.” “Peki kraliçem, söylerim,” dedi Malik. Sonra bana döndü; “Duydun kraliçeyi. Hakkını ver şu üç günün,” dedi, sırtıma bir şaplak indirip içeri itti.

Tarhundaşya krallığına bağlı, güneyde, küçük bir şehirdenmiş Abba. Halkın ‘Göksu’, yöneticilerin “Salef” dedikleri gök-yeşil bir ırmak akarmış o ülkede. Poyrazın deli estiği, ırmak kıyısında bol susam yetişen bir yermiş. Zeytin de, hurma da yetiştirmiş. Çöl möl yokmuş, kayalık, çalılıkmış. Keçi beslermiş herkes. Yazın serin dağ başlarına çıkar, kışın ılık deniz kenarlarına inerlermiş. Denizlerinin ucu bucağı görünmezmiş ve de ak köpüklüymüş bizim Ugarit’teki gibi. Acaba aynı deniz midir, ta oraya varacak kadar büyük müdür bizim Akçadeniz? Malik’e sorsam bilir mi acaba? Çadırlarının önünde keçi sağarken kaçırmışlar. Günlerce dağ bayır dolaştırdıktan sonra bir köle tacirine satmışlar. Tacir bunu birkaç şehre götürüp satılık ettiyse de istediği fiyatı vermemişler. Büyük kraliçenin memleketi Tarsos’un köle pazarında, başlık parası verdiğim şu Vanessalı tüccar

görüp almış. Tam on bir gündüz yürütüp getirmiş buraya. Ayakkabısının altı eridiği, ayakları su topladığı halde bir kez olsun arabasına bindirmemiş zalim herif. “Buna rağmen gece kucağına çekti mi seni?” diye sorduğumda yanıt vermedi Abba. Demek onu da yapmış. Bundan sonrasını Abba’dan dinleyelim:

“O yaptıkları bir yana, karnım doymazdı evlerinde. Kendileri yağla, balla beslenirler, benim önüme bir kuru ekmek fırlatırlardı. Oysa buğdayı el değirmeninde ben öğütürdüm, ekmeği ben yapardım. Yedi çeşit ekmek hazırlardım bir kuru teşekkür için. O yedi çeşit ekmeği, çöreği yerler, bana da bir bayat ekmeği reva görürlerdi. Gider öteki odada kıtır kıtır kemirirdim ölmek için. Peyniri çok severim, en iyisini biz yaparız memleketimde. Birkaç kez çaldım kilerden. İşaret koymuş, anladı hanımefendi. Kalın bir sopa yedim bir topak peynir için. Kocasını bir zalim, karısı ayrı zalimdi ama katlanıyordum. Geçen yaz, on bir yaşındaki oğlanları sapını gözüme sıkıp da kör edince dayanma gücümü yitirdim. Kinlendim o aileye. Tümenini öldürmek, zehirlemek istedim. Yüzümü hep astım, gülmeyi yasakladım kendime. Bir şey istediklerinde, ‘al başına çal,’ der gibi uzatıyor, su istediklerinde, ‘zehir zıkkım olsun,’ der gibi veriyordum.

Bir gün köle arabacıdan ‘diyet hakkımı’ öğrendim. Kölenin bir gözünü kör eden tam yirmi şekel ödermiş. Ayrıca daha önemli bir şey öğrendim; her köle iki şekel aylık almış. O güne dek bana bir şekel bile ödenmemişti.

Efendi evde pek bulunmazdı. Ertesi gün hanımefendinin karşısına çıktım. Ezilip büzülmeden, yerlere kadar eğilmeden; “On üç aydır aylık almıyorum. Ayrıca oğlunuz (efendimiz falan demedim) gözümü kör ettiği için diyet parası istiyorum,” dedim. ‘Nee!’ diyerek doğruldu. Boyu benim yarım kadardı ama eni iki katımdı. O haliyle ayağa fırladı.

“Ne söylüyorsun deli köle! Ne, ne, nereden uyduruyorsun bu aylık, diyet laflarını. Söylediğini kulakların duyuyor mu? Yoksa dayağı mı unuttun sen, deliii!... Deli kadın! Hayır, hayır. Senin burada işin yok. Gitmen lazım, yok, yok, öldürölüp aslanlara atılman gerek senin!” diye yırtındı. Ondan daha güçlü olduğumu duyumsadım o an. Aklıma kıvrak bir yalan geldi, söyledim: “Yüce kralımızın amcası oğlunun kölesinden duydum bunları. O anlattı haklarımı. Ayrıca yüce kralımızın köleleri de destek verdiler bana.”

Kralın adı geçince kadına bir şeyler oldu. Az önce kıcılanmış gibi zıplayan kadın yumuşadı. Derin bir iç geçirdikten sonra oturdu, yüzünü indirerek sordu: “Kraliçenin de haberi var mı bundan?” “Bilmiyorum,” dedim. Oturduğu yerde bir iki kıvrandı. “Yanımda yeterince para yok. Kocam gelsin de hesaplaşırsınız,” dedi. Kalktı, bir daha konuşmadı benimle.

Kocası Abram aylar sonra geldi. O zamana kadar bilmem korktu, bilmem çekindi, ev içinde çalıştırmadı hanımefendi. Ahırda, bahçede görev verdi hep. Neden korksun deme; pekâlâ zehirleyebilirdim, yemeklerine zehirli mantar suyu koyardım.

Benim yaptıklarımı kuzeyli bir köle vardı, ona yaptırdı. Tam bir köleydi, köle ruhluysa kadın. Dikkat çekmek için el de öper, ayak da yalardı. Her neyse, tüccar Abram geldiğinin akşamı yanına çağırdı beni. Huzura çıktığımızda iki elimizin avuç içlerini yapıştırır, göğüs hizasında tutup parmak uçları çeneye değecek biçimdeyken başımızı eğerdik. Yapmadım öyle, karşısına geçip durdum.

“Köle gibi dur karşımda!” diye bağırırdı. Belinden hançerini çıkarıp doğrulttu. “Şunu karnına sokar, bağırsaklarını dökerim,” dedi. Düşündüm yapardı, engelleyebileceğim hiçbir şey yoktu. Hemen köle selamı verip iki adım çekildim.

“Nereden çıkardın bu para lafını?” dedi.

“...”

“Kaç köle aylık alıyormuş söylesene?”

“Pek çok,” dedim. “Sözgelimi yüce kralımızın ve efendi Şumanda’nın köleleri.”

“Doğru söyleyip söylemediğin araştırılacak. Eğer yalansa zenci köleye derini yüzdüreceğim. Hem de çakmak taşıyla!”

Siz bilirsiniz, der gibi boynumu eğdim. Biraz düşündü tüccar. Sordu:

“Evlenmek ister misin?”

“Evlenmek istemedim, kör edilmemin diyeti ile on üç aylık maaşımı istedim.”

“Ne kadar bunlar?”

“Diyet yirmi, aylıklar ikişer şekel.”

“Ne kadar eder tümü?”

“Bilmem, hesaplamadım daha.”

“Vay haspa, hesaplayacakmış. Yoksa yavukluna mı hesaplatacaksın?”

“Yavuklum yok. Çakılla, taşla hesaplarım.”

“İyi, o zaman. Yarın tutarını getir de ödeyeyim.”

Böyle anlattı o günkü yaşadığını Abba. Ertesi gün almış alacağını. Ondan sonra adam bunu satılığa çıkarmış. Kralımıza da söylemiş satılık kölesinin olduğunu. Kralımız da beni düşünerek talip olmuş.

Abba’ya verdiğinin iki katını benim başlıkla geri aldı herif. Bunu anladığımızda iyice ifrit olduk. Abba’nın kini sağlam gözüne birikmiş, “Öcümü alacağım. Sol gözüm yok ama yüce Tanrım Sandon beni yarattığında vardı. Gençliğimde de vardı. Ta buraya, Venassa’ya gelinceye kadar yerindeydi. Onlar aldı, piç kurusu oğlanları yok etti gözümü,” diyor ağlıyordu.

Bir gün akşam yemeğinden sonra onu kucağıma çektim. “Yeter artık, kinin, öfken bitsin. Kendini de beni de mutsuz ediyorsun. Aşımıza, ekmeğimize gözyaşının tuzu bulandı. Köleyiz bu ülkede. Yapacağımız bir şey yok ki,” dedim. “Var,” dedi. “Yapılacak çok şey var. O veledi öldüreceğim.

Nasıl yaklaşacağımı düşünüyorum. Sağlam bir yol bulduğumda öldüreceğim o sıpayı. İsterse derimi yüzünler.”

Baktım, olacak gibi değil... Her zaman yaptığım gibi Malik’e danıştım bunu. Düşündü, uzunca bir süre düşündü. Neden sonra;

“Haksızlığa tepki insanın en yüce duygusudur. O nedenle Abba’yı alkışlıyorum. Ama kör ceylan gibi varıp tuzağın üzerine basmamalı. Bir araştırma yapayım, birkaç gün içinde gerekli bilgileri öğrenirim. Söyle ona, birkaç gün daha sabretsin. Kimse bunu duymasın. Duyarsa yalnız Abba ölmez, hepimiz öldürülürüz. Hem de en vahşi biçimde.”

Malik’le konuştuğumu Abba’ya söylemedim. Dört beş gün sabretmesini istedim yalnızca. Yüzüme baktı, ses çıkarmadan başını eğdi.

Dördüncü günün akşamı Malik odamıza geldi. Benim çıkmamı, Abba’yla yalnız konuşmak istediğini söyledi. Çıktım, bir sandalye çekerek kapının önüne oturdum. Konuşmaya başladı Malik. Arada bir Abba’nın sesi gelse de Malik konuşuyordu hep. Mırıltıları duyuluyor, sözcükler anlaşılmıyordu. Kulağımı versem, biri gördüğünde ne diyecektim! ‘Karısını erkeklere mi pazarlıyor yoksa’ derlerse... Nitekim az sonra Aspasya görüldü. “Hayrola?” dedi. “Hiic, dolunayı seyreliyorum, Abba’nın başı ağrıyor da,” dedim. İçerideki mırıltıları duydu mu bilmem ama inanmayarak baktı yüzüme. Bereket, Hippos çağırdı da gitti.

Malik ayrılıp Abba’nın yanına vardığımda dinginleşmişti karım. Ağzından bir kelime alamadımsa da gülümsüyordu artık. Yatağa girdiğimde kucağıma bir kedi gibi sokuldu. Boş durmak istemediğimi görünce, “Başım ağrıyor, yarın akşam tamam,” dedi, yattık.

Ertesi gün öğle saatlerinde Venassa çalkalanıyordu. Tüccarın karısı da oğlu da ölmüştü. Ağızlarındaki köpükten zehirlendikleri anlaşılmış.

Derhal kent meclisi toplandı. Ölenler köle ya da yoksullardan olsaydı önemsenmezdi tabii. Annesi ve oğlunu suna-

ğın yanındaki taş masaya yatırmışlar. Kolları pazubentli asayiş görevlileri evin kölelerini zanlı diyerek idare binasındaki bir odaya tıkmış. Derken kent hekimi çağrıldı. Hekim, otacılıktan çok falcıydı; hayvan kalbine bakarak fala bakardı. Onun kem küm etmesine Arnuvanda kızdı. Meclise ve başkan babasına danışmadan Malik'in getirilmesini istedi. Malik kalabalığın içindeydi zaten, öne çıktı. Kent Meclisi Başkanının karşısına geçip köle selamı verdi. Şaşama'ya; "Buyurun yüce Rubaum," dedi. "Beni emretmişsiniz."

Arnuvanda sertçe, "Rubaum değil ben emrettim. Ölüler zehirle mi öldürülmüş, zehirleyse hangi zehirle?" dedi.

Birkaç soluk düşündü Malik. "Efendim, anlayabilmem için bakmam gerek. Hanımefendinin ölüsünü hırpalamayalım. Çocuğunkini buraya taşıyabilir mi görevliler?" dedi.

"Duydunuz, getirin çocuğun ölüsünü!" diye bağırdı Arnuvanda.

Yere bir kilim serildi. Çocuk üzerine yatırıldı. Malik ölüye eğildi, sonra cebini yokladı. Çevresine, "Fazla mendilli olan var mı? Ama geri verilmeyip atılacak," dedi. Ön sıradaki bir özgür kadın uzattı. "Teşekkür ederim hanımefendi," dedikten sonra yeniden eğildi ölünün üzerine. Mendille ağız kenarından, öteki eliyle çenesinden ayırınca ağız açıldı. Herkes ilgiyle izlerken Malik bakışlarıyla Arnuvanda'ya; "Bakın efendim, bu yeşil kusmuk zehrin etkili olduğunu gösterir. Boğazdan gelen kötü koku da içerisini hemen çürütmeye başladığının kanıtıdır," dedi. Onun bakışlarından ikna olduğunu anlayınca meclise ve başkana döndü. Aynı sözleri onlara da yineledi. İçlerinden yaşlı bir üye, "Peki, hangi zehirle olduğunu da bilebildin mi otacı?" dedi. 'Köle' demeyip 'otacı' dediğine göre değer veriyordu adam. Ona da selam verdikten sonra, "Güherçile zehri olduğunu sanıyorum. Ama tam anlamam için ateş gerekli," dedi. Der demez fırladım yerimden. Kurul üyelerini ve Arnuvanda'yı selamladıktan sonra cebimden çakmaktaşıyla kav çıkardım. Malik'in önünde hazır ettim. Malik cebinden bir çöp çıkarıp gösterdi. "Olta yapacaktım," dediği çöp alelade bir çöpe

benziyordu. Ucunu bir hızla, çocuğun ağzına değdirip değdirmediği anlaşılmadan kaldırdı. O ucu havaya tuttu, “Ateşle,” dedi bana. İki çakmaktaşını çarptırıp kavı bitişti-rince incecik bir duman yükseldi ilkin. Yanına daha kalın kav koyup üfledim. Çok geçmeden minik bir alev oluştu. Malik hemen çöpün ucunu aleve tuttu. Bir soluk sonra çatırdayarak, kıvılcımlar çıkararak yandı çöp. Öyle umul-maz tutuştu ki efendi Arnuvanda bir adım zıpladı geriye. Ben korkudan elimdekini fırlattım. Bir iki soluk daha yan-dıktan sonra söndü ateş. Malik büyülenmiş bakışlar önünde yeniden rubaumun karşısına geçti. “Efendimiz, güherçile ile öldürüldüğü kesin. Ne var ki, güherçile tek başına bu denli öldürücü değildir. Buna zakkum zehri de katılmış. Efendim Arnuvanda’nın tanık olduğu gibi ölünün kusuğu yeşil. O yeşillik zakkumdan ileri gelir. İkisi birleşince karşı konul-maz bir can alıcı olur,” dediğinde birkaç yaşlı üye titredi, “Tanrılar beni korusun,” diyerek dualar ettiler. Malik, “Bu zehri almış beden son hızla çürür. Toprağın üç ayda yap-a-madığını bir günde yapar. Çok değil akşama doğru burada kokudan durulmaz. İzin verin hemen gömülsünler, hem de derine gömülsünler efendimiz,” dedi. Selam verdi, kirli mendili ölünün yakası içine sokup iki adım geri çekildi.

Yaşlı bir üye, “Güherçile işini duymadım ama bu zakkum zehrini ben de duydum. Güney ülkelerinde yetişen bir ağaç-mış. Yaprğını yiyen hayvan da, insan da ölmüş. Peki, sen nerede öğrendin bunları?” dedi. “Arami ülkesinin Ugarit şehrindeki bilgelik okulunda öğretilmişlerdi efendim,” dedi Malik.

Oradakiler bir an köleliğini unuttular, bir bilgelik tanrı-sına bakar gibi baktılar ona. Kral Şaşama memnun görünüyordu. Hele ben, nasıl mutluydum hemşerimin, can karde-şimin övülmesinden. Arnuvanda bile öfkeyle bakmadı ilk kez. Görevlilere bağırdı: “Duydunuz Malik’i! Ölülerini tez götürün ve mezarlarını derin kazın!” dedi.

Evin köleleri ne denli dövüldü, eziyet edildiyse de suçlu oldukları anlaşılmadı. Birkaç gün sonra yüzü allak bullak

gelen tüccar, evi de köleleri de yok pahasına Arnuvanda'ya satıp gitmiş. Bir daha da Venassa topraklarında görülmedi.

Abba, ölülerin gömüldüğü o gece gülümseyerek kucağıma girdi. Öldürmeyle ilgisinin olup olmadığını sorduğumda, “Dünden beri bir dakika yanından ayrıldım mı?” dedi. Doğru, ayrılmamıştı. Malik de ayrılmamıştı. Peki, “Kim öldürdü bunları?” dedim kendime. Sonra da, “Amaaan, bana mı düştü tasası,” diyerek kafamdan attım.

Yazıcı bana ayrılan tabletlerin dolmak üzere olduğunu, anlatacaklarımı tez bitirmemi işaret ediyor. Bundan sonrasını özetleyerek, pek çok hatıranın üstünü çizerek anlatacağım ne yazık ki. Daha hanımefendim, güzel Antahsum'dan tek kelime bile söz etmedim.

Hayat denilen uzun çizgide onun kadar güzel, onun kadar narin bir kadın görmedim. Saçından ayağına kadar kusursuz biri. İnsan ona bakarken gözlerini alamıyor. Teni bal renginde, burnu Hitit kadınınınki gibi iri değil, düzgün ve ucu kalkık. Ağzı desen gonca güle benzer. Göğüsleri elma, beli ince. Kalçası kabarık ama anasınınki gibi kocaman değil. Hakkını vererek anlatmaya kalksam, sayfalar yetmez. Tıpkı adı gibi bir çiğdem çiçeğidir hanımefendim.

Biz erkekler bakarken kadınlar da bakmadan edemez ona. Birbirlerinin kusurlarını bizden daha iyi görürler, diye bir gün Abba'ya sordum Antahsum'un güzelliğini. “Mükemmel bir kız Antahsum. Bir güzellik tanrıçası adeta,” demişti.

Ona bir kadın gibi bakmadım hiçbir zaman. Kardeş sevgisiyle, saygıyla karışık bir bakıştı benimki. Malik ile Hippos babaları yaşıdaydı, korumasına bakarlardı. O da hepimize gülümseyerek bakardı. Köle olduğumuzu duyumsatmazdı hiç. Ağabeyinin suratsızlığı nerede, bunun gül yüzü nerede!

Yılın birinde Kaniş'e gitti. Neden gittiğini bilemedik, soramazdık da. Şumanda'nın köleleri, “Tapınak fahişesi

olmuş,” dediler, inanmadık. Meğer “Tanrıça Kızı” olmuş prensesimiz. Arada birkaç kez geldi gitti. Üç bağbozumu geçince temelli geldi. Birkaç ay sonra; uzun boylu, köşeli sakallı, kendi yaşlarında bir adam göründü yanında. Adı Lukaşaş imiş. Bu kara yağız, parmakları mücevher dolu adam ne kadar yakışıklı olsa da, yakıştıramadık çiğdem çiçeğimize. Ama onun dediği olmuş, evlendiler.

Düğünleri muhteşem oldu. Kaniş, Tuvana, Şamuha kraları geldiler. Çevre kentlerin ileri gelenleri doldurdu konakları. İki yıldır biriktirdiğimiz şarapların koca küpleri boşaldı. Üç yıllık bira küpleri de boşaldı. Küpler ki boyumdan uzun... Damat düğün boyunca şekel saçtı, mina saçtı. Hele birinde çalgıcılara birer mina verdi. Bir mina kırk koyun alıyordu o günler. Yüzde yüz sarhoştur herif. Şehrin üç meydanında gece gündüz çalgı çalındı, oyunlar oynandı. Kaşık şaklatarak, parmak şıklatarak tozu dumana boğdu Venassalılar. Bizler, koşturmaktan anamız ağladı ama ceplerimizi de şekelle doldurduk.

Düğünün son günü, gelin arabası süslendi. Az sonra Lukaşaş kolundan tutup indirecek gelini babasının merdiveninden. O sıra Malik ortaya çıktı. Sofaya yayılmış kralları, kraliçeleri selâmladıktan sonra, “İzin verilirse, sevgili efendimiz Antahsum için bir Arami oyunu sergilemek isteriz,” dedi. Şaşıp kaldım. Kim oynayacaktı ve kiminle? Hangi Arami oyunu oynanacaktı? Çalgıcı yoktu bir kere. Bura çalgıcıları bizim ezgileri bilmezdi ki! Tüm bu sorular kafamdan hızla geçerken beni meydana itti. Üç oyuncuyla iki çalgıcı daha getirdi ortaya. Sofadakileri yeniden selâmladıktan sonra, “Çalgıcı kardeşlerim Kanişli kölelerden, bu kardeşim de Tuvana kölelerinden,” dedi. Yönünü çalgıcılara dönüp başlayın diyecekken Antahsum’un ipek sesi duyuldu. “Bunları günler önce mi ayarladın Malik?” dedi. Ona döndü,

“Aylar önce ayarlandı sevgili efendim. Beş günlük yoldan geldiler ama yirmi, yirmi beş gündür bu oyuna hazırlandılar.”

“Peki, Tuvanalı nasıl hazırlandı? Kaniş ile Tuvana arası dört beş günlük yol?”

“Tuvana’da da Arami çalgıcılar var efendim, onlarla çalıştı. Bu kardeşlerim ise Ugarit’in en değerli çalgıcılarıydı kölelikten önce.”

“Peki, sen oynamayacak mısın?” diyen kraliçe Şummuri’ye;

“Bağışlayın kraliçem. Ben oyun bilmem, oynamadım hiç,” dedi.

“Pes,” dedi Arnuvanda. “Bilmediğin bir şey çıktı sonunda.”

Boynunu büktü, yanıt vermedi ona. Başka konuşan olmayınca bize döndü. Bana ve Tuvanalıya birer kılıç verdi. Çalgıcılara başlayın dedi gözleriyle.

Zurnacıyı tanıdım. Gençliğimde bitişik kasabamıza gelmiş, düğün çalmıştı. Sabaha dek şarap ikram etmiş, çöl ezgi-leri dinlemiştim ondan. Müthiş ustalığı ile girdi ezgiye. Davul başlamadı henüz. Ben ile Tuvanalı birbirimize hasım gibi bakışarak ve de elimizdeki kılıçları sıkı tutarak dönme-ye başladık. Zurnanın titrek sesi bitip ritmik bir coşkuya girdiğinde davul da gümledi. Tüylerim diken diken kabardı. Oyun arkadaşım bir hasım oldu gözüme. On kadar Arami varmış meğer bizi izleyen. “Hadad! Hadad!” çığlıklarını da duyunca saldırdım. Malik durumumu sezmiş, “Aziyah, yavaş!” diye seslendi yanımda. Bir Tuvanalı, bir ben hamle yapıyor, birbirimizin ataklarını savuşturuyorduk. Arada başka oyunlar da sergiledik, hep kılıç sallamadık. Zurna oyunu sonlandırdığında öyle yorulmuştum ki yıkılmak üzereydim. Kılıçları Malik’e verdikten sonra kucaklaştık hasmımla. O sıra efendimiz Antahsum, “Bekleyin,” dedi. Bekledik. Çok geçmeden Hippos kucağında bir dolu giyecek geldi. Gelinle damat da geldiler. Her birimize birer yün giysi verdi sevgili Antahsum. Efendi Lukaşas da yirmişer şekel, Malik’e bir mina verdi.

Hangi birini anlatayım. O dünyamızın bir şenliğiydi. Evlenip gittikten sonra bile ilgilendi bizimle.

Gelmek mi Zor, Gitmek mi Zor?

Venassa'ya geldiğim günden beri geri dönmenin hesabını yaptım hep. Ölümün bu topraklarda kalmasını istemedim. Aileme, köyüme kavuşmak istiyordum. Hititlerin bir yasası; kölenin kendine biçilen değeri ödeyebildiğinde özgürlüğüne kavuşabileceğini söyler. Benimle Malik'e iki mina özgürlük bedeli biçilmişti. Ama bu kural ne yazık ki her zaman çalışmıyor. Köle becerikli, usta biriyse Malik gibi, türlü bahanelerle alıkonuyor, özgürlük belgesi verilmiyor. Ya da özgür bir kadınla evlenmişse kendisi gitmek istemiyor. Bir de maaşı var kölelerin. Yaşamalarına yetiyor iyi kötü. Memleketlerine bir özlemle varıp çok geçmeden kardeşleriyle tarla kavgasına girmekten korkuyor kimi. Annem çoktan ölmüştür. Ben de aynı nedenden çekiniyorum doğrusu.

Ahlaksız, acımasız efendisi olanlar gitmek istiyor yalnızca.

Hesapladım, yirmi iki kış geçmiş geleli. Uzun bir ömür. Yaşlılığın başındayım, saçımız ağardı benim de, Abba'nın da. Gitsek yol bilmeyiz, iz bilmeyiz. Haydutların, eşkiyanın tuttuğu geçitler; aslan, kaplan dolu ormanlar iki can ile geçilemez ki. Göze alamadım. Abba'ya da anlattım kaygılarımı. Doğru buldu. “Ben de gitmek isterim memleketime ama en azından ellilik bir asker gerekir yanımızda. Olmayacağına göre rubatuma çıkalım, kalmak istediğimizi söyleyelim. Benim özgürlüğüm de yakın. Kapılarında tutarlarsa iyi. Yok, gidin artık derlerse; taştan, tahtadan bir ev yaparız. Arpa yolmaya, bağ çapasına, bağ bozumuna gider, ekmeğimizi çıkarırız. Olmadı çobanlık yaparız, ikimizin de en iyi bildiği iş. Ulu tanrılar bir çocuk vermedi ki odun, ocak derdine düşelim. Ölünceye dek birbirimize destek olur yaşarız.”

Kollarıma aldım, uzun uzun öptüm. Hitit ülkesi iki nüfus daha kazandı böylece. Sözlerimi bitirirken kraliçem Şummuri bağılıyor yukarıdan. “O yazıcıyı tez gönder Aziyah. Yoksa canına okurum!”

Ne diyebilirim. “Hemen efendimiz,” diyerek yazıcıyı gönderdim. Cebine de yarım şekel koydum ki anlattıklarımı kırpmasın diye. İşte böyle sevgili canlar. Daha pek çok şey anlatabilirdim ama her güzel şeyin bir sonu var ne yazık ki. Sağlıcakla kalın, yüce tanrılar sizi korusun. Abba da el sallıyor sizlere.”

2. Bölüm

Annesi Şummuri Anlatıyor

*“Sodom şehrinin her mahallesinden yaşlı, genç erkekler
Lût’un evini sardılar. ‘Misafir ettiğin adamları getir,
onlarla yatacağız,’ dediler.”*

Eski Ahit, Tekvin-18

Şuna bakın hele, şu utanmaz köleye. Kızımı anlatacağı yerde durmadan kendini anlatmış. Antahsum’u anlat, diye yer vermedik mi sana? Yazıcının ki de densizlik. Burada ben, annesi varken başka kimseye sorulur mu hiç? Kim taşıdı dokuz ay karnında? Kim besleyip büyüttü ha? Nazlı çiçeği mi hiç kimse benim kadar tanımaz, benim gibi bilemez. Her neyse, öfkeyi bırakayım da kızımı anlatayım artık.

Karnım iyice büyüdüğünde köle kadın Hacer bilmişti kız doğuracağımı. Sığır otlatmaya gidiyormuş da karşılaştık bir gün. Saygıyla selamladı, “Kraliçem, kız doğuracaksınız tanrıların izniyle,” dedi. “Nereden anladın?” dedim. “Bebek aşağıda. Doğuma on gün kala aşağıya, kasığa sarkarsa kız olur,” dedi. Sürme dedikleri bir boya yapardı Hacer. “Sürmesini çekersin o zaman,” dedim. “Başım gözüm üstüne,” diyerek ayrılmıştı.

Şumanda’nın kölesidir Hacer. Çok gümüş vererek almış onu. Aziyah gibi, Malik gibi o da sıcak ülkenin birindenmiş.

Aynı dili konuştuklarına göre belki de aynı şehirdendir ne bileyim. Geldiğinde gençti. Kara gözlü, ince belli, esmer bir dilberdi. Öyle can alıcıydı ki, Şumanda'ya karısının yatağını unutturmuş. Doğrusu ben de çok beğenirdim Hacer'i. Dedikodusu pek yayılmıştı o günler. Tabii tanrılar bilir doğrusunu, günaha girmemek lazım. Pek çok erkek göz dikti ama fettan değildi, hiçbirine bakmadı. Nereden biliyorsun dersenez, kocamdan biliyorum. Kral olduğunu unutup yoluna durdu birkaç kez. Gözlerimle gördüm. Bağırıp çağırdım, yüzüne tükürdüm de öyle vazgeçmişti.

Neyse, bu Hacer güzel olduğu kadar da becerikli biri. On parmağında on marifet. İnce deriden güzel elbiseler diker. Yemekleri pek lezzetli yaparmış. Epey acı olduğunu söylüyorlar ama tadına doyamadıklarını da ekliyorlar. Köle olduğunu bilmesem Ulu Tanrıçam Ma'nın kızlarından diyeceğim. Çalışkanlığıyla, temizliğiyle öyle bir beğeni topladı ki evin kraliçesi oldu sanki. Evde herkes ona danışmış sabahları ne yapacağını. Hanımefendisi bile ne pişirilecek, ne yapılacak, diye ona sorarmış.

Kimi köle var, her gün azarlanıp aşağılanır. Satılmasını, öldürülmesini ister sahipleri. Ama Malik gibi, Aziyah, Aspasya, Hippos gibi, Hacer gibi bulundukları yeri mutlu eden, aileyle bütünleşen köleler de var.

Bakın ben de uzattım. Kızımı anlatacağım derken elin kölesini anlatıyorum durmadan.

Kaç gün geçti, kaç ay karardı ve aydınlandı bilmem, bulutlu bir gün kuşluk zamanı doğurdum Antahsum'u. Babası kent meclisine gidiyordu. "Doğum olacak bugün," dedim. "İyi," dedi. Durdu, başını kaşıdı, "Hacer'i iste de yardımcı olsun," deyip gitti. Gidiş o gidiş. Öğleyin çocuk doğdu yok, ikinci yok, akşam yok. Gece yarısı yarı sarhoş çıktı geldi. Beşiği ve beni o halde görmesine karşın, "Doğum oldu mu?" demez mi?... Bağırarak tüm kadınlar, yuhaladık da dışarı kaçtı. Kadınlar dağılınca yine geldi. "Benim güzel kraliçem, tatlı kadını," diyerek odaya girdi ve az sonra yatağına uzanıp horlamaya başladı. Ah bu erkekler!

Çam kabuklarını dibekte dövdürüp toz haline getirtmiş-tim. Onu serdim altını ıslattığında sevgili kızımın kundağı-na. Malik bilirdi böyle şeyleri, ona yaptırırdım ne zaman-dan.

Malik de kim, diyorsanız açıklayayım. Bilge biridir Malik. Hareketleri ölçülüdür. Az güler, az üzüdür ya da bana öyle gelir. Saçı kıvrıcık ve karadır. Gözleri de karadır ve derindir. Yüzüme bakarken içimi okur, çıplaklığımı görür sanki. Neden bilmem o bakarken eririm. Sanki içime işler göz ışığı.

O da Hacer gibi güneydeki bir uzak ülkeden. Sıcak oldu-ğunu söyler doğduğu yerin. Hele yaz günlerinde kimse bir şey giyme gereği duymazmış. Tabii, kadınlar da mı, diye soramadım ama soracağım.

Arnuvanda'nın kölesiydi. Bir gün oğlumun konağına gidiyordum. Yolda karşılaştık bununla. İnekleri otlağa sürü-yormuş. Beni görünce yolu ineklerden boşaltıp kenara çekildi. Ama diğer kölelerin yaptığı gibi yerlere kadar eğil-medi. Yumuşak bir baş eğişle geçmemi bekledi. Edemedim, yüzüne baktım. Kederliydi, şakağında kıpkırmızı, derin bir yara izi vardı. Köleye tenezzül edip sorulmaz ama ben sor-dum ne oldu diye. İkındı, sıkındıysa da açıkladı: “Efendi Arnuvanda dövdü kraliçem,” dedi yere bakarak. “Neden dövdü?” dedim. “Balığa gönderdi geçen gün, hiç balık tuta-madım.” “Vay, niye boş geldin!” diyerek dövdü. Az da döv-medi, odunlar kırdı üzerimde. İki gündüz, iki gece aş yiye-medim, suyu zor içtim. Hacer'in yaptığı ilaçlarla kalkabil-dim.”

Birkaç adım geçmiştim dengini, çaprazdan bakıyordum. O da başını kaldırıp yüzüme baktı. Aman tanrım, Ma ana-mız, Hitit'in bin tanrısı, ayrıca zengin Mısır'ın ulu tanrıları... Bir göz bu kadar mı içli bakar! Bu denli çok şey anlatabilir mi o iki kutsal organ! Ağlıyordu ama yaş yoktu gözlerinde. Yalvarır gibiydi fakat vakurdu. Bin bir ışık saçıyordu, lâkin sadece ben görüyordum.

Titredim. Kurtulmak istedim. Bir adım attım, ikincisini atacakken tökezledim. Düşmek üzereydim, yakaladı. Gelini yatağa götüren damat gibi boynumdan, bacak altlarımdan tutarak kaldırdı kucağına. “Ne oldu kraliçem, başınız mı döndü?” dedi. “Evet, ama beni hemen yere bırak,” dedim. Usulca bıraktı. Oysa saatlerce kalabilirdim kollarında. (Yazıcı sakın burayı yazma) Hoşgörün, kocam uzaklaştı nice zamandır. Bağ evimize gencecik köle kızları taşıyormuş her akşam. Ben ne yapayım?

“Oğluma söyleyeyim de dövmesin bir daha,” dedim.

“Aman kraliçem,” dedi. “Ne olur söylemeyin. Şikâyet ettiğimi sanarak daha çok döver sonra.”

Haklıydı, acımasızdı Arnuvanda. Ben çıkış yolu ararken şöyle bir çare söyledi: “Siz alamaz mısınız yanınıza, satın alabilirsiniz oğlunuzdan. Minnettar kalırım,” deyip başını eğdi. Yalvarması rica gibiydi, öteki köleler gibi ayak yalamıyordu, onurluydu.

“İyi, şimdi gider söylerim, evinde mi efendin?”

“Üzüm bağlarımı gezmeye çıkmıştı, az önce geldi.”

Dikkat ettim, “efendim” demiyordu, öfkeliydi ona. Arnuvanda’nın evine çıktım. Bağların durumunu sorduktan sonra Malik’i satmasını söyledim. Hayrola, der gibi baktı. “Sen gençsin, güçlüsün,” dedim. “Ben yaşlandım. Baban eve uğramadığından ağır geliyor bütün bu işler. Malik akıllı bir köle. Üstelik senin aradığın gibi genç değil. Tam bize uygun. Kaç para verdinse geri ödesin baban. Onunla daha gencini al.”

Bir süre düşündü. O kadar düşünüş nedenini bir türlü anlamadım. Neden sonra, “Tamam, para mara istemem, götürebilirsin o dik başlı Arap’ı,” dedi.

Arnuvanda’nın Düşünü

Ha, bu arada Arnuvanda’yı nasıl evlendirdiğimizi anlatayım:

En kutsal bayramımız olan Bahar Bayramında başkente davet edilsek de katılamıyorduk kaç yıldır. İlk kez geçen yıl katılmış, Tuvana kralının kızını görüp beğenmiştik. Daha doğrusu oğlum beğenmişti. Beşinci gün kutlamalarında bol bol dans etmişlerdi. Hele son danslarında sarılıp durmuşlardı birbirlerine.

Babası Debernuş'u kocam sever. "Uzak akrabam olsa da kardeş gibiyiz," der. Bu güz Hattuşa'ya giderken Venassa'ya uğramış rubaum Debernuş. Alıp eve getirdi. Sabaha dek içip sohbet ettik. Gelecek hakkında, çocuklar konusunda konuştuk. Konuşun neşeli bir anında, "Sayın rubaumum, kerimenizi pek beğendik. İsteriz ki oğlumla bir yuva kur-sunlar. Bu işi töreye yakışır biçimde yapmak isteriz tabii. Uygun bir zamanda ziyaretimizi kabul eder misiniz?" dedim. Rubaum daha ağzını açmadan kocam, "Aferin be hatun. Büyük dedemin torununa bunu ben söylemek istiyordum, sen atık çıktın," dedi. Rubaum güldü. "Tanrılar izniyle neden olmasın? Onların hoşlarına gidecek bir yolla olursa başım üstüne," dedi. Kırk gün sonra varacağımızı bildirerek düğümü attık.

Otuz yedinci günün sabahında, "Falcı Şippura'yı getir," diye seslendim oğluma.

"N'apacaksın o cadıyı?" dedi.

"N'apacaksını var mı a oğlum? Hayırlı bir iş için ta uzak bir yere gidilecek. Yollar uğurlu mu, uğursuz mu? Kader tanrıçamız ne diyor? İşimiz hayırlı olacak mı? Sağ salım dönebilecek miyiz?.."

"Bunun için fal mı gerekirmiş? Bineriz atlara, gideriz. Ne karışır mı tanrılarla tanrıçalar?" demez mi!...

Babasına, "Oğlun deli deli konuşuyor. Yüce tanrıçaları ve tanrılarını gücendirecek şeyler söylüyor. Lütfen bir şey söyle suna!" dedim. Öfkelendi Şaşama. Arnuvanda'ya bağırdı:

"Şu koca ülkede falsız hiçbir işe başlanmadığını, ava bile falsız çıkılmadığını bilmez misin eşşek oğlu eşşek. Tepemin tasını attırmadan tez getir şu kadını!"

Arnuvanda kalktı, kıcını kaşıyarak kölelerin evine yürüdü. Tepkisini kış kaşıyarak gösterirdi hep. Aziyah'ı çağırdı. “Git o şarlatanı al gel,” dedi. Masaya oturdu. Aspasya’dan bir testi şarap ile meze istedi. Daha meze gelmeden testiyi tepesine dikti.

Biz atlarla, bir manga asker de eşeklerle yola çıktık. Akşam olduğunda köylere saptık. Haberci önden gidip uyardığı için köylerde kurban kesilerek karşılandık. Üçüncü geceki Tuvana’nın bir köyüymüş. Onları da rubaumlari uyarılmış ki saygıyla karşıladılar, koyun kestiler ayağımıza. Tabii, kocam buralarda bol bahşış dağıttı. O koyunların karşılıklarını fazlasıyla ödedi.

Yol çok sıkıntı verdi bana. Birincisi bu kadar uzun yola gitmemiştim o zamana dek. İlk gün kalçam ağrımişti, ikinci gün belim, sonra kuluncum da ağrımaya başladı. Sızlanmayı bırak, ağrıdığını bile söyleyemiyordum onca erkeğin içinde. İkincisi ve daha kötüsü, tuvalet ihtiyacıydı. Onlar böyle bir durumda gruptan kayıveriyorlar, çalıların arkasında rahatlayıp yeniden katılıyorlar, yürüyüş aksamıyordu hiç. Ama benim için tümü durup bekliyor, Şaşama beni alıp sesimin duyulmayacağı bir uzaklığa götürüp getirmek zorunda kalıyor, ondan sonra devam ediyorduk. O nedenle, çok sıkışmadıkça söyleyemiyordum gereksinimi.

Görülecek pek bir şey yoktu yol boyu. Bomboz araziler ve meşe yüklü yamaçlar. Hele o Tuvana düzlüğü pek sıkıcı geldi bana. Irmak tanrısı bir küçük dere bile vermemiş koca ovaya. Her yan buğday, arpa tarlası.

Yalnız bir günlük gerideyken iki dağ gösterdi Şaşama. Solumuzdaki ulu Arcios’u biliyordum. Sağ ilerimizdeki de yüce bir dağmış, Melendez’miş adı. Bir ceviz gölgesinde atları dinlendiriyorken anlattı: “Bu iki dağ tanrısaldir, tanrılar bekler başını. Akıl almayacak kadar eski yıllarda ateş

kusmuş bunlar. Toprak Ana neden yaptıysa, kimi cezalandırmak istediye ateş kusturmuş aylarca, hatta yıllarca. Kaniş'te tanıdığım yaşlı bilge anlatmıştı bunları. Venassa yakınlarındaki şeytan bacalarının bu dağın küllerinden oluştuğunu, zift gibi, katran gibi bir süre aktığını, sonra o bulamacın donup çakmaktaşı haline geldiğini söylemişti.”

O iki dağı korkuyla, saygıyla selamladıktan sonra devam etmiştik.

İkinci suları vardık Tuvana'ya. Candan karşıladılar bizi. Kraliçeyi Hattuşa törenlerinden tanıyordum ama belleğimde iz bırakmamıştı. Dikkatli baktığımda güzel bir kadın olduğunu gördüm. Takıları pek yakışmıştı. O da gelinimiz gibi beyaz tenliydi.

Hemen banyo hazırladılar. Sıcak suya girince kendime gelebildim. Akşam yemeği için köşk dedikleri yer hazırlanmış. Masalar bembeyaz örtüyle kaplanmış. Oturaklar yumuşacık, neyden yapıldığını anlayamadım. Derken beyaz giysili iki köle kadın yemek taşımaya başladı.

Önce süt geldi tunç kupalar içinde. Koyun sütü de, inek sütü de ayrı. Sütü içerken sütlü çorba konuldu önümüze. Bu ikisi Hitit saray mutfağının ilk sunumudur. Ardından bamya yemeği geldi, et yoktu içinde. Bitince nohut, mercimek kırıntılı bir çorba geldi. Bol baharat ekilmişti, ikisini de severek yedim doğrusu. Derken et geldi, közde yeni pişmiş. Ayrıca bir koca tabakta haşlanmıştı geldi. Ceylan etiymiş közde pişen, sevmedim. İkinci tikeden sonra haşlamaya geçtim. Suyunda hoş bir ekşilik var. Kırmızı renkli, pul pul ekşinin adı sumakmış. Bizde yok bundan, ben de getirteceğim. Et bitmeden ballı şarap sundular, su ekleyerek içtik. Elma, kayısı geldi gümüş tepside. Peynirler geldi çeşit çeşit.

Herkes akranyla sohbete dalmıştı. Çakırkeyif olduğumuz bir an Şaşama'yı dürttüm. “İsteme işine başla,” dedim kulağına. O da kendine yakışır sözlerle konuştu: “Çok değerli kraliçem, çok değerli kralım ve de büyük dedemin oğlunun torunu kardeşim ve de menekşe gözlü güzel kızım.

Geliş nedenimizi biliyorsunuz. Yüce tanrılar evlenmenin, çoğalmanın kutsal olduğunu söylerler. Oğlumuz Arnuvanda evlenmek istiyor Taya ile. Olur derseniz üç günde yorgunlukla geldiğimiz yol, asla yormaz dönüşte. Venassa'ya varır varmaz düşün hazırlıklarına başlarız. Olmaz derseniz başımız eğik ve yorgun gideriz. Gayrı söz sizin,” dedi. Üç beş soluk sustuk. Olmaz sözü babadan, olur sözü anneden çıkardı kadim inancımızda.

Umutla kraliçeye verdim kulağımı, o da konuştu: “Bir Ma kızı olarak yetkimi kullanıyor, son sözü kızıma veriyorum,” diyerek ona baktı. Taya başını eğdi. Beyaz yüzü pembeleşti, gamzesi göründü. “Saygıdeğer büyüklerim ve kocam olmak isteyen sevgili Arnuvanda. Beni seçtiğiniz için teşekkür ederim. Yüce tanrıların ve siz dört büyüğümün huzurunda Arnuvanda'nın kadını olmayı kabul ediyorum,” dedi. Öyle söyleyince Arnuvanda ve Taya kalktılar. Birbirlerinin sağ avuçlarını üç kez öptüler ve karı koca oldular. Alkışladık, biz alkışlayınca aşağıdaki köleler ve bizim askerler de alkışladı. Derken ses dalga dalga Tuvana'ya yayıldı, kent surlarında yankılandı. Halk bu haberi bekliyormuş meğer.

Tören bitince kraliçeyi öptüm. “Niye öptüğümü biliyor musun?” dedim. Güldü, “Kızımı verdiğim içindir zahir,” dedi. “Evet, o da var ama asıl gerekçem Ma inancını sürdürdüğün için. Haklarımızı, yetkilerimizi biz kadınlar korumazsak erkekler niye korusun!.. Kutluyorum seni,” dedim. Taya'nın ellerini avuçlarıma aldım. “Sözlerim senin için de geçerli güzel kızım. Antahsum'a da aynı şeyleri söylüyorum, söyleyeceğim de. Doğuran, büyüten, yaşatan değil, kolları güçlü olanın kazandığı bir anlayış doğru mudur? Her şeyi, her bir şeyi yaratan, besleyen Toprak Ana'mızın tahtına Fırtına tanrısını diktiler. Neden? Çünkü erkek. Sömürücü, hazır yiyici. O da yetmedi, kutsal Arcios'un başını tapuladılar. Telepinu mu, Teşup mu hangisiyse ona. Böyle devam ederler de Toprak Anamızı kızdırırlarsa bir gün görecekler. Kadim zamanda kustuğu ateşi Arcios'un tepesinden yeni-

den fıskırtacak. Kıcı tutuşan tanrılar nereye kaçacak o zaman bakalım!..”

“Yahu ne oldu Şummuri sana? Şarap başına vurdu anlaşılan. Kadınlar meclisinde vaaz veriyormuş gibisin. Yaktın erkek dünyasını. Hadi ben neyse, kuzenimin yüzüne bakamıyorum şu konuşmandan sonra.”

“Boş ver dedem torunu. Bizimkinin sustuğuna bakma, sevgili kraliçe konuşmasaydı benim rubatumum başlardı şimdi. Alışığım ben.”

“İzninizle söz istiyorum,” dedi Arnuvanda. “Annemin tüm sözlerine katılmamakla birlikte çoğuna katılıyorum. Hitit ülkesi koca bir barış toprağıydı bugüne dek. Bin tanrımız var diye övünürdük. En zavallı bir köle bile kendi tanrısına ibadet ederken kimse karşı çıkmaz, ‘Ne biçim bir dinmiş seninki’ denmezdi. Kadim yıllardan beri Hitit ülkesinde erkek egemenliği sürmesine karşın annem halâ Ma diye tutturabiliyor. Ve, Telepinu-Teşup baş tanrılığında da özgürlük kısıtlı değil.”

“Gelgelelim son zamanda şu Hattuşil ve karısının yaptıklarına,” deyince tümümüz irkildik. İrkilsek de dinlemeyi sürdürdük. “Gençliğinde İştari rahipliği de yapan Hattuşili ile bir İştari rahibesi Puduhepa, dini siyasete alet ederek Hurri inancını Hattuşa’ya soktular ve böylece Hitit kimliğini yaraladılar. Önceki inançları yok sayan, kendi inançlarını her fırsatta başat hale getiren bu anlayış, korkarım bu güzel ülkenin çözülüp parçalanmasını getirecektir. Ben buna üzülüyorum,” dedi.

“O yönünü bilmiyorum ama kadın davasının arkasında duruyor kraliçe. Doğup büyüdüğü Hurri ülkesi burası gibi yobaz değilmiş, anaerki düşünce hâkimmiş orada. Ayrıca özeği tükenmiş Hattuşili’ye istediğini yaptırıyor vallahi,” dedim.

Ses çıkaran olmadı. Az sonra masanın devinimi azaldı. İçki kadehlerine giden eller geri çevrildi. Yorgunluğumuz ortaya çıktığından yatmak istediğimizi belirttik. Ve nice ay sonra kocamla aynı döşekte yatmak kısmet oldu. Mis gibi

kokuyordu yatak ve ben çok yorgundum. Çok geçmeden sızıp kalmışım.

Sabah kahvaltıdan sonra, 'Birkaç gün daha konuğumuz olun,' ısrarlarını nezaketle geri çevirdik. Onca kişiye iki gün yetecek kadar koca bir azık hazırlattı kraliçe. Yola düştük. Ayni yolları bu kez daha dingin ve neşeyle döndük. Hem de yarım gün erken.

Yeni bir ev yaptırdık Arnuvanda'ya. Duvarlarını Kaniş'in en iyi taş ustaları yaptı. Kerestesini Tauros dedikleri yüce dağların sedirlerinden getirtti Şaşama. Dolaplar, yine o dağın nadide ağacı kokar ardıçtan yapıldı. Eve girildi mi buram buram doğa kokar. O yönüyle tütsülü Ma tapınaklarına benzedi ev.

Kırk gün daha geçti. Düğün yapılacak. Gidip gelme ve orada konaklama zorluğundan davetlileri sayılı tuttuk. Bu kez ben katılmadım. Dönüşte düğün evinin ve yemeklerin hazır olması için Venassa'da kaldım.

Düşünülen zamanda geldi düğün alayı. Gelin elimi öptü, ben de ortası taşlı altın bir kolye taktım gelinimize. Yatak odalarını güzel kokulu ardıç tahtalarıyla döşettim. Masalarına petekli bal tabakları koydurdum. Karanlık çokünceye kadar kadınlar gelin odasında oynadı.

Gerdek sabahı erkenden gittim evlerine. Abba'ya su ısıtırmış, banyolarına koydurmuştum. Güneş Tanrı'mız doğmadan yıkanmalı, onun görünmesini beklemeliydiler. Vardığımda su sesiyle arada bir tas tıngırtısı geliyordu kulağıma. Sevindim, annesi iyi bir kadınmış dedim içimden. Az sonra banyodan çıktı ikisi de, utanarak baktılar yüzüme. Kucakladım, ikisini de gözlerinden öptüm. Balkona çıkardım. Arcios'un alt duvarından burnunu gösteren Güneş Tanrı'ya döndük. Ellerimizi yumruk yaptık. Yüz hizamızda tutarak dua ettik. "Geleceğiniz için, çocuklarınız için dua edin," dedim. Sonra, "Öğle yemeğine bekliyorum," diyerek ayrılmıştım. Hey gidi günler!...

Şimdi Taya'nın karnı burnunda.

Köle Malik

Arnuvanda'nın merdivenini inerken aşağıda bekliliyormuş Malik. Dinlemiş olmalı konuşmamızı ki mutlulukla, gülümsemeyle bakmıştı bana. "Haydi!" der demez büyük çantayla peşim sıra gelmişti. O günden beri sağ kolum. Mutfakta Aspasiya, diğer işlerde Malik var.

Tanrılar affetsin, son bir şeyi açıklamadan duramayacağım. Ulu tanrıçam bildikten sonra sizin bilmenizin ya da bilmemenizin önemi yok.

Kocam yanıma uğramaz oldu dedim ya, kızıp köpürüyorum ona ama kendime de kızmıyor değilim. Ne zamandır bakım yapmadım bedenime. Gençken belim inceikti, kalınlaştı şimdi. Kalçam güzeldi, dolgundu. En azından kocam çok beğenir, her fırsatta el atardı. Şimdi kabardı iyicene. Göbek yoktu, o da büyüdü. Tabii, altı çocuk doğurdum, olacak o kadar. Anlamıyorum, Şaşama Efendi benim gibi etli butlu kadın dururken ne diye o çöp gibi kızlarla düşer kalkar!

Yine de koca karınlı bir kadının güzel olmadığı bakınca belli oluyor. O nedenle nine olsam bile kendime çekidüzen vermem gerektiğini anladım sonunda. Aspasya'nın balı pidelerine, Hippos'un kızarmış balıklarına, Hacer'in, Abba'nın zeytinyağlı yemeklerine paydos etmeliyim.

Böyle diyorum ama kolay mı? Köleler bile kaşık kaşık bal yerken, yağlı börekleri yutarlarken ağzının suyunu toplayıp durmak... Sonunda bir orta yol buldum. Ne aç gezecektim, ne de löp löp aşıracaktım. Köleler kadar olmasa da işlerin bir kısmına yapıştım. Baktım, oluyor. Bir ay sonra hafiflediğimi, göbeğimin iner gibi olduğunu hissettim.

Bir şey daha hissettim ki bunu anlatmadan geçmeyeceğim. Böyle enerjik anlarımda kadınlığımın da öne çıktığını gördüm. Kocamı canım çekti. Bulamayınca en yakınimdaki erkeklere bakmaya başladım. Hippos ile Aziyah evli olduklarından gözüm doğal olarak Malik'e kayıyordu. Hele de

sıcak yaz geceleri Aspasya'nın ya da Abba'nın aşk inlemelelerini duyduğumda kuduruyordum.

Yine öyle bir geceydi ve kocam yine evde değildi. İnce geceliğimi giyip yatağa uzanmıştım. Uyumak ne mümkün? Az önce gülüşerek sohbet ettiğim köleler indi odalarına. Abba'nın gırtlığından sükun eden zevk çığlıklarını duyunca yastığı ısırđım. O bitirmeden Aspasya başlamaz mı?

Odamdan dışarı attım kendimi. 'Gidip Maraşantiya'nın serin sularına bırakayım yanan bedenimi,' dedim. Sofa ay tanrıçasının izin verdiği kadar ışıklđ, hatta bir kelebeğı görebilecek denli aydınlık o sıra. Dikeldim merdiven başında, ineceğim. Aşağıda bir insan karartısı var. Onun Malik olduğunu anlasam da ürktüm. Yüreğimin hesaplar yaptığı bir an Malik iki basamak çıktı. Çıplak olan belinden yukarısı ay ışığında göründü. Gözlerim tunç renkli o bedene kaydı şaşmaz içgüdüyle. Göbeğı yoktu kocamınki gibi. Göğsü sık bir böğürtlen çalılığı kadar kıllıydı. Hiçbir şey söylemeden bana bakıyordu. Bakıyordu ya, bana mı, bedenime mi baktığını anlayamıyordum o loş ışıktá.

'Çekil merdivenden,' diyeceğim an, zor duyulur bir sesle; "Bir tanrıça gibisiniz kraliçem, çok güzelsiniz," deyince durdum. Beğenilmek hoşuma gitse de aklım başımdaydı ve bunu niye söylemişti?

Kendime geldim ki ay ışığı önündeydim ve tülbent gibi geceliğimle vücut kavislerimi görüyordu Malik. "Ma beni koru," diyerek içeri koşup yatağa kapandım. Neden sonra yaklaşan ayak seslerini duydum. Duysam da Abba'nın, Aspasya'nın sesleri kadar yüksek değildi tıptırtılar. Birkaç nefes sonra kapım kapandı ve sürgülendi.

Hiçbir şey duymuyor, hissetmiyordum. Kulağım ve diğer duyularım kilitlenmişti. Birkaç soluktan sonra döşegimin esnediğini, sert bir erkek elinin acele etmeden baldırlarımdan yukarı tırmandığını duyabildim. Çözölmüştüm, dağılmıştım. Ne, "Hayır, yapma!" diyebiliyor, ne elini itip uzaklaşabiliyordum. Az sonra, parmakların gezdiği yerde bir çift

dudak, ıslak bir dil ve ılık bir nefes duyunca... Gerisini anlamam, utanıyorum.

(Şu parayı kimse görmeden cebine sok yazıcı. Emeğinin dışında, fazladan veriyorum. O geceki yaşadıklarımı başkalarına okutursan kan kustururum sana. Ne kocam, ne oğlum ne de Antahsum'um bilecek bunları, ona göre!...)

Böyle başladı işte. Malik'i çok seviyorum. Kara saçıyla, içimi gören kara gözleriyle, kaslı bedeniyle o benim. Benim erkeğim artık. Bana orta yaşımı unutturdu.

Arada bir uğrayan kocamın da dikkatini çekmiş halim. Bir sabah popoma inen şaplakla uyandırdı. "Kız sen gittikçe güzelleşiyorsun ha!" dedi. Gülümsedim, "Öyle mi?" dedim yalnızca. Beni aldatmasını da tınmıyorum artık.

Ne var ki yakalanmaktan korkuyorum. Tatlı meyvelerin çekirdeği acı olur. Yakalanırsak ölüm var ucunda. Hitit yasaları ölüm yazar bu işe. Belki ben kurtulurum kocam bağışlarsa. Ama sevgilimin hiç şansı yok.

Geçenki gece yorulmuş, göğsüme yatırmıştım. Korkumu anlattım ona. "Ben de çok korkuyorum sevdiğim. Kendim için korkmuyorum, sana kıyarlar diye korkuyorum," demez mi. Öptüm, öptüm...

Ama korku da durdurmuyor. Tanrıça Huvasanna'nın bereket suları bacak aramıza yürüdü mü, köleleri balığa gönderirim. Evde yalnız Malik kalır. Yıkanmış, hazır olmuştur. Hemen odama geçeriz.

Geçen gün ne oldu, sormayın. Balığa gitmeleri için yine kölelere emir vermiştim. Malik'e de göz kırptım hazırlansın diye. Aspasya diğerlerine, "Gidedurun, ben az sonra gelirim," demiş. Birkaç soluk sonra merdiveni çıkıp karşıma diz çöktü. Oturmamı, sakince dinlememi istedi kötü Hititçesiyle.

"Güzeli kraliçem," diyerek başladı: "Güzeller güzeli, tanrıça kızı, sevgili Antahsum satın alarak kurtardı beni ve

kocamı. Sonra siz kanadınız altına aldınız, evlendirdiniz. Asla köle olduğumuzu hissettirmediniz bana da, kocama da. Bir anne gibi, abla gibi davrandınız her zaman. Öl deseniz ölürüm ama söylemeden edemeyeceğim; Malik kardeşimizle sevginizi biliyorum.”

“Ne söylüyorsun sen!” diye bağırdım. Bağırdım ya sesim öfkeden değil, şaşkınlıktandı, korkudandı.

“Sakin olun kraliçem,” dedi. Sağ elini beni teskin edencesine salladı. Sol elini (Malik’in bizi dinlediğini bildiğinden) o yana uzatıp, “Kardeş sen de gel!” diyerek seslendi. Gözlerimi iri iri açtım. Olacakları tevekkülle beklerken Malik de geldi.

Aspasya, “Nice zamandır birlikteliğinizi biliyoruz,” deyince daha bir korktum. Malik’e baktım, onun bakışları da gölgeliydi.

“Kim, başkaları da mı? Kocam mı? Yoksa oğlum mu, kim?” dedim.

“Korkmayın, onlar değil köleleriniz biliyor yalnızca.”

“Nereden anlamış köleler, görmüşler mi? Bak eğer uyduyursan bacaklarını kırarım Aspasya!”

“Kırarsınız kraliçem,” dedikten sonra gülümsedi. “Âşıkların gözü kör olurmuş derler. O kadar çok açık veriyorsunuz ki, görmemek için kör, duymamak için sağır olmak gerek. Hippos’un umurunda değil ama Aziyah’la, Abba’yla gülüşüyoruz her balığa gönderildiğimizde.”

“Vay terbiyesizler!” dedim ama sesim kendime bile inandırıcı gelmedi. “Peki, bunu anlatmak için mi döndün?”

“Hayır, kraliçem,” dedi. “İki nedeni var. Birincisi balığa çıkan başka kadın yok, balıkçılar arasında dikkat çekiyoruz. İkincisi, sizi koruyan kimse yok. Ya Rubaum efendimiz çıkar gelirse, ya saygıdeğer oğlunuz uğrarsa, diye düşündüm. Dediğim gibi Hippos çok sever sevgililerin buluşmasını. Aziyah desen Malik için ölür. Abba desen yine öyle. ‘Karışma bu işlere’ dedi Hippos, ne var ki sizi korumamız gerektiğini düşünemedi besbelli. Hitit yasalarını çok bilmem ama yakalanırsanız öldüreceklerini biliyorum. Ha,

bizim de ölmekten daha beter olacağımızı da biliyorum,” dedi. Birkaç nefes sustuktan sonra, “Onun için döndüm. Siz içerdeyken bahçede olacağım. Sizi soracak olanlara inandırıcı yalanlar bulacağım,” dedi. “Tabii, izin verirsiniz,” demeyi ihmal etmedi.

Ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi tartarken Malik uzandı, Aspasya’nın başını elleri arasına alıp gözlerinden öptü. Dinginleştım, ben de aynisini yaptım minnet dolu bakışlarla. Ah sevgi! Ah aşk! Bir köleyi kardeşten ileri yakınlaştırıyor işte...

Bütün bunları yaşarken nine de oldum. Gece yarısı çıkıp gelen Arnuvanda, “Taya’nın doğum sancıları arttı,” dedi. Fırladım yataktan. Henüz erkendi, ilk suyu gelmişti daha. Hemen köle mahallesine gönderdim Aziyah’ı. Adlarını öğrendiğim iki usta ebeyi getirmesini istedim. Çok geçmeden geldiler. “Torunuma bir şey olursa yaşatmam sizi, çok dikkat edin,” dedim. Sabaha doğru doğdu bebek. Hem sabah doğduğu için, hem de dedesinin adı diyerek Şaşama koyduk adını.

Çok seviyoruz yumuk gözlü torunumu. Daha önce haftada bir kez varmadığımız eve, her gün varmaya başladık.

Kendimi anlatmadım değil mi? Yani, övünmek gibi olmasın, güzel bir kadınıım. Elbette yaşma göre güzelliğim. Orta boylu olduğumu söyleyeceğim ama kölelerin yanında kısa kalıyorum. Tüm Hititler gibi kısa boyluyum. Hilâl kaşlı, ela gözlüyüm. Burnum yüzüme göre irice. Aspasya’nın, Hacer’inki gibi düz değil ama Abba’nınki gibi kemerli de değil. Gerdanım ak ve altı çocuk emzirdiğim memelerim pekâlâ dik sayılır. Nereden biliyorsun demeyin. Çamaşır yıkama günü gördüm Şumanda’nın karısınıninkileri, iyice

sarkmış ineklerinki gibi. Biri büyük, biri ufak hem de. Pek çok kadının ki öyle. Benimki öyle değil tanrılara şükür. Malik'im beğeniyor onları. Bacaklarım dolgun, ayaklarım biçimliymiş. Onu da Malik fısıldadı. Kocam bir kez olsun söylemedi bunları. Ah, ah!...

Malik derseniz kara yağız bir adam. Genç sayılmaz, otuzunda filan olmalı. Bıyıkları var. Oramı buramı öperken pek hoşlanırım bıyığından. Bizim erkekler kazıtlılar da o zevki tadamayız nedense.

Bir gün çılgınlar gibi seviştik yine. Pencereden güneş vuruyor, terli bedenimizi ısıtıyordu. Bir küp şarap içmiş gibiydim. Malik'in çenesi altına gömdüm başımı. Söyleşiyoruz:

"Benim adımın gülün gül ya da gülümseyen gül gibi bir anlamı var. Seninkinin ne?" diye sordum.

"Benimki seninki gibi güzel değil sevgilim," dedi. "Bizimle Firavun ülkesinin arasında Ammoniler adında bir halk yaşar. Tanrıların birinin adı Molek. Malik ya da Melek diye de adlandırılır. O tanrıyı memnun etmek için halk her yıl bir çocuğu Cehennem adlı dereye yakarak kurban edermiş. Bizimkiler de o tanrıya saygı duyar ama çocuk kurban etmezler. Onun adını vermiş babam. Bunu öğrenince adımı da o tanrıyı da sevmedim ama alıştım işte."

"Gerçekten korkunç bir tanrıymış. Hep güzel mi ülkenizin kadınları? Ben onlara benziyor muyum?" dedim.

"Doğrusu güzeldir Ugarit kadınları. Çoğunluğu esmerdir. Esmeri severim ben."

"Ne yani, ben beyaz olunca sevmiyor musun?"

"Yapma tatlım! Seni ne çok sevdiğimi biliyor, duyumsuyorsun pekâlâ. Başkaları ile eşleştirme kendini. Söylemek istediğim başka. O esmer kadınlar tarlada, denizde çalışıp kararmışlar. Yani emek üzerindeyken esmerleşmişler. Emek kutsaldır. Kimseye muhtaç olmamak, onun için alın teri döküp güneşte yanmak, esmerleşmek, işte saygı duyduğum bu. Yoksa gölgeden çıkmayan, elini sıcak sudan soğuk suya sokmayan kadına kadın demem ben. Saygı duymam ona."

“Yani ben. Hiçbir iş yapmayan, bir şey üretmeyenlerden biri, değil mi?”

Malik doğruldu, “Kadınım,” dedi. “Sen başkasın. Emekçilikten gelmeyip emek değerini bilen tek seni gördüm. Sözgelimi, kölelere davranışın...”

“Sana mı yani?”

“Hayır efendim. Bendeniz şımartılmış bir köleyim. Sözüm ötekilere.”

“Hımm, şımartılmış köle görevine devam edecek mi?” dedim. Dememle birlikte yeniden çöktü tepeme. Ah ne güzel saatler yaşıyoruz onunla.

Başka bir gün şunu sormuştum yatakta: “Sizin ülkenin kadınları fettan mıdır? Yoksa sessiz, uysal tipler midir, nasıllardır?”

Malik şöyle söylemişti: “Ugarit’te olduğu gibi Sodom’da, Sayhun’da da aynı olduğunu duydum. Neden bilmem, oralarda erkek erkeklerle yatarmış çoğun. Erkek özlemi çeken kadınlar ilgi çekmek için her çareye başvurmuş. Sözgelimi kısıtarak yürürler, erkek gördü mü göz süzerler, halhallerini şingirdatarak gezerlermiş.”

“Ulu Ma korusun. Yani erkek erkeklerle, kadın kadınla, öyle mi?”

“Hayır canım. Erkek erkeklerle ama kadın kadınla mı bilmiyorum.”

“Sen de mi öylesin yoksa?”

Malik güldü. “Öyle olsaydım kocanla ya da oğlunla olurum,” deyip yeniden yüklendi.

Çok seviyorum Malik’i. Âşığım ona. Bir gün uzaklaşsa deliririm herhalde. Kocamı kıskanmıyorum ama onu kıskanıyorum işte.

Onu nasıl kıskandığımı anlatayım da dinleyin yeri gelmişken:

Güneşli bir bahar günüydü. Sofaya oturmuş, sırtımı kilim tezgâhına dayamış onu seyrediyordum. Bahçedeydi, fasulye,

soğan ekiyordu karıklara. Bir yandan çalışıyor, yolda kimse olmadığı anlarda öpücükler yolluyordu bana. Yine çalışırken Hacer göründü. Otlaktan geliyordu besbelli. Sırtı bana dönük olarak evlerinden yana yürüyordu. Bahçe çitinin arasından Malik'e selam verdi. Elindeki iki demet çiçeğinin birini ona uzattı. Malik tereddütle aldı ama bir gözü ben-deydi. İzlediğimi söylemiş olmalı ki Hacer tez gitti.

Küstüm. Kimse olmadığı saatlerde yemeği birlikte yerdik. Çağırmadım yanıma. Kıskançlık bir yılan gibi çörek-lenmişti içime. Her ikisini bir odaya tıkamak, öküz siniri kır-bacıyla dövmek geliyordu içimden. Hele o Hacer!... Orasına koca bir odun sokup yırtmak istiyordu canım.

Akşamı bekleyemeyip çağırdım. “O orospunun verdiği çiçeği getir çabuk,” dedim, getirdi. Hiçbir şey olmamış gibi sakın sakın uzattı. Almamla birlikte yere atıp bastım üzeri-ne. Çiğnedim, çiğnedim. Arada bir göz ucuyla yüzüne bak-tım. Bu kez sakinliği de gitmiş sırtıyordu kâfir. Yok yok, resmen gülüyordu. “Pişmiş kelle gibi ne sırtıyorsun? Yaptığından mı memnunsun böyle? Ama ben size soraca-ğım. Dar edeceğim Venassa'yı ikinize. Ne zamandır görüşü-yorsunuz? Eminim orada burada buluşup seviştiniz de!”

Öyle bağıriyordum ki, besbelli Arnuvanda'nın evinden duyuluyordu sesim. Bereket kocam da oğlum da uzaktaydı-lar. Ama sofanın altındaki kölelerin duymamalarına olanak yoktu. Soluğum tepemden çıkıyor, kalbim sıkışıyordu. Sesimi düşürmeye çalışarak, “Seviştin mi onunla?” dedim. Hınçla yüzüne baktım. Az önceki gülümsemesi gitmişti. Ayaklarının ucuna bakıyordu. ‘Tanrım, hayır desin, hayır desin!’ diyerek bir yandan yalvarıyordum tanrılara. Evet, derse ya kendimi ya onu öldürebilirdim.

Başını kaldırdı, gözlerime bakarak, “Hayır sevgilim, sevişmedik,” dedi.

“Sevgilim deme banaaa!” diye bağırmışım. Bunu da duy-muştur köleler. Yeniden sesimi ayarladım. “İnanayım mı? Tanrılar adına yemin eder misin? Bizim tanrılar adına değil, kendi tanrılarının için de yemin et.”

“Benim tanrım yok kraliçem ama sizinkiler adına yemin ederim ki Hacer’le öpüşmedik. Öpüşemedik, öpüşemeyiz biz...” Durdu, başını iyice eğdi. Zor duyulur bir sesle, “O benim kardeşim,” dedi.

“Neee!” diyerek bir çığlık attım. O da anladı sevinç çığlığı olduğunu. Sonra sakın sakın anlatmaya koyuldu. “Hacer’le sütkardeşiyiz. Annesi bunun doğumunda ölmüş. Bebek ortada kalınca annem emzirmiş; hem beni hem onu. Aynı evde büyüdük. Aramice bilseydiniz, bana “Abi” diyerek seslendiğini anlardınız.”

Nasıl sevinmiş, mutlu olmuştum. Az önce orasına odun sokmak istediğim kadın kardeşim gibi yakınlaşmıştı. “Tez git, al gel onu,” dedim en yumuşak sesimle. Çevreye bir bakındı. Kulağıma, “Baş üstüne sevgilim,” dedi, kalktı. Gülümsedim, bacağına bir çimdik atıp gönderdim. Çok geçmeden geldiler. Gülümsüyordu yüzleri. Hacer karşıma gelince diz çöktü. Sağ elimi öptü. “Bizde, çok sevdiğimiz büyüğümüzün eli öpülür,” dedi. Yadırgamadım, bizde de vardı o gelenek. Bir adım geri gidip Malik’in ayakları dibine diz çöktü. Kölelerin duyamayacağı bir yumuşaklıkla anlatmaya başladı:

“Üç aylık büyükmüş Malik ağabeyim benden. Sevgili annemiz öyle demişti. Aynı evde büyüdük, aynı yemeği paylaştık. Birbirimizi üzüp incittiğimizi anımsamam. Babamız onu Ugarit şehrine gönderdiğinde çok ağlamıştım.”

“Ugarit’e niye gönderdi babanız?”

Malik yanıtladı: “Bilgelik okuluna. Münecim olacak, insanlara ve sultanımıza iyilikler sunacaktım.”

“Hacer sen devam et,” dedim.

“Üç yıl kadar kaldı gurbette. Geldiğinde kara bıyıklı bir delikanlıydı. Buradaki gibi değil, bizim orada bıyık bırakır erkekler.”

“Bizim ora, deyip durma. Unutun orayı!”

“...”

“Ee, sonra?”

“Çok sevdiğim bir kız arkadaşım vardı, Zenobya. Biz “Zeynep” derdik. Sayhun diye bir şehir varmış güneyde. Asılları oralıymış. Oranın kızları için çok şey söylenir ama aldırmadım, abimle arasını yapmaya uğraştım. Zeynep yaklaşmak istiyor, abim hiç o havalarda değil. Bilim diye bir şey tutturmuş. Sultanımızın ülkeyi kötü yönettiğini, hatta tanrılarının olmadığını bile söyleyerek ürkütüyor bizi. Neyse birkaç ay sonra farkına vardı Zeynep’in. Kabul etti evlenmeyi.

“Güzel miydi Zeynep? O da sizin gibi esmer miydi?”

“Güzel değil çok güzeldi. Sarışın, yeşil gözlü bir kızdı.”

“En çok nesi etkiledi seni Malik? Güzelliği mi, gözleri mi, rengi mi, nesi?”

Durgunlaştı Malik. Az önceki neşesi kalmamıştı. Yanıtlamak istemiyor gibi kıvrandı bir iki. “Bilmiyorum kraliçem, nesi etkilemişti bilmiyorum,” dedi.

“Ee,” dedim. “Zeynep’le evlendin mi? Ne oldu sonra?”

Yanıtlamadı Malik. Suskunluğu artınca Hacer araya girdi: “Evlendiler kraliçem. Yazdan kışa kadar evli kaldılar. Bir gün haydutlar kaçırdı Zeynep’i.”

“Sen neredeydin o zaman?” dedim Malik’e. Yine Hacer yanıtladı:

“Ormana gitmişti köyün tüm erkekleri. Tomruk kesip getireceklerdi.

“Ne yapacaklardı tomruğu?”

“Tapınak inşaatı için. Yeni bir tapınak yaptıırıyordu sultan.”

“Sonra ne oldu Malik? Üçüncü defadır sana soruyorum, Hacer yanıtlıyor.”

Hacer sustu. Başını kaldırmadan konuştu Malik: “Günlerce, aylarca aradım karımı. Sonunda izini buldum. Sultanın kardeşinin haremindedymiş. Hele, saraya yakınlaştıkça tuzaklarla karşılaşıyordum ama böyle olacağını beklemiyordum. Kadın kılığına bürünerek yine de hareme girmeyi başardım. Ona yaklaştığımda zor tanıdım. Renkli kumaşlarla örtünmüş, bilekleriyle parmakları takı doluydu. Ayaklarındaki halhal lapis lazuliydi. Sokulup kendimi tanı-

tım. Sevineceğini, heyecanlanacağını sanırken tepeden baktı bana. “Mutluyum burada, seninle gitmem,” dedi. Sonra kapıyı gösterip, “Aklın varsa hemen çık, yoksa öldürürler,” diyerek uzaklaştı. Beynime karıncalar dolmuştu. Oradan nasıl çıktığımı anımsamıyorum.”

“Böyle kapandı mı bu iş?”

“Sayılmaz. Hitit ordusuna tutsak olduğumuz savaşta öldürdüm sultanın kardeşini. Hem de bir manga Ugaritli’nin gözü önünde.”

“Nasıl yani, engel olmadılar mı?”

“Hayır kraliçem. Herkes bu adamdan nefret ediyormuş meğer. ‘Dur, ne yapıyorsun? Düşman varken sultanımızın kardeşi öldürülür mü?’ diyen çıkmadı. Kargıyı herife sapladığımda adamları bile görmezden geldi.”

“Kötülerin sonu hep böyle olmuştur. Peki, bunca zaman herkesten niçin gizlediniz kardeş olduğunuzu?”

Malik yanıtladı: “Kıyıcıların, zalimlerin işkencelerine uğramamak için. Acı çektirmeyi seven kimi zalimler; karı kocanın ya da kardeşlerden birine işkence yaparak ikisine de kan kusturup zevk alırlarmış. Duymuşsunuzdur, daha geçen gün Kaniş şehrinde bir efendi iki köle kardeşi cinsel ilişkiye zorlamış. Efendinin yüksek damında geçiyormuş olay. Erkek köle, bir ara boşluğunu yakalayıp efendiyi damdan atmış. Atar atmaz gebermiş herif.”

“Benim kulağıma da geldi ama kaza olduğu söylenmişti bize.”

“Hayır, kraliçem. Kölelerin duyumu hızlı ve sağlamdır.”

“Peki, Hacer’i almak istememe de karşı mısınız? Gelmek ister misin Hacer bu eve?”

“Gönül rızasıyla istemem kraliçem. Size saygım sonsuz ama efendi Şumanda’dan şikâyetim yok. Bir de; ağabeyim azarlandığında ben, ben azarlandığımda ağabeyim üzülür. İzin verin, böyle kalalım.”

Aklım yattı, ısrar etmedim. Yarın öğleyin gelip acılı, etli yemeklerinden yapmasını istedim. “Hanımından izin alırım,” dedim. “Zevkle efendimiz,” dedi. “İzin gerekmez, adı-

nızı duyunca hanımım gönderir.” Yine elimi öptü. Kalktı ağabeyininkini de öptü. Malik de onun gözlerinden öptü. Gülümseyerek merdiveni indi. İnerken çiçek eziklerine basmamaya çalışıyordu.

Utandım, resmen utandım ikisinden. Aşağıdaki kölelerden de. En kötüsü kendimden utanmıştım.

Unuttum Antahsum’u. Aziyah gibi kendimi anlatıyorum ben de.

İki ağabeyinin gölgesinde büyüse de ezdirmemi kendini kızım. Ha sahi diğer çocuklarımdan hiç bahsetmedim... Babaları yalnız Arnuvanda’yı anlatacaktır, çünkü yalnız onu sever. Savaşçılığını, acımasızlığını görüp büyük kral olacağına inanır. Ötekilerin hükmü yoktur yanında. Oysa ben anasıyım hepsinin. Karnımda büyüttüm nice kış, nice yaz. Kaç dolunay boyunca sütümle besledim. Üçünü toprağa verdim gözyaşları içinde. Hele ikisi güneşi göremeden gitti yavrularımın.

En büyükleri Sernuş erken doğdu. Aklım ermezdi o zaman bu hesaplara ama tapınak rahibeleri söylemişti erken doğduğunu da öyle aklımda kalmış. Çelimsiz büyüdü yavrucuğum. Güçlenmesi için Ma Ana’ya çok adaklar sundum, fayda etmedi. Bal ile sütle büyüttüm ama nafile. On yaşına geldiğinde kendinden iki küçüğü olan Arnuvanda onu döverdi. Böyle büyüdü zavallı. Çoluk çocuk sahibi olacağından, hele de kral olup babasının yerini tutacağından umudumuzu kesmiştik. Düşündük taşındık; kavgadan, hengâmeden uzak yaşasın diye başkente gönderdik. Hattuşa’daki yüksek rahip okuluna yazdırdık. Şimdi orada. Kendini yüce tanrılara adanmış temelli. Günahkârız, diye bizleri görmek istemiyormuş.

Sonra bir erkek çocuğum daha doğdu. Adını koyamadan Toprak Anaya teslim ettim. Arkasına Arnuvanda doğdu. Sağlıklı, gürbüz bir bebektir doğduğunda. Önceki iki çocuğu

başkasındanmış gibi kucağına almayan kocam, Arnuvanda'yı yere göğe oturtmadı. Şımarık büyüttü. Vesayetini, krallığını ona bırakacağına inanmıştı. Sonra bir kızla bir oğlan daha oldu. Onları da yeraltının kraliçesi götürdükten sonra Antahsum'um doğdu.

Tanrıçam bilir ya, kız olmasını istemiştım çocuğumun. Dileklerim kabul oldu. Adını ben koydum. Babasına, halasına bırakmadım. Antahsum dedim kızıma. Dilimizi az bilen köle kadınlar bir gün, “Ne demek kızınızın adı kraliçem?” dediler. “Çiğdem Çiçeğı,” dedim. Pek beğendiler.

Halen güzeldir ya, çocukluğu pek güzeldi. Herkes sevip okşamak isterdi. Köleler kışın bile gül, çiçek bulup takarlardı saçına.

Hiç unutmam, bir gün Melida kocakarısına rastladım sokakta. Saçı da dişleri de döküktü. Beli iki büklümdü. Yaşını tanrılar bile bilmezdi. Fal bakardı, geleceğı okurdu. Kırığı sarar, çıkığı oturtur, yaralara merhem yapardı. Yanaştı, Antahsum'u kucağına istedi. Korkarak, çekinerek verdim bebeğimi. Yüzüne baktı baktı. “Ma Ana boş bir gününde yaratmış bunu,” dedi. “Karlı bir günde nasıl zaman geçireceğini bilemeyen sevgili anamız, buna özene bezene biçim vermiş. Tanrıçalar bunu korusun, al bebeğini,” deyip kucağıma uzatırken onu durdurdum. İyi dilekleri için teşekkür ettim. Yün bir elbise verip gönderdim.

Çiğdem çiçeğı gibi alımlı ve nazık büyüdü kızım. Evlenme yaşına yaklaşırken Kaniş'teki kutsal Toprak Ana tapınağına gönderdik. Amasanga olsun ve her yıl kaybettiğimiz haklarımızı savunsun istemiştım.

Eskiden böyle değilmişiz. Her toplulukta kadınların sözü dinlenir, saygı görürmüş. Günümüzde bin tanrının başı saydığımız ulu Teşup da, şimdilerde ona eş değer görülen Hepat da bilinmezmiş buralarda. Tüm tanrıların ve tanrıçaların anası olarak yüce Ma bilinirmiş. Kocası Taru bile ondan sonra gelirmiş. Baş tanrıçaymış Ma, diğer adıyla Toprak Ana. Yere göğe bereket salan onun rahmiymiş, canlıları doyurup yaşatan da rızık dolu memeleriymiş.

Ben de bitirdim o okulu. Tapınağı gösterişlidir ama diğerlerinki gibi göğe yükselmez, yeraltına iner. Yörenin en güzel ve en akıllı kızları, bu tapınaklarda rahibeliği öğrenirler. Ulu tanrıça adına iş gördükleri, ona hizmet ettikleri için “Kutsal Rahibeler” denir. Krallar bile dil uzatamaz Ma kızlarına. İşte onlardan biri oldu sonunda.

Birkaç ay geçti. Bağbozumu bayramını kutluyorduk. Esmer bir oğlanla tanışmış, dans etmiş kaç kez. Bayramın yedinci günü getirip tanıştırdı haspam. Evlenmek istediğini söyledi üstelik.

Durdum kaldım. Ben kızımı prenslere bile layık görmezken dilimizi doğru dürüst konuşamayan biriyle evlenmek istemesine içerledim. Muradım içimde kalacak diye üzüntülere kaldım. Durumu babasına ve ağabeyine açtım. “Bir akıl verin de çözüm bulalım, bu kızı engelleyelim,” dedim.

Arnuvanda, “Nesi var oğlanın? Hali vakti yerinde biriymiş, verelim gitsin,” diyerek geçiştirdi. Kocamla yattığım bir gece bu kez ona açtım. Uzandığı yerden doğruldu. Sorumlu bir babanın inandırıcı ses tonuyla şunları aktardı:

“Oğlan başarılı bir tüccarmış. Varsılmış, aklının almaya-cağı kadar malı mülkü varmış. İnanıyorum ki kızımı üzmeyecek ve de mutlu edecektir. Bir şey daha var bilmediğin, Arnuvanda mızrağın ucunda. Büyük kralın kara listesinin en başında.”

“Aman Ma, yüce tanrılar!”

“Ne yazık ki öyle. Kral ile kraliçe, bu İhtar’ı başımıza diktikten sonra Hitit ülkesinin dirliği bozuldu. Arnuvanda’nın yakınmalarını duymuş büyük kral. Duyduktan sonra da kara listeye almış.”

“Kimden duymuş?”

“Kimden duyacak, casuslarından. Her yerde adamları var. Artık bize devlet himmeti bitti Şummuri. Güzel günlerimizin sonuna geldik gibi. Arnuvanda’ya rubaumluk verileceği kuşku. Artık senin Anatanrıçan Ma ne kadar yetemiyorsa ülkeye, bizim rubaumlüğümüz da yetemiyor ne yazık ki. İşte o nedenle kızım bari ‘Politikaya kurban gitme-

sin, zengin birinin parasını yiyip yatsın' diye düşünüyorum,” dedi.

Dedi ya bende şafak attı. Oğlanın adı neydi, Lukaşas mıydı, neyse o işte, çok kurnaz biri olmalı. Ben dururken kızımın babasını, ağabeyini tavlıyor, işi kısa yoldan çözme-ye bakıyor. Anlamış ki anası, doğuran kadın değil de babası önemli, ağabeyi önemli.

O zaman bittim. Kadim çağlardan sürüp gelen kadın saygısı yok bunlarda. Lukaşas denen uyanık beni umursamamış. Son kararın anne tarafından verileceği umurunda değil.

Devir değişti ey insanlar!.. Fırtınalı, karlı yıllara girdik besbelli!.. Kadın sesinin duyulmaz olduğu, erkek sesinin kükrediği döneme girmişiz meğer.

İtiraz ettim, karşı durdum ama yetmedi. Malik'e de açtım konuyu. “Seviyorlarsa aralarına girme, ayırma onları,” deyince sustum. “Tamam”, dedim, ‘evlensinler’ dedim; ama kahırla söyledim.

Antahsum'un Düğünü

Hurri adında bir ülkedenmiş damat. Doğduğu yeri söylese de aklımda kalmadı ama yıllardır Kaniş'te oturmuş. Hatta, Hitit vatandaşı olmuş. Bunları anlatınca hain hain güldü Malik. Niye güldüğünü sordumsa da söylemedi.

Düğün yedi gün sürdü. Yedi sayısı bizde olduğu gibi dünürlerimizde de kutsalmış. Ama niye kutsaldır bilmem. Bir gün Malik'e soracağım.

Büyük kral ve kraliçeyi, on iki küçük kral ve kraliçeleri, Ma ve İstar tapınaklarının büyük rahiplerini davet ettik. Arkadaşlarımızı çağırdık. Ne var ki, büyük kral ile kraliçe gelmediler. Gelmedikleri gibi naibini göndermeyi bile çok gördü kambur Hattuşil. Ona yakın olan, ikbal bekleyen küçük krallar da gelmedi. Yalnız Şamuha, Tuvana ve Kaniş kralları onurlandırdı bizi.

Kaniş kralının en yetkili rubaum olduğu, krala en yakın olanı, diye söylenirdi. Geldiğine sevinmiştim. Sonra öğrendim ki Lukaşaş için şeref vermiş o da. Sabah akşam birlikte yiyip içtiklerinden gelmiş. Tabii, para pul ilişkisi!..

Damadın yakınları da geldi. Harran adında uzak bir şehirde yaşarlarmış. Anası da babası da esmer, hem de yanık esmer. Pahalı giysiler giymişler. Göz alıcı takılar var parmaklarında, kollarında. Anasının alnında dövme dedikleri bir leke var, üç noktalı. Burnunda altın bir süs var. Adı hızma imiş. Dilimizi bilmiyorlar ama tercüman aracılığı ile anlaşıyoruz.

Bir nohutlu kebab yaptı kadın, acıdan yiyemedik. Ama onlar kırılmış gibi yediler. Biz pul biberi tencereye kaşığın ucuyla koyarız, bunlar dolu dolu atıyorlar. Hacer dillerini konuşuyor. Birlikte bahçeye gittiler, epeyce ot toplayıp döndüler. Böreklik, yemeklik otlarmış getirdikleri. Bir kısmını biliyordum ama hangisinin yenileceğini bilmezdim. Aşçımız Aspasya ilgiyle dinleyip bilgiler aldı.

Malik ortada pek görünmedi nedense. Oysa Hacer gibi o da dillerini biliyordu. Hemşeri sayılırlar üstelik. Düğünün ucunda kıyısında azıcık göründü. Bunu ona soracağım uygun zamanda.

Köleler çok yoruldu. İç köleler neyse ama dış kölelerin ayakta duracak halleri yoktu.

Kim bu iç köle, dış köle diyeceksiniz, açıklayayım: Köleleri alırken bilgilerine, becerilerine göre seçeriz. Ustalığı, marifeti olanı ev yakınında tutarız. Onlara iç köle deriz. Ekin biçmekten, koyun gütmekten başka iş bilmeyenler bağ evinde, köle mahallesinde kalır. Onlar da dış köledir. Sayılarını, adlarını bilmem, kocam Şaşama bilir onları. Karşımdan gelseler bile çoğunu tanımam.

Düğünde, kadın erkek, dış köleleri de çalıştırdık. En çok onlar yoruldu. Bulaşık suyu bitti, ırmağa koştular. İçme suyu bitti, pınara koştular. Testiler dolusu şarap, bira taşıdı-

lar. Yemek taşıdılar her kapıya. Yine de yüzleri gülüyordu. Bol yemek yediler, gizli gizli bira içtiler çünkü. Yesin içsinler, yarasın hepsine de.

Son gün geldi çattı. Kızımdan, nazlı çiçeğimden ayrılacağım. Üzüntüm aylar öncesinde çöreklenmiş, gün gün büyüyor. Dün gece kucağımda yatırdım. Anlattım, dinledi. Söyleştik, ağlaştık sabaha dek.

Kahvaltıdan sonra davullar gümlemeye, dilli düdükler Venassa'yı çınlatmaya başladı. Aslında gümlleyen, çınlayan benim yüreğimdi. Hazırladım kızımı. Güneyin zengin kumaşlarından giydirdim. Çeyizi atlara yüklendi. O sıra Malik, Aziyah ve arkadaşlarına bir kılıç oyunu oynattı. Doğrusu sonuna kadar izleyemedim. Sonra nazlı kızım ile damat ellerimizi öptüler. Süslenmiş, eyeri minderlenmiş atlara bindiler. Rahibin dualarıyla yola çıktılar. Tabii, yalnız değillerdi; Kaniş kral ve kraliçesi, damadın yakınları, köleler, askerler... Gündoğu yönüne, dağların efendisi Arcios tarafına doğru gittiler.

Ağladım, çok ağladım kızımın ardından. Bir ara babasının da ağladığını gördüm. Kimseye göstermemeye çalışarak gözlerini siliyordu. Merdiven dibinde bir ara Malik gözüme çarptı. 'Ağla canım, doyasıya ağla, omzuma başını dayayıp ağlamayı isterim ama çaresizim,' der gibi baktı geçti. Vanesa'daki iki kızkardeşim yanımdaydı. Onlarla sarılıp ağlaştık epeyce. Öğlen olup da kalanlara yemek verildikten sonra dağıldı herkes.

Ertesi gün de birkaç kez ağladım. Bol bol dua ettim, Ma'dan ve tüm tanrıçalardan mutlu kılmalarını diledim. On gündür yaşadığım düğün kargaşasının ardından ıpsız oldu ev. Avunacağım bir şey yok. Malik'i iki gündür Şaşama götürüyor, meclis kaleminde çalıştırıyormuş.

Bir sonraki gün de öylece bakınırken Aspasya görüldü merdiven dibinde. "Annem," dedi. (Kimse yokken öyle söy-

ler) “İzin verirsen yanına çıkmak istiyoruz Abba’yla. Sonra Hacer gelecek.”

Sevindim. “Hadi gelin,” dedim. Hazırlarmış zaten. Hacer’e seslendiler. İki soluk içinde elleri kolları dolu çıktılar yanıma. Hacer çiğköfte yapmış; acılı, güney usulü, onu getirdi. Abba susam helvası yapmış, onu getirdi. Aspasya kurutulmuş balık getirdi iki tabak. Hemen bir sofraya donatılar ki yemeyenin yiyesi gelir. “Kızlar,” dedim. “Hepsi güzel de, en önemli şey eksik. Bade yok bu sofrada. Aspasya git, en iyisinden bir testi şarap al gel,” dedim. Kölelere yasaktı şarap.

Abba, “Ben getireyim,” diyerek kalktı. Şaşırdım, “Kız sen ne biliyorsun iyi şarabın yerini?” dedim. Şarap sorumluluğu yalnızca Aspasya’ya verilmişti. Güldüler. Yine, “Annem,” diyerek söze girdi Aspasya: “Benden duymuş olma ama o yasağı arada bir deliyoruz,” diyerek yüzüme baktı. Tepki vermeyince devam etti: “Sözgeşi, Hacer’in çiçeklerini çiğnediğinizin akşamı, iş tatlıya bağlandı diye içtik.”

“Hepiniz mi?”

“Hepimiz.”

“Hacer de mi?”

“O da.”

“Kahpeler, beni niye çağırmadınız?” dedim, gülüştüler.

“Şarapların yerini beş kölen de biliyor ama bunu istismar etmiyoruz anneciğim. İkincisi sizi seviyoruz, çekiniyoruz ama ne senden ne de Şaşama babadan korkuyoruz. Sen şimdi şarap istemeseydin bile biz huzura getirecek, Antahsum’umuzun şerefine ve sofranın bereketine ortaya koyacaktık.”

Kucağında bir bebek gibi salladığı Venassa yapısı testiği getirdi Abba. “Ballı kara üzüm şarabından,” dedi. Aspasya peynir kesip tabaklara dağıtırken, “Şarapların en alâsı bu şarap işte,” dedi. Hacer, balmumuyla sırlanmış ağzını açtı, içi sırlı bardaklara döktü. Su ekledi üzerine. İlk kadehi önüme uzattı. Diğerlerine de verecekken Şumanda’nın kölesi seslendi bahçeden: “Hacer Abba, hanımım seni istiyor,

kabak tatlısı canı çekmiş,” dedi. Bağırđım: “Söyle o hanımına, Hacer akşama kadar bana gerekli. Tatlıyı yarın yesin,” dedim. “Peki kraliçem!” dedi kız, koşarak gitti.

Kadehimi kaldırdım. “Haydin bakalım yasak deliciler, şerefinize,” dedim, diktim tepeme. Hacer, marul yaprağına sardığı çiğköfteyi ağzıma uzattı. “Öff, möff!” diyerek yut-sam da acılığı hoşuma gitti tatlı şaraptan sonra. “Kız Hacer ne iyi düşünmüşsün şu işi kız,” dedim. Lokmayı yutmadan lezzetli bir balık tikesini de Aspasya verdi ağzıma. Mımm, diyerek onu da yedim. Abba’nın helva topağı uzandı bu kez. Nasıl yapıldığını soran Hacer’e; “Susam ezilir, çöven eklenir, bal suyuyla karılır,” diyerek anlatıyordu. Nefis kokulu bir tatlıydı, bayıldım doğrusu.

“Durun, yeter şımartıyorsunuz,” dedim. İkinci kadehle birlikte çıkarkeyif oldum. Meze boldu, şarap iyiydi. İçim içime sığmadı. “Kız, üçünüzü de seviyorum kız. Bana Antah-sum’umu aratmadınız bugün,” dedim. Abba söze girdi:

“Sizi çok seviyorum kraliçem. Geldiğim o işkence evinden sonra, asla sahibimi sevemem, diyorken cennete girmiş gibiyim. Anne gibi, abla gibi oldunuz bana. Ben değil, beşimiz de seviyoruz seni.”

Aspasya, “Evet, birimiz farklı olsa da dördümüz dediği gibi seviyoruz,” deyince poposuna şaplağı indirdim şıllığın. Gülüştük. Durdu, derken mahzunlaştı. Onu izleyen Hacer, “Eski günlere mi gittin?” dedi, ‘Evet’ anlamında başını salladı Aspasya. Öyle söyleyince üçü de mahzunlaştı, bakışları gölgelendi. Hacer, “Nasıl kaçırıldın, anlatsana,” dedi. Ben de üsteleynce, gözlerini bir noktaya dikerek anlatmaya başladı:

Milluvanda

“Milluvanda adında büyük bir kentin yakınında yaşadık, Milet derdik kısa adıyla. Deniz kıyısındaydı, aynı zamanda Meandres ırmağının ağzındaydı. Güneşin battığı yönde bir yerdeymiş.”

“İrmağın iki yakası dar ama uzun bir ovadır. Gündoğusuna doğru günlerce gitmek gerekirmiş ucuna varmak için. Öyle anlatırdı eski kocam,” dedi. Derin bir iç çektikten sonra yeniden girdi söze:

“Ova çok bitektir. Öyle ki kuru değneği sok içine, ertesi yıl dal budak salar. Kan damlasa, can biter yani. Köyümüz o ovada ve denizin sokulduğu son çizgide. Bir yarımız denizci, diğer yarımız çiftçidir. Aynı köyden olsak da birbirlerine uzak durur denizcilerle çiftçiler. Tanrılarımız bile ayırdır. Çiftçilerin tanrısı Apollon’dur, bizimkisi Poseidon.”

“Uzatmayayım, böyle bir yerde yaşadım iki çocuğumla. Karayağız, orta boylu biriydi kocam. Ama çok az birlikte olabiliyorduk. Sık sık denize açılıyordu gemisi, uzun süre sonra geliyor, üç beş gün kalıp yeniden gidiyordu.”

Araya girdim: “Onca zaman erkeksiz ne yapıyordu kadınlarınız?” dedim.

“Pek çoğu birbirleriyle sevişirmiş. Bana teklif eden kadın anlatmıştı. Pek yaygınmış bizim oralarda. Lezbos Adası merkeziymiş bu işin. Zaten, kadın kadına sevişme işi bu adadan almış adını. Tarikat gibi bir şeymiş. Tanrıçalarına tapınma esnasında sevişirlermiş.”

“Sen de katıldın mı? Seviştin mi bir kadınla?”

“Hayır, canım istemedi nedense.”

“Ayıp mı buldun?”

“Değil. Oğlancılığın, lezbiyenliğin gırla gittiği bir yerde ayıp ne gezsin. Ama bana ters geliyordu, erkek dururken istemedim doğrusu, istemem de.”

“Peki kız, başka bir erkekle de mi olmadın? Onca zaman koca yolu mu bekledin Hepat rahibeleri gibi?” dedi Hacer.

Aspasya gülümsedi, başını eğip sustu.

“Anlat yahu, kadın kadına söyleşiyoruz şurada,” dedi Abba, güldük.

İkınıp sakındıktan sonra anlattı: “Çiftçi erkekler iş yapılmadığı kış mevsimi ya da yağışlı günlerde kapımızı yoklar dururlardı. Epey zaman direndim ama bir gün bozdum orucumu, bozmak zorunda kaldım.”

“Baharın en coşkun, hayvanların azıp çiftleştikleri günlerden birindeydi. Kocam nice zamandır denizdeydi yine. Gece yarısı olmuş, çocuklar uyumuştı. Üç dört gecedir beynime çivi olan erkek sertliği gene gözümün önünden gitmiyordu. Kocamın çıplak hayalini düşünüyordum. Uyku tutmuyordu bir türlü. Islak külotuma el attığım bir an kapı tıkırdadı.”

“Aspasya aç kapıyı, ben kocanım,” dedi zayıf bir ses. Kocamın sesine benzemiyordu ama, çocukların uyanmaması için böyle seslendi diyerek kuşkulandım. Zaten ince ince düşünecek halde değildim.”

Usulca başını eğdi Aspasya. “Anneciğim, utanıyorum senin yanında bunları anlatırken,” dedi.

“Hacer ile Abba’dan utanmıyor musun?” dedim. “Hayır,” dedi. “Öyleyse benden de utanmayacaksın ve tam tamına, bişey atlamadan anlatacaksın,” dedim. Gülümsedi, büzüldü, yeniden girdi söze:

“Sevinçle koştum. Sessizce araladım kapıyı. Zifiri karanlık. Bir adam iki basamak aşağıda bana bakıyor. Balık kokmadığı, boyu uzun görüldüğü için kocam olmadığını anladım. Kapıyı kapamayı düşünürken elimden çekip indirdi yanına. Bedenimi vücuduna sardı, boynumdan, gerdanımdan öpmeye başladı. Kolları çelik gibiydi, bıyığı, sakalı gül kokuyordu. Yüzünü seçemedim ama beni mutfak sedirine doğru çekince evi bilen birisi olduğunu anladım. Direnemedim, hayır diyemedim. Sedire yatırarakken durdurdum onu. Üzerine kapacak koymuştum gündüz. El yordamıyla bulup dolaba yerleştirdim. Yandaki minderi serdim. Bunları yaparken elleri durmuyordu. Sonra kucaklayıp yatırdı mindere.”

Az bir süre susunca, “Ee?” dedi Hacer. “Sonra?”

“Sonrası yok. Bir kadınla bir erkek ne yaparsa onu yaptık işte. Yalnız şu kadarını söyleyeyim, ertesi sabah sediri düzeltirken gördüm, minderi ıpslak etmişiz.”

“Vay be!” dedi Abba.

“Bu kadarı yeter,” dedim. “Dinlerken biz perişan olduk, Hacer ne durumda tanrılar bilir. Ayrıntısını sonra ona anlat

da gece hatırlayıp rahatlasın garip,” dedim. Güldü Hacer. Aspasya’ya, “Daha kaç kez birlikte oldun o adamla” diye sordu; “Bir kez. Birkaç gün sonra da kaçırıldım işte.”

Tümcesi bittiğinde Aziyah ile Hippos geldiler. Hippos’un elinde koca bir sazan vardı. Aziyah başıyla beni selamladıktan sonra sofrayı gördü. “Oh hanımlar! Besleniyorsunuz kraliçemizin koltuğunda. Biz ne yapalım? Karnım gurulduyor açlıktan,” dedi. Abba izin istedi. “Aziyah’ı doyurup geleyim,” dedi, kalktı. Külot giymemiş besbelli ki giysisinin arkası ıslaktı. Üçümüz de güldük. Hacer durdurdu onu. “Herifinin yalnız karnını değil her yerini doyur,” dedi. Abba anladı, giderayak gülümsedi. Aspasya’yı dürttüm. “Hacer’in söylediği senin için de geçerli,” dedim. Sırıtarak o da gitti. Hippos’un yanına varınca, “Herkesin kocası gül kokar, çiçek kokar. Benimkisi balık kokar,” dedi. Gür sakalından öptükten sonra içeri sokup kapıyı kapadı.

“Ee, sen neler yapıyorsun? Var mı kucagını ıslatan biri?” dedim. Kızardı, “Hem var, hem yok,” dedi. “Efendim Şumanda arada bir yatağıma giriyor ama ihtiyar işi işte.”

“Öyle mi kız? İşi bitik mi? Sertliği yok mu?”

“Nerede olsun kraliçem. Güç bela oluyor her şey, hemen- cecik de bitiveriyor.”

“Kız Hacer, kocam da aynı yaşta. Zahir o da farklı değildir, değil mi kız?”

“Ne bileyim kraliçem? Öyledir herhal.”

“Ben de bilmiyorum ki. İki yıldır birleşmiyoruz, nereden bileyim. Kız o zaman Şaşama da bir halt edemiyordur o genç kızlara. Peki, yetersizliklerine rağmen neden karılarına değil de, genç kızlara gidiyor bunlar? Sen akıllısın, neden sence?”

“Her şeyi bilecek aklım yok kraliçem ama şurası açık. Kendilerine güvenleri kalmamış ki kölelere gidiyor ikisi de. Belki siz birinde olmazsa bir başka gece, memnuniyetsizliğinizi belli edebilirsiniz. İşte o zaman ölüm kadar üzücü olur onlara. Ama köle bunları belli edemez.”

“Çok doğru, aklım yattı bu fikrine. Ama bir şey daha var. Malik de genç sayılmaz. Fakat maşallahı var. Buna ne demeli?”

“Yedi sekiz yaş fark az değil kraliçem. Rubaum Şaşama’nın sekiz yıl önceki halini bir düşünün! Bir de her insan aynı olmaz tabii. Babasının babası üç kadınla yaşamış. Belki ona çekmiştir ağabeyim.”

Birden Malik’i üç kadınla yatar düşündüm, yüzüm asılmış. Hacer’in kıkırdamasıyla kendime geldim. Suçüstü yakalanmış gibi kızararak, “Ne gülüyorsun?” dedim. “Aşağıdakilere gülüyorum. Abba az önce çılgılığı basmıştı, gelmek üzere. Şimdi de Aspasya inledi. Kapılarının açılması yakın,” demesiyle Abba çıktı. Elini yüzünü yıkarken Aspasya da çıktı. Çok geçmeden kocaları da çıktı, oltalarını kaptıkları gibi yine gittiler.

“Yayıklar bişeklendi mi, gelin hele!” dedi Hacer. Utana sıkıla merdiveni çıktılar. “Kız ne öyle, kedi gibi miyavlıyordun?” dedi Aspasya’ya. “Vallaha rahat rahat miyavlayamadım duyacaksınız diye. Bak şu elime, ısıra ısıra ne hale geldi. Yoksa ne sesler çıkardı benden,” dedi kasılarak. Abba, “Al benden de o kadar,” diyerek kolundaki ısırtığı gösterdi.

“Gidi kahpeler, sizin o kancık kedi sesleriniz beni yoldan çıkardı işte,” dedim. Ayrıntısına girmeden Malik’le ilk buluşma akşamını anlattım. “Abuu,” dedi Abba. “Vallahi bilmiyordum,” dedi Aspasya.

Köle Tacirleri

“Ee,” dedim Aspasya’ya. “Nasıl kaçırıldığını anlatmadın.”

“Tam oraya gelmiştim anneciğim ama –Hacer’in poposuna bir şaplak indirdi– şu azgın karı sözün yönünü değiştirmişti. Neyse, o adamın ikinci gelişinden dört gün sonraydı. Gecenin bir yarısı tekmeyle, yumrukla uyandırıldık.

Dillerini anlamadığımız üç adam yatakları çiğneyerek girdi içeri. Biri kandil tutuyor, ikisi içeriyi dağıtıyordu.

Giyinmemi, çocukları da giydirmemi işaret ettiler. Söylediklerini yaptım. Oğlum sekiz, kızım beş yaşındaydı. Kızım ağlamaya başlayınca zorlu bir tokat indirdi ayı herifin biri. “Vurma!” diye bağırdığımda bu kez yüzümde patladı tokat. Gözlerim karardı, yığılmak üzereyken oğlum diredi kolu-mu. Apar topar dışarı çıktık. Köy çalkalanıyor, feryat figan göğe çıkıyordu.

Çok geçmeden deniz kıyısındaki agora dediğimiz mey-danda topladılar bizi. Hastalar, yaşlılar ve küçükler dışında herkes orada. Böyle bir şeyin olabileceğini düşünen kocala-rımız, üç silahlı bekçi görevlendirmişti, maaş ödeniyordu onlara. Kafa çekiyorlarken boğazları kesilerek öldürülmüş üçü de. Görenlerden duyuldu.

İki küçük gemiye doldurdular bizi. Köle tacirinin adam-larıydı başımızdaki zalimler. İnsaf, merhamet bilmiyorlar, direnenlerin karnını deşiverip denize atıyorlardı. Sabah aydınlandığında beş altı kişinin böyle eksildiğini fark ettim.

Üç gündüz, üç gece yol aldık. Aklınızın alamayacağı her iğrençliği gördü gözlerim. Bir sabah bir akşam kuru ekmek verirlerdi el kadar. Suyu bile sınırlı içebiliyorduk. Tuvalet işi en kötüsüydü. Geminin kış tarafında bir çıkıntı vardı. Arada perde merde yok, insanların gözü önünde, oraya ayaklarımızı koyuyor, iki halkadan tutunup denize bırakı-yorduk. Bereket kimse bakmıyordu o yana ama çekinme-mek mümkün mü? O nedenle gece kullanılıyordu orası çoğunlukla.

İçimin geçtiği bir gece, tiz bir çığlık gözlerimi açtı. Haydutun biri gencecik bir kızı domaltmış yükleniyordu orta yerde. Kız daha bakire olmalı ya da başka bir yeri kul-lanılıyor olmalı ki, ciğerinden geliyordu zavallının çığlığı. Bağırdım, ardından tümümüz bağırdık. O sıra alt merdiven-den bir haydut çıktı. Hayvan gibi, iriyarı bir mahlûk. Saldırganı boynundan tuttu. Palasını yüzüne vurunca burnu bir tarafa, gözleri bir tarafa gitti herifin. Çocuklarım kanadımın altına sokuldu, “Bakmayın,” dedim. Derken palayı karnına sokunca ben de bakamadım. Az sonra suya

düşen bir ceset sesini duydum yalnızca. Ortada dikilip duran adam azmanı şöyle bir bakındı bizlere. Elindeki palanın kanını yanımdaki kara sakallı tutsağın gömleğine sildi. Sonra hiçbir şey olmamış gibi çekti gitti. “İçinde acıma bilen de varmış,” diye mırıldandım. “Ne acıması!” dedi yanımdaki kara sakallı, gömleği kanlı adam. “Sermayeye zarar getirdi, diye cezalandırdı. Acıyan insan çete arkadaşımı zalimce keser mi?” Sonradan öğrendim yoldaşımı, adı Hippos’muş.

Üçüncü gün adı Parha mı, Perge mi olduğunu unuttuğum bir yerde karaya çıktık. Denizden biraz içerdeydi o kent, küçük bir ırmaktan girmiştik. Erkekleri, kadınları ayırdılar. Hamama götürdüler, yıkandık. Sıcak çorba verdiler ilk kez. Sonra köle pazarına çıkarıldık. Başkasının acısını duyarken seninki kadar can yakmazmış gerçekten. Ağlayan anaları gördükçe içim acıyordu. Oğlum orada satılıp ayırılırken içim sadece acımadı, yandı, parçalandı. Zorlu bir tekme yiyip iki büklüm kalıncaya kadar çırpındım. Hiçbir yararı olmadı. Gün aşarken yeniden bindirdiler gemiye, oğlumun hayali kaldı orada.

Dört gün daha yol aldık gece gündüz. Gündoğusuna gittik hep. Soloi dedikleri bir limanda yeniden indik. Yeniden hamama sokulduk, yeniden sıcak çorba verdiler. Ve o yıkılası yerde yeniden çıkarıldık köle pazarına. Pahalı kumaştan giysileri olan bir karı koca bizi gösterdi köleciye. Meğer kızımış gösterdikleri. Epeyce pazarlıktan sonra çekip aldılar kucağımdan. Yalvardım, ayaklarına kapandım kölecinin. “Beni de satın aynı kişiye, ayırmayın kızımı benden!” diye haykırdım. Nafile. Kadın kucakladı ağlayan çocuğumu, saçını okşaya okşaya götürdülerler. Tek tesellim o son görüntü oldu. Ama ben bitmişim, avuç avuç toprağı başımdan aşağı boca ederken gülmeye başlamışım.

İşte o gülme delirmenin başlangıcıymış. Böğrüme yediğim balyoz gibi bir tekmeyle bayıldım. Eye kemiğim çatlamış olmalı ki birkaç gün zor yürüdüm, zor soluklandım. Can çok yanınca yüreğin acısı hafifliyor gerçekten. O tekme olmasaydı delireceğimi, öldürölüp bir kenara atılacağımı

söyledi Hippos. Çok yardım etti bana. Avucuyla su getirip içirdi, düştüğümde kaldırdı. Tanrılar onu korusun, unutulacak gibi değil iyilikleri.

Neyse, artık karadaydık, düz bir ovada yürüdük kaç gün. Tauros Dağlarına girdiğimizde ağrım azalmıştı ama gücüm tükenmiş, bir deri bir kemik kalmıştım. Tuvana pazarında onun için almadılar beni. Buraya gelirken ölmek istiyordum artık. Sevgili Antahsum sahip çıktığında dayanılmaz acı içindeydim. Eğer o da almayacak, başka bir pazara yürütecek olsalardı kendimi ırmağa atacaktım.”

“Yeter, dinlen biraz,” dedim. “Deminkinden bir şarap daha getir Abba. Şu acıyı silmeye çalışalım.” “Gerçekten iyi olur kraliçem,” dedi Hacer. “Ben de köle edildim, acılarla getirildik ama Aspasya’nın çektikleri kadar değildi. Çok sarsıldım. Kaniş pazarında keyfi kırbaçlandığım aklıma geldi. Kız Aspasya, önce azdırdın, sonra üzdürdün. Şu testiye Abba’dan al da doldur kadehimi,” dedi. Verilen kadehi aldı. “Hoşgörün kraliçem, bekleyemeyeceğim,” dedi ve bir dikişte bitirdi.

“Sahi, Malik’le aynı köle grubunda değildiniz. Sen nasıl getirildin? Ağabeyinle nasıl karşılaştın?” dedim.

“Sanıyorum, kadın ve çocuklar grubu on beş-yirmi gün sonra getirildik. Zavallı ağabeyim köle satışı yapılan her karum günü sizden izin isteyip yeni köleleri izlemeye gidermiş, tanıdık biri var mı diye.” Durdu, ağladı içli içli. “Üçüncü postada gelmişiz. Sıra bana geldiğinde üstümdekileri tüm çıkardı satıcı. Önümü, arkamı çevire çevire beni gösteriyor, Hititçe bir şeyler anlatıyor herif. Bir elimle göğüslerimi, ötekiyle apış aramı kapatmaya uğraşıyor, yerin dibine geçiyordum. Böyle insanlığa da, bunlara izin veren tanrılara da lanet okurken Malik ağabeyimin tanrılar hakkında söylediklerini anımsadım. Utanması gerekenin ben değil, salyası akan şu zavallılar olması gerektiğini düşünebildim o sıra. Bu kez başımı vakurca kaldırdım. İşte o an, yüzlerce gözün içinde tek bir adamın bakışı gözüme çarptı; ağabeyim

oradaydı. Doğuracak koyun gibi kıvranıyor, halkanın en dışından bana imlerle ileti gönderiyor; ‘Korkma, hep yakın olacağız,’ diyordu.”

“Acılı yüzüm, korkulu bakışlarım değişmiş, gülümsemişim. İşte o anda efendim Şumanda gülümsememi pek beğenip almak istemiş. Avucundaki parayı köleciye ödeyerek evine götürmüş, ağabeyimin koruyucu nefesini içeri girinceye dek yanımda hissetmişim,” diyerek bitirdi Hacer.

Düşündüm. Yanımdaki şu üç kadın ne acılar çekmiş!.. Suçları, günahları yokken düştükleri zulme yürek dayanmıyor. Üçünü de tanıyorum; iyi niyetli, çalışkan kişiler. İnsan bunlara eziyet edebilir mi?

Söz verdim içimden. Kötü bir davranışlarını görmedikçe yardım edeceğim. Onları üzecek her güce karşı çıkacağım. Ancak, Aspasya’nın satın alınma öyküsünü bilmiyordum. Anlatmasını istedim. Anlattı:

Aspasya’yı da Everdik

“Dedim ya, halsizdim, ayakta zor duruyordum. Köleci sırtıma şaplağı indirmesiyle ortaya sürdü beni. Ne söylediğini anlamıyordum ama dünyalar güzeli Antahsum’dan öğrenmiştim söylediklerini: “Denizci bir ülkeden bu. Göründüğüne bakmayın, kısrak gibidir. Binin, tarla sürün, her işe gelir. On yedi şekele satıyorum,” demiş. Güçsüzlüğümden, korkumdan Hippos’un elini tutmuşum çocuk gibi. Sırtıma ikinci şaplağı indirip ortaya çıkaracağında karşımdaki kalabalığın önünde dünyalar güzeli bir kız gördüm. “Vurma!” diyerek bağırdı köleciye. Bilmediğim o sözcüğü ezberime yazmışım o zaman.”

“Güzel kız ile köleci tartışıyor, başka hiç kimse araya girmiyordu. Bir ara Hippos elimi sıktı sıcacık. İyi bir şeylerin döndüğünü, o güzel kızın kaderimizi çevirdiğini hissettim. Güzel kızın iki parmağını gösterip para kesesini çıkarma-

sıyla kölecinin “fallik” deyerek homurdandığını duydum. Bu sözcük; orospu, fahişe demekti bizim oralarda. Anladım ki o güzel kıza söz geçirememişti lanet herif. Sonunda parayı verip yanına istedi beni o güzel kız. Hippios da yanıma gelince tanrılar şahit çok sevindim. Birlikte eve geldik. Bundan sonrasını anneciğim biliyor ama son birkaç tümce ile anlatayım.”

“Melek Antahsum sabırla, günlerce dil öğretti. Sevgili annem yemek yapıp yedirdi. İnanın kızlar, yemek getirdi bize kaç kez şu ulu kadın, yüreğimin kraliçesi, Ma kızı, Şummuri annem. Ma kızı diye boşuna demedim. Ben de Ma’nın, Toprak Ana’nın dinindenim artık.”

“Birkaç ay içinde Hititçeyi anlar, çat pat konuşur olduk. –Elimi tutup öptükten sonra– Annemin yağlı kavurmaları beni diriltti. Ev işine, bağ işine koşmaya başladım.”

“Bir ikinci vakti Şaşama baba çağırdı. Derken Hippios da geldi. “Gidin, tertemiz yıkanıp gelin,” dedi. Onların tanrılarını kabul etme töreni için yıkaniyorduk besbelli. Hippios kent hamamına, ben şu aşağıdaki banyoya gittim. Sıcak suyum hazır ettirmiş Şummuri annem. Hititlerin en hoşuma giden yanları sık yıkanır, temiz gezerler. Ben de bir güzel yıkandım. Hazır edilmiş beyaz giysilere bürünerek yukarı çıktım. Aman tanrım; kral, kraliçe, efendi Arnuvanda, güzel Antahsum’la birlikte dazlak bir adamın karşısına çıkarıldım. Ne yapacağımı bilemezken Şummuri annemin gösterdiği kaplan postuna diz çöktüm. Az sonra Hippios geldi. O da selam verdikten sonra yanımdakine diz çöktü.”

“Tümünün gülümsemesinden işi sezer gibi olmuşum ama yapacağım bir şey yoktu. Çok geçmeden Şaşama Baba söze girdi: “Denizci Hippios ve becerikli Aspasya!” dedi. Der demez Şummuri annem atıldı. “Önce kadının adı söylensin. Yoksa buradan giderim!” dedi. “Evet, sevgili rubatumun uyarısı ile konuşmamı düzeltiyorum: Becerikli Aspasya ve denizci Hippios. Sizleri tanıdığımız ve becerilerinizi öğren-

diğimiz için iç köle olarak yanımıza almak istiyoruz. Yalnız bizimle yaşayacak kölenin evli olmasını isteriz. Kabul ederseniz ulu Ma rahibi nikâhınızı kıyacak. Yok, istemezseniz yine bizimsiniz ama köle mahallesinde ve ayrı evlerde yaşayacaksınız.”

“Başımı eğmiş susuyordum. Hippos’un sesini duydum o sıra. ‘Efendimiz, kaderimiz olacak bu kararı daha sağlıklı verebilmemiz için bir kaç soluk aşağıda görüşmemize izin verir misiniz?’ dedi. ‘Tabii, doğru düşündün,’ sözleri duyuldu birkaç ağzdan.”

“Hippos kalktı, elimden tutup kaldırdı. Onun ardı sıra merdivenleri indik. Yüreğim hopluyordu heyecandan. Denizci kocam istemeye geldiğinde bile bu kadar heyecan duymamıştım. Karanlık yere çekti beni. Kulağıma, ‘Evlenirsek bu güzel evde yaşayacaksın ve zor işlerden kurtulacaksın. Sıcak bir odan ve bir yatak arkadaşın olacak. Olmaz dersin köleler arasında yarı aç, yarı tok ve de kötü odalarda yaşayacaksın. Bir gece bile, sen bir erkek kucağına sığınamayacak, ben bir kadın sıcaklığı duyamayacağım. Senden hoşlandım, ölünceye kadar seninle yaşamak isterim. Sen de istersen yukarı çıkalım,’ dedi. Birkaç soluk düşündüm. Sonra elini tutup sıktım, anladı. Kucaklayıp öptükten sonra yolu merdivende bana verdi. Öğrenmişti Ma inancını biraz.”

“Kalktığımız yere yeniden oturduk. ‘Tamam efendim, evlenmeye karar verdik,’ dedi Hippos. Bu kez dazlak rahip söze girdi. İlkın bana sordu:”

“Yüce Ma’nın sevgili kızı Aspasya, Milluvandalı Hippos’u bilerek ve isteyerek kocalığa kabul ediyor musun?”

“Ediyorum efendim.”

“Yüce Ma’nın sevgili oğlu Hippos, Milluvandalı Aspasya’yı bilerek ve isteyerek eş olmaya kabul ediyor musun?”

“Ediyorum.”

“Tanrı ve tanrıçaların ecesi, insanların ve yaratıkların ilahesi Toprak Ana’nın ve de bilumum tanrıçaların ve tanrıların huzurunda sizi karı koca ilan ediyorum. O yüce güçler

sizi kutsasın, korusun. Birbirinizi üzüp incitmeyin. Karına acı çektirme oğlum. Ma'nın her daim onun yanında olduğunu bilesin. Nikahınızı kıydım, çekilebilirsiniz,” dedi.

“Öğrettikleri üzere iki yumruğumuzu birleştirip yüzümüz denginde tutarak selamladık rahibi. Sağ avuç içlerimizi üçer kez öptük. Yerimize geçerken bu kez Şaşama Baba karşısına istedi:”

“İnançlarınız konusunda bizden bir yardım istiyor musunuz? Bilin ki bu ülkede herkes istediği dine, istediği tanrıya dua eder. Bakın nikahınızı kıyan rahip bile zorlamadı kendi inancına. Hitit ülkesi bin tanrısıyla övünür. İster eski tanrılarınıza tapmayı sürdürürsünüz, isterse yeni tanrılar seçebilirsiniz. Bizden bu konuda bir isteğiniz var mı? Neler düşünüyor, neler söylemek istersin denizci Hippos?”

“Efendim, bu özgürlükçü görüş pek saygıdeğer. Hitit ülkesindeki din özgürlüğü ile yıkanma alışkanlığı çok beğendiğim iki husus. Keşke ülkemiz Arzava da böyle olabilse. Doğrusu efendim, ben eski inancımı yitirdim. Bunca acıyı yaşatan, o kadar acıklı feryada kulak tıkayan tanrıları denize attım. Onca balıkçı insanın uzak dağ aralarına atılmasına göz yumdu Poseidon da, Tyche de, Zeus da. En yağlı koyun butlarını ikram ettik sunaklarında yine sahip çıkmadılar. Ben de onları kabul etmiyorum artık. Ne var ki sizin tanrılarınıza da ısınamadım daha. Burada da güçlüler tanrı sevgilisi, kölelerle köylüler tanrılardan uzak. Böyle şey olmaz, olmamalı. Tanrı herkese annelik, babalık yapmıyorsa ilah değildir!” dedi. Demesiyle rahip kaşlarını çattı ama efendi Arnuvanda alkışladı onu.”

“Sonrasını siz sevgili annem biliyorsunuz zaten,” diyerek bitirdi konuşmasını.

Benden çok genç değil Aspasya ama ‘annem’ demesine kızmıyorum doğrusu. Herkesten daha yakın bana, sırdaşım. Hacer gibi akıllı o da. Benim düşünemediğim, göremediğim şeyleri gösterir, uyarır. Onun için sert davranmadım daha. Antahsum’umun yokluğunu onunla gideriyorum.

Daha anlatmak istediğim şeyler var ama Şaşama azarlamış yazıcıyı. “Yeter yazdırdığı, ben başlayacağım artık,” demiş şişko kocam.

3. Bölüm

Babası Şaşama Giriyor Araya

*“Halapa şehrini yaktım. Dumanını fırtına tanrısı yüce
Teşup’a armağan ettim. Kralını önce boyunduruğa
vurdum, sonra hançerlettim. İki kere iki araba gümüşüne
el koydum.”*

Bir Hitit tabletinden..

Sözü bana veriyormuş haspam. Vermeseydi bari!...

Olacak şey değil! Görülmemiş bir saygısızlık bunların yaptığı da tablet yazıcısınınki de. Bu şehrin yöneticisi olan ben dururken bir köleye, sonra da annesine söz veriyor. Antahsum’u, çiğdem çiçeğimi benden daha iyi kimse bilemez ve de kimse anlatamaz, o kadar!...

Ben Venassa rubaumu Şaşama. Hattuşa’da oturan büyük kralın amca oğluyum. Mutlu biriyim tanrılarının izniyle.

Sevgili Arinna ufukta doğmadan kalkarım. Söğüt, kavak yaprakları arasından esip gelen tatlı esintiyi çekerim ciğerlerime. Bir hindi yumurtası ile yumruk kadar koyun peynirini köle Aspasya’nın pişirdiği ballı çöreklerle yerim. Üstüne bir maşrapa koyun sütü içtikten sonra Hippos sakalımı, bıyığımı tıraş eder. Doğru kent meclisine giderim. Kavgalı olanları barıştırır, haklıyı haksızdan ayırırım. Kent surlarının onarımı, tapınağın bakımı, kaplıca ve köprü gelirlerinin

kontrolünü yaparım. Bunların dışında daha pek çok şey yaparım ama sırası gelince anlatacağım.

Orta boyluyum. Yakışıklı olduğumu söyler kadınlar. Ne var ki onların dediği kadar olmadığımı farkındayım. Bir kere omuzlarım dar ve kollarım bacaklarıma göre güçsüz. Şişmanlık ölçüsünde kiloluyum. Tabii çok bira ve şarap içtiğimden oluyor bu. Bacaklarım güçlü ama neye yarar ki. Adi bir köle gibi yük taşıyacak değilim nasılsa. Yine de memnunun vücudumun görüntüsünden. Nereden anladığımı sormayın. Koynuma giren köle kızlar öyle olduğumu söylüyorlar.

–Yazıcı!... Bunlar karımın kulağına geçmesin ha! Geçer de büyü tanrıçası Kamruşepa'ya muska yaptırıp erkekliğim bağlanırsa ölümlerden ölüm beğen o zaman.–

Gördünüz mü? Kızımı anlatacakken kendimden bahsediyorum!..

Kızım doğduğunda çok sevinmiştim. Nasıl sevinmeyeyim? İlk iki oğlumuzu tanrılar korumuş, sonra gelen üç çocuğumuzu ölüm tanrısı almıştı elimizden. O ölenlerin ikisi kız idi.

Antahsum için sevinmemin iki sebebi vardı. Birincisi kız evladın hayırlı oluşu. Böyle gördüm, böyle bilirim ben. Rubaum değil de büyük Tabarna olsan, Hattuşa'da oturup tüm âleme hük Metsen bile, başkasının eline kalacaksın sonunda. Atılırsın soğuk bir odaya, başına bir hizmetçi dikerler. Eskiden gözlerine bile bakamayan o hizmetçi, artık hükmederek bakar yüzüne. Kelimeleri tükürür gibi konuşur. Ya da oğlunun evinde geçer yatalak halin. Sidiğin koktu, diye gelinin donunu değiştirmez. Ağzın koktu, diye yemek yedirmez. En iyisi kendi kızın. İnsanlıktan ne denli uzak kalsa da kız çocuğu anayı babayı unutmaz. Burun kıvırsa bile aç susuz bırakmaz, diyordum. İşte o umutla sevinmiştim Antahsum'um doğduğuna.

İkinci sebebe gelince, tanrılar şahit bunu söylemekten utanmıyor değilim ama söyleyeceğim. Antahsum'un doğdu-

ğu günlerde, büyük kralın sekiz on yaşlarında bir oğlu vardı. Çocuğun hastalıklı olduğu, Şamuha'daki İstar tapınağında yaşadığı söyleniyordu. İyileşir, Hattuşa'ya gelir nasıl olsa, dedim içimden. Antahsum'u uzak tutmayayım ondan, diyordum. Görünce beğenir, evlenme teklif eder, diye düşünüyordum. Çiğdem çiçeğim böylece Hattuşa denen başkente gelin gider. Eh o zaman büyük krala en yakın ben olurum. Hitit ülkesinin en önemli Rubaumu olurum. Tabarnanın sağ yanını ben tutarım pankuş meclisinde, diyordum.

İşte o umutlarla sevinmişim kızımın doğduğuna. Bilmem kaç yıl geçti şimdi. İlk dileğimin doğruluğunu kanıtladı yüce tanrılar. Güneş tanrısı onu kutsasın, sevgili tanrılar ve tanrıçalar yanında olsun.

İkinci dileğime gelince, işte o arzum kursağında kaldı. Antahsum'um genç kızlığa yürüdüğü yıl prens Hattuşil henüz bekardı. Kaniş'in, Tuvana'nın ve daha birkaç rubaumun kızları kendilerini beğendirmek için Hattuşa'yı su yolu etseler de, o kimseye olur dememişti.

Aynı yıl tabarnamız Muvatalli ölmüş, Hattuşili'ye krallık yolu açılmıştı. Aradan güz geçti, kış geçti. Toprak Ana'nın bereketini gösterdiği, bozkırın yeşillendiği bir gün Hattuşa'ya gitmeye karar verdim. Yalnız değil, ailece gidecektik. Hem yeni kralın tabarnalığını kutlayacak, hem Antahsum'u gösterecektim ona, hem de büyük oğlumuz Sernuş'u görecektik.

Hazırlandık, çiftliğimdeki en görkemli atları seçtim. Biz atlarla, hizmetçiler ve koruyucular eşeklerle yolculuk edeceğiz.

Sabah erkenden Venassa'dan çıktık. Kızıl sulu Maraşantiya'nın yokuşunu tırmanmış, öğleye doğru dalgalı bir düzlüğe ulaşmıştık. Derken, karşımda bir bölük asker göründü. Giysilerinde ve atlarının koşumlarında büyük krallığın işaretleri vardı. Ötekilerden iki boy önde giden, omzu şeritli onbaşıya seslendim: “Nereye böyle asker?”

Onbaşı “Sen de kimsin?” der gibi baktı önce. Rubaum imini görünce atından atladı. Temenna ile selamladı. “Yeni

tabarnamız güneydeki Halap krallığına savaş açtı. Sizden de iki yüz asker istedi. Hemen silahlandırıp hazır tutmanız emredildi. Karşılaşmamız iyi oldu rubaumum. Ta, Venassa'ya inip çıkmadan Kaniş'e yol alalım izninizle," dedi. Sonra doğu yönüne döndü. Tanrıların taht kurduğu karlı Arcios'u yön alıp dizgini çevirdi. Arkadaşlarına, "Aslan da pars da fazla olur bu ormanda. Yakın duralım birbirimize," diyerek atını mahmuzladı.

Durup kaldık bir süre. Dönmekten başka çare kalmamıştı. Gözlerim bir an Antahsum'un yüzünü aradı. Babillum bilgelerinin "felek" dediği yedi yıldız bahtını mı kapamıştı kızımın? Kapamış da günlerdir düşlediğini sandığım yüce kraliçeliğin uçup gittiğine mi üzülmekteydi? Herkesten çok adak sunduğu tanrılar duymadı, görmedi, diyelim; en yetkili tapınak rahibesi olduğunu tanrıçalar niçin görmediler? Niçin duymadılar içindeki Tavananna çığlığını?

Ama o ne!... Üzüldüğünü sandığım güzel kızım bir çiğdem çiçeği gibi gülümsemekte! Hem de elma yanaklarındaki gamze çukurlarını göstere göstere! Sanki kraliçelik için gitmiyor da, zorla götürülen bir kölenin yolda azat edilmesi gibi mutlu! Annesinin yüzüne baktım ne oluyor diye. 'Ben de anlamadım,' der gibiydi bakışı...

Apar topar döndük. İki yüz asker istemişti genç kral. İki yüz can. Kolay mı? Say ki kurbanlık bunlar. Ölüm Tanrısı'nın defterine yazılacaklar belki de. Ama bulunacak. Ana babalarından zorla koparılıp gönderilecek. Değilse Rubaumluk suya düşer. Düşer ki bir daha altından kalkamayacak durumlar çıkar sonra. İyi ki pek çoğu akıllı değil bu halkın. Kimisi ortası delik gümüş para uğruna güle oynaya koşar cepheye.

İki gün uğraştım bunun için. Kolay olmadı ama başardım sonunda. En çok Şumanda uğraştırdı. Babalarımız kardeşler. Belli etmese de rubaum olmak istermiş ve benim Venassa krallığımı hazmedememiş nicedir. "Vermem de vermem. Tek oğlum o benim," diyerek, rüşvet teklif ederek saatlerce uğraştırdı. Tepedeki Işık Tanrısı, dağın arkasında kaybolun-

caya dek dil döktü. Altınlar saçtı önüme. Varsıldı Şumanda. Yüzlerce koyunu, onlarca atı, kölesi vardı. Yüce tabarna soyundandı o da. Oğlum Arnuvanda gelme işi çözümlenmeyecekti. “Merak etme amca, oğlun yanımda olacak. Onu sürekli koruyacağım,” dedi. Dese de mızımlanmayı sürdürdü. Arnuvanda kılıcını böğrüne dayayıp, “Tek kelime daha konuşursan sokarım bunu karnına!” deyince sustu.

Deli doludur Arnuvanda. Venassalılar benden çok ondan çekinirler. Ağabeyi bile çekinir. Ha, unuttum, bir oğlum daha var, ilk çocuğum Sernuş. Başkentte şimdi o. Büyük babamın adını verdim ona. Ne var ki Sernuş hastalıklı doğdu, güçsüz büyüdü. Çocukluğunda hayvan kurban edilirken bile dönüp bakamaz, ağlardı. Düşündük, taşındık, bu haliyle ne krallık yapabilir, ne savaş kazanır, diyerek rahip okuluna gönderdik. Şimdi Hattuşa’daki yüksek rahiplik okulunda. Önümüzdeki yılın bayramında ziyaret edeceğim.

Gidecekleri günün akşamı Arnuvanda ile köleler başıma toplandı. Kadeş Savaşı’nı anlatmamı istediler. “İri karınlı iki küp bira getirin öyleyse,” dedim. Kölelere yasağı kaldırarak herkesin kadehini doldurmasını istedim. İlk yudumu aldıktan sonra anlatmaya başladım:

Kadeş Savaşı

Firavun ordusu Amon, Ra, Ptah ve Seth adlarını taşıyan peş peşe dört tümenle Nil düzlüğünden çıkmış. Bu isimleri nasıl aklımda tuttuğumu sorarsanız tanrı adları olduğundandır. Dördü de Firavun ülkesinin büyük tanrılarıymış. Neyse, Sina denilen bir çölü ve Lût çukurunu da geçip Kadeş’e yaklaşmışlar. Yazıcılar yirmi bin kadaydı, diyorlar amma katiyetle fazlaydılar. Bu Lût çukurunun bir hikâyesi varmış. Bir gün anlatacaksın bana Malik. Bu meşhur Kadeş Ovası sizin Ugarit’ten ötede mi?

“Ötede efendim, iki üç günlük yaya yolu güneyde.”

Hah, işte ora. Ben rubaum olarak Venassa birlik komutanıyım tabii. Kadeş Ovası'nın kuzeyi silme orman. Kızılçam, meşe, günnük, sandal, aklınıza hangi ağaç gelirse var orada. Düşmanın yaklaştığı duyulunca koca Hitit ordusu gizlendi içine. Büyük Tabarna Muvatalli başımızda. Muvatalli, bu Hattuşili gibi içten pazarlıklı değil, adam gibi adam. Ordumuzun otuz beş bin civarında olduğunu söylemişti o sabah. Düşünün, Troya krallığından bile birkaç bin asker var. Yük arabaları var. Tam üç bin beş yüz savaş arabası var, dile kolay. Nasıl sığdık o ormana hâlâ anlamam. Tunç olan, demir olan ne varsa otla, yaprakla örtüldü güneş ışığında parlamasın diye. Venassa ordumuzu subaylara teslim ederek tabarnanın çadırına vardım. Tüm soylular orada olacaktık.

Nil ordusunun başında Ramzi adında bir firavun varmış. Doğru söyledim mi adını Malik?

“Yazılarda Ramses geçiyor ama Ramzi, Remzi, Remsi de doğru olabilir. Güney Mısır diliyle konuştukları için tam anlayamıyorum onları efendim.”

Her neyse bu Ramzi güçlü bir kralmış. Tabarnamız Mısırdaki casuslarımızdan öğrenmiş bunları. Ha, şunu da eklemeliyim ki bizim Hitit Devletinininki kadar gelişmiş bir casusluk örgütü daha yoktur. Tabarna, “İyi bir yöneticiye iki göz ile iki kulak yetmez,” der. O nedenle; Mısır'da, Babillum'da, Asurya'da olduğu gibi daha küçük krallıklarda bile adamlarımız var. Hem de onları denetleyen üst birimler var ki her biri zehirli hançer üzerine and içmiş fedailerdir.

Uzatmayayım, düşman ordusu yaklaşırken celep giysili iki adamımızı saldıktı karşılarına. Onlarla karşılaştıklarında, “Mızraklarının parıltısı kör edecek kadar kuvvetli olan firavun ordusuyla savaşılamayız, diyerek Halap'a doğru kaçtılar,” diyeceklerdi bizim için.

Casuslarımız görevini yapmış olmalı ki gelen ilk tümen savunma gereği duymadan önümüzdeki düzlükte karargâh kurmaya durdular. Bunlar Amon tümeniymiş. Gerçekten silahlarının parıltısı göz alıcıydı. Tümen fütursuzca yayılıp

yerleşirken bizim askere ballı ekmek dağıtıyorduk güç toplasınlar diye.

“Abuu!” diye hayretini belirtti Abba; “O kadar askere dağ gibi ekmek gerek. Nerede hazırlandı, nasıl yetiştirildi, kaç kadın çalıştı efendimiz?” deyince güldüm. Güldüm ama önemli de buldum. Tam bir levazım subayı sorumluluğu ile konuştu benim akıllı kölem. “İşte,” dedim. “Savaş denilen şeyin öyle kolay olmadığını kavradın Abba. Düşün ki, bizim evdeki yedi, sekiz boğazı beslemek için kaç somun, kaç pide yapıyorsun? Bu otuz beş bin olunca koca bir bölük asker gerektiriyor. Bin mızrak boyu geride bir köy vardı. Boşalttık köyü. Tüm evlerin ocakları ve bahçelerine kurulan seyyar fırınlarda pişirildi o kadar ekmek. Kısacası her pişirmede seksen çuval buğday unu kullanılırdı,” deyince bu kez tümünün ağzından “Abaruu!” nidası çıktı. Yüksek bir sandalyeden beni dinleyen Arnuvanda da katıldı: “Tabii, kolay değil. Sözgelimi bir de atlar var. Beş bine yakın atın yemi, samanı...” der demez, “Evet yaa, aman tanrım, kaç yüz araba taşımıştır o kadar arpayı zahir,” dedi Aziyah. Atlara da o baktığı için sayının korkunçluğunu kavrayabilmişti. Ardından başka bir soru yöneltti Arnuvanda: “Bu sırada Hattuşil ne yapıyordu? Çam dalından İştâr idolü yapıp ona secde mi ediyordu?”

“Hayır,” dedim. “Üzerine düşen ne varsa yapıyordu. Tabarnanın emrinden hiç çıkmadı. Hatta hepimizden daha çok gayret etti, diyebilirim. Neyse, devam ediyorum. Güçlü firavun Ramzi o kadar da akıllı değilmiş doğrusu. Biz ta Kırmızıdeniz’e kadar üç dört yere casus yerleştirip öncü salarken o bir tane bile göndermemiş. Gönderseydi ormana sığmayan o koca orduyu şıp, diye öğrenirdi.

Amon tümeni yemeğe oturmıştı. O sıra Ra tümeni de göründü. İkide bir rapor geliyordu karargâha. Toplandık, durumu değerlendirdik. Sonra tabarna “Hazırlanın!” emrini verdi. Der demez atlar koşumlandı. Savaş arabalarının yolları açıldı. Silahlar kından çıktı. Ra tümeni de ovaya girmişti ki uzun tunç boruların korkunç zırlıtları ormanı

inletti. Her Hititli inandığı tanrının adını bağıarak ovaya fırladı.

Hilal biçiminde yüklendik düşmana. Kalabalık bir kurt sürüsünün az bir sığır grubuna daldığı gibi oldu. Amon tümeni toparlanıp Ra tümeni savaş biçimi alıncaya kadar yarısı toprağa serildi. Kalanlar ta geriye, firavunun bulunduğu tepeye doğru çekilmeye başladılar.

Bizimkilerin yarısı düşmanı kovalarken diğer yarısı yerdeki ganimetleri toplamaya dalmazlar mı!.. O sırada ovanın doğu ucundan Ptah tümeni, çok geçmeden de Seth tümeni de geldi.”

İrmağı izleyen Hippos, “Ah, açgözlülük!” dedi. Evet, dedim. Büyük bir açgözlülüktü, ölü soyuculuğu yapmaktaydı bizimkiler. Toparlanıp savaşanlarla birleştiklerinde pek çoğu mızraklandı, hançerlendi.

O andan sonra gerçek bir meydan savaşı izledik. Karşı karşıya dizili iki ordu durmadan, acımadan vuruştı saatlerce. Malik söz attı araya: “Binlerce ana kuzusu toprağa düştü desenize,” dedi. Karşılık vermedim, kaldığım yerden devam ettim: “Onların savaş arabalarında bir sürücü ile bir okçu, bizimkilerde fazladan bir de kalkancı vardı, yani koruyucu. İşte o kurtardı bizi. Yoksa aleyhimize dönmüştü savaş.

Gün batıya eğildiği bir sıra beyaz bayraklı bir elçi belirdi meydanda. Karargâha gelince, “Yüce yönetici, tanrının oğlu, efendimiz Ramses der ki; ‘Bu savaşın galibi de, mağlubu da yok. Her iki ordunun yarısı eridi. Böyle giderse tümü yok olur, başka güçlere karşı savunmasız kalırız,’ der. Yüce yönetici, adını Gök tanrıdan alan, kahraman tabarna Muvatalli’ye ve Hitit soylularına barış önerir. Önerinizi kendisine götürmemi emreder,” diyerek bekledi.

Toplandık hemen. Elçi konuşmamızı duymasın diye uzakta tutuldu. “Ne diyorsunuz?” dedi tabarna. Söz istedim. “Katılıyorum firavuna. Yalnız biz değil, tüm Hatti toprakları ordusuz, savunmasız kalır,” dedim. Kaniş kralı söz aldı: “Vuruşan askerlerde mecal kalmadı. Baksanıza, adam kolunu zor kaldırıyor, savunmaya çekmiş kendini. Böyle

savaş kazanamayız.” Başka söz çıkmayınca elçiyi çağırdı Muvatalli. Yanına Kizzuvatna kralının Mısır dilini iyi bilen oğlunu katarak; “Savaşın bitmesini biz de istiyoruz. Firavun onayladığı an barış boruları çalınsın, dövüşenler aralansın. Her ordu ölüsünü gömsün, mühimmatlarını toplasın, başkentlerine dönsün. Önerimi hemen iletin sayın firavuna,” dedi.

Elçiler atlarla o yana fırladılar. Çok geçmeden barış bora-zanları ötmeye başladı.

Savaş alanına inmek istediğimi söyledim. Puruşanda rubaumu durdurdu beni. Tabarnanın da benim de öz amcamızdı. Çok savaşlar görmüş deneyimli adam, “Şimdi gitme,” dedi. “Üç saat önce gülüp eğlenen, söylediği bozlak yarıda kalmış ölülerle dolu meydan. Kolay bir galibiyet alınmadıkça asker bir iki gün öfkeli olur. Suçu komutanlarına, krallarına yükledikleri kadar, kendilerini korumadığını düşünerek tanrılarına bile kafa tutarlar. Karınları deşilmiş, boğazları kesilmiş arkadaşlarını gördükçe isyanları son sınıra çıkar. Ölümü, cezayı aklına getirmeden saldırıp bağırsaklarını dökünceye dek hançerleyebilir seni. Bizler değil, ancak subaylar halledebilir ilk günkü gerilimi,” dedi.

Kadeşe giderken neşeliydik, dönüş öyle olmadı. Oysa ulaşamayacak ölçüde önemli bir başarı kazanmıştık. Şamrassa’dan kuzeyi tümüyle Hititlerin olmuş, ‘Dünya bizim!’ diyen firavun geri çekilmişti.”

Bitirdiğimde coşkulu bir alkış koptu. “Diline sağlık yüce rubaumum,” dediler. Sonra kalktılar, Arnuvanda’yla helalleştiler. İyi yolculuk dileyerek dağıldılar.

Halap’ın İkinci Fethi

Sabah erkenden Venassa ordusu hazırlandı. Arnuvanda ve askerler gittiler. Davul çalarak, çatal düdük öttürerek gönderdik onları. Atının üzerinde bir tanrı gibiydi oğlum. Demir kılıcı belindeydi. O bükülmez kutsal maden yalnız

onda var idi. İki yüzbaşı, dört ellibaşı, yirmi onbaşı ve ardı sıra dizilmiş iki yüz askerin kılıçları, kargıları parlıyordu. Anaları, kız kardeşleri ağlaırken, babaları gözyaşlarını içlerine akıtıyor, tanrılara yakararak uğurluyorduk askerimizi.

Oğlumun savaşa gitmesini istememiştim. “İki subay görevlendiririz yerine. Toprağın karnını mı doyurmaya heveslisin?” dediğimde, bir büyük gibi, tanrısal bir tabarna gibi konuştu o gün: “Ölüm, su içmeye giderken de başa gelebilir. Korku nedeniyle savaştan kaçmak anlamsızdır. Ayrıca şu var ki, büyük kral ile aynı sülaledeniz. Krallığı onlara tanrılar vermedi. Bizim de hakkımız var o merdivende. Hani, diyorum; olur da tabarna savaşta ölürse ve de ordu dağılacak olursa kılıcı çekip ortaya dikelmek gerek. “Yeni tabarnanız benim, toplanın başıma!” diyerek ülkeyi ve geleceğimizi kurtarmam gerek. Savaşı kazanırsak da, tabarnanın yanında, onu koruyan, onun bir arkadaşı olmayım. En azından geleceğin sözü geçer rubaumu olayım. Pankuş meclisinde sözüm dinlensin. Ülkenin geleceğinde etkili olmalıyım. Burada kalmakla hiçbirini elime geçiremem,” demişti.

Gecelerin sahibi güzel yüzlü ay, otuz defa büyüyüp küçüldü ondan sonra. Tam otuz defa ışığın tanrısı Arcios’ten doğup Tuz Denizi üzerinde yitinceye dek kovaladı ay’ı. Otuz birinci gün haber alabildik savaşçılardan. Hiçbirinin burnu kanamadan fethetmişler Halap ülkesini. Sonunda eksiksiz geldiler şükür.

Neler olup bittiğini başkalarından dinledim. Oğlum tek cümleyle, “Gidip geldik işte!” dedi. İyisi mi, kısaca ben anlatayım şu seferi:

Halap diyarının Asur yanlısı, ikiyüzlü kralı kaçarken yakalanmış. Zehirli hançer üzerine yeminli olduğu için yine onunla kentin orta yerinde öldürülmüş. Kenti yağmamış bizimkiler. Birçok yeri ateşe vermişler. Kapısına şunları yazdırmış Hattuşil:

“Halapa şehrini yaktım. Dumanını fırtına tanrısı yüce Teşup’a armağan ettim. Kralını önce boyunduruğa vurdum, sonra hançerlettim. İki kere iki araba gümüşüne el koydum...”

Kentin yönetimine Hattuşalı bir yakınını atamış. Kent meclisine yıllık vergi olarak şunları bildirmiş: Hitit büyük kralına verilmek üzere 12 mina ve 20 şekel altın, 1 mina ağırlığında altın kupa, keten bezinden 4 giysi, 500 şekel kırmızı-mor yünlü kumaş ve 500 şekel mavi-erguvan yünlü kumaş...

Fazla kalmamışlar o ülkede. Beş günlük yolculuktan sonra Kizzuvatna ülkesinin başkenti Lavazantiya’ya gelmişler. Oraların en büyük mabudu İstar adında bir tanrıçaymış. Ve orada ünlü bir İstar tapınağı varmış.

Hattuşil de oğlum Sernuş gibi hastalıklıymış çocukken. Rahibin biri, “Şamuha’daki İstar tapınağında kalırsa iyileşir,” demiş. Götürmüşler, iyileşmiş. Ondan sonra da Hitit tanrılarına uğramaz, İstar tapınağından çıkmaz olmuş bizimki.

Kizzuvatna’daki İstar tapınağını daha önceden biliyormuş. Kadeş’e giderken uğramış, tapınağın başrahibinin kızı Puduhepa’yı görüp beğenmişmiş meğer.

Şehre girince kral ve başrahip karşılamış tabarnayı. Orduyu doyurup dinlendirdikten sonra Kaniş kralının komutasında Hattuşa’ya göndermiş. Altın mızraklı denemuhafız alayı ve yakını komutanlarla orada kalmış.

Akşam yemeği pek parlak geçmiş. Genç tabarnamız ve ona eşlik eden on bir prens büyük bir masanın çevresinde sıralanmışlar. Arnuvanda kralımızın sağ yanına oturmuş. Karşısına yörenin yaşlı kralı, onun soluna başrahip Pendipsarri, onun da soluna kızı ve başrahibe Puduhepa oturmuş. Güzel bir kız imiş Puduhepa. O da Hattuşil gibi soluk benizliymiş. Sürekli tapınakta durduğundan, güneş yakmamış, ayaz kızartmamış tenini. Ayak bileklerine dek inen, ak bir keten elbise varmış üzerinde. Gerdanında üç sıra lapis lazuli kolye dolalıymış. Beyaz keten vücut hatları-

nı tatlı bir yumuşaklıkla sarmış. “Büyülü bir tanrıçaya benziyordu,” diyor bizim geveze haberci. Uzatmayalım, gece boyu bakışıp durmuşlar tabarnamız ile. Gümüş kupası her boşaldığında, kuğu gibi süzülerek gelip doldurmuş gül renkli şaraptan. Her gelişinde vücudunu ovduğu gül yağlarını kokutarak uzaklaşmış yanından.

Çakırkeyf olan Hattuşil bir ara Arnuvanda’nın kulağına, “Bu kızı Hattuşa’ya götürmeden gitmem,” demiş. Oğlum da, “Götürürüz yüce tabarnam. Babasından isteriz. Verirse usulünce, vermezse zorla götürürüz,” diyerek destek vermiş.

Ertesi gün sarayın danışmanını çağırtmış Hattuşil. Kısa boylu, aksakallı, gözleri fıldır fıldır danışmana, Puduhepa’yı babasından isteyeceğini, bunun için gerekli töreleri anlatmasını istemiş. Danışman da, “Bunun töresi möresi yok majestem. Gelişinizin yedinci günü isterseniz asla olumsuz bir cevap verilmeyecektir. Yedi kutsaldır dinimizde,” demiş. Bu bizim haberci Şalakva doğrusu akıllı oğlanmış. Tüm bu bilgileri unutmadan getirebildi Venassa’ya.

Tabii, danışman ayrılır ayrılmaz kralı ve başrahibi bulup Hattuşil’in isteğini onlara anlatmış. Kraliçe ile diğer danışmanların da katıldığı toplantıda ele alınmış bu istek. Tartışmaya gerek duyulmadan kabul edilmiş tabarnamızın ricası.

Yedi gün, yedi gece yiyip içmiş bizimkiler. Üzüm yemişler sepetler dolusu. Şarap içmişler testi testi. Sokakta yakalayabildikleri esmer güzellerin sabaha dek koynuna girmişler. Kirlendiklerinde serin dere sularına girmişler. Toplan borusu çaldığı gün, “Hemen niye dönüyoruz?” diye homurdananlar bile olmuş.

Sabah ısıltısıyla birlikte, deve derisinden yapılan iri kös davulları tapınak duvarlarında gülmeye başlamış. Güneş bir mızrak boyu yükseldiğinde geniş meydan insanlarla dolmuş. Az sonra ülkenin başrahibi ve kralı görünmüş merdivende. Lavazantiya halkı yerlere kadar eğilirken, bizimkiler aval aval bakınmış ne oluyor diye. Uzun boylu, uzun sakallı başrahip iki adım öne çıkmış. Görevliler hemen bir bora-

zan uzatmışlar. Rahip ağzını dayayıp bağırması: “Kahraman Hitit askerleri ve sevgili Lavazantiyalılar!.. Büyük Hitit ülkesinin kralı Hattuşil, yüce tanrıçamız İstar’ın tapınak rahibesi, kızım Puduhepa ile evlenmek talebinde bulunmuştu. Şimdi onların töreni yapılacak. Dualarınızı eksik etmeyin!” dedikten sonra çekilmiş, beklemeye başlamış. Derken tavanannamız olacak dünyalar güzeli genç Puduhepa, tabarnamız Hattuşil’in kolunda basamakları çıkmışlar. Kral da oradaymış. Başrahibin karşısına gelince diz çökmüşler. Rahip kuşağından kutsal ve kokulu su bulunan bir cam şişe çıkarmış. Hattuşil ile Puduhepa’nın omuz başlarına birkaç damla serptikten sonra; “Yetmiş iki bin âlemin yaratıcısı, tanrı ve tanrıçaların büyüğü, anamız, yüce İstar’ın huzurunda bu iki gencin evlenmesine rıza gösteriyorum. Yüce mabude onları korusun. Yaşadıkları sürece ve daha sonra, her yerde, her zaman, yüce İstar’ı en yüce mabut olarak yaşatacaklarına söz vermeleri şartıyla onları karı koca ilan ediyorum,” demiş.

Oğlum Arnuvanda alınmış bu sözlere. “Ne yani, tanrıların büyüğü fırtına tanrısı ve kalan bine yakın tanrı dururken yeni bir tanrıyı mı seçelim üstlerine! Dahası esir aldığımız kıytırık bir krallığın önerisiyle!” diye düşünmüş. O düşüncesini Hattuşil ile de paylaşmak istemiş. Ne var ki, tabarna ters ters bakmış yüzüne.

Tören bitince hareket emri verilmiş. Büyük kral, “Askerin düzeninden sen sorumlusun,” diyerek komutanlığı Arnuvanda’ya değil, Puruşanda prensine vermiş. Buna çok alınmış oğlum. Hemen atına atladığı gibi bölüğünün başına gitmiş. Büyük orduyu beklemeden yola düşmüş.

Kral, daha önce yaptırdığı gelin arabasına geçip oturmuş. Bizim askeriye kadar iyi araba yapmasını bilen dünyada başka millet yoktur. Oturma yerleri meşeden, uzantı kalasları sedir ağacındanmış arabanın. Kral ve kraliçenin uzanıp yatabilecekleri kadar büyükmüş, dört at çekecek, diye yapılmış.

Bir testi altın, iki testi gümüş, yedi top keten kumaş çeyiz de yüklenmiş arabaya. Yeni kraliçe ana babasıyla vedalaşarak ayrılmışlar. Davul, düdük çalarak, türkü, şarkı söyleyerek ülkemize dönmüşler. Haberci Şalakva'dan öğrenebildik bunları. Arnuvanda'nın yüzü asıktı, bir şey anlatmadı.

Dönüşlerine bizimkilerden çok Lavazantiyalılar sevinmiş. Çünkü az daha kalsalar ekmek mekmek, şarap marap kalmayacakmış o şehirde.

Halap seferinden üç yıl sonraki büyük bayramda Hattuşa'ya davet edildik. Karımla, kızım ve oğlumla gidecektik bu kez. Yeni kral kuzenimin oğlu olsa da hiç karşılaşmamıştık, tanışmıyorduk. Ayrıca oğlumuz Sernuş'u da görecektik.

Bir haber daha gelmişti krallıktan. Bu yıl büyük spor yarışmaları yapılacakmış bayramın altıncı günü. Hangi yarışların olacağı ve nerede yapılacaklarını açıklayan bir bildiri gönderilmiş kızıl çamurdan tabletlerle. Köleler de katılabilecekmiş. Spor işini Arnuvanda'ya yıkarak hazırlığa giriştim. O akşam bağ evinin yolunu tuttuğumda köleler Arnuvanda'nın çevresini sarmış, girmek istedikleri yarış yazdırıyorlardı. Hacer'in de sesi geliyor, yelek dikme yarışmasına katılmak istediğini bildiriyordu. Ah Hacer! Fazla naz etmesen de kucağımdayken bana bir yelek dikseydin. –*Son cümleyi yazma kâtip.*–

Hattuşa Sarayı

Beş gün süren zorlu bir yolculuktan sonra Hattuşa'ya varabildik. İyi ki yaz günlerinde kutluyorduk bu aziz bayramı. Değilse kışta kıyamette onca yol nasıl alınır?

Kent kapısında ayrıldık on iki kölemizden. Onların kutusal kent Hattuşa'ya girmeleri yasak. Sur dışında büyük bir

han yapılmış. Pazubentli görevliler köleleri o hana yerleştirmek için götürdüler.

Geldiğimiz haber verilmiş kral ve kraliçeye. Yukarı kentten bizi karşılamaya inmişler. Büyük tapınağa varırken karşılaştık. Ellerimizi çenelerimize götürerek selamladık. Büyük kral Hattuşil, oğlum Arnuvanda'yı kucakladı. Tavanannamız Puduhepa da karımı ve Antahsum'u kucakladı. Şummuri'ye, "Ma anamızın sevgili rahibesi saygıdeğer hanımefendi. Kutsal günlerimizdeki adakların en büyüğünü büyük tanrıça İştar ve Ma'ya sunuyorum," dedi.

Kralımız büyük bir alçakgönüllülükle, "Nasılsın amca?" diyerek hatırlımı sordu. Amcası değil, kuzeni konumundaydım. Fazla bir yaş farkımız da yoktu. Ölen kral Muvatali 'Ağabey' derdi. Ama çocuğu yaşındaki karısının yanında kendini genç göstermek istemişti anlaşılan. İyi olduğumu, yıllık vergiyi getirdiğimi söyledim. "Ahrız, şimdi dinlenin, uzun yoldan geldiniz," dedi. Yanındaki görevliye, "Amcam ve ailesini rahat ettirin," dedikten sonra, "Bir rubaum daha yaklaşıyormuş. Onu da karşılayalım," diyerek arabasına bindi. Kraliçeyle gittiler.

Geveze habercinin dediği gibi benzi soluktu ikisinin de. Puduhepa, öyle göklere çıkardıkları kadar güzel görünmedi gözüme. Beyaz ketenin içinde esmer görünüyordu ama –karım duymasın– Hacer bundan çok güzel doğrusu.

Bizi devlet konukevine aldılar. Daha çantalarımızı yerleştirmeden Şummuri, "Haydin, Sernuş'a gidelim. Oğlumu çok özledim," diye tutturdu. "Ben de özledim karıcığım ama tapınak yukarı şehirdeymiş. Akşam olmak üzere. Zaten yorgunuz, yarın gidelim," dedim. Mızımlığı devam edince Arnuvanda susturdu: "Ağabeyimi ben de özledim fakat bugün hiç uygun değil. Ne zamandır dişini sıkıyordun, bir gece daha dayan bakalım."

Akşama dek tüm rubaumlar birer ikişer aileleriyle geldiler. O gün bayramın üçüncü günüydü. Yalnız Tuvana rubaumu gelememişti uzak olduğundan, ertesi gün o da geldi.

Kocaman konukevi ülkenin kralları ve aileleriyle doldu. Duvarlar, salonlar ısıt ısıt aydınlandı. Yüzlerce yağ kandili, yüzlerce çerağ gündüz gibi ısıttı koca binayı. Günde dört posta sıcak yemek sunuldu. Saçları kazınmış aşçılar ve fırıncılar hiç durmadı. Mayalı ekmekten, pideden, somundan tutun da yufkaya kadar on beş çeşit sıcak ekmek çıkardılar. Ortadaki büyük masada soğuk et, kuş etleri, meyve, sebze, şarap, bira hiç eksik olmadı.

Şaraptan çok birayı severim doğrusu. Yaptırdığım küpler dolusu biranın neredeyse yarısını ben içerim. Ama burada içtiğimin tadı pek güzel. Gidip mutfak görevlisini buldum. Bu biranın nasıl yapıldığını öğrenmek istedim. O da biracıbaşına gönderdi. Biracıbaşı, “Efendim, buna malt denir, çimlenmiş arpadan yapılır,” diyerek yapıış şeklini anlattı. Anlattı ya, çakırkeyf kafama bir türlü girmedir bunlar.

“Dur,” dedim. “Benim bir kölem var Malik adında. Ona anlattırsan hemen anlar.”

“Ama efendim, buraya köle giremez.”

“Şey, köle mi dedim? Değil, şimdi özgür biri. Eskiden kölemdi de.”

“İyi, gelsin de anlatayım.”

Kapı görevlilerinin birini çağırdım. “Kent dışındaki misafir hanına git. Venassalı Malik’i al, getir,” dedim. “Peki, efendim,” diyerek giden görevli yarım saat sonra Malik’le geldi. Onu kenara çektim. Zor duruyordum ayakta. Fısıldayarak,

“Burada enfes bir bira yapılıyor,” dedim.

“Malt mı efendim?”

“Sen nereden biliyorsun maltı?”

“Bilmiyorum, duymuştum. Onun nasıl yapıldığını mı öğreneceğim?”

“Lan, ne akıllı adamsın sen!... Gel bir öpeyim. Amma köle giremezmiş bu binaya, ben de eskiden köle olduğumu, şimdi özgürleştüğünü söyledim. Renk verme bakalım. Bu malt mı ne haltsa iyice öğren, biz de yapalım Venassa’da.”

“Tamam efendim, şimdi beni oraya götürün,” dedi ya, düzgün yürüyemiyordum. Malik’in desteğiyle biracıbaşının odasına varabildik. Varır varmaz sandalyeye attım kendimi.

Biracıbaşı Malik’in özgürlüğünden kuşkulansa da konuştunla:

“Siz birayı nasıl yapıyorsunuz Venassa’da?” diye sordu.

“Arpayı öğütür, un haline getiririz,” diyerek anlattı Malik. “Bundan hamur yaparız. Hamuru sert somun biçiminde pişiririz. Sonra bu sert somunu yeniden öğütürüz. Su dökeriz, hurma mayası ekleriz. İyice mayalandıktan sonra süzer, baharat katarak içime hazır ederiz.”

“Tamam, arpayı çimlendirip aynı işlemlerden geçirirsen malt olur işte.”

“Nasıl yani? Çimlenmiş arpadan nasıl un olacak?”

“Un şart değil. Dibekte ezersin. İçine de eski hamur koydun mu mayalanır. Sonra onu ekmek yaparak tamamlarsın işlemi. Anlayabildin mi?”

“Anladım. Değerli rubauma ilk fırsatta ikram edeceğim malttan.”

“Hadi bakalım, kolay gelsin.”

Malik gelip koluma girdi. Odamızı ararken Şummuri görmüş bizi. Diğer rubatumlara çene çalıyormuş o sıra. Gelmiş, öteki koluma girmiş o da. Malik’e, “Buraya nasıl girdin?” demiş. Malik yanıt vermemiş. Yatağa yatırdıktan sonra biraz beklemiş Malik. Sonra ben horlamışım da ondan sonra ayrılmış. Öyle anlattı Şummuri.

Sernuş

Ertesi gün geç uyandık. Hele ben epeyce geç kalktım. Yol yorgunluğuna bira çarpması eklenince kalktığımda öğle yakındı. Karım dürtüp durmasa akşamı da ederdim. “Haydi, Sernuş’a gidelim,” deyip duruyordu.

Kahvaltıya oturduğumda erkenciler öğle yemeğine başlamışlardı bile. Pek çoğu akrabamdı kent krallarının. Şamuha

kralı amcamın oğluydu. Gençliğimizde çok güreş tutardık. Baktım masadaydı. Varmamla birlikte sarıldık birbirimize. Şakalaştık, eski günleri anarak gülüştük. Karısı güzeldi, buğday tenli, balıketliydi. Bizim Şummuri gibi göt geride, göbek ilerde değildi. –Yazıcı, bu son cümleyi yazayım deme.–

Az sonra Arnuvanda geldi Malik’le. Malik çekingen dursa da Arnuvanda ara sıra kolundan tutarak yabancılık çekirtmiyordu. Başlarıyla beni selamladılar. Sonra masaya oturup öğle yemeği istediler. Şaşırdım ama belli etmedim. Kedi-köpek gibiyken ne oldu da, böyle yakın oldular? Düşünsem de çıkaramadım. Ama Malik’in giysileri yabanıldı, köleliğini belli edecek gibiydi. Kaş göz işaretiyle Arnuvanda’yı çağırdım. Cebine para soktum. “Malik’e yakısr bir giysi bulun,” dedim. Der demez çıktılar.

Sarımsaklı paça çorbasını içiyorken karım yanımda bitti. “Yeter yediğin. Kalk da Sernuş’a gidelim. İliğim üzüldü beklemekten,” dedi. Çekildim, ağzımı silerken, “Hani, Arnuvanda nerede?” diye sordu. Ben de anlattım. Kızıp köpüreceğini sanırken, “İyi düşünmüşsün, gelmelerini bekleyelim öyleyse,” dedi. Ulu tanrılar, ne zor şu kadın milletini anlamak!...

Beklemekten sıkıldığımız bir anda kapıdan göründüler. Aman tanrım, Sernuş da yanlarında. Şummuri çığlık atarak koştu. Varmasıyla, “Oğlum, yavrum,” diyerek öptü, kokladı Sernuş’u. Sıra bana gelinceye dek oğlumuzu inceledim. Benzi bombozdu, kolları bacakları çöp gibiydi. Sadece gözleri canlıydı. Ela gözleri eskiden olduğu gibi sorgulayarak, tartarak bakıyordu. Annesine gösterdiği sevgiyi bana göstermedi. Cansız bir kucaklamadan sonra, “Nasılsın baba?” dedi yalnızca. Antahsum’a bile benden daha çok yakın durdu.

Salon odalarından birine geçtik. Ortamıza aldık onu. Aklımıza geleni sorduk, o da yanıtladı. Sezdirmemeye çalışsa da biz erkekleri yadsıdığını belli ediyordu. Karım, “Ma dininde misin? Tanrı değiştirdin mi?” diye sordu. “Hayır, değiştirmedim, Toprak Ana’ya tapıyorum,” dediğinde araya

girdim. “Erkekliğini tanrıça adına kestirdiğini duyduk, doğru mu?” dedim. Gülümsedi. “Doğru,” dedi. “Biz ona ‘sünnet’ deriz. Sizler bunun ne anlama geldiğini anlamazsınız. Erkekliğimizi kesip toprağa gömeriz, yani Toprak Ana’ya armağan veririz. Yeri göğü yaratan, onca canlıyı besleyip barındıran, bereketin, sevginin, aşkın simgesi olan Toprak Ana’nın böylece kocası olur, tanrılaşırız. Yeryüzünde çok az sayıdayız biz Ma kocaları. Ben o şanslılardan biriyim. Bunu şu kâhin gözlü köle ve şımarık Arnuvanda anlayamazlar. Babam da anlayamaz. Annem anlar yalnızca. Antahsum da anlardı, diyeceğim ama onun gözleri gayri zahiriye kapanmış,” dedi. Antahsum’un elinden tuttu. “Birine mi tutuldun bacım?” dedi açıkça. Susup kalmıştık, nefes almıyorduk hiçbirimiz. Antahsum, “Evet ağabey,” dedi usulca.

Neler oluyordu? Gayb aleminden mi konuşuyordu çocuklarım?... Şaşırdım, bakakaldım yüzlerine. Benim çocuklarım mıydı bunlar? Aklımın, kalbimin ta ilerisinde konuşuyordu ikisi de. Oturdum, sırtımı duvara dayayıp onları izlemeye koyuldum.

Sernuş yeniden söze girdi: “Yıllardır değil, yüz yıllardır da değil, bilinmeyen yıllardır bu topraklara Ma inancı ege-menken bugün bir kıcı kırık kadın kendi tanrıçasını dikti başımıza. ‘Herkes Hepat’a tapacak, İştâr’a ibadet edecek,’ diye emirler veriyor. Anatolia denen bu güneş ülkesinde bugüne dek böyle bir şey ne görüldü ne duyuldu. Bu kadın ve kocası, gelecekte Hitit ülkesini batıran ikili olacaklar. Unutmayın bunu.”

‘Aman Tanrım, Arnuvanda’dan da keskin bunun sözleri!’ dedim içimden.

“Beş yüz yıldır süregelen Hitit devletinin sonunu, farkında olmasalar da bu karı koca hazırlamaktalar. Siz de bunların sarayını onurlandırmakla çanak tutmaktasınız. Ben doğru yoldayım size bakınca. Sungaria Irmağı yakınındaki bir yere bir tapınak yapılacak. Orada beni görevlendirecekmiş başrahibimiz. Sizlerin olsun buralar, bu İştâr cehenne-

mi. Sevgili anam üzölme benim için. Dünyanın en mutlu insanı olarak ayrılacağım buralardan. İnsanlığa ve doğaya hizmet ettiğim müddetçe kendimi var sayacağım. Hoşça kalın, sağlıcakla kalın. Tapınağım güneşin battığı uzak bir yerdeymiş, aramaya kalkmayın,” dedi. Anasının boynuna sarıldı, elinden yüzünden öptü. Bizlere el sallayarak gitti.

Vurgun yemiş dalgıç gibiydim. Gelmezden önce küçüm-sediğim, dinleyince büyölendiğim benim oğlum muydu, Sernuş muydu o?

Etkilendim oğlumun yüce görüşlerinden, ufukları aydınlatan bakışlarından. Ama anladım ki o bu dünyanın insanı değil. Olası dünyaların, cennetlerin insanı olmuş. Ama yine de acıdım ona. Keşke aramızda olsaydı, keşke bu dünyayı tadıp yaşasaydı.

Hattuşil ve Puduhepa

Bayramın beşinci günü Tabarna ve Tavananna ziyaret edecekmiş konukevini. Karşılama hazırlandık. Malt içmedim ayık olmak için.

Geldikleri duyulduğunda içerideki uğultu kesildi. Herkes ayağa kalktı. Salon amirinin, “Hatti ülkesinin yüce kralı Şuppiluliuama’nın torunu, kahraman kral Murşili’nin oğlu, Hatti ülkesinin yüce tabarnası, yüce İştâr’ın sevgili kulu, majeste Hattuşiiil!” diye avazını uzattığı an kapıdan girdi kral. Alkışlar içinde koltuğuna vardı, bekledi.

Amir bu kez kraliçenin sunumuna girişti: “Kizzuvatna ülkesi başrahibinin kızı, Ulu İştâr tapınağının baş rahibesi, yüce İştâr’ın sevgili kulu, büyük Hatti ülkesinin tavanannası, kahraman tabarnamızın sevgili eşi, yüce kraliçe Puduhepaaa!” der demez süzölerek girdi tavananna. O da vardı, diğer koltuğun başına dikeldi. Alkış seli içinde krala döndü. Eğildi sağ elinden öptü. Sonra yerlerine oturdular. Epeyce el şaplattıktan sonra biz de oturduk.

Kralın başında tanrılara benzer, tepeye doğru sivrilen bir kavuk var. Kavuğun tam ortasında kıpkızıl bir taş parlamakta. O taşın Babillum kralının armağanı olduğunu söyledi yakınımıdaki biri. Üzerinde ta ayaklarına dek uzanan eflatun bir kaftan var. Altında keten pantolon, ayağında uçları yukarı kıvrık bir ayakkabı. Ayakkabı tabanının su aygırı derisinden, sayasının kaplan postundan olduğu fısıldandı yüce toplulukta. Su aygırının derisi bir parmak kalınlığında olurmuş, ta Habeş diyarına yakın bir yerden gelirmiş.

Kraliçemiz, koca Hitit ülkesinin tavanannası, o da pek sık giyinmiş. Başında işlemeli pembe bir başlık. Tanrıça İştâr'ın rengiymiş söylendiğine göre. Başlığa tutturulmuş iki beyaz tülbent, ta bele kadar iniyor. Alnından geçirdiği inci bir kolyenin ortasında onun da bir taşı var, yeşil. Adını bilmem ki taşların, kim bilir ne? İki sıra yedili altın dizili gerdanında. Keten bir elbise giyinmiş yerlere kadar. Ayakkabısı aynı kralinki gibi ucu kıvrık. Onunki de su aygırı ve kaplan derisindenmiş, öyle söylendi.

Sunumlarından birkaç soluk sonra tahtlarından kalktı kral ve kraliçe. Aramıza karıştılar. Birden kaynaşverdi ikisi de. Biz erkekler, kralın çevresinde toplandık; kadınlar, kraliçenin çevresinde toplandılar. Az bir zaman içinde seramik kadehler şarapla dolduruldu. Kraliçe hepimizin duyacağı bir sesle, “Tanrıçamız İştâr için!” diyerek çınlattı ortalığı. Herkes mutlulukla şaraplarını yudumlarken oğlum Arnuvanda asık bir yüzle homurdandı.

Tabarnanın çevresindeki kent kralları, “Vergilerimizi bir an önce alın efendim,” deyince büyük salona geçildi. Masanın bir ucuna kral oturdu. Öteki uca oturan iki yazıcı, Maraşantiya'nın kızıl çamurundan yeni hazırlanmış boş tabletleri önlerine dizdiler. Biz rubaumlar da karşılırlarına geçtik. Katip, “Tuvana rubaumu sayın Debernuş. Elli iki mina, otuz dört şekel verginiz hazır mı efendim?” diye sordu. “Bu yıl kurak geçtiğinden ürün alamadık. O nedenle kırk mina getirebildim. Yüce kralımız izin verirse yeni sene tamamlar-

yacağım,” dedi. Kral aldırmadı. Yazıcı, “Not alındı efendim,” diyerek tablete işledi. Bir sonraki rubaumluğa geçti.

“Venassa rubaumu sayın Şaşama, altmış dört minalık verginiz hazır mı efendim,” der demez koştum. “Hazır. Buyurun,” dedim, önlerine serdim paraları. Kral gülümseyerek başıyla selamladı. Yazıcı da kaydettikten sonra yerime oturdum. Böyle böyle on iki küçük krallığın geliri kısa zamanda toplandı.

Bitince bahçeye çıktık. Kadınlar da oradaydı. Şummuri yanıma geldi. Kıskançlık kokan bir sesle, “Puduhepa hanım yemek yapacakmış bizlere,” dedi. “İyi,” dedim. “Yapsın da yiyelim.”

Dışarı alındık. Konukevi önündeki açık koca mutfağa geçtik. Yer düzgün mermerle kaplanmış. Üç yandaki masalar da cam yüzeyi gibi mermerden. Üstleri yemek malzemeleriyle dolu. Et, soğan, sebze orada doğranmış. Bir yanda boy boy bakır kazanlar...

Saçları kazınmış üç aşçı girdi mutfağa. Her biri bir masanın başına geçti. Malzemeleri bir köşede toplayıp bekleme-ye durdular. Antahsum, “Niye saçları kazınmış bunların?” deyince, annesi, “Yemekten kıl çıkarsa tanrı öfkelenirmiş de ondan,” dedi fısıltıyla.

O sırada kraliçe Puduhepa, alkışlar arasında mutfağa yürüdü, ocağın başında durdu. Çevresine sıralandık. Başını yumuşak bir eğişle bizleri selamladı. “Değerli kraliçeler, krallar, onların kerimleri ve mahdumları. Ben Arinnanın Güneş Tanrıçasının kulu Puduhepa hepinizi en derin muhabbetle selamlıyorum,” dedi. Kötü bir Hititçeyle konuşuyordu. Yeniden büyük bir alkıştan sonra, “Eminim mut-faklarınızda pek lezzetli yemekler pişiyordur. Ben de size farklı bir tat sunmak istedim bugün. Lavazantiya Usulü Koyun Budu. Yemeğimizin adı böyle,” dedi. Ön sıradaki bir rubatum, “Lavazantiya neresi Tavanannam?” deyince; “Önce şunu belirtmek isterim ki, bana ‘tavananna’ denilmesinden hoşlanmıyorum. Kraliçe deyin lütfen,” dedi.

Önümdeki ikinci sıradan bir rubatum, “Yüzlerce yıllık Hitit geleneklerini hiçe sayıp Hurri değerlerini sokmak istiyor saraya,” deyince “Doğru söylüyorsun,” filan diyerek homurdandık.

O sesleri duymayan kraliçe, “Sorunuza geçeyim. Doğup büyüdüğüm şehrin adıdır Lavazantiya,” diyerek açıklamaya başladı: “Kizzuvatna devletinin gün doğusunda, yanından yeşil bir derenin aktığı güzel bir şehirdir. Gelin olup buraya geldikten birkaç yıl sonra zorlu bir acı yaşanmış orada. Yer altı tanrısı ölüm istemiş, can istemiş. Yerle bir etmiş koca şehri. Yaşayanlar ölü gömmeye yetememiş. Yaşlı kral da ölenler arasındaymış. Oğlu genç kral ile babam kalanları toplamış. Yükte hafif, pahada ağır ne varsa yanlarına almışlar. Günbatımındaki Tarsos şehrine göçmüşler. Ben o şehri görmedim ama Tarsos’u değerli komutanlarımız bilir. Sözgelimi,” gözleri birini aradı. Görünce parmağıyla imleyerek;

“Prens Arnuvanda, beğendiğinizi söylemişsiniz, değil mi?”

“Evet efendim, güzel ve zengin bir şehir Tarsos.”

“Teşekkür ederim sevgili prens. Şimdi artık yemeğimizi pişirmeye başlayabiliriz. Bu yemek koyunun bir budundan yapılır ama hepinizin tadabilmesi için üç but kullanılacak. Evet, önce budun kemiği çıkarılır,” der demez aşçılar işe başladı. Kraliçemizin bir iş yaptığı yoktu, tarif ediyordu yalnızca. Keskin bıçaklı aşçılar bir solukta kemiği sıyrıp attılar. Kraliçe, “Etin içi dışı tuzlanır. İçine iki avuç kıyma konur,” derken aşçılar anlatılanı yaptı. “Dövülmüş üç diş sarımsak, iki olgun nar suyu, bir yumurta, bir kaşık acı biber ve ekmek kırıntısıyla hazırlanmış olan sos içine yayılır. Siz acıya alışkın olmadığınız için yarım kaşık konulacak biber. Sonra et dışından dikilir. Üzerine zeytinyağı sürülüp kömür ateşinde çevrilir. Ara sıra ateşe kuru biberiye ya da kişniş atılırsa rayihalı olur. Ne var ki pişmesi uzun sürer.” Eliyle karşı dağdaki Yazılıkaya’yı gösterdi. “Bir askerin şu kaya tapınağına varıp gelmesi kadar sürer. O zamana kadar istirahat buyurun. Şarabın, biranın tadına bakın. Servis baş-

ladığında haber verilecek,” dedi. Aşçılar kalın tunç şişlere geçirilmiş butları meşe közü üzerinde çevirmeye başlarken mutfağı terk edip salona girdik.

Az sonra kralın sesi yükseldi: “Ülkemin değerli soyluları, amcalarım, kuzenlerim, onların saygıdeğer eşleri, kızları ve oğulları... Büyük tapınağımızda rahiplerle yapmam gereken resmi bir işim var. Kısa süreceğini sanıyorum. Tavanannamızın yemeği pişmeden gelirim. Ulu rahipleri bekletmeyeyim,” diyerek gitti.

Kraliçe, “Yüce Tabarna gelinceye kadar güzel kraliçelerimizi ve prensesleri yanıma davet ediyorum,” diyerek küçük salona topladı kadınları. Şamuha kralı amcaoğlumun, “Birazdan gürültüyü dinle,” demesine yanıt vermedim ama gerçekten çok geçmedi, o yandan gelen uğultu koca binayı doldurdu.

Şaşama’nın Adaleti

Kadınların ateşli konuşmaları başladığında amcaoğlunu kenara çektim. Onun da adı Şaşama’ydı, yani ortak dedemin adı. Severdim amcaoğlumu. Elefırat denilen büyük bir ırmağın kıyısına kral olarak görevlendirilmişti. Tabarnanın çocuklukta hastalığını yendiği yer. Krallığı küçük bir şehirmiş ama memnundu. Bayramlar sayesinde görüşebiliyorduk.

Kolundan tutup masaya oturttum. İki malt istedim görevliden. “Bira baş ağrısı yapıyor, şarap içeyim,” dedi. Gelen içkilerimizi yudumlarken iki olay anlattı. Aklımdan hiç çıkmadığı için yazdırıyorum bunları:

“Yakın bir zamanda oldu bu işler. Sarayda oturuyordum. İki kadın canhıraş seslerle ve birinin kucağındaki çocuğu çekiştirerek yaklaştılar. Sorunlarını çözmek için kendilerini dinlememi istediler. İçeri aldırdım. Tapınağımızın başrahibi de oradaydı, kekik suyu içmeye gelmişti yanıma.”

“Çocuğu kucacağında tutanın üstü başı düzgündü. Ona sordum, “Derdin ne?”

“Efendim bu bebek benim. Bu kadın da bakıcımız. Gel gör ki ‘Çocuğu ben doğurdum, benim adıma kimlik alacak’ diye tutturuyor. Verir miyim çocuğumu! Kimliğinin benim adıma kaydedilmesini zatınızdan istiyorum efendim, dedi.”

“Yalancıya, utanmaza hele!... Hayır efendimiz. Çocuk onun değil benim. Ben doğurdum oğlumu. Onun çocuğu olmazmış, istedi de olmaz demiştim. Şimdi zorla almak istiyor yavrumu. Versin çocuğumu bana.”

“Çocuk senin ise niye onun kucacağında?”

“Sabah sevmek için istemişti, ondan sonra geri vermedi.”

“Gidin, sizin olduğunuza dair tanık getirin” dedim.

“Birkaç saniye durdular. Çıkmak üzerelerken çocuğu yanıma istedim. Yoksul kadın pek gönülsüz bıraktı ama öbürü rahatladı bu işe. Odacı kadını çağırdım. “Bebeği temizle, süt ver,” dedim. Çoktan gidecek olan rahip gitmedi, beklemeye kaldı.”

“Az sonra gürültüyle geldiler. İriyarı muhafız bağırınca güç bela sustular. Birinin tanıklarına sordum, “Bunun çocuğu,” dediler. Ötekinin getirdiklerine sordum, “Bunun çocuğu vallahi,” dediler. Kızdım, tanıkları kovdum. “Kocalarınız gelsin,” dedim. “Gelemezler,” dedi biri. “İkisi de kervancı. Tanrılar bilir, üç aydan evvel uğramazlar.”

“Ne yapacağımı bilemeyerek başımı eğdim, göz ucuyla başrahibi süzdüm. ‘Doğrusu ben de anlayamadım’ der gibi baktı o da. ‘Nasıl çıkarım bu işten’ derken mutlu bebeğimin birden “ıngaa!” demesi kurtardı beni.”

“Yoksul giyimli kadın sesi duymasıyla irkildi. “Yavrum!” diyerek atıldı. Muhafız yolunu kesince durdu ama bebeğe bakıyordu sürekli.”

“İyice emin olmak için aklıma bir oyun geldi. Çağırdım ikisini de karşıma. “Bakın, bu işin tek çözümü var. Bebeği masaya yatırtacağım. Şu muhafız hançeriyle gözlerini çıkaracak. O zaman anlaşılır gerçek annesi ile gerçek olmayanı.

Gerçek anne kör de olsa çocuğuna bakar amma gerçek olmayan niye uğraşsın bir körle, dedim.”

“Rahip dizimi tıptıslayarak sessizce kutladı düşüncemi. Birkaç soluk buz gibi bir sessizlik sürdü. Sonra yoksul kadın gözlerinden tohum gibi dökmeye başladı. “Efendimiz, dokunmayın yavrumun gözlerine. Ben hakkımdan vazgeçiyorum,” dedi. Gene gözyaşları içinde kapıya doğru yürüdü. Çağırdım, “Gel, al çocuğunu,” dedim. Durdu, inanamadı. Sonra koşarak geldi elime sarıldı. Önce kendim, sonra rahip onar şekel çıkarıp avucuna koyduk. “Bu kadından uzaklaş, kentin başka semtinden bir ev bulup taşın,” dedim. Yine ağlıyordu ama bu kez gülümseyerek ağlıyordu. Öteki de ağlıyordu. Olmayan çocuğunun üzüntüsüyle ve kaç zamandır benimsediği bebeğin alınmasına.”

“İşte böyle emmioğlu. İnsan denen yaratık büyük muameleler taşır. Bunu kendi aklımla çözdüm. Ne var ki bir başka meselenin içinden çıkamadım, bir meczuba çözdürmek zorunda kaldım.”

“Az önce bahsettiğim başrahibin bir gün anası öldü. Babası yere göğe sığmadı bu acıyla. Karısına bu kadar tutkulu bir adam ne gördüm ne işittim. Ertesi gün cenaze defnedilecek, adam vermez. “Hayır, karım ölmedi,” diyor ve yanından ayrılmıyor. Yalvarmak, yakarmak, günah, tanrıların öfkesi, hiçbirini adamı caydırmıyor. Sırtına alıyor ölüyü, bebek avutur gibi dolaştırıyor. Karşısına çıkanlar, ‘Amca yazık, bırak artık o ölüyü, yorma karını da kendini de, ölü dirilmez,’ deseler de kimseyi dinlemiyor. Bazen de, ‘Karım ölmedi, öldü diyenin canına okurum!’ diyerek kızıyor. Her sabah ölüyü sırtlıyor, akşam getirip yatağına yatırıyor.”

“Rahibin bin bir ricası ile ben de çıktım yoluna. Söyledim düşüncemi, adam duymadı bile. Sarmış sırtına ölüyü, gezdiriyor. Ölüünün sası kokusu yayılmaya başlamış.”

“N’olur buna bir çözüm bulalım,” diyerek yalvardı başrahip. Adam önemli birinin babası olunca iki tokat atıp işi halledemiyorsun. Bu iş nasıl çözülür diye kara kara düşünürken bir deli gelmiş saraya, “Ben hallederim,” demiş.

Ciddiye almadım ama başrahip inanmış; “Ne gerekiyorsa yap,” demiş. “Tamam,” demiş meczup. Birkaç okka siyah yünle bir tokaç istemiş. Kentimizin orta yerinden bir dere akar. Surları çıktıktan sonra koca Elefirat’a karışır. Kışın coşsa da yaz ayları ayakkabıyı örtmeyecek kadar azalır suyu. Köprü yoktur, yayalar ortasına konan düzgün say taşlarına basarak geçerler.”

“Adam sırtındaki ölüyle dolaşırken o geçitten günde iki, üç kez geçermiş.”

“Vermişler meczuba istediklerini. O da doğru dere geçidine varmış. Adamın her gün geçtiği yerde yünü tokaçlamaya başlamış. Az sonra gelmiş adam. Ölü yine sırtında tabii. Meczubun yün yıkamasına bakmış bakmış, ses etmeden gitmiş. Birkaç saat sonraki geçişinde yine bakmış, yine ses etmeden yürümüş. Akşam öyle, ertesi gün öyle, daha ertesi gün yine öyle. Durmadan aynı siyah yün kelebini yıkamayı sürdürüyormuş.”

“Dördüncü günün sabahında durup sormuş: Ne yapıyorsun sen?”

“Görmüyor musun? Yün yıkıyorum.”

“Kaç gündür aynı yünü yıkıyorsun, yetmedi mi?”

“Yetmedi. Yıkaya yıkaya bembeyaz edeceğim bu siyah yünü.”

“Hıhh, olacak şey mi !.. Siyah yün ağarır mıymış?”

“Peki, siyah yün ağarmaz da, ölen insan canlanır mıymış?”

“Canlanmaz tabii.”

“Peki, o sırtında kaç gündür taşıdığın ölü ne?”

“Ölü mü?..” demiş adam, yavaşça indirmiş yükünü. Bakmış karısının yüzüne. Ölü sarılığını, ışıksız gözlerini görünce, “Eyvah, karım ölmüş!” diyerek ağlamaya başlamış. Tabii haberli görevliler koşarak gelmişler, nicedir hazır olan mezara götürmüşler cesedi.”

“Bunu da gördük emmioğlu. Meczup denilen o herifi giydirdim, kuşattım. Çözümü zor olan adli bir karar verece-

ğimde yanımda bulundurdum. Az işim düştü ama düşünce çabucak bitirdi herif. Aha büyük kral da geldi. Susmak gerek. Herif takva ermişi, tanrılara yakın. Benim gibi gevezeye katlanamaz. En iyisi ayrı duralım da konuşmak zorunda kalmayayım,” diyerek boş masaya geçti.

Bu meczup hikâyesi aklıma Malik'i getirdi. İkisi de zeki ve akıllı bunların. Anladığım kadarıyla meczup daha zeki. İş yapması istendiğinde deli numarası yapıyor, kaytarıyor. Ama ne zaman çıkmaza düşülse ortaya çıkıp bilgeliğini gösteriyor, önemini belirtiyor. Bizim Malik bilgeliğini saklamaz ve de en pis işte bile deli numarası yapmaz. Sahi, bugün Arnuvanda ile kol kola olmalarını neye bağlamalı?.. Her neyse, Venassa'ya varalım da konuşturayım şunu, bilgilerinden belki işime yarar şeyler bulurum.

Göğün Armağanı

Çam yarması muhafız komutanı ileri çıktı. “Sayın Hitit kraları ve prensleri! Yüce Tabarna şimdi geldi konukevimize. Konuşma yapacak, dinlemenizi arz ediyorum,” dedi, çekildi.

Tabarna geldi ortaya. Gülümseyerek göz gezdirdi üzerimizde. Uyarılmış olmalılar ki kadınların yüksek perdeli sesleri azaldı ve sonunda bitti.

“Kandaşlarım, amcalarım, amca, hala çocuklarım. Koca Hitit ülkesinin yöneticileri olarak tastamam buradayız. Tanrıça İştar ve tüm tanrılar, tanrıçalar sizleri korusun. Bu yıl yeni bir başlangıç yaparak, uygun mevsimlerde sizleri ziyaret etmeyi düşünüyorum. Birkaç gün kalıp kentinizin ihtiyaçlarını tespit etmek, güzel kentlerinize birer İştar tapınağı yaptırmak istiyorum,” dedi. Dış halkadaki Arnuvanda zor duyulabilecek bir sesle; “İyi halt edersin,” deyince dizlerimin bağı çözüldü. Kralın konuşması sürerken yavaşça kalktım. Oğlumun kolundan dışarı çektim. Çekerken kral gördü.

“Hayrola, erken değil mi?” dedi sitemli.

“Affedersiniz yüce Tabarna. Arnuvanda midesini bozmuş da,” diyebildim. İnanmış bir yüzle, “Öyle mi, tamam tamam,” diyerek konuşmasını sürdürdü.

Konuk odamıza geçer geçmez açtım ağzımı, yumdum gözümü. Bir yandan da yumruğumun ucunu koltuğuna, sırtına dürttüm. “Delirdin mi eşsek oğlu eşsek! Bunu söyleyecek yer mi burası? Aslanlara atılmak mı istiyorsun? Surların demir kancalarına asılı kalmak mı muradın? Yoksa soğuk zindanlarda çürümek mi? Hangi akılla söyledin bunu?”

Arnuvanda sanki orada değil. Beni duymuyor. Kendi kendine; “Yok, yok, böyle olmaz. Bu avrat ağızlı herif batırarak ülkeyi. Dört yüz yıldır şu güzel ülkenin sahibi olan, şu koca dünyaya kafa tutan yüce imparatorluğun yöneteni-ne bak. Hitit’in bin tanrısını bitirelim, Ma Ana’yı, Taru Baba’yı Tuz Denizi’ne atalım, sonra da ne idüğü belirsiz Hurri tanrıçasını başımıza sıçıralım. Olacak şey değil. Kabul etmez bunu Hatti insanı. Parçalanırız, bölünürüz. Şöyle yürekli üç dört rubaum karşı dursak o güneyli kahpeyle angut kocasına. Utanmadan bir de şöyle yazılar astırmış sarayın duvarlarına.”

Bir yerlerden gizlice söküp kopardığı kaplan derisi parçasına bakarak okuyordu:

“Tabarna, Büyük Kral, Hatti ülkesinin kralı büyük kral Murşili’nin oğlu, Hatti kralı, büyük kral Şuppiliuma’nın torunu, Kuşşara Kralı 1.Hattuşili’nin ahvadı ben Hattuşil der ki; tanrıça İştâr’ın ilahi tecellisini anlatacağım. Halk bunu duysun ve gelecekte oğlum, torunum ve tüm diğer kraliyet ailesi mensupları tanrılar arasında sadece İştâr’ı seçsinler.”

Arnuvanda kendi kendine söylenirken ayrıldığımı görmedi. Görevli asker, Malik’i getirinceye dek konuştu. İçeri girdik. Malik’in cebine bir avuç para soktum:

“Bunu aşağı şehirdeki meyhaneye götür. Burnundan gelinceye kadar içsin. Sonra da bir yatak bul, zıbarsın orada. Sakın buralara getirme!” dedim. “Baş üstüne,” dedi Malik.

Arnuvanda itiraz etmeden kalktı. Birlikte aşağıya doğru gittiler. Derin bir oh çektikten sonra salona geçtim.

Tabarna çatallanmış sesiyle birlik beraberlik nutkunu çekiyordu. Derken eline gök bir taş alıp gösterdi: “Yüce beyler, demir filizi bu işte. Yerin kulaç kulaç dibinden çıkarılan, fırınlarda akıl almaz bir ısıyla eritilip saflaşan ve kılıç haline getirilen demir bu. Biz bunun işlenmişine çok para ödüyorduk. Hazinemizin büyük kısmı demir silahlar için Hurrilere akıyordu. Yüce İhtar’a binlerce şükür, Kaniş yakınlarında da Puruşanda’nın dağlarında da bulundu demir cevheri.” Alkış, alkış... “Ta, uzak diyarlardan eşeklerle taşınan kalaya da çok altın ödüyorduk. Şimdi bunların tümünden kurtulduk İhtar’ın yardımıyla.” Yine büyük bir alkış patladı. İyice kabaran tabarna, hastalıklı bedeninden umulmayan bir sesle bağırdı:

“Geçmiş yıllarda bakır ile kalayın karışımından elde ettiğimiz tunç, silah türlerimizin ana maddesiydi. Bakıra fazla kalay eklersek sert tunç elde edebiliriz ama asla demir sertliğine ulaşmaz. Hurrilerin ‘Göğün armağanı’ dediği, benim ise ‘Yüce İhtar’ın hediyesi’ diyeceğim değerli demir bizde de var artık! Bundan böyle dünyanın hâkimi biziz! İyice sertleştirilmiş demir kılıçlarla, baltalarla, gürzlerle, mızraklarla yenemediğimiz bir ordu kalmayacak. Yedi iklim, dört köşeye hükmedeceğiz. O kendini beğenmiş firavun bile önümde diz çökecek, göreceksiniz!...”

“Yaşa! Varol!” ünlemeleri salonu inletti. Uzun süren bu alkışı ve coşkuyu oğlumun görmesini isterdim. O da ikna olup alkışlar mıydı, yoksa yine “Amaan sen de!” deyip somurtur muydu? Aklımdan bunları geçirirken tabarna yeniden söze girdi:

“Bine yakın köle görevlendirdim madenlerde. Gece gündüz demir kazılıp şu aşağıda kuracağım haddehanede işlenecek. Harran ile Ninova’da demiri döve döve kılı kesecek kadar keskinleştiren pulat ustalarının olduğunu işittim. Peşlerine adam gönderdim. Yirmi beş, otuz gün sonra burada olacaklar.” Büyük bir alkış yinelendi.

“Ha, bu arada bir sevincimi daha paylaşmak istiyorum. Puruşanda kralı kuzenim Ammuna, geçenlerde yeni madene gitmiş. Tanrıların kutsadığı bu madenden bir taht ve bir krallık asası yaptırmış bana,” dedi. El ırdtı, hemen salona dört iri muhafızın omzunda, demir bir sandalye ve asa göründü. Sandalyeyi özenle indirip üzerine kaplan postu serdi görevliler. Kral oturdu, eline asayı alarak konuşmasını sürdürdü:

“Kuzen Ammuna’ya teşekkür ediyorum bu değerli armağanları için. Ve onu baş rubaum seçiyor, pankuş toplantılarında sağ yanımda istiyorum,” dedi. Alkışlandı ama bu kez cılızdı alkışlar.

“Bugünkü bayram programı bitti. Yarın hırış-görüş oyunları var. At yarışını ve spor müsabakalarını izleyeceksiniz. Dinlenin, eğlenin. Ertesi gün bayramın sonu. Törene bekliyoruz.” Eliyle kadınlar odasını göstererek, “Tavananna gelsin, yemeğinden tattırsın,” dedi.

Çok geçmeden Puduhepa geldi. Yeniden mutfağa geçtik. Küçücük tabaklarda, yumurta kadar pay düşen acılı eti yedik. “Mmm, nefismiş,” filan dedik. Tavananna’nın beklediği övgüler, acılı ağızlardan çıkmayınca kralın koluna girdi, çabucak orayı terk ettiler.

İnanç zgrlğ

Onlar çıkar ıkmaş fırladım. Aklımda Arnuvanda var. Karanlık çöktüğünden bir görevliyi önüme katarak aşağı meyhaneye indim. Doluydu meyhane. Her bir ellerinde iki kk testi bira dolu garsonlar bir o masaya, bir bu masaya koşturuyordu. Bulamadım bizimkileri. Bir de dışarı bakayım derken gördüm. Bahçenin köşesine çekilmişler; Arnuvanda konuşuyor, Malik dinliyor.

Yaklaşınca beni gördüler. Malik hazırola geçti, oğlum toparlandı. “Bırakın şu elgrdlk işleri,” deyip imene oturdum. ‘Siz de oturun,’ der gibi imeni gösterdim. Oturdu

ikisi de. “Neler oldu benden sonra?” dedi Arnuvanda. Ben de anlattım. Malik’e döndü, “Aynı düşündüğüm gibi, gördün mü?” dedi. ‘Neyi gördü mü?’ diyecektim ama üşümüş-tüm. İki dağ arasındaki dar ovoidan öyle bir yel esmekteydi ki, durulacak gibi değildi.

“Biz eskiden baş tanrı dendi mi Ma’yı bilirdik. Sonra rüz-gâr tanrısı Taru baş tanrı kabul edildi. Boşuna rüzgâr tanrı-sını baş tanrı yapmamışlar. Şu esene hele!... Kış gününde neler yapıyor acaba?”

“Gördünüz mü, rubaumum da aynı düşünüyor efendi Arnuvanda,” dedi Malik. Öteki, “Evet,” derken söze girdim: “Neyi konuştuğunuzu bilmiyorum ama üşüdüm. Haydin konukevine gidelim, orada sürdürüelim sohbeti,” dedim. “Olur, biz de üşümüştük,” dediler.

Konukevine çıktık. Bir testi şarapla mezeler aldık. Doğru bizim odaya, karımla yattığımız odaya girdik. Ben uzandım yatağa. Malik ile Arnuvanda birer sandalye çektiler. Tam konuşmaya girecekken Şummuri ile Antahsum geldi. Malik koştu, iki sandalye daha getirdi. Herkes oturunca, “Aslan inindeyiz oğlum,” dedim Arnuvanda’ya. “Aslana şaka yapılmaz, in içinde değnek dürtülmez. Şu dilini tut. Tut ki krallığımız tehlikeye girmesin. Ondan da önemlisi hayatın. Bir daha patavatsız davranırsan parçalarını toplayamayız sonra.”

“Ama baba, duydun kulağımızın alışkın olmadığı sözle-ri. Kral neyse ama kraliçenininki katlanılır gibi değil. En zoruma giden de soylulardan hiç kimsenin buna karşı tek söz etmeyişi. Gidiş çok kötü. Bu yöneticilerle koca Hitit ülkesi fazla yaşamaz.”

“Yaşamazsa yaşamasın. Dilini tut, evlat acısı çektirme bana!” dedi Şummuri.

Duymazdan gelen Arnuvanda, “Neden korkak bu soylular? Farkında değiller mi bu kötü gidişin? İnanç özgürlüğünün kırım kırım eridiğini görmüyorlar mı? Sence neden böyle baba?” diye sordu. Düşündüm ama doyurucu bir yanıt bulamadım. Bu kez, “Sen ne dersin Malik? Bir yanıtın var mı?” diye soruyu çevirdi.

Malik, “Var efendim ama o cevap döner, canımı yakar diye korkuyorum.”

“Korkma, canın yanmayacak,” dedi Arnuvanda. Neden sonra gülümsedi. “Seni akıl küpü!” diyerek sırtına şaplağı indirdi. “Evet, tamam, yanıtı verdin zaten. Korkulduğu için karşı çıkılmıyor, diyorsun. Onca soylunun tümü nasıl korkak olur? Onurunu düşünen birkaç adam çıkmaz mı? Buna ne diyorsun?”

“Öff! Bilmece gibi konuşuyorsunuz. Şunu daha açık söyleyin de ben de anlayayım,” dedi Şummuri. Elinden tuttum. “Karıcığım, bunların marifeti zaten bilmece gibi konuşmak. Sen şimdi kalk, yemek listesinde neler var, öğren gel,” dedim. Kalkacaktı, Malik konuşmaya başlayınca oturdu.

“Soyluların tümü korkak değildir, pek çoğu yüreklidir de. Buradaki tepkisizlik alın teri dökmekten, hazıra konmaktan geliyor. Sözün gelişi Puruşanda’yı bilek zoruyla kazanmış olsaydı kral ve İhtar dininin ülkesini böyleceğini tahmin etseydi hemen ortaya çıkar, ‘Ben ülkemi kan dökerek kazandım, İhtar’ın onu bölmesine izin vermem!’ diyerek tabarnaya karşı dururdu. Durmayışının nedeni krallığı elini oynatmadan kucağında bulduğundan. Alın terletmediği, canını tehlikeye atmadığı için. O nedenle, ‘İhtar tapınakları ülkeyi bölecek ama koca ülke bölünürse benimki de bölünür. Şimdi karşı durup da zindanlarda çürümeyeyim,’ diyor dur.”

Doğru bir saptamaydı Malik’inki. Benim bakışıma tıpatıp uyuyordu. O sırada karım kalktı. Eteğini düzeltiyor gibi yaparak poposunu iyice ortaya çıkarıp Malik’i süzdü. Sonra Antahsum’u elinden çekerek çıktı.

“Ne diyorsun bu görüşe?” dedim Arnuvanda’ya. Hemen yanıt vermedi. “Pek çoğuna katılıyorum ama soylu tepkisizliğinde, kralın entrikalarının da payı olduğuna inanıyorum,” dedi. Malik bir şey söyleyecekken Antahsum girdi. “Krallar yemeğe bekliyor. Özellikle Şaşama Amca seni yanına istiyor baba,” dedi.

Kalktık, yürüyorken Arnuvanda sordu: “Hattuşil’in başka karısı, çocuğu var mı? Bu karısına neden bu kadar bağlı, biliyor musun?”

“Biraz biliyorum, ilk karısından çocukları da var. Yukarı ülke kralyken evlenmiş onunla. Büyük oğullarının adı Tuthaliya’ymış. Puduhepa’nın yaşındaymış. Krallık silsilesi sürerse o kral olacak. Ama Puduhepa öyle hırçın bir kadın ki Hattuşa’ya yaklaştırmıyor onları. Nerede ve nasıl yaşadıklarını kimse bilmiyor.”

Arnuvanda, “Kadın değil, hırs küpü!” derken yürüdük, yemek masamızı bulduk.

Hırış-Kürüş Oyunları

Hırış-kürüş de ne demekmiş diyeceksiniz, açıklayayım: Hırış; iki ya da birkaç kişinin koşu, ok atma, atlama gibi dallarda yarışmasına denir. Hititçe sözcüklerde (ş) sesinin çok kullanıldığını bilirsiniz. Kürüş de sporcunun itiş kakış, altta üstte mücadele etmesine deriz. Bu sözcük için güreş de diyenler var. O nedenle ülkemizde yapılan tüm sporları bu iki ad altında toplamış krallık.

Neredeyse dünya çapında katılımlı bir yarışma düzenlenmiş. Hitit ülkesinin soyluları, Hattuşa’nın özgür insanları katılacaktı. Asurya, Babil, Arzava gibi ülkelerden birer ikişer köle de yer alacaktı yarışmalarda.

Gelelim spor karşılaşmalarına:

At yarışları aşağıda, Boğazkale düzlüğünde olacaktı. Arnuvanda at yarışındaymış, yeni duyuyorum. Şummuri’nin dediğine göre bizimkiler neredeyse tümüyle sporcularından oluşmuş. Hippos, Aspasya, Aziyah, Abba, dış kölelerden adını bilmediğim bir kişi yarışacaklar. En hayret ettiğim de, Malik ile Antahsum da yazılmışlar. Benim narin kızım, Abba ile birlikte yumurta yarışına katılacaktı. Malik nasıl yarışacak? Akıl yarışı olsa anlarım ama öyle bir yarışma var mı ki? Şummuri’ye, ‘İkimiz de katılalım da

takım tamam olsun bari,' dedim. Döndü şiş karnıma baktı, "Hıh!" dedi çalımıla, yeniden başını çevirdi. Sanki kendininki düzmüş gibi. Son zamanlarda dili acımaya durdu bana karşı, neden bilmem.

Su sporları derede yapılacakmış, Hippos ona yazılmış. Mızrak (Güneyli köleler kargı diyor) atma, kısa koşu, yüksek atlama ve uzun atlama sur kapısı önündeki düzlükte olacakmış. Aziyah ile dış köle buradaymış: Aziyah mızrakta, dış köle yüksek atlamada yarışacaklarmış. Güreşler yukarı kentte, büyük tapınağın önündeki çayırıktaymış. Bizden sporcu yok. Akıl oyunları varmış meğer. Birinin adı dokurcun, diğerinkini satrançmış. Malik oradaymış, bulmuş yerini. Antahsum ile Abba sarayın bahçesinde yarışacaklar. Hacer de orada, dikiş yarışmasına yazılmış.

Öyle heyecanlandım ki... Bunlar benim çocuklarım ve kölelerim. Şummuri'ye, "Bizimkilerin yarışları üst üste gelebilir. Sen kadınları izle, ben erkekleri izleyeyim. Yarışanları coşturalım, ödüllendireceğimizi söyleyelim. Kazanan olursa Venassa'da ödülleri de verelim," dedim. "Olur," dedi. Kadın ekibini topladı, görevli arabanın birine binip yukarı kente gittiler.

Doğrusu çok iyi hazırlanmış büyük krallık. Yüzlerce görevli dolaşüyor, onlarca araba sporcular için hazır. Ayrıca bugün bir ilk daha yapılmış, yarışçı kölelerin de kutsal başkente girişine izin verilmiş. Tabii, silahsız. Güvenlik nede niyle kılıç ve okçuluk konulmamış.

Yarışları rahat izleyelim diye biz rubaumlara atlı araba ayrılmış. Yukarı kentten sur kapısı meydanına, oradan dere-deki havuza, sonra Boğazkale düzlüğüne inip çıkmak günün yarısını götürür çünkü.

Hemen arabamı istedim. İlk müsabakanın at yarışı olduğunu öğrenir öğrenmez iniş aşağı sürdürdüm. Düzlükte güzel bir yarış alanı hazırlanmış günler önce. Her iki yüz adımda sarı gömlekli hakemler sıralanmış. Yarışçıların çoğunu tanıyorum ve tümü soylulardan. Çünkü köleler ata binemez. Oğlum kendinden emin, karşısına bakıyor. Atı zayıfça.

Birinci gelirse ülkenin en iyi atını alacağım ona. “Aslan Arnuvanda!” diye bağırdım. Duydu, bana döndü, gülümse-di. Yeniden yarış düzlüğüne çevirdi başını.

Atlar zor zapt oluyor. Başhakem kuralları anlattı. Çekilir çekilmez davul gümlledi. Gümlmesiyle fırladı atlar. Toplu halde uçar gibi kuzeye doğru gittiler. Toz dumandan durumları seçilmiyor. Beş yüz adımlik ilk düzlükten doğu-ya döndüklerinde seçebildim oğlumu. İkinci sıradaydı. Bir kartal gibi duruyordu atının üzerinde. O sırayla ikinci düz-lük bitti. Üçüncü düzlüğe, güney yönünde gelirlerken yakınlardı, yine ölçemez oldum. Bin beş yüz adımlik yol bir solukta bitti. Son dönemeci dönüp son düzlüğe girerlerken Arnuvanda’nın atı tökezledi. Eyvah, diye bağırdığım anda topladı kendini. Üçüncü, dördüncü sıradan fırladı. Son düzlüğün ortalarında yeniden ikinci sırayı tuttu. Burunlarından çıkan buharı görebiliyordum. Son yüz adıma girilirken birinciye solladı. Kendimi kaybettığım bir an, bir kulaç ileride bitirdiğini gördüm oğlumun.

Gelmesini beklemeden koştum, elinden çekip indirdim. Öptüm, öptüm yakışıklı oğlumu. Az sonra ödül törenine geçildi. İkinci, üçüncüye ödül yoktu. Arnuvanda kürsüye çağırıldı. Atının boynuna iğde dallarından bir çelenk takıl-dı. Arnuvanda’ya bir İhtar ikonu bağladı yarışma yöneticisi. Ardından dört adamı sarhoş edecek büyüklükte bir şarap amforası tutuşturdu kucağına. Kaşla göz arasında tanrıça ikonunu yere atan Arnuvanda, koca şarap testisini sol koluyla kaldırdı, alkışlayanlara göstererek salladı. Kadeh istedi yarışmacılar için. Sonra amforayı açtı, her birinin kadehine doldurmaya başladı.

Hemen eğilip İhtar ikonunu alayım derken bir el uzandı ve ikonu aldı. Baktım Malik. “Lan, sen ne ararsın burada, yarışmayacak mısın?” dedim. İkonu bana uzattı. Öğleden sonra yarışacağını, onun için efendi Arnuvanda’yı izlemeye geldiğini söyledi.

Üçümüzün bir araya geldiği an, “Ahdettim, atın en iyisi-ni alacağım sana,” dedim. “Hayır, atın en iyisi bende,” dedi

Arnuvanda. Göz ucuyla Malik'in bir şey söylemek istediğini hissedince, "Sen konuş," dedim.

"Bir köle gibi mi konuşmamı istersiniz, yoksa bildiğim doğruları söylememi mi?" dedi. "Arkadaş gibi," dedim ben de.

"Öyleyse at sandığın kadar iyi değil, yarım kan Arap atı efendi Arnuvanda. Seni zorlayan at çok iyi, saf kan Arap ama binicisi kötü. Eğer o at sende olsa, kimse geçemez."

"Nereden anladın?"

"Binici gereksiz kırbaç vuruyor, at her kırbaçta sarsılıyor, huysuzlaşıyordu. Almayı düşünürsen kaçırma onu. Başa baş değişir bu yarışın üstüne."

Hemen bulduk adamı. Kargamış kralının oğluymuş. "Üste verecek param yok ama takas edebiliriz," dedi, değiş-tik.

İşimiz biter bitmez Hoşur Deresi'ne indik. Ta güneydoğu yaylalarından doğup Hattuşa'nın bir kenarından dolanarak Boğazkale düzlüğünden geçip koca Maraşantiya'ya kavuşan Hoşur, kar sularıyla coşkun akıyor. Elli adım uzunluğunda, yirmi adım genişliğinde büyük bir havuz eşilmiş. Derinliğinin bir adam boyu olduğunu ve on iki kölenin yirmi beş gün çalışarak yaptığını söylediler. Yarışmanın üçüncü turu yüzölüyordu vardığımızda. Derenin içi alkış kıyamet. Biz de yaklaşık tezahürat yapacağız ama Hippos'u göremiyoruz. Üçüncü sıradakinin o olduğunu nihayet anladık. "Haydi Hippos, aslansın sen!" derken canlandı bizimki. Güçlü kollarıyla suyu yarmaya, dev bir balık gibi kaymaya başladı. Yarış bittiğinde iki boy ilerdeydi.

"Siz geldiniz ya, ikinci yarış da benim," dedi. Her zaman ağırbaşlı olan, kara sakallı bu iriyarı denizcinin böyle sevi-neceğini düşünemezdim. İkinci yarışmada altı kişiydiler. Davul sesiyle suya girecekler, en son başını çıkaran kazana-caktı. Davul sesinden sonra bize bir el etti ve suya girdiler. Epey bir süre geçti, ses yok. Pürdikkat izliyoruz. Nihayet biri çıktı. Ciğerindeki sıkışmış havayı 'pof!' diyerek boşalttı.

İkinci çıktı, derken üçüncüyle dördüncü çıktılar. Umudumu kestiğim bir an beşinci de çıktı. Tek Hippos'un kaldığını biliyorduk ama bu kadar durulamazdı, ölmüş olmasın derken çıktı sonunda. Su altına girmemiş, nefesini tutmamış gibi rahattı boğa herif. Bir köleyi kucaklamak ayıplanırdı ama aldırmadım, bir oğul gibi, kardeş gibi kucaklayıp öptüm. O da beni kucakladı, gözlerime bakarak gülümsedi ilk kez.

Kurulandı, ödüle çağrıldı. Alır almaz arabaya bindik.

“Aziyah ne zaman yarışacak?” dedim. “Öğleden sonra,” dediler. “Kadınların yarışmasına koşalım öyleyse!” dedim. Atları şahlandırdık yukarı kente. Vardığımızda alkış sesi, insan sesi birbirine karışıyordu. Eyvah, geç kaldık derken tam zamanında gelmişiz meğer. Alkışlar koşarken iğneye iplik geçirme yarışınaymış. Birinci açıklandı, ödülü verildi. Arkasından terzilik yarışmasına geldi sıra. Hacer yarışacak.

Kural şuydu: Yarışmacı kadın, bir erkeğin ölçüsünü alacak. Kendisine verilen eşit büyüklükteki tabaklanmış ceylan derisini kesip dikerek yelek yapacaktı. Kim en uygun yeleği en kısa zamanda dikerse birinci olacak.

Davulun sesiyle ipleri aldı terziler. Yanlarına koşan erkeklerinin ölçülerini almaya giriştiler. Malik koştu, Hacer ipi üzerinde şöyle böyle, ölçer gibi bir iki tutup hemen gönderdi. ‘Neden ben değil de köle Malik?’... Neyse, bunu ileride soracağım. Deriyi hemen biçti Hacer. İplediği bronz iğneyle dikmeye başladı. “Haydi Hacer, birinci sen geleceksin!” diye bağırıyorduk. Gerçekten ilk bitiren ve hakemlere koşan o oldu. Diktiği gözden geçirildi. Malik çağrılıp üzerinde denendi. Ustalığı anlaşıldı ki birinci olduğu duyuruldu. Alkışlar arasında ödülünü alıp yanımıza geldi. Bizimkiler kutlarken ben de dudak uçlarından öptüm. Çok mu yani?...

O gün Malik’e ters çıkışlar yapmamı sezen karım uyardı: “Kıskançlık yapma. Malik ile Hacer kardeşmiş,” dedi. Sevindim, ama “Nasıl yani?” diyerek tatlandırımdım. O da anlattı ince ince. Rahatladım, inanın çok rahatladım. Gittim, yeniden öpüp kutladım Hacer’i.

Az sonra yumurta yarışı başladı. On altı kadın sıraya girdi. Kaşık içine konan bir yumurtayı düşürmeden elli adım öteye kim önce götürecektir?.. Antahsum da Abba da yarışçı. En çok yarışmacı bulundurduğumuz dal. En başarılı olmamız gereken değil mi!... Değilmiş işte. Antahsum sonuncu, Abba üçüncü olabildiler. En çok alkışı ve desteği onlara vermiştik oysa.

Öğleden sonraki yarışmalar için ikiye bölündük. Malik'i isteyen Şummuri, Hacer ve ben sarayda kaldık. Ötekiler Aziyah'ı izlemeye gittiler.

İlk oyun satranç adında bir oyun, on dört taşla oynanıyor. Sind ülkesinden bir köle, "On altı taş olmalı, fil yok bu tahtada, filsiz nasıl oynanacak?" diye itiraz etti. Başhakem geldi, taşları önüne dizdi. "Bu ülkede fil yaşamaz. Sen de filsiz oyna. Oynamazsan kalk git," dedi. Onun üstüne sustu köle.

Sekiz kişi başlamışlardı oyuna, uzadı da uzadı. İlk dörde indi, ikinci üzeri Malik ile Sindli kaldı yalnız.

O sırada bizimkiler geldiler. On iki yarışmacı içinden ikinci gelmiş Aziyah. Onu tebrik ettiğimiz sıra Malik yenilip ikinci oldu. Bizimkiler o sıra diğer kölenin yarışmasına gittiler.

Çok geçmeden dokurcun başladı. Dokuz taşla oynanan bu karmaşık oyunu biz de seyrettik azıcık. Hacer anlıyordu ama Şummuri'yle ikimiz Malik'in taş toplamasına seviniyorduk. Meğer her taş kârına değil, kimi de zararınmış. O sıra Şummuri, "Kafanın daha iyi çalışması için tatlı yemeli derdi tanrılar dostu babam. Hacer koş, mutfaktaki un helvasından bir tabak al gel," dedi. Hacer kalkarken durdurdu. "Sana vermeyebilirler, ben gideyim," dedi, gitti.

Gitmesiyle Hacer'e sokuldum. "Şu oyunu bana öğretir misin?" dedim yanaklarına yüzümü sürterek. Az çekildi, "Öğretirim rubaumum, kraliçem izin verirse," demez mi!... "Kız seni elime geçirirsem," diyerek başımı salladım. "Ne yapayım," der gibi boynunu büküp dudağını büzdü.

O sırada Şummuri tatlıyla göründü. Hacer'e filan verdirmeden gitti, kendi elleriyle ikram etti Malik'e. Verirken, "Bunu bitireceksin," dedi. Masaya kapanmış olan Malik kalktı selamladı, "Çok teşekkür ederim kraliçem, ihtiyacım vardı," dedi ve kaşıklamaya başladı. Gidip şu kadını getireyim, 'Utanmıyor musun el âlemin içinde bir köleye hizmet etmeye,' diyeyim, poposuna şaplakları indireyim, diye düşündüm. Tam çağıracağım sıra yanımdaki Hacer, "Yaşşa Abi!" diyerek sıçradı. Kazanmış, ikinci tura geçmişti Malik.

Gülümseyerek geldi, Hacer'i kucakladı, gözlerinden öptü. O da onu kucakladı, yanaklarından öptü. "Tatlı yaradı kraliçem," diyerek Şummuri'ye yönelince o da kucaklayıp öptü. Lan n'oluyor, sevdiğim iki kadın da onu öpüyor derken geldi elime sarıldı. Öpecekken, "Herkes öpüyor, ben de öpeyim bakalım ne varmış sende?" deyip öper gibi yaptım "Aman efendim, sevincime ortak oldular yalnızca," dedi her zamanki akılcı yanıtlarından biriyle. O sıra ikinci oyuna çağrıldı. İkincisini çabuk kazandı. "Adam kötü oynamıyor ama hırslı. Böyleleri her zaman kaybeder," dedi. Öbürleri bitirinceye kadar bizimle sohbet etti. Son oyunda yine iki kişiden biriydi Malik. Ama oyun uzadı da uzadı. Şummuri de, ben de sıkıldık. Ayrılmayı düşünürken Hacer yine sıçradı. Koştu ağabeyine sarıldı. Sol kolundan kaldırarak "Birinci!" diye bağırdı. Yemeğe oturduğumuzda yatacak vakitti. Ama neşeliydik, mutluyduk, aile sığağındaydık hepimiz.

Yatma vaktinde köleler vedalaştı. Kent dışındaki hana gidecekler. Malik; "Efendimiz, yarınki töreni izlemeyi çok istiyorum. Size bir söz gelmezse ben de bulunayım," dedi. Arnuvanda, "Kölelere yasak ama özgür olduğunuz söylenir. O zaman da karını sorarlar. Yanına düzgün giyimli bir kadın bul," derken araya girdim; "Hacer'i al," dedim. Şummuri'nin ters ters baktığı bir an, "Hacer'le geliriz, tamam, bir sorun daha var efendim," dedi Malik. "Özgürseniz, niye burada yattınız' diyerek içeri sokmazlarsa?" Arnuvanda, "Sabah gider sizi alırım. Büyük davulun sesini duyduğunuzda hazırlanın," diyerek gönderdi onları.

Büyük Ayın

Yedinci gün bugün, bayramın sonu. Tapınakta tören yapılacaktır, soylular büyük ayine katılacaklar.

Erkenden kalkuk. Kulağımız seste. Tan yeri kızardığı bir an boğa derisinden yapılma büyük davul art arda gümledi. Sabahın sessizliğinde öyle güçlü çıkıyordu ki ses, ta Yazılıkaya'dan yankısı geliyordu. Ardından ilahi sesleri duyuldu. Yüzlerce rahibin bir ağızdan okuduğu ilahiler Boğazkale düzlüğüne uzandı.

Arnuvanda aşağı kente inerken biz yukarı kentteki büyük tapınağa yol aldık. Varır varmaz ellerimizi, ayaklarımızı yıkadık. Kral ve kraliçeyi izleyebileceğimiz uygun bir yer bulup oturduk.

Dışarıda ilahi okuyan rahipler tapınağa girdiler, şimdi burada okumaya başladılar. Kalın taş duvarlarda çın çın çınladı sesleri. Arinna'nın Güneş Tanrıçasından Teşup'a, Ulu Ma'dan yüce Telepinu'ya kadar tanrıçalar ve tanrılar tek tek sayılarak övgüler düzüldü, şiirler okundu, ağıtlar söylendi. Sıra İhtar'a geldiği sırada bizimkiler tapınak girişinde göründü. El ettik gelmeleri için. Geldiler, elimizi öpmeye eğildiklerinde, "Köle gibi davranmayın, oturun hemen," diye fısıldadım. Hacer benim yanımda, sonra Malik, sonra Şummuri, önümüzde de Antahsum ile Arnuvanda'yla yerimizi aldık. Dört bir yanımız tika basa doldu o sırada.

Kalabalığın nefes kokusu yetmezmiş gibi, dört yandan üflenen tütsü de eklenince boğucu bir hal almıştı içerisi. Eğildim, Şummuri'ye tütsüyü sorayım derken onun Malik'e süründüğünü sezer gibi oldum. Emin olamadım. Ben de Hacer'e sürtündüm. İçim bayılacak gibiyken, "Bu tütsünün ne olduğunu biliyor musun Şummuri?" dedim. İlgisiz bir sesle, "Bilmeem," dedi. "Ben biliyorum efendim," dedi Hacer. "Buhur derler buna. Ugarit'teki tapınaklarda da kullanılır." Öyle tatlı konuşuyordu, öyle yumuşak geliyordu ki sesi, hiç susmasın istedim. "Daha başka neler biliyorsun buhur hakkında?" diye sordum. Oysa umurumda değildi

buhur. “Efendimiz,” dedi. “Ben bu kadarını biliyorum. Belki ağabeyimin bildiği başka şeyler vardır,” deyince Şummuri destekledi: “Evet Malik, buhur hakkında bilgin var mı?”

“Var efendim,” diyerek başladı: “Arapların bahür dediği kokulu bir ağaçtır. Uzak diyarlardan getirilip Petra ve Mekke gibi kervancı şehirlerinde satılmış. Yarım okkasının beş altına pazarlandığını duymuştum.”

“Vay be! Bir altın orta halli bir Hititliyi bir yıl geçindirir. Ne pahalıymış öyle,” dedim. Arnuvanda, “İstediği kadar pahalı olsun. Sanki tabarna para mı ödedi? Hediye değilse bile, vergilerimizle alınmıştır,” diyerek homurdandı. Antahsum, “Menekşe, karanfil kokuları dururken bu boğucu kokuyu neden tüttürürler anlamam,” dedi. Arkasındaki Hacer eğilip öptü onu; “Al benden de o kadar,” dedi. “Ölü töreninde de tütsülenir ya, o nedenle bende ölümü çağırıştırır hep, ürkerim bu kokudan.”

Kendi aramızda konuşurken kralın soytarısı girdi salona. Kral ve kraliçe için birkaç övücü ve güldürücü benzetmeler yaptıktan sonra çekildi. Sonra sarayın önemli müdürleri geçmeye başladı: Önce ‘Baş Asa Taşıyıcı’ geçti. Ardından, ‘Baş Saki,’ onun ardından ‘Hediye Şefi,’ arkasından ‘Baş Çoban’ geçmeyi sürdürdüğünde gerisini izlemedim. Homurdanırcasına, “Bir de bokyedici başı eksik aranızda!” demişim. Arnuvanda döndü, güldü. Derken tören yöneticisi görüldü. Kral ve kraliçenin tapınağa girdiğini bağırdıktan sonra konukları ayağa kalkmaya davet etti.

Kimimiz saygıyla, kimimiz korkuyla kalktık. Arnuvanda da kıcını kaşıyarak doğruldu. Kral ve kraliçe girdi o sırada.

Yaşlı üç rahibin huzurunda altın mızrağın önünde diz çöküp kalktılar. Yanındaki küp biçiminde, insan beline yetecek boydaki yeşil, kutsal taşla el sürdüler. Sonra Ammuna’nın armağanı demir tahtlarına oturdular.

Tören amiri altın mızrağın örtüsünü getirip kutsal yeşil taşla serdi. Baş asa taşıyıcı, kalmuş adındaki ucu kıvrık krallık esasını getirdi, kralın sağ yanına koydu. İbrikçibaşı kutsal sedir özünden oyulmuş ibrikle kral ve kraliçenin eline su

döktü. Peşkircibaşı ellerini kurulamaları için havlu tuttu. Kapıdan bir kadın bir erkek, iki görevli girdi bu kez. Getirdikleri örtüleri kral ve kraliçenin dizlerine örttüler. Baş saki ortaya çıktı; tanrıçalar ve tanrılar için kaldırılacak kadehlerin üzerini üfledi. Muştucubaşı, gelen armağanları herkese göstererek ortaya serdi. Tören amiri, “Oturabilirsiniz Hitit ülkesinin değerli soyluları!” dediğinde yerlerimize çöktük.

O sıra görevli bahçeye koştu, “Müzik, müzik!” diye bağırdı. Az sonra şarkıcılar ve çalgıcılar sahneye doldu. Düdükçünün çaldığı ağır bir bozlaktan sonra, (Taşa çaldım ayvam ile narımı/ Hep harcadım elde olanlarımı) sözleriyle bir türkücü girdi. Ses de, türkü de yabancı gelmeyince, “Bu türkücüyü tanıyor musun Şummuri?” dedim. Demez olaydım, Arap atı gibi başını salladı karım. “Ayol, geçen yıl sara-ya türkücü olarak hediye ettiğin oğlan bu işte. Söylediği de bizim Venassa’nın türkülerinden, anımsamadın mı?” dedi. Hıh!, anımsamakmış, ülkemin onca dertleri aklımdaydı da bir bunu unuttum. Şummuri Hanım’a kem küm etsem de hiçbir şey anımsamadım. Birkaç şarkı, türkü daha çalındıktan sonra tanrı yontularının ve diğer kutsal nesnelerin geçişini izledik.

Bitimiyle birlikte, benim en sevdiğim bölüme; şarap, bira içme törenine geçildi. Seçkin şarap ve malttan kadeh kaldırılarak kafalar tütülendi. Üç boğa, yedi koyun ve on iki domuz kurban edildi. Üç, yedi ve on iki sayıları kutsaldır dinimizde. Rahiplerin ayırdığı yirmi iki but, sunaklarda yakılarak yüce tanrılara sunuldu.

Sunu bittikten sonra tören amiri, ayinin sona erdiğini, öğle yemeğinin bahçede hazır olduğunu, yendikten sonra taklit yarışmaları ve dans gösterilerinin yapılacağını bildirdi. Bunun yanında, ülkesine dönmek isteyenlerin görevlilere haber vererek ayrılacaklarını söyledi.

Öğle yemeğine oturduk. On iki krallığın ailesi olarak elliye yakın soylu vardı yemekte. Bu sayının içinde Malik’le Hacer gibi birkaç konuk da var tabii. Sütlü çorbaları bitir-

dik, etli yemekleri de yedikten sonra kalktık. Şummuri, ‘gidelim’ diye tutturdu.

“Siz hazırlanadurun. Ben tabarnayla tavanannaya veda edeyim,” dedim, saraya yürüdüm. Daha dış kapıda ‘Altın Mızraklılar’ denilen muhafızlar durdurdu. Üstüm başım yoklandı. Orta kapıda yine arandım. Son kapıda da aranacakken öfkelen dim. Muhafız komutanına, “Tabarna ve tavanannaya veda etmek için gelmiş tim ama istenmediğimi anladım. Selamımı söyleyin, ülkeme dönüyorum,” dedim.

Komutan, “Emir böyle saygıdeğ er rubaum. Majesteleri sizi duydu ve girmenizi bekliyor,” dedi. Bu kez aramadan kapıyı aç tılar. Kral ve kraliçe karşı da, demir koltuklarına kurulmuş lardı. İki yanımda dört altın mızraklı muhafız dikilmiş ti. Selamlama yerine varmadan selamladım ikisini de. “Toprak Ana’nın kucağına aldığı ağ abeyin yüce Muvatalli üstümüzü aratmazdı. Huzuruna elimizi kolumuzu sallayarak girerdik. Ne oldu da bir canı gibi, bir suikastçı gibi karşı lanıyoruz yüce tabarna?” dedim.

“Bunu size sormalı rubaum Şaşama,” dedi kraliçe Puduhepa. “Siz ve oğ lunuz durmadan aleyhimizde konuşuyor, yüce İştar’a karşı geliyormuş sunuz. Şimdi bile ben yokmuş um gibi davranıp yüce Tabarna’ya soruyorsunuz sorularınızı,” dediğ inde içime bir sızı saplandı. Gözüm karardı, midem bulandı. Düşmek üzereyken biri kolumdan tutup oturttu sandalyeye. Su getirdiler, bir yudum içtikten sonra toparlanmaya çalış tım.

“Ömrüm boyunca ülkem için çalış tım. Arzavalılara, Kaş galara karşı savaşlarda yer aldım. Bir kez Hattuşa’ya hasetle bakmadım. Yüce İştar için tek sözüm olmadı. Oğ lumun olduysa çağ rılıp konuşulabilirdi. Bunları söylemek için kocana sordum kraliçem. Siz akrabam değ ilsiniz, size soramam ama amcamın oğ lu olduğ u için ona soracağ ım elbette.”

Derin birkaç nefes alıp verdikten sonra kalkmaya davrandım. Baston istedim görevliden. Ona dayanarak ş unları söyledim tabarnaya: “Veda etmeye gelmiş tim, gerçek bir

veda oldu bu. Felç geçiriyorum şu an. Tanrılara karışan sevgili baban Murşuli de Arzava seferinde gördüğü kudret topundan sonra benim gibi olmuş, yüzü sarkmıştı. Belki az sonra, belki bir ay sürer hayatım ama asla bir yılı çıkarmaz. Oğluma kötülük düşünme Hattuşil. Kadeş'te de, Kaşga'da da yanındaydı, hatta düğün günü en yakınındaydı. Yarın da en yakınında onu bulacaksın. İnsan olduğunu unutan despotlar gibi önce yakınlarını yeme. Yüce tanrılar da, İştâr'ın da kurtaramaz seni o zaman," dedim. Kapıya yürüdüm, dışarı kendimi zor attım. Arnuvanda'yı istedim. Gelen doktoru kovdum.

Babam da benim yaşlarımda gözümün önünde felç olmuştu. Bitiyordum ve önümdeki günleri nasıl geçireceğimi seziyordum. Düşündüğüm gibi akşama doğru dilimi kullanamaz, konuşamaz oldum.

Yazıcıyı gönderiyorum artık. Antahsum'umu ağabeyi anlatsın.

4. Bölüm

Ağabeyi Arnuvanda Anlatıyor

“Efendisizliğin efendisiyim.”

Aziyah’ın ve annemin anlattıklarını okumuş, okumadıysanız dinlemiş olmalısınız. Daha sonra da babam anlatmış, Hattuşa’daki kutsal bayram kutlamalarında bırakmış. Anlatma sırası şimdi bana gelmiş. Bundan sonrasını ben anlatacağım.

Kardeşim Antahsum’u çok severim. Ne var ki, ülkemde ve Venassa’da bunca şeyler oluyorken onun dertsiz dünyasını anlatmayı şimdilik gereksiz buluyorum. Ama sonunda kesinlikle bahsedeceğim ondan.

Babam, “Siz hazırlanırken ben tabarnayla tavanannaya veda edeyim,” diyerek saraya geçtiğinde, “Gidelim mi, bugün de kalalım mı?” dedim bizimkilere. Tek annem istiyordu gitmeyi. “Evimi, yatağımı özledim,” deyip duruyordu. Ona, “Bak akşam yakın. Sabah yola çıkarız. Ben de karımı, oğlumu özledim,” dedim. Köleler ses çıkarmadı, zira çalışmanın olmadığı, yemeklerin yağlı olduğu bir yer burası, gidilme bile olurdu. O sıra resmi giyimli bir görevli koşarak içeri girdi: “Prens Arnuvanda, rubaum Şaşama sizi istiyor,” dedi telaşla. “Ulu tanrılar!” diyerek fırladım, adamın önü sıra koştum.

Saray kapısının dışında bekliyordu babam. Yüzü fenaydı. “Hayrola?” dedim, yanıt vermedi. Eğilip bakınca sol gözünün ve dudağının eğik durduğunu gördüm. Felç geçirdiğini anladım. Muhafızlara, “Kaldırın babamı sırtıma,” dedim. İkisi yaklaştı, “İzin verin biz götürelim,” dediler. Biri koltuk altından, biri ayaklarından tutarak odasına ilettik.

Annem, babamı öyle görünce bağırıp ağlamaya başladı. O başlayınca Antahsum’la Hacer de başladılar. Bereket versin onlar bağırmadan gözyaşı dökabiliyorlardı. Malik, “Sıcak tutmalıyız rubaumumu,” diyerek battaniyeyle sarmaladı iyice.

“Baba nasıl böyle oldun? Kral kötü bir şey mi söyledi?” diye on kez sorsam da yanıt alamadım. Arada bir su istiyor, tümünü içemiyor, yarısını döküyor, üzülüyordu. Birinde tası tutamayıp düşürdü. Düşürdükten sonra içlene içlene ağladı. Onu öyle çaresiz görünce dayanamayıp dışarı çıktım. Ağlama bilmeyen ben, duvarın dibine çöktüm, sesimi tuta tuta ağladım.

Dönüşümüz sıkıntılı geçti. Beş günün coşkusu, spor başarılarımız, hepsi, hepsi silindi. Gülmeden, eğlenmeden Venassa’ya vardık.

Annem tüm zamanını babama ayırdı. Beslenmesine, bakımına bağladı kendini. Babamın güçlkle söylediği talimatları yapmaya çalışıyordum ama rubaum mührünü gerektiren bir kararda çaresiz kalıyordum. Kent konseyinin ikinci başkanı, babamın arkadaşı ve yakınıydı. Onun yardımı ve desteğiyle bir ay kadar yönettik Venassa’yı.

Her akşam yanına uğrasam da babamdaki değişikliği ayırt etmemiştim. Dolunayın olduğu bir geceydi, saraydan yeni gelmiş yanına çıkmıştım. Anlaşılr bir dille, “Nasılsın oğlum,” dedi. Şaşırdım, yüzüne baktım. Evet, konuşuyordu babam. Sevinçle boynuna sarıldım. Uzun uzun öpüştük. Sonra annemi öptüm. Kapının önünden ayrılmayan Malik’e uzanırken, “Öpme o ukalayı, ağzının tadını bırakmadı kâfir,” dedi. Annem güldü, “Malik buldu çaresini,” dedi.

“Neymiş?” dedim. “Tuzmuş, tuzu kesince düzelmeye başladı dili de yüzü de,” dedi. Baktım, yüzü de düzelmiş gibiydi. “Bunu nereden biliyordun Malik?” deyince, “Tebabet hocamız anlatmıştı efendim. Fazla tuzun belli yaşlardan sonra inme yapabileceğini. Rubaumum da tuzlu yiyordu, kaç kez tabağına fazladan tuz ektiğine şahit olmuştum,” dedi.

“Yalan söyleme zalim köle,” dedi zor anlaşılır sözcüklerle babam. “İkiniz de belâsınız başıma. Bir kalkabilsem ah!.. Tuzsuz yemek mi yenir, aynı yal gibi şu!” diyerek önündeki dolu tabağı geri itti.

Sevindim, babam iyileşecekti.

Yeni Rubaum

Kırk gün şöyle böyle doldu. Rubaumluk mührünün gerektiği zamanlarda insanları bekletmiştik ama böyle süremezdi. Hazırlandım, yanıma Hippos'u alarak Hattuşa'nın yolunu tuttum. Hippos iki asker gücündeydi ve cesurdu.

Kent kapısı karşısındaki hana varırken ayrıldık. At üzerinden hana girişini izledim yol arkadaşımın. İki omzunun arası kucak kavrayamayacak kadar genişti. İki kişinin kaldıramadığı buğday çuvalını tuttuğu gibi kağıya atardı. Çok güçlü olduğu kadar sessiz ve saygılıydı. İstese bir yumrukta beni öldürür, çeker giderdi. Şu geldiğimiz dört günlük yolda susamadan suyum getirmiş, acıkmadan soframı hazırlamıştı. Bir kardeş gibi duygular kabardı yüreğimden. Edemedim, kapıya kadar sürdüm atı. Görevliye, “Şu adam arkadaşımıdır, iyi bakın ona,” dedim.

Dönüşte vermeliyim özgürlüklerini bu insanların.

Büyük tunç kapının girişindeki kent tanrısı heykeli, önemli sayılan konuklarca selamlanırdı. Ben de o önemlilerden sayılıyordum. Selam verir gibi elimi salladım. “Her zaman şurada dikelir durursun. Bari bir hoş geldin de be herif!” dedim. Sözlerim altın mızraklı nöbetçileri güldürdü. “İlk kez böyle bir dua duyuyoruz efendimiz,” dediler.

Doğruca saraya çıktım. Tabarnayla görüşmek istediğimi bildirdim. Kabul edildiği söylendi. Muhafızlara istemeden hançerimi ve çift ağızlı baltamı teslim edip içeri girdim.

Tabarna yalnızdı, önündeki tableti okuyordu. Selamlandıktan sonra söz istedim. Söz vermeden, “Amcam nasıl?” dedi. Durumunu anlattım ben de. “Ne var ki, yöneticilik yapamıyor artık,” diyerek Venassa’nın krallık mührünü masasına bıraktım.

“Onu iç cebine koy ve karşıma otur,” dedi. Bir sandalye çekip karşısına oturdum. “Ne zaman geldin?” dedi. “Şimdi geldim, atımın teri soğumadan huzurunuzda çıktım,” dedim. Asasını üç kez zemine vurdu, bir görevli girdi içeri. “Venassa rubaumuna taze süt, ballı çörek getirin. Ben de közde pişmiş ceylan eti ile şarap istiyorum,” dedi. Demesiyle görevli gitti. Kuraklıktan, ekmek kıtlığından konuşurken benim yiyecekler bir tunç tepside geldi. Bir masanın üzerine konularak önüme sürüldü. Doğrusu acıkmıştım. Krala sağlık dileyerek yumuldum çöreklerle. Hepsini bitirdiğim an kralın yiyecekleri geldi. Görevliye, “Aynısından rubauma da getir,” der demez, “Aman efendim,” diyecek oldum, susturdu. Bizim Tarhundaşşalı tüccarların Ugarit’e kök söktürdüklerini, tefecilikle ev, arsa kaparak o ünlü şehri ele geçirdiklerini anlattı. Sözüünü bitirmeden benim et ve şarap geldi. “Haydi yüce tanrılara!” diyerek kadehini kaldırdığında ben de kaldırdım. “Ugaritlilerin şikâyetleri üzerine yaz ayları dışında Tarhundaşşalı tüccarların orada iş yapmalarını yasakladım,” dedi.

Sohbet uzayıp kadeh üçe çıktığında sıkıntılarımin gittiğini, yatıştığımı duyumsadım. Rubaumluğum onanmıştı, onun sevinci de vardı tabii.

Birkaç nefeslik bir sessizlikten sonra gözlerime bakarak şunları söyledi:

“Bize saygısızlık ettin Arnuvanda. Benim ve tavanannanın çok kutsadığı yüce İştâr’ı aşağıladın. At yarışı ödülünü yere fırlattın. Kutsal bayramın etkinliklerinde saygısızca sözler ettin ona. Neden, ne yaptı bu iyilikler anası sana?”

Ayağa kalktım. “Havucun ardından sopa geleceğini biliyor, onun için şaraptan uzak durmak istiyordum, ama izin vermediniz,” dedim.

“Tam değil. Aç olduğunu anlayınca çörekle süt ikram ettim. Bu töremizin gereğidir.”

“Şarapla ceylan eti tuzak mı?”

“Yine tam değil. Tuzağa hazırlık diyelim. Şimdi bunları bırak da soruma yanıt ver. Nedir senin alıp veremediğin yüce İhtar’dan?”

“Vallahi alıp veremediğim bir şey yok efendimiz. Yüce tanrıça, hanım hanımcık tapınağını bekliyor, ben de Maraşantiya kıyısındaki Venassa’yı bekliyorum. Burada sözü değiştirip bilge kölemiz Malik’in, ucunda tehlike gördüğü soruda; “Köle gibi mi yanıt vereyim, arkadaş gibi mi?” deyişi aklıma geldi. Köle gibi deyişine göre yanıtlamı verdim. Üstüne üstlük tanrıçaya saygılarımı da sunarım. Ama arkadaş gibi dersenez, yani beni düşman

değil sadık bir yakınınız olarak görürseniz diyeceğim çok fazla şey var. Bu arada sizin küçüğünüz olmamı, bir alt görevli gibi görmenizi hesaba katarsanız da söyleyeceklerim bulunur. Baltanın ağzına başımı uzatıyorum. Açıklamaya hazırım İhtar konusunu.”

“İyi bir savaşçı olduğunu bilirdim ama iyi bir hatip olduğunu bilmiyordum. Anlat bakalım!”

“Yüce tabarnam, bildiğiniz gibi yüz değil, binlerce tanrı ve tanrıçanın vatani olmuş güzel ülkemiz. Beş yüz senedir böyle sürüp gelmekte. Bu yapı Hitit ülkesine barış getirmiş, hoşgörü getirmiş. Herkesi inancında serbest bırakmış. Arzavali kölemiz Aspasya, “Sizin ilahlarınız bizim Poseidon gibi ceberrut değil. Höt zort etmiyorlar,” diyerek gönüllü din değiştirdi. İhtar da höt zort etmiyor ama siz, yani tavananna ile ikiniz ceberrutluk yapıyorsunuz. Neymiş efendim, her krallık merkezine İhtar tapınağı yapılacaktı. Önemli kutlamalar İhtar adına yapılmalıymış. Bu ülkenin zaten yüzyıllardır Ma gibi, Arinna gibi ana tanrıçaları var. Bu güney tanrıçasını başa geçirmek niye? Siz onun tapına-

ğında iyileştiginizi söylemişsiniz ama yüzlerce insan da Ma tapınağında iyileştğini söylüyor. Buna ne demeli? Velhasıl, büyük kraliçenin ve sizin bu konudaki ısrarınızın ülkeye iyilik getirmeyeceğine, getirmeyeceği gibi ülkeyi böleceğine inanmaktayım. Kaygım budur yüce kral. Öleceğim filan umurumda değil. O nedenle düşüncelerimi sakınmadan söylemek, karşınızda dürüst olmak istiyorum. Şöyle bitireyim sözlerimi izninizle: İhtar'ı yine kutsayın ama diğer insanlara baskı yapmayın lütfen. Kim neye inanıyorsa sürdürsün inancını. Bana gelince, onurumla yaşayıp onurumla ölmek istiyorum. Ülkeyi iyi yönettiğiniz müddetçe yanınızdayım. Size yönelen silah beni vursun. Ama İhtar tarikatçılığını sürdürürseniz uzak dururum. İhtar'ı diğer tanrılar ve tanrıçalarımızın arasına koyar saygı duyarız. Ne var ki, Venassa'ya ayrı bir İhtar tapınağı yapmam. Bitirdim konuşmamı efendim,” dedim.

“Otur,” dedi. Sonra epeyce sustu. Ne diyeceğini, ne söyleyeceğini tartar gibiydi. Sonunda başını kaldırıp yüzüme baktı: “Eveleyip gevelemeden konuştun. Ben de öyle yapacağım. Hitit ülkesinin büyük kralı olduğum kadar bir İhtar rahibiyim ben. Yani bir din adamıyım aynı zamanda. Sen inançsızsın, zındık birisin. Ama bunun yanında dürüstsün, yürekliisin. Ta, Halap'tan beri izliyorum seni. Eğer ulu tanrıçama bu denli düşman olmasaydın yanımda, yanı başımda olmanı isterdim. Ama sabah akşam ben dua ederken senin ıslık çalarak dolaştığını görmek istemem. Doğduğun ülkene git, soylu Şaşama'nın hizmetlerini sürdür.”

Kalmuş denilen ucu eğri asayı üç kez vurdu. Giren görevliye, “Rubaum konuğumuzdur, rahat ettirin,” dedi.

“Yarın ülkeme dönecek, lâıyk gördüğünüz rubaumluğ u hakkaniyetle yapacağıma söz veriyorum,” diyerek çıktım.

Aşağı kentteki devlet konuk evine yerleştirildim. Görevliye, “Dış handaki Hippios adlı yol arkadaşımı getir,” dedim. Görevli bu adın Hitit olmadığını bildiğinden, “Ama efendim, biliyorsunuz köleler giremez kente,” deyince, “Hitit yasalarını senden iyi bilirim,” dedim. “Evet o İyonyalı

bir köleydi ama şimdi özgür bir Hitit yurttaşı. Gelirken belgesini unutmuş, sorup da üzmeyin adamımı,” dedim.

“Peki efendim!” diyerek gitti görevli. Çok geçmeden Hippos’la geldiler. “Bitişliğimdeki odayı hazırlayın arkadaşım,” deyince Hippos’un yadsıyan bakışları düzeldi. Görevli çıkar çıkmaz, “Sağolun efendim ama ben böyle büyük sarayda yatmadım hiç,” dedi. “İyi ya!” dedim. “Her şeyin bir ilki vardır.”

Mutlu olmuştu koca adam. Sedir koltuklara, ardıc karyolaya elini sürüyordu çocuk gibi. “Efendim, ayrı oda istemekle iyi ettiniz. Ben çok horlarım, uyutmazdım sizi,” dedi.

Sabah kahvaltısı ikimiz için de güzel geçti. Ben uzun zamandır görüşemediğim Kaniş prensiyle sohbet ederken o kimseye aldırmadı; iki, üç kişinin yiyeceğini önüne toplayarak silip süpürdü. Koca bir azık yaptırdı açıcıya, sonra yola düştük.

Aşçının dört günlük hazırladığı azık ikinci gün bitti tabii. Köylerden topladığı çöreklerle, pişmiş tavuklarla yolu sonlandırdık. Venassa’nın sur kapısı kapanmadan akşam önünde evimize vardık.

Sabah babamın yanına çıktım, iç köleleri de çağırdım. Tabarnanın selamını ve özür dilediğini anlattım babama. Rubaumluk mührünü iade etmeme karşın geri verdiğini söyledim. Alkışladı köleler ama babam tepki vermedi.

İç kölelere döndüm. “Bugün özgürlük belgelerinizi imzalayacağım. Belgeyi aldıktan sonra babamın evini terkedebilir, ülkenize de gidebilirsiniz. Yalnız son bir şey isteyeceğim sizden: Gelecek bahara kadar bize yardıma devam edin. Babam ayağa kalkıncaya, yerinize güvenilir biri bulununcaya kadar. Aylıklarınız iki katıyla ödenecek. Beni kırmayacağınızı umarım. Az sonra saraya varın, imza töreni yapacağız,” dedim.

Sevineceklerini, ılık atacaklarını beklerken tıs çıkmadı hiçbirinden. Hippos yere bakıyordu her zamanki gibi. Malik ile annem bakışıyordardı kederli. Aziyah ile Abba da sevinmiş değildi sanki. Karım da oradaydı. ‘Ne oldu bunlara?’ der gibiydi bakışı.

Aspasya başı eğik, “ocuklarımı bulacağımı bilsem, birini bulacak olsam giderim. Irzıma geçeceklerini, saçımı başı mı yolacaklarını bilsem giderim. Ama nereye gideceğimi bilmiyorum ki!..” Ağladı, usul usul ağladı.

“İki odalı, kerpiç bir damdı köydeki evimiz,” dedi Aziyah. “Boğazımızı doyuran altı dönümlük kıraç bir tarlaydı. Ve hepsi bir inekle birkaç koyun. Kardeşlerim evlenmiş, çocukları da yurt yuva kurmuştur. şimdi çıkıp varsam birkaç gün sevinilir, zlem giderilir. Sonra tarla takım derdi başlar. İlk kez gördüğüm yeğenlerim, “Bize zaten yetmiyordu, bu da nereden çıktı!” dediğinde ben lrm. Ama yine de son bir kez görmek isterim oraları.”

Özgür Yurttaşlar

Yönetim binasında toplandık. Konu krallığın köleleri olunca izleyici çoktu. Geniş salon dolup taşmıştı. Tapınak rahibini, tablet memurlarını, köle işleri müdürünü ve annemi ağırmıştım. Annemin hem köle sahibi olarak, hem de kent kraliçesi olarak bulunması gerekiyordu. Bir ara kulağına; “Kime bıraktın babamı?” dedim. “Taya’ya bıraktım. Zaten dede torun şaşama’lar oynuyorlardı,” dedi. O sıra Malik yaklaştı. “Rubaumum, yalvarırım Hacer’i de azat ettirin. İkimizin parası bedeline yeter. Ne olur efendi şumanda’yı ikna edin,” dedi. “Yarın olsa olmaz mı?” dedim. “Olur da, çok üzülür Hacer,” deyince, “şumanda’yı ağırt, ben de konuşurum, ikna ederiz onu,” dedi annem. Malik’in bir isteği oldu mu annem muhakkak bir biçimde yapıyor, yapıtıyordu.

Şumanda'yı çağırttım. Aksileneceğini bildiğim için tüm kent konseyini de davet etmiştim. Düşündüğüm gibi söyleyerek geldi. Karısı da yanındaydı, konuyu sezmişlerdi.

“Kölemin böyle bir isteği yokken, başkası adına nasıl karar verebiliyorsunuz?” diye bağırdı. Huyunu bildiğimden ben de bağırdım: “Nereden biliyorsun istemediğini? Ya bize baş vurduysa?” dedim. Annemin kulağına, “Malik, Hacer'i acele getirsin. Ama Hacer özgürlüğünü istesin ha!” dedim. Biz Şumanda amcayla yasayı tartışırken salon birden sessizleşti. Hacer girmişti içeri. Mübaşire, “Hacer adlı şu köleyi derhal huzura getir,” dedim. Mübaşir beylik sözlerini uzata uzata kimlik yoklaması yaptı ve sözü bana devretti.

“Ugaritli köle Hacer, özgürlük belgeni istiyor musun?” dedim. Çıt çıkmıyordu salonda. Hacer birkaç soluk durdu. İkınıp sıkılarak, “İstiyorum,” dedi. Şumanda bağırdı: “Madem istiyor, bedeline on altın mina değer biçiyorum. Getirsin belgesini, mührümü vurayım,” dedi. İş düşündüğüm çizgiye girmişti. Araya daldım:

“Sayın Şumanda! Senin de kölenin de dileklerin yazıldı. Yüce kent konseyinin salt çoğunluğu burada. Birkaç solukluk sürede konu karara bağlanıp tarafınıza bildirilecektir. Şimdi siz de, görevi olmayanlar da salonu terk etsin,” dedim.

Gürültüyle salon boşaldı. Mübaşirleri ve bizim köleleri de çıkarttım. Sadece konsey üyeleri kaldık. Baktım; tümü de babamın yaşıtı, içleri geçmiş insanlar. Şunları yakın zamanda yenileyeyim dedim içimden. Sonra kararlı bir sesle; “Değerli üyeler, ortalama bir kölenin Hitit ülkesindeki fiyatı bir altın mina ve yirmi gümüş şekel arasındır. Bu adam bu narinin tam yedi katını isteyerek kölenin insanlığını unuttuyor ya da unutturmak istiyor. Görüşlerinizi söyleyin de bir karara bağlayalım,” dedim. Birkaç soluk susuldu. Eski tüccarlardan, pörtlek gözlü, dazlak üye, “Bence ortası olsun, beş altın mina ile halledilsin,” deyince annem söz istemeden kalktı: “Dışinden tırnağından arttırıp özgürlük gününe kavuşmayı uman bir insana beş mina gibi asla ödeyemeyeceği bir fiyat

söylemek ya ona özgürlüğünü yasaklamaktır ya da alinteri dökmeden kazananlardan olmaktır,” deyince dazlak tüccar sustu, başını omzuna çekerek iyice büzüldü. Annemin savunması hayran bırakmıştı beni. Tümü de kendini geriye çekmiş bu insanlara istediğim kararı aldırabileceğimi görmüştüm. Dikeldim. “Hitit yasalarını amca, dayı hatırı için yok sayamayız. Bir mina yirmi şekel olan ortalama fiyatı iki minaya çıkaralım. Özellikle bu kölenin çok yararlı olduğu gözden kaçmıyor. Buna on şekel daha ekleyerek iki mina on şekelde tutalım. Ne dersiniz, itiraz edeniniz var mı?” dedim. Birkaç “mâkul” mızırtısından başka ses çıkmadı.

Kapıcıya köle Hacer’i çağırmasını söyledim. Karşımıza gelirken ona baktım. Dudağının ucunda belli bir gülümseme var mıydı? Bana mı öyle geliyordu? Özgürlüğüne kavuşacak diye mi yüz çizgileri, yoksa alıştığı evden ayrılma hüznü mü? Anlaşılır gibi değil. Çözemedim Hacer’i. Güzel mi diye bakınca, güzelliği kendini sonradan ele veriyordu. Hiçbir kadına bu kadar bakmamışımdır. Silkindim, kendimi toplayarak sordum:

“Ugaritli köle Hacer! Kurulumuz özgürlüğün için iki altın mina ve on gümüş şekel ödemene karar kıldı. Ödeyebilecek misin? O kadar paran var mı?”

“Var efendimiz, iki mina on şekeli ödeyebilirim.”

“O halde kurulumuz kararıyla özgürlüğüne kavuşacaktır. Bekle orada. Mübaşir kapıları aç, sayın Şumanda’yı ve diğer köleleri huzura getir,” dedim.

Çok geçmedi, salon yeniden doldu. Köleler bir daha karşımıza dizildi ama Hacer’le altı oldular. Bizimkilerin künyeleri yeniden sayıldıktan sonra, “Özgürlüğünüz için iki altın mina ödemeye hazır mısınız?” dedim. “Hazırız,” dedi yavan seslerle annemin beşlisi. Yönetim binasına gelmeden konuşmuştuk. Paraları vardı ve vermek istiyorlardı ama annem karşı çıkınca geri çekilmişlerdi. Malik ile Hippos’un başları eğikti. Kalan üçü gülümseyerek bize bakıyordu.

Ceplerine konan o paraları gelip muhasebe müdürüne teslim ettiler. Sıra Hacer’e gelince o da iki altın mina, on

gümüş şekeli verdikten sonra ağabeyinin yanında durdu. Yazıcılar, mühürcüler gayretle çalışıp yetiştirdiler belgelerini. Ayak bileklerindeki ince tunç zincirler çözüldü. Ceylan derisine yazılmış özgürlük beratları ile yurttaşlık mühürleri verildi.

Büyük bir alkış koptu salonda. Tabii, alkışlayanlar özgürlüğüne kavuşmuş eski kölelerdi. Törenden ilk ayrılan Şumanda amca ile karısı oldu. Homurdanarak giderlerken, Hacer beratını ve mührünü Malik'in eline tutuşturup peşlerine düştü. Sık birlikte gördükleri Malik'le Hacer'in kardeş olduklarını ilk orada öğrendi Venassahlılar.

Hacer, akşam babamın ve annemin ellerini öpmeye uğramış, sonra bize geldi. Gözleri şişti. Küçük Şaşama'yı öpüp okşadıktan sonra benim elime sarıldı, vermedim. "Ne oldu?" dedim. "Neden gözlerin şiş?"

"Ağlaştık," dedi. "Hanımım o kadar değil ama efendim Şumanda sarılıp sarılıp ağladı, beni de ağlattı."

"Kızmadı mı sana?"

"Kızmış, hem de küsmüş. Epey zaman elini vermedi. Neden sonra yumuşadı. Memleketime gitmediğim, Venassa'da yaşadığım müddetçe yanlarında kalmamı isteyerek elini öptürdü, helállik verdi. Bir şey daha oldu ama onu yalnız sizinle konuşmak istiyorum rubaumum."

Taya'ya içeri geçmesini imledim gözlerimle. "Söyle bakalım neymiş?"

"Karısı olmamı istedi efendi Şumanda. İkinci eşi olmamı istiyor."

"Sen istiyor musun?"

"Hayır, asla istemem rubaumum. Hanımım bunu hissettiği için zaten soğuk davranıyor. Birkaç ay sonra dirlik kalmaz o evde."

"Hitit yasaları çocuk doğurmuş bir kadının üstüne ikinci kadın izni vermez, korkma. Dirliğin ve düzenliğin kalmayacağı da çok doğru. Bana kalırsa o evden ayağını çek. Anneme ya da bu eve gelebilirsin."

"Sağ olun rubaumum, en doğrusu galiba söylediğiniz."

Prenslerin Ziyareti

Hattuşa'dan gelişimin yedinci günüydü. Saraydaydım, iki köylünün tarla davalarını dinliyordum. Konukların geldiğini haber alınca kararı bildirip hemen eve gittim.

Kaniş kralı Anitta'ydı gelen. Tuvana prensi olan kayınbıraderim Tarkun da geleceğini bildirmiş. Venassa Krallığı'nı kutlayacaklar besbelli.

Hippos'u balığa, dış kölelerden ikisini de geyik avına gönderdim. Ne olur ne olmaz diyerek bir toklu kestirip hazır ettim. Anitta'yla su karıştırılmış ballı şaraptan yudumlarırken akşam önünde Tarkun da geldi. Korumalarının yemekleme ve yatma işlerini Azıyah'a devrettim. Avcılar geyik bulamamış, iki tavşanla gelmişlerdi, kendilerine bıraktım. Hippos yine doldurmuştu sepeti. Karısını çağırıyor yardım etmesi için. Taya da Hacer'i çağırıyor. Zengin bir sofraya donattık konuklara. Hippos hem kızartmış hem de közde pişirmişti koca sazanları. Bizimkiler balığa yabancılar. Birkaç tike aldıktan ve dişleri arasına giren birkaç kılıcı güçlükle çıkardıktan sonra bir daha dokunmadılar. Toklunun etiyle Hacer'in acılı çiğköftesine yumuldular. Yenmeyen onca balık mutfağa döndüğünde Hippos buna şaşmış, sonra da midesine birer birer indirmiş.

Anitta'nın tabarnaya kırgın olduğunu biliyordum. Hükmettiği Kaniş, imparatorluğun en zengin kentidir. Babillum, Firavun Ülkesi ve Asurya'nın ticareti burada döner. Akdeniz ticaretine, Hilakku dediğimiz çukur ovanın zenginliğine, Tuz Denizi çevresindeki uçsuz bucaksız buğday tarlalarına Hattuşa'dan daha yakındır. O nedenlerle protokolde en önde olurdu. Ne var ki şu demir taht yüzünden Puruşanda'yı Kaniş'in önüne alıvermişti tabarna. Anitta bunu bir türlü sindiremiyordu.

“Puruşanda kralının üç katı vergi veriyorum. Savaşta cepheye en çok askeri ben salıyorum. Olacak iş değil tabarnanın bu yaptığı. Hepimizin o koltukta hakkı olmasına kar-

şın bir kez olsun sesimiz çıkmadı. Akılsız dedem eliyle sunmuş krallığı bunun babasına. O makamı hak etmediler.” Bir an, benim de sözkonusu torunlardan olduğum, dedesinin eliyle sunmadığını bileceğim aklına gelince konuyu değiştirdi: “Tanrılar onun kesip biçmesi için vermedi tabarnalığı. Bugüne dek sesimiz çıkmadıysa saygımızdandı elbet. Ne var ki tadı kaçtı saygının. İnanın çağırdığı zaman Hattuşa’ya gitmek istemiyorum.”

“Al benden de o kadar,” diyerek Tarkun girdi söze. “Geçenlerde” dedi. “Muhafız Birliği ile Tarsos’a, tavanannanın babasını ziyarete gidiyorlarmış. Gözcüler haber verdiğinde geç kalmıştık ama yine de elimize ne geçtiyse önlerine sunmak istedik. İki boğa, dokuz koyun hazırladık kesmek için. Babam o yaşlı haliyle yollarına koştu, davet etti. Ne var ki, soğuk bir teşekkürle yetinmiş Hattuşil efendi. Puduhepa Hanım dersen dönüp bakmamış bile. Kentin önündeki koca yoldan inip gitmişler Pozanda’ya doğru. İncindi, alındı babam. ‘Haydi konaklamadın, yemeğimizi yemedin, bari bir bal şerbetimizi tadaydın be adam! Ne yaptım ben sana?’ dedi durdu arkasından.”

“Ne yaptığını bilmem ama ne yapmadığını biliyorum kayınbabamın,” dedim. Dikkatle yüzüme baktılar. “İştar tapınağı yapmadı da ondan. Yapsaydı kraldan önce kraliçe koşardı onurlandırmak için,” dedim. Baş salladılar, “Doğru,” dediler. Anitta, “Bizim Kaniş’te bilirsiniz, her tapınaktan var. Yıllar önce yapılmış bir de İştar tapınağı var ama gelen, tapınan olmaz. Ulu dedem ceylanlar ülkesini fethettiğinde yaptırmış. İçine de tanrıçanın heykelini diktirmiş, öyle kalmış işte.”

“Puruşanda rubaumu ne yapmış, duydunuz mu?” dedi Tarkun. “Büyük masraflar ederek dev bir İştar tapınağı yaptırmış. Eni yetmiş, boyu yüz yirmi adımmış. Seksen odası varmış. Kesme taşlarını İhlara’dan getirtmiş. Boş kalmasını diye halkı zorlamaya başlamış tapınmaya.”

“İşte bu olmadı,” dedim. “Hitit halkı tarihinde bir kez olsun zorlanmadı inancında. Bu kötü bir gidiş. Hattuşa’ya

yağcılıktan başka bir şey değil. Krala anlatmıştım bunu. Bölünme böyle başlar diye. Koca imparatorluk çatır çatır yıkılır böyle giderse. Ama ne olursa olsun bölünmeyi biz başlatmayalım. Atalarımızın kemiklerini sızlatmayalım.”

“Boşuna değil herifin baş rubaum olması demek ki,” dedi Anitta. “Bundan sonra devlet örgütünü hak edenler değil yağcılar, dalavereciler kaplayacak göreceksiniz. Bunda kraldan çok, o sinsi kraliçenin payı olacak. Her dediğini yapıyor krala.”

O sırada acı bir çığlık duyuldu köşkün altından. “Kimdir o?” diyerek kalktım. Hippos ensesinden tuttuğu kısıcık bir adamı getirdi merdiven dibine. “Bunu yakaladım,” dedi. Hippos’un çelik parmakları öyle sıkıyor olmalıydı ki, adam kıvranıyordu acıdan. “Efendimiz, sabahtan beri bir lokma girmedim boğazıma. Yemek kokusunu duyunca bir tabak alabilir miyim diye gelmişim,” dedi. Hippos, “Alabilir miyim denmez, çalabilir miyim demelisin,” diyerek sarstı, adam bir çığlık daha attı. Konukların yanında işin uzamasını istemedim. “Bırak gitsin,” dedim Hippos’a.

Konuklar yorgundu. Şarap da mayıştırdı gözleri kapıyordu. Yatakladık. İki gün bırakmadım, çevreyi gezdirdim. Üçüncü gün durmadılar; biri gündoğusundaki, öteki güney yönündeki ülkelerine doğru at sürdüler.

Başkomutanlık

Gidişlerinden dokuz gün sonra bir haberci geldi büyük krallıktan. Hattuşa’ya bekliyormuş tabarna. Bu kez yanıma Malik’i de alarak yola düştük. Yol boyu sohbet ederek, karakollarda yatarak ilerledik. Hippos yine yiyecek tedarikçimizdi.

Üçümüzün ortak bir yanı çıktı. Hiçbirimizin tanrısı yok. Çocukluk ilahlarımız bizi terketmişti ya da biz kopmuştuk onlardan. Hippos, tutsak edildiğinde bırakmış Poseidon’lu on iki tanrısını. Malik bilgelik okulunda sıyrılmış Hadad’tan

ve Elah'tan. Ben ne zaman koptum bilmiyorum. Çocukluğumda Toprak Ana Ma ile kocası Taru'yu kutsardım. Şimdi komik geliyor, düşüncemle, yüreğimle bağlanamıyorum hiçbirine.

Gününü unuttum, bir ikinci vakti varabildik Hattuşa'ya. Yoldaşlar (köle diyemem artık) dış handa kalmadı bu kez. Mühürlerini gösterdiler, başları dik olarak sur kapısından girdik. Aşağı kentteki konukevine bıraktım onları. Doğru yukarı kente, saraya çıktım. Tabarnayla görüşmek istediğimi söyledim. Hançerimi ve çift ağızlı baltamı teslim ettim. Kral çağırıncı huzuruna vardım.

Tabarna yalnızdı. Selamladım, hal hatır sordum, sağlık ve afiyet diledim. O da babamı sordu, Venassa'daki gidişatı sordu. Kekik suyu içiyormuş, bana da getirtti. "Yanıma yaklaş ve karşıma otur. Konuşurken yüz çizgilerini görmek istiyorum. Gözlerimde tavuk karası varmış. Her akşam 'güzel avrat otu' sürdürmezsem yazı okuyamıyorum," dedi. Ben de bir sandalye çektim ama oturmadan karşısına dikildim.

"Kaniş rubaumu ile Tuvana prensi gelmişler ziyaretine?" dedi. "Evet," dedim. "Rubaum olmamı kutlamaya gelmişler."

"Yalnız onun için mi? Yüce kraliçeyle bana hakaret etmişsiniz üçünüz de."

Hippos'un yakaladığı adamın yemek hırsızlığı olmayıp krallık casusu olduğu dank etti birden. "Hakaret etmedik ama eleştirdik. Bana rubaumluk verdiğinizde size söylediklerim yinelendi yalnızca."

"Bölünme, ülkeyi bölme konuşulmadı mı?"

"Böyle giderse bölünür dedik ama hafiyenizin kulağı sağlamsa, o bölünmeyi bizim yapmayacağımızı da söylemiş olmalı."

"Evet, söyledi," deyip sustu. Sonra "Otur!" dedi, oturdum. Kalmuşu evirip çevirdi birkaç kez. Bakışlarını gözlerime çivileyerek, "Seninle anlaşıyoruz nedense," dedi. "Oysa severim seni. İnançsızlığın dışında her yönünü takdir ederim. Korkusuzsun, açık sözlüsün. Kan bağımız da var,

niye yakın değiliz?.. Bizimle alıp veremediğin ne? Bunu bilmek istiyorum!”

“Değerli büyüğüm, sizinle alıp veremediğim bir şey yok. Daha önce de konuştuğumuz gibi İstar mezhepçiliğinizle karşı çıkıyorum yalnızca. Onun dışında; bırakın bölmeyi, devletimize ve size gelecek her tehlikenin önüne atılmaya hazırım. Şu güzel ülkenin bölünmesinden başka endişem yok benim de.”

“Anlaşıldı. Aksi de olsan, inatçı da olsan güveniyorum sana. Güvenimden dolayı seni başkomutanlığa atayacağım. Devlet tehlikede ya da savaşta iken benden sonra tek yetkili sen olacaksın. Bunu en iyi biçimde yapacağına inanıyorum. Haydi, şimdi kalk, yıkan, dinlen. Akşam yine sohbet edeceğiz,” dedi.

“Teşekkür ederim beni bu yüce onura lâyık gördüğünüz için efendim,” dedim.

Kalmuşun ucunu üç kez vurdu. Gelen görevliye, “Muhafız komutanı gelsin!” dedi. El işaretiyle bekletti beni. İri yarı muhafız komutanı girip selamını verince, “Rubaum Arnuvanda ülkemizin ordular komutanıdır. Böyle bilinsin, ona göre saygı gösterilsin bundan böyle. Huzuruma gelirken üzeri yoklanmasın,” dedi. Adam bir bana, bir tabarnaya baktı. “Baş üstüne yüce majeste!” diyerek kışın kışın huzuru terk etti. O çıktıktan sonra yeniden vurdu kalmuşu. Gelen saray amirine, “Komutanımızı Baş Oda’ya yerleştirin,” dedi. Adam yerlere kadar eğilerek kapıyı açtı bana. Dış kapıda hançerim ve baltam teslim edildi. “Silahlarınız bir daha alınmayacak komutanım,” dedi kapıdaki subay, çıktık.

Uzun bir koridor geçtikten sonra kuzeye döndük. En son oda Baş Oda’yımsı. Müdür kapıyı açtı, öksürerek içeri girdi. Sonra beni davet etti. Girince anladım öksürme nedenini. Üç genç kadın elleri göğüsleri üzerinde yere bakarak bekliyor. Küçük bir odadaydık ama yan odanın kapısı buraya açılıyordu. Müdür, “Efendim hanımlar her tür hizmetinizi yerine getirecekler. İstirahat buyurun. Yüce tabarna çağırdığında haber edileceksiniz,” dedi, selamlayarak ayrıldı.

O gittikten sonra bakabildim kadınlara. Üçü de ayrı renk giysili ve ayrı görünümdeydi. Nihayet başlarını kaldırıp baktılar yüzüme. Tatlı bir gülümsemeyle, “Hoşgeldiniz,” dediler. Derken biri yan kapıyı açtı, karşılıklı iki küçük odanın arasına vardım. Beyaz tenli, ela gözlü olan, “Efendimiz, bakın şurası tuvaletiniz. İçeride su dolu iki ibrik var.” Sonra elimden yumuşacık tutup ötekine götürdü. Kapıyı açmasıyla buhar kokusu yayıldı çevreye. “Burası da banyonuz. Ne zaman yıkanmak isterseniz sıcak su hazır. Şimdi yatağınızı göstereyim,” diyerek bir kapı daha açtı. Açmasıyla burcu burcu dağ kokusu yayıldı. Bu kokuyu taniyordum, Tauros Dağlarının ardıc kokusuydu. Karyolanın tahtaları kokardı dış kerestesi olmalıydı. Üzerine parıl parıl parlayan bir battaniye serilmişti. Ayak ucunda ve yan boşlukta kahverengi geyik postları vardı. Zemin ve yan duvarlar boydan boya ince sedir tahtasıyla kaplanmış. Üzerlerine bir sıra, tanrı ve tanrıçaların ikonları sıralanmıştı.

“Bu kadar tanrı ve tanrıçanın önünde yatmak, sevişmek olmaz ki!” demişim. Hititçeyi az önceki kadar güzel konuşamayan esmer, “Aman efendim, Ma anamız ve Sauşga tanrıçamız bu sözünüze gücenir sonra,” dedi. “Ya?” dedim. “Gücenmesinler öyleyse,” diyerek kucakladım onu, dudaklarından öptüm. Dolgun, ıslak dudakları birkaç soluk emince, o da benimkini emmeye başladı. Dizlerimin bağı çözülüp yatağa atacağım zaman, beyaz tenli, “İştahınızı geceye saklayın da sizi yıkayalım. Majestenin yanında ter kokmayın,” dedi.

Öpüşmeyi bıraktım, banyoya yöneldim. İçeri girdiğimde üçü de peşimden girdiler. Ben soyunmadan onlar soyundu. Vay başıma!.. Endam, boy bos bu kadar mı düzgün olunur!.. Gözlerim üzerlerinde gezinirken beni soymaya başladılar. Çırılçıplak ettikten sonra tahta bir oturağa oturtular. Biri suyu hazırladı, biri tepemden döktü, öteki sabun sürüp ovalamaya başladı. –Bundan sonrasını anlatmayacağım yazarı.–

İçimin geçtiği bir an uyandırıldım. Majestenin beklediği fısıldandı kulağıma. Kalkıp giyindim. Gülsuyundan bolca dökünerek saray amirinin peşine düştüm. Birkaç koridor dolandıktan sonra dört altın mızraklının nöbet tuttuğu altın yaldızlı büyük bir kapıya yanaştık. Bu kapı ikindi uğradığım giriş değildi. Çok geçmeden kapı açıldı, içeri alındım.

Tabarna yünle kabartılmış bir döşekte yanı üzerine uzanmıştı. Sivri sakallı, sinsi bakışlı, yaşlı biri daha vardı odada. Tabarna duruşunu bozmadan yanını gösterdi. Teşekkür ettim, her ikisinin yüzünü görebileceğim bir sandalye çekerek oturdum. Yaşlı adam, “Hoş geldiniz kumandan Arnuvanda,” dedi. “Hoş bulduk, kiminle tanışıyorum?” deyince ön iki dişi dökülmüş ihtiyar, “Makas benim adım,” dedi, diş boşluklarından hışılayan bir sesle. “Fakat majeste Gözlak diyor.”

Tabarnaya baktım, keyifli görünmedi ama sezdirmedeği belliydi. “Evet, o yeryüzünün gözüdür, kulağıdır. Sözgelimi, dünyanın öte ucu neresi desem; ‘Babillum ya da Troya’ dersin. Bu yılan sesli ihtiyar işte ta oralarda, şu anda nelerin olup bittiğini hepimizden iyi bilir. Yalnız oraları bilmez, en yakınımızı da bilir. Sözgelimi komutan Arnuvanda’nın ulu İhtar hakkında söylediklerini duyar, at yarışı bittiğinde idolu fırlatışını görür.”

“Anladım, dünyanın en güçlü istihbarat örgütünün başı.”

“Evet işte o. Bundan sonra bilgi alışverişi için görüşmeyecek olsanız tanışmanız mümkün olmazdı. Neyse... Bu akşam bir sorun için buradasınız ikiniz de.” Kalmuşu üç kez vurdu. Gelen görevliye, “Kekik içeceğim, beyler de ne istiyorsa getir,” dedikten sonra kalktı, kaplan postu serili tahtına kuruldu. Ben de kekik isteyerek karşısına geçtim.

“Bir sorunumuz var Arnuvanda,” dedi tabarna. “Firavunun bize gönderdiği buğday yüklü üç gemi kayıp.

Gemiler Ugarit'e uğrayıp yiyecek, içecek almış. Tarhundaş-şa'nın Ura limanına varması gerekirken günlerdir haber yok. Çok ihtiyacımız var o buğdaya. Bu kışı onunla savaçtık. Buğday elimize geçmezse açlık çekileceği yanında boş yere parası ödenecek."

"Efendim, firavun Ramsi'nin bir oyun oynayacağını, sözelimi gemileri geri çevirteceğini ummuyorsunuz değil mi?"

"Hayır, ummuyorum. Umarsam da en son aklıma gelecek şey o. Bak şu mektup dün ondan geldi. Şu çizdiğim kısma bir göz at."

Kalktım, Akad diline çevrili papirüs parçasını elinden aldım. Mektup kraliçe Puduhepa'ya yazılmış. Şöyle diyor ünlü firavun Ramzi:

"Ben büyük kral, Mısır'ın ulu yöneticisi, Güneş tanrısının oğlu Ramses şöyle der: Hattinin büyük kraliçesi, kız kardeşim Puduhepa'ya de ki; Amon'un gözdesi, Mısır'ın büyük kralı Ramses iyidir. Onun evi, askerleri, savaş arabaları ve ülkesindeki her şey iyidir.

Eşim olması için gönderdiğiniz genç kerimeniz de iyidir. Güzel saatler geçiriyoruz onunla. On altıncı karım olarak haremimde ayrı bir oda ayırttım ona. Karşılığında istediğiniz üç gemi buğdayı günler günler önce göndermiştim. Elinize geçmiş olmalı. Afiyetle yiyin.

Sen, kız kardeşim iyi olasin. Büyük kral, Hatti ülkesinin kralı kardeşim de iyi olsun. Onun sarayları, oğlan evlatları, askerleri, arabaları, atları ve topraklarındaki her şey iyi olsun."

...

Tek damla yağmur düşmemiş, tarlalarımız buğday, arpa vermemişti o yaz. İçim cız etti. Demek ki, on üç yaşındaki körpecik prenses onun için verilmiş dedesi yaşındaki adama.

Sordum, “Gemiler Ugarit’e geldiklerinde buğday var mıymış içlerinde, adamların sağlam görmüşler mi Gözlak?”

“Gözden geçirilmiş, buğday doluymuş ambarları.”

“Tarhundaşsa Kralından kuşkunuz var mı tabarnam?”

“Yanlış yapacağını sanmıyorum. Koşturuyor, soruşturup duruyormuş o da.”

“Arada hangi limanlar var Gözlak?”

“Soloı var.”

“Oraya indirilmiş olamaz mı?”

“Olsaydı duyardık.”

“Peki, ne düşünüyorsunuz tabarnam, benden bir isteğiniz var mı?”

“Var. Yanına para al, savaşçı al, en iyi atları seç, o buğdayı bul. Uykularım kaçtı, onuruma dokundu bu iş.”

“Gözlak, üç limandaki gizli görevlilerin adlarını söyler misin?”

“Gel al, şu papirüste yazılı, oraya kadar yorma beni. Şu baştaki Ugaritli, ortadaki Solili, sondaki de Uralı. Onların da alt görevlileri vardır ama ben tanımam. ‘Makas gönderdi’ dersin bildiklerini söyleyeceklerdir.”

“Ne zaman gitmemi emredersiniz tabarnam?”

“Hemen, yarın. Sabah kılıç kuşanma törenini yaparız. Bitince yola çıkarsın.”

“Baş üstüne, başka bir emriniz yoksa izninizi istiyeceğim.”

“Yok, iyi geceler.”

“İyi geceler efendim, iyi geceler Gözlak.”

Kapı dışına çıkınca nöbetçi subayını istedim yanıma. “Makas gider gitmez haber verin, tabarna ile yalnız konuşacağım,” dedim. Sonra baş odanın yolunu tuttum. Üzerimi soymak isteyen hurilere engel oldum. Kulağım seste beklemeye başladım. Çok geçmedi, kapı önünde bir ses duyulmasıyla kapım açıldı. Hititli kız eğilerek, “Yüce majeste geldi komutan Arnuvanda!” dedi. Fırlayıp hazrola geçtiğim anda kapıdan girdi tabarna.

“Ne o, sen de mi korktun Gözlak’tan?” dedi gülümseyerek. Geçti yatağa oturdu. Birkaç kez sallandı. “İyiymiş yatak, rahatmış,” dedi. Gözlerini oda görevlilerine çevirdi. Üçü de yere bakıyordu. “Hanımlar gerekli özeni gösteriyorlar mı emmoğlu? Göstermiyorlarsa Makas’ınkilerle değiştireyim.” Sorularının karşılığını beklemeden, “Geçin odanıza,” dedi kızlara. “Ben çıkıncaya kadar da gelmeyin.” Kapının kapanma sesiyle sordu:

“Ne konuşmak istiyorsun benimle?”

“Efendimiz, istihbarattan kuşkulandım. Makas’ın yüzüne de bunu söylemek istemedim.”

“Ee, ne yapmak niyetindesin peki?”

“Akıllı, güçlü birkaç adamla gidip sorunu öğrenmeye çalışacağım. Öğrendikten sonra düşmanın çokluğuna göre sizden asker isteyip halledeceğim işi.”

“Aynı şeyleri düşünmüştüz. Gözlak’ın burada da adamı var. Dışarıda ne denli yararlıysa, içeride o denli tehlikeli bunlar ama ne yaparsın. Dikkat çekmesin diye ben geldim. Düşüncene katılıyorum. Gemiler alabora olmadıysa, Akçadeniz’in bir sahiline yanaşıp buğdayı indirmiştir. Görevin için her şey sınırsız sana. Komutanlık mührün sabaha hazır olacak. Şimdi dinlen,” dedi, çıktı.

Dış kapı kapandıktan sekiz on soluk sonra kızlar odama girdi. Sarışın, yeşil gözlü olan sokuldu. Yüzümü, dudağımı öperken; “Sorumluluğumuzda olan şu Baş Oda’ya majeste ilk kez ayak basıyor sayenizde, bu bir. İkincisi; majeste sorduğunda bizi şikâyet etmediniz. Üçüncüsü, pek yakışıklısınız ve dördüncüsü; biz aylardır erkek yüzü görmüyoruz,” dedi. Ne diyebilirdim, hemen işe koyuldum.

Uyandığımda güneş Boğazkale düzlüğünü ve yamaçlarını doldurmuştu. Törene geç kalmayayım diye alelacele giyinirken esmer hurim bir bardak sütle geldi. Bir bebek gibi kucağına yatırdı beni. Sağ memesindeki morluğu gösterek, “Ömrüm boyunca burada durmasını isterdim,” dedi. İki göğsü arasında tuttuğu şişeden süt içirdi. Buğday tenlisi çörek getirdi. Öteki petekli bal ile kaymak getirdi. Bebek

doyurur gibi doyurdular. Giydirdiler, gül suyu dökerek kapıya çıkardılar. Beyaz tenli olan, “Kumandan Arnuvanda, nasıl bir tehlikeye gittiğinizi biliyoruz. Gönlümüzün, aklımızın sizinle olacağını unutmayın. Sağ salım döndüğünüzde ‘Meleke ile arkadaşlarını istiyorum, dersiniz koşar geliriz. Güle güle gidin sevgili efendimiz,” dedi. Öpücüklü el sallayarak beni uğurladılar.

Yürüdüm ama şaşkınlığım üzerimdeydi. Adımı biliyorlardı, daha dün akşam onurlandırıldığım başkomutanlığım hemen öğrenilmişti ve sadece iki kişinin bildiğini sandığım görevim de dillerindeydi. Pes ettim. Demek benim huriler, huriliklerinin yanında hafiyelik de yapıyorlardı. Hemen döndüm. Kapıyı açınca, “Aa, komutanım, bir şey mi unuttunuz?” dedi Meleke. Kapıyı kapadım, üçünü de karşıma aldım.

“Söyleyin bakalım, nereye gideceğim?”

Birbirlerine baktılar fakat acemiceydi rolleri. “Ne bilelim efendimiz! Majeste nereye dediye orayadır zahir.”

“Hayır biliyorsunuz,” dedim, esmere sordum: “Tarsos’tan lapis küpe ister misin güzelim?” dedim. Bir çocuk kadar içten gülümsedi, “Siz bilirsiniz komutan Arnuvanda,” dedi. “Üçünüze de o küpeden getireceğim sonra da sizi haremime alacağım. Siz de sarayda ne konuşuluyorsa; tabarna, tavananna, Makas ne söylüyorsa bana bildireceksiniz, anlaştık mı?” dedim. Yanıt vermelerine fırsat vermeden dudaklarına sarıldım. İz bırakarak öptüm üçünü de. Tabarnanın bunlara kadınlıklarını tattıramadığını adım gibi anlamıştım. “Tamam!” dediler, sevgi mırıltılarıyla yolcu ettiler.

Saray meydanına çıkınca muhafız birlik komutanı koşarak geldi, selamını verdi. “Büyükelçileri ve rubaum temsilcilerini bekliyoruz komutanım. Hepsi tamam olduğunda yüce tabarna ile salona gireceksiniz. O nedenle beklemeniz gerekiyor,” dedi.

Aşağı yukarı volta atarken tabarna geldi. Çakı gibi bir selam verdim, yanıma sokuldu. “Başbaşa iken emmoğlumsun. Sahi, adın verilen büyük baban yüce tabarna

Arnuvanda aynı zamanda amcamın adı ya!.. Bir başkası varken ‘komutan’ diyeceğim sana. Sen de bir başkası varken ‘tabarna’ dersin tamam mı!.. Şimdi elçiler ve krallıkların temsilcileri önünde altın kılıç kuşanacaksın. Sembolik tabii, üzerinde taşırsan başına uğursuzu, kötülere çekebilirsin. Topluluk görsün yeter. Toplanmışlardır, gidelim haydi,” dedi, yürüdük.

Salona girişimiz pek abartılı duyuruldu. Tabarna için on iki mertebe sayılıp, sıra bana gelince, “kahramanlar kahramanı,” denerek başlandığında gerisini dinlemedim. Bunun bir övgü olmayıp yabancı elçilere karşı seçilmiş sözler olduğunu anlamıştım.

Tabarna ortaya çıktı. O da epeyce övdü, sonra kolumdan tutup öne çıkardı. Gülümseyerek salondakilere baktım. Yalnızca şu tümceleri söyledim: “Ülkemin barış içinde yaşaması en büyük dileğimdir. Bunun için Hitit soylularının ve komşu devlet temsilcilerinin moral yardımlarını bekliyorum,” dedim. Selam verdikten sonra bir adım geri çekildim.

Firavun ülkesinin büyükelçisi, esmer yüzlü, dazlak adam, “Akıl dolu sözler,” dedi yanındakilere. Diğerleri başlarını sallayarak onaylarken tabarna kulağıma, “Güzel konuştun,” dedi. Ellerini şaplatmasıyla sırmalı bir görevli, parıl parıl parlayan bir kılıcı tabarnaya uzattı. Tabarna kılıç kuşağını belime doladı, sonra bağını elime verip, “Kendin bağla şunu,” dedi. Bağlar bağlamaz esas duruşa geçtim. Mübaşirin bağırarak söylediği şeyleri tabarna eliyle gösterdi sadece: “Otuz şekel ağırlığında bir gümüş kupa, bir keten elbise, yüz şekel mavi, yüz şekel kırmızı erguvan yün tabarnanın armağanıdır.” O bitirince, hazır edilmiş mührü verdikten sonra büyükelçilere şunu konuştu Tabarna:

“Amcam oğlu, Venassa’nın genç rubaumu Arnuvanda bundan böyle ordularımızın başkomutanıdır. Savaş ve barış konularında benden sonra söz söyleyecek kişi odur. Hitit ülkelerinin değerli krallık temsilcileri, ona her türlü desteği vermenizi istiyorum. Komşu ülkelerin değerli elçileri, sizden de yeni komutanımızın yönetim merkezlerinizde duyuru-

rulup tanıtılmasını, yolu düşecek olursa bana gösterilmesi gereken saygıyla karşılanmasını bekliyorum. Tören bitmiştir, dağılabilirsiniz,” dedi.

Alkışlar arasında Asur büyükelçisi söz istedi: “Komutanlık ağır geldiği, devlet işleriyle birlikte götüremeyeceğiniz için mi atama yaptınız?” deyince asık bir yüzle yanıtladı: “Bu sizi ilgilendirmez büyükelçi. Daha nazik olmanızı öneririm.”

Peşinden gelmemi imledi eliyle. Baş başa kaldığımızda, “Gördün mü Asur elçisini? İç işlerimizi en çok merak eden onlar. Bir çıban gibi büyüyorlar güneydoğumuzda. Firavun Ramzi de şikayetçi bunlardan. “Aramızda ur gibiler, tetikte olalım,” diye mektup yazmış. Yeni krallarının adı Şeddat mıydı, Haddad mıydı, neydi. İşte o, sakalının her kılında altın boncuk sıralarmış. Babillum’umun aşağısındaki sıcak deniz diplerinden yakalanan pahalı incilerden dizdirirmiş ateşte yanasıca sakalına. Görgüsüz herif, n’olacak!... Bunlar gelecekte başımızı ağrıtacaklar gibi. Yanında Asur dilini iyi bilen birini bulundur.”

O sırada firavun elçisinin görüşmek istediğini söyleyen görevliye; “Beklesin!.. Şu odaya şarap ve soğuk et getirin. Komutan çıkıncaya kadar da kimse kapıyı çalmasın!” diyerek bir odaya soktu beni.

“Artık bu ülkenin gözü kulağı sensin. Gözlak’ın yaşlandığını gördün, akılda tutma yetisi azaldı. Bir hafiyenin tek sermayesi belleğidir. Ulaştıracığı bilgiyi yazıyla taşırsa tehlikeye açıktır. Ama ayrıntılarına kadar her sözü ezberinde tutup ileten hafiyenin üstüne yoktur. Ee, bunların en başındaki adam, unutmaya başlamışsa yürümez bu işler. Sana onun yetkisini de veriyorum,” dedi.

Gelen şarapla eti elleriyle sundu. “Şaşama Amcamı üzme-üştük. İyileşmesi için hekimlerimi, falcılarımı göndereceğim. Selamımı söyle. Venassa’daki işleri ehil kişilere devret. Yanına kaç kişi alacaksan al. Parayı düşünme,” dedi. Kuşak arasından çıkardığı bir keseyi uzattı. “Burada yeterince var. Hesabını istemeyeceğim senden. Grubunu hazırla ve o

gemileri bul. Gözlak da dört savaşçı vereceğini söylemişti. Dış kapıda bekleyecekler,” dedi.

“Peki, başka bir emriniz yoksa izniniz istiyorum,” diyerek huzurundan çıktım. Karmakarışık duygular içindeydim. Ne olmuştu da hastalanmıştı babam? Bunun için öfkeliydim tabernaya. Öte yandan bana güvenmesi hoşuma gitmişti. Rubaumluk vermesi yanında koca ülkenin iki numaralı adamı etmişti beni. Hem de Puruşanda ve Kaniş kralları dururken. Ama aynı zamanda zeki adammış. Kendine karşı duran üç rubaumum da en hırçınını komutan yaparak avuç içine almış oluyor. Ne zaman atımın yanına vardım, nasıl bindim, anımsamıyorum. Dış kapıya çıktığımda atlarıyla dört dev bekliyordu beni. Selama durup kendilerini tanıttılar. Sözcülerinin adı Mernuş’tu. Biri de dilsizmiş ama sağır değilmiş. Gürbüz, yakışıklı biri. “Azık aldınız mı?” dedim. “Aldık komutanım,” dedi Mernuş. Malik’le Hippos’u çağırttım, geldiler. Beze sarıp sarmaladığım altın kılıcı Hippos’a teslim ettim. Yedi atlı olarak yola düzıldük.

Atlar iyiydi. Yokuş yollarda bu ağır adamları tıslamadan taşıyordu tümü de. “Arap mı bunlar?” dedim Mernuş’a. “Evet komutanım saf kan dördü de. Sizininki de öyle,” dedi.

Beş günlük yolu üçüncü günün akşamında bitirdik. Adamların yemek ve yatak işlerine Aziyah’ı görevlendirdim. Altın kılıcı Taya’ya teslim ettikten sonra babamın yanına çıktım.

Güney Seferi

Akşam Malik’le Hippos’u çağırdım. Buğday gemilerini bulmama yardımcı olmalarını istedim. Karşılaşılabilecek tehlikeleri hatta ölebileceğimizi de anlattım. Hık mık etmeden kabul ettiler. Hiç kimseye onlar kadar güvenmiyordum çünkü. Malik, “Bir gün sonra gidelim,” diye ısrar etti. Nedenini sordum ama söylemedi. O nedenle ikinci gün sabah çıkabildik yola.

Kuşluğa kadar yokuş çıksak da yol düzeldi sonunda. Ne var ki Tuvana'ya varışımız ikinci günün akşamını buldu. Kayınbabam iki toklu kestirdi. Yıkanmamızı, dinlenmemizi sağladı. Sabahleyin alaca karanlıkta kaldırdı bizi. "Tarsos'a geceye kalmadan varacaksınız hemen yola çıkmalısınız," dedi. Zengin bir kahvaltı donatmış, bir atın zor götüreceği bir azık hazırlatmıştı. Yola çıktık, güneş doğmamıştı daha.

Taurus Dağı boğazına öğleden önce girdik. Sürekli eğitim indiğimiz için atlar fazla yorulmuyordu. Yine de karanlıkta varabildik Tarsos şehrine. Böyle uzun bir yolu ilk kez katetmiştim bir günde.

Saraya varıyorken geldiğimiz duyurulmuş. Genç kral Palliya ile yaşlı başrahip Pendipsarri bizi merdivende karşıladılar. Hititçe; "Hoş geldiniz kumandan Arnuvanda," dedi kral. İstihbaratın önemine bakın. Komutan olduğum hemen ta buraya gelmiş. Atların bakımı, beslenmesi için emirler yağdırdı. Bizler için küçük bir konak hazırlanmış, davet etti.

Sivrisineklerin uyutmadığı sıkıntılı bir geceden sonra zengin bir kahvaltıya çağrıldık. Doyar doymaz yola düştük. Bu kez güneybatıya yöneldik. Hava nemli ve sıcak. Hızlı gidemiyoruz. Yolumuza Pitura adında bir köy çıktıysa da durmadık. Öğleyi geçerekten Soloi limanına vardık. Artık Akçadeniz'e ulaşmıştık. Denizin görünümü hepimizi canlandırdı.

Hippos izin istedi. "Birini arayacağım, fazla gecikmem," dedi, gitti. Ötekiler dinlenirken limana girdim. Makas'ın verdiği ismi bulup konuştum, bir ipucu yok. Birkaç soruşturma yaptımsa da ne gemilerin ne de buğdayın izini yakalayabildim.

Hititçenin yanında pek çok dil konuşuluyordu. Arapçası işe yarayabilir, diye bu kez Malik'i aldım yanıma. Onunla da dolaştık, yine işe yarar bir ize rastlamadık. Rıhtımdaki yönetim binasının duvarına bir resim çizilmiş kocaman. Denizi maviye boyadıkları için onun yer gösterdiğini anlayabildik. İçinde bulunduğumuz Soloi limanı Kizzuvatna içindeydi ve sarıya boyanmıştı. İki karış uzaktaki Ura ise

Tarhundaşsa krallığındaydı ve yeşildi. Aradaki gri renkli, iki karış açıklıkta küçük bir ırmak ve kıyısında Lamassa adında bir liman görünüyordu.

O iki karışlık aranın ne kadar zamanda alınacağını sordum. Yaya bir tam günde, atla sabah-kuşluk arası süreceğini söylediler. Yoldaşların yanına varırken Hippos da mutlu bir yüzle geldi. “Buldum aradığımı,” dedi. Kim olduğunu sorduğumuzda yanıt vermedi, “Sonra öğrenirsiniz,” diyerek geçiştirdi. Hazırlandık, yeniden yola düştük. Akşam önünde Lamassa’ya ulaştık.

Surla çevrili bir kasaba Lamassa. Güneyi ve kuzeyi deniz. Alçak bir yarımada üzerine kurulmuş. Kapıya yanaştığımızda, “Kimliğimi açık etmeyin,” dedim yanımdakilere. Mernuş, “O zaman biz öne geçelim,” dedi. Kapı nöbetçileri, onlardaki armayı görünce soru sormadan içeri aldı hepimizi.

Kralın askerlerine, “Toplu durmayalım, kuşku çekeriz. Siz batıdaki kapıya yakın konuşlanın, biz de doğudakine. Hatta, yapabilirseniz ayrı ayrı yer tutsun her biriniz. Malik’in dağıttığı kumanyanızı alın, suyla yemeye çalışın. Bu gece şarap da, bira da içilmeyecek. Hava sıcak olduğundan yatak gerekmez. Bir köşede ya da bir sandalyede sabahlayacağız. Gözünü dört açsın herkes. Buğday taşıyan, buğday lafı eden herkesi izleyin, sonra da beni bilgilendirin. Tamam mı!” dedim.

Ses çıkmayınca yineledim. Dil ucuyla “Tamam,” dedi birisi. Sonra yağ kandillerinin güçlkle ısıttığı caddeye doğru yürüdüler. Canım sıkılmıştı hallerine. Malik, “İzin verirsiniz şunları izleyeyim kumandanım,” dedi. “Neden?” dedim. “Nedenini bilmiyorum ama güvenim yok bu adamlara,” dedi. “Dilleri pek kaba, güzel bir söz konuşmuyorlar. Seçkin asker olacaklar güya. ‘Sokarım, yırtarım’dan başka laf düşmüyor ağızlarından. Bir de, dilsiz dedikleri, konuşuyor gibi. Yol boyu üçünün sesine kulağım alıştı. Bir ara farklı bir ses işittim. Dönüp baktım, sustu herif.”

“Söylediklerin ciddi kuşkular. Emin misin?”

“Eminim. O nedenle gitmeme izin verin.”

“Ulu tanrılar!.. Peki, git bakalım. Git ama tehlikeye atılma, dikkat et!”

“Ederim,” dedi gitti Malik. Arkasından baktım bir süre. Dar cadde zor ısıtılmıştı. O nedenle bir görünüp bir kayboluyordu. Kent meydanı bol ışıklı olmalıydı. Şavkı ta yanımızdaki ağaç tepelerine vuruyordu.

Meraklandım, bir yandan sıkıldım. “Malik’in başına bir iş gelmesin, gidip bakayım,” dedim. “Olmaz,” dedi Hippos. “Siz tehlikeye hiçbir biçimde atılmamalısınız. Ben giderim ama az daha bekleyelim.”

‘Olmaz’ diye başkası söylese ağzını burnunu dağıtırdım ama bizim koca adam öyle saf, öyle sıcak söyledi ki kızmadım. Ağabeyin küçük kardeşine söylediği gibiydi sesi.

Az daha durdum, durmak denirse. Tam yürüyeceğimde Hippos öne geçti. Birkaç adım atıp durdu. Fısıltıyla, “Gelen var, herhalde o,” dedi. Bekledik. Çok geçmeden geldi Malik.

“Çok disiplinsizler komutanım,” diyerek başladı: “Meydandaki büyük dükkândan iki anfora şarap aldılar. Yine o pis lafları bağıra çağıra gittiler. Batı sur dibinde bir meyhane bulup içmeye başladılar. Evet, o dilsiz yalancıymış, bülbül gibi şakıyor herif.”

“Buğdayla ilgili bir şey görebildin mi?”

“Görmedim. Yalnız şöyle bir durum oldu: Dükkâncının birinin dudakları kalın ve esmer. Yani buralıya benzemiyor. Bozuk bir Arapçayla konuşuyor. Bizimkileri savdıktan sonra yardımcısına şöyle dedi: “Bu azmanlar Hitit sarayından olmalı. Haber ver adamlara, dikkat etsinler, kimse açık vermesin.”

“Bu uyarıda bir iş var amma ne?” dedim.

“Anlamak için yakın olmalıyız,” dedi Malik. “Yeniden gideyim, dulda bir yerden izleyeyim şunları.”

“Olmaz!” dedi yeniden Hippos. “Ben de geleceğim, tek başına tehlikeye atılmana razı olamam!”

Atların eyer örtülerini kale duvarının düzgün bir yerine serdi. “Komutanım sen şuraya uzan, uyumana bak. Biz agoraya yakın bir yerde oluruz.”

“Agora dediğin ne?”

“Kent meydanı, yani dükkânların bulunduğu ışıklı meydan.”

“Hippos’un sözünü yabana atmayalım komutanım,” dedi Malik de.

Öfkelendim. Bana çocukmuşum gibi davranmalarına çıktım: “Tanrılar aşkına, komutan ben miyim, siz misiniz? Deminden beri bana emir verdiğinizin farkında mısınız?”

Hippos gelip elimi tuttu. Üç savaşa girip komutanlığı hak etmiş bir bilekti tuttuğu ama avucu içine sığmıştı yine de. “Sana bir şey olmasın diye bedenimi siper ederim ama sen de sözlerimi kötüye yorma be komutanım. Şurada üçümüzün de kaderi aynı. Koca bir orduya hükmetmeye benzemiyor şu görev. Her an, her gün değişiyor koşullarımız. En yakınımızdaki şu altın mızraklıların hallerine baksana. Üçümüz birbirimize o kadar muhtacız ki Venassa’ya sağ salim varmanın derdine düşelim. Merak etme, orada kibar konuşmaya çalışırım. Buralarda, tehlike içindeyken söylediğim bir kardeş önerisine başka anlamlar yükleme ne olur. Ben o kadar ince değilim işte. Bir de senden en az on yaş büyüğüm, başbaşa iken bari rahat konuşalım.”

Malik kıkırdarken ben de güldüm. Sırtına şaplağı indirdim. “Tamam, tamam. Haydi gidin. Ben uyumaya çalışacağım. Uykum kaçır da sizi bulmam gerekirse üç kısa öksürükle kimliğimizi belirtelim,” dedim. Gittiler.

Uyumak için uzandım. Malik’in heybesinden berbat bir koku yayılıyordu ya aldırmadım. Başımı koyar koymaz uyumuşum. Bir uyandım, her yanımda sivrisinek vızıltısı. Elimin yüzümün kaşıntısı yüreğime vuruyor. Bir iki döndüm, olacak gibi değil. Kalktım. Gözlerimi ovalayarak meydana yürüdüm.

Sokağın da çarşının da ışıkları sönmüştü. Ta ileride bir noktadan kadınlı erkekli sesler geliyordu yalnızca. Yıldız ışığıyla yürüyordum, karşımdan biri gelse tanıyacak en açık bir belirti bile seçilmez.

Çarşıdaki dükkânın biri çalışıyordu. O da yan tahtaları kapamış, sadece ön yüzeyi açtı. İki uçta yanan fersiz iki kandilin aydınlatığı, sandalyeye oturmuş bir adamın karaltısı seçiliyordu. Tam adamın görüş alanına girecekken bir el dokundu koluma. Malik karanlığa çekti beni.

“Hippos, bizimkilere şarap götüren dükkâncı yamağını dövdü ve anforayı kırdı. Ortalık gergin. Altın mızraklılar kızıp bağırırsalar da, bizim neden olduğumuzu anlayınca homurtuyu azalttılar.”

“Nerede Hippos?”

Eliyle karanlık bir yer gösterdi. “Şurada. Dükkâncı yine şarap taşıyacak olursa engel olacak. ‘Yarın bir de sarhoşlarla uğraşmayalım’ diyor.”

Denetimin kaçtığı açtı. Ortaya çıkıp dükkâna yanaştım. Adam beni görür görmez yerelere kadar eğilip, “Hoş geldiniz komutanım!” demez mi!..

“Haydaa, adımı da söyle, gizli bir şey kalmasın bari!” dedim.

“Adınızı bilmiyorum doğrusu. Şu ilerideki adamlarınız ile iki korumanızın arasında kaldım. Onlar şarap isterler, sizinkiler karşı çıkar. Sizin bir isteğiniz yoksa dükkâni kapatacağım, evime gidip yatacağım.”

“Dükkân kendinin mi?”

“Başkasının,” diyerek içeri girdi. ‘Kimin peki?’ sorusunu duymazdan geldi. İvedice kapıyı kapatmaya girişti. Elini tuttum. “Adını söylemezsen bir yere gidemezsin,” dedim. Hititçe olmayan bir ad geveledi ağzında. “Anlamadım, açık söyle!” dedim. Yine geveleyince Malik koluma dokundu. Bırak gitsin, der gibi yaptı. Bir bildiği var herhalde diyerek salıverdim. Malik’in eline para bıraktım. Kulağına, “İri bir amfora şarap da bizim için al. Hippos’la birlikte gelin,” diyerek ayrıldım.

Çarşının ışıkları da sönmüştü. Birkaç adım ilerleyip bir evin köşesini dönünce yoldaşlarımız görüldü. Meyhane kapanmıştı. Loş bir masayı çevrelemişler, hizmet eden iki yarı çıplak kadına el şakaları yapıyorlardı. İpin ucu kaçmış-

tı ve toplanacak gibi değildi. Onları öyle bırakıp döndüm, uyuduğum yere vardım.

Birkaç soluk sonra Hippos ile Malik de geldiler. Onlara, “Geri dönüp şu meyhaneyi başına yıkmak istiyorum herifin,” deyince Malik karşı çıktı: “Şimdi olmaz komutanım,” dedi. “Burası denetimden uzak, kaçakçı dolu bir yer. Kimliğimiz biliniyor artık. Şu karanlık sokaklarda bir sürü ipten kazıktan kurtulmuş sefil yaşıyor. Bizim yoldaşlar böyle patavatsız olmasalardı belki bir ipucu bulurduk. Ama şu zamandan sonra tek bir iz bile yakalayamayız. Bari tehlikeye atılmayalım. Sabahın ışığında uğur vardır.” Çörek, pestil gibi meze çıkardı heybesinden. Hippos anforanın ağzını sıyırd. Ortaya serip içmeye başladık. Öfkeliydim, sinek uyutmuyordu bir de. Fakat, iki yudum ballı şarap rahatlat-tı.

“Yüreğim tutmuş az önce, siz de uyuyun azıcık,” dedim. Güldüler, “Yürek tutmasını geçti, epeyce uyudunuz komutanım. Sizi benim şu heybedeki koku uyuttu. Değilse bu kadar uyuyamazdınız,” dedi Malik.

“Ne var heybede? O pis koku neyin nesi?”

“Taşyağı. Taşyağı kokusunu sevmez sivrisinek.”

“Ne yapacaksın taşyağını?”

“Gerekli olabilir,” dedi. Kötü kokuyu yanına koydu. Tunç maşrapasını tepesine diker dikmez uzandı duvar üzerine. Ben de ikinci maşrapayı bitirinceye dek Hippos amforayı hafifletti. Sonra sırtını duvara dayayıp horlamaya başladı.

Başlarını bekledim bir süre. Yol serüvenimizi düşünüyor-ken yüz adım kadar ötemizde bir gölge geçer gibi oldu. Açık renk giysili bir insan kımıltısı gördüm. Hançeri, baltayı çıkarıp izlemeye durdum. Dikelsem görünebilirdim. Emekleyerek karaltıya yaklaştım. On adım yakınımıdaydı adam ama bizden yana değildi yüzü. İlgim daha da arttı. Yakındaki evin bahçe duvarını atlayınca hırsız olduğuna inandım. ‘Yakalayayım şunu’ diye düşünürken bir kadının cıvıltısı işittim yanında. Gölgeyi siperlenip baktığımda

kucaklaştıklarını, öpüştüklerini de gördüm. Kadının saçı, açık sarı olmalıydı ki yıldız ışığında parlıyordu.

Öksürsem ayrılırlardı belki. Neme lazım diyerek döndüm. Biraz sonra kadından çıktığı belli olan arzu mırıltıları dağıttı beni. Yorgunluğumu, başarısızlığımı unutturdu, Başoda'nın Meleke'leri canlandı gözümde. Bedenimin uyanmasına engel olamadım bir türlü. Hippos'un yüz adım uzağa taşan horultusu bile bozamadı bu büyüü. Ne kadar geçti bilmem, adamın karaltısını yeniden gördükten ve geldiği yerde kayboluncaya kadar baktıktan sonra kalktım, yürüdüm. Ortalığın ışıdığının, sabahın yakın olduğunun ayırdına vardım.

Gün ısıdı bizimkiler kalkmadılar. Bir boy yükseldi yine uyanmadılar. Sıkıldım, Hippos'un Agora dediği çarşıya gittim, ıpıssızdı, dükkânlar açılmamıştı daha. İnsan görünmüyordu ortalıkta. Derken bir genç adamın önündeki koyunları yaylıma götürdüğünü görüp yanına vardım.

“Dükkânlar geç mi açılır böyle?” dedim.

İyice süzdü beni. “Komutanın askerlerinden misin?” diye sordu.

“Yoo.”

“Korkmuşlar, ondan açmamışlardır. Gece öyle bir fısıltısı yayılmıştı.”

“Komutandan niye korksunlar?”

“Ne bileyim ben!” diyerek hızla uzaklaşıp sur kapısından çıkardı koyunlarını. Bizimkilerin yanına geldim. Malik uyanmıştı, Hippos'u da uyandırdım. Onlar tuvalet yeri ararken geceki kadının evine dolandım. Kapı önünü süpüren kişiye, “Kahvaltı etmemiz gerek, yediklerimizin ücretini öderim,” dedim. Adam bozuk bir Hititçeyle, “Efendilerim uyuyor. Uyandırıp söyleyeyim,” dedi, gitti.

Bana göre uzun denilecek bir zaman geçti. Köle beni dış kapıdan avluya aldı. Üst katın işlemeli parmaklıklarına dayanmış yaşlı bir adam ile açık sarı saçlı, genç bir kadın izliyordu beni. Bakışlarındaki küçümsemeyi görünce, “Ben Hitit imparatorluğu başkomutanıyım. Üç kişilik kahvaltı

istiyorum. Ücretini vereceğim. Dükkânlar kapalı olduğu için evinize geldim,” dedim. Mührümü ve baltamdaki komutanlık işaretini gösterdim.

Adamın tavrı da bakışı da değişti. “Buyurun, buyurun,” dedi. Sağına soluna emirler vererek aşağı indi. Abartılı bir selamla eğildi. “Ben tüccar Noah, emrinizdeyim!” dedi. Esmerdi adam, kalın dudakları daha da esmerdi. Beni geniş bir salona aldı. Bizim saraylardan daha zengindi donanımı.

“Arkadaşlarımı çağırayım,” diyerek kapıya yöneldiğimde önüme geçti.

“Aman efendim, istirahat buyurun, adam gönderir, getiririm kölelerinizi.”

“Kölem değil, arkadaşlarım!”

“Tamam efendim, arkadaşlarınız,” diyerek çıktı herif. Az sonra sarışın kadın girdi. Dağınık saç toplanmış, taranmıştı. Girmesiyle gül kokuları yayıldı içeri. “Hoş geldiniz komutan,” dedi kötü bir Hititçeyle. Göğüslerini ortaya çıkaran bir giysi vardı üzerinde. Siyah eteğinin yırtmacından iki kez dolgun budunu gösterdi. Sonra karşıma oturdu. Erkek düşkünü kadınlara özgü bir göz süzüşüyle gözlerime baktı.

“Kölenizin biri çok horluyor. Yatak odamın penceresini kapattırdı bu gece,” dedi.

“Siz bahçede ydiniz hanımefendi, açık havada rahatsızlık vermemiştir arkadaşım. Hatta, kimi zaman çığlıklarınız onunkini bastırıyordu,” deyince yüzü kızardı. Bacağının açık yerini kapatmasıyla kalktı. “Kahvaltınızın hazırlanmasına nezaret edeyim,” diyerek gitti.

Malik ile Hippos geldiler. Salondaki büyük masa donatıldı yiyeceklerle. Yumurtadan tereyağına, baldan üzüm sırasına pek çok yiyecek konuldu önümüze. Helva dedikleri, kuncüyle pekmez karışımını pek beğendim.

“Hayrola komutanım, sizi bu büyük denizin kıyısına getiren nedir?” dedi adam.

“Denetim,” dedim. “Hattuşa’dan burnumuza hain kokular geldi de.”

“Öyle mi? Tanrılar yardımcınız olsun.”

“Teşekkür ederim. Çarşıdaki dükkânlar niye açılmadı?”

“Kim bilir? İçkiyi fazla kaçırmışlardır. Az sonra açılır.”

“Gideceğiz. Bize bir de yolluk hazırlatın lütfen,” dedim. Önüne bir altın mina attım. “Olur mu komutanım! Fakirhanemde sizin gibi değerli bir büyüğü ağırlamanın mutluluğunu yaşarken beni küçültmeyin lütfen!” dedi.

“Sen nerelisin?” diye sormuş Malik’e. “Ugaritliyim, ya siz nerelisiniz?” deyince Malik’in hiç duymadığı bir yer söylemiş. Orada doğduğunu ama burada büyüdüğünü eklemiş.

Çıktık. “Adamın rengi ve dudak yapısı Mısırlı gibi,” dedi Malik. “Benimle konuştuğu Akadcayla Koptça karışımı bir dil. Ne bileyim?”

Hippos azığı sırtına aldı, çarşıya vardık. Dükkânlar açılmıştı ama kimse yoktu yine. Satıcıların yan gözle bizi izlemesinden büyük tedirginlik yaşadıkları belliydi. Oradan yoldaşlarımızın geceledikleri meyhaneye yürüdük.

Kanepelere uzanmış, masalara dayanmış uyuyordu dördü de. Şarap kokusu daha on adımda burnumu tıkamıştı. Meyhaneci de, kadınlar da yoktu. Altı tane amfora boşu saydım masa altlarında. Öğleye dek beklemeyi bırak, akşam bile kendilerine gelemezdi bu reziller. Bel çukurlarında taşıdıkları, kını su aygırı derisinden, iki yanı keskin, özel bir hançer taşırlardı. Eğildim, dilsizin belini yokladım, oradaydı. Çözüp aldım. Hiçbiri uyanmadan diğerlerinininki de Hippos ile Malik aldılar. Başımla, ‘Gidelim,’ dedim.

Yitik Buğday Gemileri

Çarşıda durmadık, doğruca kıyıya indik. Lamassa ırmağı kenarındaki koca bir söğüdün gölgesine oturduk. Umudum kırık. Ne yapacağımı kara kara düşünürken Hippos birden kalktı. İlerideki balıkçı kulübesine doğru sallanarak giden bir adamı işaret etti. Heybedeki amforayı aldı, adama doğru yürüdü. Bize, “Ortalıkta görünmeyin,” dedi.

Sögüt çalılarının arkasından izlemeye koyulduk. Adama yaklaşıncı ağırlaştı. Bu kez ayaklarını dolaştırarak yürümeye başladı. Öyle güzel sarhoş takliti yapıyordu ki bilmesek ‘Zom olmuş bu herif’ derdik. Sallanarak adama bir şeyler sordu. Üstü başı dökülen zayıf bir adamdı konuştuğu. Sonra içeriden bir kupa getirdi adam. Kulübenin gölgesine oturdular. Hippos’un amforasından döküp döküp içmeye koyuldular.

Dönsek mi, ne yapsak diye düşüncelere daldığım bir an Hippos’un el ettiğini gördüm. Kalktık, yanlarına vardık. Adam bizi görünce ürktü ama Hippos, “Bak şu adam çok zengin, hıkk,” diyerek beni gösterdi. “Kaybolan buğday bulunduğu için sana helalinden iki fıçı bira parası verecek, hıkk. Amma hıkk, buğday hikâyesini bir de ona anlat.”

Cebimden cüzdanı çıkardım. Gümüş şekelleri hoplattım avucumda. “İkisini burnunun ucuna tuttum. Şunlarla evin bira dolar. Doğruysa bir o kadar daha vereceğim. Yalan söylersen kemiklerini kırıp denize atarım seni,” dedim.

Gözleri parada ağır ağır anlatmaya başladı ayyağ: “Bir ay kadar oluyor. Şu ırmağın ağzına yanaştı üçü de. Hamallara bol para verip taşıttılar evlere, ambarlara. İlk defa benim de bir gümüş şekelim olmuştu o gün,” diyerek sırttı.

“Kimdi o para verip taşıtanlar?”

“Gemilerin kaptanları.”

“Tayfa yok muydu gemilerde?”

“Yoktu. Varmış da öldürölüp denize atılmışlar.”

“Tanır mısın o kaptanları? Lamassa’da mı yaşıyorlar?”

“Heye, üçü de esmer, dudakları kara. Firavun ülkesinden oldukları söyleniyor.”

“Gemiler ne oldu?”

“Batırılmış.” Eliyle açık denizi gösterdi. “Gece oraya götürmüşler. Tabanlarını delip bırakmışlar. Kayıklarla geri dönmüşler”

“Çözdün bu işi Hippos,” dedim fısıltıyla. “Gelgelelim, işin zoru yeni başlıyor. Öncelikle şu herifi elimizden kaçır-

mamalı, kaptanların adamlarından uzak tutmalıyız,” dedim. “Kolay,” dedi Hippos. “Dikelin de perde olun,” dedi, dikelidik. Ayyaşın boynunda bir yeri tutunca adamın başı göğsüne düşüverdi. “Aman, öldürmemen gerek. En sağlam tanımız o!” dedim. “Öldürmedim, bayılttım,” dedi. Ağzına bir bez tıkadı. Ellerini ve ayaklarını bağladıktan sonra kulübenin önüne çekip gözden yitirdi.

Geniş bir soluk aldım. Düşüncelerimi açıklamaya giriştim: “Durumu ayyaştan öğrendiğimizi anlayıp kaçabilirler ya da onu öldürebilirler. Bunları Firavun devleti temsilcisine teslim etmemiz gerek. O zaman müthiş bir iş başarmış olacağız. Aradıklarımızdan biri kahvaltı yaptığımız evin sahibi. Gece dükkânından şarap aldığımız ikincisi. Üçüncüsünü de öğreniriz ama takip edilmişizdir. Ayrıca bu herifle konuştuğumuz görülmüştür. Bir de altın mızraklılar var. Bu işi onlarla mı, onlarsız mı yapalım? Ne dersiniz?”

“Pişmiş aşı su katar onlar,” dedi Malik. “Kalkalım, atlarımıza binip ayrılıyormuş gibi yapalım. Karanlık çöker çekmez gelelim, kaptanların evlerini basıp götürelim.”

“Ayyaş ne olacak? Biz gider gitmez konuştururlar da öldürürlerse?” dedim.

“Önce onu sağlama alalım,” dedi Hippos. “Şurada bir kayık var. Yükleriz içine. Üstüne ot, dal koyarız. Gider şu kayalığın arkasındaki bir duldaya bağlar gelirim içki arkadaşımı.”

“Haydi öyleyse!” diyerek işe başladık. Öğle sıcığında kıyı bomboştu. Ben amaçsız geziniyormuş gibi dolaşırken Malik yardım etti. Az sonra Hippos’un kürek hışırtıları duyuldu. Hızla yol alıp umulmadık bir zamanda kayalığı döndü kayık. Biz atları hazırlarken yeniden göründü. Yola hazır olduğumuzda arkamızdan yetiştii.

Atlara bindik. Onlar bir boy arkadan gelerek resmiyeti uyguladık. Noah’ın evi yanından geçerken sessizdi ev. Çarşıya vardık. Tam kaptanın dükkânı önünde durdum. Esmer, kalın dudaklı kaptan ayaklarını uzatmış, bira içiyordu. Beni görünce yapmacık bir saygıyla, “Buyurun komu-

tan. Atınızdan inin de birer kupa ballı şarap içelim,” dedi. Yüzüne bakmadan teşekkür ettim. Akşamki yardımcısına gümüş bir şekel fırlattım. “Bizim beyler kendilerine geldiklerinde Tarsos’ta bekleyeceğimizi söyle. Şimdi gidiyoruz. Yarın akşama kadar yetişmezlerse Hattuşa’ya onlarsız gideriz,” dedim. Atı döndürdüğüm gibi sur kapısına doğru tırısaya yüklendik.

Kapı bekçilerine de gittiğimizi söyledik. Soloi yoluna doğru ilerledik. Lamassa’dan görünen son dönemeci de geçtikten sonra kıyıya saptık. Atları gizleyecek uygun bir yer ararken Hippos ayaşası getirdi. Adam halâ kendinde değildi.

“Peşimize atlı salarak gidip gitmediğimizi öğrenmek isteyebilirler. Birimiz yolu gözetleyelim,” dedim. “Tamam,” dedi Malik. Heybesini omzuna attığı gibi gözetleme yeri aramaya çıktı. Heybesi önemliydi.

“Bir de sur kapısından geri girmek var. Nasıl edeceğimizi düşünmeliyiz,” dedim Hippos’a. Yine “Kolay,” dedi. Ayaşası gösterdi. “Bunu kullanırız. Olmadı bayıltma yoluyla gireriz, kafanı yorma,” dedi her zamanki rahatlığı ile.

Çok geçmeden Malik geldi. “İki atlı salmışlar yolumuza. Doğuya doğru gittiler. İleride bir yerden geçmediğimizi öğrenirlerse tez döneceklerdir. Komutanım sizin oklarınız isabetliymiş. Birlikte gidelim,” dedi. Korkaklığından söylemiyordu bunu, cesurdu Malik. Ne var ki silahşor değildi. “Olur,” dedim. “Karnımızı doyurup gidelim. Hippos da arkadaşıyla burada beklesin.”

Kaptan Noah’ın ikramlarını yedik. Sonra kalktık, yoldan yana yürüdük. Tarhundaşsa’nın Ura kentini Tarsos’a bağlayan büyük yolun kıyısında bir yer bulup gizlendik. “Siz biraz uyuyun. Dönüşümlü bekleriz,” dedi Malik. Yemeğin ve sıcaklığın ağırlığıyla mayışıp duruyordum zaten. Uzanmamla içim geçmiş.

Malik’in sesiyle uyandım. Elime döktüğü suyla yüzümü yıkayınca gözlerim açıldı. Hemen yol kıyısındaki daha önce hazırladığımız korunağımıza indik. Ok torbasını yana koydum. Yayları gererek hazır ettim. Âlem adamdı şu Malik. O da

çıkardı silahlarını ama hiçbiri bildiklerime benzemiyordu. Sefere çıkacağımız günü erteletmesi bunları hazırlamak içinmiş meğer. Elimi tuttu baba gibi, “Yaralamak için fırlat okunu. Bu adamlar emir kulu. Öldürme zavallıları,” dedi.

Der demez yola zıpladı. Elindeki iri kaplan postunu açmasıyla atlar ürktü. Üstündeki adamları attıkları gibi geri kaçtılar. Koştum, toz toprak içinde doğrulmaya çalışan adamlara oku doğrultup yüzükoyun yatmalarını emrettim. Yattı adamlar, Malik ellerini ayaklarını bağladı. Sürüyerek aşağı indirdik. Hippos’la Ayyaş da geldiler. Ayyaş ayılmıştı, Hippos nasıl ikna ettiyse bizden biri olmuştu. Getirdiğimiz adamlara sataştı. Onlar da onu hainlikle suçlayınca araya girdim:

“Bu kaçakçılar sizi kullanmış. Lamassa’ya siz sahip çıkmalısınız,” filan diyerek epey konuştum. Baş sallayarak dinleseler de birbirlerine kinli bakışlarından söylemek istediğimi anlamadıkları hatta dinlemedikleri belliydi. Kimi insana beynini kullanmak zor geldiğinden emir dinleyen ‘Evet efendimci yapılarını hayretle görüp şaşmıştım savaşlarda. Bunlar da kaderlerine kendileri yön vermektense benim yön vermemi istiyordu sanki. Malik’e yıllar önce nasıl yön vermeyi kabul ettiremedimse, bunlara da tersine, akıl yolunu kabul ettiremeyecektim. Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu gibi, mezbahaya çalımla giden koyuna benziyordu bunlar da.

Akşamın olmasını bekledik. Karanlık çöker çökmez Lamassa’ya döndük. Sur kapısına varmadan neler yapacağımızı bir daha gözden geçirdik. Kapı önünde silahlar hazırlandı. Ayyaş, ayık bir durumda hizmet ediyordu şimdi. Hippos atının birinin boynunu tutuverince bayıldı adam. Ağzına bez tıkadı Ayyaş, el ve ayaklarını bağlamaya durdu. En arkada bunlar olurken öndeki görmedi olanları.

Kapıya vardık. Öndeki atlı, tunç kapıyı tıklattı. Göz deliğinden bakan nöbetçi, “Hayrola, Soloi’ye kadar mı takip ettiniz adamları?” diyerek sürgüyü çekti. Atının arkasına gizlenmiş olan Hippos, sol eliyle ikinci athı bayıltırken sağ

eliyle kapıyı açtı. Nöbetçinin bağırmasına zaman bırakmadan onu da bayılttı. Malik'le Ayyaş ağız kapatma, el-ayak bağlama işini hızla yürütürken ben de daldım içeri.

Yan kulübedeydi diğer nöbetçiler. Karanlık işimize pek yarıyordu. İleri çıkan Hippos parmaklarıyla üçü gösterdi. İkisini kendine, üçüncüsünü bana bırakacağını anlattı işaretlerle. Gürültüyü merak edip kapıya çıkamı çekip önüme sürdü. Onun tarif ettiği yere vurmamla bayıltım ben de. Malik gelip bağlama işine yardım ederken Hippos da bayıltmıştı adamları, ağızlarını tıkayarak el ayak bağlamaya girişti.

İşimiz biter bitmez iki kandili de söndürdük. Nöbetçilerle, atlıları kulübeye doldurduk. Ayyaş'ın başına bir nöbetçi şapkası geçirdik, eline mızrak verdik. "Az bir zamanda işimiz biter. Ondan sonra Lamassa'nın tüm biraları senin olacak. Tehlike sezersen üç kez ıslık çal," dedim. "Tamam komutanım!" dedi, yürüdük.

Tüccar Noah'ın dış kapısına vardık. Malik tıklattı kapıyı, açılmadı. Bir daha, bir daha, yine açılmadı. Yumuşak bir kadın sesiyle bişeyler söyleyince yavaşça aralandı kapı. Karanlık sokağa bir erkek başı uzandı. Uzanmasıyla çekti çıkardı adamı Hippos. Hemen ağzı kapatıldı. Malik, Arami dilinde sekiz on tümce konuşunca gevşedi adam. Sorularına yanıt verdi. Malik de bana aktardı: Noah gitmeye hazırlanmış. İki silahlı ile Ura'ya gideceklermiş. Şu an kat girişlerinde bekliyormuş adamlar.

Hangi planı uygulayalım derken ayak sesleri duyuldu yukarıdan. Bir kadın, "Apraaam!, Yine nereye girdin namussuz köle? Kapıyı boş bırakmış bak!" diyerek seslendi. Ardından, "Güle güle efendimiz," dedi birkaç kişi. Sesler alt kata inip kapıya yaklaşınca duvarın iki yanına yaslandık. Gündüz tasarladığımız üçüncü planı uygulayacaktık. Ağzımızı, burnumuzu mendille kapadık.

İlk çıkan silahlıyı bir yumrukta devirdi Hippos. İkincisi, mızrağına davranmadan onu da duvara yapıştırdı. Bağırmaya davranan grubun üzerine Malik toz kükürt püskürttü. Bağır-

mak için ağzını açanlar bağıramadı, boğulurcasına öksürmek zorunda kaldılar. Geriye kaçmaya çalışan ihtiyarı yakalayıp ensesinden tuttum. Onu da bayıltırdım Hippos'a. Savaşlarda çok adam öldürdüm, pek çoğunu bir vuruşla etkisizleştirdim ama bu bayıltma işini biliyordum.

Köleleri, hizmetçileri Apram susturdu. Aramcayla, Hititçeyle, Malik'in vaadlerini aktarınca bize karşı durmadılar, öksürüklerini dindirmeye koyuldular yalnızca. Malik'e, "İki silahlı ev sahibesini iyi saklasınlar. Bağırmasına, kaçmasına izin vermesinler. İçlerindeki kölelere yarın özgürlük belgesi verileceğini de söyle," dedim. Malik anlatırken kükürtlü bölgeden dışarı attım kendimi.

Noah'ın çantası bende, kendisi Hippos'un kollarındaydı. Gündüz keşfettiğimiz insan uğramayacak bir karanlığa götürüp bağladık. Ağız tıkacını, el ayak bağını bir daha gözden geçirdikten sonra yola çıktık.

Malik bir köle ile geldi. Birlikte dükkâncı kaptanın evine yürüdük. Şu zamana dek gürültü, patırtı olmadan başarmıştık işleri. Çarşının ışığına çıkmadan ara sokaklara girdik. Kölenin işaret ettiği eve yaklaştık. Avucuna gümüş bir şekel sıkıştırdım adamın, beklemesini söyledim. Kaptanın evi, ev değil saraydı sanki. Kandillerle, çerağlarla gündüz gibiydi çevresi. Kaptan görünmüyordu ama evin her köşesinde silahlı adamlar dikiliydi.

Bahçe çitinin arkasına çömeldik. Malik'in birinci ve ikinci planlarını peş peşe uygulama kararını aldık. Malik heybesi omzunda, köleyle birlikte gittiler. Hippos ile ben mendillerimizle ağzımızı, burnumuzu kapadık. Deri körüğü çıkardı Hippos. Haznesine kükürt doldurdu. Beklemeye başladık.

"Tapınak bu kadar uzak değildi," dediğim an, zorlu bir patlamayla irkildim. Yörenin baş tanrısı Sandon adına yapılmış tapınağın bir yanı çökmüş, yangın sarmıştı. Bir anda öyle büyük bir ışık yayıldı ki, gündüz gibi oldu kasabanın içi. Koşanın, bağırmanın hesabı yok. Kaptanın evinden koşanlar da oldu. İşte o sıra çıktı kaptan. İki silahlıyı daha gön-

derdi. “Sebebini öğrenin gelin,” dedikten sonra yeniden içeri girdi. Oh, tam istediğimiz gibiydi durum. “Aman geç kalmasa,” dediğimde yetişti Malik.

Körüğü o eline aldı. Hippos kaptanın oda kapısını gösterirken beklemesini söyledi. Ben dolanmıştım o sıra. Yangından yana bakan silahlinın arkasına geçtim. Hippos’a işaret vermemle birlikte başını düşürdüm herifin. İçeriden telaşa fırlayan kılıçlı birini daha yıktığımda yetiştiler. İkisi birden odaya daldı. Kaptanın sandığım “İmdaat,” sözü kısa sürdü. Hippos’un omzunda bahçe çitini aştığı an koşarak biri daha geldi eve. Durumun vahametini görünce ağzını açtı. Tam bağıracağı sıra ağzına sapladım oku. Duracak zaman değildi. Bizimkilere yetiştiğimde gürültü kasabayı sarmıştı.

Son hızla kapıya yürüdük. Hippos kaptanı taşırken Malik’le ben Noah’a saptık. Kendinde değildi hâlâ. Ben ellerinden, Malik ayaklarından tutarak kapıya koştuk. Ayyaş bekliyordu.

“Hippos çıktı mı,” dedim.

“Çıktı,” dedi.

“Koş, şu evdeki köle Apram’ı buraya getir. Para vereceğim size,” dedim.

Koştı, az sonra çıkıp geldiler. “Dört altın mızraklinın atları var tapınağın deniz tarafında. Onları getirirseniz ikişer gümüş şekel vereceğim,” dedim. Apram, “Şimdi orası ana baba günü. Efendi Noah’ın atlarını götürseniz,” dedi. “Olmaz,” dedim, şekelleri şıkırdattım. “İki şekel üçe çıktı. Hem de çil çil gümüş. Getirmeyecekseniz gidiyoruz,” dedim.

“Yürü lan,” dedi Ayyaş. Apram’ı kolundan çekiyorken, “Tez gelin. Yüz tane koyun önümden ne kadar zamanda geçerse o kadar bekleyeceğim,” dedim, kayboldular.

“Bir şey unuttuk, kölelerin özgürlüğünü,” dedi Malik. “Evet yahu, söz de verdik ama bu durumda olanaksız,” dedim. “Olanaklı,” dedi. “Şunlar atları getirebilirse o da çabucak halledilir.”

Koyun moyun saymadım, atların ayak seslerindeydi kulağım. Geldiklerinde yıl kadar uzun geldi bana. Paraları uzattım ellerine. Apram, “Şekel yerine özgürlük belgemi verin,” deyince, “Kasaba yöneticisinin evi nerede?” dedim. “Şurada,” dedi. “Ama başkanı yangın yerinde gördüm,” dedi. “Olsun,” dedim. “Eve götür beni.”

Malik’e, “Hazır olun,” dedim. Atın birine bindim, Apram’la sokağa saptık. İki katlı bir evin önünde durduk. Merdivenleri sıçrayarak çıktım. “Ne oluyor?” diyen birine yumruğu indirdim. “Evin kadını kim?” dedim. Orta yaşlı, kısa boylu bir kadın karşımda korkuyla büzüldü. Yanındaki genç kadına, “Kandili beri tut,” dedim. Komutanlık mührümü gösterdim. “Ben Hitit imparatorluğunun ordu komutanıyım. Kocana söyle: Batırılan üç geminin buğdayını toplayıp hazır etsin. Kısa zamanda bir Hitit taburu gelip o buğdayı götürecektir. Bir de; tüccar Noah’ın evindeki kölelerin özgürlük belgelerini versin. Dediklerimi yapmazsa, bulur parçalarını onu,” dedim. Mührü kadının beyaz giysisinin omuz başına vurdum. “Bunu görünce kocan kim olduğumu anlar,” dedim. Merdivenleri üçer beşer atlayarak ata bindim. Kapıdan çıkıyorken kasaba askerlerinin sesleri yaklaşıyordu.

Dönüş

“Gece tehlikeleri için bir planınız var mı?” dedi Malik. “Yok,” dedim. “Güneşi beklesek tehlike ikiye çıkacak. Dinlenmeden yol almalı, şu herifleri en erken zamanda Firavunun temsilcisine ulaştırmalıyız.”

“Gitmesem olmaz mı?” diyen Ayyaş’ı da aldık yanımıza. Altı insan, yedi at ile yola döşendik. Ne kadar gittik bilmem, ata karınüstü yatırılmış baygın tüccarlardan olağandışı sesler, kıpırtılar gelmeye başladı. Ağzı bağlarını çözünce yalvardılar götürmeyelim diye. Büyük paralar, altın, lapis, akik, inci verebileceklerini söylediler, kabul etmedim. “Firavunun

temsilcisi bize işkence eder, bari şuracıkta siz öldürün de yol çilesinden kurtulalım,” dediler. Ona da evet denmeyince attan kendilerini atmaya başladılar. İkinci, üçüncü atıştan sonra yeniden bayıltmak zorunda kaldık.

Soloi'ye varırken gece yarısı olmalıydı ki, sessizliğe bürünmüştü kent. Hippos, “Dün burada birini aramıştım, kimdi biliyor musunuz?” dedi.

“Ne bilelim, köle arkadaşının biriydi zahir,” dedim.

“Köle de değil, arkadaşım da değil.”

“Ne peki?”

“Kızım.”

“Nee?”

“Kızım, daha doğrusu Aspasya'nın kızı.”

“Ciddi misin koca herif?” dedi Malik.

“Elbette. Uyumamıştır, şimdi bizi bekliyordur.”

“...”

“Vay be! Ulan şu işe bak!” dedi Malik. “Kızını götürmeliyiz Aspasya'ya. Ama nasıl? Uyuyan şehre saldırarak mı? Biri de büyük komutan olmak üzere üç yasa uygulayıcısı kız mı kaçırmalı?”

“Hayır, kaçırmamalı,” dedi Hippos. “İşte o dediğin büyük komutan kentin kapısını açtırmalı. Valiyi çağırtmalı. Kızı satın alan aileyi de çağırtmalı. İstedikleri bedeli belindeki altınla ödeyip kızı babasına teslim etmeli. Sonra da babası o kumandanın ellerinden öpmeli.”

“Nasıl bulabildin kızı Hippos?” dedim.

“Satın alan adamın ismini aklıma yazmıştım. Öylece kolay buldum.”

“Peki, ne zaman düşündün bunları?”

“Dün öğleden beri hep bunu düşünüyorum. Şu kız anne-sine kavuşsun, her gün seni sırtımda gezdireyim. Aspasya'nın buradan ayrılırken yüzünü gözünü kanatarak attığı çığlıkları duysaydınız benden önce girerdiniz Soloi kapısından. Hem zaten buraya gelip de kızını bulmadığımızı anlarsa üçümüze de küser, kaybederiz onu. Küçücüktü,

şu kadarcıktı annesinin kucağından kopardıklarında. Şimdi serpilmiş, koca kız olmuş. Orada, işte şu duvarların içinde beni bekliyor. Uyumamıştır daha.”

Düşündüm, olmayacak iş değildi. Hem de bir araba bulur, şu kaptanları taşımamız kolaylaşırdı. “Sürün atları kent kapısına!” deyince koştu elime sarıldı koca adam.

Sur kapısından geçişimiz zor olmadı. “Buralarda olduğunuz söylenmişti kumandanım,” dedi nöbetçi subayı. Valiyi çağırmasını istedim. Çok geçmeden vali ve garnizon komutanı telaşla geldiler. Komutan ile Hippos’u kızın evine yolladım. Kapalı araba ile sürücü istedim validen. “Yakaladınız mı hırsızları komutanım?” dedi. “Yakaladık,” dedim.

Ballı süt ikram ettiler. İçerken aile ve kız girdi içeri. Yaşlı adam, “Gelişiniz kızımızın bahtını değiştirdi komutan. Biz yandıkça da zavallı annesi mutlu olacaktır. Yüce tanrılar onu korusun,” dedi. Sonra kıza döndü. “Güle güle git kızım. Her gün dua edeceğiz senin için,” dedi. Cebinden bir avuç para çıkarıp cebine koydu. Yaşlı kadın da bileziğini çıkardı. “Bunu annene ver,” dedi. Öptüler kızı, sonra ağlayarak gittiler.

Altın mızraklılar aklıma geldi hemen. “Kalkın, atları hazırlayın,” dedim. Garnizon komutanı, “Efendim, güvenliğinizi için Tarsos’a kadar bir bölük askerin eşlik etmesine izin verin,” dedi. Kabul ettim. Bana da bir araba hazırladılar. Atımı yedeğe bağlattım. Bindik, yola çıktık.

Bu yolculuk rahat geçti. Olumsuzluk olduysa da bana yansıtılmadı. Epeyce uyumuşum. Gün ışıyla şehre girdik. Doğruca orduvine vardık. Kaptanları hücreye kapatırdım. Soloi askerlerinin doyurulmasını emrettim. Malik, Hippos, kızı ve Ayyaş ile konukevine gittik. Kahvaltı edip yıkandıktan sonra görevliyi çağırdım. “Yüce rahiple görüşmek istediğimi bildirin kendisine. Bir de Firavun Ülkesi temsilcileri mesaiye başladıklarında haber verin,” dedim. Odama geçip uzandım.

Uyandırıldığımda daha uykumu alamamışım. Giyindim, tapınağa yürüdüm. Dış duvarı döner dönmez irikıyım, bir

gözü kör biriyle burun buruna geliverdik. Hançerime davrandığım sıra, elime bir mendil tutuşturup uzaklaştı adam. “Dur, kimsin?” demeye kalmadan yok oldu.

Beyaz mendili açınca, tavuk kaniyla yazıldığı belli şu iletiyi okudum: (Sevgili Arnuvanda. Umarım kör hizmetçimiz geç olmadan ulaşmıştır. Sana eşlik eden dört zebani seni öldürmekle görevli cellatlardanmış. Ya öldür, ya uzaklaş onlardan. Merakla dönmeni bekliyoruz. Meleke)

Abaruu !.. Dikeldim kaldım oracıkta. Tehlikedeydim, bizimkiler de tehlikedeydi, üstelik haberleri yoktu. Hemen döndüm, durumu bir çırpıda anlattım. “Tahmin ediyordum,” dedi ikisi de. “Hem de iyi planlanmış,” dedi Malik.

“Nasıl?”

“Makas mı, Gözlak mı ne karın ağrısıysa, o da bulunmasını istemiş buğdayın. Kendinden habersiz yapılan bu işi sindirememiş. Bunu cellatlarının bulabileceğine umut etmiyor tabii. Biz bulacağız, sonra da öldürüleceğiz. Buğday kaçağını cellatlar yani Makas bulmuş olacak. Sarsılan konumu sağlamlaşacak. İleride onun pisliklerini ortaya çıkarabileceğinden korktuğu için seni şimdiden silmiş olacak.”

“Peki, böyle önemli bir planı uygulayacak adamlar niye zom oluncaya kadar içtiler? Niye olay bir an önce çözülsün diye yardım etmediler?”

“Eşekliklerinden,” dedi Hippos. “Makas’ı tınmıyorlar. Bizi, daha doğrusu komutanı önemsemiyorlar. Disiplinlerini hepten yitirmişler. Bileğine güvenen birer vahşi olup çıkmışlar. Şimdi atlarını da hançerlerini de aldığımız için tabarnanın önünde bile bize saldırabilirler. Ya dövüşe hazır olalım, ya da güvenli bir yere sığınalım.”

“Siz orduevine varın, ben de rahip ile krala ziyaretimi gerçekleştireyim,” diyerek ayrıldım.

Başrahibin kraldan daha etkili olduğunu bildiğimden önce tapınağa gittim. Sevmiyordum bu iri gözlü ihtiyarı. Puhu kuşuna benzetirim onu. Galiba en çok da İhtar başrahibi olduğundan, Puduhepa’nın babası olmasından sevmiyordum. O da beni sevmiyordur besbelli. İhtar mezhepçili-

ğine karşı duran üç önemli Hitit prensinden biriydim sonuçta. Protokolde ben onun önünde olsam da yaşına hürmeten selam verip geçtim karşısına. Asıl derdim de cellatlarımıza karşı yardım istemektir.

“Hoş geldiniz kumandan,” diyerek yanını gösterdi. “Yaşlandım, uzakta oturursanız duyamayabilirim sizi,” dedi. “Buğday hırsızlarını yakalamanıza çok sevindim. Hitit İmparatorluğunun onurunu kurtardınız. Buradan yedi erkek gitmiştiniz, bir kadın dört erkekle döndünüz. Öldü mü öteki üçü?”

“Ölmemişlerdi yüce rahip,” diyerek olanları kısaca anlattım. “Hımm, yoldan çıkmış bunlar. Makas denen o yaşlı kurt da gücünü yitirmiş anlaşılır. İşte bu yüzden iyi bir şanssız Hitit sarayına,” dedi. Teşekkür ettim. Kral Palliya’yı da bilgilendirmem gerektiğini söyleyince, “Birlikte gidelim,” diyerek atlı arabasını hazırlattı.

Kral merdivende karşıladı bizi. İkimizden de çekindiği belliydi. Elini ovalayıp duruyordu karşımızda. Tehlikede olduğumuzu anlattım ilkin. Sonra buğday hırsızlarını teslim etmeme yardımcı olmasını rica ettim.

“Pek tabii, yanınızda olacağız elbette. Az sonra üç görevli sizi bulacak, Firavun elçisinden randevu alınıp halledeceksiniz birlikte. Tehlikede olmayacaksınız asla. O başbozuklar peşinize düşemeyecekler, rahat olunuz. Kalmak istediğiniz kadar kalabilirsiniz ülkemizde. Gideceğinizde de Taoros ormanlarını çıkıncaya kadar bir bölük askerin refakat etmesini öneriyorum, vahşi hayvan saldırısı için,” dedi. Başrahip de, “Gideceğiniz gün uğramayı unutmayın kumandan. Yüce tavanannaya bir yadigâr göndermek istiyorum. İşleriniz kolay gelsin. Yüce İştâr sizi korusun,” dedi kapıyı çıkıyorken. ‘Vay İştâr’ının!’ diyerek içimden, orduevi misafirhanesine vardım.

Ayyaş bir masaya, Aspasya’nın kızı diğer masaya başlarını dayamış, uyuyorlar. Hippos, Malik’in kolunu çekiştirerek soruyor: “Gece tapınakta patlattığın neciydi yahu? Tüm kasaba ayağa kalktı gürültüyle?”

Ben de merak ettiğimden yanlarına oturdum. “Üstelik yangını nasıl çıkardı?” dedim.

“Güherçile,” dedi Malik. “Mağaralardaki kaya duvarları üzerinde zamanla beyaz bir tabaka oluşur. Buna güherçile denir. İçine taşıyağı, kükürt ve reçine karıştırdığında hem patlar, hem yangın çıkarır.”

“Kötü kokulu taşıyağını bunun için mi taşıdın günlerce?”

“Evet.”

“Bunları da bilgelik okulunda mı öğrendin?”

Güldü, “Hayır, dayımdan öğrenmiştim. Yemin ettirmişti söylemeyeceğime ama,” dedi.

Malik’i dinlerken üç adam geldi yanıma. Kralın gönderdiğini söyleyerek kendilerini tanıttılar. Birlikte Firavun Ülkesi temsilciliğine vardık. Giderken yetkili bir subayı, Malik ve Ayyaş’ı aldım. Büyük bir iltifatla karşıladılar. Nil bozası ikram ettiler, içtik. ‘Kayıp buğday’ öyküsünü anlattım özetle. Sonunu şöyle bağladım:

“Saygıdeğer majeste Hattuşil dedi ki; ‘Kardeşim yüce firavun Ramzi, ülkemdeki kıtlığı savmam için buğday gönderdi ama ben onu ele geçiremedim. Geçiremedimse de buğdayı bana gönderdiği için borç biliyorum. Tutarını bildirsin, ödeyelim’ dedi. Ben bu hırsızları karşınıza getirmekle, borçtan kaçmak yolunu düşünmedim. Sadece olay doğru bilin-sin, bir daha başka hırsızlıklara meydan verilmesin istedim. Borcun tutarını bugün öğrenmemiz şart değil. Şu hırsızların dinlenmesini ve suçluluklarına kani olursanız teslim etmeyi talep ediyorum.”

“Makûl,” dedi büyükelçi. “Getirin de dinleyelim,” dedi. Hemen subayı gönderdim. Bir bölük asker ile getirildiler. Dün karşımda dik dik konuşan kaptan dağılmıştı. Noah’dan daha beterdi görünüşü.

İlkin Ayyaş’ın ifadesi alındı. Sık sık, “Yalan söylüyor, öyle değildi,” deseler de, kendi ifadelerinde çözüldüler. Birbirlerini suçlamaya başladıklarında gizli bir şey kalmadı. Yangın sırasında kaçan üçüncü kaptan hakkında tüm bilgiler öğrenildikten sonra büyükelçi konuştu:

“Son söz yüce firavunun olmakla birlikte, buğdayın size geçmediği anlaşıldığından borcu da olamaz. Teşekkür ederim komutan. Bu nankörleri getirmesen iki ülkenin arasına yoktan bir soğukluk girecekti,” dedi. Af dileyen suçlulara, “Böyle büyük devlet suçlarını af yetkim yok. Sizi ancak yüce firavun affedebilir. Ülkemize götürüleceksiniz,” dedi. Kaptanlar, oradaki turnak sökmeye başlayan firavun işken-celerini bildikleri için dizlerini tutamadılar. Yerden kaldırıldıklarında altları ıslanmıştı.

Çıktık. Devlet görevlileri ayrıldı. Soloi askerleri dönme-ye hazırlanıyordu o sıra. Komutanı çağırdım. Ayyaş’ı göstererek, “Şu adamın Lamassa’ya varmasına yardımcı olun,” dedim. Vaadettiğim şekelleri verip savdım onu da.

Yeniden orduvine vardığımda, “Düşmanınızın ömrü bu kadar olsun,” dedi Malik.

“Hayrola?” dedim.

“Altın mızraklı yoldaşlar öldürülmüş. Aşağıda, Halk Meydanında asılı dördü de. Az kalsın yetişeceklermiş bize, kent kapısında yakalanıp idam edilmişler.”

“İyi bir istihbaratı varmış Tarsos Krallığının. Hattuşa’dan daha etkiliymiş,” dedim.

“Dilsizin amma uzun dili varmış! Görmek isterseniz gidelim,” dedi Hippos.

“Hayır,” dedim. “Görmek istemiyorum.”

Para kesesini çıkardım. Birer altın mina koydum önlerine. “Aspasya’ya, Hacer’e hediye alın, boş gitmeyin ta buradan.”

O sıra Hippos’un kızı elime sarıldı. “Adım Defne. Sayenizde anneme kavuşacağım,” diyerek öpecek oldu. Çektim elimi. “Annenle kucaklaşmadan öpmeye kalkma. Daha hak etmedim teşekkürü. Ama borçluluk duyuyorsan birazını şimdi ödeyebilirsin. Hippos kızınla karuma gidip geleceğiz,” dedim, yanıtını beklemeden Defne’yle çıktık.

Kenti önceden bilirdim. Kuyumcular çarşısı “karum” adındaki büyük pazarın bir köşesindeydi. Defne’ye Meleke

ve arkadaşlarını anlattım üstü kapalı. Onlara birer yüzük söz verdiğimi ama bu işlerden anlamadığımı, seçmeye yardımcı olmasını istedim.

Türlü modelde lapis yüzüklerin yer aldığı süslü bir kutu çıkardı kuyumcu. “Senin beğenilerine bırakıyorum. Dört tane seç içinden,” dedim. Bitişik odaya geçtim. Orada akik takılar yapılıyordu. Anneme, kaynanama onlardan aldım. İşim bitince Defne’nin yanına gittim. Seçimi yapmıştı. Birini karıma, üçünü Melekelere paketlettim, çıktık.

Bizimkilerin yanlarına geldik. “Haydi, sıra sizde,” dedim.

“İstemez,” dedi Hippos. “Hediyeenin en büyüğünü götürüyorum karıma. Bir araba altın götürsem kızını görünce dönüp bakmaz.”

“Bakar, bakar,” dedi Malik. “Kızının yeri ayrı, altının yeri ayrı. Vallaha ben gidip alacağım. Yaşamında bir kez olsun hediye almamıştır garip Hacer. Haydi Defne, annenle onun arkadaşı için bize de yardımcı ol.”

“Defne!” dedim. “Aynisinden olmasın bakalım. Anlarsın ya!”

“Tabii ki efendim. Teklif etmeseler bile salt onun için gidecektim yanlarında.”

Güzel olduğu kadar akıllı bir kız Defne. Ne iyi ettik onu götürmeye karar vermekle...

“Yarın da kalmak ister misiniz?” diye gece sordum. İkisi de ‘eve gidelim’ dediler. Hippos’un gerekçesi geçerliydi, gel gör Malik de evi istiyordu. ‘Hangi ev’ demedim. Alışkanlıklar pek çok duyguyu örtebiliyordu demek ki. Kaç günün yorgunluğu, uykusuzluğu da eklenince haklı buldum onları.

Sabah krala uğradım, cellatları cezalandırdığı için teşekkür ettim. Daha sözümü bitirmeden, “Kaptanların kim oldukları ortaya çıktı komutanım. Asur için çalışan arabozucularmış,” dedi.

“Ben bilirimcilik olmasın ama kuşkum o yana ağır basıyordu benim de,” dedim.

“Evet, kuşkunuzda haklıymışsınız. Gayeleri iki büyük ülkenin arasını açmakmış. Dün gece ölmeden önce itiraf etmişler,” dedi.

Firavun işkencesi Mısır’a varmadan ta burada başlamış demek!..

Yaşlı rahibe uğradım, kızına gönderdiği armağanı aldım. Vedalaşıp ayrıldık. Bir bölük askerin korumasında yola çıktık. Pozanda çukurundan Çiftehan çermiğine vardığımızda geceydi. Orada yattık. Ertesi gün Tuvana’ya vardık. Kayınbabam bir boğayla üç koyun kestirerek yemekler yaptırdı. Askerleri doyurup yatakladı. Sabah da Tarsos’a uğurladı.

Cebine iki altın mina koydum. “Olur mu?” demesine aldırmadım. Hattuşil yine bizden toplayacaktı nasıl olsa. Kaynanama akik yüzüğün birini hediye ettim.

Askerler gittikten sonra biz de kalktık. Üçüncü günün akşamında Venassa’ya ulaştık.

Bir gün dinlendim, saraya bile uğramadım. Akşam Malik’i çağırttım. “Yarın yola çıkıp tabarnaya raporumu sunacağım. Bana eşlik et, Hippos’a dokunmayalım bu kez,” dedim. “Olur,” diyerek gitti. Az sonra annem geldi:

“Acelen ne a çocuğum! Hattuşil efendi yollarını bekleyip durmuyor zahir. Bir iki gün daha dinlensen, kent konseyine çekidüzen versen, karınla çocuğunla ilgilensen!”

“Hattuşa’dan gelince bunları daha rahat yaparım anne.”

“Öyleyse Aziyah’ı götür, başka birini götür, olmadı Hippos gitsin. Malik’i götürme. Beni hiç düşünmüyorsun. O yokken babana yemek yedirmekten, yıkamaktan helak oldum. Yeniden bir hafta daha yorma beni.”

“Bunları hep Malik’le mi yapıyordun anne? Sen yedirip sen yıkıyordun yine. Bu Malik sevdası da nereden çıktı?”

“Nee? Ne sevdasıymış bu? Bir şey mi söylemek istiyor dilin?”

“Yok, hayır, yani, hep Malik’le mi yapacaksın bu işleri? Sözün gelişi, yarın memleketine çekip giderse yine onu mu arayacaksın?”

Öfkeyle kalktı annem. “Giderse gitsin, yeraltının hanımefendisi Lelwani kucaklasın gidecekse. Dünya onunla yürümüyor. Gezin tozun o batası rüzgârlı şehirde. Birer de köle kız bulun, gelmeyin buralara! Çocuk, karı, ana, baba derdinden de kurtulursunuz!”

“Haydaa!.. Dur, otur hele. Niye bu kadar öfkелendiğini anlamadım,” dedigimde inmişti merdiveni.

Ertesi gün Aziyah’ı alarak yola çıktım. Saraya vardığımda silahlarım alınmadan tabarnanın yanına vardım. Durumu ayrıntılarıyla anlattım. Cellatlarımızın hançerleriyle, bana verdiği para kesesini masasına bıraktım.

Keseyi ne açtı, ne de baktı. Hançerin birine gözlerini dikti, bir süre konuşmadı. Sonra, “Hırsızların Asurlu olması ve senin onları Mısır büyükelçisine teslim etmen ülkemizi politik bir sıkıntıdan kurtardı. Tebrik ederim,” dedi. Az daha sustu. Kesenin yanına şişkin bir kese daha koydu. “Şunları cebine sok,” dedi. Hançerin birini elinde evirip çevirerek; “Bunların sahipleri beni koruyordu. Ordunun gözbebeği Muhafız alayındandı, seçmeydi güya. Bunlar böyleyse diğerleri ne durumda, tanrılar bilir.” Az daha sustu. “Disiplinsiz askerle savaş kazanılmaz. Kısa zamanda ordunun başına geçip talim ve tatbikat yaptırmanı istiyorum. Sınırsız yetki veriyorum sana. Kırmızı sarayın içindeki haremin ve başrahibin dışında herkesin başının üstünde baltan sallanabilir. İki, üç hafta içinde Venassa’daki işlerini tamamla. Karını da getir, devlet sarayına yerleş. Üç hafta sonra asker naralarıyla çınlamalı aşağıdaki Boğazkale düzlüğü.”

“Baş üstüne yüce tabarna. Yalnız beni düşündüren iki şey var: Birincisi Gözlak dediğiniz şu adam. Beni dün öldürmek isteyen, yarın da isteyecektir.”

“Ondan korkma, sana bir zararı dokunmaz artık.”

“Nasıl yani efendim? Görevden mi aldınız?”

“Evet, geç onu, öteki düşündüren ne?”

“Venassa’nın bensiz yönetimi konusundaki emriniz?”

“Soylu biri olması koşuluyla istediğine vekalet verebilirsin. Seçimi sana bırakıyorum.”

“Baş üstüne. Yüce tavanannaya bir armağan getirmiştin ulu rahip Pendipsarri’den. Kendisini görme şansım var mı, yoksa siz verir misiniz?”

“Kendisine ver. O da seni tebrike gelecekti,” derken kapı açıldı, tavananna içeri süzüldü. “Hoş geldiniz komutan. Hilakku’nun sıcağı ve sivrisineği umarım sizi hastalandırmamıştır,” dedi. “Hastalandırmadı yüce kraliçem. Ayrıca, kral ve yüce rahip işlerimize çok yardım ettiler, ikramlarda bulundular,” dedim. Babasının armağanını götürüp önüne koydum. Süslü kutuyu usulca açtı. Koyu kırmızı, kalın bir yakut kolye çıkardı. İkimize de gösterdikten sonra kutuya koydu. “Babamın bu güzel armağanını getirdiğiniz için teşekkür ederim. Bu gece konuğumuz olun,” dedi. Teşekkür ettim. Babamı ve çocuk özlemimi öne sürerek gitmek istediğimi bildirdim. “O halde güle güle gidin komutan. Anneniz saygıdeğer amasanga Şummuri’ye söylemeyi unutmayın ki bundan sonraki bayramlarda büyük sunumlarımı yalnızca İstar ve Ma analarımız için yapacağım. Güle güle gidin.”

Teşekkür ederek huzurlarından ayrıldım.

Kapıyı çıkınca koridoru değiştirip Baş Oda’ya saptım. Meleklerim kapıdaydı. Beni bekliyorlardı. İçeri geçtim, lapis yüzüklerini parmaklarına geçirdim. “Yaşamımı kurtarmak için...” diyerek başlayıp teşekkür edeceğim tümceleri söyletmediler. Dudaklarımı emmekten tamamlamadılar sözlerimi. Saraya göçüp geleceğimi duyunca pek sevindiler.

Meleke, “Kına yakalım kızlar. Makas domuzundan kurtulduk. Dünya yakışıklısı sevgilimiz de yakınımızda olacak. Bunlar için Ma Ana’ya adaklar sunalım.”

“Makas’a ne oldu?”

“Gebertildi. Tarsos kralı, peşinizdeki cellatları konuşutup Makas’ın kumpasını öğrenmiş. Daha siz oradayken hızlı ulaklarla heberi yetiştirmiş tabarnaya. Hemen o gece Kartal Sofrası’na götürüldü. Giderkenki çılgınlığı biz de duyduk.”

“Kartal Sofrası da neresi?”

Sarışın melek güldü. “Sen de bir yer görmemişsin a yakı-
şıklı sevgilim,” deyince Meleke azarladı: “Haddini bilerek
konuş! Komutan dünyanın pek çok yerini gezdi, gördü. Sen
nereyi bilirsin? Birkaç günde gezdiği toprakların üçte birini
bile görmedin. Senin gördüğün Kartal Sofrası’nı da komu-
tanlar, krallar bilmez elbet. Orayı bizim gibi hizmetçilere,
kölelere gösterirler ki korksunlar diye. Korksunlar da gözü
kapalı çalışsınlar diye!”

Yüzü kızaran sarışını rahatlatmak için ona sordum: “Ne
yanda bu?”

Eliyle gündoğusunu gösterdi. “Şehir surunun dışında,
koca bir kayaymış.”

Meleke, “Tabarnanın öldürülmesini istediği kişiler, cel-
latlarca orada parçalanır. Ertesi gün kemikleri bile kalmayıp
kartallarca yok edilirmiş.”

“Yine de bir işe yaramış Makas’ın kart eti?” dedim.
Konuşmamı bitirtmeden yeniden yüklendiler. Kaymak
tadındaydı üçü de ama Meleke bambaşkaydı, aklıyla öne
çıkıyordu.

Öğle yemeğini konukevinde yedik. Ertesi sabahı bekle-
meden döndük Aziyah’la.

Ay Tanrıçasının Vekili Abraham

Venassa’ya varınca müdürleri ve yazıcıları sıkı bir işe koşa-
rak evrak işlerine yüklendik. İki gün içinde tümünü bitir-
dik. Akşamı babamla geçirmeyi düşündüğüm için erkenden
eve gittim. Yıkanıp giyindikten sonra yanına vardım. Geceyi
ona ayırdığımı söyledim.

“Hoş geldin oğlum. Güzel bir gece geçireceksek evdeki
herkesi çağır,” dedi. Seslendim, “Büyük rubaum hepinizi
buraya istiyor,” dedim. Birer, ikişer geldiler. Benim yeni iç
köleler dış halkada yer alarak, yatağının çevresinde dizildik
yirmiye yakın insan.

“Hoş geldiniz,” dedi babam. “Bir daha böyle ne zaman toplanabilirsiniz bilmem. O nedenle herkesin katılmasını istedim. Aspasya, güzel kızına kavuştuğun için kutlarım seni. Onun şerefine şarap taşıyacaksın bu akşam. En iyi şaraplar içilecek hem de. Bira sevenlere malt getireceksin. Taya, Hacer ve Abba meze hazırlayın. Diğer kadınlar da katılsın, marifetlerinizi dökün ortaya. Kraliçemizi yormayın bu akşam. Hadi, tez zamanda masalar donansın!”

Bir şamatayla işe koyuldular. Birbirlerine danışarak, yardım ederek karınca gibi çalıştılar. Zevkle onları izledim. İnsan istekli çalışınca ne kadar verimli oluyor!... Tez zamanda bir orduya yetecek mezeyle, içkiyle donattılar masaları.

İlk kadehi kaldıran babam, “Sağlığımıza!” diyerek başlattı geceyi. Sonra Malik’e, “Sizin o taraflarda bedevi dedikleri çöl adamları yaşarmış. Nasıl insanlar, neyle geçinirler, kime taparlar. Anlatmamı istiyorum,” dedi.

Malik, “Bize yakın değillerdi ama nasıl yaşadıklarını gördüm,” diyerek anlatmaya koyuldu: “Köyümüz ormanlık, yeşillik içinde olduğundan çölü bilmeyiz. Hele yetiştiğim Ugarit şehri deniz sahilindedir. Geçenki buğday seferimizde öğrendim ki, Soloi de, Tarsos da, hatta Firavun ülkesi de aynı denizin kıyısındaymış. Demek ki ulu bir umman bu Akçadeniz... Her neyse, Ugarit’in gündoğusunda Asur ülkesi, onun gündoğusunda da Babillum denilen şehir devleti varmış. Buradan yola çıksak ay dönümü uzaklıktaymış orası. Hocalarımız ‘dünyanın merkezi’ derlerdi Babillum’a...”

Güzel anlatıyordu, etkileyici konuşuyordu Malik ama kadınları bir türlü sarmadı o yerler. Önce fısıltıyla başlayan söyleşileri bir ara Malik’i bastırarak kadar yükseldi. Tek kadın dinleyicisi annem de onlardan yana dönünce müdahale ettim; bitişik odaya geçebileceklerini söyledim. Öyle bir mutlulukla terk ettiler ki az bir zaman sonra kahkahaları arşa ulaştı. Boşalttıkları minderler yakınlaştırıldı, dokuz erkek pür dikkat Malik’i dinlemeye koyulduk.

“Efendimiz, bu Babillum denilen güzel şehir; bilginin, sanatın, inancın ve her bir şeyin merkeziymiş. Adı da

‘Tanrılar Kapısı’ demekmiş kendi dillerinde. Filozofi hocamız, yazıyı onların ataları olan Sümerlerin bulup yaydığını, diğer milletlerin tanrı ve tanrıçaların da oradan dağıldığını söylerdi.”

“Ne yani, Vuruşemu da, Ma da, Teşup da mı?”

“Vuruşemu değil ama Ma, Teşup, İştar, Şarruma gibi pek çok Hitit tanrısının kökeni işte o Sümer inancından gelirmiş.”

“Peki, sen ne düşünürsün bu konuda? Yani, tanrılar, Hitit tanrıları hususunda?”

“Bir köle gibi mi, yoksa kardeş gibi mi yanıt vereyim?”

“Kardeş gibi söyle bakalım!”

“Vallaha efendim, kuşlar tanrılarını seçseydi, uzun kanatlı bir kaya kartalını seçerlerdi. Sığırlar bir tanrı seçseydi, heybetli bir boğayı seçerdi kuşkusuz. Tanrı ve tanrılığa karşı olan filozofi hocam bir de şunu söylerdi: “Efendisizliğin efendisiyim!”

Birkaç soluk susuldu. Babam yeniden söze girdi:

“Söylediklerin ilginç ama bal gibi zındıklık kokuyor. Neyse... Tanrılar yoldaşı olsun, babam anlatırdı. Bir de Noah yaşamış oralarda. Dünyayı kötülüğün bastığı bir zamanda, sedir ağaçlarından bir gemi yaptırmış. Her canlıdan bir çiftini içine yerleştirdiği sırada öyle bir tufan başlamış ki günahkâr oğlunu bile bulup gemiye bindirememiş. Sonra yeryüzü görünmez olup suya garkolmuş. Böyle anlatırdı. Nasıl bir gemiymiş o?”

“Üç yüz ayak uzunluğunda, elli ayak genişliğinde ve otuz ayak yüksekliğinde, üç katlı ve bölmeli bir gemiymiş efendim. Tahtalarının arasını su almasın, diye reçineyle kapatmış.”

“Daha sonra nasıl kurtulmuş o adam?”

“Kırk gün sonra sular çekilmiş, karaya çıkmışlar.”

“Hayvanlar da çıkmış mı?” dedi Hippios.

“Çıkmıştır zahir. Gemide aç susuz kalacak değiller ya?”

“İyi de, bilmem kaç günlük gemi yolundaki Girita adasına nasıl geçti onca hayvan nesli? Oradaki eşekler, kuşlar,

yılanlar daha başka ne bileyim sivrisinekler de mi o Noah dediğin herifin gemisinden gitti yani?”

“Vallahi, orada değildim ama benim de aklım yatmıyor doğrusu.”

“Susun kâfirler!” dedi babam. Kölelere döndü, “Bunlar gibi düşünen başka kimse var mı?” diye sordu. Babamın yaptığı bir tür baskıydı. Karşı çıkmak için, “Ben varım!” dedim. “Sus, seni biliyorum. Başka?” dedi. Duruşumdan cesaret alarak önce Aziyah, sonra iki köle daha el kaldırdı.

“Zındıklar sizi... İnançsız insan olur mu yahu? Kapıdan sabah çıkarken işlerinizin kolay gitmesi için kime yakarıp kimden yardım istiyorsunuz? Hele sen söyle Hippos. Yüce tanrılar böyle güç, kuvvet vermiş. Bunun için bile dua etmeli, sunu göndermelisin onlara!”

“Dua da ettim, boğa butları da sundum ama hiçbir tanrılık yapmadı. İnancımın sarsılması gençlik yıllarıma kadar gider yüce rubaumum. Kabına sığmaz yaşlarım soygunla, korsanlıkla geçti. Canlarını yaktığımız insanlar tanrılarından yardım isterlerken hiçbirinin yardımına gelen olmazdı. Birinde, her şeyini aldığım bir balıkçı çığlık çığlığa Zeus’tan yardım istiyordu, bir an korktum. Bir an yıldırımli sopasını başıma indireceğini sandım. Ama ne geldi, ne de balıkçıya yardım etti. O zaman kuşku duymaya başladım. En son, buraya gelmeden önce evim basıldı. Köle avcıları beni bağladılar, gözümün önünde karıma tecavüz ettiler. Nerede biliyor musunuz? Poseidon’un önünde. Zeus’un kardeşi, denizcilerin tanrısı, yani bizim ulu tanrımız... Yüreğimde az da olsa inanç kalmış ki gözlerine baka baka yalvardım. Yalnızca kollarımı çözmesini istedim ondan. Başka bir şey istemedim. Kol ve ayak iplerimi çözsün de o hayvanları parçalayayım... Yapmadı, duygusuzca olanları izledi. Ne çığlıkları duydu, ne akan kanı gördü. Gemiye bindirilirken bir daha baktım kahırla. Üç martı başına konmuş, burnuna, ağzına doğru pisliyorlardı. Hah, dedim içimden. Sen buna lâıyksın ey taş yürekli taş yığını!...”

Sustu, biz de sustuk. Neden sonra genç kölelerden biri, “Ağabey, tanrı dediğimiz taş ya da kaya değildir. Onun ruhudur, görünmeyen gücüdür. Mesela şu anda bizi izliyor olabilir.”

“O ruh bir kez olsun kendini ya da gücünü göstermez mi? Çünkü yok. Var olanı da biz yarattık. Anlayacağın, tanrılar bizi değil, biz onları yarattık. Sözgelimi, bizim yörede on iki tanrılı bir inanç vardır. Ama biz denizciler bunlardan yalnızca deniz tanrısına sunu yapardık. Çünkü o gerekliydi bize. Bir başka örnek; şu koca Hitit halkı, bin tane tanrısının olduğunu söyler ama fırtına tanrısını baş tanrı yapmışlar. Niye, çünkü Hattuşa kadar rüzgârlı bir şehir yoktur... Her neyse, uzatmadan şunu söylemek isterim; Tanrılar yoktur, varsa da onları ortaya atmış olan yöneticilere hizmet eder.”

“Yeter Hippos, fazla ileri gittin!”

“Bağışlayın rubaumum. Ama şu bir gerçek. Kim neye taparsa tapsın, kimin kaç tanrısı olursa olsun, başkası buna karar vermemeli. Yani, büyük kral da olsa beni İştâr’a tapmaya zorlamamalı. İncıma kimse karışmamalı.”

“Anladık anladık, tamam. Aspasya, malt getir bana, bu şarap zıkkımını kaldır önümden. Sonra da şu kocanı sustur!” dedi.

“Baş üstüne rubaumum,” diyerek geldi Aspasya. Bira dolu cam bardağı uzattı. Sonra vardı, Hippos’un sakalından öptü. “Susturdum efendimiz, kocam artık hiç konuşmaz.”

Tümümüz alkışladık bunu. Babam da kık kık güldü. “Akıllı kadın şu Aspasya,” dedi. Sonra Malik’e döndü: “Bir de Abraham hikâyesi yaşanmış sizin oralarda. Onun hakkında neler biliyorsun?”

“Abraham da bizim oralı değil. O da gündoğumuzda Ceylan Ovası denilen bir küçük ülkenin kralıymış. Abraham’a geçmeden önce, araya kaynayan ilk sorunuzun yanıtını vereyim. Bu ünlü Babillum ve Asurya ile Akçadeniz kıyısı devletçikleri arasında koca bir çöl uzanır. Gerçi çok çok eski zamanlarda çöl değil yemyeşil ormanmış orası.

Harranlı yaşlı, kör bilge öyle söylemiş. Neyse, o çölde hayvancılık yapan kabilelere Bedevi denir.”

“Geldik ikinci sorunuzdaki Abraham’a. Bu adam hakkında çok konuşulur. Değişik hayat öyküleri anlatılır. Kimi yüceltir, tanrılar katına çıkarır. Kimi yerin dibine batırır. Bana göre en insanca olanı filozofi hocamın anlattığı. Onu aktarayım size: “

“Efendim, bu Abraham akıllı bir kral. Her kral gibi ünlenmek, ülkesini büyötmek ister tabii. Bir de kozu var ki akla zarar: Dünyanın üç büyük devleti; Hitit devleti, Firavun devleti ve Asur devleti değil mi? İşte o ünlü sacayağının tam ortasında devletçığı. Yani üç kurdun ortasında bir tilki. Kendi başına güçsüz ama kurtlar birbirine düştüğünde, kimin yanına geçerse kazandıracak. Uzatmayayım, konumunu iyi bilir Abraham.”

“Güçlü bir lider olmak için bir şeyin daha gerekli olduğunu anlar: Yönetimin yanında din yetkisini de eline almak. Bunun için Pendipsarri gibi kendini başrahip ilan eder,” deyince işaretle susturdum onu. “Osursak Hattuşa’da duyuluyor. Kelimeleri seçerek konuş,” dedim. Başıyla ‘anladım’ dedi, sonra sözünü sürdürdü.

“Velhasıl, oranın en kutsal ilahesi olan Ay Tanrıçası Sin’i tek tanrı, kendisini de onun başrahibi ilan eder. Tapınaktaki tanrı ve tanrıça yontularını kırdırır. Ayın en şavklı anında ona secde eder. Etmekle kalmaz, herkesin secde etmesini emreder. Yani, önceki Akad krallarına ve de firavunlara özenerek tanrı kral olmak ister.”

“İster ama felek Abraham’ı desteklemez. O yıllarda öyle bir kuraklık yaşanır ki bire kırk veren ovalarda buğday, arpa yetişmez olur. Ülkesini sulayan tek akarsu kurur. Üzerinde gemi yüzen koca Elefirat, denize inemeyecek kadar azalır. Uçsuz bucaksız tarlalarda ot da bitmez ki hayvan yetiştirsinler.”

“Uyku tutmaz olur Abraham’ı. Geceler boyu tanrıçası Sin’e yakarır. Sin’in henüz çıkmadığı karanlık bir gecede görölmemiş bir şeye tanık olur. Kocaman bir ateştopu ta

yukarıdan sessizce akar gider. Bu bir tansıktır, olağanüstülüktür. O güne dek böyle bir şeyi ne görmüş, ne de işitmiştir. Doğruluk, birkaç kez secdeye kapanır. Sonra düşünmeye çalışır.”

“Ateş topunun aşır gittiği yer nere ola ki? Tacirlerin söylediklerine göre orada Mekke şehri varmış. Firavunların zengin ülkesi de oraya yakındır belki,” der. Bunun bir işaret olduğunu, halkını toplayıp o yöne gitmesi gerektiğine karar verir. Sabah olunca durumu anlatır. Kendine katılanları toplar, göçmeleri gerektiğine inandırır. Geride kalanları kardeşi Harran’ın yönetiminde bırakır. Ondan sonra oraların adı da Harran adıyla söylenir.”

“Abraham, yola çıktığı halkının bir kısmını Mekke denilen o kervancı şehrine yerleştirir. Bir de tapınak yaptırır, güneş tapınağı. Oranın kadim yerlileri güneşe tapar çünkü.”

“Geri kalanını Firavun ülkesine götürür. Yalvarıp yakarak yurtluk ister firavundan. Firavun da onları hizmetinde çalıştırmak için Nil deltasının bataklık bölgesine yerleştirir. Bundan sonra haber alınmaz Abraham’dan. Orada ölüp gömüldüğü kesindir ama sonraları göklerde uçurulur neredeyse. Neymiş efendim; küçükken bunun babası tanrı heykeli yaparmış da, çocuk Abraham bunları kırmış, insan elinden çıkma diye. Harran’ın acımasız kralı Nemrut bunu mancınıkla ateşe attırmış da yanmamış. Yine doğru değil. Bir kere Nemrut diye bir kral yaşamamış Harran’da. O, eski ve zalim bir Akad kralının lakabı. Sonra, bir adamı ateşe atarsanız yanar, kesinlikle yanar. Ateş yatağı asla göle dönüşmez. Bu, savaştaki bir kahramanın kırk düşmanı birden savurup attığı gibi şişirilmiş bir söz. Bir başkasına geçelim: Karısı Hacer’le minicik oğlu Smayl’ı çölde bırakıp gider. Öteki karısı Sara’yı firavuna kızkardeşim, diye tanıtır, beğenir de karşılığında buğday verir mi diye... Kutsallık taslayan bir kral bunları yapar mı?.. Ne var ki, hep o yanlışlar anlatılır yıllardır.”

Malik, babamın uyuduğunu anlayınca konuşmasına son verdi. “Uyandırmadan dağılalım,” dedim, sessizce kalktık.

Evime varıyorken annemin ılığını işittim: “Rubaum ldüü!.. Toprak Ana onu sinesine çekti, vayy!..”

Yer Altına Yolculuk

Merdivenleri koşarak çıktım, babamın başucuna varıp yüzünü inceledim. Benim gibi genç yaştakiler leni hemen-
cecik anlayamazlar. Gel gör ki cephelerde ölen çok adam
gördüğümden yabancı değildim o sevimsiz görüntüye.
Ölmüştü babam. Umutla yüzüme bakan anneme başımı
eğerek bildirdim. Annem feryadı koparıırken Malik gözleri-
ni kapadı babamın. Çene altından mendil geçirip başına
bağladı. “Bu ne?” dedim göz imiyle. “Bağlanmazsa çene
düşer, dil sarkabilir, çirkin bir görüntüsü olur. Yüz kasları
katılaşır katılaşmaz çıkarırız,” dedi. Sabaha karşı çözdü
mendili. Gerçekten; ne çenesi ne dili sarkmıştı. Yüzünün en
güzel haliyle uyur gibiydi babam. Bundan sonraki ölülerde
bunu hep yapmamız gerektiğini söyleyeceğim çevreme.

Annem bir köşeye oturmuş iç çekerek ağlıyordu. Malik,
ölünün başına diz çökmüş, yüzüne konan sineği kovalıyor-
du. Abba, bir sicim getirip üzerine uzattı. Göbeği üstüne bir
makas koydu. “Bu ne?” dedim. “Yeraltının kötölük efendi-
leri sevgili rubaumumuzun ruhunu götürmesin diye,” dedi.

O sıra sarayın koca davulu yedi kez gümlledi. Tellal
Hamaşa’nın güç sesi sarayın damından tüm kente yayıldı:
“Eyy Venassa halkı!.. Yaşlı rubaumumuz, büyük Hitit kralı-
nın yakını ve Venassa devletinin eski kralı ulu şaşama’yı
tanrılar yanlarına almıştır!” diyerek üç kez haykırdı. Çok
geçmeden kent meydanı dolmaya, ışıklandırılmaya başlan-
dı.

O güne kadar dudak büküp geçtiğim kimi geleneklerin
hiç de önemsiz olmadıklarını orada anladım. Halk, kent ala-
nını kandiller, çerağlarla ışıklandırmış, öbek öbek toplan-
mış. Dışarı çıkıp onları izledim. Yüzlerce insanın sessizce
eski rubaumlarının evinden yana baktıklarını görünce duy-

gulandım. İçeri geçtiğimde ışık gözlerimi aldı. Demin fark etmemişim, tam kırk tane kandil yanıyor odada. Neden otuz dokuz ya da kırk bir değil de kırk, bilmem. Onca kandan dilden dışarıya öyle bir kuvvetli ışık gidiyor ki ve halkın bundan etkilenmemesi olanaksız.

Aspasya, Hacer ve Abba kapanmışlar annemin dizlerine ağıt yakıyorlar. Taya da onlar gibi görünmeye çalışıyor. Aspasya, “Anneciğim bak burada dört kızın var, üç de kızkardeşin. Biliyorum, sevgili rubaumumuzun yerini tutmayız ama...” sözlerinin gerisini dinlemeden çıktım. Kapının dışında Malik duruyordu. “Komutanım,” dedi. “Gelenekleri bilmediğimden burada dikelip duruyorum. Ne gerekiyorsa söyleyin, yapalım,” dedi. Az durdum, bir düşünce geldi aklıma.

Başımı içeri uzatarak Aspasya’yı istedim. Gözlerini sileerek dışarı çıktı Aspasya. “İçki mahzeninin anahtarını ver,” dedim. “Üzerimde değil, getireyim,” dedi. “Hayır, anneme dön, biz hallederiz,” dedim. Malik’le aşağı indik. Ona, “Git, Hippos’u bul. Ne kadar malt ve bira olduğunu öğrenip benim eve gelin,” dedim. O, Hippos’u aramaya giderken ben evime çıktım. Komutan üniformamı giydim. Altın kılıcı kuşandım. Özel hançerimi ve çift başlı baltamı kuşağıma sokup aşağı indim. O sıra ikisi de gelmiş, bekliyorlardı. Beni pür silah görünce şaşkın şaşkın baktılar. “Malt ne durumda?” dedim. “Çok var,” dedi Hippos. “Benim iç köleleri yanınıza alın, malt küplerinden sekiz on tanesini meydana yakın getirin. Ben işaret verince dağıtacaksınız.”

Onlar mahzene gider gitmez nöbetçi askeri çağırdım. “Muhafız Komutanı ile Aziyah gelsinler,” dedim. Az sonra ikisi de geldi. “Hemen, şimdi yola çıkın, Antahsum’u getirin. O gelmeden babam gömülmeyecek,” dedim. Dememle birlikte karanlığa karıştılar.

Alana çıktım. Çıkmamla birlikte halkın uğultusu kesildi. Orta yerde, bir adam kolu yüksekliğinde, dört köşe bir söylev taşı vardı. Hangi rubaumun yaptırdığı bilinmezdi. Söylev vermek isteyenler ona çıkar bağırırlardı söyleyeceklerini. O taş çıkarak bağırdım:

“Venassa Halkı!.. Ben Hitit İmparatorluğu ordu komutanı, tabarnanın amcası oğlu ve Venassa rubaumu Arnuvanda. Babam, yüce rubaum Şaşama’yı kaybettik. Onu tanrılar yanlarına aldı ama biz yaşamımızı sürdüreceğiz. Bundan sonra Venassa Krallığında benim söylediklerim yapılacak. Şimdi ilk emrimi veriyorum: “Yüce Şaşama birayı ve maltı çok severdi. Onun içtiğinden sizin de içmenizi istiyorum. Gidin evlerinizden kadeh getirin. Şaşama’nın maltını yudumlayarak onu onurlandırırım, tanrılar yanına sevgiyle göndereyim.”

Büyük bir alkıştan sonra evlerine koştular. Kimi orta boy, kimi sürahi büyüklüğündeki bira kadehiyle gelip ortada biriktiler. Bizimkilere el edince iki atın çektiği arabada on kadar bira küpüyle geldiler. Her kadeh uzatana kaliteli bira dan doldurdular. Az zamanda kent meydanı bira içip coşanlarla doldu. Derin uykulara girildiği saatlerde bile meydan cıvı cıvı kaynadı. Sarhoş olup yatanları evlerine taşıttım.

Gece yarısı eve vardığımda kandillerin yarısı sönmüktü. Bağırıp çağrılmıyordu ama sert bir tartışma yaşanıyordu. Tartışma Aspasya ve Abba ile Malik arasındaydı. Arada bir Hacer de destek oluyordu kadınlara ama annemin sesi çıkmıyordu. “Kandiller sönmemeli,” diyordu kadınlar. “Tanrıça Lelwani’nin şer kızları karanlıkta rubaumumuza saldırabilirler.” Malik de, “Bu kadar kandilin ısısı ölü bedenin bozulmasını hızlandırır,” diyerek karşı çıkıyordu. Araya girdim. “Antahsum’a haber gönderdim. O gelmeden cenaze defnedilmeyecek. Onun için serin yerde yatmalı cenaze,” dedim. Gereksiz mumları söndürttüm. Yazın sıcak gecelerinde yattığımız poyraza açık tahta köşkü hazırlattım. Malik’le Hippos oraya taşıdılar cenazeyi. Bekleyerek, arada içimiz geçerek sabahı ettik.

Devletin hızlı haberleşme yolunu kullanmasını söylemiştim komutana. O hesaba göre öğlene gelmiş olmalıydılar. Öğlen oldu gelmediler. Gün eğildi, yine gelmediler. Endişemin iyice yükseldiği sıra, karanlık önünde gelebildiler. Antahsum ağlayarak annemin odasına daldığında

Aziyah'a, "Neden geciktiniz, yollarda mı bekletildiniz?" diye sordum. "Hayır," dedi Aziyah. "Yollar pek düzenliydi. Kaniş'le buranın orta yerindeki karakolda atları değiştirdik. Tehlikeli yerler için muhafız verdiler. Armanızı gösterince her şey tıkır tıkır yürüdü. Gelgelelim Antahsum hanımım oyaladı bizi. Haberi duyduğunda epeyce kendine gelememi. Neden sonra evi altüst etmeye girişti. Kendine ait eşyaların tümünü arabalara taşıttı. Tam üç büyük araba. Şimdi yollar, gelmek üzereler."

"Kocasını evde değil miydi?"

"Değildi, hiç görünmedi."

"Anlariız nedenini," diyerek Aziyah'ı gönderdim. Az sonra Antahsum odadan çıktı. Boynuma sarılıp ağladıktan sonra yanıma oturttum. "Ne oldu?" dedim. "Lukaş'la kavga mı ettiniz?"

"Evet."

"Öğrenebilir miyim nedenini?"

"Aldattı beni. Daha doğrusu aldatmadı, harem kurmak istediğini söyledi. Razi gelmeyince, 'Sen bilirsin,' diyerek öteki kadınlara gitti. Ne zamandır eve uğramıyor."

"Para bırakıyor muydu?"

"On beş günde bir; ekmek, süt parası gönderiyordu. Almadım, geri gönderdim. Ben bunda da değilim. Eskimiş ayakkabı gibi fırlatıp attı beni. Ona dayanamıyorum."

"Çağırtayım mı? Konuşmamı ister misin?"

"İstemem. Senden çekinecek, 'olur' diyecek, sonra yeniden başkasına gidecek. Yüreğinde bittimse yanında da olmak istemem."

"..."

Gece yarısında Antahsum'un eşyaları geldi. Yatmaya hazırlanan köleler, arabaları boşaltıp hurçları taşıdıktan sonra yatabildiler.

Arcios'un arkasından doğan güneş, güz ışıklarını yayınca kalktı. Tüm kentli toplanmıştı alana. Cenazeyi hazırladı annemle. Köleler tabutu taşıdılar. Çevresini güllerle, çiçeklerle süsledi kadınlar. Rahip başucunda dua etti.

Cenazenin ardında ben, annem ve Antahsum, baş rahip, arkamızda yakınlarımız, onların arkasında halk ve en arkada köleler sıralanarak mezarlığa vardık. Tabutun dört bir yanına kilim gerdik. Ölü yıkayıcı rahiplere geri durmalarını söyleyerek kollarımı sıvadım. Görevlilerin döktüğü ılık suyla tertemiz yıkadım babamı. Banyo havlusuyla bedenini kuruladım. Görevlilerin yardımıyla kefene doladım. Sonra kilimler kaldırıldı. Merakla bakınan Venassalılara, “Babam, benim yıkamamı ve göğsüme bastırıp öyle toprağa vermemi istemişti,” dedim. Babamı kucakladım, göğsüme bastırdım. Rahiplerin hep bir ağızdan ilahi okumaları arasında mezarına dek taşdım. Başrahip geldi, elindeki petek parçasını babamın ağzına koydu. Gömülme duasına başladı. Başlamasıyla çukura indirdi Hippos ile Malik. Annemle Antahsum kullandığı özel eşyalarını kucağına koydular. Başrahip ölünün başını batıya çevirdi, ayaklarını karnına çektirerek anasının karnındaykenki duruşuna benzetti. İşaret vermesiyle herkes yaklaştı. Elleriyle, küreklerle toprak attılar üstüne. Ben kıyıp atamadım.

Babamın üzeri topraklanırken sevdiği köpeği de öldürüldü. Mezarının bir adım önüne ona da bir mezar kazılıp gömüldü. Kötü niyetle yaklaşan olursa sahibini koruyacakmış.

Babamın ölümünden iki hafta sonra Hattuşa'ya göçtüm. Varır varmaz altın mızraklıları sıkı bir disipline alarak kışla talimine giriştik.

Hakkımı fazlasıyla kullandığım için subayların eğitimini, Taya'nın gönlünü ederek Meleke'yi eve aldırمامı, tabarnayla dostluğumu anlatamayacağım ne yazık ki. Artık söz kardeşimde. Seni Antahsum'a gönderiyorum yazıcı.”

5. Bölüm

Antahsum ve Mektubu

*“Kim ki bu tabletlere zarar verirse tanrıçalar onu
İlluyanka ejderhasına versin. Kim ki koruyup yaşatırsa,
tanrıçalar gibi uzun ömürlü olsun.”*

Venassa rubatumu Antahsum

Çok şanslı biriyim Ma'nın inayetiyle. Bir kral ve kraliçenin son çocuğuyum. Ailenin tek kızı oluşum zaten başlı başına bir şans değil mi? Hitit ülkesinin en uzun bayramı Antahsum Bayramıdır. Baharın başlangıcında, Tanrıça Ma'nın bereket saçtığı, antahsum çiçeklerinin bayırları donattığı günlerde kutlarız bu şirin bayramı. İşte ben bu bayramda doğduğum için adımla annem vermiş. Ne güzel etmiş. Çok severim adımla.

Çocukluğum sevgi dolu geçti. Annemin, babamınkinin yanında kölelerimiz, yakınlarımız da çok severlerdi. Kucaktan düşmezdim hiç. Karşımdan gelen büyükler nazardan korumak isterlerdi. Onun için olsa gerek, giysilerime bolca nazar boncuğu takılı olurdu.

Genç kızlığa girdiğim yaşlarda da sürdü bu ilgi. Yüzümün güzelliği, bedenimin kusursuzluğu övülürdü hep. Ve ben ne kadar mutlu olurdum o zamanlar. Ne ki bir süre sonra bakışlardaki ve övgülerdeki ayrımı fark etmeye başla-

dım. Kadınların kıskanarak, erkeklerin hoşlanarak bakmasını sezer oldum. Sözelimi, Şumanda Amca'yla karşılaştığımızda göğüslerime ve popoma baktığını görünce erkeklere karşı, her fırsatta babama sürtünen erkek düşkünü bir kölenin yüzüme gülerken ardımdan aşağılaması da kadınlara karşı mesafeli durmayı öğretti. Bir başka deyişle, her yüze gülenin dost olmadığını o yaşlarda öğrenmiştim.

Çocukluk yıllarımı annemle babamın anlattıklarından öğrenmişsinizdir. On yedinci yaşımın Antahsum Bayramı'nda beni Kaniş'teki Amasanga Okulu'na verdiler.

Başkent Hattuşa'ya değil de, Kaniş'e verilmemin nedenini annem şöyle anlattı: Birincisi; yalnız ülkemizde değil, tüm dünyada en büyük Ma tapınağı Kaniş'teymiş. İkincisi; tabarnamız da, tavanannamız da İstar'a taptıkları için Hattuşa'daki Ma tapınağına önem verilmiyormuş. Üçüncüsünü de yakınlığıymış. "Koşucu bir at ile akşama gelebilirim buraya amma Hattuşa'ya dört günde varamam," dedi babam. "Aha Sernuş'u ancak yılda bir görebiliyoruz. Kızımdan bir yıl ayrı kalamam," demişti.

Uzatmadan o günlere döneyim de anlatayım hayat hikâyemi:

Bir bölük insan ile erkenden çıktık, gece yarısı varabildik Kaniş'e. Kral Anitta da, baş rahibe Almila da bekliyormuş yolumuzu, konuk etmek istiyorlarmış. Gücendirmemek için ikiye bölündük. Babamla askerler kralın yanısıra gittiler. Annemle ben tapınağa gideceğiz.

"Hoş geldin Ma Anamızın sevgili kızı kraliçe Şummuri. Emanet edeceğin kız, şu dünyalar güzeli hanım mı?" diyerek beni gösterdi. Güzel yüzlü, al yanaklı, iri yapılı bir kadındı Almila. "Evet anamızın vekili," dedi annem. "Onu da Toprak Ana'mızın kutsallığı sarsın istedik.

"İnanıyorum, kutsal bir Tanrıça Kızı olacak o da," dedi.

Ellerimizden tuttu. İki atın çektiği, üzeri deriyle kaplı bir arabaya bindik. Kentin sur kapısından çıktık. Epeyce gittikten sonra Arcios eteklerinde küçük bir tepeliğin önünde

durduk. Üzerinde dev birkaç ağaç karaltısı bulunan yerde tapınak mapınak görünmüyor.

Görünmüyordu ama kadınlı erkekli sesler uğulduyor bir yerden. Baş rahibe ve annemin peşi sıra birkaç adım atınca gördüm. Yerin altındaydı kapı. Basamakla iniliyordu. İki yanı çam çırasıyla aydınlanmıştı. Sekiz on adım aralıklarla duvar taşları oyulmuş, oralara bilek kalınlığında yağlı çırarlar yerleştirilmişti. Çerağcı görevliler varmış bunun için, her akşam yakıp gece yarısı söndürürlermiş.

Kapıyı görünce gülmek için kendimi zor tuttum. Yumuşak kayadan oyulmuştu kapı ve tam kadın organı biçimindeydi. Dudakları aralanmış kadın organı. Annem ne hissettiğimi anlamış ki, kolumdan çekti. “İşte kızım,” dedi. “Burası annemizin rahim ağzı. Her şeye bunun içinde can katıp yeryüzüne salar yüce Ma. Girerken dua edelim,” dedi. Yumruklarımızı çenemize tutarak ulu tanrıçanın rahmini selamladık.

Biz girince gürültü birden kesildi. Sağda solda, erkek kadın kim varsa çekinerek baş rahibeye bakıyor, yanlarından geçerken gözlerini indiriyorlardı. Onun etki gücünü ilk orada anladım. Daha sonraları; en azılı eşkıyanın o tapınağa saldıramadığını, yüce tabarnanın bile dil uzatamadığını öğrenince daha iyi anlayacaktım.

Tütsü, kâfur, buhur kokan odanın birine yatak yaptılar bize. Yerin ne kadar altındaydık bilmiyorum. Annem yatmadı, odaların ortasındaki iri kalçalı Ma idolü önünde duaya başladı. Gözlerim süzülüyorken bile hâlâ oradaydı.

Sabah çorbasından sonra tapınağı gezdirdi Almıla. Tepeciğin içi kat kat. Gece bizim yattığımız yer ikinci katmış. Kaya oyularak odalar, bölmeler yapılmış. Kimi odalar geniş, rahibe adaylarına ders veriliyor. Kimi yatak odası. Zeminde pembe perdeli odalar...

Almıla'yı gören yerlere kadar eğilip yol açıyor. O da onları kutsamadan geçmiyor. Derken babamın geldiği haber edildi. Üçümüz de aşağı indik. Tapınağa girmedi babam. Almıla'ya bir altın mina verdi yardım, diye. Sonra beni öptü,

annem de öptü, ayrıldılar. Almila'nın beni bir öğretici amasangaya teslim etmesiyle öğrenciliğim başladı.

Sonraları, üç grup olduğumuzu anladım. Üç grup kız. Erkek yok. Yalnız kat girişlerinde birer erkek, kapı görevlileri ve koruyucu var. Hepsi de iriyarı. Kat görevlileri hadım-mış Sernuş ağabeyim gibi. Gönüllü hadım. Son tohumlarını ve cinselliklerini Toprak Ana'nın rahmine atarak teslim olurlarmış hizmet için.

Benim de içinde bulunduğum grubun adı "Tanrıça Kızları ya da Öğretmen Amasanga." Tamı tamına yedi kızız. İki türlü dersimiz var. Birincisi, Ma inancını ve tapıncını öğrenmek. Daha önemlisi de kadın haklarını yerinde kullanmak, bilmeyen kadınlara öğretmek. İkincisi ev işleri. Nasıl iyi bir eş ve anne olunur? Yemek ve temizlik kuralları..vs. Üç yıl sonra bitirdiğimizde tapınaklarda maaşlı amasanga olarak çalışabileceğiz.

İkinci grup ilginç. Adları da "Tapınak Fahişeleri." Başvuran genç kızların güzel ve alımlı olanları seçiliyor. Bizim gördüğümüz dersleri onlar da görüyor ama geceleri erkekleri yataklarına almak zorundalar. Doğaldır ki aybaşı filan değillerse.

Tapınağın onca giderlerini karşılamak için kurulmuş bu düzen. Varsıl, beyefendi görünen erkekler kabul ediliyor tapınağa. Katır arabaları ile kentten geliyorlar. Zemindeki pembe perdeli odanın birinin kapısındaiken, salondaki yarı çıplak rahibe adaylarından birine el ediyor. İşini bitirdikten sonra parasını kat görevlisi hadıma ödeyip gidiyorlar. Ay yeni doğduğunda erkeklere açılan kapı, orta yere geldiğinde kapanıyor. Gece yarısından sonra da herkes uykuya geçiyor.

Tapınak Fahişeleri havalı olur. Karşılaştığımızda bizim gruba tepeden bakarlar. Ama bana gözü çarpan hemen yanıma gelir. "Çok güzelsin. Bizim gruba niye almadılar seni?" diye sorarlar. Ben de, "Bilmeem" derim saf saf. Doğrusu bilirim nedenini. Annem, baş amasangaya söylerken duymuştum: "Ağızları soğan kokan, şarap kokan erkeklerin kızını incitmelerini istemem," demişti.

Üçüncü gruptakiler kalabalık. Saymadım ama iki grubun iki katıymış. Yani otuz kadar. Tümü de boylu boslu. Kolları, bacakları güçlü. Savaşçılarmış onlar. Gece gündüz dışarıdaki ek binada talim yaparlarmış. Çın çın kılıç sesleri duyulur. Haftada bir gün bize katılıp ders dinlerler. Sürekli spor gıysisi içindedirler. Atlama, fırlatma, güreş, silah kullanma, saldırı, savunma gibi pek çok dersleri varmış. Üç yılın sonunda sınav yapılmış. Ortalama boy ve güçte erkek bir askeri yenmesi gerekirmiş güreşte ve silah kullanmada. Saçları bir karışı geçmiyor. Gözlerine girmesin diye onu da bantlıyorlar. Kargı, kılıç sallarken pek gösterişli oluyorlar. Okul bitince, diğer tapınaklara dağılıp koruma görevi üstlenecekler. Ayrıca orduda bir amasanga alayı da varmış. Pek çok savaşa katılmışlar.

Baş amasanga Almila da onlardanmış gençliğinde. İyi bir savaşçıymış. Ben de tanık oldum öyle olduğuna. Saygısızlık eden bir erkek müşteriye öyle patakladı, dışarı öyle bir fırlattı ki şaşıp kalmıştım gücüne.

Almila, annemi kırmaz. Çünkü annem “Amasanga” ünvanını hak etmiş tek rubatum, tek kraliçe. Ma tapınaklarına eli açık. Babam da öyle görününce ben ayrıcalıklı bir öğrenci oldum. Kimse beni üzmeden üç yılı bitirdim. Annem gibi Tanrıça Kızı “Amasanga” payesinin sahibi oldum.

Tapınaktaki son ayımda tanımış beni Lukaşas. Varsıl ya, yakışıklı ya, iki güne bir gelirmiş tapınağa. Geldiği gecenin birinde görmüş. Üçüncü kattaymışım o sıra. Yattığı kızıdan adımlı, kim olduğumu öğrenmiş. Ben ayrıldıktan sonra da izimi sürüp buraya, Venassa'ya gelmiş.

Bağbozumu Bayramı'ydı. Kent meydanındaki gece danslarında gözüme çarpıyordu. Çıra kütüklerinin aydınlattığı büyük ateşin çevresinde dans ederdim hep. Kent yöneticilerinin ve varsıllarının kızlarıyla birlikte olurudum. Yanıma

yaklaşa yaklaş, üçüncü akşam el ele tutuşmayı başardı. Ondan sonra ayrılmadı benden. Coşkulu bir şarkı çalındığı bir an eğilip öptü de. İlk kez öpülmüyordum ama bu öpüş öncekilerden farklıydı.

Ertesi akşam erkenden yine buldu, teklifsizce elimi tuttu. Kızmadığım gibi hoşlandım doğrusu. Yine dans ettik. Şarapla coştüğümüz bir an beni kuytuya çekti, loş karanlıkta uzun uzun öptü.

O gecedен sonra epeyce görünmedi Lukaşas.

Kara kaşlı, kara gözlü, esmer tenli, uzun boylu biri. Bura insanı gibi kısa, basık burunlu, ela gözlü değil.

Aradan bir sonbahar bir de kış geçti. Karların erimesiyle Antahsum Bayramı başladı. Aklımdan çıkmıyordu. Gezip oynasam da gözüm onu arıyordu. İkinci günün akşamı isteksizce dans ederken arkamdan iki el gözlerimi bağladı. Yasemin kokusundan onun olduğunu anladım. Nedense yasemin kokardı hep. Düşünmeden kollarına atıldım, öpüş-tük. Sabaha kadar dans ettik.

Akşam eğlencesiyle yine geldi alana. Yine dansa girdik ama bu kez daha çılgınca. Ne kadar zaman geçtiğini anımsayamadım. Gecenin bir yarısında kendimi onun kollarında buldum. Güzel, bakımlı bir ev içindeydik ama kimin eviydi bilmiyorum. Başım dumanlıydı, düşünemeyecek kadar keyifliydim.

O gece kendimi verdim Lukaşas'a. O denli yemin, vaat etmese bile reddedecek durumda değildim. Canım yandığı an bağırdı, "Karımsın artık!"

Sonra babamın ve ağabeyimin gönlünü etmesi. Annemden beni istemesi... Düğünü de biliyorsunuz, annem de Aziyah da anlatmış epeyce. Her neyse...

Düğün bitiminde kalabalık bir araba ve atlı grubuyla Kaniş'e gittik. Artık ben gelindim, yani Lukaş'ın karısı.

Evliliğimin ilk günleri için ayrıntılara girmek istemiyorum. Ne var ki bir konuyu anlatmazsam bugünkü durumu anlatmakta zorluk çekebilirim.

Bildiğiniz gibi Hititler bin tanrılarıyla övünürler. Fakat eşimin tanrısı bu kocaman binin içine girmiyordu. Ayrıydı. Anlattığına göre, büyük büyük dedesinden daha da önce, Babillum diyarının baş tanrıçası İstar'mış. Haa, bu bizim büyük kral ve kraliçenin İstar'ı değil. Öteki İstar; aşkın, sevedanın, güzelliğin yaratıcısıymış.

İnsan bir amaç için çalışır, gayret eder. Hatta bu menzil için ölebilir de. Peki, bunca çilenin ardından mutlu olmasın mı?.. İşte, o zaman o güzel tanrıça ortaya atılır; "Seviş kızım, seviş oğlum! Hayatında bunlar da olmalı," diyerek öte yakayı da göstermek istemiş insanlara.

Yıllar geçmiş. Akad, Babillum ovalarına kanallar açılmış. Tarlalar bire yüz vermeye başlamış. Bunun ayırımına varan toprak sahipleri, köleleri çalıştırıp zengin olmuşlar. Her biri bir kente yetecek kadar pirinç, buğday üretmeye başlamış.

Sonra gemiciler çıkmış ortaya. Buğday ülkesine varıp buğdayı gümüş fiyatına almış, olmayan yerde altın fiyatına satmışlar. Kuzeyden hayvan kürkü alıp güneydeki varsıllara, güneyden keten bezi alıp kuzey ülkelerine satmışlar. Tacir denmiş, tüccar denmiş onlara da.

Gümüşe, altına gark olan bu zenginler, fazla fazla köle çalıştırmaya başlamışlar. Köle kızların en güzelleriyle harem kurmuşlar. Kadınlarının evdeki sultanlıklarını sonlandırıp erkek egemen topluma geçmişler. Firavun ülkesi daha da ilerideymiş. Onlar bin yıl önceden Tanrı Oziris'i Tanrıça İzis'in önüne geçirmişlermiş.

Amasangalığım tuttu, bağışlayın. Ben kocamın inancını anlatacaktım.

İşte o Babillum İstar'ının kuzeye doğru çıktıkça adı değişmiş. Çöl krallığında Ay'a benzetilerek adı Sin olmuş. Hurri diyarında parlak yıldıza benzetilerek Sitare denilmiş

bu kez. Ta buralara; Kaniş'e, Şumaha'ya kadar gelerek adı Sauşga olmuş. Olmuş ama bura halkı onu pek bilmez. Güneyli köleler ve tüccarlar bilir ancak. Bunları kimden mi öğrendim? İlahiyat rahibemizden tabii.

Benim yakışıklı kocam da bu tanrı-tanrıçaya tapıyor. Çift cinsiyetli olduğu için böyle söyledim. Hem erkek, hem dişiymiş Sauşga. Yatak odamızın bir köşeciğini mekan tuttu. Üç karış boyunda, gümüşten, alımlı bir yontusu var. Var ya, mübareğin yumruk kadar kabarmış kadınlığı bir yanda, boyunun yarısı kadar iri, dik erkekliği bir yanda. Ninova denilen bir şehirden çok para vererek almış kocam.

“Güneyde, bu tanrıya tapınılan tapınaklara, ergenliğe adım atan gençlerden daha küçük çocuklara giriş izni verilmez. Daha kadın organı görmemiş oğlanlar ile erkeğini görmemiş genç kızlar tapınağa girdi mi, gözlerini ulu tanrının bacak arasına dikerler, muzipçe gülümserler,” diyerek anlattı Sauşsettar. O da kim, demeyin, kocamın Hurri dilindeki adı. Bana da yeni söyledi. ‘Sauşga’nın gizlediği, koruduğu’ gibi bir anlamı varmış. Memleketinde böyle seslenirlermiş. Hitit ülkesinde yabancılığının bilinmemesi için, Hitit adlarından Lukaşas’ı kullanmış uyanık kocam.

“Buna ibadet edeceğiz,” dedi Sauşsettar. “Sen uzun, dik yerine; ben yuvarlak, yarık yerine.”

“Hayır!” dedim, “Erkek cinsel organına tapmam. Ben bir Ma Kızı'yım. Başka bir tanrıya tapmam onu gücendirir.”

“Tapınağınızın kapısı neyin nesi peki?”

“Dua edilir orada yalnızca. Oturan yontusuna dua ederiz.”

“İyi, tamam, nasıl istiyorsan onu yap.”

Tapınma biçimi de bir tuhaf ki sormayın. Anlatmaktan utanacağım ama bilmeniz de gerektiğini sanıyorum. Her sabah yatağın üzerine oturtur beni. İç giysimi çıkarır, bacaklarımı aralarım. Önümde diz çökerek kadınlık organımın karşısında durur. İşaret parmaklarını dudaklarının üzerine değdirir. “Ey bereketin ilahesi!.. Yarattığın gibi koru ve kolla beni,” der, çıkar gider işine. İbadeti böyle. “Benden

önce kiminle yapıyordun bunları?” dediğimde, Sauşga yontusunu gösterdi.

Hurri denen o ülkenin birkaç şehrinde evlenme şöyle olurmuş: Evlenecek kızlar yıkanır, süslenir, tümü beyaz keten elbise giyerek tapınağın meydanında toplanırlarmış. Evlenmek isteyen erkekler de toplanırmış. En güzel kızıdan başlanarak açık arttırma ve belirli bir altın minayla isteyen erkeğe verilirmiş. Kızların, beğenmediği bir erkeğe düştüğünde karşı çıkma hakkı var mıymış, öğrenemedim. Neyse, en sona kalanlar, yani kimsenin beğenmediği, çirkin, kör, total kızlar ise, parası olmayıp da evlenemeyen oğlanlara, sakatlanmış gazilere verilir, öncekilerden toplanan paralar onlara dağıtılarak ev kurmaları sağlanırmış. İlginç...

Kocam Lukaşas tüccar. Hitit ülkesinde yün kumaş ucuz, keten ise pahalıdır. Güneyde, Asur ve Babillum ülkelerinde ise keten ucuz, yün pahalı. Buradan oraya yün kumaş gönderir, oradan keten getirtip satar. Ayrıca kuzey ülkelerinden samur, ayı, tilki postu da sattıkları arasındadır. Kervanları varmış, bilmem. Karumda üç tane büyük dükkânı varmış, görmedim. Kıskaç, çok kıskaç Lukaşas. Bir erkeğin beni görmesinden ödö kopar. Evimiz çok büyük ama çevresi kale duvarı gibi. O yokken sıkıcı geçiyor günlerim.

Aşerdiğimi annemin bir ziyaretinde öğrenebildim. Annelik ve doğum bilgim yok henüz. Hamileliğim sıkıntılı geçti. Sonunda oğlumu doğurdum. Çocuğa babasının adını vermek istedi kocam. “Olmaz, ad vermek benim hakkım,” dedim. Sesini çıkarmadan çıktı gitti.

Sürtüşmelerimiz, bana karşı ilgisizliği hamilelik döneminde başlamıştı. İkinci hamileliğimde daha çok belli etti. Akşamları geç gelmeye, kimi geceler gelmemeye başladı. Ma tapınağına gittiğini biliyordum ama başka kadınlardan korkuyordum asıl.

Kızım da doğduktan sonra üç beş gün uğramadığı oluyordu. Sevgiye, ilgiye ne kadar muhtaç olduğum o günler yoktu yanımda.

Bir gün bir kadınla çıktı geldi. “Sana yardımcı getirdim, hizmet edecek bize,” diyerek tanıttı. Adını, memleketini söylediyse de önemsemediğim için aklımda tutmadım. Ak benizli bir köleydi. Hititçeyi doğru dürüst konuşamıyordu. Üstelik fingerdeyip durmasından hoşlanmadım. Ertesi gece bitişik odadan aşk mırıltıları gelince sabahı zor ettim. “Ya bu kaltak gider bu evden ya da ben!” dedim..

Hiç bir şey olmamış gibi dinledi. “Alışmalısın,” dedi yalnızca. Kahvaltısını yaptıktan sonra kızı da alarak çıkıp gitti. “Oh, kurtuldum,” diye sevinirken üçüncü akşam iki dilber ile geldi bu kez. Çocuklarını bile öpüp koklamadan odalarına geçip işrete başladılar. Köle kıza şarap şişesi taşıttı kaç kez.

Sabah yine karşısına çıktım. “Böyle olur mu?” diyeceken ağzımı kapattı. Berbat biçimde içki kokuyordu. Sallanıyor, ayakta zor duruyordu. “Bak canım,” dedi. “Harem kurmak istiyorum. Güneyde moda bu. Ben de burada yapmak istiyorum. Dört kız olacak haremimde. Sen de ablaları, yöneticileri olacaksın. Sözü’nün üstüne söz koya...” derken ben ağzımı kapattım. “Olmayacağım o haremde. Eğer niyetin buysa, ya ben Venassa’ya giderim, ya da sen bu evi terk edersin,” dedim. Birkaç soluk düşündü. ‘Canın cehenneme’ der gibi elini salladı, döndü gitti.

Gidiş o gidiş. Nerede yattığını, kiminle olduğunu öğrenmedim. Merak etmedim. Bir şeyi anladım ki bu adamlar yaşayamazdım artık. Ana evine nasıl dönerim derken babamın öldüğü iletili. Sonrasını biliyorsunuz.

Arnavanda Yasası

Babamın ölümü üzerinden dört ay dönümü geçti. Bilmem burada huzurluyduk, bilmem Kaniş’teki ev hapishane gibi olduğundandı; Venassa’dan hiç çıkmamıştım, çocuklarım burada doğmuştu sanki. Ağabeyim Hattuşa’ya yerleşince biz de onun evini mekan tuttuk. Annem Malik ve Hacer’le kalıyordu. Bana da iki köle verdiler hizmetim için.

Kulaktan kulağa duyumlar alıyoruz. Ülkedeki tüm yabancı tüccarların vergisi arttırılmış. Kimi büyük tüccar kazan kaldırmış; “Pazarı çökertiriz, karaborsacılık patlar,” demişler. “Bir kulaç bez bile girmez Hattuşa’ya,” demişler. Kimi tamamen çekilmiş ortalıktan. Hattuşa’nın, Kaniş’in karumlarında bir iki Hitit tüccarı kalmış yalnızca. Venassa’da da duyumsar olduk. Keten bezi, zeytinyağı, sabun, susam, helva gibi pek çok şey nice zamandır gelmiyor pazara.

Venassalılar merak içindeler. “Ne olacak böyle, nasıl geçireceğiz kışı sevgili rubatumumuz?” diyorlar. Ben de, “Kışa kadar düzeler, üzölmeyin,” demekten başka söz bulamıyorum.

Bana rubatum, diyorlar annemin yerine. Ağabeyim Hattuşa’ya göçerken yönetim yetkisini anneme devretmiş. Annem iyice savsaklıyor görevini. İstek olmazsa yönetim binasına gitmiyor. Acil evrakları başkatip eve getiriyor, o da mührünü vurup savıyor. Malik ile birlikte durmadan evin orasına burasına düzenleme yapıyorlar.

Halkın sızlanmalarını anlattım bir gün. “Bari, öğleye kadar bulun. Dertlerini dinle, yardımcı ol. Yazık bu insanlara. Hem de aldığın aylığı helâl ettirirsin. İnsanlar öfkeli, homurtuları kulağıma kadar geliyor. Ağabeyimden korkmasalar alimallah kapımızı taşılayacaklar,” dedim.

“Aylık maylık umurumda değil,” dedi. “Ağabeyin gelsin de sana devredeyim şu işi. Venassa’nın dertlerine gücüm kalmadı.”

“İyi de anne, sen varken ben nasıl kraliçelik yaparım?”

“Bal gibi yaparsın. Kraliçe olmanın tek koşulu soylu olmak. O da sende fazlasıyla var.”

“Ona da eyvallah!.. Çocuklarım, onların eğitimi ne olacak, kim ilgilenecek?”

“Çocuklar benimle de kalır. Aha, yanımızda bilge biri var, o öğretir. Aspasya’nın kızı sıkılıp duruyor, üstelik üç dil biliyor Defne, o öğretir. Bana önerdiğin gibi öğleye kadar bulunursun, sonrası tüm çocuklarınla ya da istediğin biçimde yaşarsın.”

“ ... ”

“Ağabeyin krallıkları dolaşıyormuş. Yakında uğrar. O zaman söylerim, mührü alırsın.”

Prenseslikten Kraliçeliğe

Haftası dolmadan ağabeyimin Venassa'ya geleceğini duyduk. Duyduğumuzun ertesi günü altın mızraklı bir süvarinin haber etmesiyle sur kapılarını açtık. Garnizon askerini kent meydanına dizdirdim. Annemle birlikte ağabeyimi karşılayacağız.

Gözlerime inanmadım ağabeyimi görünce. Görkemli bir komutan giysisi vardı üzerinde. Omuzundan ayağına kadar, iki parmak eninde, altın bir şerit uzanıyordu üniformasında.

Ardında yüzlerce atlı gözlerinin içine bakıyordu. ‘Öl’ dese, düşünmeden ölüme atılacak gibiydi tümü de. Giyimleri düzenli, atları bakımlı, boylu poslu askerlerdi.

Bir de Venassa ordusuna baktım. Karmakarış dizilmişler, giyimlerinde bile birlik olmayan, başkomutanın altın mızraklılarına gıptayla, şaşkınlıkla bakınan insan yığınıydı.

İleri çıktık. Protokolun nasıl olması gerektiğini bilmediğimizden annemle yan yana ağabeyime doğru ilerledik. Venassa'yı temsilen imparatorluğun başkomutanını karşılayacağız. Ne yapmamız gerektiğini düşünürken ağabeyim atından atladı. Koşarak geldi; annemin ellerinden, beni kucaklayıp gözlerimden öptü. Büyük bir alkış ve sevinç sesleri yayıldı çevreye. Alanın orta yerindeki söylev taşına sıçrayarak çıktı.

“Venassalı hemşerilerim, hepimizi sevgiyle, muhabbetle selamlıyorum. Karnım aç, annemin yemekleri de soğuyor ama sizi bekletmek istemiyorum. Hemen meclis binasında toplanın. Benim kararlarımı ve sizin öğrenmek istediklerinizi ortaya dökelim. İmparatorluğun kahraman süvarilerini de Venassa komutanı götürsün, garnizonda dinlendirsın,” dedi.

“Var ol, nur ol!” naraları arasında meydan boşaldı, kısa sürede meclis binasını doldurduk. On iki kişilik kent meclisi bugün tümüyle orada, annem ortalarındaydı. Ben geride durdum.

Tıka basa salonun uğultusu bitmeyince ağabeyim dikeldi. “Beni dinleyin!” diye bağırdığında herkes sustu. “Venassa’nın yönetimi annemden kızkardeşime geçmiştir. Prenses Antahsum bundan sonra Venassa’nın yeni rubatudur, yeni kraliçesidir. Her kim ona bu konuda yardımcı olmazsa beni karşısında bulur. Bunun tersi de geçerli. Her kim kraliçe tarafından haksızlığa uğrarsa hakkını arayacak, emir subayıma aktardığı takdirde onu dinleyip gereğini yapacağım.”

Söylediği zaten uygulanmakta olduğu için beklendiği kadar alkışlanmadı.

“Venassa ordusu çok dağınık. Ordu gibi değil, amele taburu gibi. Başlarına komutan olarak sayın Şumanda’nın oğlunu atıyorum. Özgür yurttaş Aziyah da yardımcısı olacak. Böyle bilene... Şimdi sorularınıza geçebiliriz. Var mı benden öğrenmek istediğiniz başka bir şey?”

“Var komutan,” dedi zengin, yaşlı adamın biri. “Yabancı tüccarların kovulduğunu duyduk. Hatta halk arasında bu işe senin neden olduğun söylendi.”

“Ben mi neden olmuşum?”

“Evet. Sevgili Antahsum, Hurrili bir tüccarla evliydi ve kızımızı boşamıştı ya. Sen de ondan öç almak için tüm yabancıların kovulmasını istemişsin tabarnadan.”

“Babam yaşında olmasan o dilini kısaltırdım ama yine de sorunu yanıtlayacağım.”

Halk bu sorunun açıklamasını merak ediyormuş ne zamandır. Büyük salon öyle bir sessizliğe büründü ki sinek uça duyulur oldu.

“Bakın,” dedi. “Koca bir devletin politikası kardeşimin çapkın kocası yüzünden alt üst edilemez. Böyle bir şeyi ben isteseydim bile tabarna kabul etmezdi. O bilmiyor mu karumlarının ıssızlaştığını, şu malın, bu malın karaborsaya

düştüğünü. Biliyor, biliyoruz. Hattuşa'daki Pankuş meclisinin her şeyden haberi var. Meselenin özü şu: Asurlu ve Hurrili tüccarlar Hitit ülkesinin gelirine ortak olmuşlar nice yıldır. Kaniş, Hattuşa, Tuvana gibi pek çok kentimizin ticaretini ellerine geçirmişler. Yerli halkın ticaret yapmasını önlemişler. Gözü kara olanları korkutmuşlar, kimini parayla susturmuşlar. Kimini iflas ettirmişler. Zor durumda olanlara yüksek faizli borç verip işyerlerini ellerinden almışlar. Geçenlerde zehirli haçerle kendini öldüren hemşerimiz Tula, onların kurbanlarından biriydi işte. Tanrılar yanında olsun, onurlu biriydi Tula. Borcunu ödeyemeyince kızlarını köle olarak almak hem de merkep fiyatına almak istemiş keçi sakallı Ninovalı. O gibi yurttaşlarımızı ve pek çok ocağı söndüren bu yabancı tüccarlar, rakip gibi görünseler de birbirlerini hep desteklemişler. Düşündük ki böyle gitmez. Ülkeyi kurtarmak gerek bunlardan. O nedenle iş yerlerini kapattık, hesaplarına el koyduk. Ülkemize nasıl çıplak geldilerse öyle geri gönderdik.”

“Gönderdiniz ama karumlar bomboş. İnsanların her birine ihtiyacı var. Yediklerimizin giydiklerimizin ancak yarısı kendi üretimimiz. Dışarının mallarını nasıl edineceğiz?”

“Sen Şalluga değil misin, hani koyun celepliği yapan?”

“Evet, komutanım o benim.”

“Hangi kentlerde satış yapıyorsun?”

“Tuvana ile Puruşanda’da.”

“Artık işi büyüt. Yanına epeyce para al, yardımcı bul. Koyunu buradan Tarsos’a, Ura limanına götür. Oradaki koyun fiyatı buradakinin iki katı. Dış ülkelere oradan gidiyor. Tarhundaşsa’nın keçileri çok ünlü. Onları al, doğu illerine sat. Paraya para demezsin. Bu konuda biz devlet güçlerini sizlere, sizin gibi Hititli tüccarların korumasına seferber edeceğiz. Yeter ki kazanın. On şekele aldığınızı on ikiye, bilemedin on beşe satın. Amma yabancılar gibi yirmiyeye, otuza değil! Zaten defter tutacaksınız. Devlet kazancınızı bilecek. Bildikten sonra koruyacak sizi.”

Zorlu bir uğultu koptu içeride. Sevinen yüzler, ısılayan gözler çoğaldı. Ağabeyim kulağıma eğildi. “Geleceğin tüccarlarını yetiştiriyoruz, farkında mısın?” dedi, gülümsedim. Yeniden ayağa kalktı ağabeyim. Salonu susturduktan sonra şunları söyledi:

“Şalluga için söylediklerim, hayvan ticaretine bir örnek-ti. Sen, ön sıradaki, yağ satan bakkal. Sinek uçuşan dükkânında akşama dek pinekleyeceğine, on-on beş tulum tereyağı toplasan buralardan. Götürüp güney illerinde satsan. O parayla zeytinyağı, susam yağı alıp buraya getirsen daha çok kazanmaz mısın? Söylemesi benden, zeytinyağının bir amforası orada üç şekel, burada sekiz. Var mısın bu işe?”

Adam yerinden fırladı. “Varım komutanım. Madem ki yardım edeceksiniz, sonuna kadar varım!”

“Kârına zararına ortak değil devlet. Seni korumayı, dile-diğin ülkede ticaret yapmamı sağlar ancak.”

“Tamam, ben varım.”

“İyi. Kumaşla ilgilenenler, tuzla, deriyle ilgilenenler de düşünsünler bunu. Birkaç yıl sonra üç beş kervanlı, saray gibi konaklı birer büyük tüccar olmamanız için hiçbir neden yok. Düşünün. Bu işe katılmak isteyenler yarın Venassa krallık kalemine adlarını yazdırsın. Başka sorusu olan yoksa, değerli kraliçe Şummuri’nin yemeklerini soğut-mak istemiyorum.”

Büyük bir alkış koptu ağabeyime. Bilmem güvendidikle-rinden, bilmem yalakalıklarından, salonu çıkıncaya dek ellerini şaplattı Venassalılar.

Evime (onun evine) davetimi kabul etmedi. Annemin merdiven dibinde Malik karşıladı, buyur etti. Onu Aziyah’a gönderirken kulağıma fısıldadı: “Annemle sevişiyorlar.”

“Aman tanrım, ne söylüyorsun sen abi!”

“Ne zamandır hissediyordum. Şimdi iyice eminim. Bilmediğimi sanıyorlar ama böylesi daha iyi. Bildiğim anla-sılırsa bu kez orta yerde sürtünmeye başlarlar.”

“Tanrılar aşkına, nasıl bu kadar rahatsın? Bahsettiğin kadın sıradan biri değil, annemiz yahu!”

“Biliyorum annemiz olduğunu. Malik’i taparcasına seviyor. Herifi öldürmeyi kaç kez düşündüm. Öyle yapsam birden çöker. Yüzündeki yaşam sevincini görmüyor musun? Onu hayata bağlayan bizden çok Malik.”

“Abaruu, ben nasıl bakacağım bunların yüzüne ya?”

“Ben nasıl bakıyorsam sen de öyle bakacaksın. Hem de belli etmeden.”

Daha konuşacaklarım vardı ama Malik ile Aziyah geldiler. Şaşkınlığımı atamadan annemin evine çıktık.

Yemek yerken Aziyah’ı uyardı. “Amca oğlu çalışkandır, görevini iyi yapar ama kafası pek işlemez. Orduya sıkı bir çekidüzen verin. Kaytarıcı olanları hemen atın. Sesinizi ta uzaktan da duysalar derhal hazrola geçmeliler. İyi yapılmayan ya da uygulanamayan, ters düştüğünüz kararlar olacaktır. Çekinme emmioğlundan. Maaşınız da dolgun ödenecek. Ha, Malik sen de ara sıra uğra yanlarına. Yanlış gördüğün durumlarda Aziyah’ı uyar, yardımcı ol.”

“Olayım da, ben ne anlarım komutanlıktan, asker eğitiminden efendim?”

“Anladığın yeter. Doydunsa kalk, Hippos’u bul getir.”

“Başüstüne!” diyerek kalktı Malik. Annem, “Acelen ne a oğlum. Karnınız doyduktan sonra yapsanıza şu işleri. Bak, adamın lokması ağzında kaldı.”

İçimden, ‘Vaaay, anneciğim vay!’ derken abimin imalı bakışlarıyla karşılaştım. Her gün olan bu işleri nasıl sezmemişim bunca zaman?.. Aptalın biriyim ben. Az önce en sevdiği iki erkeğe sofraya düzerkenki genç kız coşkusu şimdi anlayabiliyorum daha.

Hippos’la Malik girdiler içeri. Hippos abimi kucaklayıp saçlarından öptü. Sofraya oturmayı kabul etmedi, koca bir sazanı yeni bitirdiğini söyledi.

Abim adamlara döndü. “İkinize de gereksinimim var. Birkaç gün benimle olacaksınız. Birkaç gün dedimse on günü de bulabilir. Aspasya’ya durumu anlat Hippos. Çanta hazırlasın. Yamçıyla yedek çizmeyi unutmayın. Sen de hazırlan Malik.”

“Malik gitmese olmaz mı?” dedi annem. “İrmağa bakan şu odanın taban tahtaları çakılacak. Yerine birini bulamaz mısın?”

“Bulamam anne!” diyerek çıkıştı abim. “Şimdi senin o odan için dülgerleri, naccarları yağıdırırım, birkaç solukta bitirtirim. Ama Malik’in yapacağını o adamlara yaptıramam!”

Sustu annem. Sustu ya, bu kadar açık verilir mi, diye şaşkınlığım arttı da arttı. Abim dışarı çıktığında kapı aralığından annemin çanta hazırladığını gördüm. Deri çantaya don, gömlek yerleştiriyordu Malik’in karısıymış gibi.

Haberleşmenin, istihbaratın önemini orada kavradım. Abimin istihbaratçısı çoktu, öyle biliyordu ev içinde dönenleri. Ben de hemen küçük bir şebeke kurmaya karar verdim. Çocukluğundan beri bana delicesine aşık olan, ölüme salsam bile gülerек gidecek biri var, Borşa. Uzak akraba da olsa soylu sayıldığı için benimle görünmesi yadırganmaz. Çağırdım, polis şefim olup olmayacağını sordum. “Yanında olayım da istersen keçi çobanın olayım,” dedi. “O zaman ilkin güvenilir, emrimizden çıkmayacak üç kişi daha bul yanına. Ondandır önce; Malik ile Hippos’u abim nereye götürüyor, onu öğren,” dedim. “Başüstüne,” diyerek fırladı.

Venassa surlarını çınlatan asker sesi, gideceklerinin işaretiydi. Onbaşlıların, ellibaşlıların, yüzbaşlıların komutları yankılanıyordu.

Az sonra üçü de geldi. Abimi uzun uzun öpüp kucakladı annem. “Çok özletme, arada çıkıver gel,” dedi. Malik ile Hippos’a ellerini öptürdü. Beni kucakladı abim. “Cesur yönet şu krallığı. Kimseden korkma. Sağ olduğum müddetçe kimse seni üzemez, üzmeyecek,” dedi. Gözlerimden öper öpmez merdivene yöneldi. Ötekiler kraliçeye verilen selam için eğildiklerinde durdurdum. “Siz de öpün gözlerimden,” dedim. Gülümsediler, bir ağabey şefkatiyle onlar da öptükten sonra abimin peşine koştular.

Komut sesleri, at kışnemeleri uzaklaşır uzaklaşmaz Borşa göründü aşağıda. Hemen indim, evimden yana çağırdım

onu. Bahçe kapısından girer girmez, “Ne öğrenebildin?” dedim. Anlattı Borşa:

“Buraya, vedaya gelmezden önce, yönetim odasının birinde gördüm üçünü. Yaklaşabildiğim, sokulabildiğim kadar ilerledim. Altın mızraklı iki dev kapıyı tutmuş, yaklaştırmaz. Olmadık maskaralık yaparak kulağımı verip şunları duyabildim:

Malik, “Bunun için bize ne gerek var komutanım. Dışarıdaki ızbandutlardan beş on kişi götürdün mü her şeyi halledersin. Onlar bizden daha dövüşçü.”

“Uzun etme. Gidesin yok mu? Annemin yanında mı kalasın var? Açık söyle!”

“Gitmek değil sorun, ikinizle cehenneme bile giderim.”

“Eee?”

“E’si, adam öldürmek değil benim işim. Ha, birlikte giderim, yoldaş da olayım ama hançer kullandırmayın bana!”

“Anlaştık öyleyse. Hançer saplama zevkini kimseye vermek istemem. Yoldaş ol yeter. Hippos senin bir itirazın var mı?”

“Yok. Ne zamandır elim kaşınıyordu.”

“Başka söz konuşmadılar. Kapı açıldı, çıktılar. Onlar sarayı terkettikten sonra gelebildim,” dedi. Teşekkür ederek gönderdim Borşa’yı. Oracığa oturup tartmaya başladım: Biri öldürülecekti ama kim? Abim altın mızraklılara güvenmediğine göre saraydan biri olmalı. Aman baş rahip filan olmasın!.. İhtar baş rahibi. Ama o bir çözüm değil ki! Onun yerine onlarcasını bulur tapınak. Kim olabilir, kim olabilir? Aman tanrım!.. Tanrılar yardım edin, Ma anamız bana güç ver! “Borşa! Borşaa! Neredesin?”

“Buradayım kraliçem.”

“Garnizona koş. İki iyi at versinler, tez getir.”

Az sonra birine binmiş, ötekini çekerek geldi Borşa. Binmeme yardım etti. Doğuya, Kaniş yönüne doğru sürdük. Nereye gitmek istediğimi biliyordu sanki. Kent sınırlarını çıktık. Meşeli bir dağ sırtını da aşıp düzlüğe ulaştınca atını yavaşlattı. “Kocanı kurtarmaya mı gidiyoruz?”

“Ben gidiyorum, sen yoldaşımsın.”

“İzler taze, karanlık çökmeden kavuşabiliriz,” dedi. Atını hızlandırdı. Kaç dere, kaç tepe geçtik bilmem, kalçalarımın ağrımaya başladığı bir an ordu göründü. Ta uzak ilerideydi ama görünmüştü. Atları yeniden kamçıladık. Daha orduya kaç fersah uzaktayken önümüze abimgil çıkıverdi. Artçı gözcü haber etmiş geldiğimizi. Bekliyorlarmış.

“Lukaşas’ı öldürmeye mi gidiyorsunuz abi?” dedim.

“Hayır,” dedi, tek sözcükle.

“Hançerden, öldürmekten bahsediyormuşsunuz az önce Venassa’dayken?”

“Şu Borşa oğlan mı anlattı bunları. Peki, adını da söylemiş miyiz öldürülecek kişinin?”

“Söylememişsiniz ama şu sonuç çıkıyor ki,”

“Yeter kraliçe!.. İmparatorluğun koca ordusu, beş para etmez bir densizin peşinden gitmez. Umurumda değil kocan. Ayağımın altında dolaşmadıkça üstüne basmam. Şimdi derhal ülkeneye dön, ağırbaşlı bir rubatum gibi davran lütfen!..”

Bakışlarından korktum abimin. Israrımı, ricamı dinlemeyeceğini anladım. Lukaşas hançerin ucundaydı. Sevmiyordum, özlemiyordum ama öldürülmesini de istemiyordum. Tevekkel deyip döndüm. Lukaşas akıllıdır, kolayca ölüme gitmez, diyerek avunmaya çalıştım. Malik ile Hippos’un orada bulunacaklarına, öldürme işine engel olacaklarına inanmak istedim. Kesip biçerken, tartıp ölçerken yolu bitirdik. Karanlık içinde Venassa’ya döndük.

Beş gün sonra Hippos’la Malik geldiler. Yüzlerindeki ifadeyi okumaya çalıştım, dümdüzdü bakışları, renk menk yoktu. Bir gün daha geçti, sonra bir gün daha... Çıldıracağım meraktan. Kocam öldürüldü mü, yaşıyor mu?..

Malik’i çağırdım sonunda. Yalvardım, rica ettim, bir şey anlatmadı. Tehdit ettim, annemin evinden attırabileceğimi söyledim, gene olmadı. Onu gönderip Hippos’u çağırttım. Ona da epeyce dil dökünce çözüldü Hippos. Söz vermiştik ama anlatacağım, diyerek konuya girdi:

Lukaşaş'ın Sonu

“İmparatorluk ordusunu Kaniş'te bıraktıktan sonra iz sürmeye başladık. Meğer Arnuvanda olacakları tahmin etmiş. Lukaşaş'ın bulunacağı yerlere önceden gözcü yerleştirmiş. Yabancıları zorlayan o ünlü yasa, karumda, arastalarda duyulur duyulmaz Lukaşaş kaybolmuş. Oysa o zamana dek kadınlarla içip dolaşıyormuş.”

“İki gün görünmemiş ya da evden çıkmamış. Üçüncü günün alaca karanlığında kölesinin hazır ettiği ak bir ata binip gitmiş. İstihbarat görevlileri izlemişler bunu. Bir gece yol kıyısında bir köyde yatmış. İki kere vahşi hayvandan bir kere eşkiyadan kurtulmuş. İkinci günün akşamı Tiranda kentine ulaşmış. Halkın Darende dediği bu küçük kent, Kaniş'i Ninova ve Babillum'a bağlayan kadim ticaret yolunun üzerindeymiş. Tümü tüccarmış buralının. Bir eve yerleşmiş haber aldığımızda. Atları dört nal sürdük. Yanımıza on kişilik bir altın mızraklı da almıştık vahşi hayvanlardan korunmak için. İkinci günün öğlesinde Tiranda'ya vardık. Dağ arasında güzel bir kent. İçinden yeşil bir ırmak akıyor. O ırmak ta ileride Elefırat Nehri'ne karışmış. Aramaya başladık sevgili kocanı. Çobana, çocuğa kadar sorduksa da bilen çıkmadı. Meğer başka adı varmış eniştemizin!”

“Evet, diğer adı Sauşsettar'dır?”

“O adıyla sorduk, biri tanıyormuş. Gösterdiği eve yaklaşıncı balkonda göründü. Hemen evi sardırıldı Arnuvanda. Yanına gelmesini istediğinde, “Hayrola Arnuvanda Bey, kızkardeşin mi gönderdi?” dedi sırtarak. O sırada ağabeyin dişlerini yiyordu. ‘Öldürmemeye söz verdim Antahsum'a ama dayanamayacağım. Oku kalbine saplamadan al getir şunu,’ dedi bana.”

“Merdivene yöneldiğimde kasım kasım kasılıyordu seninki. “Burası Sauşga tapınağı başrahibinin evi, kutsal bir mekandasınız. Eşkiya gibi davranırsanız ele güne rezil ederim sizi,” diyerek tehdit de etti.

“Giriş kapısına bir omuz vurup açtım. Karşıma ev sahibi çıktı. Yusvuarlak bir herif başrahip. Din adamlarını oldum olası sevmediğimden at sineği gibi görünüyordu adam. O sıra Lukaşas, “Demek en sadık köpeğini göndermiş sevgili karım,” deyince kafamın tası attı. Onu söylemeseydi elinden tutup götürecektim. Dirense de canını yakmayacaktım. Köpek deyince dayanamadım. Rahibi bir yana savurdum. Lukaşas’ı tuttuğum gibi aşağıya, hayvan gübreliliğinin üzerine fırlattım. Düştüğü yerde bir saban varmış. Dizi ona çarpınca bağırmaya başladı. Kıvranıp yuvarlanarak Arnuvanda’nın ayakları önüne serildi. İstersen bundan sonrasını anlatmayayım ?”

“Hayır, ne olduysa sonuna kadar anlat.”

“Arnuvanda, Lukaşas’ın başucuna dikeldi. ‘Beni kızkardeşim göndermedi şerefsiz. Seni arayacağımızı hissedince öldürmeyin, diye de yalvardı. Ama sen onun saç teline bile değmezsin,’ diyerek böğrüne tekmeyle indirdi. Lukaşas inleyip kıvranırken bana başrahibi de getirmemi istedi. Başrahip titriyordu, kuzu kuzu peşimden geldi. Onu da aldı karşısına. Sandalye yüksekliğinde bir ağaç kütüğüne oturttu ikisini de. ‘Nereden tanıyorsun bu iti?’ dedi. O da, ‘Her yıl bir iki kez gelir, tapınağımıza cömertçe yardımlar yapar sayın Sauşsettar,’ dedi. Arnuvanda bu kez Lukaşas’a döndü.”

“Kötüyü görünce ben dursam bile hançerim durmaz. Belimin sağ yanındaki ucu kınlı şu hançer zehirlidir. Karnına şöyle bir parmak soksam, akşama kalmaz geberirsin. Sol yanımdaki şu hançer ise öldürmez amma çok can yakar. Adamı dana gibi böğürtür. Beni Antahsum göndermedi. Beni Hitit devletinden çaldığın paralar getirdi buraya. Söyle nerede onlar? Nereye gömdün, nereye sakladın?”

“Para yerine üçün birini alırsın ancak!”

“Yaa, demek üçün biri haa!” demesiyle elini Lukaşas’ın bacak arasına attı. ‘Şurasını mı?’ diye sorarken dişleri gıcırdayıyordu öfkeyle. Eli Lukaşas’ın yumurtalarını öyle bir burdu ki, kendini yere attı Lukaşas. O sıra kıcının arasına yediği tekmeyle kapaklandı. Acıdan kıvranmaya, uğunmaya başla-

di. ‘Oturt şunu kütüğe!’ dedi bana. Lukaşas’ı kaldırdım. Kaldırdım ama kütüğe oturtamadım. Külçe gibi yığılıp duruyordu bir yana. Başrahip, ‘Yapmayın artık komutanım, bağışlayın onu,’ diyordu. Arnuvanda duyacak halde değildi. Lukaşas’ın dik durmaya gayret ettiği bir anda yüzüne öyle bir yumruk indirdi ki kan fışkırdı burnundan. Bir daha vurunca yanağı boydan boya yırtıldı. Bu kez bağırıp çağırmadı Lukaşas. Eliyle ‘Dur, vurma artık’ der gibi yaptı. ‘Yatak odasındaki Sauşga heykelinin tabanında her şey,’ dedi, demesiyle yanının üzerine yığıldı kaldı. Nefes alıyordu ama başka bir yaşam belirtisi yoktu. Yüzü tanınmayacak haldeydi. Arnuvanda rahibin yakasına yapıştı bu kez. ‘Bu hergele sana teslim. Başka bir geldiğimde onu burada bulamazsam tapınağını başına yıkarım,’ dedi. Malik’e döndü. ‘Eve çık da şunun heybesini, eşyalarını yokla,’ dedi. Bana da üzerini yoklattı. İç cebinden dört altın mina çıktı. Şekellere dokunmadık. Altınları alıp tablete yazdırdık. Malik’in getirdiği heybe de boşaltıldı. Altın dolu küçük bir kese de oradan çıktı. Lukaşas’ın yüzünü temizlemeye çalışan başrahibin bir gözü paradaydı. Lukaşas ayılmasını beklemeden oradan ayrıldık.”

“Ölmediğine emin misin? Siz oradayken nefes alıyor muydu?”

“Alıyordu kraliçem. Ayrılırken yine inceledim Lukaşas’ı.”

“Kaniş’e gelince evde neler oldu?”

“Çift cinsiyetli, komik tanrı heykelini bulduk. Altındaki dolap ağzı dikkatli bakılmazsa anlaşılmıyor. Mandalı varmış. Açtık, çıkardık içindekileri. Pek çoğu senet sepetmiş. Altın para ve mücevherleri deftere işleterek komutan el koydu. Sonra Malik ile bu yana yürüdük, komutan Hattuşa’ya gitti.”

“Yeşil taşlı bir bileziğim vardı. Gözüne çarptı mı?”

“İlgimi çekmediğinden onların döküm zamanı dışarıdaydım, görmedim.”

“Peki, teşekkür ederim.”

Antahsum'un Mektubu

Adım An-tah-sum. Antahsum Bayramı'nda doğdum ben. Çocukların adlarını anneleri verdiği için o kutsal bayramın adını annem vermiş bana. Doğduğumdan bu yana otuz Antahsum bayramı geçmiş.

Hitit ülkesinin Venassa kentindenim. (Onca kardeşim *) ışığın tanrısını göremeden ölmüşler. Ama ben Antahsum'u ve iki erkek kardeşimi yüce Ma korumuş.

Venassa'mız, kutsal Hattuşa'yı, Kaniş ve Tuvana'ya bağlayan yolların kavşağındadır. Önünden, her mevsim kıpkızıl akan kutsal Maraşantiya geçer.

Babam bu kentin kralı idi, geçen yıl tanrılar onu aramızdan aldı. Sonra annem geçti yerine, Venassa kraliçesi oldu. Şimdilerde geriye çekildi, bana verdi kraliçeliği. Büyük ağabeyim bir Ma rahibidir. Sungariya adlı bir ırmağın yanındaki bir tapınakta olduğunu duyduk. Küçük ağabeyim ise Hitit imparatorluğu'nun başkomutanıdır.

Kocam Lukaşaş ile bir bağbozumu bayramında tanıştık. Uzun boylu, kara gözlü, yakışıklı biriydi. Bir hafta süren bayram boyunca onunla birlikte oldum. Varsıl bir tüccardı Lukaşaş. Asur ülkesinden keten giysi getirtir, buradan oraya yünlü satardı.

Ailem evlenmemizde çok masraf etti. Babam, dört at ile kırk koyun verdi. Annem kilim verdi, dokumalarından verdi. Lukaşaş'ın babası daha çok şey vermiş ama neler olduğunu anımsamıyorum şimdi.

İki çocuk doğurdum ben Antahsum. Toprak Ana kucağımdan çekmeden büyüttüm onları. Oğlumun rahip yetişmesini, sonra da Hattuşa'da yönetici olmasını istiyorum. Biricik kızımın iyi bir anne olması için çalışıyorum. Gönlünün sevdiği biriyle sözleşince ayracağım onu.

* Parantez içindeki söz ve heceler, tabletlerin kırık yerlerine aittir. Yorumlanarak eklenmiştir.

Yaşlanıyorum artık. Otuz yaş az ömür değil.

Bizim Venassa güzel kenttir. Yanından kızıl sulu ırmak geçiyor demiştim ya, o bizim her şeyimizdir. Irmak tanrılarının en büyüğüdür o. Baharda kükrer, saldırır; kimseye geçit vermez. Oysa yaz günlerinde ana gibi uysaldir. Erkeklerimiz kocaman balıklar tutar içinden. Kıyısındaki büklere sebzeler ekeriz ekşili, tatlılı.

Geçen yıl Hilakku'dan gelen bir yabancı, komşumuza bir tohum vermiş. Adına 'kavun' diyorlar. Komşumuz ekip yetiştirdi. Bir tane de bana verdi. Ne hoş tadı var onun öyle! Tohumunu aldım. Gelecek bahar ben de (eke...)

Dedem, bu yörenin çok ormanlık olduğunu (anl...) Şimdilerde orman uzaklaştı; buğday tarlası oldu. Babam, "Orman tekin değildir. İç cinlerle doludur. O nedenle, yolların geçtiği tüm yerlerin ağaçlarını kestirdi yöneticiler," derdi. Meğer o kadar çok kesilmiş ki şimdilerde kavak ve iğde ağacından başka ağaç kalmadı yakınımızda.

Ormanda en çok aslandan korkarız. Geçen yıl üç avcıyı parçalamışlar. Ölülerini bulduğunda vücutlarının yarısı yokmuş. Bunun üzerine tapınak rahibi, yontuculara görev verdi. Şimdi tapınağımızda bir aslan yontusu daha oldu. Bu cana (...) uzak diyarlarda çok olurmuş. Boğa Dağlarının üzerinde gümüş madeni varmış. Oralar ıssız yerlermiş. O madene gidip gelenlere saldırırmış. Babam (...) anlatırdı.

Ağabeyim kentin ortasına bin başlı bir tanrı figürü dik (...). Altındaki kaideye de kendi adını yazdırdı. Ağabeyimin adı böylece o heykelle birlikte sonsuza dek yaşayacak. Kadınlar heykel diktiremez. Ben Antahsum da adımın yaşayacağı bir şey yapmak istedim. Düşündüm. Sonunda torunlarıma ve daha sonra geleceklere bir mektup bırakmaya karar ver(...).

Okuma yazma bilirim ama işlek yazamam. Geçen gün Kanişli bir tüccar gel (...). Yanında yazıcısı vardı. Bu mektubu yazıvermesi için iki şekel ödedim. Maraşantiya'nın çamurundan tabletler yapt (...) kölelere. Onların üzerine yazıldı bu mektup. Son tabletteki çiğdemle elmayı ben

Antahsum çizdim. Daha anlatacaklarım bitmedi ama yazıcı yorulduğunu söylüyor.

Tabletleri, kalın çam özünden bir sandıkta saklayacağım. İçine bu mektupla birlikte, yeşil taşlı bileziğimi koyacağım. Ben Antahsum çocuklarıma bu sandığı korumalarını söyleyeceğim. Onlar da çocuklarına, o çocuklar da daha sonra dünyaya gelecek torunlarıma emanet edecekler.

Ma Anamız bir gün buraları yerle bir etmezse mektubum sizlere armağan kals (...). Arada bir okuyup Venassalı büyük nineleri Antahsum'u ansınlar. Kim ki bu sandığa zarar verirse tanrıçalar onu İlluyanka ejderhasına versin. Kim ki koruyup yaşatırsa, tanrıçalar gibi uzun ömürlü olsun.

Çiğdem çiçeği, elma resmi
Venassa rubatumu An-tah-sum

Mahmure

İKİNCİ BÖLÜME BAŞLAMADAN ÖNCE YAZARDAN AÇIKLAMA

Mahmure de kim, neden romanın bölüm başını işgal etmiş diyebilirsiniz. Araya girmek, açıklamak gerektiğine inandığım birkaç şey var:

Hani şu Antahsum vardı ya, bizlere mektup gönderen Venassa Kraliçesi... İşte onun yaşadığı evde yaşamış bu Mahmure Hatun. Tam iki bin beş yüz altmış beş yıl sonra. Peki, ne olmuş da Antahsum'la ilişkilenmiş?

Kim olduğunu ve romanın bu bölümündeki rolünü kendisinden dinleyelim en iyisi:

“İsmim Mahmure. Kayzeriyya’ya bağlı Evenüs kazasında doğup büyüdüm. Babam, Danişmend Alaaddin Mirza, validem Artuklu emirinin kızı Gökçe Hatun’dur.

Böyle bir mektup yazmak aklımın ucundan geçmezdi. Niçin yazdığımı anlatayım ilkin: Babam öldüğünde Kayzeriya valisiyle evliydim. Mal paylaşımı yaptığımızda, Evenüs’teki çocukluğumun geçtiği viran konak bana düşmüştü. Hatıralarımı yitirmemek için o konağın yerine aynı görünümde yeni bir ev yaptırmak istedim. Temel kazılırken işçiler bir küçük sandık buldular. Tahtaları çürümüştü. İçinden yeşil taşlı bir bilezik ile sabun kalıbına benzer tabletler çıktı. Tabletlerin üzerinde kuş izine benzer işaretler vardı. Onları medrese hocası Molla Muhittin’e götürdüm. Molla, Arabiyi de Farisiyi de bilen adamdı. Bir iki evirip çevirdi ama okuyamadı. “Buna benzeyen yazıları, Deyrüzzaferan civarında da görmüştüm. Halil İbrahim peygamber zamanından kalmış olmalı,” diyerek geri uzattı. Eve gelir gelmez o işaretleri anlamaya çalıştım. İncelerken büyük tabletin üzerindeki çiçek ile elmaya benzeyen iki resim gördüm. Çiçek ile meyve, bir kadının sanatı ya da yazısı olmalı diye düşündüm. Kadim zamanlardan gelen bir mektuptu belki de.

Bu gizemli yazılar gece düşüme girdi. Ak saçlı bir kadın, “Mektubumu oku. Okuyamıyorsan sakla. Sen de bir mektup yaz, gelecekteki torunlarına gönder,” diyordu.

Yaşlı kadının o sesi gün boyu kulaklarımda çınladı. Ertesi gün, ilk işim bu mektubu yazmak oldu...”

Mahmure'nin mektubunun bir bölümü böyle. Başka neler yazdığını da bölümün sonunda okuyacaksınız. Ama onun bu bölümde baş kişi olmasının önemli bir nedeni daha var. Dedesi Hoca Seyfeddin'in, Danişmend Çavlı'nın, babasının, kendisinin ve de kızının anılarını yazıp toplamış. Bunu öğrenince çok sevindim. Şimdi aradan çekiliyorum. Mahmure'nin kendi sıraya koyduğu yazılarıyla başbaşa bırakıyorum sizleri.

1. Bölüm

Hoca Seyfeddin Anlatıyor

“İlm Çin’de de olsa ona talip olun.”

Hadisi Şerif

“Besmele ile başlayalım söze. Yalan söz dolanmasın dilimize. Daim doğru konuşursun cenabı Allah.”

Aşağıdaki anlattıklarım elden ayaktan düşüp camiye gidemez olduğum günlerde yazıldı, Evenüs’ün uzun kış gecelerinde, Kızılırmak’ın ince, derin uğultusunda. Ben söyledim, torunum Mahmure yazdı. Değilse onca bilinenler nasıl akılda tutula?

Uzun gecelerde yatsı namazı da erken kılınır. Kalan saatler geçmek bilmez. Dizlerimdeki ince sızı bir türlü uyutmaz. Bereket, Mahmure gelir odama. Diviti, kağıdı, mürekkebi yanındadır. İlkın sobamı yakar. Kalın meşe odunlarını kapı arkasına dizer. Sonra karşıma diz çöker. Önüne yazı rahlesini koyar. “Dedeciğim, bu akşam neyi anlatacaksın, hangi vakayı yazalım?” der. Sırasına uymaya çalışarak, tarih hangisine geldiyse onu anlatırım. Mahmure de kulağı bende, gözü kâğıtta, yazar ha yazar. Bazen araya girip soru sorar, bazen yazmayı bırakıp dalar gider. Ama her gece yazar. Uykusu gözlerinden akmaya başladı mı, izin isteyip

kalkar. Bazen anlattıklarım ilgisini çekmez, esner. O zamanlar, “Uykum geldi, yatalım kızım,” derim, gider. Oysa sabaha kadar ağırlardan uyuyamam.

Ara sıra babası uğrar yanımıza. Oğlum Alaaddin. Onunla sohbetimiz renkli olur. Mahmure daha çok sual sorar o zamanlar. Daha çok tarih not eder. Besbelli, babası yokken benim hafızamdan kuşkulanır ki fazlaca tarih not etmez.

Anlattıklarımı nasıl olsa Mahmure’nin yazdıklarından okuyacaksınız. Yazılmayan, benimle ilgili birkaç bilgiyi daha söyleyeyim izninizle:

Danişmendli Türkmenlerinden oluruz. Ulu dedemiz Danişmend Ahmet Gazi, Amasya, Tokat illerinde hanlık yapmış. Oğlu Emir Gazi sınırlarını genişletmiş. Bayburt ile Kastamonu arasına sancağını dikmiş. Şu koca Selçuki Devletinin büyüyüp gelişmesinde ikisinin çok payı olmuş. Emir Gazi’nin oğullarından Danişmend Muhammed de Sivas ve Kayzeriyya şehrini hanlığına katmış. Yıkılmış, viraneye dönmüş Kayzeriyya’yı donatmış, ihya etmiş. Danişmendli toprakları onun zamanında Selçukoğullarınınkinden fazlamış. Bağdat halifesi, başka birine layık bulmadığı Melik ünvanını ona göndermiş.

Melik Muhammed Gazi ölünce çocukları beyliği paylaşmış. Bunu fırsat bilen Selçuklu, onları birer birer avlayarak beyliğe son vermiş. Öldürüp yok etmemişler. Sultanlık istememeleri şartıyla yurtluk, arazi vermişler her birine. Bir zamanlar Diyarı Rumun yarısından çoğuna hükmeden Danişmend Oğullarının sultanlığı böylece sona ermiş.

Ben Hoca Seyfeddin, o ünlü Melik Gazi’nin oğlu Yağan’ın torunuyum. Babamın namı ise Güntekin dir.

Evenüs’te, şehrin hemen dışındaki Kızılırmak’ın kıyısında, iyi ürün veren, geniş bir araziye yerleşmiş babam. Buğday, arpa ekilirdi çocukluğumda. Üzüm, elma yetiştirilirdi, sığır beslenirdi, at beslenirdi.

Yerimiz güzeldi amma benim oralarda ömrümü çürütmememe razı olmadı babam. Saraya yerleşmemi, sultana yakın olmamı istedi. Hep şunu nasihat ederdi: “Kuraklık olur; buğday, arpa biçemezsin. Dolu yağar; üzüm, elma toplayamazsın. Kıran girer; hayvanların hepsi bir gecede telef olabilir. Ama sarayda yaşarsan; ne kuraklık, ne dolu, ne de kıran görürsün. Bunun için İslam şeraitini öğrenmen yeter. O zaman sarayın bilgesi, sultanın dili, kulağı olursun,” diyerek tahsilime çareler aradı.

Kayzeriyya’da mı, Konya’da mı okutsam derken birkaç kişiye danışmış. Onlar da Bağdat’ı önermişler. “Suyun gözü orası. Hele de Nizamiye Medresesi’ni bitirirse önünde her kapı açılır,” demişler. Aklına yatmış, durumu bana anlattı. Biraz ürksem de isteklendim doğrusu. Bağdat’ta yaşayacaktım kaç yıl. Dünyanın başşehirinde yani. Validem, “Evlat hasretine dayanamam,” diyerek mırın kırın etti ama aldırış eden olmadı.

Bağdat

Güz başında hazırlıklara başladık. Buğdayın fazlasını, üzümü, elmayı sattı babam. Birkaç tane de tosun ve at sattı. Paraları altına, gümüşe çevirdi. Hazırlanıp Kayzeriya’ya vardık bir gün. Bağdat’a gidecek kervan aradık. Bir hafta sonra gidecek bir saraç kervanı bulduk. At parası vermedik, kendi atlarımızla gidecektik. Güvenliğimiz için istedikleri parayı ödedi babam. Çarşamba sabahı hareket edeceklerini söylediler.

Eve geldik. Babam çiftliğin düzenini dayıma emanet etti. İki arap kırması at seçti. Validemin hazırladığı bir dünya böreği, pastırmayı heybeye koyduk. Çarşamba sabahı kervana yetiştik.

Hiç geçmediyse altmış sene geçti aradan ama bugünkü gibi hatırımda o gidişimiz. Kervanla yolculuk bir alemdi. İstedığımız hızla gidemiyordu hayvanlar. Belki gidiyordu da

benim beklediğim hız değildi. Kimi deve, kimi at, birkaç da eşek. Ağır aksak günlerce yol aldık.

İki kez eşkiya baskınına uğradık. Kervanı koruyanlar iyi silahşor olmalı ki kayıp vermedik. Hafif yağmurda bile durmuyorduk, yamçı koruyordu. Geceleri kervansarayların kötü kokan odalarında uyumaya çalışarak kırk iki gün sonra Bağdat'a varabildik.

Dinlendik, yıkanıp hazırlandıktan sonra ünlü Nizamiye Medresesi'ni bulduk. Arapçamız olmadığı için kapı görevlisine derdimizi anlatamadık. Oğuz dili konuşan birini buldular. Onunla baş müderrise çıktık. Babam geliş nedenimizi anlattı. Adam soğuk bir bakışla dinledi ve yine aynı bakışla şunları söyledi: "Buraya dünyanın her yerinden talebe gelir, hem de sürüyle. Sonunda pek azı icazet alır. İlk Arabi lisanı öğrenilecek. Başarılı olursa Kuran ve fıkıh derslerine gelecek sıra."

Pek çok şey konuştu, medresedeki disiplin kurallarını anlattı. Uymadığım takdirde hemen atılacağımı da ekledi. Her sene şu kadar altın dinar ödememiz gerektiğini de söyledikten sonra çıktı gitti.

Yan odaya geçerek kaydımı yaptırdık. Babam parayı ödedikten sonra iki gün izin istedi. Çünkü iki gün sonra dönecekti kervanı. Ayrılıncaya kadar Bağdat'ı gezdik birlikte. Olağanüstü büyük ve o derece zengin bir şehir Bağdat.

Kadir adında Evenüslü bir kervancı ile tanıştık. Üç ayda bir gelen bu Kadir ile para gönderecek babam. Anlaştık, yolcu ettim babamı. Gözlerimden yaş getiren ayrılık acısını kalbime gömerek medreseye koştum. Babam bir daha gelemedi Bağdat'a. İşaretli kağıda sarıp gönderdiği parayla beş yıl yaşadım orada.

İlk sene Arabi lisanını öğrendim. İkinci sene tefsir, fıkıh, kelam derken, en son İmam Buhari'nin sünnet külliyyatını da bitirip icazeti aldım.

Mayıs ayı içinde bir cumaydı. Baş müderrisin beş yıl önce söylediği gibi, çok öğrenci kaydolmuş, ancak bir avuç kişi bitirebilmiştik ünlü medreseyi. Sevinçliydim, mutluy-

dum. On dokuzuna gelmiş, bıyıklı, sakallı bir genç adamdım artık.

Pazar yerine gittim, Kadir'in kervanını sordum. Geleceği gün hazırlandım. Onunla Kayzeriyya'ya döndüm.

O yaz Evenüs'te geçti günlerim. Çiftlik işlerine yardımcı olurken ara sıra kadı efendiyi ziyaret ediyordum. Sohbet arasında, "Kadı olmak istiyorsan Rumi lisanını da öğrenmelisin dedi. Bu ülkede Türkmenden çok Rum var. Onların davalarına bakarken dilmaç kullanmak zorunda kalıyoruz. Halbuki bir kadı o lisanı da bilse, hem işler kolaylaşır, hem de dilmacın alacağını da cebine koyar."

Aklıma yattı söyledikleri. Kadı olmayı düşünmüyordum ama lisan bilmenin önemini kavramıştım. Bunu babama anlatınca beni Hristo'ya götürdü. Hristo, Kayzeriya piskoposuydu. Yazı işlerine yardımcı olmam şartıyla lisan öğretmeye söz verdi piskopos. Bu kez Rumcaya başladım.

Tez öğrendim Rumcayı. Piskoposlukta, kilisede karşıma kim çıkarsa, başlıyordum Rumca konuşmaya. Böylece ağıstosa kadar Yunan alfabesiyle okuyup yazabilecek duruma geldim. Sonunda, Hristo Hoca'm Rumi dilini okuyup yazdığını belirten bir kâğıda mührünü basıp elime verdi.

Evenüs'e geçtim. Bir yıldan fazla kaldım baba ocağında. Ekinle, harmanla uğraşmak yormasa da sıkılıyordum. Ayrıca istediğim hayat da bu değildi. Babamın oluru aldktan sonra Konya'ya, başkente gittim. Medreseye başvurdum. Öğrenim durumumu söyledikten sonra müderrislik bölümüne girmek istediğimi belirttim. Başmüderrisle görüşmem gerektiğini söylediler.

Başmüderris sevecen karşıladı, yakınlık gösterdi. Bunda, onun Bağdat Nizamiye Medresesi mezunu olması etkenmiş. "Hangi dalda ders vermek istersiniz?" deyince "Fıkıh ilmi," dedim. "Evet geniş bir dal. Yalnız bir mesele var. Bu bölüme beş kişi başvurdu. Ancak üçünü alabileceğiz. O nedenle sınav yapılacak aranızda. On beş gün sonraki cuma günü burada olun," dedi.

On beş gün sonra vardım. Sınav kurulu hazırды. Kendimden emin olarak oturdum masaya. Sorular da zor değildi. Tümünü cevapladım. Ertesi gün açıklandığında ikinci olmuştum. Hiç yanlış yapmadığıma o kadar eminken neden birinci olmadığıma hâlâ anlam veremem. Hani her yerde karşımıza çıkan kayırma burada da mı vardı ne!...

Sıkı bir disiplinle başladım derslere. Bir yıl, yarı maaşla ve vekil olarak çalışacaktım. Yıl sonundaki değerlendirmede hocalar onay verirse yardımcı müderris olarak derslere girecektim. Maaşım da artacaktı tabii.

Nitekim öyle oldu. Haziran ortasında yardımcı müderris oldum, medresenin hoca kadrosuna geçtim. Son yıla kadar öyle gitti, son yıl müderris idim artık. Derslere o sıfatla girdim.

Evlilik

Nasıl evlendiğimi soruyorsun Mahmure amma aklımda bir şey kalmadı ki. O zamanki sultanın yeğeniydi adını aldığı hatun. Küçük yaştayken anası da, babası da ölmüş. Sultan, “Yarın bana bir şey olur da sarayı ele geçirirlerse ona kötülük yaparlar,” diyerek arkadaşı ve de danışmendi olan babama evlatlık vermiş. Babam da, “Onun yaşında iki oğlum ve bir kızım var. Evlatlık alamam. Alırsam yazgısına engel olabilirim. O nedenle besleme olarak alayım. Kendi kızımdan ayrı tutmayacağıma da yemin ederim,” demiş. İşte böyle gelmişti evimize.

Validem de, babam da onu bizden ayrı tutmadılar hiçbir zaman. Yenecek ilk yiyeceği bizden evvel ona yedirirdi validem. Ben ve kardeşim Çavlı da severdik onu amma kızkardeşimiz Banu Çiçek açıkça kıskanırdı.

Dört yaş küçüktü benden, Çavlı ile yaşıttı. Hatta aynı aylarda mı doğmuşlarmış ne! Banu Çiçek en küçüğümüzdü. O yüzden ergenliğe ulaşınca kadar Çavlı ile oynadı. Her neyse... Ergenliğimi de ilk gençliğimi de dışarıda geçirdi-

ğimden onun gelişimi hep şaşırttı beni. Bir geldiğimde boyunun uzadığını, bir geldiğimde göğüslerinin kabardığını görüp şaşardım.

Konya'ya gideceğim günün birinde validem karşısına aldı. "Yaşın yirmi dörde girdi. Evlenmelisin artık. Yemeğini pişirecek, yatağını ısıtacak biri lâzım. Çocukların olmalı, zürriyetini sürdürmelisin," dedi. "İyi, buluver birini o zaman," dedim şaka yollu. "Buldum da ondan söylüyorum," dedi. Kim olduğunu sormadan, "Mahmure ile evleneceksin," demez mi!..

Düşündüm kaldım. Gözümde onu karım olarak canlandırmaya çalıştığım bir anda bahçeden salınarak geçince kararımı verdim. Boy bos, güzellik, asalet, her şeyi yerindeydi. Ondan iyisini mi bulacaktım. Valideme, "Olur diyelim, fakat bana ağabey diyor bu?" deyince bitirdi işi: "Bundan sonra demeyecek!"

Uzatmayayım. Amcasının korktuğu başına gelmiş, sultanlıktan düşürülünce sürgüne gönderilmiş, daha sürgün yerine varmadan yolda öldürülmüştü. Gelenek gereği, Allahın emri sayılarak istenecek bir büyüğü kalmamıştı. Müderris vekilliğine başlamamdan üç ay sonra evlenmiştik Mahmure ile. Bir güz günü evlenmiş, yaz sıcakları başladığında da oğlum dünyaya gelmişti, baban.

Takdiri ilahi işte, insanoğlunun başına gelmedik kalmazmış. Oğlum daha sütten kesilmeden yine hamile kaldı refikam. Tipinin savrulduğu zorlu bir kış gecesi doğum oldu. Oldu demiyyem de olmuş. Sarayda toplantıdaydım o gece. Rabbülâlemin kara yazmış yazısını ki yaşamasına izin vermedi. Doğurduğu kız da marazlıymış anlattıklarına göre. O da ertesi gün öldü. "Ulema Mezarlığı" denilen yerde defnettik ikisini de.

Onca vazifenin içinde sabah akşam bebek bakıcılığı yapamazdım. Validemi çağırttım Evenüs'ten. Oğluma bakmasını istedim. O da kırmadı geldi, bahara kadar baktı. Yollar kuruyup havalar ısınınca yeniden bebekle oraya döndü.

Sonunda ikinci evliliği yazmış yüce rabbim. Yeniden evlendim. Uçhisar tekfurunun kızımı. Kiliseye giderken kaçırılmış. Perşembe günü yapıldı köle satışı. Gitmişim, orada gördüm Mariam'ı. Adı öyleymiş işte. Hani bizdeki Meryem'in aynısı. Ne denli üzgün görünse de yüzünün güzelliğini kapatamıyordu. Köle satıcısı, "Kız oğlan kız, daha erkek eli değmedi!" deyince talip olup almışım.

Uzatmayayım, eve vardık Meryem'le. Bir hoca çağırıp nikahımızı kıydırdım. Öylece karı koca olduk. Sene seneyi kovaladı. İlk sene Abdullah Amuca'n, sonra Rabia Hala'n, daha sonra Adem Amuca'n ve en sonunda da Safiye Hala'n doğdular.

Yorulдум anlatmaktan. Gayrı bu konuyu kapatalım. Yarın sana başka bir konuyu bahsedeyim. Boşver bu evlilik, çocuk meselelerini de sultanımızın bana ihsanı olan takdir nişanımı nasıl aldığımı anlatayım.

Kırk yaşına bastığımda fıkıh bölümünün en alim hoca-sıydım. Adım ilm camiasında "Fakih Seyfeddin" olarak anılıyordu. Sarayla da, baş müderrisle de aramı hoş tutuyor, yerimi sağlama alıyordum hep. Günün birinde bir dava getirdiler önüme. Kadı da kazasker de çıkamamış içinden. Sultanımızın kızlarından birinin meselesi. Öyle olduğu için içyüzünü anlatmayacağım. Ama verdiğim içtihat sultanın hoşuna gitmiş ki, Cuma namazı çıkışında beratla ödüllendirmişti kudretli sultan. Tabii, onca molların ve erkânın önünde. Daha neler neler...

Kaç gecedir ben anlatıyorum, sen yazıyorsun Mahmure. Daha yorulmadığın gözlerinden belli ama ben yorulдум. Pek çok şeyi hatırlayamaz oldum. Hatırlayamamak beni üzüyor. Bunadım herhal. Gerisini de Çavlı'dan yaz amma anlatacaklarının pek çoğu yalan yanlış olacaktır. Benden söylemesi...

2. Bölüm

Danışmend Çavlı Anlatıyor

“Çok diyar gezdim, çok insan tanıdım. Medreselerde hüü çektim, meyhanelerde dem çektim. İpek yataklarda da yat-tım, bitli keçe üstünde de. Samur kaftanlar içinde çok eşek-ler gördüğüm gibi, yırtık urbalar içinde veliler tanıdım. ‘Konakları altından, sokakları gümüşten’ dedikleri ünlü şehirler gördüm ki dış mahalleleri lağım kokar.”

Danışmend Çavlı’nın anılarından...

Çavlı Dede, Seyfeddin dedemin küçüğüdür. O da ünlü danış-mendli soyundan olur. Evi Sarıtaş tepeciğinin başındadır. Uzaktan bakınca kuleye benzer evi. Üstü herkesinki gibi dam değil, çatıdır. Kar çok yağdığında küreklemek, yağmurda yuvaklamak gerekmez. Gürcülerin büyük melikesi Tamara’nın ülkesinde görüp öğrenmiş. Nasıl yapıldığını anlatmıştı ama unuttum.

‘Deli’ der kimileri Çavlı Dede’ye. Kızarım, üzülürüm öyle den-mesine. Elalemin söylediği yetmezmiş gibi Seyfeddin Dede’m de söyler bazen. Bir gün babama sordum deli mi diye. “Deli değil, velidir amucam,” dedi. “Bu memlekette onun kadar akıllı biri daha yoktur. Onun kadar medrese, müderris görmüşü bulunmaz. Musul, Şam ve Bağdat gibi üç meşhur medresede okumuştur. Seyfeddin Dede’n gibi nice okumuşu bir cümleyle susturur. Ne var ki Hoca Nasreddin gibi sivri dillidir. Bu tür insanlar, kendilerine

danışılan bir sorunun basitliğine, onun çözümlenemeyişine tepki verip kızarlar. O nedenle deli derler.”

“Peki, iki kardeşin arası neden soğuk? Birbirleri hakkında bazen hakarete varan sözler söyleyebiliyorlar?”

“Evet, öyledir ne yazık ki.”

“Çavlı Dede, dedemden daha çok sever beni. ‘Çiğdem Çiçeğim’ der hep. Bal bozumunda en güzel peteği bana yedirir.”

“Öyle mi?... Hımm!”

“Aralarında bişey mi geçmiş?”

Babam birkaç saniye sıkıntıyla kıvrandı. Sonra, “Bunu annene sor. Anlatmak istemiyorum,” dedi.

Onu öyle görünce sustum. Dereden tepeden az daha konuştuğum sanra diviti, hokkayı kaptığım gibi annemin yanına vardım. Ablamın halı tezgâhına gittiği bir anı yakalamışım iyi ki. Başka bir şeyden değil ama ablacığım dinlemeyi bilmez. Duygulu bir anı bile ilgisiz bir soruyla soğutmayı başarır.

Gökçe Hatun Anlatıyor

Validem birden girmedi konuya. Kızılırmak ötesindeki dağlara göz diktiği zaman ben de onu süzdüm. Hakçası güzel kadındı. Saçına ak düşmemişti daha. Gözünün karası iri, dudakları dolgundu. Burnu küçük sayılmazdı ama biçimliydi. Buğday tenliydi. Doğrusu ablamdan da, benden de güzeldi. Ona hiç böyle bakmamışım bugüne kadar. O sırada söze girdi:

“Çavlı Amuca’nın hayatı zorlu bir sevda destanıdır kızım. Hani şu adın verilen Melike Mahmure’ye, yani rahmetli kayınvalideme vurulmuş. Mahmure Hatun da ona sevdalanmış. Lâkin ne sevda... “Ağabeyim tatlı bir meyve bulsa kendi yemez, bize de vermez, doğru Mahmure’ye götürürdü,” derdi Banu Çiçek Hala. Çocuklukları da ilk gençlikleri de el ele, diz dize geçmiş. Kaynatamın Bağdat’tan geldiği sıralar Mahmure Hatun’un göğsünün, kalçasının geliştiği günlermiş. Validesi rahmetli, oğlunu kimle evermesi gerektiğini düşündüğü bir gün o gelmiş aklına. Adını anarak meseleyi kaynatama açmış. O da ‘Olur’ deyince Mahmure’nin yanına gitmiş:

“Evlenme çağın geldi artık kızım. Yaban elden birinin dünür olup uzak bir yere götürmesini istemiyorum. Seyfeddin’in de çağı. Ona da temiz bir kadın gerekir. Düşündüm ki ikinizden iyi karı koca olmaz.”

Sözünü bitirmeden araya girmiş Mahmure Hatun: “Ama vali-deciğim, o benim ağabeyim. Ben ona erkek olarak hiç bakmadım ki!.. I-ıhh, onun karısı olamam,” demiş ağlamaklı.

“Olursun, olursun. Evet, ağabey kardeş gibi yetiştiniz ama kan bağınız yok. Zaten ona açtım bu konuyu, kabul etti. Sen de ‘he’ de, düğün dernek hazırlığına başlayalım.”

“Ben yapamam!” diyerek ellerini yüzüne kapatmış, ağlayarak dışarı koşmuş. Kaynanası, “Şımarık büyüttük bunu. Naz ediyor. Seyfeddin’imden daha iyisini mi bulacak. Birkaç gün geçsin yumuşar,” diyerek üstüne gitmemiş.

“Uyku tünek görmez olmuş rahmetli kayınvalidem. El altından Çavlı Amuca’yı aratırmış durmadan. Bir umutla yollara bakar-mış.”

“Çavlı Dede neredeymiş o zamanlar?”

“Gündoğusunda Musul denen bir şehrin medresesindeymiş. ‘Bilseydim uçmaz mıydım’ demişti bana. İçini sade bana açar, başka kimseye hayatıyla ilgili tek söz anlatmaz amucam.”

“Babama da mı?”

“Ona da açmaz. Oysa onu çok sever. Belki benden daha fazla sever. Ne ki bu konulara girmez onunla.”

“Ee, sonra?”

“İğne ipliğe dönmüş Mahmure Hanım. Düğünü ne kadar erte-lese de umudunu yitirmiş. Boyun eğip kaderine razı olmuş. Bir de türkü yakmış k, içli mi içli!.. Banu Çiçek Hala arada bir mırıldanır, o duygusuz gözlerinden yaş gelirdi. Yazmıştım bir mendilin üstü-ne. Bulup getireyim,” diyerek kalktı.

Şaşıp kaldım. Ne fırtınalar esmiş, ne yürekler yanmış şu konak-ta.

Validem ipek mendili mukaddes bir nesne tutar gibi uzattı. Ben de o kutsallığı bozmadan açtım. İki kıtalık bir şiirdi. Şöyle söylemiş sevdiceğine Melike Mahmure:

Malûm olsun sana, gör ne haldeyim
Bekletme yolları, gel gayri, yetiş
Nasıl bırakırım sevdiğim seni?
Gözlerim yollarda, gel gayri yetiş...
Kar mı yağdı geleceğin yollara
Sam mı değdi mor sümbüllü bağlara
Sevdiğimi diyemedim ellere
Gözlerim yollarda gel gayri yetiş,

İkimizin de gözleri dolmuştu. Validem karıncalı sesiyle konuşmasını sürdürdü: “Yetiştğinde geç kalmış amucam. Düşün çoktan olmuş, babana hamile bile kalmış rahmetli. Evde onu göremeyince ve ağabeyi ile evlendiğini de duyunca dışarı atmış kendisini. Kırmızı taşlı bir kolye uzatmış validesine. “Mahmure için almıştım. Boynuna tak da düşün gecelerinde göstere göstere oyna gayri,” demiş. Demesiyle koşar gibi uzaklaşmış. Ardından ünleseler, çağır-salar da dönüp bakmamış. Annesi o zaman anlayabilmiş sevdalarını. “O gün birden kocadı validem,” der Banu Çiçek Hala. Amucam, Mahmure’yi suçladığı için ona da görünmemiş. Nerede, kiminle olduğunu kimse bilmemiş.”

“Seyfeddin Dede’m farkına varmamış mı bu olanların?”

“Dedeni anlamak zor. Makama, paraya, itibara pek düşkün-müş. ‘İtibar her şeyden yüce’ diyerek saray çevresinde dolanan, evini ihmal eden biri olduğu söylenir. Aslında itibardan çok, nefsi-ne düşkün olduğu öne çıkarılır. Bezm alemlerinden, halayık koy-nundan çıkıp da evine uğramazmış.”

“Babaannemin Çavlı Dede’mle sevdalarından olmasın bu davranışı?”

“Mümkün. Bunu da düşünebiliriz. Farkında mısın, iki seferdir ‘dede’ değil, ‘dedem’ diyorsun Çavlı Amuca’ya?”

“Vallahi, öteki dedemden daha yakın. Bir kere onun gibi kaşla-rı çatık değil. Yok namaz saatiydi, yok abdest alacaktım, diye kapı-sında bekletmez. Cinsiyetimi yüzüme çarpmaz. Diz çökerek oturma-mama razı olmaz. Coşkuyla karşılar. Sedire oturtur, ‘Ayaklarını uzat, rahat oturamayan rahat düşünemez,’ der. Yasak, günah, ayıp yoktur onun yanında,” dedim.

“Bilgelikleri de farklıymış,” dedi validem. “Onu da babacığın açıklar. Canım kocam, doğrucu, dürüst insandır benim yoldaşım. Babasının bir, amucasının üç medresede okuduğunu söyler hep. Hatta bu memlekette onun üstüne bilge tanımaz. Anlattığına göre, Mevlana Celaleddin’in hocası buna meydan okumuş birinde. Daha on dakika dolmadan tartışmadan kaçmış Seyyid Burhaneddin efendi.”

“Bu anlattıklarından sonra şu iyice açığa çıkıyor ki Çavlı Dede beni eski sevgilisi, babaannem Melike Mahmure’nin yerine koyuyor. Ayrıcalığımın o nedenle olduğu şimdi daha iyi anlaşılıyor. Bana gösterdiği sevginin çeyreğini ablama göstermeyişi de bundan.”

“Babanı oğul, seni de torun yerine koymuş. Peteğin en irisini, elmanın en kırmızısını yediriyorsa bırak yedirsin. Önemli olan onun bilgeliğini, dünya ve insanlık görüşünü yazman. Onun kadar görgülü, onun kadar hayatı renkli yaşayan bir başka kişi yoktur buralarda. Böyle bir fırsat sana düştüğü için şanslısın.”

Validemle bu söyleşiyi yaptıktan sonra zamanımı Çavlı Dede’me, yani Danışmend Çavlı’ya ayırdım artık. Anıları bitinceye kadar onun evindeyim.

Gel bakalım çiğdem çiçeğim. Dedesinin bir tanesi. Kaç gündür uğramıyordun, azıcık alınmıştım. Meğer öteki dedenin yanındaymışsın, anlattıklarını yazıyormuşsun. Annen söyledi. Duyunca alınmam filan geçti. Şu memlekette senin gibi geçmişini araştıran, tarih yazan kaç kız var, hatta kaç insan var haa?

Gurur duyuyorum seninle. Yaz, herkesi yaz. Beni de yaz, Hoca Seyfeddin’i de yaz. Tez gel Amasanga! Bal şerbeti getir, çörek getir kızıma! Şerbetini bitirdikten sonra başlayabiliriz çiğdemim. Divitini, hokkanı çıkar. Kâğıdı da ben getireyim. Kayzeriyya’da bulmuş, lâzım olur diye tomarıyla almıştım. Ben anlatayım, sen yaz.

Çavlı Anlatıyor

Dünyalar güzeli, akıllı, bilgili ve bir o kadar da saygılı Mahmure'nin dedesiyim. Bu cümleyi yazıdan çıkaralım dedi. Hayır dedim, çıkarılamaz. Künyesinde öyle yazılı çünkü !..

Adım Çavlı. Bu herkesin bildiği bir Türkmen adıdır. Ses anlayan, haberli demektir Oğuz dilinde. Kaç bin çadırılık boy halkımız beni “Çavlı” diye bilir, öyle seslenir. Doğrusu adımlı severim.

Benim gibi Oğuz adını taşıyanlar azaldı. Değiştiriyorlar şimdi. Tabii, bir arka yüzü var bu ad değiştirmenin. Doğru bilinsin, diye anlatacağım: Hani şu Bağdat Halifeleri var ya, Türkmen beylerini çağırmışlar birinde. “İşte altın, işte kılınç! Taşa, ağaca tapan o imansız Oğuzları yola getirip müslüman ederseniz altın kesesi sizin. Karşı çıkarsanız bu kılıç boğazınızı arar bulur!” demişler. Altın rengini cesaretten daha çok beğenen beyler, keseleri aldıkları gibi obalarına dönmüşler. İlk işleri kendi adlarını, sonra da yakınlarınınkini değiştirmek olmuş. Horasan ötesinden taşıyıp geldiğimiz bozkır adları eriyip azalmış böylece. Olgun yaşlarıma gelince anlayabildim bunu. Ama ikinci bir uyduruk adım yok şükür Seyfeddin gibi. Seyfeddin, dinin kılıcı demekmiş, pöhh!..

Sultanlar bile Oğuz adlarından vazgeçip Keykubat, Keyhüsrev, Keykavus gibi Fars masallarındaki kabadayılardan adlarını almışlar. Onlar böyle yapınca vezirler, valiler de esame değiştiriyorlar. Oysa Urum Diyarı dediğimiz şu toprakları fetheden akıncı komutanlarının adı tümünden Oğuzcadır: Afşin, Porsuk, Kutalmış, Bektaş, Erbasgan, Artuk, Karaman, Çakan, Kamyar, Belek, Yağıbasan... Say sayabildiğin kadar. Ne demek Yağıbasan?.. ‘Yağı’, düşman demek. Yani düşmanı basan, yok eden... Şu dilin güzelliğine bak. Ne yazık ki, “danişmend” de yabancı, Farsi bir kelam. Türkçesi danışman. Sattılar kendilerini bu saray soytarıları, adlarını da sattılar.

Çabuk mu konuşuyorum?.. Kızdığım, heyecanlandığım zaman hızlı konuşurum. Diviti yetiştiremediğin o anlarda durdur beni Çiğdem'im.

Gençliğimden mi başlayayım? Peki.

Öğrenmek istiyordum her şeyi. Bilmek, kavramak, öğrenmek... Güneş her gün neden doğudan doğar? Erciyes'ten daha yüksek dağ var mıdır? Sultanların, zorbalının bulunmadığı mutlu insanlar ülkesi nerededir?

Bilmek için öğrenmek, öğrenmek için de okumak gerektiğini anlayabiliyordum. Arzumu önce babama, sonra valideme açtım. İkisinin de aldırdığı yok. Ağabeyim okumuştuydu, sülalemize yeterdi. Çiftlik işleriyle ilgilensem daha iyi olurmuş...

Bir yumrukta taşı ezeceğimi sandığım yıllar. Büyük şehirlere gider, ilim öğrenir dönerim diyordum. Mahmure'yi seviyorum ama onun bir yere gittiği yok ki! Bizimle olacak nasılsa hep... Gitmeliydim. Uzak diyarlarda bilim öğrenip kendimi geliştirmeliydim.

Araştırıp soruşturduğumda benim için gidilecek en uygun yerin Musul olduğunu anladım. O şehri seçişim başka dil bilmeyişimdendi. 'Türkmen çok orada' demişlerdi.

Bir çanta aldım ve kimseye haber vermeden yola çıktım. Paranın bir kısmını yolda çaldırdım. İnsanlara güvenmemeyi o zaman öğrendim. Ondan sonra da para çaldırmadım bir daha. Musul şehrindeki Nizamiye Medresesine kaydımı yaptırdığımda olan param ancak kayıt işlerine yetti.

İdarecilerin paragöz oluşlarına kızmıştım önce. İkinci sınıfın bitiminde öyle olmadığını anladım. Meğer Harizm'deki, Buhara'daki alimler, aman bilmez Moğol okçularının önünden kaçıp bu diyara dolmuşlar. Karın doyuracak paraya razı, medresede hocalığa başlamışlar. Her şeyin alt üst olduğu bir devir, iyinin kötüye kurban gittiği yıllar işte.

Ateş Tapınağı

Parasızdım, iş aramaya çıktım. Dolaşırken farklı bir binaya rastladım. Yüksekçe bir yerdeydi bina. Kahverengi taşlarla yükselen duvarları olağanüstü değil ama ürkütücüydü. Cesaretimi toplayarak kapıyı çaldım. Ses seda çıkmadı. Umudumu kesip son kez vurduğumda yavaşça açıldı. Sakalı göbeğinde, sözleri anlaşılmayan yaşlı bir adam belirdi karşımda. İş aradığımı söyleyince beni içeri aldı.

Tertemiz içerisi. Bahçesi büyük değil ama bakımlı. Gelgelelim her yan taşyağı kokuyor. Ortadaki kule biçimli yapının bacasından ince bir duman yükseliyor. Ağır ağır yürüyerek küçük bir odaya girdik. Kaplan postu serili bir divana oturmamı işaret etti adam. Kendi de karşıma oturdu. “Kimsin, nerelisin?” dedi kırık bir Oğuzcayla.

“Urum Diyarındanım, Türkmenim,” dedim.

“Ne ararsın buralarda?”

“Medrese için geldim. Kayıt yaptırdım ama param ancak yetti. Karnımı doyuracak yer arıyorum.”

“Buranın ne olduğunu biliyor musun?” “Bilmiyorum.”

“Burası ateşgededir, yani ateş tapınağıdır. Biz ateşe, ışığa inanan Zerdüştüyiz. İyiliği de kötülüğü de bilen bir inanca sahibiz. Ben rahibim. Zerdüşt rahiplerine “Muğ” denir. Yani bir muğ’um. Kainatı iyilik ve kötülük melekleri yönetir delikanlı. Biz iyilik meleğine hamd-ü senalar edip kötülük meleğini yerenlerdeniz. Bu tapınak da iyilik meleği Hürmüz’e hizmet eder. Hürmüz ışıktır, hürmüz alevdir. Işık, yani gündüz olmasa sürekli gecede yaşanır mı?.. Onun ışığı sönmesin diye gece gündüz bekleriz mabedimizi. Burada bana yardımcı olur musun?”

“Nasıl yardımcı olabilirim?”

“Taşyağı yakarız ocakta. Küleklerle, bakır fiçılarla taşırız onu. Gücüm yetmez oldu, kaldırıp koparamıyorum fiçıları. Onları ocağa dökersin. Bir de pazar alışverişimde yardım edersin. Başka bir işi yok buranın. Çok para veremem ama karnın doyar, harçlıksız kalmazsın.”

“Olur, bir deneyeyim,” diyerek kaldım. Gündüz medresenin, akşam ateşgedenin yolunu tutuyordum. Muğ’un adı Daryuş imiş. Elli yaşlarında, karısı da aynı. İki kızı var, ikisi de benden büyük. Ama sadece birkaç yaş.

Yemeğim de yatağım da fevkalâde. Kendileri ne yerse bana ondan getiriyorlar. Ne var ki taşıyağı kokusu giysilerimize, bedenimize kadar işliyor. O memlekette bir yerdeki kaya yarığından sızarmış o yağ. Muğlar Birliğinden görevli biri onu üstü kapalı bir havuzda toplar, kaplara doldururmuş. Arabacılar da ateşgedelere dağıtırmış.

Salı ve Cuma günleri Musul’un pazarı. Cumanın birinde pazara gittik muğ ile. Girer girmez gözler üzerimize çevrildi. Bakışlar soğuktu, sevgisizdi. Başını önüne eğmiş bir satıcı bile biz yaklaşıncı kaşını çattı. İki zıpçıktının, “Pis kokunuz dünyayı sardı. Defolun buradan taşıyağında yanası kafirler!” demesiyle ayıldım. O densizin birini tanıyordum, medresede öğrenciydi. Dönüp karşıma aldım:

“Ne diye medrese okursun? Buralarda boş yere sürteceğine git, Kayserya’ya bekçibaşı yapsınlar seni!” dedim.

“Hayır, kadı veya subaşı olacağım Kayserya’ya. Bekçibaşılık senin olsun.” Durdu, merakla baktı. “Oralı olduğumu nereden bildin?” dedi.

Gevşemiş, öfkemin yerini merak almıştı. “Öylesine salladım. Ben de Evenüslüyüm,” deyince kolumu sıktı. O da Kırşehri’ndenmiş. “Madem oralısın, niye taşıyağı kokuyorsun?” dedi, anlattım. Meğer bu yolsuzlar da pazarın güvenliğini sağlayıcı olarak işe alınmışlar. Tanış olduk. Muğ’un Müslümanların sataşmalarından çekindiği için beni yanında getirdiğini de öylece anladım. O günden sonra benim yanımda rahat rahat alışverişini yaptı adam. Ben de onun sefasını sürdürdüm; yemeklerimin lezzeti de çeşnisi de arttı.

Pazar günü kutsalmış Zerdüştilerde. Ateşgedenin haznesine taşıyağımı doldurmuştum. Elimi sabunladıktan sonra reyhanla kokusunu almaya çalışırken küçük kız çaldı kapımı. Birkaç Türkçe kelimenin kaşını gözünü yararak, çoğunu elleriyle anlatmaya çalışıp evlerine davet etti.

Gülümseyerek kabul ettim. Evleri yüz adım ilerideydi. Önüme, arkama geçmeden yanımsıra yürüdü. Taa ki kapılarına vardığımızda iki adımda kapıyı açtı, yana çekilerek yol verdi.

Muğ oturuyor, karısıyla büyük kızı ayakta bekliyorlardı. Başımla selamladım. Sofra başındaki bir minderi işaret etti muğ. Varıp dikeldim, o ve karısı oturduktan sonra ben de oturdum. Kızlar benden sonra oturdular. Alı güllü bir halı serilmiş, üstünde büyükçe bir dokuma sofra, ortaya da geniş bir sini yerleştirilmişti. Sininin üstü boştu, herkesin önünde bir kadeh şurup vardı yalnızca. Muğ ellerini kaldırdı, tapınak ateşi yönüne çevirerek bir dua okudu. Sonra kadehini eline aldı herkes. Benim de almamı ve bir seferde içip bitirmemi söyledi. Kaldırdık. Kokusundan şarap olduğunu anladım. Sonra bir çırpıda bitirdim. Kekre mekre olmayan halis Şiraz şarabı. Sonra büyük kız bakır bir tence-redeki çorbayı herkesin önündeki kâseye babasından başlayarak sırayla koydu. Bitince etli bir yemekle pilav geldi. İçi kuş üzümlü, ak taneli bir pilav. Pirinçmiş adı, Diyarı Rumda bilinmez o mübarek. Başka yemekler geldi, tatlılar geldi. Öyle haz içinde yemiştim ki unuttum adlarını.

Muğ yine bir dua okuduktan sonra kalkıp divana oturdu. Beni de karşısına istedi. O konuşmaya başladığında kadınlar yan divana dizildiler. Kırık Oğuzcasıyla şunları söyledi:

“Kaç asırdır yaşadığımız toprağımızda yabancı olduk evlat. Bizler Zerdüş ve Mazdek efendilerimizden önce de buradaydık. Günbatısından bir İskender gelmiş dalkılıç. Kendine yanaşmayanı kesip biçmiş. Kılıcından korkan büyüklerimiz de kadim kitabımız Avestaları alıp kimi Sind’e, kimi Hint’e yerleşmiş. Yine de Fars ilinde, Türkmen ilinde yüzlerce ateşgedemiz tütmeyi sürdürmüş. Sonra Araplar gelmiş. Kuteybe, Haccac gibi zalim komutanların mızrak uçlarında ölmüşüz ve bir avuç kalmışız şu koca dünyada. Şimdi de Türkmaniler doldu şehrimize. Gerçi, onlara ne dersin? Arkalarındaki Moğol’u pek kötü anlatıyorlar. İnsaf, merhamet bilmezler, kesip yakarlarmış. Kötü günlere

kaldık evlat. Sevgili Hürmüz korusun amma torun sevgisi tadamadan gidecek gibiyim.

“Aman efendim, Allah korusun!”

“Allah mı korur, Hürmüz mü bilmem, gidişat kötü. Çoktuk, çok fazlaydık bir zamanlar. Ateş Diyarı denilen şu memleketler Zerdüş’t’e inananlarla doluydu. Dışarıdan gelen herkes hem yiyeceğimize hem inancımıza el attı. Yıldık, korktuk. Şu güzel şehirde tam on iki tapınak varken şimdi ikiye düştü. O gün saymışsındır, sadece on yedi kişi gelmişti ayine. Ötekine o kadar da gelmiyor. Dinimizi bırakmasa da tapınağa gelmekten korkuyorlar. Şu tapınak şehrin en önemli mecusi mabedi. Oluk oluk bağış akardı bir zamanlar. Şimdi giderlerini karşılamıyor. Cemaatin içinde genç kalmadı. Çoğu din değiştirip Bağdat’a, Şam’a, sizin oradaki Konya’ya iş kurmaya gitti. Kızlarımızın evde kalmaları bu yüzden işte... Dert yüklemek için söylemedim bunları. Bilmeni istedim yalnızca. Kızlarım Oğuzcaya öğrenmek istiyor. Yardımcı olursan seviniriz...”

Daha neler söylemişti, unutmuşum. Akşamları hummalı bir çalışmayla Oğuz lisanını öğretmeye başladım kızlara. Çok heveslilerdi. Anladığım kadarıyla bir Türkmen subayla evlenmek düşündeydiler. O nedenle hiç yan çizmediler.

Bir kış günüydü. Kar yağmıştı akşamdan. Dershane, kahvehane, meyhane gibi yerlerin kapıları, pencereleri açık tutulmuyordu. Dolayısıyla nevazil, öksürük, kızamık kol geziyordu ortalıkta. Onlardan biri bedenime girip beni yatağa düşürdü. Ertesi gün kulağımın altı şişti. Ateş, baş ağrısı, halsizlik... Küçük kızın getirdiği yemeğe ağızımı sürmedim.

Sabah titreyerek medereseye gittim. Doğruca hekime çıktım. Tebabet hocası da oradaymış. Derdimi anlattım. Hekim bir küçük kavanozda ilaç verdi. Sessizce izleyen Hoca sordu:

“Kaç gün oldu ateşin başlayalı?”

“İki gün önce başladı Hocam.”

“Keşke daha evvel gelseydin. Üç gün sürer bu. İlacı aksatma. Yataktan çıkmamaya bak. Üç gün sonra husyende yani torbada da ağrı duyarsan hemen gel, ilacı kuvvetlendirelim.”

Tapınağa vardım, durumu anlattım. Üç gün yataktan çıkamamaya çalışarak yattım. Üçüncü gün torbamın ağırdığını hissedince hemen gittim. Hekime uğramadan hocayı buldum. Bir küçük şişe ilaç da o verdi. “Bu hastalığa kabakulak denir. Torbaya indiğinde erkeklerin yüzde ellisi kısırlaşabilir. Yirmi gün kadar sürer ateşi. Sakın ilaçlarını ihmal etme ve ağır işlerde çalışma,” dedi.

Kim dinler !.. Daldım yeniden medrese ve tapınak işlerine.

Derslerim iyiydi. Bir sene Arapça için program yapılmıştı. Yarım yılda onu bitirip Kuran’a geçtim. İkinci yıl fıkıh ve kelam öğrendim. Üçüncü yılımda bir fıkıh hocamızdan ders aldık. Mutezile görüşündenmiş adam. “İlm-i Kutup” diyenler vardı onun için. Medresenin saygın müderrislerindendi. “Akıl,” derdi adam. “Akıl her kapıyı açar. Açabilmesi için ona, “Neden? Nasıl?” diye sormanız gerekir,” derdi. Onun dersleri gözlerimi fazlasıyla açtı. Dünyada olup bitenleri, ibadet biçimlerindeki pek çok şeyi, “neden?” sorusuyla daha iyi anlayıp değerlendiriyorum artık. Ruh, Kaf Dağı’ndaki Anka kuşuyla gezsin!..

Dört yıllık Musul Medresesi’ni üç yılda bitirip icazetimi aldım. Aklım Bağdat’a gidip Nizamiye Medresesi’ne yazılmaktı, gönlüm ise Mahmure’deydi. Gönlüm, aklımın önüne geçti, üç yıldır gitmediğim Evenüs’e gitmeye karar verdim.

Medrese yolumun üzerinde, vitrini gözlerimi alan görkemli bir kuyumcu dükkânı vardı. Vitrindeki gümüş çerçevesi, kırmızı taşlı bir kolye hep dikkatimi çeker, bakışlarımı alıkoyardı. Onu gördüğümde Mahmure aklıma gelir, Mahmure aklıma geldiğinde de onu satın alabilmeyi düşler-

dim. Hemen gittim, yerinde duruyordu. Yanaşıp kolyenin fiyatını sordum. Duyunca “Abaruu,” demişim. Ödeyebileceğim bir para değildi. Kös kös tapınağa döndüm. Kapıda muğ ile karşılaştık. “Hayrola, yüzün neden eğri?” dedi. Bir sevgiliyim olduğunu diyemedim. “Anneme bir kolye alacaktım ama,” diyerek durumu anlattım. Kuyumcunun yerini ve adını sordu. Söylediğimde, “Fiyatı ne kadarmış? Ne kadar paran var? dedi. Ben de açıkladım. “Hadi oraya gidiyoruz,” dedi. Şaşkınlıkla peşinden yürüdüm.

Kuyumcunun önüne vardık. ‘Hangisi,’ der gibi sordu. Gösterdim. Hemen içeri daldı. Gösterdiğim kolyeyi istedi kuyumcudan. Adam muğu görünce yerlere kapandı. Onun Pehleviye sorularını başını kaldırmadan yanıtladı. Kolyenin fiyatını söylediğinde muğ bana döndü, fiyatın Arapçasını söyledi. Tabii, öncekinin üçte biri neredeyse. Sevincimden zıplamamak için kendimi zor tuttum. Onu alırsam Kayzeriyya kervanına yetecek param da kalıyordu. Ederini ödeyip kolyeyi aldım. Bel kuşağıma sıkıca yerleştirdim.

Bir sevinçle kervan aramaya çıktım. Ertesi gün muğ, karısı ve kızlarını gözyaşı içinde bırakarak bir kervana katıldım. Yirmi üçüncü gün Evenüs’e geldim.

N’ola gelmeseydim.

Mahmure aklıma geldi mi hep böyle tıkanırım. Yine öyle oldum. Sen şimdi kalk, yanına Amasanga ninenin birini al. Sekiz on salkım kara üzüm koparıp getirin. Sarı da olsa olur ama karanın bir derdi vardır ki kararmış, benimki ondan olsun.

Gurbeti Ben Yarattım

(Bıraktığım yerden devam ediyor, Danişmend Çavlı’nın anlattıklarını yazmayı sürdürüyorum:) Mahmure’nin evlendiğini duyar duymaz Evenüs’ten çıktım. Boğuluyordum. Herkes bana karşı suç işlemişti. En suçlusu da Mahmure tabii. Sevdalı sözleri boş imiş meğer.

Nereye gideceğimi düşünmeye başladım. Sivas'a, Kayseri'ye gitmek istemiyordum. Konya'ya hiç gidemezdin. Kara kara düşünürken Şam geldi aklıma. Önce oranın sonra Bağdat'ın medresesini bitirmek, Hoca Seyfeddin'in üstüne çıkmak istiyordum.

İyi ama para yok. Babamdan, validemden asla almam. Üç beş kuruşla olacak iş değil, basbayağı para gerekir. Aklıma Muğ Daryuş geldi. Belki yardım edebilirdi. Cebimdeki son parayı kervancıya vererek Musul'a döndüm.

İki yıl önce on beş gün süren yolculuk bu kere kaç gün sürdü, saymadım. At üstünde yol alırken de, kervansaray odalarında yatarken de Mahmure ile hesaplaşıyordum. Nereye gittiğim, kiminle olduğumu hiç düşünmedim. Ne zaman ki Musul'un gürültüsüne karıştık, ayıldım.

Doğru tapınağa gittim. Kapıyı açuklarında hepsi koşarak geldiler, kucakladılar, öptüler. En uzun öpen de küçük kız Şayma idi. Göğsünün sertliğini yüzüme süre süre saçım-dan, başımdan öptü. Meğer temelli vardığımı sanmışlar.

Akşam yemeğinden sonra Daryuş'a durumumu anlattım.

"Tahmin ettim. Gözlerindeki kederi kapıdayken sezmiş-tim," dedi. "Buraya niye geldin?"

"Şam'a gidip medrese okumak istiyorum."

"Burası Şam değil ki çocuğum!"

"Biliyorum ama oraya gidecek parayı kimseden isteye-mezdin," dedim başımı eğerek.

Birkaç saniye düşündükten sonra; "Ne mutlu bize. Bizim seni sevdiğimiz kadar sen de bizi sevmiş, taa Kayzeriyya'dan buraya, bize gelmişsin. Neydi sevdalının adı?"

"Mahmure."

"Bu ad bizim, Farsi adlardan. Çiğdem Çiçeği demektir. Onu unutmak için mi?"

Başımı eğip sustum. Yine o konuştu: "Kolayca unutacağını sanma. Ne var ki, daha iyi bir ilacı da yok derdinin."

"Yalnız o değil ulu muğ. Bağdat Medresesi'ni de bitirip Hoca Seyfeddin'den daha iyi bir makama yerleşmek istiyorum."

“Her ikisi de aynı kapıya çıkar evlat. Berduşların diliyle hayatın kaymış senin. Büyük bir alim olursun ileride, yedi düvelin sultanı da, satrabı da sana hilat giydirebilir. Gelgelelim, iyi bir koca olamazsın artık. Evlendiğin her kadında Mahmure’yi ararsın. Bulamayacağın için hem kendini, hem de o kızcağızı üzersin.”

“Yüce muğ, evlenme işini hiç düşünmüyorum.”

“İyi edersin. Para işine gelince, dört yıllık tedrisatına yetecek parayı veremem. Versen taşıyamaz, çaldırırsın. Taşısan soyguncular bırakmaz peşini. Paralı birini onlar kadar anlayan başka bir zanaat erbabı yoktur. Aklıma başka bir çare geldi,”

Umutla yüzüne baktım.

“Yine çalışır mısın ateşgedede?”

“Çalışırım efendim.”

“Tamam öyleyse. Şam şehrinde de iki ateşgede var. Biri küçüktür ve İslam baskısından gizlidir. Diğeri büyükçedir ve halifeden izinli olduğu için açıktır. Onun muğu arkadaşımıdır. Bir mektup yazar, aynı buradaki gibi rızkımı sağlarım.”

“Minnettar kalırım yüce muğ.”

“Musul’u epeyce tanıdın. Yarın halı pazarını, ipek pazarını ve öteki pazarları dolaş, Şam’a gidecek kervan ara. Şayma, kızım kalk. Kendi şarabımızdan birini getir de rahat uyusun Çavlı.”

Şayma’nın kapıdaki coşkusu yoktu şimdi. Şarap şişesini getirdi, açarak kadehimi doldurdu. İki tabak çerez koydu yanına. “Afiyet olsun,” dedikten sonra önceki yerine çekildi.

Rahat bir gece geçirdim. Sabah kahvaltısının ardından ateş yağını haznesine döktüm. Tapınağın dış taç kapısının alnında Faravahar adındaki melek idolu her sabah uzun saplı süpürgeyle temizlenir, tozu alınırdı. O sabah da temizliğini yaptım. Ondan sonra şehre daldım.

Bezzazlar çarşısında bir kervan buldum. Top top kumaş ve ipekli denkler hazırlanıyordu. Ertesi gün sabah namazıy-

la yola çıkacaklarmış. Adımı yazdırdım kervancı başına. Tapınağa dönerken iki karpuz satıcısı gördüm. Ateşgedeye yakındılar. Şayma'nın karpuzu çok sevdiğini biliyordum. Ceplerimi karıştırdım. Küçük bir bakır para kalmış yalnızca. Bir karpuzla bir paraya bakarken satıcının biri geldi, kocaman bir karpuz uzattı. Verdiğim paraya aldırış etmedi. Aralarında mızırtıyla bir şey konuştular. Ateşperestlerin diline benziyordu lisanları. Bu kez öteki baktı yüzüme. Başıyla tapınağı göstererek, "Şayma?" dedi. "Evet," dedim. Gülümsedi. Kocaman bir tane de o sıkıştırdı. Elleriyle, 'Hadi götür' der gibi yaptılar. Aldım kapıya yöneldim. Kapıda yine Şayma karşıladı. Sevinçle kucağımdakileri aldı. "Taa çarşıdan nasıl taşıdın?" dedi. Tapınağın önünden aldığımı söyleyerek dışarı çıkardım onu. Karpuzcular Şayma'yı görünce yere kapandılar. Onun sert bir sesiyle kalktılsa da yine yere baktılar. Şayma'nın sorduğu soruları kısa yanıtlarla karşıladıktan sonra selamlayarak arabalarını götürdüler.

"Pehlevi mi konuştunuz?" dedim.

"Evet, o bizim kadim dilimizdir. Benim harbüz sevdiğimi bildikleri için sana vermişler."

"Harbüz ne?"

"Sizin karpuz dediğiniz. Ulu tanrı Hürmüz onu kavmimize hediye edip yumuşak topraklarımıza ekmemizi istemiş. Pehleviceden gelir adı."

"Bana niye emanet ettiler ki?"

"Ayin için geldiklerinde görmüşler seni."

Yolculuk

Akşamdan büyük bir azık çıkını hazırlanmış. Muğ mektubu yazdıktan sonra harçlık da verdi. Sabah ezanında evden çıktım. Bu kere ağlamadılar.

Top top ipeğin taşındığı büyük bir deve katarıydı kervanımız. Geçtiğimiz yerleri bir bir yazmıştım amma nerede kim bilir? Gene de önemli yerler aklımda: Güneybatıya

doğru üç gün yol aldık. Sonra Fırat adında koca bir nehre uğradık. Suyunun en azaldığı mevsimdeydik ama yine de bizim Kızılırmak'ın iki katından fazlaydı suyu. Eski bir köprüye vardı yolumuz. Fakat oradan değil ırmağın sığ bir yerinden geçirdi kervancıbaşı develeri. Hayvanların karın altlarını ve bacaklarını yıkadı görevliler. Sonra, Deyri Zor adında bir şehre vardık. Orada dinlendi kervan. Daha sonra Palmira denen bir örene düştü yolumuz. Ören amma ne ören. Taşları daha yeni konulmuş gibi. Büyük kum çölünün ortasında, yemyeşil hurma ağaçlarıyla çevrili, parıltıyan bir inci sanki. Hayvanlar dinlenir dinlenmez kalktık. On sekizinci günün akşamı Şam şehrinin surlarına yaklaştık. Kervan yola devam edecek, Akçadeniz kıyısındaki Sayda limanına inecekmiş. Ben ve birkaç kişi vedalaşıp ayrıldık, karanlık önünde sur kapısından şehre girdik.

Büyük şehirmiş Şam-ı Şerif. Musul'dan da Kayzerriya'dan da büyük. Yine de tez buldum ateşgedeyi. Yatsı ezanı okunurken bir Arap tarif etti karanlıkta; “Şu koca ağaçlığın içinde o kâfir ocağı!”

Yaklaştıkça taşıyağı kokmaya başladı. Sonunda kapısını çalıp girdim. Loş bir ışıktaki birisi çıktı önüme, anlamadığım bir dille sorular sordu. Arapça cevap vermeye çalıştım ama anlaşılmadık. Mektubu çıkarıp gösterdim. “Selman'a verilecek!” diye bağırdım. Yaşlı biri girdi odaya. “Selman benim,” dedi. Öyle deyince Daryuş'un mektubunu uzattım adama. Aldı, mum ışığına yaklaşarak okumaya çalıştı. Sonra başını kaldırıp iyice süzdü. “Mecusi değilsen de buradan faydalanaacaksın genç adam. Alışveriş ile odun kırma Rüstem'in işi, ateşe taşıyağı koymak da senin işin,” diyerek kapıdaki iri adamı gösterdi.

“Söylediğinizi yaparım ulu muğ, lâkin işleri değiştirsek Rüstem kardeş ile?” dedim.

“Niye?” dedi.

“Birkaç gün sonra medreseye başlayacağım. Üstüm başım taşıyağı kokuyor, diye dersliğe sokmazlar. Musul'da

aynisini yaşadım. Hem Arapçamı geliştirmem gerek. Pazara ben gitsem daha iyi olur. Uygunsa değiştirelim lütfen.”

Rüstem de pazar işini sevmezmiş, kabul etti. “Sana kolarını vermiştik ama koku işini düşünmemiştik. Odanı gösterirsin,” dedi. Teşekkür ettikten sonra Rüstem’in ardına düştüm. Üst katın sonundaki bir odanın kapısını açıp yatağı gösterdi Rüstem.

Şam-ı Şerif

Derin bir uyku sonrası aşağı indim. Kahvaltı ederken anladım ki tapınağın konuğu yalnız ben değilim. Üstü başı düzgün, harmanili tacirler de var sofrada. Yoksul giyimliler ayrı bir sofradaydı. Mecusi tacirler, burayı aynı zamanda yatakhane olarak kullanıyorlarmış. Karanlık han odalarında yankesicilerce soyulmadıkları için, Farsi yemeklerin tadlarını buldukları için ve ibadetlerini yapabildikleri için özellikle yeğlerlermiş. Ayrılırken de cömertçe bağış yaparlarmış. Rüstem böyle anlattı.

Muğ Selman, yanıma bir genç vererek Eminiyye Medresesine gönderdi beni. Emin Gümüştekin adında Türkmen bir Atabey yaptırmış. Bir medrese daha varmış ama buranın hocaları ünlüymüş.

Kaydımı yaptırırken mecusi olduğum sanılarak epeyce sorguladılar. Neden kuşkulandıklarını yanımdaki gencin taşıdığı kokusundan farkettiler. Öyle olmadığım ayrıca Musul medresesinden icazetli olduğumu açıklayınca kaydımı yaptılar. Cuma günü açılacaktı medrese ve daha iki gün vardı. Yanımdaki oğlanı tapınağa göndererek şehri dolaşmaya çıktım.

Çok mu merak ediyorum Şam’ı?.. Umurumda değil Şam da, Halep de. Unutmak istiyorum herşeyi. Keskin bir ilaç olsa da beynimin içindekileri temizleyip yok etsem!.. Oysa güzel kent, görkemli bir mekanmış Şam-ı Şerif. Bunu günler sonra anladım. Binbir Gece Masallarının ciltlerinden

birinde okumuştum, şöyle diyordu: “Şam!.. Onu kuran, ona benzer bir kentin bir daha yapılamayacağına yemin etmiş olmalı!”

Sokaklara daldım. Gürültülü bir şehir burası. Aynı Musul gibi. Sokaklar kalabalık, her iki yanında dükkânlar sıralı. Hint’ten, Çin’den, İskenderiye’den, Roma’dan gelen akla gelebilecek her şey satılıyor. Baharat Çarşısı bir başka. Yük arabalarındaki atların sidik göllerinin kokusunu bile bastırıyor baharatlar. Diyar-ı Hint’ten gelirmiş çoğu. Adem aleyhisselamın cennetten inerken ayak bastığı Seylan Adası’ndan, Sind memleketinden de gelirmiş. Ayrılışım gelmedi vallahi.

Öbür sokağa girdim, kasaplar sokağına. Girmemle birlikte burnum birden savunmaya geçti. Baharatçıların önünde iyice açılan burun deliklerim, şimdi büzüldüler. Sığır karkasları asılıydı demir kancalarda. Koyun ve keçiden çok sığır eti satılıyor bu Arap kentinde. Koyu kırmızı et, koyu sarı yağıyla uzaktan belli ediyor kendisini. Sonra başka bir et. Koyundan büyük, toşundan küçük fakat beyazca, tavuk eti renginde. Yaklaşınca o beyazlığın yağdan ileri geldiğini, çok yağlı bir et olduğunu anladım. Küçüklüğüme gitti aklım. Hastalanmış, bir deri bir kemik kalmıştım o yıl. Validem gücüne kavuşacağını sanarak et yediriyordu durmadan. Özellikle yağlı etleri. Bir akşam yemeğe oturmuştuk. İkinci tike mi, üçüncü mü unuttum. Yumurta büyüklüğünde, yumuşacık pişmiş yağ ağzıma gelince öğürdüm. Dur durak bilmeden öğürüp ne yedimse çıkardım. O oldu. Bir daha yağlısını bırak, yağsızını da yiyemez olmuştum. Şam çarşısındaki o beyaz etin ne olduğunu sorduğumda, “Hınzır” dedi kasap. “Hristiyanlara satarız.”

İpek Pazarı batıdaydı. Orayı da yarın gezerim, diyerek ateşgedenin yolunu tuttum. Dış kapıdan girerken duvarda süslü harfleriyle yazılmış şöyle bir yazı vardı: (1- İyi şeyler düşün, 2- İyi söz söyle, 3- İyi işler yap.) Zerdüşt’ün olduğunu sonradan öğrendiğim bu söz tastamam öyle değilse de orta düzeydeki Arapçam ile böyle okumuştum.

Ateşgede şehrin en yüksek yerinde. Yöneticilere bol para yedirilmese, ‘Kaldırın buradan’ emri çıkarmış ama Fars tüccarları sorun çıkmasını önlüyormuş. Bunu da muğ Selman’dan öğrendim.

Eminiyye Medresesi

Güz gelmiş havalar serinlemişti. Ders başladı. Önceleri hırs, iddia yoktu içimde. Yalnızca muğa karşı sorumlu hissediyordum kendimi. Tapınakta asalak gibi görünmemek için ‘Sene kaybı yapmazsam yeter’ diyerek başladım.

Diğer öğrencilere göre ön bilgim olunca hep başat göründüm. Hocalardan bol iltifat aldım. Artan saatimi ve gücümü Arapçaya verdim. O dilin gramerine, yapı özelliklerine yüklendim. Ders biter bitmez pazara koşuyor, oradaki halk dilini de öğreniyordum. Kimi zaman boş birini yakaladığımda yarım saat, bir saat adamın başını şişiriyordum. Kimi zaman da şiir, atasözü ile süsleyerek tirad yapıyordum karşımdakine. Gayretim meyvesini verdi. Pazarcılar aldatmıyorlardı kolay kolay. Kendilerinden sanıyorlardı.

Dersler bana göre basit olunca başmüderrişe çıktım. İki yılın derslerini bir yılda vererek dört yıllık tedrisatımı iki yılda bitirmek istediğimi söyledim. Azıcık da şımarmıştım herhalde. “Olmaz,” dedi başmüderriş. “Dört yıllık tedrisat iki yılda bitirilmez ancak üç yıla indirebiliriz. Sonra bir yıl bu memlekette kadı’lık yapman gerekir.”

“O niye?”

“Birincisi vereceğimiz icazeti hak edip etmediğini denetlemek. İkincisi sana üç yıl emek veren bir ülkeye senin de bir yıl hizmet etmen gerekliliği.”

“Peki, kadılığımı da denetleyecek misiniz?”

“Evet, tabii. Emirdad tarafından izleneceksin. Biz de, kendi mederesemizin daha ünlenmesi, talebelerimizin devlet ricalinde yer alabilmesi için verdiğin her kararı gözden geçireceğiz.”

“İyi de saygıdeğer hocam, para yatırarak okuyoruz. Bu ülkenin verdiği ne oluyor? Parasız olsaydım alınır mıydım medreseye?”

“Sözlerinde gerçek payı var. Ne ki okula yatırdığın harçlık, üç yıl alacağın üstün öğrenim hizmetinden kat kat az. İkincisi, kadılık yaparken boşa çalışmayacaksın, bir kadının aldığı maaşı alacaksın.”

“Peki hocam, üç yıllık öğrenimim için karar çıkartmanızı istirham ediyorum öyleyse.”

“Şunu da unutma kasalak Çavlı. Eğer bu dersleri üç yılda bitiremezsen öğrenimine son verilip kadı yardımcıları olarak kalma ihtimalin de var haa!..”

“Unutmam Hocam!”

‘Ya Allah!’ diyerek başladım. Sıcaklarda ders yapılmaz hale gelip de tatile girdiğimiz açıklandığında üçüncü sınıfa geçmiştim. Mayıs ayının son Cuma günü tatile girdi medrese.

Ne yapacağımı bilmiyorum. Eventüs’e gitmek içimden gelmiyor. Amma Mahmure gözümde tütüyor. Görünüşü bozuldu mu acaba? Yüzü bomboz, çil çil beneklerle kaplıdır şimdi. Karnını zor taşıyan hamile bir kadındır belki? Ya da doğurmuştur, kim bilir ana bile olmuştur.

‘Arada bir kuzeye dönüp dalıp gitmen de ne öyle? Yüreğin neden pır pır eder, gözlerin neden kırpışır da bulanık görmeye başlarsın Çavlı? Hep sen mi ağlarsın, hep sen mi yanmaktasın? Dilini bilmediğin ellere kaçıp gelmen ondan mı? Buralarda sürünmen kimse bulamasın, diye mi? Kimse dediğin de kim? Mahmure değil mi? Kadın haliyle nasıl geçsin eşkıya dolu yolları? Hem niye gelsin hı?..

Gelmezse gelmesin. Ben de gitmem işte. Babamı merak etmiyorum. İş için yaşayan biri. Çocuğu, ailesi, her şeyi işi. Validem öyle

değil. Değil ama hassas, duygulu değil o da. Mahmure ile sevgimizi, oyun oynarkenki koklaşmalarımızı hiç mi görmedi. Bir kez bile şahit olsaydı engel olurdu bu evliliğe. Seyfeddin'e bir şey demem. Mal gibi adamdır. Akçe, ikbal düşünmekten sevgiye sıra gelmez onda. Sonra kızkardeşim Banu Çiçek. O da çok iyi biliyordu bizi. Söyleyemez miydi valideme. Asla affetmeyeceğim onu da.

Eyy Mahmure !.. İnsan karşı çıkar bel! 'Çavlı'yı seviyorum, ağa-beyi ile evlenemem' der. Öyle deseydin, sadece bunu söyleyebilseydin kimse giremezdi aramıza. Ya zayıfmışsın ya da er düşkünü olmuşsun! Seni hiç affetmiyeceğim!..'

Öğretmenlik

Ateşgededeki işim kolaydı, boş zamanım çoktu. İş aramaya çıktım. Odun kırıcılık, bahçe kazıcılık gibi işlere girmek istemedim. Çarşıda dolaştığım bir gün medrese kapıcısıyla karşılaştım. Beni arıyormuş. "Müderris Molla Celil seni istiyor," deyince peşine takıldım.

"Şam'da olduğumu ne bildin?" dedim.

"Geçenlerde ipek çarşısında görmüştüm. Dışarıdan gelip de memleketine dönmeyen tek sensin."

Medrese boşalmıştı ama hocalar arada bir uğrardı. Odasına vardım.

"Para kazanmak ister misin Türkmen?" dedi.

"Kim istemez hocam! Nasıl bir iş?"

"Bir çocuğa Arapça öğreteceksin. Kötürüm bir oğlan, felçli. Babası zengin bir tüccar. Annesinin okuma yazması yok. Evlerine varıp yazıyı belleteceksin. Para işini tüccarla konuşursunuz. İpek çarşısında mağazası var. Görüşmek istersen adını vereyim," diyerek elime bir kâğıt tutuşturdu. Teşekkür ettim, esenlik dileyerek çarşıya vardım.

Kolay buldum tüccarı. Renk renk ipekli topların yığıldığı, dört kişinin durmadan kumaş biçtiği büyük bir dükkandı. Soğuk yüzlü bir adam. Kendimi tanıtınca bakışı değişti.

“Altı yaşındaydı. Ateşli bir hastalık geçirdiği gece felç oldu, bir türlü düzelmedi. Ona okuma yazmayı öğretirsen önümüzdeki yılki medrese ücretini veririm. Adın ne?”

“Çavlı.”

“Türkmensin. Hangi şehirdensin? Oraya gidip gelmeni de sağlarım.”

“Diyarı Rum’daki Kayzeriyya vilayetine bağlı Evenüs kazasındamım.”

“Kayzeriyya’yı gördüm ama Evenüs’ü bilmem. Kabul edersen git, başla.”

“Danışacağım biri var. Yarın gelir kararımı bildiririm,” diyerek ayrıldım. Ateşgedeye, Selman’ın yanına vardım. “Saygıdeğer Muğ,” dedim. “Tapınağınızda doyuyor, tapınağınızda barınıyorum. Üstelik az bir iş karşılında harçlığımı veriyorsunuz,” dedikten sonra bulduğum yeni işi anlattım. “İznin olursa çalışacağım,” dedim.

“Bize yine yardım edecek misin, pazar işine filan?”

“Elbette. Birinci işim o olacak.”

Ertesi gün öğretmenliğe başladım. Öğrencimin adı Hişam. Tanıştık. Yaşı on dörtmüş. Şımarık, sivri dilli biri. Annesinin ‘Saygılı ol’ uyarılarını önemsemiyor hiç. Gözlerinin içine baktığımda bocalıyor, sonra konuyu değiştirerek saldırıya geçiyor.

Saray gibi bir konak. Girerken bir hizmetçi açmıştı kapıyı. Bir de yanımızda dönüp duran genç anne. Başka kimse yok.

Harf yazacak gereçleri yatağının karşısına hazırlarken, “Babam sana çok para verecek değil mi? Alamayacaksın o parayı. Çünkü hiçbir şey öğrenmeyeceğim,” dedi. Öyle deyince boya kutularını, karton rulosunu yere bıraktım. “Sen de baban da umurumda değilsiniz. Gider başka bir yerde çalışırım,” deyip çıktım. Kapıyı kapatmamla birlikte holde annesi geçti karşıma. “N’olur gitmeyin. Sözlerini

önemsemeyin onun. Birkaç gün sonra dinleyecektir sizi,” dedi.

Girerken yüzüne dikkatli bakmamıştım kadının. ‘Bebek gibi’ dedikleri olağanüstü bir tazelik vardı yüzünde. Ağzı ve dudakları bu kadar etkileyici birini daha görmedim şimdiye dek. Beyaz benizliydi ve çakır gözlüydü. Ucu kalkık burnu olağandışı bir masumiyet veriyordu. Yalnız, taze cildine tezat, göz altında ince bir çizgi belirmişti.

Onu dinlemeden merdiveni inmeye başladım. Gölge gibi peşimden geldi. Dış kapının içyüzünde durduk. Göz göze bakiştık. “Başka çocuğun olmadı mı?” dedim. Gözleri düştü. Yüzü soldu. Minicik burnunun ucu kızardı. Birden ağlamaya başladı. Sırtını döndü, sarsıla sarsıla ağladı. Düşmek üzere olduğunu geç anladım. Uzanıp kapı demirini tutmasa yıkılacaktı. Yaklaştım, yardım etmeyi düşündüm. Düşündümse de yapabileceğim bir şey yoktu. Bekledim. Birkaç dakika sonra kendini zorlayarak durabildi. Sesi kesilse de nefes almakta zorlanıyordu. Yine de konuşmaya çalıştı:

“İki yaşındaydı yavrum. Babası hoppalaturken düşürdü. Beli taşa çarpmış, felç oldu. O gün bu gündür dünya bana zindan. Gitmediğimiz yatır, uğramadığımız hekim kalmadı ama ayağa kalkamadı çocuğum.”

“Ateşli hastalıktan oldu diyor kocan. Hem de altı yaşındayken?”

“Hayır, öyle değil, anlattığım gibi.”

“Başka çocuğun olmadı mı?”

“Kocam izin vermedi. ‘Bu çocuğu büyüteceksin, başka çocuğun olmayacak,’ dedi.”

“Hişam’dan başka çocuğu var mı?”

“Var. Önceki iki karısından kızları var. İlla erkek çocuk istiyordu. O da böyle oldu.”

“Başka erkek çocuğu olmamış mı?”

“Olmuş. İkinci karısı peş peşe iki oğlan doğurmuş. Bir salgın hastalıkta oğlanlarla kızın biri ölmüş. Sanki suç kadınınmış gibi öldüresiye dövmüş kadını. Üç evladını kaybet-

mesi yetmezmiş gibi kırılan kemiklerinin acısına dayanamayan kadın ağı içip kendini öldürmüş.”

Kötü bir zorbalık öyküsüydü dinlediğim. Gitmeyi bıraktım. Yandaki odayı göstererek oturmak istediğimi söyledim. Bir sevinç yeli esti yüzünde. Anlatmak istedikleri bitmemişti besbelli. Kusurlu konuşuyordu cümleleri. Sordum:

“Arap değilsin, nerelisin?”

“Corciyalı’yım. Tiflis’in yakınındaki bir kasabada doğdum. Bilir misin oraları?”

“Bilmem ama duyarım. Köle olarak mı satıldın bu adama?”

Başını eğdi. Sanki satılmak onun ayıybıymış gibi, zor duyulur bir sesle, “Evet,” dedi.

“Adını merak ettim, Gürcü adını.”

“Tamara. Şimdiki adım da Rukiye. Kocam bilmemeli kendimle ilgili anlattıklarımı!”

“Bilmeyecek Tamara. Kaç yaşındaydın kaçırıldığında?”

“On beş.”

“Şimdi kaçsın?”

“On beş, on dört daha yirmi dokuz mu olur? Evet, o kadar işte.”

“Kocam boşar diye korkuyor musun?”

“Korkmuyorum. Oğluna pek düşkün. Ona da benden başkası bakmayacağına göre bırakmaz beni. Boşamaz ama evlenir biriyle. Başka bir karısı var zaten. Aldırmıyorum, evleneceği umurumda değil. Canımı yakan çocuğumun hali. Bir de şu esaret hayatım. İki hizmetçinin dışında aylardır gördüğüm ilk insan sizsiniz. Komşu kadınlar, “Her şeyin var. Niye sızlanıyorsun?” diyorlar. Ben de onları anlamıyorum. Hapisliği sindirmişler içlerine. Şimdi memleketimde olsaydım böyle mi olurdu? Sabah girerdim ormana. İki kucak odun yüklenir, kasabada satar, geçinirdim. Çocuğumu orada daha rahat büyütürdüm inan. Kimseye muhtaç olmadan huzur içinde yaşardım.”

O özgüvenini duyunca alnından öpmek istedim. İstedimse de kendimi zor tuttum. Kalktım. Kapıya yöneldiğimde yeniden sordu: “Oğlumu bırakmayacaksınız değil mi?”

Aklım, ‘Böyle bir dertle ne diye uğraşırsın’ diyor, gönlüm ise, ‘Bu iki insanın yardıma gereksinimi var. Onu da en iyi sen yapabilirsin’ diyerek karşı çıkıyordu. Karmakarış bir kafayla tüccarın mağazasına vardım. Yine yüzü asıktı adamın, mutsuzluk akıyordu çehresinden. Beni görünce sakın bir yere çağırdı.

“Seni de mi kaçırttı sıra?” dedi. Tahmin etmiştim, Hişam Efendi’nin zehrini saçtığı ilk kişi değildim.

“Kaçmadım henüz. Seninle bir anlaşmaya varırsak devam edeceğim. Varamazsak ayrılıyorum,” dedim.

“Andlaşma yapmıştık. Daha ne kadar istiyorsun?”

“Bu işi çözecek olan para değil, Hişam’ın ruh durumu.” Anlamamış gibi yüzüme bakınca sürdürdüm konuşmamı: “Onca zaman geçmesine karşın düşürme suçunu atamamasın üzerinden. Hiçbir insan çocuğunu sakatlamak istemez. İstemez ama bunu kendine anlatamamışsın. Öyle olunca da Hişam’ın her çüş dediği yere bir han yaptırmaya kalkmışsın. Kalkmış da değil yaptırmışsın. Zaaflarını öğrenmiş çocuk. Sormasına filan gerek yok, hissederek anlamış. Şimdi acısını çıkarıyor senden. Bizlerle derdi yok onun, seninle var.”

Omuzları çökük adam canlandı: “Ne yapabilirim?”

“Yanına vardığında felçli bir çocukla konuşur gibi değil, sağlam bir delikanlı ile konuşur gibi davran. Her istediğini alma. ‘Hayır!’ de, ‘alamam’ de. Ara sıra dışarı çıkar. Sokaktaki çocukları görüp hareket isteği artsın. Okuyup yazan çocukların olduğu yerlere götür, isteklensin.”

Yaklaştı, elini dizime koydu. “Şimdi eve gidiyorum. Bu dediklerini yapacağım. Eğer tutarsa altına boğacağım seni. Bizi bırakmıyorsun değil mi?”

“Sizi bırakmıyorum ama altın için değil, o genç adam için. Şunu da bil ki eve gider gitmez ya da birkaç gün içinde hatta bir ay içinde düzelmez Hişam. Sabırlı olmalısın.”

Uzatmayayım, bir hafta sonra başlayabildim derslere. İlgileniyordu Hişam artık. Kûfi harflerle başladık.

Şam-ı Şerif denilen bu şehir Musul'dan da sıcak. Öğle saatlerinde sokaklar bomboş. Nasıl olmasın ki yaprak kımıldamıyor. Ben de tapınağa gidip şekerleme yapıyorum.

Deniz Görmedim Daha

Çok sıkıldığım bir gün Akçadeniz'i görmek isteği kabardı içimde. Göl görmüştüm ama ucu bucağı görünmeyen engin denizleri merak ederdim. Muğ'un yanına izin istemeye çıktım. "Denizi görsen n'olacak sanki? Beş dakika baktıktan sonra bıcarsın," dedi. "Gideceksen Kudüs'e git. Birkaç dinin yeşerdiği şehirdir. Üstelik sizin peygamberiniz Muhammed'in Kâbe'den evvelki kiblesidir."

İyi ama deniz n'olacak?.. Tüccar Nasır'ın dükkânına gittim. Tatil yapmak istediğimi, derslere bir hafta gelemeyeceğimi söyledim. Ardından muğ ile konuştuklarımı aktardım. Gülümsedi. Elini omzuma koydu.

"Hem Kudus'ü, hem de denizi göreceksin," dedi. Birini çağırttı. Az sonra gelen adam "Berid-i Süvari" denen haberleşme teşkilatındanmış. Yani atlı postacıymış. Beni gösterdi. "Bu adam seninle yolculuk edecek. Kervanın ağır aksak hareketine tahammül edemez. Evvel Kudus'ü görecek, sonra Akçadeniz kıyısında bir gün yatıp dönecek." Postacının cebine para soktu. "Adamımın başına bir iş gelirse senden bilirim!" dedi. Postacı, "Tamam Hacı'm, endişelenme," dedi. Adı Yusufmuş. Bana döndü. "Sabah ezanıyla Beni Ümeyye Camisi'nin köşesinde buluşalım," diyerek gitti.

Tüccarın elime tutuşturduğu harçlığı alıp tapınağa gittim. Yıkayıp erkenden yattım. Sabah "Emevi Camisi" de denen ulu mabedin köşesinde buluştuk Yusuf'la. Terkisindeki ata atladım, yola çıktık. Taş döşeli yollarda tırısa kaldırdığımız atları, şehri çıkınca kırbaçladık.

Yusuf, benden bir boy ileride sürüyordu atı. “Önemli bir sıkıntın olmazsa atını durdurma. Saat başı mola vererek onları dinlendireceğiz. Arayı açmadan sür,” dedikten sonra topukladı. Ben de peşinden.

Yol bakımlıydı, düzgündü. Köprüler genişti. Ta uzaktan birbirini görebilen karakollar yapılmıştı. Baharat ve ipek yollarının birleştiği ünlü güzergâhtaydık. Dünya ticaretinin kalbi burada atmalı ki uzun at katarları, deve kervanları gidip geliyordu artsız arkasız.

Kuşluk bir kasabada durduk. Atları suladı Yusuf ama yem vermedi. “Şişkin karınla koşamazlar,” dedi. Tarçınlı, ballı bir çörek yedikten sonra yeniden yola düzüldük. Koca yol yalnız kervanlara ve Berid-i Süvari atlarına ayrılmış. Köylüler yanımız sıra uzanan tozlu, çamurlu yollardan gidip geliyor.

Öğleye doğru geniş bir vadiye yerleşmiş bir kervansaray şehrine vardık. Her yer deve, at, eşek dolu. Gübre, sidik kokuları ta uzaktan duyuluyor. Ana yolun iki yakasında aşhaneler sıralı. Kervancılardan üçü girip beşi çıkıyor. Çoğu başı agelli Arap olmakla birlikte, Acem, Oğuz, Kıpti, Rum, Ermeni, her milletten insan görmek mümkün. Bunların dışında yalnız gözleriyle dişleri beyaz olan Habeşiler, uzun sakallı, turuncu giysili, yalınayak dolaşan Hindu kervancılar da var. Pek çok dilden insan bulunsa da Arapça bilen herkesle anlaşabiliyor. Onu tüm kervancılar öğrenmiş.

Posta teşkilatının bir evi varmış, oraya vardık. Atları at bakıcısına verdik. Yukarı çıkıp aşhaneye girdik. Karnımızı doyurduk. Parayı vermeye davrandığımda Yusuf engel oldu. “Nasır beni Şam’a sokmaz sonra,” dedi. Hesabı ödedi, bir şişe de şarap aldı. “Bu bana fazla, paylaşalım,” dedi. Kadehleri yudumlarken konuşmasını sürdürdü: “Şurada yirmi sene evvelinde bir baraka bile yoktu. Gelirken büyük bir köprü geçmiştik. O yapıncı yol kıaldı ve kervancılar buradan geçmeyi tercih ettiler. Birkaç kervan durduktan sonra evler, ahırlar, bir de kervansaray yapıldı. Birkaç yıl

sonra cami yapıldı. Ertesi yıl bizimkiler büyük bir kilise inşa ettiler karşısına. Taa, şu gördüğün kiliseyi.”

“Hıristiyanmışsın, neden adın Yusuf?”

“Jozef adım. Yusufun aynisi. Müslüman şehirlerinde öyle söylüyorum.” Her neyse, kilisenin ötesine de Havra yapıldı aynı yıl. Buda tapınağı ile ateşgedenin de yakında yapılacağı söyleniyor.” Kulağıma eğildi. “Biliyor musun, ibadethanelerden de evvel kerhane yapıldı. Şu büyük aşevin arkasındadır. Her milletten, her renkten kadın var ama çoğu Hint esmeri. Onlar pek gönüllü hizmet veriyorlar. İhtiyacın varsa götüreyim?”

“Sağol Jozef, ihtiyacım yok.”

“O zaman yolcu yolunda gerek. Haydi!” dedi, indik aşağı. Atlarımız değişmişti. Yeni atlara atladığımız gibi gönüyle yönünde yola döşendik.

Akşam ezanında varabildik bir şehre. Adı İrbid’miş. Beridi Süvari evine vardık yine. Seyisler atları aldılar. Jozef, “Mektupları şimdi dağıtmam gerek. İster benimle gel, istersen dinlen,” dedi. “Dinlenmek istiyorum,” dedim. Yukarı çıktım, ılık su hazırlatıp banyo yaptım. Eyer üzerinde zıplamaktan kaba yerlerim ağrıyordu. Jozef’i beklerken sürekli yürüdüm sokakta. Gelince sofraya oturduk. Bu kez ben şarap istedim masaya. İkinci şişeyi bitirdiğimizde tatlı bir uyku çöktü. Gidip yattım.

Sabah dingin atlarla yeniden yola düzüldük. Kuşluğa doğru geniş, derin bir vadiye ulaştık. Bekaa derlermiş adına. Taa aşağısında Lût Gölü varmış ama Kudüs’ten de uzaktaymış. Hani şu Hazreti Lût’un ve sapkın hemşerilerinin yaşadığı, sonra Tanrı’nın orayı helak edip göle çevirdiği çukur... Biz orayı görmeyecekmişiz. Doğrusu ben de merak etmemiştim.

El Kuds ya da Yaruşalem

Akşama yine bir kervansaray şehrine vardık. Adı aklımda kalmadı. Küçük bir yerdi, gezecek çarşısı filan yoktu. Dünkünün

benzeri bir gece geçirdikten sonra yeni atlarla yollara düştük. Bir saat kadar gittikten sonra yolumuz çukur vadiden ayrıldı. Bu kez batıya yöneldik. Kızılçam sıvalı yamaçlar, eğimli yaylaları aşır Kudüs'e ulaştık. Sur kapısını geçtiğimizde minarelerden öğlen ezanını duyabildim. Atlar bizi doğru süvari evine ilettiler.

"Sen burada dinlen. Ben postayı dağıtacağım. Geldikten sonra yemek yer, şehri gezeriz," dedi Jozef.

"Birlikte yeriz ama devam etmen gerekmiyor mu?" dedim.

"Tek Aşkelon kaldı. Oraya yarın varacağız," diyerek gitti. Çok geçmeden geldi. "Tamaaam!.. Önce karnımızı doyuralım," dedi, yukarı çıktık. "Yemekleri çarşıda da yiyebiliriz. Lakin yiyecekler aşçının insafına kalmış. Kebap istersin, at eti de gelebilir, it eti de. Bizim teşkilatın aşevlerinde o yapılmaz. Aşçıya maaş ödendiğinden malzemedi çalmaz. Cezası da korkunç olur. Onun için etler semiz hayvandan sağlanır hem de taze olur burada."

Ağır yemeklere diş vurmada kalktık, gezmeye çıktık. "Sokakları, çarşıları merak etmiyorum. Müslümanların ilk kibleleri olan Mescid-i Aksa ve onun gibi kutsal yapıları görmemiz yeter," dedim. "Kolay öyleyse. O dediklerinin tümü bir arada. Şehrin göbeğindeki 'Tapınak Tepesi' denilen yerler. Hepsini yarım saatte gezersin," dedi Jozef.

Gittikçe kalabalıklaşan sokakları aştıktan sonra Mescid-i Aksa'nın kubbesi görüldü. Birkaç sokak daha geçince ulaştık ünlü mabede.

Ne yazık ki büyüklüğü ünü kadar yokmuş. Şam'daki Emevi Camisi bundan çok daha büyük, daha görkemli. Düşündüklerimi söylediğimde şunları anlattı Jozef:

"Mescidin bulunduğu arsada eskiden Kral Süleyman'ın tapınağı varmış. Sizin Kabe'nizden falan çok büyükmüş. Taşlarını taa Ürdün'ün bir dağından kestirip getirtmiş kral. Altın sarısıymış taşlar, uzaklardan göz alacak kadar parlar, görenleri büyülemiş. Beyt-i Makdis denirmiş adına. Romalılar buraları ele geçirdiklerinde o güneş tapınağını

yıkılmışlar, tek şu duvarı kalmış. Yahova'ya inananlar gelir, onun bir güneş tapınağı olduğunu unutup yüz sürerek ağlarlar şimdi. Bu nedenle oraya "Ağlama Duvarı" denir."

"Ama bu duvarın taşları hiç de sarı değil, alelade taş işte!"

"Ne bileyim, öyle anlatılır. Güneşle, yağmurla rengi solmuş olmalı. Neyse, yüzyıllar sonra Roma ordusu çekilip İslam ordusu yerleşince bu mescidi yapmışlar."

İçeri girdim. Sıradan bir yapı. Kubbesi öyle yüksek falan değil. İçerisi küf kokuyor, taş küfü. Tez çıktım, Jozef'in yanına vardım. "Neden kral dedin Hz. Süleyman'a? Peygamberliğine inanmıyor musun?" dedim. "İncil onun peygamber olduğunu yazmaz, kral olduğunu söyler. Babası Davit de öyle. Ama Kuran'da peygamberlikleri yazılmış," dedi.

Kolumdan çekerek götürdü, bir taş basamağa oturduk. "Kuran'ı da İncil kadar öğrenmek istiyorum. Öğreten arkadaşlarım var. Onlarla konuşur, tartışırız. Kuran'da adları geçen peygamberlerin on üç, on dördü Yahudi kralıdır. Küçük krallar bunlar, kent-kasaba amirleri yani. Beş-altısı eski Babil kralıdır; Nuh, Hud, İdris, Salih, Daniel, Yunus gibi. Üçü de; Zakarya, Yuanna (sizin Yahya dediğiniz) ve göklerin efendisi Kırışt, yani İsa, kutsal validemiz Meryem'in yakınlarıdır. Sonuncu peygamber de Muhammed. Peki, dünya sadece Babil ile Kudüs arası mı? Neden Hint'ten, Sind'den, Konstantinopolis ya da bilimin merkezi denilen İyonya'dan peygamber çıkmaz. Kur'anda, Farsilerin Zerdüş'tü neden geçmez. Oysa melek kavramını ve pek çok ahlâk ilkesini ondan almış İslamiyet. Sonra Mısırlılar ve firavunlar. Tarihin büyük medeniyetlerinden birinin yaratıcılarıdır. Kitaplı üç dinin de ata saydığı Abraham ya da Kuran'daki adıyla Hz.İbrahim, aşiretine yurtluk bulmak için karısını kızkardeşi olarak pazarlamak isterken firavun uyarmış; "Dileğin yerine gelecek ama bir daha yalan söz etme," diyerek ayıbını yüzüne vurmuştur."

“Böyle olduğunu nereden biliyorsun? İncil’de mi yazıyor?”

“Hayır, İncil de Tevrat da, Kuran gibi toz kondurmaz İbrahim’e. İskenderiyeli bir Amon rahibi tanımıştım, o anlatmıştı. İskender’in kurduğu o güzel şehirde dokuz yüz bin rulo el yazması varmış. Teofilos adlı bir papaz kilise yaptırmak istemiş yerine. Kütüphaneyi yakmış, yıktırmış sevap aşkına. Günlerce sürmüş yangın. Amon rahipleri geceleri kurtarabildiklerini kaçırmışlar. Şuraya, buraya saklamışlar. Onların birinden okuduğunu söylemişti.”

“Anladım. Gelelim önceki sorduğuna. Neden başka yerlerden peygamber çıkmadı? Bir de onu söyle bakalım!”

“Bilemiyorum,” dedi. Eliyle karşıdaki büyük yapıyı gösterdi. “En iyisi büyük kiliseye gidelim. Hem orayı da gezmiş olursun. Piskopos hazretlerini görebilsek ona sorarız,” dedi, kalktık. Sol yanımızda kubbeli bir yapı daha yükseliyor. Kapı alınlığında altı köşeli bir yıldız, yanında yedi kollu bir şamdan resmi var. “Sinagog,” dedi Jozef. “Yahudilerin tapınağı.”

Derken kiliseye vardık. Görkemli bir yapı kilise. Hz.İsa’nın bunun altına gömüldüğüne inanılırmış. O nedenle adına Kutsal Kabir Kilisesi denilmiş. Kalabalıktı o sıra. Jozef de şaşıtı bu işe. Ararken başpiskoposu odasında bulabildik. El öptü, kendini ve beni tanıttı. Önce kalabalığı ve telaşı sordu. “Haçlılar geliyor evladım,” dedi başrahip. “Taa Bavyera’dan, Saksonya’dan, Galya’dan inançlı kardeşlerimiz. İsa Mesih’in inayetiyle Kudüs’te Hristiyan devletini yeniden kuracağız!” İkinci soruyu yanıtlayacak zamanı yoktu gelip gidenden. Kiliseden çıktık.

“Bölgenin en büyük din adamı bu işte,” diye söylendi Jozef. “Hiçbir şeyden haberi yok. Hırs bürümüş gözünü, kral olmak istiyor. Hiç mi habercin, ulağın yok be adam? Yüz, iki yüz değil, yer götürmez insan. Tümü aç çıplak. Ne yedirip içireceksin, nerede yatacaksın? Kiliselerin hangisi yetecek? Müslüman evlerini, camileri işgal edecekler. Yahudilere, havralara saldıracaklar yine!”

“Daha önce oldu mu?”

“İki kere. Evropa memleketlerinin aç insanları seksen sekiz yıl önce ilk kez gelip Kudüs krallığını kurmuşlar. Şehirde ne kadar Müslüman ve Yahudi varsa öldürmüşler. Camilere, sinagoglara doldurmuşlar. Akan kanın topuklarına kadar çıkıp ayakkabılarını doldurduğunu yazar tarihler. Birinci Haçlı Seferi denir buna. Sonra ikincisini gerçekleştirmişler. Sekiz on yıl önce Eyyub oğlu Selahaddin’in askerleri geri almış şehri. Çevredeki askerler onlar işte.

“Sen istemiyor musun bir Hristiyan krallığı?”

“İsterim elbet ama böyle değil. Burada böyle krallık kurulmaz. Aha gördün, üç önemli dinin gözbebeği tapınaklar bir arada. Sapan taşı üçüne de yetişir. Belki bir hayhuyla yine zaptedilir Kudüs amma asla fethedilmez dostum. Çok geçmeden diğer yörelerden gelecek Müslüman ya da Yahudiler yeniden ele geçirirler. Yeniden ‘biz de varız’ derler. Yine kan akar, yine akar. Burada kurulacak hiçbir krallık uzun ömürlü olmayacak göreceksin. Güya ‘Yaruşalem’ adı Yahudi dilinde ‘Barış Şehri’ demekmiş ama asla barış görmedi, görmez de bu topraklar.”

“Ne zaman gelecek Hristiyanlar?”

“Yakında. Öğrendiğim kadarıyla üç beş güne buradalar. Kudüs karmakarış olur amma Şam da kısmetini alır mı bilmem. Hadi, akşam yakın. Süvari evine varıp karnımızı doyuralım.”

Yolda bir dükkâna saptı. Üç şişe şarapla çıktı geldi. Parasını vermek istesem de izin vermedi. “Kendi bağlarının ürünü. Sana vermezlerdi,” dedi. Yemekten sonra birini açıp sofraya koydu. Gerçekten nefisti şarap. Sohbet uzayınca birini daha açtı. O da bittiğinde uykumuz gelmişti.

Aşkelon Denilen Bir Cennet

Sabah ile yola düzıldük. Öğleyin bir dağ belini aştığımızda uzaktan denizi gördüm. “Abaru!” demişim Evenüslü gibi.

Atı durdurdum. Ucu bucağı görünmeyen mavi suya baktım büyülenerek. Bir kısmı açık, sonrası koyu, yeniden açık, mavi karmaşıklığı... Babam, “Deniz görmüş gibi ne o şaşkınlığın?” derdi de anlamazdık. Bakışlarımı görmek isterdim doğrusu. Jozef’e sorsam anlayıncaya kadar ne ifade kalırdı ne de şaşkınlık.

Dehledim atı.

Güneş denizin içinde kaybolurken Aşkelon’a vardık. Burası küçük bir şehir. İlk kez gemi gördüm. Uzun direkli, koca karınlı gemiler. Kiminin yelkeni var. Tabii bunları Jozef’ten öğreniyorum. Her yanda tekneler var. Kudüs’ün tükettiği balık da buradan gidermiş.

İlk kez başı açık kadın gördüm. Kadın değil, kadınlar. Başları da açık bacakları da. İkişerli, üçerli olmuşlar, kol kola volta atıyorlar kıyı boyunca. Karşıma gelince anlamadığım bir dille laf attı biri. Şaşkınlığıma bakıp gülererek uzaklaştılar. Erkekler takılırsa susuyorlar, sessiz kalmışlarsa onlar laf atıyordu. Bu nasıl bir rahatlıktı anlayamadım? Selahaddin’in askerleri buraya gelmemiş demek ki.

Jozef postayı tez dağıttı. Şu süvari evlerinin olması büyük rahatlık. Han, hamam aramadan evimizmiş gibi varıyoruz. “Hadi, eve!” dediğimde, “Dur!” dedi. “Bu gece başka bir yerde kalacağız. Ortadaki şu dükkânda ne aransa bulunur. Çorbada senin de tuzun olsun. Ben ne alırsam aynısından sen de al,” dedi. Dükkâna girdik. İkişer şişe şarap ayırdık. Jozef kolumdan tuttu, arka taraftaki bir rafa götürdü. Gözlerim açıldı birden. Küçük kadın külotları dizili. Avuç içi kadar, renk renk ipekli külotlar. Birer tane seçtik. Yiyecek, eğlencelik aldık. Parasını ortadan ödedik. Külotları iç cebimize koyduktan sonra yamağı çağırdı Jozef. Eline bir harçlık tutuşturdu, “Bunları Elizabet’e götür. Bir saate geleceğiz,” dedi. Der demez koştu çocuk.

‘N’oluyor?’ dememi duymazdan geldi. Bu kez bir meyhaneye soktu beni. Denizin içine kazıklar çakılmış, üzeri tah-talanmış ilginç bir yer. Ortada bir masa, iki yanında oturaklar. Geçip oturduk. Jozef içki ve mezeleri sipariş ederken

içim içime sığmıyor. Daha üç dört saat önce denizi yeni görebilen ben, şimdi içindeyim, üstündeyim. Aşağıda balıklar oynuyor arada bir sırtları parlayıveriyor. Rüzgâr yok, kımiltısız sular. Girmem için çağırıyor sanki.

Şarap geldi, mezeler geldi. Tabii mezenin çoğu deniz mahsülü. Her yan balık kokusu olunca doğrusu yüz vermedim onlara. Süzme yoğurt ile ballı hurmayı yeğledim, içmeye başladık.

Jozef para ödetmemiştii yol boyu. Israrım üzerine hesabı arifane ödedik. Tatlı bir kafa ile yola çıktık. Arka sokakları aştıktan sonra en uçtaki evlerin birine vardık. Yan yana iki odalı bir ev. Önünde çiçeklikler, maydonoz, roka, nane tava-ları var. Kapıların önünde geniş bir masa yerleşmiş, yanları-na oturaklar dizilmiş.

İki kadını bizi bekliyordu. Varmamızla biri Jozefin kollarına atıldı. “Sevgilim hoşgeldin,” diyerek öptü. Jozef de onu kucaklayıp öperken diğer kadınla bana bakışmak kaldı. Orta boyluydu ama narin yapısı uzunca gösteriyordu. Tamara gibi ak benizli değildi, buğday rengindeydi. Mavi bir elbisesi vardı. Etek dizinin üzerindeydi. Böylesini hiç görmemiştim. Gerdanı açıktı, göğüs çatalı öldürücü güzellikteydi. Fazla bakmış olmalıyım ki yaklaştı. O muhteşem yerini burnuma dayadı. Lavanta kokusu yayıldı birden. Sonra elimden tuttu. “Odamıza geçelim,” dedi bozuk bir Arapçayla.

Adı Anceliki imiş. Memleketini sordum. Santorini adında bir adaymış. Oradan kaçırmış köle satıcıları. “Gece boyunca sohbet edeceğiz nasılsa. Şimdi soyun, iyice yıkan. Kirpiğinde bile toz var. Sonra yemek yiyeceğiz,” dedi. Ben soyunurken sabunu, keseyi hazırladı.

Banyodan çıkmadan önce birer kez çınlatmışız odayı. Jozef söyledi, Elizabet de doğruladı. Veballeri boyunlarına artık.

“Haydi artık, yemekler soğuyor!” sesiyle masanın çevresine yerleştik. Yumulduk sofraya. Sonra şaraplara başladık. İki şişe bittiğinde dördümüz de çakırkeyftik. Elizabet kalktı, içeriden başka bir şişe getirdi. Jozef ile kendi kadehine

yarım yarım döktü. Üzerini suyla doldurunca ayran gibi ağardı.

“Arak derler buna, hurmadan yapılır. Zordur yapması ve de sert içkidir,” dedi Jozef. Arak kadehini bana uzattı. Aldım. Üçünün de beni izlediklerini görünce dikkatli içmem gerektiğini anladım. Kadehtekini yarısına kadar içtim. İçtim amma boğazım da karnım da tatlı bir alevle yandı. Erkekliğe bok sürmemek için kalanı da dipleyip masaya koydum. Bir iki saniye yüzüme baktılar. Sonra birden alkışladılar. Anceliki kalktı, dolu dolu öptü dudağımdan. Öpüşlerini aşağı doğru indirirken Elizabet poposuna bir şaplak indirdi. “Dişini sık, sonra yine gırtlığın sıkılıyor-muş gibi bağırırısın! Şimdi işkembe çorbasını getir!” dedi.

Yenilip içildikten sonra odalarımıza geçtik. Hava sıcaktı, boğucuydu. Dokunduğum her yerin yapış yapış olmasından anladım ki boğuculuk deniz nemindendi. Sivrisinek pek fazlaydı. Ne zaman ısırıldığını anlayamadan hart hart kaşınmak zorunda kalıyordum!.. Çekilir gibi değildi. Burada sürekli yaşamak istemezdim doğrusu.

İçimden bunları düşünürken Anceliki götürdü, tül örtülü yatağa soktu beni. Cibinliğin altına girer girmez saldırdı. Soluğumuz dinip de sırt üstü uzandığımızda komşularımızın ulumalarını duyduk. “Yine onlardan önce geldik,” dedi ve sarıldı. Sarılsa da tadı olmuyordu terden, sıcaktan. “Kaçırıldığında kaç yaşındaydın?” dedim. “Bilmiyorum,” dedi. Bakışlarını benden aldı, tavana çevirdi. “Ben yaşımı bilmem. Yaşım hiç olmadı benim.”

Sabah erkenden uyandım. Denize girmek, boyuma kadar gömülmek, suyunu tatmak istiyordum. Anceliki’yi uyandırdım. İsteğimi ona anlattım. “Mayon var mı?” dedi. “O nedir?” dedim. “Önemli değil. Hazırlanayım, üç beş dakika sonra gideriz.”

Az sonra yola çıktık. Şehir evlerini geçtik. Az ilerimizde sekiz on ev büyüklüğünde koca bir kaya var. Kayanın ardındaki duldaya vardık. Öyle güzel bir yer ki aransa bulunmaz. Göz alabildiği yerde ne ev var, ne de insan.

Anceliki çantadan bir bez çıkardı. “Üstündekileri çıkar, bunu giy,” dedi. “Mayo bu işte.”

Soyunurken bana bakıp gülümsüyordu. Çevreye bir göz gezdirdikten sonra donu sıyrıp mayoyu geçirdim bacağıma. Pek rahat değildi ama edep yerimi saklamıştı. Baktım, Anceliki de soyunuyor.

“Ulan, aman, ne yapıyorsun?!” diye bağırmışım. Yüzünde öyle masum bir gülümseme, öyle yumuşak bir memnuniyet vardı ki, tanıyordum o ifadeyi. Güçlü birinin kanadının altındaki güven ve huzur. “Gören olmaz,” dedi. “Aşkelon insanı sabaha kadar içer, konuşur. Gündüz uyur. Şu saatte varsan, yatağını sallasan bile kimseyi uyandıramazsın.” Üstündeki ipek elbiseyi kumsala akıttı. Dimdik göğüsleri ortadaydı. Edep yerlerini örten, avuç içi kadar bez ile yanıma geldi. “Yüzme biliyorsun değil mi?” dedi. “Az,” dedim. “Bizim orada Kızılırmak adında bir nehir vardır. Orada yüzerdik çocukluğumda. Ama bu koca deniz farklı tabii.”

Elimden tuttu, suya doğru yürüdük. Deniz çarşaf gibi. İlk adımında sağ bileğime kadar girdiğim su, sol adımında dizime yaklaşınca ürktüm. Elimi çekiştiren Anceliki’ye direndim. “Korkma, taa ileriye kadar boyunu aşmaz. Buralar sığdır,” diyerek elimden çekti. Çekse de adımlarım kısaldı. Yine de yürüdüm. Su omuzlarıma dek yükseldiğinde durdum. “Daha gitmek istemiyorum,” dedim. Elimi bıraktı. Açığa doğru var gücüyle kulaç atmaya başladı. Balık gibi yüzüyordu. Bir ara onu göremez olduğumda ürktüm. Telaşla kıyıya doğru yüzeyim derken bacak aramda bir şey dolaştı, bacağımla uğraşırken yıkıldım, ağzıma su kaçtı. Boğuluyorum, hayır, hayır ölüyorum!.. Kurtulmak için çırpınırken Anceliki’nin mayosunu görür gibi oldum. Bir el bacaklarıma destek verince yüzeye çıktı başım. Nefes aldım, aman allahım soluk alıyorum. Ayağım yere basık durumda, nefes alıyorum. “İyi, vartayı atlattım,” dediğimde Anceliki elimi tutuyordu.

“Denizi tattın artık. Tuzlu suyu yutan ömrünün sonuna kadar onu severmiş. Haydi kıyıya!” dedi. Kulaçlamaya baş-

ladık. Üç dört kulaç sonra Anceliki'yi yakalayıp çöktüm üstüne.

“Herkes bu mayoyu mu giydirirsin?” dedim.

“Hayır,” dedi. “O kocamın.”

“Vay !.. Kocan da mı var?”

“Denizciliği anlamadığın belli. Denizci adamın her limanda bir karısı olur, ya da olurmuş. Buna itirazım var tabii. Onun yedi yerde, on yerde karısı olacak. Sabah bulunduğu şehirdeki karısını becerdikten sonra akşam bana gelecek. Geldiğinde “uykum var” diyerek kıcını dönüp yatacak... Yok öyle yağma!.. Onun karısı ne kadarsa, benim kocam da o kadar olmalı, değil mi?.. Her neyse, bu gece kocamdın, giydin. Yarın kim giyer bakalım!.. Zaten mayoyu da Ares (kocamın adı) almamıştı, kendim almıştım.”

“Bu fikirlerinle Lilith’e benziyorsun kız. Bilir misin onu?”

“Bilmez miyim! Adem babanın ilk karısı. Başka bir sözle, ilk anamız. Kadın gibi kadın işte. Güzel, endamlı, yaratıcı, doğurgan olduğu kadar onuruna düşkün biri. Ne var ki kocası tabansız. Sürekli baskı yapıyor ona. O da dayanamayıp tanrının söylenmemesi gereken ismini söyleyerek cennetten kaçıyor. Adem baba ise onun haklı isteklerine, eşitlik isteyen davranışlarına aldırış etmiyor. Belki de ediyordu da sonradan yazılmış kitaplar bunu yalanlıyor. Onları yazarlar var ya; sessiz, boyun eğen, kocasına ölesiye bağımlı kadın istiyorlar. O nedenle Lilith'i öldürüyorlar ya da hiç bahsetmiyorlar. Adem'in kemiğinden bir kadının yani Eva'nın yaratıldığını yazıyorlar. Büyük kiliselerin içini gez, Eva'nın resimlerine baktığında acırsın. Boyunları bükük, itaatkâr. Meryem de farklı değil. Zavallı biri gibi çizilmişlerdir. Çünkü erkek milleti öyle birini ister. O resimleri bir kadın çizseydi farklı çizerdi. Bir de yılan sözüne kanacak kadar saftirik bu Eva. Öyle olmasını da erkek yazıcılar istemişti muhakkak.”

“Yahu Anceliki, neler söylüyorsun?.. Bunları kilise babaları duymasın. Duyarlarsa işkence ederler sana!”

“Biliyorum. Bizim papazlar ateşe atarlarken sizin imamlarla yehovanın hahamları da toplanıp oh çekerler. ‘Şeytanın sözcüsü geberdi’ diye şişman göbeklerini hoplata hoplata oynarlar. Din adamları işini hallettim Çavlı. Haham ve imamların odalıkları var, bize uğramazlar. Papaz var korkacağım, onun da ırzına geçtim. Aşkelon’un baş papazı yaşlı bir herif. İnanmasam da pazar ayinine katılıyorum. Ayin bitip herkes dağıldıktan sonra odasına geçiyorum. Tabii hurma tatlısını da önüne koyuyorum. Oğlancının biriymiş şerefsiz. Önceleri tedirgindi ama zamanla kendime alıştırdım. Şimdi İsa Mesih’e sövsem bile aldırıyor.”

Anceliki’yi dinlerken şaşırmadım desem yalan olur. Alabildiğine özgür. Düşüncelerini çekinmeden söyleyebiliyor. Evenüs’ün, Kayzeriyya’nın, Musul’un, Şam’ın kapalı kadınları nerede; Lilith’i seven, kadın eşitliğini savunan Anceliki nerede!..

“Elizabet de senin gibi mi düşünüyor?”

“Yok. Kadın hakları filan umurunda değil onun. Dövmeyen, para getiren bir erkeği olsun yeter.”

“Seni döven oluyor mu?”

“Çook! Her gecemin seninle olduğu gibi sakın geçtiğini mi sanırsın?.. Hayvan herifin biri gelip kapımı çalıyor. Balık yemiş, sarımsaklı kalamar yemiş, her türlü içkiden zıkkımlanmış. Ağzı da, bedeni de leş gibi kokarken üstüme çöküyor. ‘Hayır, istemem’ diyemiyorum, çoğuna katlanıyorum. Yine de dayanamadığımda, kimini üstümden atıp çıkıyorum. Yakalarlarsa dövüyorlar ama sarhoş olduklarından iki adım sonra yığılıp kalıyorlar. Orama, burama epeyce sövdükten sonra gidiyorlar. Ama pezevenk başı cezasız bırakmıyor.”

“O da kim?”

“Buranın amiri işte. Kendisi gibi aşağılık epey adamı var. İnsaf, merhamet bilmezler. Çelimsiz olsalar dövüşürüm amma hepsi de ayı gibi. Dövdüklerinde üç beş gün kalkamam. Tanrı bu ayıları neden görmez bilmem. Oysa oğlu İsa

da çelimsizmiş. Her neyse, o nedenle Ares ile evlendim. Ondan başlık parası aldılar, bana dokunmuyorlar şimdi.”

“Ares dediğin adam dövüyor mu?”

“Nadiren. Dövse de yüzüme, memelerime vurmuyor ötekiler gibi.”

“Her istediği gün ya da zaman gelir mi yanına?”

“Pazar günü kiliseye gider, inançlıdır. Kutsal olduğu için o günü asıl karısıyla geçirirmiş. Çocukları varmış o kadından. Dikkat ettim; cumartesi, pazar, pazartesi görünmüyor. Pazar onun yanında olduğuna göre evi en az bir günlük mesafede.”

Denizden çıkmış konuşa konuşa gidiyoruz. Anceliki'nin yaşam sevgisini, onuruna saygısını, ela gözlerindeki tevekkülü gördükçe etkileniyorum. İsa'nın Maria Magdalena'sına benzetiyorum. Bir fahişe değil o. Yaşama tutunmaya çalışan, güzeli, iyiyi ayırt eden, tevekkülü kiliseden değil aklından alan bir amasanga.

Bizimkiler masayı hazırlamış. Gelir gelmez oturduk. İkisi iştahla karın doyururken biz buruktuk. Zorla yiyorduk sanki. İkide bir göz göze geliyorduk. Anceliki gözlerini kaçırsa da doluk doluktu pınarları.

Jozef Elizabet'e para uzatırken, ben de cebime davrandım. Kolumdan çekti, odasına götürdü. Uzattığım parayı cebime soktu. “Adam gibi biri uğramadı nice zamandır. Seni sevdim Çavlı. Gözlerindeki gölge birine tutkun olduğunu gösteriyor. Eğer bunu anlamasam beni de götür derdim. Güle güle git. Eyelerimi kırdıklarında bile ağlamadım. Ama şimdi ağlayabilirim. Elizabet'in bunu görmesini istemiyorum. Haydi git,” dedi. Yüzünü çenemin altına gömdü. Derin derin kokladıktan sonra yatağının üzerine geçip kapandı. Vardım, gözlerinden öptüm. “Ne zaman olur bilemem ama bir daha geleceğim,” dedim. Buğulu gözlerle, “Beni götürmek için geleceksen gel, değilse gelme. Üç sene bekleyeceğim,” dedi. Çıktım.

Bekçilik

Çarşıya vardık. Atlarımızı ahırdan çıkardık. Geldiğimiz yollardan dönüŖe geçtik. Dönüşümüz daha süratli oldu. Haçlı gemilerinin Akka'ya, bir kısmının da İskenderun'a yanaştığı duyulmuştu. Piyadelerin Antakya'dan Şam'a doğru hareket ettiğini Berid-i Süvariler haber verdi. Kargaşanın ortasında kaybolmamak için atları durmadan koşturduk. Gidiş yolculuğumuzdan iki gün erken Şam'a dönmeyi başardık. Atı Josefe teslim eder etmez tapınağa gittim. Tapınak sessizdi. Fars ülkesinden kimse kalmamış, memleketlerine dönmüşler. Sanki bir sel geliyordu ya da fırtına kopacaktı.

Kaygılarımı muğa anlattım. "Etrafta konuşulanları dinledikçe ben de endişeleniyorum," dedi. "Onların derdi Kudüs'müş amma, aç insan Kudüs mudüs dinlemez. Ne var ki yapacak bişeyimiz yok. Yüce Hürmüz'e bıraktık ahirimizi."

Yıkandım yattım. Ne kadar uyudum bilmem, birinin dürtmesiyle uyandım. "Efendi Nasır seni istiyor," dedi zenci kırması bir uşak. Kalktım, onunla yola düştüm.

"Gezi istediğin gibi oldu mu, Yusuf yardım etti mi?" dedi Nasır. Ben de her şeyin iyi olduğunu, yalnız Haçlı Ordusundan korkulduğunu söyledim. "Herkes endişeli. Piyade sürüsünün buraya uğrayacağı söyleniyor."

Kolumdan tuttu, iç odaya aldı. Gözlerini gözlerime dikererek konuştu: "Tehlike büyük. Dağ başında bir evim var. Karılarımı ve çocuklarımı oraya götüreceğiz. Sen de yanlarında duracaksın. Adamlarımdan güvendiğim bir tek Bilal var. Saf, inanmış bir Müslümandır ama akli bir boka ermez."

"Sen neden yoksun?"

"Malları saklayacağım. Bakalım ne kadarını o da."

"Üzerime yıktığın bu zorlu işin sorumluluğu kaç top ipekli eder bilmem ama üç günlük gezi parası karşılığında ağır taşlar yüklemektesin omzuma."

"Maalesef öyle. Ne var ki başka çarem yok."

“Şu koca şehirde güveneceğin başka kimse yok mu? Beni tanıyalı daha kaç gün oldu da namusunu güvenirsin ey Nasır?”

“Gözlerine, bakışlarına inanıyorum Türkmenoğlu. Yılların tüccarıyım ben. Pek çok adam tanıdım. Sen şimdi bunları bırak. Şu Haçlı fırtınası dininceye kadar bana yardım et. Ağırlığınıca altına doyurayım seni.”

“Altın gümüş senin olsun. Medrese başlayana kadar çocuklarına göz kulak olurum.”

Dağ Evinde

Karanlık çöker çökmez yola çıktık. Kaç at, kaç arabayla gidildiğini saymadım. Kafiye Nasır yönetiyordu. Uzun, sıkıntılı bir yolculuktan sonra vardık dağ evine. Tan yeri ağarmadan arabalar boşalmıştı. Nasır durmadan, “Çabuk olun!” diye bağıırıyordu. Nedenini sonra anlayacaktım ki yolu karanlıkta bilemesinler, diye ivecenlenmişti kuşkucu tüccar. Güveni yoktu kimseye. “Evin düzenini büyük hanım bilir. Sen dışarıdan göz kulak ol, yeter. İhtiyaçlarınızı Bilal getirir,” demişti. Avucuma irice bir kese bırakır bırakmaz diğerlerinin peşine sürmüştü atını.

Büyük Hanım, iki kız, Tamara’yla Hişam, iki hizmetçi ve Bilal kaldık.

Büyük Hanım emirler yağdırmaya başladı hemen. Emirlerin keskini hizmetçilere değil, Tamara’ya idi. Kadın sürtüşmesinin arasında kalacağımı hissettiğimden hemen dışarı attım kendimi. Ancak kahvaltıya çağrıldığımda girdim binaya.

Masaya otururken büyük hanım sıra savmayla karşıladı beni. Yaşlı değildi, diri idi. Her hareketinde kadınlığını duyumsatıyordu. Kızlar erkek delisi olmuşlar, tabaklarında-kini değil beni yiyorlardı bakışlarıyla. Tamara’da bir renk yoktu görünürde. Oluruna bırakmış gibiydi. Hişam, her zamanki şımarıklığını sürdürmek istiyordu ama annesi

dışında kimse aldırış etmiyordu. Bilal ise dışarıda yiyecekmiş yemeğini, her zaman öyle yaparmış.

Büyük hanıma, “Çevreyi dolaşıp güvenliğimizin ne durumda olduğunu görmek istiyorum. Benimle dolaşmak, görmek ister misiniz hanımefendi?” dedim. “Ay, ben mi? Delirdiniz mi siz? Ormanda sizinle tek başıma... Hayır, şu hanımla gidin. Gitmezse kızlarımdan birini alabilirsiniz!” dedi. Kadına, Haçlı ordusunun tehlikesi, dağ evinin eşkıyalara, hırsızlara karşı durumunu anlatmaya kalkmam yararsızdı. Tek sözcük söylemeden çıktım.

Güneş doğalı epeyce olmuştu. Manda gönünden yapılma çizmemi giydim. Kısa kılıcımı kuşanarak evden uzaklaştım. Kızılçam ormanı ile kaplı dağların tepesinde bir yerdeydik. Tepesi dedimse de Şam şehrinden iki, üç yüz metre yüksekteydik herhalde. Ancak dört bir yanını gezdiğimde korunaklı bir yerde olduğumuzu anladım. Eve varınca herkesi topladım:

“Hacı Nasır çok iyi bir yer seçmiş. Güven içinde yaşanılır burada. Şu Haçlı askerleri geçinceye kadar buradan çıkmayacağız. Tek isteğim var sizden; yaş odun ve yeşil dal yakmayacaksınız. Bol duman çıkarır onlar. Duman ise bizi ele verecek en büyük tehlikedir.”

Sanki bunu söylememişim gibi birkaç saat sonra zorlu bir duman kabardı bacadan. Dokuz yüz adım kadar ötede, orman sınırındaydım o sıra. Koşarak vardım. Mutfığa girdim ki ne göreyim; büyük kız şöminedeki ateşe yeşil dal parçaları atıyor, tutuşması için ateşi üflüyordu. Ona hiçbir şey söylemeden annesini buldum. Kolundan sürükleyerek dışarı çıkardım. Bacayı gösterdim. “Bu duman on bin adım öteden görülür. Aylardır aç, sefil ve kadınsız olan Haçlı askeri bunu görüp de gelirse büyük kızıma kocalık yapmaz. Öldürünceye kadar üstünden geçerler. Sonra da ölüsünü çiğneyip giderler. Bunu ona sen söyleyeceksin. Değilse Nasır’ın yanına gider anlatır, sonra da çeker giderim memleketime!”

“Neee!..” diyerek fırlayan kadın eğilip bir sopa buldu oralardan. Kapıdan girmesiyle birlikte feryatlar yükseldi.

Sopa, kızın yağlı butlarına indikçe sesi taa dışarıya kadar duyuluyordu.

Durgun geçiyordu kamp yaşamımız. Bilal'e evdekilerin hizmet işlerini yıkmış, güvenlik işini üstlenmiştim. Yüz dönüme yakın bir bahçeliğin sınırlarını denetlemekteydim.

Hamakta yatıyordum kaç gecedir. Uygun bir ağaç dalı buldum mu hamağımı kurar, geceyi orada geçirirdim. İki üç güne bir yerimi değiştirerek tüm çevreyi tanımak istiyordum. Bunu, yaban tavşanı için kuracağım tuzaklar için yapıyordum biraz da.

Gün batısı yönündeki büyük bir meşe ağacının alt dalına hamağımı yeni kurmuştum o akşam. Gecenin bir yarısında insan mırıltıları duyup dikkat kesildim. Hançeri yastığımın altından aldım. Sessizce hamaktan indim. Ayak uçlarıma basarak seslere yöneldim. Bir mersin çalısını siper edip baktığımda aklım başımdan gitti. Az ilerimde büyük hanım sereserpe uzanmış, Bilal da ayakta, önünü sallıyordu ona. Kadın arzu dolu seslerle övgü düzüyordu. Ay ışığında her şey o kadar açıktı ki, Bilal'in salladığı şey olağanüstü görünüyor, kadının övgüsünü hak ediyordu doğrusu. İç gıcıklayıcı ne kadar söz varsa birbirlerine fısıldıyorlar, şu işe hazırlanıyorlardı besbelli.

İzlemek istemedim. Ben de sevişme arzusu içindeydim, izlersem daha kötü olabilirdim. Döndüm, düşünmeye başladım. Bu iş beni ilgilendir mi? Hayır. Peki, bunu Nasır aklından geçirmiş olamaz mı? Bilinmez ki bu işler...

Arzu iniltisi ne zaman başlayacak derken bir çılgık koptu kadından. Bre ulan, bu ne iş? Kızlığı yeni bozuluyor gibi? derken çalılığa yeniden yanaştım. Kadın ayaklanmış sıırıyordu. "Popomu bir şey ısırdı Bilal! Yılan mı akrep mi bilmem, kışım yanıyor!" diye bağıırıyordu. Duyulacağı, uygun-suz durumunun bilineceğı umurunda değildi. Ölüm korkusu sarmışcasına bağıırıyordu. Bilal homurdanarak önündeki-

ni donuna soktu. Kadını kucakladığı gibi evden yana götürdü.

Hemen kadının yattığı yere vardım. Ay o kadar parlaktı ki yılan değil, akrep bile görülebilirdi. Oralara bir iyice göz gezdirdim, bişey göremedim. Taşyağlı çakmağı çıkardım cebimden. Çaktırıp bakınca iri, kırmızı karıncaları gördüm. Et kokusu aldıklarında toplanır, iyi ısırıp iyi can yakar bunlar. Tamam, dedim içimden. ‘Oyun yeni başlayacak.’

Koştum. Âşıklar içeri girmeden yetiştim. “Kim var? Ne oluyor orada?” dedim duyacakları kadar. Kucağındaki kadınla durdu Bilal. Teslim olmuş bir sesle, “Biziz. Hanımımın şurada sohbet ediyorduk. Yılan mı, akrep mi bişey ısırıldı,” dedi korkuyla.

“Eve değil, misafir binasına götür,” dedim. Önden yürüyüp kapıyı açtım, mumları ateşledim. Odanın ortasındaki serili döşeğe yatırmasını söyledim. İkisi de ne söylesem kuzu kuzu yapıyorlardı. Kadına donunu sıyrmasını istedim. “Ay! olur mu?” dedi. “Isırılan yeri görmem gerek ama istemiyorsan gideyim,” dedim. “Yo, yo, gitme. İşte çıkarıyorum,” dedi, donunu sıyırdı. “Tam olarak neresi acıyor, parmak ucunla göster,” dedim. Sol poposunun şişkin yerini gösterdi. “Mumu yaklaştı,” dedim Bilal’e, yaklaştırdı. Karınca ısırığıydı, belli. Birkaçı birden saldırmıştı. Parmak ucuyla çökünce kadın acıdan hopladı. Sertleşmeye başlamıştı hemen.

“Yılan, akrep işi değil bu, karınca ısırığı,” dedim. “Tehlikeli değil ama ağrısı hemen geçmez. Sık sık ovalayın, “dedim. Bilal’e göstererek, “Şu üç parmağının iç yüzüne azıcık zeytinyağı sür, aralıklarla ovala,” dedim. Kadın tersler gibi, “Ne münasebet canım, kendim ovalarım, elin adamına yaptırılır mı?” dedi. Ben de aynı sertlikle, “Ta orman sınırına kadar gitmeyin o zaman!” dedim. Önce birbirine baktılar, sonra sus pus oldular.

Ertesi sabah koruluğu dolaşırken Tamara geldi yanıma. “Safiye Hanım bu sabah pek sevecen. ‘Rukiyeciğim, haydi koşuver de Çavlı’yı getir. Kahvaltıyı birlikte yapalım

dedi,' deyince gülümsedim. Gülümsememle gözlerime baktı, "Yoksa yakaladın mı onları, onun için mi?" demez mi!..

'Evet' demesem de anladı öyle olduğunu. Yan yana yürürken hepsini anlattı. Meğer kızları bile biliyormuş bunların ilişkisini. "Nasır da farkında mı?" dedim. "O kadarını bilemem. Yalnız, bir Gürcü atasözü; 'Kadının orospuluğunu en son kocası duyar,' der. Bir de zaten meşgul adamcağız. İki genç cariyе kız almış yenile. Onlardan sıra gelip da kart karyı mı yoklayacak?" Yüzüne baktım üzgün mü diye. Hiçbir ifade yoktu, sanki kocası değildi anlattığı.

Her gün, her fırsatta Tamara'yı gönderiyordu yemeğe çağırmaya. Sıkı duruyorduk. Arzu dolu bakışmalarımıza yenilip otların içinde altüst etmiyorduk kendimizi. Ya da ormanın içine dalıvermiyorduk. Birkaç gün sonra kendisi geldi Safiye Hanım'ın. Oturmamı istedi, o da karşıma geçti, bir kayanın üzerine oturdu. Dolgun dudaklı, balık etinde, kara gözlü, esmer bir Arap dilberi Safiye. "Kaç yaşındasın Çavlı?" dedi. Yaşımı söyledim. "Küçük kızımın akranısın. Kocam on üç yaşındayken aldı beni, on beşinde ana oldum. Küçük kızım doğduktan sonra da bir daha kucağına çekmedi. Yirmi yaşında başladı yalnızlığım. Ben onun namusunu koruyordum, o istediği gece birini alıyordu kucağına. Ta ki Bilal'ı eve alıncaya kadar. Neden buralı birini değil de, memleketinden koparılmış bir dilbilmezi aldı? Halâ anlamış değilim. Bizi bırakamıyor Nasır. Elden ayaktan düştüğünde başkasının kendine bakmayacağını biliyor. Her neyse... Böyle sürüp gidiyor bizim işler işte. Sana gelelim. Geleceğin parlak, yakışıklı bir gençsin. Kızlarımda gözün yok. Onu sezinlediği için yeşil dalları ateşe vermişti büyük kızım, anladın mı?.. Tamara'dan hoşlanıyorsun. Bakışların bir yana, sesin bile ele veriyor. Yazık, o da genç. Sakat bir çocukla ömrü heba olup gitmekte. O da sana tutkun. Hem

de senden daha çok. Sen eve girdiğinde bastığı yeri görmüyor sevincinden. Ama Allah var, soylu kadın. Saklamayı başarıyor. Başarsa da kadın kadının kurdudur. Gözümden kaçmıyor.”

“Sus payı olsun, diye mi süreceksin Tamara’yı önüne?. Yoksa hayatı böyle mi anlıyorsun?”

“Evet, öyle anlıyorum hayatı. Birisi mutfak kedisi gibi ciğeri yutacak. Öteki yutkuna yutkuna onu izleyecek. Buna karşı olduğum için öneriyorum. Dürüst olmak gerekirse sus payı işi de var. Siz beraberken ben de kocamı doya doya boynuzlatabileyim.” Ayağa kalktı. Dolgun memelerini yüzüne sürtercesine yaklaştı. “Yirmi yıl yatakta erkek özlemini çektim. Yeter artık. Ölüm de olsa bedenime dur demeyeceğim. Giden ömür benim ömrüm,” dedi. Sonra yuvarlak kalçalarını çevire çevire gitti.

‘Olur’ demedim ama ‘hayır’ da demedim Safiye Hanım’a. Söylediklerine de hak verdim doğrusu. Giden ömür onun kiydi. Tüccar Nasır’ın umurunda değildi Safiye’nin kalan yılları.

Ertesi akşam Tamara’yı göndermiş yine. “Yemeğe davet ediyor büyük hanım,” dedi. Akşam yemeğimi ormanda yerdim. “Hem de banyo yapman gerekiyormuş,” dedi.

“Sen davet etmiyor musun?”

“Ormanda yatmanı bile istemiyorum ki!”

“Peki, banyo nereden çıktı?”

“Teke gibi koktuğunu farketmiyorsun herhalde?”

“Nerem kokuyor kız?” dedim. Yaklaştı; yanağımı, yüzümü, göğüs kıllarımı kokladı. “Her yerin kokuyor,” dedi. Kendisi lavanta kokuyordu, amber kokuyordu. Yeni yıkanmış saçının ıslaklığından belliydi. Anlaşıldı, iş vardı bu gece.

Yemekten sonra banyoya girmem işaret edildi hanımlarca. Bekçiliği Bilal üstlenmişti. Özlemişim sıcak suyu, döne

döne yıkandım. Çıkmaya hazırlanırken kapı vuruldu. “Daha giyinmedim,” dedim. “İyi ya, aç çabuk!” dedi Tamara’nın yumuşak sesi. Açtım hemen, iki elimle önümü kapatarak sırtım dönük iskemleye oturdum. Kapıyı mandallayan Tamara alışkın ellerle sıcak suya yanaştı. Sabun bezini iyice köpürttü. Köpükle doldurdu kocaman kovayı. İçine pembe bir sıvı damlatınca mis gibi koktu her yan. Sanki yıkanmamışım gibi ele aldı beni. Başımı, boynumu, kollarımı özellikle de sırtımı ova ova bir etti. “Yeter, derim kavlayacak!” dememi duymazdan geldi. Ayağa kaldırdı, kalçamı, bacaklarımın arkasını da sürttükten sonra çevirdi kendine. Gözü hemen önüme kaydı. Kapıdan gireli beri zaptedemediğim sertliğime baktı. Utanmayla karışık bir hayranlık belirdi gözlerinde. Aman Allahım. Dünyada bundan saf, bundan temiz bir utanış olabilir miydi? Orama ilk bakan her kadının yüzünde okudum o utanmaya benzer kutsal tutkuyu. Müthiş insanlar şu kadınlar... Önce duygu, önce yürek.

Defne tohumlarından sabun yapıyor; bakır kazanların, leğenlerin içinde duman kabarıyordu karanlıkta. Kızlara, hizmetçilere soluk aldırıyor, emirler yağdırıyordu büyük hanım. Bir ara bizi aldı, arka yüzdeki kiler damına soktu. Tamara’ya, “Keyfiniz yetinceye kadar çıkmak yok. Bilal çevremizde olacak. Ötekiler zaten yorgunluktan bitmek üzere. Oğlun bağırır çağırırsa haber ederim. Varır susturduktan sonra yine gelersin. Tek mum yakabilirsiniz ancak. Işık sızmamalı. Göster kendini, o Türkmeni döşeğe sermeden çıkma,” demiş. Dönecekken kışına bir şaplak yapıştırıp gitmiş.

Ömrümün en güzel gecelerinden birini yaşadım o gece.

Kiler damı iyi işliyor. Bizim işaret sarı, Tamara’nın saç rengi. Sarı mendil gündüzden kapı sövesine iliştiildiğinde dam bizim. Hurma şarabı, künefe tatlısı, pek çok şey küçük

masada hazır olur, pencere perdesinin yanına kalın, siyah perde hazır edilir. Onların işareti siyah. Azgın Safiye'nin saçları da Bilal'in yüzü gibi.

Bilal, haftada bir şehre gidip geliyordu. Son gelişinde şehri çok kalabalık gördüğünü, kargaşa içinde olduğunu söyledi. Neden, kim gibi sorulara yanıt veremezdi. Zır cahildi, meraksızdı, ilgisiz biriydi. Doğal, hayvansı içgüdülerine güvenir, onunla yaşırdı. Tek korktuğu İslam şeraiti idi. Onu da köyünün imamından duyduğu kadar biliyordu. “Zorunlu olmadıkça gelme,” demiş Nasır. Tek onu söyledi.

Duramadım, güneş doğmadan yola çıktım. Birkaç yerde yolu şaşırsam da ata güvendim, onun istediği yönde ilerledik. Sonunda Şamı Şerife ulaştım. Yoğun kalabalık ta dış mahalleleri bile kaplamış. Gözlerim korkuyla Haçlıları arıyor. Ya kenti ele geçirmişlerse?.. Uzun giysilerinde kocaman haç çizili insanlar anlatılmıştı nicedir. Onlar görünmüyordu ama kara sakallı, esmer savaşçılarla doluydu sokaklar.

Doğruca Nasır'ın mağazasına vardım. Küçültülmüştü mağaza. “Burada değil, öteki dükkânda,” dedi çalışanlar. Birini yanıma alarak birkaç sokak batıdaki yeni dükkâna vardım. Oradaydı. Leşe bakınan akbaba gibi müşteri bekliyordu. Beni görünce toparlandı. “Hayrola, çocuklar emniyette mi?” dedi. “Emniyetteler, neler olup bittiğini öğrenmeye geldim. Sokaklardaki kara sakallılar kim? Medrese ne zaman açılacak, onu merak ettim,” dedim.

“Hıh!.. Mederese ne zaman açılacakmış da Türkmen yiğidim onu öğrenmeye gelmiş. Yahu, delirdin mi sen?.. Haçlı denen sürü üstümüze gelmekte. Gördüğün o sakallı savaşçılar Selahaddin'in Kürtleri. İyi ki geldiler, iyi ki buradalar. Öyle bir tehlike altındayız ki derecesini ölçemezsin. Bu Haçlılar insan değil, yabani hayvan sürüsünden betermiş. Kuzeydeki koca Antakya şehrini zaptettikten sonra Kudüs'e yönelmişler. Yollarına ilk çıkan Maarra şehrine sal-

dırmışlar. Şehri yerle bir ederken ‘Aman mamam’ dinlemeden önlerine gelen canlıyı doğramışlar. Orta yaşlıları çorba yapıp gençleri ve özellikle çocukları şişte çevirmişler. İnanamadım önce. ‘Müslümanlar dini eğrileri kötölemek için uydurmuşlardır’ dedim. Ne var ki, Hristiyan arkadaşlarımca da doğrulayınca dondum kaldım. ‘Jesus Christ’in adını anarak haç çıkaran bizleri bile hırpaladılar ama Müslüman ve Yahudinin hiçbiri kurtulamadı kızartılmaktan,’ dediler.”

“Dükkânları kapat da gidelim öyleyse! Zahir bu sonsuza kadar sürüp gitmeyecektir. Durulup sakinleşince gelirsin.”

“Olmaz. Bunca barut bırakılıp da gidilmez. Maazallah, biri bir ateş atsa, boom!”

“Nedir bu barut dediğin şey?”

“Patlayıcıdır. Kale surları, koca saraylar bununla yıkılır. Çok uzaktan, deniz aşırı ülkelerden getirttim. Varımı yoğunu buna döktüm. Öyle bırakılıp gidilmez.”

“Senden önemli değil ya. Bugüne kadar İslam komutanlarından bir talep gelmemiş. Haçlılara satacak değilsin herhalde?”

“Belli olmaz,” dedi. “Ben tüccarım. Kim alıcıysa, kim çok verirse ona satarım!”

Şaka etmediğini yüzünden anladım. Birden soğudum adamdan. Paradan başka hedefi yok. Birkaç fazla altın uğruna Emevi Camisi’ni yıkmaya gelenlere bile satardı belki de. Bir yandan tiksindirirken bir yandan rahatladım. Tamara’nın koynuna daha huzurla girecektim artık. Avucuma birkaç altın bıraktıktan sonra karılarını ve çocuklarını bile sormadan müşterilere döndü herif.

Atıma bindiğim gibi medreseye vardım. Molla Celil yerindeydi. Kaygılarımı yönelttim. “Medrese her zamanki gibi ekim ayının başında açılacak. Haçlı ordusu bir cahil sürüsü, korkulmaz onlardan. Buralara gelmezler. Maarra’dan batıya yönelip derin vadiye girmişler. Dertleri Kudüs. O yolu terkedip yeniden dağlar aşarak buraya geleceklerini sanmam. Biz işimize bakacağız,” dedi, ayrıldım.

Şarabın iyisiyle, tatlıların pahalısıyla heybeyi doldurdum Nasır'ın parasından. Gece, gündüz demeden çiftliğe vardım. Şarapları kiler damına taşıttım. Tatlıları çıkartıp çağırdım herkesi. Ağzını şapırdatarak yiyenlerden hiçbiri ne kocasını sordu, ne de babalarını.

Yatakta Tamara'yı beklerken Nasır'ı düşündüm. Dünün ipek, bugünün barut tüccarını. Kimse sevmiyordu onu. O da kimseyi sevmeyi besbelli. Ama altını, parayı çok seviyordu. Dünyayı, insanları hep onlarla ölçtü. İslam komutanının yüz altın verdiği baruta, papa yüz elli altın verseydi düşünmeden satardı. “Vay ırzı kırık vay!” dedikten sonra kendimi Tamara'nın süslenişini izlemeye bıraktım.

Çok iyi giden her şeyin sonu olduğu gibi kamp yaşamının da sonu geldi. Ekim ayına girildiği gün medreseye kaydımı yenilettim. Akka'da, Aşkelon'da yapılan savaşlar da sona ermek üzereymiş. Bilmem kaçınıcı Haçlı seferine asker bulamayan Papa 3.İnnocentius, çocukları sürmüş cepheye. Otuz bini aşkın çocuk, otuz bin can, yel yepelek yola çıkarılmış. O zavallıların hiçbiri vaadedilen Kudüs'ü görememiş. Bir kısmı yolda ölmüş, bir kısmı köle olarak satılmış. Pek azı geri dönüp memleketine ulaşabilmiş. Acaba Hıristiyanlar bunları unutabilecekler mi? Papa dedikleri o herife yine saygı duyacaklar mı?..

Şam-ı Şerife birlikte döndük. Safiye Hanım'la kızlarını evlerine bıraktık. Sonra Tamara ile oğlunu bıraktım. Başbaşa kaldığımızda çok ağladı Tamara. “Bir insanı bu kadar çok sevebileceğimi sanmazdım. Çocuğumun sevgisini bile unutturdun. Elimden çekip götürsen dünyanın bir ucuna, nereye gittiğimi bile sormam.” Göz yaşlarını sildikten sonra beklememi işaret ederek hizmetçiyi çağırttı. Tanıştırdı. Adı Manuşağ'mış, Ermeniymiş. Gürcü lisanını da bildiği için alıp getirmiş tüccar onu. “Manuşağ sırdaşımdır, mektubumu o taşıyacak sana. Sen de yazarsan tabii. Bir yer

tesbit et, güvenilebileceğin sağlam bir nokta. Manuşag oraya bıraksın.”

Düşündüm. Olabilecek en sağlam yer ateşgede idi. Temizlikçi kadın Benefşe aklıma geldi. Adını verdim Manuşag’a. “Hatırlayabilecek misin?” dedim. Güldü. Bozuk Arapçasıyla, “Adaşımış. Aynı çiçeğin adını taşıyoruz. Nasıl unuturum!” dedi.

İki kadını orada bırakarak caddeye çıktım. Kapısı önünde arkamdan bakamazdı Tamara ama evinin üst penceresindeki perdenin ardından baktığını biliyordum. Döndüm, evet orada sallanan minik elini gördüm. Belli belirsiz ben de salladım ama kötü olmuştum.

Çarşıda zaman geçirmeden ateşgedeye vardım. Eski yatağım boştu, varıp üzerine attım kendimi.

Hızlı girdim derslere. Bu yıl bitireceğim Emینیye Medresesini. Fıkıh dersine çok yüklendim. Nedeni de mezheplerden kaynaklanıyor. Her mezhebin ayrı kuralları var. Fıkıh-ı Hanefi, Fıkıh-ı Maliki gibi dört uzun bölümü ezberlemek gerek.

Tüccarın verdiği paraları çarçur etmemiştim. Tapınaktan harçlık istemeyi bıraktım. Alışverişi yine ben yapıyorum. Gürültüden uzaktaki uç odaya yerleşmek istediğimi söyledim muğa. Öylece yeni odama yerleştim. Benefşe’nin cebine de harçlık bırakınca odam pırıl pırıl oluyor her gün.

Medreseden yeni gelmiş, kalın kitapları önüme çekerek okumaya başlamıştım. İki kadın mızırtısı artarak kapıma yaklaştı. İki kez tıklandıktan sonra Benefşe açtı kapıyı, yanındaki kadını gösterdi. Baktım Manuşag. Kalktım kucakladım. Tamara’yı görmüş gibiydim. Elime bir zarf tutuşturdu. “Tamara gönderdi, selamı var,” dedi.

Gidecekken durdurdum. “Bir daha beni araman gerekmez. Bu hanıma bırakabilirsin mektubu,” dedim. Güldü,

“Onu ben de biliyorum. Lâkin seni görmeden Tamara’nın yanına varırsam bana neler edeceğini biliyor musun?” dedi. Haklıydı. Benefşe’ye el ettim. “Manuşağ’la beraber git, evi öğren,” dedim.

Merdiveni inerlerken ikisinin de Farsça konuştuklarını işittim. Çat pat anladığım o dille, tanışma cümlelerini anlayabildim. El ayak çekildiğinde gelen mektuba sarıldım. Kâğıt yanında, madeni bir ağırlık vardı zarfta. Açtım, çil çil altın lira. Arap memleketlerinin en büyük parası, bir Eyyubi dinarı. Bana bir kış yetecek büyüklükte. Sevinsem mi üzülsem mi, diye düşünürken tüccarın durumu aklıma geldi. Kazandığı oluk oluk paralar ve savrulan yerler...

Mektubu açtım. Pembe bir kâğıt. Nereden buldu kim bilir! Arasında reyhan dalı. Mis gibi bir koku yayıldı odama. Yazım hatalarıyla dolu, kötü bir divit iziyle şöyle başlıyordu mektup: “Sevdiğim, yiğidim, karlı dağların kartalı!”

Bitirdiğimde gözlerim dolu doluydu. Nasıl bir özlem sarmıştı içimi!.. Hemen kâğıda sarıldım. “Yarın saat dördte, pazar sokağının sonundaki çiçekçide ol.” Katlayıp Benefşe’ye uzatırken harçlık da vardı elimde. “Bu ne?” dedi Benefşe. “Çocukların var,” dedim. Düşündü, parayı biraz elinde tuttu. “Evet, onlar olmasa almazdım ama ekmek yemeleri gerek,” dedi. Aldığı gibi gitti.

Ders çalışmıyor, merakla yoluna bakıyordum Benefşe’nin. Epeyce sonra geldi. Ben sormadan anlatmaya koyuldu. Evleri pek güzelmiş. Pasta, börek, kahve ikram etmişler. Tamara çok güzel kadınmış... Anlattı epeyce.

Ertesi gün öğleden sonra medreseye gitmedim. Yıkandım, kokular sürünerek saati bekledim. Dörde on kala çiçekçiye vardım. Çiçekçinin adı Adil’di, Halepli bir Yezidiymiş. Önceki yıl tanışmış, yakınlık duymuştuk birbirimize. Müşterisi çok olurdu ama tümü kadındı. Balkonlarında yetiştirmek için köklü çiçek almaya gelirlerdi. Köşeye oturarak sokağı izlemeye başladım.

Sarı tunik giyerdi köleler. O rengi ev kadınları giymezdi. Sokaktaki kadınların çoğu sarı tunikliydi o sıra. Ev kadınla-

rı da peçeliydi. O nedenle Tamara'yı seçmem zor olacaktı. Bakınırken yanımda bir kadın beliriverdi sarı tunikli. Baktım Tamara!.. Sarılmamak için kendimi zor tuttum. O da benim gibi. O benim yüzüme bakıyor, ben onunkiye. Ben bişey anlatıyorum, aynı anda o da bişey anlatıyor. Ses çıkarmadan konuşuyoruz.

Adil gelmiş yanımıza. "İçeri geçin. Camlı bölmenin arkasında kimse sizi görmez," dedi. Gözlerimle teşekkür ettim. Tamara'nın minicik elini avuçladığım gibi içeri çıktım. Öyle bir kucaklaştık ki dünya durdu. İnsanlar, dükkânlar, çiçekler silindi yeryüzünden. Beş dakika kadar konuşmadan öpüşüp koklaştık.

"Nasıl akıl ettin bu giysiyi?" dedim.

"Seven kadın çok şeyler düşünebilir. Sevdigiyle olabilmek için her kılığa girer."

"Peçe takmış mıydın hiç?"

"Bir kere, kocamla Halep'e gittiğimde takmıştım. Nefret ederdim peçeden de takandan da. Ama bugün sevdim. Üstüne de hizmetçi gömleği giydim, tamam. Kocamın önünden de geçsem tanıyamazdı. Safiye Hanım birinde, 'Peçeli kadın peçesizden daha rahat orospuluk yapar' demişti de inanmamıştım. Öyle mi ne?"

Haftada ya da on beş günde bir buluşmaya başladık. Söylediği gibi seven kadının yapamayacağı şey yokmuş. Büyük hurmalık sahibi, yaşlı bir hacı ağanın üçüncü karısı varmış. O da Gürcü'ymüş. Kocalarının mağazaları bulunan zengin caddede değil, halkın kaynaştığı ara sokaklarda bir yer bulmuşlar. Küçük bir oda. Kiralamışlar. Dayayıp döşemişler. Sokaktan iki girişi var. Dikkat çekmemesi için ayrı giriliyor.

Kasım ayının başıydı. Bir gün Manuşag geldi. Alıp oraya götürdü beni. O zaman gördüm yeni aşk yuvamızı. Çarşamba bizim, cumartesi ortakların.

Bir gün medresede hummalı bir çalışma gördüm. Afişler asılmış dershanelere, bahçe duvarlarına. Bombay Akademiasından Suşrata adında ünlü bir Hintli hekim ile Aryabhata adında matematikçinin geleceğini, Şam'daki diğer medresenin müderrisleri ile son sınıf öğrencilerine ders anlatacaklarını yazıyordu.

Toplantı günü her yan tertemiz edildi. Dershaneler çiçeklerle donandı. Molla Celil ev sahipliği yapıyor, benle birlikte on kadar kadı adayı da hizmet ediyorduk. Çini tep-siler içinde börekler, tatlılar ikram ediyor, üzüm şırası, ayran sunuyorduk konuklara.

Önce hekim Suşrata çıktı kürsüye. Tercüman istemedi. Ufak tefek kusurlar olsa da uzun konuşmasını Arapçayla yaptı adam.

Tebabet hocaları ile öğrencileri kadar ben de ilgiyle dinle-dim hocayı. Özellikle felçli hastalara ve kötürümlere kaplıca suyunun iyi geleceğini anlatırken dikkat kesildim. Anlatımını bitirir bitirmez salondan çıktım. Doğru tüccarın mağazasına vardım. Nasır yoktu. “Bul getir onu,” dedim hizmetçi oğlana. Az sonra geldi. Neşeliydi. “Ne o Türkmen! Büyüğe saygın da kalmamış. Ayağına çağırıyorsun artık,” dedi.

“Her zaman paralının ayağına varırsın. Bu kere de parası-za gelsen n’olur,” dedim, gülüştük. Daha, ‘kahve getirin’ demeden konuya girdim. Hintli hekimi, felçli hastalara kap-lıcanın iyi geleceğini söylediğini anlattım. “En gözde ipekli-den iki elbiselik kestir. Celil Hoca’nın yanına var. Hintli heki-me çocuğunu muayene ettirmek istediğini söyle. Hintliyle görüş. Seninkinden daha güzel Arapçası var adamın. Muayene ederse dikkatlice dinle. Ama karını da götür. Analar daha dikkatlidir babalardan. Kaçırma bu fırsatı,” dedim.

Gözleri bir ısladı, sonra söndü. “Bilmem ki Çavlı,” dedi. “Götürmediğim yer kalmadı Hişam’ı. Tam umudumu kes-mişken gelmiş böyle diyorsun.”

“Kime götürdün hı? Bir iki sınıkçıya, falcıya? Kaplıca öneren oldu mu? Bu adam dünyanın en iyi hekimlerinden, diyorum sana!”

Durdu, gülümsedi. “Ulan senin neyini seviyorum biliyor musun,” dedi.

“Biliyorum. Parasız olmama karşın senden para istemediğimi,” dedim. Bir kakhaha attı. “Doğru vallaha!” dedi. Mağazaya girerken döndü, “Bir yere ayrılma,” deyip içeri daldı. Az sonra süslü, üç büyük paketle görüldü. Paketleri hizmetçi taşıyordu. Yanıma gelince, “Paketin birisi senin. Onu sonra götürürsün. Şu ikisini alıyor, doğru hocaların yanına gidiyoruz,” dedi.

“Ben de mi?”

“Evet. Boşuna mı en pahalı kumaştan elbiselik kestik, yürü hadi,” dedi. Paketi ellerimize aldığımızda, “Senin gibi konuşamam. Yanımda olmanı istiyorum,” dedi. Tek atlı bir arabaya bindik, medreseye vardık. Toplantı yeni dağılmış, yemeğe çıkacakmış hocalar. Molla Celil’i kenara çekerek anlattık. O da Hintli’ye sordu. Sonra Nasır’a döndü, “Bir saat sonra benim eve getirin çocuğu,” dedi. Döndük.

“Sen de gel bizimle,” dedi Nasır.

“Haydaa!” dedim. “Öbür dünyaya giderken de çağır bari.”

“Çağırمام. Çünkü mezarı tek kişilik yapıyorlar.”

“İyi ki öyleymiş. Yahu siz bir ailesiniz. Yanına karını al. T (Tamara diyecektim az kalsın) Rukiye Hanım dikkatli kadındır. Okuma yazmayı öğrendi nasıl olsa. Sen soruları sor hocaya, o yazsın. Böylece unutmazsınız.”

“Bana bak! Bu işten kaçınca elibiseliği de kaçırırsın ha! Söylemedi deme.”

“İnanırım. Diktirip giysem bile sırtımdan çıkartırsın. Siz tüccarların zalimliğini bilmez miyim!.. Ha, elbiselik deyince aklıma geldi. Yanlarındaki matematikçiye de benimkini götür. Ayıp olur adama da, Molla Celil’e de.”

“Öyle yapacaktım.”

Ayrıldık. İkinci alışveriş yaptım ateşgede için. Bir de soba aldım döküm. Tapınaktakinin her yanı delinmiş, kaç kez köz fırlatarak tehlike yaratmıştı. Herkes çok sevindi. Muğ, “Parayı nereden buldun?” dedi. “Zengin birini çarp-

tım,” dedim. Gülümsedi. “Benefşe!” diye seslendi. “Bu akşam makarna pişir, Konya işi olsun.” Makarnayı sevdiğimi hepsi öğrenmişti.

Ne yazık ki yiyemedim makarnayı. Nasır’ın sarayına davet edildim. Aklım onlardaydı zaten. Bilal at arabasını getirmiş, gittik. Saray dedim ama ev gerçekten küçük bir saray. Bir yığın oda, odaların içi göz alıcı eşyalarla dolu. Ama önemsemezdim bunları. Doğruca Nasır’ın yanına vardım. Önündeki bardak arak doluydu. Abartıyla kucakladı beni. Ağzı anason kokuyordu. “Çavlı, eğer bu oğlan ayağa kalkar da yürürse çok arak içeceğiz burada,” diyerek yemek dolu masayı gösterdi. Eksik yoktu masada. Közde kızarmış kuzu butları, söğüş etler, salatalar, meyveler, çerezler, adımı bilmediğim bir yığın tatlılar, tencerelerde yemekler... Safiye Hanım ile kızları da oradaydı. Tamara’nın gülücükler akıyordu yüzünden.

Masaya davet edildik. Hişam da arabasıyla yerini aldı annesinin yanında. Nasır, “Ne içersin?” dedi bana. “Bu gece oğlumun şerefine içilecek. Hurma rakısı, Kudüs şarabı, Girit uzosu, ne istersen var. Venedik kanyacı bile var.”

“Şarap olsun,” dedim. Tel üzerinde duracaktım bu akşam, sert içki içmemeliydim. “Rukiye,” dedi. Bana rakı getir. Çavlı’ya ve oğluma da şarap ver. Kendin hangisinden içersen iç,” dedi. Yemeğe başlandı ama ilişkiler soğuktu. Safiye ile kızları zorla oradaydılar sanki.

“Yahu geldiğim andan beri muayeneyi soracağım. İçkilerini sayarken, yemeklerini överken fırsat bırakmadın. Ne dedi hekim?” dedim. “Sahi yemekleri övmemi iyi akıl ettin. Onların ustası da evimin ana kraliçesi Safiye sultandır. Parmaklarını yemezsen her bildiğim yalan,” dedi. Safiye bu övgüye gülümsemedi bile. Nasır ağzı etle dolu, “Rukiye anlatsın,” dedikten sonra yemeyi sürdürdü. “Peki,” diyerek söze girdi Tamara:

“Kaphıcada uzun bir tedavi uygularsak başarıya ulaşırız.”

“Ne kadar uzun?”

“Altı ay kadar.”

“Belli bir yer adı da verdi mi?”

“Vermedi. Ilık değil sıcak su olmalıymış. O da pek çok yerde varmış.”

“Geçmiş olsun. Görmemişe dönersiniz inşallah.”

“Sağ olun Çavlı Efendi.”

Annesinin sözünün ardından, “Hıh, neresi Efendiymiş Çavlı’nın. Neden ‘efendi’ diyorsun ona?” diyerek çıkıştı Hişam. Tamara, “Sus yavrum, o nasıl söz!” derken Nasır kah kah güldü. “Tabii ki efendi. Yeni seneden sonra kadı olacak bu memlekete. Suçunu bulursa babanı bile kodese atar o zaman,” dedi alaysı. Ama çocuk sözleri ciddiye aldı. Babasını içeri attırabilecek birinin olmasına şaşırmıştı. Bakışı değişti, sevgisiz, korkuyla karışık bir ifade aldı yüzünü bu kez.

Dördüncü kadehten sonra saçmalamaya, peltek konuşmaya başladı Nasır. Artık herkes rahattı. Baştaki gerilim kalmamıştı sofrada. Kaşla göz arası Safiye de yudumluyordu rakıdan. Tamara’nın yüzü al aldı, üçüncüdeydi.

İzin isteyip teşekkür ederek ayrıldığında, zom olmuştu tüccar. Şarap kadehlerini dipleyen kızlarını bile görebilecek durumda değildi. Kalktım, merdivene yöneldim. Arkamdan Tamara ile Safiye geldi. Safiye, Bilal’e büyük bir et parçası götürürken Tamara okşamadık yer bırakmadı kolumda. Kafam benim de iyiydi. Varır varmaz yatağa attım kendimi.

Tamaralar kaplıcaya gittiler. Halep yakınında bir kaplıca olduğunu, oraya gideceklerini, kışı orada geçireceklerini, ancak mayıs ayında gelebileceklerini yazmış mektubunda. Yine bir Eyyubi dinarı koymuş zarfa. “Geldiğimde oğlum yürüyor olursa, seni de görebilirim dünyanın en mutlu kadını olacağım. İsa Mesih seni korusun sevgilim,” diye bitiriyordu mektubunu.

Birkaç gün alışamadım yokluğuna. Sanki aynı evde kalıyorduk da çıkıp gitmişti. Soluduğum havayı o solumuyor, ısındığım güneş ona değmiyordu sanki. Özlemim bir süre sonra Mahmure'ye döndü. Zamanla Tamara'yı silip başköşeye oturdu yine.

Derslere yükledim yeniden. Tamara'nın yokluğu başarıma yaradı. Kış bittiğinde üçüncü sınıfın, bahar bittiğinde de dördüncü sınıfın derslerini vermiştim. Mayısın son günü icazetim verilecekti ama vermediler. Molla Celil elime bir kâğıt tutuşturdu. "Bunu emirdata ver, görevlendirsin seni," dedi. Emirdata gittim, yani adliye nazırına. "Senden bahsetmişti Celil hocam. Beni de yetiştiren odur. Seni şöyle vukuattı az olan, başın dertsiz olabilecek bir yer, bir yer, hah Palmira'ya göndereyim. Yaşlı bir kadı ağabeyimiz vardı, sizlere ömür. Gider yerine oturursun. Aşağıda vezneye uğra, maaşımı versinler, öyle git," dedi. Teşekkür ederek ayrıldım. Vezneci aylığımı öderken inanmadım. Bana bir yıl yetecek kadar para sürmüştü önüme. "Bu ne?" diye şaşkın şaşkın baktığımda adam parayı az bulduğumu sanmış ki, "İlk aylığınız kesintili olur. Bundan sonrakiler daha fazla olacak efendim," demez mi!..

Tapınağa vardım, muğu buldum. Durumumu anlattım. "Emirdat beni Palmira'ya atadı. Vukuatsız olduğunu, başının dertsiz olacağını söyledi," dedim. Gülümsedi; "Çölün ortasıdır orası. Kervandan, askerden, eşkıyadan başka kimseyi göremezsin. Vukuatın çok olduğu, başının sakın olmayacağı tek yerdir. Sana özel bir kini olmayacağına göre, başka gönderecek kimseyi bulamamış anlaşılan. İki üç gün içinde Kirmanşah'a bir kervan gidecek, onlarla gidersin," dedi.

Bir ay sonra nedenini öğrendim ki hiçbirisi değilmiş. Bu emirdat efendi de benim gibi üç yılda bitirmek istemiş medreseyi. Molla Celil'den epey destek görse de sınavları verememiş. Dördüncü yılı da okumak zorunda kalmış. Onun kiniymiş herifteki. Hele benim sınavımda tuğla kalınlığındaki kitabın en olmadık uçlarından soru çıkarmıştı Molla Celil. On puan beklediğim derslerden beşi zor almıştım.

Birinde öyle öfkelenmiştim ki, 'Bu sınava siz girseniz dört puan bile alamazsınız!' diye bağırmak istemişim.

Ertesi gün Tamaralar gelmiş. Ateşgedeye uğradı. "Oğlum yürüyor canım, artık arabasız yürüyebiliyor çocuğum!" diyerek boynuma sarıldı. Çok sevindiğimi belirttim. Atamamın Palmira'ya yapıldığını, ertesi gün oraya gideceğimi söyleyince mahzunlaştı. "Demek öyle haa!" dedi. Çok sürmedi, birkaç saniye sonra, "Canın sağolsun, ay başlarında gelirsin, görüşürüz nasıl olsa," diyerek gitti.

İki gün sonra birkaç kişiyle tanıştırdı muğ. "Bunlar Kirmanşah'ın ipek tüccarlarından. Kervanları yarın dönecek. Hazırlan da birlikte gidin," dedi. Beni de onlara tanıttı. "Palmira'nın yeni kadısıdır. Saygıdeğer muğ Daryuş emanet etmişti, çocuğumuz gibidir. Ama artık o da saygıdeğer bir adam oldu ışıklı Hürmüz'ün sayesinde. Yolunuz uğradığında bir kahvesini içersiniz," dedi.

Hazırlanmaya çıktım odama. Kaç acılı düşlerimi, kaç sevinçli nefesimi emen bu dört duvar benim değildi artık. Boyası dökülmüş tahta bavulumu beri çektim. Birkaç yıpranmış gömlek ve iç çamaşırı... Hemen pazara çıktım. Yeni bir bavul, birkaç kat iç çamaşırı ve gömlek aldım. İki elbiselik kumaşa bakınırken omzuma bir el değdi. Baktım Nasır. "Hayrola, yolculuk mu var?" demesiyle yanıtımı beklemeden ekledi. "Oğlum artık yürüyor. Şükran borçluyum sana," dedi. Palmira'ya atandığımı, yarın şehirden ayrılacağımı söyleyince durdu. Yapmacık bir üzüntü vererek yüzüne, "Daha uzak bir yer bulamamışlar mı?" dedi. "Neyse, yıl dediğin tez gelir geçer. Sonra yine görüşürüz," dedi. Kolumdan sürüyerek bir terzi dükkânına soktu. "Kadı efendinin ölçüsünü al. İki elbiselik kumaş göndereceğim. Akşam sabah demeden yarın öğleye yetiştir onları," dedi. Mağazasına vardık. "Kadırlara sarı yakışır," diyerek bir sarıdan, bir de beyaz toptan iki kumaş kestirdi. Oğlanla gönderdi terziye. "Ben artık adalet mensubuyum. Karşılıksız aldığım şeyler rüşvet sayılır," deyince keh keh güldü. "Başlamadan öğrendin maşallah," dedi.

Boş bavulla tapınağa dönerken aklıma geldi, bir tane de kitaplar için aldım. Odama girip yerleştirdim onları. Yıkandım, iç çamaşırlarımı değiştirip eskileri çöpe attım. Muğun yanına indim. “Üç yıl bir evlat gibi baktınız bana. Karşılığı ödenemez ama şu ilk maaşımdan birazını kabul edin. Özellikle Benefşe’nin çocuklarının öğrenimine kullanılmasını dilerim,” dedim. Parayı eline alıp baktı, gülümse-di. Bu para onlara da yeter, dam akıyordu, kiremitleri aktarmaya da. Sağ ol Çavlı,” dedi. Durdu, yüzüme baktı. “Birkaç öğüt versem ayıp olmaz değil mi?” dedi. “Aman efendim, mutlu olurum,” deyince şunları söyledi:

“İslam dininin etkili bir silahı olacaksın. Göstereceğin icraat seni adil bir yargıç da, kötü bir adam da yapabilir. Her iki durumda da dinin etkilenir. Buraya kadar olanı ben değil, Emir-i Dat ya da Molla Celil söylemeliydi. Benim diyeceğim tüm insanları eşit tutman. Bunu başarabilirsen yalnızca şu dini, bu dini değil, insanlığın evrensel dinini kucaklamış olursun. Başarılar diliyorum. Çaresiz kaldığında ki inşallah kalmazsın, yine buraya gel. Sana ihtiyacımızın olduğunu unutma,” dedi.

Teşekkür ederek ayrıldım. Çıkıp Şam’ın sokaklarını, cad-delerini gezmek istiyordum. Tamara’dan ya da Nasır’dan yemek daveti gelir diyerek oyalandım. İstiyor, bekliyordum doğrusu. Hişam Efendi’nin yürüdüğünü göstermek isterler en azından diyordum. Olmadı. Benefşe bunu sezmiş ki, makarnası bol bir yemek hazırlamış. Şiraz şarabı da koymuş masaya, veda yemeği niyetine. “Muğ hazretleri söyledi,” dediyse de kendisinin düşündüğünden eminim.

Tatlı bir kadın şu Benefşe. İlk bakışta dikkat çekmiyor ama kaşı gözü yerinde. Buğday tenli bir Azerbaycan dilberi. Tebriz taraflarından olurmuş. Kocasını eşkiya öldürmüş söylediğine göre. İki çocukla ortada kalmış. Erkekler rahat-sız edince ateşgedeye sığınmış. O ateşgede de buraya gön-dermiş. Öyle anlatmıştı. Üç yıldır burada. Hiçbir erkeğe sür-tündüğünü görmedim. Muğ’un karısı yok. Onun odasına girip çıktığına da tanık olmadım. Her neyse. Şu ateşperest-

lerin kadına bakışı daha eşitçe. Kadın başını örter ama kakülünü de sarkıtır. Kocasıyla yan yana yürür. Dost meclisinde birlikte içilir. Diğer dinlerden daha insanca gibi.

Öğle saatlerinde elbiselerim geldi. Birini denedim, pek yakıştı. Yolda kirlenmesin diyerek bavula yerleştirdim. Tamara'ya birkaç satır veda yazısı yazdım. Eline verecekken Manuşag gelmiş. Üzgündü Manuşag. Bir kâğıt uzattı. Tamara'nın yazısı:

“İlişkimizi birinden duymuş olmalı Nasır. Net suçlamıyor ama görüşmemizi yasakladı. Akşam seni yemeğe çağırmayı önerdiğimde, ‘Bu eve bir daha gelemes ol’ diye bağırdı. Hişam da onu destekledi. ‘O herifle saatlerce fiskos fiskos konuşuyorlar,’ deyince küplere bindi. Ardından okkalı bir tokatla kaşımı patlattı. Bunları sana bildirmek istemedim ama haber etmesem daha kötü şeyler olabilir, diye düşündüm. Güle güle git sevdiğim. Geldiğinde yine Benefşe'yi yolla, ölüm olsa bile görmek isterim. Her dakika yanında olduğumu unutma.”

Manuşag'a, “Şimdi yola çıkıyorum. Geldiğimde Benefşe'yi salarım yanınıza. Tamara'ya selam söyle,” dedim. Bavullarımı aldım, kervanın kalkacağı pazar yerine vardım.

“Deve ile mi, atla mı gitmek istersiniz Kadı Efendi?” dediler. “At olsun,” dedim. Yağız bir at çektiler altıma. Binerken yardım etti görevliler. İltifat büyüktü. Muğ'un adamı olduğumdan böyle davrandıklarını sanıyordum. Basit bir seyyis açıkladı nedenini: “İlk defa bir kadı taşıyor bu kervan. Yarın ne kadar böbürlenecek bizim ağalar bakalım. Palmira'da kadıya çok işi düşer kervancıların,” deyince ayıldım. Ne ki yapacağım bişey yoktu. Ağır aksak bir yolculuktan sonra, üçüncü günün sabahı Palmira'ya vardık.

Musul'dan gelirken görmüştüm burayı ama pek iz kalmamış belleğimde. Uçsuz bucaksız kum deryasının ortasında hurma ağaçlarıyla kaplı bir kasaba. Aslında küçük bir şehir, Şam'a göre kasaba gibi. Bir yanında sivri bir tepe var. Üzerinde de kale görünüyor.

Kervandan ayrılıp adliye binasını buldum. Eski bir tapınağın üzerine kerpiç yığılarak oluşturulmuş bir yapı. Altındaki kesme taş, üstündeki kil yığını yadırgar gibi.

İçeri girdiğimde beş altı kişi vardı ama aldırın olmadı. Büyük masaya yaklaşıp kadı yardımcısına kendimi tanıttığımda inanamadılar. “Yaşlı, ak sakallı birini düşünmüştük,” dediler. Bir patırtı çöktü ortalığa. Geldiğimi duyan karşımda sıraya geçti. Sırası gelenler adlarını ve görevlerini söyledikten sonra işlerinin başına dağıldılar. Şaşırmıştım. İki kişinin yapacağı işi beş kişi paylaşmış. Bir odalık ile bir de iç oğlanı var evimde. Hele, birisi “ibrikçi” olduğunu söyledi. “Ne ibriği?” deyince, “Abdest alacağınızda ya da abdesha neye gittiğinizde suyu ben yetiştiririm,” demez mi!.. Ertesi gün araştırdım, ölen kadı efendinin yeğeniymiş. Dayısı abdest alırken herkes görsün, diyerek eline su dökmüş. Sonra bir daha görünmezmiş. Sırtkanın biri. Kovdum hemen.

Bir de karakol vardı. Bir koca bölükten oluşan askeri birlik. Onların derdi benden uzaktı ama icraatlarındaki vurdu kırdılar hep beni bulacaktı.

Palmira Kadılığı

Neredeyse bir ay geçti, alışamadım daha. Rahattım, kıcıımı kaldırmadan işler yürüyordu. Ne var ki huzurlu değildim. Kervancıların hırlaşmalarını önlemek, tuzdan havaya kadar her nesneye pençe saplamış vergilerin cezalarını hesaplamak... Deve öldürene şu ceza, hurma çalana bu ceza... Dikkat ettim; zenginden az, yoksuldan çok alınan bir vergi sistemi oturmuş kanunlara. Araştırdıkça görecektim ki ticaret şeraitinin yüklendiği kutsal kitaplar olsun, onların da feyz aldığı Hammurabi, eski Babil yasaları olsun hepsinin ruhu aynıydı. Yoksullardan topla, zenginleri besle...

Ve benim görevim de bunu sağlamaktı. Bunun için çok para ödeniyordu. Cennette vadedilen huri de, gilman da

bunun için verilmişti emrime. Kısa zamanda alışacak, sonra da vazgeçemeyeceğim bir rezilliğin batağında yüzecektim. O zaman aç deve çobanları ekmek için saraya saldırsa bile ben açları değil, tok saraylıyı kayıracaktım...

Bütün bunları kavramam geç olmadı. Olmadıysa da çekip gidemedim. O boktan icazeti almak istiyordum. Kimi zaman bilinen kanunları uygulayarak, çoğu zaman vicdanıma uyararak hüküm vermeyi sürdürdüm. Bir şeyi daha öğrenmiştim: fincancı katırlarını ürkütüp de Şam sultanlığına akan paraya engel olma. Bunun dışında ne yaparsan yap. İstersen beş ibrikçi daha çağır Şehr-i Palmira'nın adliye kadrosuna!...

Kervancı şehri burası. İpek yolunun en işlek duraklarından. Hanlarla, kervansarayla kaplıdır. Deve ve at ahırları, samanlıklar, yemlikler, aşevleri, yatakhaneler ve dükkânlarla oluşmuş büyük bir kasaba. Uzun Arap çölünün ortasında. O yüzden her kervan burada konaklamak zorundadır.

Kervancıları tanıdım kısa zamanda. O gün kaç kervan inmişse, başlarındakilerin ikisini, üçünü davet ettim soframa. İti de vardı, yiğiti de elbette. Ama gün görmüş, zorlu insanlardı. Kelle koltukta, durmadan yürüyen insanlar. Yağmurda yumuşamış, sıcakta katılaşmış yürekler. Her birinin onlarca öyküsü var. Kimi çocuk naifliğinde, kimi canavar duygusuzluğunda. Bir Dede Korkut olmayı, onların mesellerini aktarmayı isterdim doğrusu.

Sungur adında biriyle dost olduk. Hemşerimmiş, Topaklı'danmış. Bizim Evenüs'e üç saat uzaktadır Topaklı. Sulucakarahöyük gibi orada da kocaman bir höyük var kadim zamandan. O höyüklerin Hz. Musa Tur-i Sina'ya çıktığı senelerden de evvel yapıldığını anlatırmış danışmend dedem. Gezdim oraları, bilirim. Topaklı'nın insanı da topacıktır. Topacıktırlar amma korkusuz ve de çalışkandırlar.

"Konya'ya seferin olacak mı?" dedim geldiğinin birinde.

“Var, ama yakında değil, bir ay sonra.”

“Birini bulmanı istesem zor olur mu?”

“Olmaz. Adını, adresini ver yeter.”

“Şu kâğıtta yazılı. Medrese hocalarından Hoca Seyfeddin ağabeyimdir. Onun karısı Mahmure. Hamile olacaktı. Kötü düşler görürüm onun için.”

“O hanımı bulup selamını ileticeğim. Hocanın da görülmesi gerekiyor mu?”

“Hayır, evdeyse bile gittikten sonra gör Mahmure’yi.”

“Anladım.”

Paraya ihtiyacım yoktu ama maaş için Şam’a gittim. Gidiş geliş kolaylaşmıştı artık. Doğruca tapınağa vardım. Benefşe’yi Tamara’ya gönderip bekledim. Tez döndü kadın. Elindeki kâğıdı verirken, “Ne yazdığını bilmiyorum ama gözleri kan çanağıydı,” dedi, sonra işine döndü.

“Hoş geldin sevdiğim. Evin dışına çıkmam yasak. Karnımda büyüttüğüm sıpam, yüzüme bile bakmıyor. En çok o acıtıyor canımı. Şimdi hemen gidip görmek istiyorum seni ama iki zebani dışarıda bekliyor. Benefşe’den de, ateşgededen de kuşkulaniyorlar. Kendine dikkat et bitanem. Beni hayata bağlayan tek sen kaldın. Sçs.”

Oturdum, ben de bir not yazdım. “Beni dert etme. Oğlun seni bırakamaz. Her şey iyi olacak.” Benefşe’yi çağırdım.

“Senden kuşkulaniyorlarmış. Nasıl verebilirsin bu notu?”

“Manuşağ’la anlaştık. Yarın çarşıda buluşacağız, o zaman veririm.”

Teşekkür ettim. Cebine kâğıt bir para sıkıştırdım. “Hayır,” dedi. “Çocuklarım senin paranla okuyor. Onca iyiliğinin üstüne bunu alırsam...” Sonunu getirtmedim. Dudaklarını parmağımla bastırdım. Kaşlarımı çatarak, “Bir kadiya karşı gelinmez bre cahil!” dedim. Güldü, “Eli de mi öpülmez?” dedi. Dudaklarına bastırduğum parmağımyı küçük

elleriyle tuttu, iki kez öptü. Sonra da iki elimi öptü ıslak, sıcacık. İki kutsaldır ateşperestlerde. Sonra da bastırdu göğüslerine. Yanıyordu cayır cayır. Kadınlık kokusu yayıyordu her yanı. Derin bir iç çektikten sonra hızla uzaklaştı.

Birkaç saniye kendime geledim. Uyanan erkekliği mi bastırmak için dudaklarımı ısırdım. Kendimi toparladıktan sonra kapıdan çıktığım gibi adliye binasına yürüdüm. Maaşımı aldım. Bu maaş öncekinden fazlaydı gerçekten. Dönerken izlendiğimi anladım. Bir dükkânın vitrinine bakıyormuş gibi yaparak yüzünü daha iyi inceledim herifin. Nasır'ın işçilerindendi. İki kez görmüştüm mağazada.

Kaçıyormuş gibi hızlandım. Emevi Camisi'nin köşesini dönerken yaklaştığını hissettim. Dönüverince bunun buruna geldik. Yakasını topladım. "Ben Şam-ı Şerif sultanlığının bir kadısıyım. Bana fiske vursan, senelerce hapis yatarsın. Nasır denen o zevzek efendine söyle; karısıyla ilişkim yoktur. Olsaydı alır kaçırırdım," dedim. Herifin dili dolaştı. "Ne Nasır'ı, o da kimmiş?" gibi laflar etse de zokayı yutmuştu. Boncuk boncuk terleyerek uzaklaştı.

Rahatladım. Dünyanın en büyük camisi bilinirdi yanımdaki Emevi Camisi. İçini görmek kısmet olmasa da külliye-deki kahvehanelere oturmuştum yaz günleri. İyi kahve yapan birine vardım, mırra istedim. Keyfimden bir dikişte bitirdim. 'Keşke buralarda meyhane de olsaydı. Bir dikmede koca şişeyi devirseydim' dedim içimden. 'Dövüş öğrenmeliyim. Bilgi kadar ona da gerek var şu boklu dünyada. Aha geçenki Hintli hekimi ele alalım. Koca Şam şehrindeki tüm insandan daha akıllı, daha ünlü. Amma şu sümüklü oğlan bile döver adamı. İki tokat atsan yıkılır kalır. Yok yok, dövüş de bilmeli bir adam. Yumruk sallamayı öğrenmeli, kamayla, kılıçla saldıranı durdurabilmeli.'

Bir yere gitmek istemedi canım. Doğru tapınağa vardım. Ortalıkta kimseler yoktu. Benefşe'yi ünleyince çıktı geldi bir yerden.

"Odam boş mu?"

“Gideli beri boş. Kimseyi koymadık.”

“İyi, bir şişe şiraz çıkar oraya. Sonra da çarşıya git. Bu akşam bir ziyafet çekelim Hürmüz’ün kullarına.” Eline biraz para verdim. “Ama bu fazla,” dedi. “Kadıya karşı geldiğinin farkında mısın?” deyince güldü, parmağıyla dudaklarını kapadı. “İki dakika sonra odana çıkabilirsin,” dedi, gitti.

Odama çıktığımda küçük masaya beyaz örtü serilmiş, şiraz şarabı açılmış, yanına peynir ve üzüm tabakları iliştirilmişti. Ceketi çıkarıp astım. Kadehi doldurdum. Üzümlerle peynirle içmeye başladım. Şişe yarılандığında Benefşe ve çocukların sesleri duyuldu aşağıdan. Bir ara muğ ile başkalarının sesi de geldi kulağıma. Canlanmıştı tapınak.

Ertesi gün Palmira’ya gittim. Öğleden sonra komutanın yanına vardım. Benden yaşlıydı ama saygılıydı adam. Sarışınılığı bakır rengine dönmüş bir Çerkezdı. “Dövüş öğrenmek istiyorum, yakın dövüşü. Karanlık bir sokakta esrar parası isteyen bir serseri tarafından bıçaklanıp öldürölme istemiyorum,” dedim.

“Efendim,” dedi. “Biz her yıl müsabakalar düzenleriz birlikler arasında. Şanslısınız ki en iyi yumruk dövüşçüsü ile bıçaklı dövüşçü bizde. Kılıç savaşçısı ise Lazkiye birliğinde. Ama onu da getirebiliriz isterseniz.”

“Lazkiye’deki kalsın. Yarın yumrukçuyu gönder,” dedim. Kaledeki askerlerdenmiş. İkinci namazıyla geldi bir oğlan. Homs şehrindenmiş. Sıkı tembih edilmiş ki hazırola dikeiyor, “komutanım” deyip duruyor dil alışkanlığıyla. Binanın boş odasında başladık eğitime. Gard alma, aparküt sallama, direkt vurma... Ta karanlık önüne kadar çalıştık. Yemeğe alıkoydum. Epeyce tedirgindi ama bizim iç oğlanın benden gizli sürtünmeleriyle açıldı, rahatladı.

Ertesi gün bıçakçı geldi. Bıçağa benzer bir tahta modelle başladık eğitime. Bu dövüş daha hoşuma gitti. Daha gerçekçiydi. Sadece saldırganda bıçak olursa hareketler ona göre

olmalıydı. Saldıranda da, savunmadakinde de bıçak varsa farklı olmalıydı.

Bunları öğrenirken şunu kavradım: Saldırganın görüldüğü anda bütün dikkati ona ve çevreye vermek gerekir. Hiddetli biri ise çok hata yapacak, soğukkanlı ise az yapacaktır. Keza çevre kumlu ya da tozlu ise bir avuç kum gözüne fırlatılırsa dövüş baştan kazanılmış olacaktır falan...

İki hafta sonra komutanları sorduğunda, “Kök söktürmeye başladı. Böyle giderse Şam’da bile kimse dövemez kadı efendimizi,” demişler. Abartılıydı söyledikleri ama karşıma kim çıkarsa çıksın dayak yemeyeceğime inanmıştım ben de. Çocuklara harçlık verdim. “Bir ay daha çalışacağız,” dedim. “Tamam,” dediler sevinçle.

Kraliçe Zenobya

Akşam ezanı kapım çalındı. Ak saçlı bir adamdı gelen. “Adım İlyas. Konuşabilir miyiz efendim,” dedi. “Elbette,” diyerek konuk odasını gösterdim. Oğlanla kız kapıyı açtılar, minder serip yastık koydular. Karşısına geçip ben de oturdum. “Kahve içer miyiz?” dedim, “Olur” dedi. Yaşı altmıştan fazlaydı. İlk bakışta farklı göründü gözüme. Farkı ne diye kaş altından incelerken bıyık ve sakalının olmadığını gördüm. Yeni tıraş olmuştu. Uzun, kabarık saçı taralıydı.

Ben sormadan söze girdi: “Zaman ayırdığınız için müteşekkirim Kadı Hazretleri. Hem tanışmak, hem de maruzatımı anlatmak için rahatsız ettim,” dedi.

“Rahatsız olmadım, buyurun, sizi dinliyorum,” dedim. O sırada kahveler geldi. Fincanları önümüze çekti. Görevliler çıkınca söyleşisine girdi:

“Harabeleri, yani eski Palmira’yı gezme fırsatı bulabildiniz mi?”

“Ne yazık ki hayır. İlk fırsatta gezeyim diyordum.”

“Eh, sırası gelmemiş demek ki. Kabul buyurursanız yarın sizi gezdirebilirim.”

“Mutlu olurum. Bilmeden gezmek nerede, bilen biriyle gezmek nerede... Tarihini iyi bildiğiniz anlaşıyor.”

“Bilirim efendim. Hem de herkesten iyi bilirim.”

“Kitaplardandır zahir. Hangi medresede öğrenmiştiniz?”

“Hiçbirinde. Kendim tarihim ben. Kanlı, canlı tarih. Bu sözler size bilmece gibi gelebileceğinden açıklayayım izninizle. Adımın İlyas olduğunu söylemiştim ya, bu ad İslamda söylenişidir tabii. Aslı Eliyah’tır. Peygamber Eliyah. İşte o mübarek insan, o seçilmiş kişi burada doğup yaşamış. Tanrısıyla burada görüşmüş, insanlara buradan çağrı yapmış. Ben onun soyundan gelirim. Kaç yüzüncü torunu olduğumu tanrı bilir. Dedemin adı da Eliyah’tı, onun dedesininki de. Bu merdivenin basamağı ta o mübarek zata çıkar. Yalnız o değil, pek çok değerli insan yetiştirmiş güzel vaha. Özellikle Emesa adlı soylu aile buralıdır. Ünlü firavun Kleopatra’nın annesi onlardandır. Zenobia adlı kraliçe de Palmiralıdır. Şu koca sarayları yaptıran, kum deryasının ortasında bir cennet yaratan odur. İslam kayıtlarında adı Zeynep’tir. Bütün Zeyneplerin isim anasıdır yani. Güzelliği dillere destanmış. Roma İmparatorluğu’nun en azgın çağında vatanını teslim etmemiş. Otuz dört yaşında, elinde kılıçla şehrini korurken öldürülen bir kahramanmış. Roma tarihçileri onun esir alındığını yazsalar da doğru değildir. Kanımda onun da kanı var. En eski tarihine gidersek, kâlû-belâdan beri insan yaşamış bu vahada. Babil’den ya da Sasani diyarından gelen kervanlar Kudüs’e, Mısır’a, Akçadeniz’e hep buradan geçmişler. Yüzyıllar sonra Eliyah dedem akan bu kervanlarla sesini duyurmuş dünyaya. Ondan bin yıl sonra da büyük ninem Zenobya burada kraliçeliğini sürdürmüş. Başınızı ağrıttım. İşte ben onların soyundan gelirim kadı hazretleri. Öldürüle öldürüle azaldık. Yetmiş ev kaldık şuracıkta. Onların da bir kısmı Dimeşk eş-Şam’a, El Kuds’e göç derdindeler.”

Adam bizim gibi Şam, Kudüs demiyor, oraların kadim adlarını kullanıyordu. Sanki yüzyıllar öncesinden çıkıp gel-

mişti. “Etkilendim anlattıklarınızdan. Peki, maruzatınız neydi?” dedim. “Onu yarın sahayı gezdikten sonra arzede-yim. Şimdi izninizle gitmek istiyorum. Yarın ikindi vakti uygun mu size?” dedi. “İkinci spor dersim var. Kuşluk dokuzda olamaz mı?” deyince “Bana daha uygun. Dokuzda aşağıda bekliyor olacağım. İyi geceler efendim,” dedi, gitti.

‘Abaruu!..’ demişim yine. Adam bir canlı tarih essahtan. Bir yanını İlyas peygambere, bir yanını kraliçe Zeynep, Zenobya mı demişti, ona dayadı. Ama doğru gibi. Soylu bir duruşu var ve de saygılı konuşuyor. Karşısındakine saygıyla hitap ediyor ki saygı beklemektir bu. Aferin, ben de ona saygı duydum. Yarın kâğıt kalem alayım yanıma. Anlattıkların bir güzel not edeyim. Şu kıza da börek, çörek yaptır-ayım. Bal şerbeti hazırlatayım. Yorulunca ikram ederiz Eliyah aleyhisselamın torunu İlyas’a.

Sabah dokuzda aşağıdaydı yaşlı adam. Selam vererek, temenna ederek karşıladı beni. Palmira’nın alt ucuna gitme-mizi önerdi. Oraya varınca her binanın öyküsünü anlatma-ya girişti. Oradan oraya, binadan binaya geçerken sıkılmaya başladım. Merkeze yakın, kızıl tuğlayla örülü ilginç bir yapıya gelince durdu. “Burası işte o büyük büyük dedem Eliyah’ın ibadet yeriymiş,” deyince dikkat kesildim. Temeli bazalt taştan yapılmış, yalnızca iki sütunu kalmış tapınağa baktım. Farklıydı, taş rengi, görünüşü, boyutları değişikti. “İşte bunun tabanında yatıyor ulu dedem,” dedi. “Efendim neymiş, Tanrı Baal’e tapanları kılıçtan geçirerek Yehova yoluna çağırmış insanları falan filan... Yanlış bütün bunlar. Bir kere o Sabii imiş, Tevrat’tan önce yaşamış. Hz.İbrahim gibi aya, yıldızlara taparmış. Oruç tutarmış, müslümanların namazına benzeyen bir tapınması varmış. O nerede, Yehova nerede!.. Tarihi yazanlar güçlüler olduğu için yalanları da gerçek bilinir hep.”

Anlattı da anlattı adam. Öğle sıcağı çökmüştü çöle. Not almak için çabalarken, “Babamın yazdığı bir Palmira tarihi var. Ne yazık ki tek nüsha. Böyle not alsanız da kimi bilgileri kaçırmış olabilirsiniz. İsterseniz size onu vereyim. Aynisini yazdırdıktan sonra benimkini geri verirsiniz,” dedi. Teşekkür ederek aldım kitabı. Geziyi bitirdik, Kadılık binasına vardık. Yardımcım Hüsam can sıkıntısından sinek avlardı akşama dek. Ona uzattım. “Bu kitabın aynisini yazacaksın. Noktası bile eksik olursa kafanı kırarım,” dedim. Sonra da İlyas Efendi’ye dünkü maruzatımı sordum:

“Şu bina, içinde adalet dağıttığınız yapıya iyice baktınız mı efendim? Temeli sağlam, altın renkli kesme taştan. Yani tarihi Palmira tapınağının bir kısmı. Geçen yıllarda üzerine bomboz kerpiçe kadılık binası eklenmiş. Yakışıyor mu sizce?”

“Yakışmıyor. Bunu ilk geldiğimde fark etmiştim. Benim ne yapmamı istiyorsunuz?”

“Oturduğunuz binanın duvarlarını yerlere saçılmış şu kesme taşlarla yeniden ördürülmesi, eski binanın hayat bulmasını istirham ediyorum. Şam’a gittiğinizde hükümetten ödenek çıkartsanız da şu ucube yapıyı düzelttirsek. Usta, işçi bulunmasına yardımcı olurum.”

“Peki, elimden geleni yapacağım,” diyerek gönderdim adamı.

Konya Yolculuğu

Dün akşamüstü Sungur Konya’dan gelmiş, ayağının tozuyla evime çıktı. “Kolay buldum evi. Mahmure Hanım’ın karnı burnunda. Hoca da yoktu. İçeri aldı beni. Yemek ikram etti. Sizin durumunuzu ne kadar iyi göstersem de, “Aç mı, perişan mı?” diyerek sordu durdu. Sonra elime bir mendil çıkı-nı verip savdı,” dedi. Demesiyle izinin üstüne gitti Sungur.

Çıkını açtım. Dışında dört köşesi kalp işlemeli erkek mendili. Genç kızlığında işlediklerinden. Öpüp kokladım,

bağırma bastırdım. Mektubun yanında bişey daha var. Ağaç işlemesi bir idol amma ne? Evirip çevirirken anımsadım. İlk sevda armağanımdı ona. Gül ağacının kökünden bir çocuk heykelciği yapmışım çocuğa benzemez. Yaparken de iki kez parmağım kesilmişti. Götürüp vermişim çekine çekine. “Bu ne?” dediğinde, “Çocuk,” demişim. “İkimizin çocuğu.” Evirip çevirdikten sonra, “Şeyi yok bunun, kız mı bu?” demişti. “Hayır erkek amma şeyini yapamadım,” demişim. Bunun üzerine, “Ben kız istiyorum,” deyince cevabı yapıştırmışım: “Şimdi bu oğlanı büyüt. Kız da yaparım sana,” demiş gülmüşmüştük. O zaman gülmüştük ama şimdi ağlıyorum. Çıkına koyarken Mahmure de ağlıyordu besbelli.

Mektubu açtım. Birkaç yerde gözyaşı izi vardı. “Yüreğimin erkeği, sevdiğim,” diye başlıyordu mektup. Ebelere göre bir ay sonra doğuracağını, kız beklediklerini filan yazmış. Kocasının eve pek uğramadığını, sıkıntılarını hizmetçi Yasemin’le paylaştığını eklemiş. Sonuna doğru, “Bu doğumdan korkuyorum. Seni bir daha göremeyeceğim gibi bir his var içimde,” demiş. İyi beslenmemi, sıkı giyinmemi tembih ederek bitirmiş.

Bir ateş düştü içime. “Seni bir daha göremeyecek gibiyim,” sözü bıçak ucuyla kazındı yüreğime. Sabah derhal Sungur’u aradım. “Konya’ya gidecek bir kervan bul bana,” dedim. Hemen yol hazırlıklarına giriştim. Öğle olmadan bir haber geldi ki en erken kervan iki gün sonra kalkacak. O da buralardan değil, ta Halep’ten. Nasıl yetişeceğimi kara kara düşünürken Sungur iki adamını göndermiş. “Sizi Halep kervanına ulaştıracağız efendim,” dediler.

Yola düştük. Daha şehri çıkmadan ana yoldan ayrılıp kuzey batıya yöneldik. Berbat bir yolculuk. Kimi zaman öyle bir fırtına esiyor ki savurduğu kum tanecikleri iç çamaşırlarıma kadar giriyor.

“Niye buradan gidiyoruz? Neden işlek yoldan ayrıldık?” dedim. Sol yanımdaki ak benizli yanıtladı. Temiz bir Türkçeyle; “İpek yolundan gidip Hama, Humus’u dolansaydık beşinci günde bile varamazdık.” Sağımdaki esmer zeba-

niyi gösterdi. “İbrahim buralıdır. En kısa yoldan kervana ulaştıracak bizi. Çok rahatsız oldunuz da dönmeyi düşünüyorsanız, dönelim,” dedi. Kolumu savurdum, “Sür atını!”

Geceyi bir duldada geçirdik. Gündüz ne kadar yandıysak gece de üşüdük. Sabah yeniden yola düştük. Kum, kum, yine kum. Kuşluk saati bir boğazı aşacakken çevremizi haramiler sarıverdi. Başlarını, yüzlerini kapatmış otuz kırk atlı yolumuza bent oldular. İbrahim başlığını çıkarınca durdular. Yakınlaştılar. “Kim bu?” dedi İbrahim’e çok benzeyen reisleri.

“Sungur’un hemşerisi. Konya kervanına yetiştireceğiz.”

“Atları yormayın. Yarın gidecekmiş o kervan. Yukarı kuyuya çalı doldurmuş Zannabi eşkıyası. Aşağı kuyudan gidin,” dedikten sonra dağıldılar.

Yolumuzu o yana döndürdü İbrahim. Öğle sıcağında aşağı kuyuya uğrayıp su aldık. Güneş batarken Halep şehrinin hurma bahçelerine ulaştık. Karanlık önünde kervanı ve kervancıbaşını buldu yoldaşlarım. Adama beni göstererek bir şeyler söylediler. Adam ‘Anladım’ der gibi başını salladı. Dönüp yanıma geldiler. Türkmen olan, “Güle gele gidin efendim. Kervancıbaşı Sungur’un arkadaşıdır. Rahatınızı sağlayacaktır,” dedi. Ayrılacaklarında durdurdum. Ceplerine para soktum. “Önce hamama girip yıkanın. Sonra Halep’in en güzel hanından oda kiralayın. İki de güzel Zennube bulup yatağınıza çağırın,” dedim. Birden karşı çıktılar. Parayı geri uzatarak, “Sungur bizi keser,” dediler. “Duyarsa keser. Duymayacağına göre dediğimi yapın,” diyerek sırtlarına birer şaplak vurup gönderdim.

Dönünce kervancıbaşıyla burun buruna geldik. “Adım Seyit,” dedi. “Ben de Niğde’nin Buhurcu Türkmenlerindenim kadı efendi. Bu kış gününde meşakkatli bir yolculuğumuz olacak. Katlanabilecek misiniz bilmem. İhtiyacınız olduğunda haber verirsiniz, yardımcı oluruz,” diyerek gitti adam.

Bu yolculuğun seyrini anlatmak istemiyorum. Böyle sıkıntılı bir yolculuk yapmadım daha. Soğuktan tir tir titre-

diğim için kimi düzlükte yürüdüm kervanla. Yollar engebeli olduğunda ayrı bir sıkıntı verdi. En kötüsü, Mahmure'ye yetişemeyeceğim korkusu sarmıştı içimi. Not mot da yazmadım hiç. Konya'ya vardığımda berbat haldeydim.

“Bu kısmı atlasak, Şam’a döndükten sonrasını anlatsam olmaz mı Mahmure?”

“Olmaz dedeciğim. En çok merak ettiğim bölümü atlaman hayal kırıklığına uğratar benî. Tabii, okuyucuları da.”

“Peki ama yarına kalsın. Sabah yazarsın gerisini.”

Akşam validemden bir daha dinlemişim Mahmure Hatun'un nasıl öldüğünü. Yani hazırlıklı gittim Çavlı Dede'nin yanına. Bu kez esmer amasanga getirdi yiyecek içecekleri. Gülümseyerek önüme sürdü tepsiyi. Eğildi, gözlerimden öptü. Çavlı Dede'yi de öptükten sonra odasına gitti.

Belki on kez bile görmemişimdir bu kadını yolda sokakta. Öteki sarışın da pek göze çarpmaz. İkisinin adı da amasanga. Türki lisanları olabildiğince iyi. Nerede öğrenmişler, kim bunlar? İkisinin adı nasıl amasanga olur? Tez zamanda öğrenip bunu da yazmalıyım.

Bir konuya daha tanık oldum o sabah. İkindiden önce şarap içmeyen Çavlı Dede'min elinde şarap kadehi vardı. Oysa şarap istediği ağzından çıkmamıştı. Ne zaman getirmişti amasanga, anlamadım. Son lokmamı yuttuğumda Dede'nin kadehi de bitmişti. Öteki odalardan mırıltıları gelen kadınlar kadehin bittiğini görmüş olamazlar. Dedemin de ağzından bir söz çıkmamışken bu kez sarışın geldi. Kadehi doldurdu. Çorum leblebisini de yanına koyduktan sonra sessizce gitti. Vallahi şaşıtm. Bu nasıl bir his, nasıl bir iletişim?

“Yaz bakalım Çiğdem Çiçeğim,” dedi Çavlı Dede. Yeni bir desteyi önüme çektikten sonra başladım yazmaya:

“Evi bulduğumda ortalık karanlıktı ama evin her yanından ışık yayılıyordu. “Hanımım dayan!” diyen bir kadın sesiyle birlikte cılız bir inilti geliyordu yukarıdan. Bir sıçrayışta merdivenleri çıktım. Mahmure sırt üstü yatıyordu. Göğsü inip kalksa da kendinde değildi. Belinden aşağısı kan içindeydi. Başındaki kadın, “Allah rızası için bir hekim getirin. Çocuk ters geliyor. Elim kolum bağlandı,” dedi. “Mahmure dayan!..” diye bağırarak fırladım. Merdiveni nasıl indiğimi, sokağı nasıl bulduğumu anımsamıyorum. İlk evin kapısını kıracaktım gibi çalmışım. Hışımınla çıkan adama, “N’olur hekimin evini gösterin, kadın ölüyor!” diye yalvardım. “İki sokak batıda hekimin evi amma ayık kalabilirdi,” dedi herif. “Hadi, önüme düş. Kadın kanlar içinde. Zaman geçirmeden göster şu evi,” dedim. Çıktı adam. Ne denli hızlı yürüse de yavaş gibi geliyor, “Çabuk olalım,” deyip duruyordum. Bir kapıyı çaldığında teşekkür ederek gönderdim adamı. Yumrukla, tekmeyle dövmeye başlayınca açıldı kapı. İçeriden keskin bir şarap kokusu geldi burnuma.

“Ne var, ne istiyorsun?” diyerek çıkıştı.

“Doğum işi. Çocuk tersmiş, daha doğmamış. Her yanı kan hastanın. Gecikmeyelim.”

“Sabahtan önce doğmaz o çocuk. Şu başladığım şişe bitsin, gideriz.”

“Bana bak! O şişeyi kafanda parçalatmadan yürü, çabuk!”

“İyi be!.. Sizin can da benimki patlıcan mı?.. İki yudum içemiyorum evimde. Kim bu kadın, kimin karısı?”

“Hoca Seyfeddin’in.”

“Gidelim o zaman,” dedi. Çantasını ben aldım. Kimi yerde yürümesine yardım ederek, bazen sürüyerek yukarı çıkardım. Vardı, Mahmure’nin başına eğildi. Bileğini tuttu, gözlerine baktı. “Ölmüş,” dedi.

Üstü başı kan içinde dikelen kadın bana sordu: “Çavlı siz misiniz?”

“Evet.”

“Hanımım, ‘Çavlı hoş geldin’ dedikten sonra başı yana düştü. Son sözleri oldu,” diyerek ağladı.

Gerisin geriye odadan çıktığımı, avazım yettiği kadar bağırığımı, o sırada bir adama çarptığımı, parmaklıkları kırarak düştüğümü, karşımdan gelen Hoca Seyfeddin’i seçebildiğimi, ağzını burnunu dağıtıncaya kadar yumrukladığımı sonra da çekip gittiğimi hatırlayabiliyorum.

Ayaz soğuğunu yara yara yürüdüm. Evlerin seyredildiği bir yerdeki dereciğe varınca iri bir taşa oturup ulumaya başladım. Bu kelimeyi bilerek söylüyorum. Ağlamak, sızlamak değildi benimki, ulumaktı resmen. Yüreğimdaki acıyı bastıramamışken, omuz başımdaki ve sağ bacağımdaki ağrı yüzünden beynim zonkluyordu. Ne yapacağımı, ne edeceğimi düşünmeye fırsat kalmadan arkamda bir ışık belirdi. Kızılçık sopalı bir ases geldi, karşımda durdu. “Adam gibi zıkımlanmasını bilmezsin. İçer içer, uluyarak ümmeti Muhammedi rahatsız edersin it herif!” dedi. Demesiyle sopayı sırtıma indirdi. Soplanın ucu omzumdaki yaraya değdiğinde aklım gitti. Gözüm karardı, bedenim cam kırıklarla doldu sanki.

Zorlukla dikeldim. İkinci sopaya hazırlanan adama, “Dur!” dedim, durdu. Derin bir nefes aldıktan sonra burnuna yumruğumu indirdim. Çok sert vurduğumu sanmıyorum ama beklemiyordu ki elindeki fener düştü. Bedeni bir çuval gibi dereye yuvarlandı.

Durmaya gelmezdi. Nereye gidebilirdim? Koca Konya’da bildiğim iki ev var. Doğru hekimin evine gittim. Başladığı şişeyi bitirmeye çalışıyordu. Beni gördüğünde şaşırmadı. “Parmaklıkları kırarak düştüğünde bana geleceğini biliyordum,” dedi. Ases olayını da anlatınca güldü. Soydu, yaralarımın baktı. “Öldürmez ama acısını da sekiz on gün unutturmaz,” dedi. Afyon sakızı çiğnetti önce. Sonra bağırta bağırta yaralarımın ilaç sürdü.

Hekimin evine mitili attım. Kayzeriyya Gevher Nesibe darüşşifasında tebabet dersi almış. Evlenmiş ama çocuğu

olmamış. Şarabı pek severmiş. İçip sızmalar artınca karısı da gitmiş. Evde şarabı olursa dünya umurunda değil. Güzel yemekler yapıyor, becerikli bir adam.

İki tane çeyrek altın dinar çıkardım. “Birisi, beni tedavi ettiğin ve de evine aldığın için,” dedim.

“İkincisi?”

“O da şarap için.”

“Çok içki alır bu yahu.”

“İyi ya, iki koldan gayret ederiz biz de.”

Kadılığın Sonu

On gün yattım hekimin evinde. Yolculuğa çıkabileceğime kani olduğumda bezzaz çarşısına varıp kervancıları soruşturdum. Hemen yarın da vardı Halep’e ama dört gün sonra Sungur gelecekmiş. Üstelik yükü Şam’a imiş. Onunla gitmeye karar verdim. Dönerken ases görmüş beni. Dur, mur derken kaçtım. Kaçmasam, “Birine mi benzettin?” filan desem olurdu belki ama giderayak emniyetin eline düşmek, maazallah Hoca Seyfeddin’in lütfunu beklemek istemiyordum.

Son güne kadar gündüzleri çıkmadım. Karanlık çökünce mezara gidip geliyordum yalnızca.

Ben Mahmure, burada okurların affına sığınarak araya giriyorum. Dedeyle küçük bir diyalogdan sonra çıkacağım:

“Mahmure ninemin mezarına mı gittin dede?”

“Elbette. Benim için dünyada tek mezarlık onun yattığı yer. Yaralarım izin verir vermez gittim. Soğuktan titreyinceye kadar konuştuk. Kâh ağladık, kâh güldük. ‘Dondun artık, git hadi!’ deyince ayrıldım başından. Şam’a gideceğim geceye kadar sürdü bu.”

“Mezar taşını kim yazdırdı? Üzerine gülleri, çiçekleri sen mi ektin?”

“Ben ekmedim, ektirdim.”

“Babam geçen yıl gittiğinde bulamamış mezarı. Galiba taşı sökülmiş. Öyle bişey söylemişti. Sen gitsen bulabilir misin?”

“Şıp diye bulurum. Söyle babana, gider yaptırınız. İstersen sen de katılırsın bize.”

“Dedem!.. Dedeciğim!..” Sarılıp pörsümüş yanaklarından öptüm. O da benim saçımdan öptü.

Diviti elime aldım, Danişmend Çavlı’nın anlattıklarına geri dönüyorum:

Sabahın köründe Konya’dan çıktık. Mahalleler bitince dönüp baktım is kokulu soğuk şehre. Acısıyla kıvrandığım yere, yüreğimi donmuş toprağına gömdüğüm payitahta. Hiçbir tatlı izi kalmadı belleğimde. Aklıma Tevrat geldi. Ninova bahsinde şöyle söylüyordu tanrı kelamı: “Sen ey üzerine toz yağan şehir! Yalanın dolanın yurdu... Kamçı sesleri, at kişnemeleri, kılıcın, mızrağın vurduğu yerden çıkan korkunç sesler, yaralı inlemeleri ve ölüler... Çaren yok, yaraların asla iyileşmeyecek.”

Yok, yok, diyemem böyle. Kendini beğenmiş bir aziz gibi ya da kral Loth gibi, geriye dönüp tüm bir şehre kahre demem. Son bir kez el salladım Mahmure’me, sonra atımı hızlandırdım gün doğusuna.

İçim bomboştu, ne gün sayıyordum artık ne de zaman. Pozantı, Tarsus, Adana, Ceyhan, Payas, İskenderun, Antakya, Halep, Hama, Homs derken otuz ikinci gün Şam-ı Şerife varabildim.

Ne kadar çok param olsa, ne kadar ünlü aşevi bilsem de ayağım ateşgedeye giderdi. Yine öyle oldu. Yıkanıp yatтым. Ertesi gün Palmira’ya hareket ettim.

Mahmure’nin yangısı, iki ayı aştığından mıdır nedir, her an her soluk değil de yalnızken yakalıyordu artık. Acım azalsın diye iyice günlük işlere vermiştim kendimi.

Maaşımı almak hem de tapınağa ödenek için bir gün Şam'ın yolunu tuttum. Doğruca adliyeye vardım. Palmira'daki binamızın uygunsuzluğunu anlattım emirdat hazretlerine. Ödenek istedim. Aldırış etmedi. “Çalışan memurumuzu besleyemezken taş, kerpice para yatıramayız,” dedi. “Ama,” dedim. “İki kişinin yapabileceği işe beş memur görevlendirerek maaş ödüyorsunuz. Buna yazık değil mi?” deyince öfkелendi herif. “Haddini bil efendi. Git kadılığını yap. Yapmayacaksan istifanı ver!” dedi.

İlk Kez El Öpüyorum

Adliyeden ayrılıp medreseye gittim. Stajyer olduğum için iki kurumla da ilişkim vardı. Molla Celil yoktu, baş müderris vekilliğine Molla Tahir bakıyormuş. Odasına çıktım. Palmira adliye binasının restorasyonunu ve emirdatın tutumunu anlattım. Gülümseyerek dinledi önce. Karşısındaki iskemleye oturmamı işaret etti.

“Bir din ya da bir devlet yönetimi idarei maslahatçılığa düşmüşse gerilemeye başlamış demektir genç adam. Zamanın varsa açıklamak isterim,” dedi.

“Hem de çok zamanım var, özellikle anlatacaklarınıza. Dinliyorum Hocam!” dedim.

“Teşekkür ederim. Bak, her din yeni iken bir eksiği gidermek, bir boşluğu doldurmak için çıkmıştır. Yoksulu varsılı, kadını erkeğiyle tüm toplumu hatta toplumları kucaklar. Güçlenmesi için buna ihtiyacı vardır. Yeni kurallar, kanunlar koyar. Toplumca kabul görüp eski dinin yerini aldı mı, güçlü bir zümrenin tekeline geçer artık. Kimdir o zümre; kraldır, sultandır, onların yakınlarıdır, zenginlerdir ve ulema sınıfıdır. Sultanına hizmet etmeyen, hakkında olumsuz sözler konuşan bir büyük din adamı göremezsin. O sultan rezilin biri olsa bile ses çıkarmaz ruhban sınıfı. Yiyip içip düzenin sürmesini ister.”

“Haa, yok mu farklı örneği dersin birkaç kişi çıkar elbet. En bilineni Zerdüş’tün yakın arkadaşı ve baş muğ Mazdek. Adam eşitlik, diye bir söz tutturmuş, zengin yoksul, efendi köle ayrımlarını silmek istemiş. Düşüncesi rağbet görüp yayılınca yakalamışlar, göğsüne kadar toprağa gömüp işkenceyle öldürmüş şah Enuşirvan.”

“Bağışlayın, sormadan edemeyeceğim. Musul Medrese-si’nde okurken de, burada da ateşgedede kaldım. Muğları ve çalışanları pek saygılı ve eşitlikçi gördüm. Bunlar Mazdekçiliğin izleri midir Hocam?”

“Saygılı olmaları doğrudur ama eşitlik fikrine dünyada en uzak halk Mecusiler ve Hintlilerdir. Dikkatli bakmamışsın. Bunlar kast sistemini sürdürürler. Kastın en tepesinde şah vardır. Yarı tanrıdır, bazen tanrılık bile taslar. Yanında şehinşah denen prensler vardır bir sürü. Sonra büyük zenginler ve muğlar yer alır. Aşağı kasttan biri kıcını yırtarak çalışsa, ün kazansa, para tutsa bile bir üst kasta asla çıkmaz. Kaldığın o ateşgededeki bir işçinin hele o işçi kadınsa muğ yanında köpek kadar değeri yoktur. Değer verirse günah işlemiş olur hatta görevden atılır.”

“Dikkat etmemişim doğrusu. Peki, dinleri anlatıyordunuz. Sömüren ve sömürülenler ayrıştıktan sonra dinde gelişme olmaz mı? Sömürenlerin güdümünde donar kalır mı?”

“Donar kalır. Artık topluma verebileceği bir şeyi yoktur. Sapanın ucunu göstererek; ‘Hizmette kusur işlemezsen cennete, işlersen cehennem!’ diyerek zapturapta alır halkı. Dikkat et, halkı diyorum, yukarıdaki hazır yiyecekleri değil. Öyle bir sistem kurulur ki dinin yanında adalet, tedrisat, ticaret gibi her teşkilat onlar içindir. Binlerce yıldır böyledir ne yazık ki. Kaç yüz asır önce Mısır’da başlamış. ‘Bu dünyada çalışıp üretir, ulü’l emre itaat edersen cennete gedersin. Tanrı Oziris elindeki tarazi ile günahını, sevabını tartar. Kurallara uymuşsan orada sonsuza dek sefa sürersin. Tembellik etmiş ya da emirlere itaat etmemişsen yeniden öldürülür artık sümüklü böcek veya bok böceği gibi yaşar-

sın,' inancını egemen kılmışlardır. Tüm dünya dinlerine oradan yayılmıştır. Çünkü egemenlerin işlerine pek yarar bu kavram.”

“Tevekkeli, alın terletmeden ahkâm kesip duran benim gibi bir kadıya, sıcakta canı çıkan bir amelenin on katı maaş öderler. Geçen gün fetvaları karıştırırken bulmuştum: ‘Oğlan livatası ramazan ayında yapılmamış ise günah da yasak da sayılmazmış. Ama aynı anda bir damla şarap içen birinin katli vacipmiş. Bunlar gibi akıldışı hükümler veren birine ödeniyor bu yüksek maaş.”

“Kavramaya başladın. Sen yine de onlardan değilsin. Hasta iken bile kadılık divanına oturman gerek. Yeter ki yukarıdakileri koruyan kanunların dışına çıkma. Bak, sultanların, onların çocuklarının, şeyhlerin, bilmem kimlerin öyle dertleri yok. Çalışmaz onlar. Tıkınmak ve etek zevklerini gidermekten başka işleri olmaz. Yetkilerini emirberlerine yükleyip yan gelir yatarlar. Seni azarlayan emirdat, işte o emirber silsilesinin en alttaki uzantılarından biridir yalnızca.”

“Kafam allak bullak oldu, gözlerim kamaştı sözlerinizden. Akşam yatağa uzanınca bunları yeniden gözden geçirip düşüneceğim. Hocam peki ne zaman başladı donma?”

“İmam Gazali ile başladığı söylene de epeydir soğuma-ya başlamıştı. ‘Akıl hep rehber olsun, din kaideleri zamanın hükmüne göre değişebilsin, toplum ihtiyaçlarına cevap versin’ diyen Mutezile mensubu müderrisler ya benim gibi işlevsiz kılındı ya da atıldılar medreselerden. Ayetleri bırak sünneti de tartışamaz olduk. Peygamberden iki yüz sene sonra yaşamış Buharalı birinin, peygamberin ağzından duymuş gibi yazdığı bir yığın hadisin yanlış tartışılmıyorsa o din donmuştur. Gazali’nin baş müderris olduğu dönemde aynı medreseyi bitirmiş olan Ömer Hayyam, İbni Sina gibi aydın insanların kitapları yasaklandı. Bağdat Halifeliğindeki birkaç akıl karşıtı ulema böyle istemişti çünkü. Artık akıl, mantık işlemez oldu.”

“Aklıma gelmişken şunu da anlatayım. Zebur, bildiğin gibi Yahudilerin kutsal kitaplarından biridir. İnsan sevgisiy-

le dolu, onu yücelten şiirlerin yer aldığı bir kitapmış aslı. Yüzyıllar önce bir gün Kudüs'te hahamlar meclisi toplanmış. Tümü yetmiş yaşını aşmış, yedi kişi ve yedisi de kelmiş. Cinselliklerini yitirdikleri için kadın dudağını, bedenini öven her şiiri kitaptan çıkarmış bu yedi kel haham. Coşkuyu, sevgiyi abartan şiirler de çıkarılmış tanrıyı gölgelemesin diye. Ortada kendileri gibi çatık kaşlı, içi geçmiş bir kitap kalmış. İşte şimdiki Zebur budur. Ağlama Duvarına dönerek o kitabı okur Yahudiler. Kaskatı donmuştur o da. Hristiyanlık desen daha beter. İsa'nın sağlığında ayaktakımı, fahişeler, köleler toplanmıştı başına. Çünkü onların ihtiyacı vardı ekmeğe, kardeşliğe, eşitliğe. N'olacak, yetim bir balıkçı gencin başına bey, paşa çocukları toplanacak değildi tabii. Onun için tez öldürüldü. Sonra ardılları da fazla yaşatılmadı. Elli yıl, yüz yıl katliama uğradılar kardeşlik, eşitlik için. Ama ne zaman ki güçlendiler, yanlarına imparatorları, despotları kattılar, bu kez onlar kan dökmeye başladı. Yahudileri yaktılar diri diri. Müslüman topraklarına saldırdılar şimdi yaşadığımız Haçlı Seferleri gibi. Olmadı birbirlerini yediler. Donma ne zaman başladı biliyor musun? Kardeşlik ve ekmeğin bölüşülmesi unutulduğunda. Hele hele, besili danalara dönmüş papaların altın karşılığında zavallı Hristiyanlara cennet tapusu satmaya başlamasıyla. Farsi ve Hindu inançları daha bir acınası durumda. Milyonlarca zavallı Hintli birkaç bin adamı besler bin yıllardır.”

“Anladığım kadarıyla donmayan din yok yeryüzünde. Peki n'olacak? İnsanlar hangi idealin peşinde koşacaklar?”

“İnsan soyu idealsiz kalmaz genç adam. O donmuş kalıpların vaadettiği cennet yüzlerce yıl yetebilir onlara. Eğer ki yetmezse yeni bir din doğar. Olmadı yeni bir mezhep yaratarak sürdürürler. Önemli olan bunlar değil, insanın mutlu yaşamasıdır. Mutluluğun baş şartı tok karınla yaşamaktır. Acından sürünen birine önce cennet yolunu sonra da ekmek yolunu göstersen ekmeğe yönelir. Sadakalar, zekatlar yoksulları doyurmaya yetmeyeceğinden Mazdekçiliği

öğrenmek; Hürremilere, Karmatilere, sizin o Sivas taraflarında yaşayan Pavlikanlara kulak vermek gerekir. Bir de kendilerine ‘Güneşin Çocukları’ diyen, Van Gölü civarında dolaşan, kiliseyi, piskoposu takmayıp eşitlik isteyen Ermeni dervişleri varmış. Ne çıkarsa bunlardan çıkacak. Parya olmayı içlerine sindirmiş, kurtuluşu aklına bile getirmeyen kastlı Farsilerden, Sind ve Hint halkından gelecek doğmaz... Çok konuşturdun beni delikanlı. Özlemişim ders anlatmayı. İsteğine gelince benim yetkim yok ödenek vermeye.”

“Olsun Hocam. Paha biçilmeyen bilgiler verdiniz bana. Abartmıyorum, üç yılda öğrendiklerimden fazlasını aldım şu sohbetimizde. Neden derslere girmiyorsunuz? Bu bilgileri genç öğrencilere de kazandırmanız olmaz mı?”

“Olur tabii, hem de çok iyi olur ama dersim olan din felsefesi müfradattan çıkarıldı. Çünkü düşünce vardı, akıl-mantık çalışırdı o derste. Hazmedemediler. ‘Çık git’ demeseler de takoza aldılar. Ben de ayrılmıyorum inatla. Verdikleri maaş yoksullara gitmeyecek, yine hazırıyicilere kalacak. Onlar kapıyı gösterinceye kadar kalmayı düşünüyorum. Hem bak, temiz bir beyine akılcılık felsefesini soktum az önce. Kalmaya değmiş işte.”

Kalktım, eline sarıldım. “Yıllardır el öpmedim ama şimdi elinizi öpmek istiyorum,” dedim. İlk geri çektiyse de verdi elini. “Ben de yıllardır öptürmemiştim,” dedi. Beni kendine çekip gözlerimden öptü. Veda ettim. Merdiven başına vardığımda “Çavlı!” diyerek adımla seslendi. Döndüm, saygıyla karşısında durdum.

“Şimdi seni tanımasaydım, yüreğindeki ışıltıyı sezmeseydim bunları söylemeyecektim. Burada ırkçılık yapıyor oğlum. Geçen yıldan beri senin hakkında söylenenlere kulak kabarttım. Arap olmadığın için icazet vermeyecekler sana. İctihatların eksik görülecek, asılsız şikâyetler uydurulacak hakkında. Olmadı, camiye gitmediğin konu edilecek. Palmira müftüsü Cuma namazına katılmadığını ihbar etmiş. Palmiralı putperestlerle dolaştığını filan söylemiş. Daha olmadı, ateşgedede yatıp kalktığın için Mecusi olduğun ileri

sürülecek. Beni dinlersen Palmira'daki binayı unut. O binayı kurtarsan bile daha yüzlerce harabe var orada. Kendini kurtarmaya bak. İştten çıkarılınca kadar maaşını al ve biriktir. Yarının ne göstereceği belli olmaz. Ha, bir de, Molla Celil'in ortağı ipek tüccarı var karşında. Onun küçük karısıyla ilişkin olduğu söyleniyor. Doğru değilse bile seni barındırmayacaklar buralarda. Yaz gelmeden kendine bir yer bul. Bunları benden duyduğunu çıtlatma. Şuradan üç beş maaş daha alayım, küçük oğlumun düğününü yapacağım onunla.”

Elimi dudaklarıma bastırarak (konuşmam) işareti yaptıktan sonra sokağa fırladım. Başım dönüyordu. İki üç yaş birden büyümüştüm sanki. Doğruca Emevi Camisi'nin külliyesindeki kahveciye gittim. Mırra içerken düşüncelere daldım. Emینیye Medresesi'nden icazet alamayacaktım. Kalıyordu geriye Bağdat Nizamiye Medresesi. Onu bir öğreneyim Tahir Hoca'dan derken medreseye koştum. Kapıdan çıkarken yakaladım. Düşüncelerimi kısaca açıkladıktan sonra fikrini sordum:

“Nizamiye ünlü bir medresedir. Ne var ki demin anlattığım gibi donmuştur, dondurulmuştur orası da. Soru sormazsın, gürül gürül ezberlemen gerekir küflü kitapları. Ama icazet aldığında maaşın hazırdır. Bir de Beyt-ül Hikme, diye bir yer var. Harun Reşit zamanında insanlığa ilim yayan bir merkezdi. Gelgelelim, Gazali ve çömezleri çörekledikten sonra perdelenmiştir, karartılmıştır üzeri. Babil'in, Mısır'ın papirus desteleri, Grekçe ve Latince kitapların el yazmaları tek orada bulunur. Sasanilerin kadim ilim yuvası olan Gundi Şapur Akademisi'ya'sının izlerini taşır. Bilim ve insanlığın geleceği işte o izbe binadadır. Seçim sana bağlı. İşin rast gelsin,” diyerek ayrıldı. Sekiz on adım yürüdüktan sonra döndü, “Eğer genç olsaydım seninle Bağdat'a giderdim. Gündüz hurma satar gece okurduk,” dedi.

Hoca evine yönelince ben de ateşgedeye gittim. Molla Tahir'in anlattıklarıyla doluydu beynim. Yatağa uzanıp dediklerini bir bir gözden geçirmek, koyunun yediklerini

yatarak erittiği gibi sindirmek istiyordum. Ses seda yok tapınakta. “Kim var?” diye seslenince gözlerini ovalayarak Benefçe çıktı. Diğerlerini sordum, kimse yokmuş. Hocanın Farsilerle ilgili anlattıkları aklıma geldi birden. “Odama gel!” dedim sertçe. Peşimden sessizce geldi.

Bundan sonrasını ben yazacağım Çiğdemim. Sen duymayacaksın ve okumayacaksın. Anlatmasam da olur ama anlatmam gerek. Yaşadım çünkü.

Benefşe’yi karşıma oturtup kapıyı kitledim. “Doğruyu söylemezsen Ehrimenin cehennemine giresin,” dedim. “Aman onu söylemeyin efendim!” diyerek ayaklarıma kapandı. Yine kadınlık kokuyordu her yanı. “Söyle!” dedim, “Verdiğim paralar gerçekten çocuklarının okuluna mı gidiyor?” Saf saf baktı yüzüme. “Evet, kuşkunuz mu var yoksa?” dedi.

“Hayır, kuşkum olduğundan değil. Bu çocuklar okul bitirdiğinde muğ olabilecek mi mesela, onu söyle!”

Ürktü, titredi. “Olur mu? Benim çocuğum muğ olabilir mi? Hayır, hayır!”

“Neden olamasın? Ne eksiği var?”

“Aman, tövbe deyin. Biz kim, yüce muğ kim. O birinci kasttan, biz üçüncü kasttanız!”

“Kaç kast var inancınızda?”

“Dört.”

“Dördüncüsüne ne denir?”

“Sudra denir ama bir de kastle bile giremeyen Paryalar var. Onlar çok zavallıdır. Kuru ekmeğe çalışan dilenciler ve fahişelerdir. Çok şükür onlardan değilim.”

Sol elimle bileğini tuttum. Sağ elimin parmaklarıyla göğüs çatalını okşadım. Nefesi kabarcıca soruyu yapıştırdım:

“Şu memelerini muğ öpmek istese ne yaparsın?”

Utandı. Söyleyip söylememekte tereddüt ettiyse de ısrar ettim. “Karşı koyamam muğ hazretlerine. Ne inancım ne de durumum izin verir karşı koymama.”

“Sürekli odana gelir mi?”

Yüzü kızardı. Birkaç soluk sustuktan sonra, “Ayda yılda bir gelir. Hastalığı varmış, sertliği yok. Elimle ya da şey ederek rahatlatıyorum.”

“Öyleyse Rüstem’le mi?”

Ciddileşti. “Evli, karısı var onun,” dedi.

Mecusilik hakkında merak ettiklerimi öğrenmiştim. Tahir Hoca’nın söyledikleri doğrudu. Öylesine sordum: “Hiç mi erkek yok hayatında?”

Yüzü yine kızardı. İkınıp sıkındıktan sonra, “Kırmanşahlı bir tüccar gelir ara sıra. Başka kimse yok,” dedi. “Adı ne tüccarın, nasıl biri?” dedim. “Ne yapacaksın?” dedi. “Hiç, belki birlikte yolculuk ederiz de senin memelerini anlatırız birbirimize,” dedim. Güldü, “Adı Şahpur. Uzun, köşe sakallı, elli yaşlarında bir adam işte.” “Zengin mi?” dedim. “Herhalde,” dedi. “Ama senin verdiğin harçlığın yarısını vermez.”

Sevmedim o tüccarı. Vedalaşıp odama çıktım. Baharın ılık bir günü, güneş içeriği ısıtmış. Bedenimin uyandığını hissettim. Oysa Mahmure’nin acısıyla bir yıl kendime gelemem diyordum. Az önce dişilik kokusu yayan Benefşe’nin de payı olsa gerekti.

İstekli olduğum zamanlar iç çamaşırlarımı çıkarır yata-
rım. Yine öyle yaptım. Külotumu sıyırıp sehpayaya koydum. Kandura denilen uzun giysimle yatağa sırtüstü uzandım. Birkaç saniye geçmeden kapı vuruldu. Daha toparlanamadan Benefşe içeri daldı ve kapıyı sürgüledi. Gözünü çadır kurmuş sertliğimden ayırmadan rahlenin üzerine bir kâğıt bıraktı. Sol eliyle külotumu aldı, derin derin kokladı. Sağ elini kanduranın eteğinden daldırdı. “Birkaç dakikadır anahtar deliğinden izliyordum,” dedi. Karşılık vermeme beklemeden bedenime yüklendi. Bıraktım kendimi Benefşe’ye.

Ter içinde bitkinleştığımız bir an, “Kıskanıyorum Tamara Hanımı,” dedi. Çok geçmeden kalktı giyindi. Kapıdan çıkacakken döndü, bir daha öptü. “Mahrum bırakma beni,” dedi. Kâğıdı gösterdi. “Manuşag bırakalı epeyce oluyor,” diyerek gitti.

Kendime gelir gelmez kâğıda uzandı elim. Yirmi bir gün evvel yazmış Tamara. Baştan sona feryat figan dolu. “Dayanacak gücüm kalmadı,” diyor. “Oğlum bir canavar oldu. Yaptığım hiçbir iyiliği umursamıyor. Anne olduğumu ağzına bile almıyor. Fahişe olduğumu söylüyor durmadan. Yalvarıp yakarmam kâr etmiyor. Geçen gün bir de şamar vurdu ki burnumdan kan geldi. Dayanamaz oldum sevdiğim. Gel, kurtar beni. Kanadının altına almazsan bile, bari adam gibi birine sat. Yoksa öldüreceğim kendimi.”

Acıdım Tamara’ya. Bu hallere düşmesinde benim de payım vardı kuşkusuz. Kâğıt, mürekkep çıkararak kısa bir not yazdım. “Ben de zor durumdayım. Üç ay sonra icazetimi alacağım. Ondan sonra bir hâl çaresine bakarız. Sakın kendine kötülük yapıp da onları sevindirme. Özlemle öpüyorum.” Benefşe’nin eline mektubu sıkıştırdım. “Tamara’ya tez ulaştır,” dedim.

Haber göndermiştim bezzaz pazarına da hurma pazarına da. Az sonra Palmira’ya gidecek bir kervanın haberi geldi. Benefşe’yi beklemeden kervana katıldım.

Palmira’daki son günlerimi artık sen yazacaksın Mahmur Çiçeğim.

Günlerim sıkıcı geçiyordu. İdealim, enerjim bitmişti. Şam’daki heriflerin icazet vermeyeceklerini öğrenince paramı korumaya aldım. Harcamayı kısıtım. Kazandıklarımı o zamanın en geçerli parası olan Eyyubi dinarına çevirttim.

Tüccarlara, kervancıbaşlarına yemek ikramını falan bıraktım.

Maliye memurları ve komutanla aram iyiydi. Görevim olmasa da tutanaklara ben de göz gezdirirdim. Bir gün tüccar Şahpur'un adıyla karşılaştım kâğıtta. Mevcut kervanın sayımı bittikten sonra sıra ona gelecekmiş. Komutana ve maliye amirine, "Şahpur denen şu tüccara öyle bir iş edin ki elime düşsün," dedim. "Efendim kolay ama Şiraz şarabımız unutulmasın," dediler.

Ağırdan alınarak akşam önüne kadar bekletildi kervan. Şahpur'un sırası geldiğinde çalışanın mesaisinin bittiği, öteki görevlinin ise hasta olduğu söylendi. Şahpur Efendi bağırıp çağırdıkça güya yatıştırmaya çalışıyorlardı bizimkiler ama yarından önce gidemeyeceğini de ekliyordlardı. Perdenin ibiğinden izliyordum. Şahpur'un tercümanı, "Yüzlerce dinar zararımız olacak. Sizi kadıya şikâyet edeceğiz," dediğinde benim merdiveni gösterdiler. Adam bunları söylerken Şahpur tırmanmaya başlamıştı bile. Yerimi almış, hazırlanmıştım.

"Buyrun, nedir derdiniz?" dedim. Şahpur kötü Arapçasıyla girişti: "Kadi hazreti. Sen katır, sen deve saymadan adam yok..." derken araya girdim. Kaşlarını çatarak, "Bana katır, deve diyemezsin efendi!" diye bağırdım. O sırada tercüman da girdi. Neye uğradığını şaşırان tüccar bir yüzüme bir tercümanına baktı. Tercümanın fısıltıyla konuşması sonunda, "Tüccar yanlış sözleri için özür diliyor. Kervanımıza izin vermeniz mümkün mü diye ekliyor," dedi. "Mümkün tabii. Görevli aşağı köyde oturuyor. Hastaymış. Mesai dışı da olunca geleceğini sanmam. Ama ona kefil olunabilir," dedim masayı göstererek.

Tercüman çevirmeden elli dinar bıraktı Şahpur. "Bu ne?" diye bağırdım, otuz daha bıraktı. 'Başka yok' der gibi ellerini kaldırdı. "Şu adama bir zararım dokunmadan götür. Ben kefilim. Yarın görevliye işletirim yükünüzü. Gidebilirsiniz," dedim. Gülümseyerek gitti Şahpur. Tabii, iki gün sonra Benefşe'nin sıcak kucakını da düşünüyor muydu bilmem.

Hemen elli papeli cebe indirdim. Otuzunu da şiraz yudumlayarak onar onar bölüştük.

Bilinen klasik kadılığa yeni başlamıştım. Ondan da iki maaş kadar biriktirdimse de uzun sürmedi. Mayıs ayı bitti, Şam'a gittim. Maaşımı verdi veznedar. İcazetimi almak için başvurularım sonuçsuz kaldı. Sanki dipsiz bir kuyuya taş atıyordum. Bir emirda, bir baş müderrisliğe gidip gelirken biri sokakta elime küçük bir kağıt tutuşturdu. Molla Tahir'in adını söyler söylemez yok oldu adam. "Seni dövceklerini işittim. Dövmeyle bırakmazlar. Durma, kaç!" diyordu yazı.

Düşündüm kaldım. Dövüş öğrenmişim, kendime güvenim tamdı ama dövüleceğim kişinin sayısı belli değildi. Üstelik Tamara vardı. Almadan gitmeyeceğime söz vermiştim.

İki iyi at gerekiyordu. Buralarda bulamazdım. Jozef verirdi belki ama Nasır duyardı. Tek çarem Palmira'ydı. Orada halâ saygı görüyordum. Günlerden pazartesi. Bir kâğıt buldum. Acil durumlar için sakladığım kömür kalemiyle Tamara'ya şunları yazdım: "Cuma namazının ezanı biter bitmez kapıda olacağım. Hazır ol." Bir çocuğun eline iki lokumla kağıdı verip Benefşe'ye gönderdim. Olacak şanssızlıkları kadere yükleyerek pazar yerine koştum. Bir kervandan at kiraladım. "Palmira adliyesinden alırsınız," dedim. Gidip gele ezber ettiğim çöl yoluna daldım.

Bir buçuk gün sonra, atı çatlatmadan Palmira'ya vardım. Ordu ahırına gittim. İmrahora, "En rahvanından iki at ver, beş gün sonra geri getireceğim. Kirası beşer şiraza," dedim. "Şiraz istemem efendim, atlar sağ salim gelsin yeter," dedi.

İyi bir kılıç ile bir kama aldım çarşıdan. Hemen Şam yoluna çıktım. Bu kez paraleldeki gizli yola girdim. Herkes bilmezdi orayı. Hızlı sürmem gerekmiyordu artık. Zaten terkideki at izin vermiyordu.

Cuma sabahı Şam'ın dış bahçelerine vardım. Şehrin dışından batıya yöneldim. Bir hurmalıkta atları yemleyip suladım. Yarım saat bekledikten sonra atları hazırladım.

Öğleye doğru şehre girdim. Ezan okunurken çarşıdaydım. Bittiğinde Tamara'nın kapısına dayandım. Şaşkın şaşkın bakınan korumayı bir yumrukta devirdim. Şah damarına bir daha vurarak bayılttım. Koşarak inen Tamara'yı terkideki ata bindirir bindirmez kuzeye doğru hızla sürdük. Dış mahalleye varınca batıya yöneldik. Hiç konuşmadan at sürdük.

Şehri çıktıktan, birkaç köy daha geçtikten sonra yolumuz kalabalık bir yörük obasına girdi. Geç farkettilim obayı. Yine de kıyidan geçmeye başladık. Giysileri Türkmen giysiydi. Selam verdim. Yaşlıca biri, "Bu atla fazla gidemezsin Arap oğlu!" dedi. Durdum, "Neden gidemezmişim, neyi var atımın?" dedim. "Herif bizdenmiş yahu!" dediler. "İnin, ayran için," dedi yaşlı adam. "Çağrı!" diye bir gence ses etti. Gelen oğlana, "Doru atın sağ arka ayak nalında bir sorun var. Nalbant bir baksın," dedi. Bu kez çadırlara seslendi. En yakın çadırın önünde çamaşır seren kızı çağırdı: "Şu tanrı misafirine ayran ikram edin, dinlensin," dedi. Kız geldi, sağ elini yüreğinin üzerine koyup selam verdi Tamara'ya. "Buyurun gidelim," dedi. "O kadın Türkçe bilmez. Arapçayla Gürcü dilini bilir," diyerek uyardım. Kız, "Mesele değil, her iki dili bilen gelinlerimiz var obamızda," diyerek götürdü Tamara'yı.

Yaşlı adam, "Haydi nalbantın yanına gidelim. Adın ne? Elin, aşiretin kim?" diye sordu. Kısaca açıkladım ben de. Sohbet ederek nalbanta vardık. Adam atın arka ayağını gösterdi:

"Çivi dikkatsiz çakılmış, ucu ete değmiş. Sonra da yara olmuş, iltihaba çevirmiş. Temizledim yarayı, ilaçlayıp sardım. En az iki gün dinlenmesi gerek, yoksa topal olur bu hayvan. İyi bir Arap kırması. Nereden aldın bu ordu malını, çaldın mı yoksa?"

"Çalmadım, emanet aldım."

"Nereden, Şam'dan mı?"

"Hayır, Palmira'daki imrahordan."

“Zabit misin?”

“Değilim. Palmira kadısıydım. Emanet aldım. Geri vereceğim.”

Kadısıydım, deyince çekidüzen verdiler sözlerine. Attaki heybeyi bir oğlan omuzladı. Konuk çadırına vardık. Yaşlı adamın adı Gültekin’miş. “İki gün dinlenin. At iyileşirse gidersiniz. İyileşmezse değiştirilir. Ne var ki ordu atı olunca yardım edemeyiz, beyimiz halleder ancak,” dedi. Dışarı çıktı. “Selver!” diye birine seslendi. “Konuğun karısını çadıra getirin, sonra da yemekleyin,” dedi ayrıldı. Beyliğin imrahoru Gültekin emekli süvari subaylarındanmış.

Az sonra Tamara’yı getirdi sarışın bir kadın. “Benim adım da Tamara. Kılıç ustası Ertokuş’un karısıyım. Adaşım la tanışınca mutlu oldum,” dedi. Tamara’ya döndü. Gürcüce olduğunu sandığım bir şeyler söyledi. Kapıdan çıkarken, “Allah rahatlık versin” dedi gitti. Türkçesi epeyce iyiydi Gürcü gelinin.

Başbaşa kalabildik Tamara’yla. Gülümseyerek gözlerime bakıyordu. “Kurtulduk artık cehennemden, kurtulduk sevgilim!” dedi. Başımı kucaklayarak öpmeye başladı. Öyle mutluydu ki içimdeki olumsuzluğu saklamaya çalışsam da sezdi: “Neyin var? Pişman mısın yoksa?” diyerek yanıt bekledi. Suskunluğum uzayınca, “Karın olmamı istemiyorsan olmam. Zaten dört yaş büyüğüm senden, yakışmayabilirim. Ama cariyen olabilirim. Yemeğini yaparım, çamaşırını yıkarım. Başka bir kadın varsa onunla evlen, katlanırım. Ama bir başkasına satma n’olur. Onun bunun oyuncağı olmak istemiyorum. Tiflis’e kadar yoldaş ol. Köyüme bırak gel.” Sustu, ağlamaya başladı.

Yemek getirdi iki kadın. Tamara’nın yüzünü sakladığını görünce gülümsemeleri durdu. Afiyet dileyerek gittiler.

Bir zaman ikimiz de yanaşmadık sofraya. Bir ara gözlerinin, burnunun sularını toplamaya çalışan Tamara döndü. “Ben eşeğin biriyim. Suçun yok bunda. Bir kez olsun ‘sevgilin var mı’ demedim. Evli olup olmadığını sormadım. Buluşur buluşmaz dertlerimi sıralamaktan başka bir şey çık-

madı ağzımdan. Ya da yangın orospu gibi çullandım üstüne. Suç benim, sana diyeceğim bir şey yok. Ne yapsan, ne söyleyen başım üstüne artık. Ama seni çok sevdim Çavlı, çok sevdim seni. Her türlü hizmetini yaparım ama satma başkasına. Erzurum'dan sonra Yerevan gelirmiş. Ondan sonra da Tiflis. Gece gündüz dua ederim göklerdeki efendimize.”

“Senin duanın faydası olmaz.”

“Niye? Hristiyan olduğum için mi?”

“Hayır, kocanı aldattığın, ona koca bir boynuz taktığın için.”

Yüzüme baktı dikkatlice. Dalga mı geçiyordum, anlamak istiyordu. Sırıttığımı görünce vurdu. Hem de öyle bir vurdu ki böğrüme, iki büklüm oldum. Bu kez, “N'oldu canım, n'oldu sevdiğim,” diyerek başımda dönmeye başladı.

“İşte!” dedim. “Bu cadılığından, eli maşalılığından dolayı günahkârsın. Bunun için bile cehenneme gidebilirsin.”

“Giderim be!.. Çağırdıklarında bir de şarkı tuttuturum, ne idi o kıldan ince, kılıçtan keskin köprü? Onun üstünde bile oynarım.”

Kucağıma sokuldu, öpüşmeye başladık. Neden sonra acıktığımızı hissederek sofraya geçtik. Yemek bitince sofrayı topladı. Dışarıdaki bulaşıkçı kadınlara teslim etti tabakları. Çadırın kapısını düğümledi. Yatakları serdi. Üzerini değiştirip gecelik giydi. Saf ipekten, Nasır mağazası kumaşındandı gecelik. Benim soyunmama ve giyinmeme de yardım etti. yatağa girdi. Yastıkları üst üste koydu. Arkasını vererek oturdu, yanını gösterdi. Oturur oturmaz, “Çocukluktan beri yaşadığın, var olan ya da bitmiş sevdalarını ve sevgililerini anlatmanı, sonra da nereye gittiğimizi, kiminle olacağımızı bilmek istiyorum. Hadi gel de anlat. Ah bir de şarabımız olsaydı keşke,” dedi.

Oturdum yanına, anlatmaya koyuldum. Mahmure'yi anlatırken dikkatle dinledi. Ölümünde ağladı, teselli eder gibi kolumu okşadı durdu. Ancelik'i anlatırken etkilenmedi, aldırışsız durdu. Tek rakibinin o olduğunu anlamasına karşın özgüven içinde miydi, saklıyor muydu duyguları-

nı, anlayamadım. Kadınlar bu işte erkeklerden çok daha donanımlı, çok daha güçlüler doğrusu.

“Anceliki’yi almaya mı gidiyorsun?” dedi.

“Evet ama birlikte gidiyoruz,” dedim. “Üç yıl içinde varacağıma söz vermiştim. Bir buçuk yılı gitti.”

“Sonra nereye gideceğiz?”

“Bağdat’a. Oranın medresesini bitirdikten sonra kadı ya da danışmend olup bir şehre yerleşeceğiz.”

“Sen, iki karın ve çocukların... Nasıl yaşanılacak Bağdat dediğin o şehirde?”

“Sorunu yanıtlamadan önce iki konuyu açıklığa kavuşturalım Tamara. Bir kere siz benim karım olmayacaksınız.”

“Dur. Dur, anlayamadım. Şimdi yani sen bana ilişmeyeceksin, ben sana, öyle mi? Ya da odalık mı olacağım?”

“Hiçbiri değil. Din şeraitiyle nikâh yapmıyacağız. Bütün kocalık görevlerimi yerine getireceğim. Dışarıdan öyle bilecekler ama adım koca olmayacak. Arkadaş olacağız. Emir vermeyeceğim size, emir de almayacağım. Salt benim kararım uygulanmayacak, ortak karara göre davranacağız. Anceliki ile de öyle. Kabul ederseniz ölünceye kadar hastalıkta, sağlıkta, acıda, mutlulukta birlikte olacağız. Yobaz heriflerin yaptığı gibi çok karılı evliliğe karşıyım. Gelelim çocuk meselesine. Musul medresesindeyken kabakulak geçirdim. O hastalık, genç erkeklerin birçoğunda kısırlık yapmış. Bende de yaptı. Denedim, çocuğum olmuyor ve de olmayacak... İşte böyle güzel Tamara. Evlenirsek hem nikâhsız hem de çocuksuz olacaksın. Ayrıca, eski evliliğin gibi altının, paran olmayacak. Yine de benimle yaşamayı düşünür müsün? Evet dersen çalışır didinirim, aç bırakmam seni. Olmaz, dersen götürür Tiflis’e bırakırım. Yüreğim kan ağlasa da yaparım bunu. Düşün sabaha kadar. Sabahleyin kararını söyle ki ne yapacağımı bileyim. Belki de Anceliki’yi erteler, seni yolcu ederim. Şu öteki yatağı ser, ona uzan. Yanımdayken etkilenebilir, sağlıklı düşünemezsin. İyi geceler,” diyerek yorganı başıma çektim.

Gitti, öteki yatağı serdi. Mumu üflledi. Kumaş hışırtilarından içine sokulduğunu anladım. On dakika kadar sırtımı ona dönerek yattım. İçim rahatlamıştı. Günlerdir nasıl açıklarım diye düşünüyordum. Rahatladım ama korkuyorum da. Ya Tiflis,'derse...

Kara kara düşünürken Tamara yatağından çıktı, yanıma sokuldu. "Söyle bakalım, kimde denedin kısır olup olmadığını?" dedi. Sağ bacağını karnıma bastırdı. Ben hım kım edince dudağımdan ısırdı. "Söylemezsen dişlerim," dedi.

"Biri sen."

"Eee?"

"Bir Benefşe, bir de Palmira'daki odalıgım."

"Ya yalan söyledilerse, tavuk teleğiyle filan aldırıldılarsa?"

"Yapamazlardı. Karım olarak nikâhlayacağımı söylemiştim."

"Gerçekten yapar mıydın?"

"Yapardım. Soyumu sürdürmem sözkonusuydu. Hayvanlar bunun için birbirlerini öldürürler. Az şey değil hani. Ama tebabet hocasının dediği gibi tohumum zedelenmiş. Her hafta umutla sordum ikisine de aşyerme filan başladı mı, diye ama nafile."

"Canım sevgilim. Bana da sorardın. Ben de Nasır'dan korktuğun için sanırdım. Bitanem benim," dedi sarıldı. "Yeteri kadar düşündüm Çavlı. Seni çok beğendim, çok seviyorum. Tiflis'ten ayrılalı hayli oldu. Kim öldü, kim kaldı ulu Mesih bilir. Bundan sonra birine âşık olup da yeni bir hayata başlamayı gözüm almıyor. Anladım ki benim yerim senin yanın. Gün bulur gün yer, aç kalmayız. Kafana takma çocuğu. Bağdat'a çocukla gitseydik dertten, masraftan bitiremezdin sen o medreseyi. Umarım Anceliki huysuz, bencil değildir. Gerekirse biz de çalışırız. Üç arkadaş yaşar gideriz."

Burnumu saçına gömdüm. Kucağıma çekip sarmaladım. "Hayat bizi epeyce üzdü. Artık üzölmeyelim Tamara. Sırt sırta verip güçlü olalım. Mutlu olmaya bakalım," dedim. Yanıt vermedi. Sımsıkı sarıldıktan sonra en hoşuna giden

şeyi yaptı. Yüzünü çenemin altına gömerek uykuya verdi kendini.

Türkmani Şamlu

“Türkmani Şamlu namıyla kayıtlara geçsek de, Şam Türkmeni derler bize,” diyerek başladı aşiret beyi Kutalmış. Yetmiş yaşlarında, sivri sakallı, kara gözlü bir adam. Gözlerinin karası öyle iri ki içini okuyor insanın.

İsteğim üzerine kabul etmişti beni. Beni de demiyeyim, bizi. “Beyce Hatun da içeride,” denince kadınımınla gitmem gerekirmiş. Kılıcı, kamayı kapıda teslim ettim. Tamara yanımda girdik. Uyarıldığı gibi, ben beyin, Tamara da Beyce Hatun’un karşısına geçip Türkmen selamı verdik. Gösterilen mindere oturduk.

“Adım verilen uluğ dedem Kutalmış, Fırat diyarı ile Suriye’yi bizimkilere yurtluğa açan kahramandır. Arap ve Rum tarihçileri onun karacahil bir harami olduğunu yazarlar. Üzülüyorum buna. Oysa yetkin bir matematikçi ve gökyüzü alimiydi. Kitapları yanıımızdadır. Ne mutlu ki oğullarım büyük dedelerinin yolunu seçti. Biri Şam’da, öteki Bağdat’ta ilm öğreniyorlar. Avşar boyundanız. Oğuzların en kalabalık soyudur Avşar. Yalnız bu memlekette değil, Adana, Tarsus civarında, Pamukkale canibinde, Diyarı Rum’un başka yerlerinde Avşar oymağına rastlanırmış. İki yüz sene evveli Horasan’dan bu yana geçerken sağa sola savrulmuşuz.”

Danışmendli olduğum, kadılık yaptığım, atımın topallığı, her şey iletilmiş Kutalmış Beye. “Bizim aşiret en kalabalık ise seninki de en akıllı, en okumuş insanların aşiretidir. Selçuk soyu Konya’ya payitaht kurmadan evvel sizinkilerin borusu öterdi o topraklarda. Her şehrin ortasına bir ulucami yaptırırlar, cemaatin bölünmesini istemezlerdi. Soyunla ne kadar övünsen azdır. Peki beni görmekten muradın ne, yardım mı isteyeceksin?”

“Hayır beyim. Görüp tanımak, ayrıca da önerinize kulak açmak istedim. Üç yıl Şam’da mederesede, bir yıl Palmira’da kaldım. Hep yalnızlık çektim. Araptan, Hristiyanıdan, Mecusiden başka kimse yok sanırdım bu memlekette. Sizi bilseydim sık sık ziyaret ederdim.”

“Evet, buraları ne yazık ki Eyyubi hanedanı yönetiyor. Oysa bizler yüz seneden fazladır buraların sahibiydik. Birlik olamayıp birbirimize düşünce böyle oldu işte. Yine de ta Halep’e kadar dağ taş, yaylaklar tüm bizimkilerle dolu.”

Odadakilerin diğer çadıra geçmesini istedi. Bana döndü, “Dil bilmez bir kadınla, batıya doğru nereye gidersin danışmendli? Askeri at da neyin nesi?”

Atları emanet aldığımı, Aşkelon’dan bir alacağım olduğunu, sonra Bağdat’a gideceğimi, medreseye girmek istediğimi filan anlattım..

“Delirdin mi? Sahilin boydan boya haçlı Hristiyanıyla dolu olduğunu duymadın mı?” dedi. Durdu, düşündü. “Beni dinlersen Aşkelon’a gitmeyi ertele. Onlar Kudüs’e inip yerleşinceye kadar uğrama. En azından bir yıl geçsin. Sonra gelir alırsın alacağımı. Tavlamızdan iki at versin Gültekin. Onlara binin, askeri atları da yedeğinize alıp teslim edin.”

“Sözlerinize harfiyyen uyacağım beyim de bir maruzatım daha olacak. Bağdat medresesi bitinceye kadar yanında çalışabileceğim, emeğimin karşılığını ödeyecek bir tanıdığınız var mı?”

“Var idi bir zamanlar. Artuklu beylerinin bir kısmı oradaydı. Sökmen vardı, arkadaşım. Sonra Diyarbekir taraflarında Hasankeyf adlı bir kasabanın beyi olduğunu duydum.”

“Peki, izninizi istiyorum. Sağlıcakla kalın,” dedim. Selamlayarak çıktım. Kapıda silahlarım geri verildi. Tamara’yı getirdiler o sıra. Birlikte konukevine vardık. Beyin söylediklerini anlatınca Tamara ses vermedi ama sevinci yüzüne vurmuştu. En azından bir yıl olmayacaktı Anceliki denen fahişe.

Bir gece daha yattık. Sabah erkenden Gültekin'i buldum. At alacağımı biliyormuş. İki yağız getirdi tavladan. "Keşke doru olsaydı," deyince, "Veremem," dedi. "Koşuya katılmayacaksınız nasılsa, yağız işinizi fazlasıyla görür. Doru atlarım az."

Biraz para çıkarıp cebine soktum. "Bunlar atların değeri değil ama param sınırlı," dedim. Karşı çıkmayınca, "Gültekin Baba," dedim. "Kadın meselesini beye açamadım. Bu kadın zengin bir ipek tüccarının karısı. Ama beni seçti. Adam peşimizde olabilir. Bizim sağ salım Palmira'yı öte geçmemiz gerek. Ne yapmalıyım?" diye sordum.

Birkaç nefes düşündü; "Yolu uzatacak, buradan Homs'a, oranın çöl geçidinden Palmira'ya ulaşacaksınız," dedi. "Oradan Deyr-i Zor, sonra da Fırat kıyısından Bağdat'a varırsınız. Şam'ın güneyinden de bir yol var. En kısa yol orası ama dayanması çok zor. Kadın hele hiç katlanamaz."

Sadağından bir ok çekti. Ucunu kırıp uzattı. "Buradan sürekli kuzey yönünde git. Homs'a yaklaşıncı doğuya dön. Avşar aşiretini öğren. Varınca Tuğrul'u sor. Bu ok ucunu ona göster, derdini anlat. Birkaç kuruş harçlık da koyarsan cebine seni Palmira'ya ulaştırır," dedi.

Veda edip ayrıldık. "Zorlu bir yol bizi bekliyor Tamara. Toza beleneceğiz, kum dolacak içimize. At sırtında oturaklarımız ağrıyacak. Çok zorluk çekeceğiz. Kendini ona göre hazırla," dedim. Kuzey yönüne atları çevirerek yola düzeldük.

Ane Gibi Yar, Bağdat Gibi Diyar

Günleri şaşırdım artık. Hangi gün nereye vardığımızı, iki şehrin arasını kaç günde aldığımızı filan saymıyor, yazamıyordum. Kadınlı yolculuk etmenin sorumluluğu pek ağırmış. Kendi yorgunluğumu, gereksinimleri unuttuyordum onun yanında. Kimi gün kum fırtınasına uğruyorduk. Kaşı

gözü belirsiz olsa da şikâyet etmiyor, gülümsemeye çalışıyordu arkadaşım. Sızlandığını görmedim hiç.

İki günde gittiğim Şam-Palmira yolunu bu kez yedi günde alabilmiştik. İkinci üzeri hurma bahçelerine ulaştığımız şehre, bekleyip akşam girdik. Tuğrul'u geri gönderirken, Tamara'yı İlyas Efendi'nin evine bıraktım. Askeri atları teslim ettim. Güvendiğim birkaç kişiden öğrendim ki, iki gün önce sekiz on silahlı bizi arayıp sormuş. Sonra da Şam'a dönmüşler. Kıyafet değiştirerek hanları dolaştım. Tanıdığım kervancıları sordum. Sungur daha yeni gitmiş. Mirza adında birine yemek ikram etmiştim. “Yarın biz çıkacağız yola amma ağır kervan bizimki. Ağır ilerleriz, sıkıntı verir. Bekleyin, dört gün sonra hafif kervan gelecek. Ona katılırsınız kadı efendi,” dedi.

“Ağır kervan ne, hafifi ne Mirza?”

“Deve kervanına ağır, at kervanına hafif kervan denir nakliyecilikte.”

“Yalnız değilim, bir de kadın var yanımda. Üstelik kocası peşimizde!”

Sakalını kaşıyarak düşündü. “Sabah erken Palmira'nın doğu çıkışında bekleyin. Sizi oradan alır, gidebildiğimiz kadar gideriz. Hafif kervan yakaladığında sizi ona aktarırız,” dedi.

İlyas Efendi ile karısı alacakaranlıkta bizi yola ilettiler. Bir duldada bekledik. Kervan gelince ev sahipleriyle vedalaşıp kervana katıldık. Yüzünü gözünü sarmalamaya başladı Tamara. “Ne yapıyorsun?” dedim. “İlyas Efendinin karısı söyledi. Çöl güneşi kavurur, yara açarmış açık tende.”

Birkaç gün sonra, bir kuşluk vakti Fırat vadisi göründü. Yemyeşil koca vadinin ortasındaki nehir yeşili Fırat, kıvrılarak bir uçtan bir uca uzanıyor. Öğleye doğru Deyri Zor adında şirin bir şehre vardık. O gün ve gecesi kaldık orada. Atlarımızı tımarladık, besledik. Kendimiz yıkan-

dık, temizlendik. Han odasında bol şarap içip seviştik Tamara'yla.

Deliksiz bir uykudan sonra kervana katıldık yeniden. Güneydoğu yönünde gidiyorduk bu kez. Bilmem kaçınıcı günü ikinci saati bir kasabadan geçti yolumuz. Ane diyorlar adına. Zamanın birinde kervanı Fırat'a indirip sulamak istemiş kervancıbaşı. Ne ki birkaç deve yuvarlanıp suya uçmuş. Uçurum olmasa da düz değilmiş tabii. O nedenle, "Ane gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz" demişler. Mirza öyle anlattı. Ane'yi de geçince hafif kervan yetişti ardımızdan. Uykusuzluk, yorgunluktan bitap düştüğümüz, kalçalarımızın ağrısından duramadığımız bir gün Bağdat'a ulaştık.

Şehrazat'ın Bağdat'ı

Bir rivayete göre Bağdat, Farsi lisanında 'Tanrının bağışladığı şehir' demekmiş. Kimi yerliler de 'Medinetüsselam' diyorlar. Yani, 'Cennet Şehri.'

Ortasından koca Dicle Nehri geçiyor kıvrılarak. Kentin batı bölümü, doğusundan iki kat büyük ve geniş. Büyük camiler, ünlü tapınaklar orada yer alıyor. Gezdikçe önüme satranç okulları çıkıyor. Aslı varsa bin kadar olduğu söyleniyor. Başlarında Sûli adında bir Türkmen hoca varmış. Kitap da yazmış satranç hakkında.

Batı Bağdat'ın merkezi gerçekten cennet gibi. Lâkin kenar mahallelere ve kentin doğu yakasına girildiğinde cennet mennet kalmıyor. Kerpiç evlerin arasından akan derecikler lağım kokusu ve sinek yayıyor.

Hoca Seyfeddin'in okuduğu Nizamiye Medresesi ile Beyt-ül Hikme arasında iki odalı, küçük bir ev kiralayıp yerleştik. Atları ucuz pahalı demeden elden çıkardım. Medreseye kaydımı yaptırıp derslere başladım. Dersler okuya okuya ezberlediğim şeyler olunca ilgimi çekmiyordu. Üç yılda bitirme gibi şans da tanınmıyordu burada. Artan saatlerimi Beyt-ül Hikme'ye ayırıp eski Yunan feylesoflarını

okuyarak değerdendirmeye gayret ediyordum. Ediyordum ama Tamara yalnızdı. Baktım olmuyor, ona iş aramayı düşündüm.

Hamedanlı bir tüccar söylemişti, mağaza sahipleri günlük defter tutarlarmış. Mağazada çalışanlar sattıkları her malın hesabını o deftere işlermiş. Tabii, para kaçırmalar da sık olurmuş.

Tamara'ya anlattım. "Hesap yapabilir misin?" dedim. "Küçük hesapları yaparım ama büyükleri yapabilir miyim bilmem," dedi. "Öğrenirsin," diyerek yola çıktık. Ana cad-dedeki zengin dükkânlara girip çıkmaya başladık. Birisi kabul etti iş vermeyi. "Günlük on bakır kuruş veririm," dedi. Az bir para olsa da Tamara kabul etti. "Mutfak harcamamıza yeter. Hem sıkılmamış olurum."

Mağaza kapanıp çalışanlar gidince vardım, defteri aldım. Hepi topu iki yaprak kâğıt. Her gün bir defter işleniyormuş. Eve varıp Tamara'yla çalışmaya başladık. Yanlış yapmıyordu ama ağır hesaplıyordu. Özellikle yedi, sekiz ve dokuzlu çarpanlarda güçlük çekiyordu. Bir çarpım cetveli hazırlayıp yanına bıraktım. Birlikte birkaç hesap daha yapınca işi kavradı. O gece bir yanlışlık çıkmadı hesaplardan.

Ertesi gün Beyt-ül Hikme'den gelmiş, yeni girmiştim içeri. Tamara gülümsedi, "Abbas adındaki satıcı hile yapmış," dedi göstererek. Kırk iki gümüş sikke tutması gereken satış, yirmi yedi olarak işlenmiş. Adamın bize ödediğinin yanında iyi paraydı doğrusu. Akşam adama bildirdim. "Hıı!" dedi sadece. Teşekkür bile etmedi. On bakır parayı verdi, ayrıldım.

Birkaç gün sonra birini daha yakaladık. Hasan'mış adı. Bir gün doğru, ertesi gün hileli hesap yapıyorlar Abbas'la. Adama bildirdim, yine aynı duyarsızlık. Ertesi gün mağazayı izledim uzaktan. Abbas da, Hasan da duruyordu mağazada, kovulmamışlardı. Canım sıkıldı, başka mağazalara gittim.

Hurma ve hurmalı tatlıların satıldığı büyük bir dükkân sahibi ilgilendi. Onun da dört çalışanı varmış. Sakin bir yere

geçtik. “Bak,” dedim. “Birinin defterini inceliyoruz. Adam bana on bakır veriyor. Elli, yüz gümüş sikkelik hırsızlık yapana dokunmuyor. Anlayamadım herifi,” dedim. “Korkuyordur. Ben de on bakır vereceğim ama hırsızlık bulursan çalınanın dörtte biri senin olacak. Anlaştık mı?” dedi. “Tamam,” dedim.

Tatlıcının her akşam gidip defterini aldım. Dördüncü gün onda da çıktı yanlış hesap. On çuval hurma satışından kırk gümüş sikke eksik. Akşam bildirdim adama. “Yanlışlıkla mı oldu, bilerek mi yaptı anlamamız için üçüncüsünü bekleyelim,” dedi. Üçüncüsü gecikmedi. Ertesi gün adam kovulmuştu ve bize de epeyce para geçmişti.

Kış mevsimine girdik. Girsek de hükmü geçmiyordu Evenüs gibi. Yine de bir soba alıp kurduk. Tamara başına oturuyor hesap yapıyordu. Tam bir denetçi olmuştu. O ara ben de derslere yüklendim.

Beyt-ül Hikme

Medreseye ayak sürüyerek gidiyordum. Tekdüze anlatımlar, aynı şeylerin bilgi adıyla yinelenip durması oradan soğutmuştu. Beyt-ül Hikme’ye ise istekle gidiyordum. Kimi zaman dersleri de asarak Grek filozoflarına koşuyordum.

Sokrates ile Platon gözlerimi açmıştı. Adamların ikisi de ruhçu. Taşın bile ruhu olduğunu iddia ediyorlar. “Boş verin maddi dünyayı. Aslolan manevi dünyadır,” diyerek uyumayı, sorgulamamayı, sultana, krala boyun eğmeyi öğütüyorlar üstü kapalı. Onun için baldıran zehrini düşünmeden içiyor Sokrates. “İçimdeki töz (ruh) beni korur,” diyor. On beş, yirmi dakika sonra acıdan duvarları cırmalıyor ama töz’ü kurtaramıyor. Cahilce ölüyor herif. Ötekine ne demeli. Öyle saygı görüyor ki, “Koca Çınar” anlamına gelen “Platon” lakabını koyuyorlar adama. Adı başka bir şey. Görevi insanları uyutmak. Başarıyor da. Kralların bile hey-

keli dikilmezken onunki Atina'nın orta yerine dikiliyor. Danışıklı dövüş tabii. Kral da onun sayesinde rahat.

Aristo onlar kadar tutucu değil ama esaslı filozof kim dersenez Efesli Heraklitos'u söylerim. “Bir girdiğiniz ırmağa bir daha giremezsiniz. Ne ırmak eski ırmaktır, ne de siz sizsiniz,” diyor bilge. Ruhtan muhtan bahsetmiyor, hareketten ve devridaimden bahsediyor. Hele de Thales ve Miletli diğer bilgiler. Ege'nin bizden yanı tam bilim tarlası. Grek dilini bilseler de kendi dilleri olan Karyaca, Luvice yazıp anlatıyorlar. Benim gibi Anatoliya toprağından. Kiblem onların yanı işte. Fırsatını bulduğumda ziyaret edeceğim.

Kışın ortası bir gün. Bağdat da soğudu iyice. Bugün medresede Arapçanın önemini anlatacak kara dudaklı, esmer suratlı Abdülmuttalip Hoca. İsteksizce girdim derse. Herif Arabiyi öyle bir övmeye başladı ki saydı da saydı. “Kavm-i Necibin dilidir. Saldırgan Oğuzların ya da uyuşuk Farsların dillerinden çok yücedir,” deyince dayanamayıp dikeldim:

“Kavm-i Necip dediğin o tabanıyarık deve çobanları birbirlerini boğazlarken Bağdat'ı ve bilcümle İslam şehirlerini Oğuz alpleri korudu!” diye bağırdım. “Sözüme karşı mı çıkıyorsun?” dedi. “Evet, sözüne de hocalığına da karşı çıkıyorum,” dedim. Hiddetle üzerime geldi. Yüzüme okkalı bir tokat indirdi. Beklemiyordum, neye uğradığımı şaşırdım. Yekindim ben de, sonunu düşünmeden vurmaya başladım. Dördüncü yumrukta yerdeydi. Ağzı, burnu dağılmıştı herifin. Öğrenciler zor aldı elimden. Tebrizli biri, “Görevliler gelmeden kaç. Öldürürler seni. Birinde Karmati bir arkadaş gözüümüzün önünde parçalamışlardı,” diye fısıldadı. Kaçtım. Orta merdivendeyken aşağıdaki görevlilere seslendim: “Koşun, hocamızı dövüyorlar!” Onların yukarı çıkmasıyla dışarı fırladım.

Doğru eve vardım. Tamara'ya durumu anlattım. Bavullarımızın alacağı kadar eşyayı tıkıştırıp koşturduk. İlk buldu-

ğumuz atlı arabayla şehir meydanına indik. İzimizi silmek için başka bir araba kiraladık. Kervan hanlarının bulunduğu şehir dışına çıktık. Akşam yakındı. Yana yakıla kuzeye gidecek kervan aradık. Sabah gidecekti biri. Kervancıbaşını bulup anlaştık. Yatacak yer düşünürken o adamlardan birini gördüm. Hemen bir devenin karaltısına çöktük. Adamlar kervansaray kâtiplerine, kervancılara sorup gidiyorlardı. Üç beş dakika soruşturdular, bakındılar. Sonra öteki hana gittiler.

Onlar gider gitmez bizim kervancıbaşı geldi. “Bana bak, hırsız mısın, katil misin, yoksa bu kadını mı kaçırdın, kim-sin sen?” dedi sert. Üzerimi düzelttim. “Palmira kadısıyım. Adım Çavlı. Bu da karım. Medresede bir toplantıya çağırılmıştık. Mollanın biri Araptan gayri her milleti kötüleyince dayanamayıp tokatladım. Bu adamlar da o medresenin korumaları,” dedim.

“Kusura bakma, tanıyamamışım sizi kadı efendi. Yemeğinizi yemiştik. Arkadaşım Sungur’un hemşerisiydiniz. Molla öyle dediyse iyi etmişsiniz. Ben de Botan Kürtle-rindenim. Onun dışladıklarından oluyorum yani.” Çevre-sine bakındı, “Bedirhan!” diye seslendi. Gelen ufak tefek adama, “Dört beş battaniye bul. Buraya yatak ser. Bu iki yolcu bizim konuğumuz, emniyetle yatmalarını sağla,” dedi. Öteki, “Başım gözüm üstüne,” dedikten sonra gitti. Az sonra ortaya yatak serdi Bedirhan. Uykum arasında her gözümü açtığımda çevremizde dolandığını gördüm.

Süryani Şehri Midyat

Öncekinden daha uzun bir yolculuktan sonra Diyarıbekir’e ulaştık. Kara taşlı uzun surlarla çevrili koca şehir kar altındaydı o gün. İnaloğlu Türkmenlerinin yönetimindeymiş. Arapça bilen çok az, Oğuzca ondan da az. Halkın neredeyse tümü Kürtçe konuşuyor. Sökmen Bey’i sordum, Hısın Keyfa’da olduğunu söylediler. İki gün konakladık. Sonra bir

tuz kervanına katılarak Hısn Keyfa'ya vardık. Ortasından bir ırmak akıyor, Dicle'ymiş. Taa Bağdat'taki ırmağın yukarısı demek ki. İki yamacındaki kayalara kadim senelerde mağaralar oyulmuş. Şehrin adı da ondan gelmekteymiş; “Mağaralar Şehri”. Muhkem bir köprünün iki ucuna yerleşmiş küçük bir şehir Hasankeyf. O yörede bu adla söyleniyor.

Sökmen Bey'i bulduk. Çekik gözlü, sarışın biri. Kendimi tanıttıktan sonra Kutalmış Bey'e ziyaretimizi anlattım. Kutalmış Bey'in adını duyunca bırakmadı, konağında misafir etti. Orada bulunuş nedenimizi anlattım: “İş arıyorum, rızık peşindeyim Bey,” dedim.

Bir dakika düşündü. “Medrese mezunusun. Kadılık tecrüben de var. Midyat şehrimiz kadısız. Ama kararı babalığım verir. Yarın Mardin'e gitmelisin,” dedi. Ertesi sabah beyliğin atlı arabasını hazırlattı. Birkaç satırlık bir yazıyı elime tutuşturarak gönderdi.

Akşamın geç saatinde vardık Mardin'e. Bir tepeye sırtını dayamış şehir apak görünüyordu kardan. Doğru beylik konağına girdik. Derdimi anlatınca içeri çağırıldık. Merdiven başında karşıladı İlğazi Bey. Sökmen'in aksine esmerdi, daha yapılıydı.

Kendimi tanıttım. Musul medresesinden aldığım icazeti gösterdim. Şam medresesi maceramı da anlattım. Bağdat işine girmedim. Sonunda üvey oğlunun kağıdını da verdim. Az düşündü. “Uygundur,” dedi. “Midyat kadılığına başlayabilirsiniz. Yarın divittar belgenizi düzenler, maaşınızı da alır gidersiniz. Hayırlı olsun,” dedi.

O gece orada yattık. Sabah belgemi verdi divittar. Vezneden parayı da alır almaz yola çıktık. Yine Midyat'ın içinden geçerek akşama Hasankeyf'e ulaştık. Ertesi gün Sökmen Bey'in temin ettiği bir araba ile eşyalarımızı alıp Midyat'a döndük. Ölen Kadı Efendinin evine yerleştik.

Midyat şehri, Hasankeyf'ten kalabalıkça, neredeyse Mardin kadar. Eski Asuri dilinde “memleketim” demekmiş. Candan insanlar Midyatlılar. “Bize Süryani derler. Dilimiz has Arapçadır, İsa Mesih'in dilidir,” diye övünüyorlar. Öğle-

ye kadar dükkânları, iş yerlerini dolaştım. O kadar çok kahve ikram edildi ki hem de mırra, gına geldi. Bey ile komutan dışında Türkmen yok. Dışardaki yaylaklardaymış. Az da Ermeni esnaf var. Gerisi tümüyle Süryani.

Makam odasına yeni bir soba kurarak göreve başladım. Pek iş olmuyor burada. Kimi gün elimi kıpırdatmadan akşamı ediyorum. Meğer, sorunlarını İslam hukukuyla değil, inanç ve törelerince çözümlemek istediklerindenmiş. Oh ne iyi. Ben de Tamara'yla oluyorum böylece.

Aşkelon'un İkinci Fethi

Midyat'taki yaşantımız bir yılı aştı. Karlı bir kış günü gelmişti, yıl döndü, kış geçti, bahar da bitmek üzere. Anlayacağınız Anceliki'nin süresi doldu doluyor.

Tamara'ya gitmek istediğimi söyledim. Karşı çıkmadı. Kasabanın ileri gelen birkaç ailesine gözkulak olmalarını rica ettim. Hristiyan olduğu için çok seviliyordu, gözüm arkada kalmayacaktı.

Mardin'deki büyük kiliseye vardım. Piskoposa çıktım, kendimi tanıttım. Aşkelon'a gidip bir kadını kurtarmak istediğimi, yardımcı olup olamayacağını sordum. Yüzü asıldı. "Zavallı bir Hristiyan kadınına üye üye kuma mı getireceksin kadı efendi?" deyince, her şeyimi bildiğini anladım. "Kurtaracağım kadın da Hristiyan ve zor durumda. Karımın rızası var," dedim. Yüz çizgileri yumuşar gibi oldu. Birkaç nefes sonrasında, "Katolik Franklar orada bir idare kurmuş. Bizi sevmeseler de kırmayacaklardır," dedi. Kısa bir mektup yazıp elime verdi. "Kudüs'e varmadan gün batısına dön. Durdurdukları ilk karakolda önce haç çıkarıp sonra mektubu verirsin. Onların dilinde yazdım. Süryani olduğunu söylersin. Heybende bir iki şişe şarap da bulursan zorluk çıkaracaklarını sanmam," dedi.

İyi bir Arap kırması at aldım. Silahlarımı kuşanıp yola düştüm. Kimi zaman kervanla, kalabalık yollarda ise yalnız

başına at sürdüm. Harran, Carablus, Halep, Hama, Homs üzerinden Şam'a ulaştım. Varışımı akşama denk getirdim. Doğru ateşgedeye vardım. Herkes özlemle karşıladı. Yukarıdaki odama çıkınca Benefşe üzerime atladı. "Dur," dedim. "Su ısıt, yıkanayım. Yarın sabaha kadar uyandırma beni." Rüstem'e harçlık verdim. "Atım çok yorgun. Tımarını iyi yap, arpasını bol ver," dedim.

Öğle ezanı okunurken uyandım. Oysa üç gün üç gece kendime gelemem diyordum. Aşağı indiğimde her yan sessizdi. Az sonra Benefşe yaklaştı. Yanında perişan görümlü bir kadın var. Yaklaşınca Manuşag'ı tanıdım. Geldi, özlemle öpüp kucakladı. Sormadan anlattı:

"Siz gidince çok dayak attılar, çok dövdüler beni. Günlerce kuru ekmekle, suyla yaşadım. Sonra da bir sarhoş eşek fiyatına sattı zalim Nasır. Katlanmaya çalıştım. Sarhoşun isteği yalnızca içkiydi. Gezip tozup dilenip içki parası bulmalıymışım." Birden dudağı seyridi, gözleri doldu, yüzünü indirerek ağlamaya başladı. "Orospuluk da yaptım efendim!" dedi hıçkırarak.

"Efendim deme bana, arkadaşınızım ben. Adımı söyle."

"Ağzı leş gibi kokan heriflerin şeylerini dindiriyordum. Sayet o gün birini bulamamışsam vay halime. Sarhoş kocam evire çevire dövüyordu. Canımdan bıktığım bir gün Benefşe ile karşılaştık. Dünyanın en yürekli insanıdır benim şu güzel arkadaşım. Muğ hazretlerine rağmen tapınağa aldı beni. Burada fare gibi olsa da yaşamaya çalışıyorum. Siz ne yaptınız? Hanımım iyi mi?"

"İyi, iyi. Muğ'un haberi var mı senden?"

"Daha yeni oldu. Oldu ama yüzünü astı. 'Yol geçen hanı oldu burası,' dedi."

"Benefşe sana bişey dedi mi muğ?"

"Demediği kaldı! Araplar tapınağı başımıza yıkarlarsa suçu benimmiş, falan filan. O neyse, 'Çocukların yetmez gibi bir de yabanın Hristiyanını barındırıyoruz,' diyerek çocuklarımı ortaya attı ya, hazmedemedim daha. Çavlı ne olur Manuşag'ı götür. Korkma, ben yük olmam. Çocuklarım

burada. Olmasalar bile sevgilinin olduğu yerde duramam zaten.”

Gözlerinden öptüm Benefşe’yi. Manuşag’a, “Aşkelon denen uzak bir yerde bir kadın var, onu almaya gidiyorum. Sağ salım dönersem seni de alır, Tamara’ya gideriz,” dedim. Hopladı sevincinden.

Anceliki

Kadınların gecedan yaptıkları börekleri heybeye yerleştirdim. Ezandan önce atıma atladığım gibi yola koyuldum. Şam’ı çıktığımda gün doğmamıştı daha.

Kaç gün, kaç gece geçti bilmem, Jozef ile gittiğimiz yollar aklımda iz bırakmış ki kuşkuya düşmeden Kudüs-Aşkelon yol ayrımına vardım. Yolların güvensizliği her adımda belli oluyordu. Hangi kasaba Müslümanların, hangisi Hristiyanların belli değildi. Eşkiya, hırsız, dilenci kol geziyordu her yerde.

Çamlı dağları aşır deniz görüldüğünde önüme bir karakol çıktı. Anlamadığım bir dille attan inmemi ve gösterdikleri binaya gitmemi istiyorlardı. Öyle yaptım. Uzun, beyaz giysisinin göğsünde kocaman haç çizili olan sarışın adam sertçe bişey sordu. Karşısına geçip haç çıkardım. Koynumdaki mektubu uzattım. “Süryaniyim, dilinizi anlamıyorum,” dedim. Mektubu alelacele okuyan herif elini masaya vurdu. Bağırarak bişey söyledi. Anlamadım ne dediğini. Bir daha bağırınca piskoposun önerisi aklıma geldi. İzin isteyerek atın yanına gittim. Bir gün önceki kervansaraydan aldığım dört şişe Kıbrıs şarabını masaya bıraktım. Birinin tıpasını açar açmaz tepesine dikti herif. Birkaç yudum içtikten ve iyice yalandıktan sonra, ‘hadi git!’ der gibi eliyle gönderdi beni. Hemen ata koştum. Atlar atlamaz deniz yönüne doğru sürdüm.

Aşkelon’a varınca atı bir ahıra teslim ettim. Gidip Anceliki’nin evine vardım. Ev de kasaba da değişmiş. Kadın

cıvıltısı yok. Haçlılar ezip geçmiş her yanı anlaşılan. Tıs yok evde. “Anceliki!” diye seslenince bir kadın çıktı. Dikkatli baktım, Elizabet. Üç yıl içinde şişmanlamış, karnı, kalçası kocaman olmuş. Bakışları sönükleşmiş, çökmüş sanki. Zor tanıdım, o beni tanımadı tabii. Anlatınca anımsadı. “Anceliki kilisede,” dedi.

“Jozef uğruyor mu?” dedim. Hüzünlendi, “Öldürdüler onu vahşi Katolikler,” dedi. İçim sızladı. Akıllı, yiğit bir insandı Jozef. “Anceliki’yi getirebilir misin?” dedim. Boş boş bakınca paraya düşkünlüğü aklıma geldi. Cebimden epeyce bozuk para çıkarıp avucuna koydum. “Haydi, çağır gel,” dedim. Parayı aldı, üzerine başlıklı bir pelerin geçirdi, bir şey söylemeden gitti.

Üç beş saat kadar uzun geçen bir yarım saatten sonra göründüler. Önceki gibi kısa etekli, şen şakrak değildiler. Başları örtülü, önlerine bakarak yürüyorlardı şimdi. Gelir gelmez kucakladı Anceliki. “Biliyordum, biliyordum geleceğini,” dedi. Elizabet içeri girince kulağına fısıldadı: “Ya şimdi, ya hiç,” dedim. Tamara’yı anlattım. Kadılık yaptığım yeri söyledim. Mardin, Midyat, Ninova adlarını sıraladım. “Duydun mu?”

“Duymadım. Santorini ile Aşkelondan başka yer bilmem. Bir de Kudus’ü duyarım.”

“Her neyse. Gideceksen hemen çıkalım. Şam’dan da bir kadın alacağız.”

“O da sevgilin mi?”

“Hayır, Tamara’nın hizmetçisiydi. Soframıza katılacak ama yatağıma değil.”

“Tamam Çavlı. Seninle yaşamanın buradakinden daha kötü olacağını sanmıyorum. Yalnız hemen gidemeyiz. Buranın din reisi olan kardinal Araplar gibi esrara alıştı. Herif dumanı çekince kucağına birini istiyor. Bugün sıra benim. Yokluğum anlaşılırsa dağı taşı aratır. Ayrıca zulada birkaç kuruşum var, onu almalıyım. Bana bir at bul, sabah herkes uykudayken ahırın arkasında buluşalım.”

Ayrıldık. O kiliseye, ben çarşıya yürüdüm. Ahır sahibinden yağız bir at aldım iki kat fiyatına tabii. Dört şinik arpa aldım. Epeyce yiyeceklerle şarap aldım. Doğru Elizabet'e sürdüm. Sevindi. Sofra hazırlamaya kalktı. "Hayır, şarap içip sohbet edelim," dedim. İtlikçe anlattı. Anlattıkça içlendi, ağladı. Yatağa girdiğimde o da girdi, sokuldu kucağıma. "Olmaz, Anceliki varken seninle yatamam," dedim. Gitti, öbür yatağa uzandı.

Erkenden kalktım. Atları eyerledim. Çarşıya doğru yürüdüm. Aşkelon halkı uykudaydı. Ahırın köşesinde bekleyeyim derken bir insan kımıltısı gördüm. Baktım Anceliki. Kapüşonlu pelerini üzerindeydi. Koştuk, sımsıkı kucakladık birbirimizi.

"Yorucu bir yolculuğa çıkıyoruz. Şam'a kadar durmadan at süreceğiz. Yollar eşkiya, bela dolu. Kadın kokusu alırlarsa ne yaparsız bilmem. Keşke ter kokaydın, pislik kokaydın da böyle gülyaağı kokmasaydın," dedim.

"Kolay. Kaç gün sürer tehlike?"

"İki gün, bilemedin üç."

Bohçasını açtı. Eprimiş bir giysisini geçirdi sırtına. Az ötedeki at gübresinden bir avuç aldı. Giysisinin kimi yerine sürdükten sonra gidip elini yıkadı geldi. Yaklaştığında gerçekten kötü kokuyordu. Ata bindirirken ben de zorlandım.

Yola çıktık. O bölgeyi elinde tutan bilmem ne kontluğunu çıkıncaya kadar iki kez durdurulduk. Her durduran asker bir şey sormadan, burnunu tutarak gönderdi bizi. Haçlı kontluklarını, Kudüs krallığını çıkınca Golan vadisindeki kervansaraylara vardık. Burada İslam kuralları geçerliydi, Eyyubi askerleri görünüyordu çarşıda. Kervarsarayın birine girip oda kiraladık, atları teslim ettik. Anceliki kaşla göz arasında kokulu pelerini çöpe attı. Sabunla, amber kokularıyla yıkandı. Beni de yıkadıktan sonra orada, banyoda ırzıma geçti. Bir önceki benzer ilişkimiz aklımıza geldi, bol bol güldük. Aşevine indik. Keklik, ceylan etiyle karnımızı doyorduk. Odamızda şarap içerken bir kez daha birlikte olduktan sonra Tamara'yı sordu. Sürekli onu anlattırdı bana.

Şam'a varınca ateşgedeye varmadık, hana yerleştik. Az sonra Manuşag'a haber saldık. Benefşe ile geldiler. İki şişe hurma şarabı alıp odamıza çıktık. Önce soğuk soğuk bakışan kadınların ikinci kadehten sonra dilleri açıldı. Biri ortodoks Elen, biri katolik Ermeni, diğeri Mecusi olan üç kadın aynı köydenmiş gibi hemececik kaynaştılar. Üçünün de Arapçası bozuktu. Anlaşabilecekleri başka lisan olmayınca en anlamlı duygularını bile onunla anlatmaya çalışıyorlardı. Kimi asgari müştereklerinde kahkahalarla güldüler. Onlardaki yaşam bağına hayran oldum, saygı duydum. Acaba üç erkek olsaydık orada, bunu başarabilir miydik?

Ertesi gün acele etmedim. Tanıdıkları da devreye sokarak Diyarı Bekir'e gidecek bir kervan buldum. Hafif kervandı, üstelik Midyat'dan geçecekti. Üç gün daha bekledikten ve Tamara'nın oğlunu uzaktan gördükten sonra yola çıktık.

Günlük tutmadım yine. Bilmem kaçınıcı gün vardık Midyat'a. Tamara koşarak geldi. Heyecamı içine sığmıyordu. Manuşag'ı görünce kardeşini görmüş gibi sevindi. Anceliki'yi gördüğünde soğuklaştı. Yine de birkaç saat sonra yakınlaşmak için zorladı kendini. Akşam boyunca oğlunu sordu. Yemekten sonra yatak sermeye başladı.

Yataklar serilince herkes birbirine baktı. Kim nerede yatacak?

Manuşag hemen mutfağın yolunu tuttu. Oradaki kereve-te battaniyesini taşıdı. "Benim yatağım her zaman burası olacak," diyerek döşek sermeye girişti. Üç kişi bir yatakta nasıl yatacağız? Tamara, "Ben kadı odasında bu gece yatayım, ikiniz burayı kullanın. Yarın bir düzen belirleriz," diyerek yatağını taşıdı. Anceliki ile sırt sırta uyumaya çalıştım ben de.

Ertesi gün Şam'a göçen zengin bir kuyumcunun iki yatak odalı konağını kiraladım. Akşam yemeğinde şunları söyledim ev halkına:

“Bu evde dört kişi yaşayacağız. Dördümüz de eşitiz. Kimse kimseden üstün değil, olmayacak da. Tamara ve Anceliki ile yattığım için karım sayılacaklar. Dikkat edin sayılacak diyorum. Yani başkaları öyle bilecek. Nikâh mikah kıymayacağız. Manuşag ile karı koca gibi olmayacağız. Fakat her konuda oy hakkı olacak, isteği herkesinkine denk olacak. Beğendiği bir erkek çıkarsa evlenebilecek. Bu kural ikiniz için de geçerli.”

“Ya sen?” dedi Anceliki. “Beğendiğin bir kadın, kız çıkacak olursa evlenecek misin?”

“İkiniz de giderseniz, evet. Yalnız kalmamak için birine bakınırım. Ama biriniz kalırsa aramam, aramayacağım yani.”

Anceliki, “Peki! Sözüne inanıyorum Çavlı. Ben başka erkek istemem. Kilise nikâhı, imam nikâhı da istemiyorum. Bana uyar, yanındayım.”

“Bana da uyar,” dedi Tamara.

“Kararlar birlikte alınacak. Üç kişinin istemediği bir karara dördüncü uymak zorunda.”

“Tamam!”

“O zaman ilk önemli konuyu ortaya atıyorum. Düşündükten sonra oylayıp kararlaştıracağız. Konu, dil. Dört kişinin de ana dilleri ayrı. Üçünüzün de Arapçası bozuk. Onun için zor anlaşıyoruz, farkında mısınız?”

“Farkındayız ama ne yapabiliriz? Yaşadığımız şu şehrin dili Arapça. Yine de onun sayesinde pazara çıkabiliyor, komşuyla hasbıhal edebiliyoruz,” dedi Tamara.

Anceliki, “Sürekli burada mı yaşayacağız? Başka bir yere gitmek zorunda kalırsak oranın dili gerekecek o zaman?”

Yüzüme baktılar. Anceliki sorusunu yineledi: “Sürekli Midyat’ta mı yaşayacağız?”

“Mümkün değil. Eyyubilerin de Karakoyunluların da gözü burada. Artuklu Beyliğini yıkarlarsa bize yol görünüş.

“Memleketin, köyün, toprağın yok mu kardeşim senin?” dedi Manuşag.

“Vaaar. Babam işletiyor.”

“Tamam işte. Bir ucuna da biz yerleşiriz. Birkaç ineğimiz olur; sütünü, yağını yeriz. Birkaç elma, armut diker meyvesini yeriz. Üzüm dikeriz, şarap yapar pekmez çıkarırız. Burada üçümüz de iş yapmıyor, senin eline bakıyoruz. Ne diyorsunuz hanımlar?”

“Evet, doğru,” dediler.

Demelerinin üzerinden beş ay geçti. Bahar bitti, sıcaklar başladı burada. Çölleşmeye yüz tutmuş yukarı Mezopotamya bozkırlarının ceylanları Toros yaylalarını çoktan bulmuştu.

İki hafta kadar önce ailemizden biri eksildi, Manuşağ'ı evlendirdik. Çarşıya pazara hep o çıkardı. Aylar önce bir Ermeni ile tanışmış. Agop adında bir telkari ustasıymış adam. Gür kaşlı, gür bıyıklı biri Agop. Elinde tatlı paketi ile çıktı geldi bir akşam. Babasıymışım gibi benden Manuşağ'ı istedi. Ayinlerde zangoçluk da yaparmış. “Onu üzmeyeceğine, yüce Mesih ve Bakire Meryem üstüne yemin edersen veririm,” dedim. Epeyce yemin etti. Bunun üzerine bolca şarap içip Manuşağ'ı verdik. Gelinliğini ben aldım. Tamara ile Anceliki de mütevazı bir çeyiz hazırladılar. Midyat'ın küçük Gregoryen Ermeni Kilisesinde töreni yapıldı.

Birkaç gün sonra konukluğa geldiler. Sohbet ederken, kahve içerken durgundu ikisi de. Nedenini sordum. Birbirlerine bakındılar, ikircikli durdular. Manuşağ her zamanki atılganlığıyla öne çıktı:

“Sana çamur atıyorlar, arkandan laf ediyorlar Çavlı,” dedi. “Amma kadı olduğun için çekiniyorlar.”

“Ne lafı, ne çamuru? Kim çekiniyor?”

Yardım bekler gibi diğerlerine bakındı. Anladım ki hakımda konuşulanları hepsi biliyor. Bu kez Tamara söze girdi: “Güya sen Hristiyan kadınlarla harem kurmuşsun. Şehir dışındaki Oğuz eşkiyası yetmezmiş gibi şehir içinde de sen türemişsin falan. Aylar öncesinde kulağıma çalınmıştı.

Komşulara böyle olmadığını, senin bizi koruyup kolladığını söylemiştim ama!”

Agop’a döndüm. “Türkmenler şehri bastılar mı hiç?”

“İki kere. Birinde çocuktum, inek ahırına saklamıştı babam. Ama ablamı kaçırmışlardı. Halâ haber alamadık, sağ mı ölü mü bilmeyiz. İkincisinde delikanlı idim. Çarpışmalara katılıp yaralanmıştım,” diyerek omzunu gösterdi. Sonra ekledi: “Türkmen sevilmez buralarda efendim. Tamara’nın dediği gibi sizi ne kadar övüyorsak da yetmiyor. Şehirde asker, subaşı olmasa size dirlik vermezler mazalah!”

Vay bee! Neler dönüyormuş çevremde. Vukuatsız, sessiz dediğim şu küçük şehirde koskoca bir kin yumağı varmış. Ben garip de onun ortasındaymışım. Tek başıma olsam neyse ama iki kadınlayım. Sorumluluk zormuş meğer. Tamara ile Anceliki’ye baktım. İçten bir tevekkülle boyunlarını eğip gülümsediler.

“Gelecek hafta maaş alacağım. Alır almaz Evenüs’e gideriz. Orada başımız ağrımaz ama umduğunuzu bulabilir misiniz bitem?” dedim. Yine gülümsemekle kaldı ikisi de.

Hasankeyf’e gittim. Sökmen Bey’e görevden ayrılmak istediğimi, memleketime yerleşeceğimi söyledim. Teşekkür ettim yardımlarına. Mardin’de maaşımı aldım. Yükte hafif, değerde pahalı olan eşyalarımızı birkaç bavula sığdırdık. Subaşının atlı arabasına binip Silvan’a gittik. Silvan kervan şehriymiş, Diyarı Bekir’den daha zenginmiş. Ertesi gün Kayzeriyya’ya gidecek bir ipek kervanı buldum. Taa Lahor’dan ipek kumaş getirirlermiş, lahuri şal. Biz de katıldık. İki kadınla yolculuğun sorumluluğunu burada da yaşadım. Onların gereksinimlerinden kendiminkini unutuyordum. Sıkıntılı geçen on bir günün sonunda Kayzeriyya’ya ulaştık. Bir gün dinlendik. Ertesi gün kiralık bir araba ile Evenüs’e vardık.

Varışımız ilgi çekmedi. Epey yaşlanmış olan babamda da, validemde de sevinç, coşku görmedim. Ellerini öpüp karşı-

sına dizilir dizilmez çiftliği anlatmaya başladı babam. Şu kadar sığır, şu kadar bağ, bahçe var, diyerek övündü durdu. Tamara'yla Anceliki'ye kim olduklarını bile sormadı. Validem sordu ama sadece sordu. Yadırgayarak bir iki baktıktan sonra da başka bir şey demedi. Hoca Seyfeddin de Hristiyan bir köleyle evlenmiş. Müslüman bir Türkmen gelin bulamamıştı oğullarından. Ne etsin kadıncağız...

Babamın övünme sözlerini keserek çiftlik yeri istedim. “Ev bark kuracağım, bağ bahçe dikeceğim,” dedim. Uçta, köşede bir yerin adını söyledi, az bir yer. Öfkelendim. “Çiftliğin tümü elindeyken ağa, bey olamadın. Bana küçük bir arsa verip gerisini kucakladığında da olmayacaksın. Arazini üçe böl, biri benim olsun. Değilse olan paramla bir yer alır, yerleşirim.”

Yüzünü astı ama ses etmedi. Gece validem yumuşatmış olmalı ki sabah çağırdı:

“Nereyi istiyorsun?”

“Sarıtış'ı.”

“Orayı vermem. Başka yerden iste.”

“Vermem dediğin yeri ekip biçmiyorsun. Oğlun Seyfeddin'in buraları yeşerteceğini sanma. Kızın Banu Çiçek'in gelip gelmeyeceği belli değil. Çiftliğin yeşerecekse onu ben yapacağım.”

Evet diyemedi. Düşündü, validemin gözlerine baktı. “Oğluna orayı vermelisin Güntekin Bey,” deyince ‘Leyleğin eti olsun, al,’ der gibi elinin dışını sallayarak gitti.

Almayayım, çekip gideyim, dedim içimden. Sonra düşündüm. İkisinin de ayakları çukurda. Ben almasam, değer bilmez birine kalacak.

Ertesi gün ırgatı topladım, istediğim bölgeyi çitle çevirdim.

Hâlâ anlayamadığım bir şey vardır. Neden bu kadar katıydı babam? Ölürken kucağımdaydı. Dudağını pamukla ıslatırken bile yüzünde sevgi görmedim hiç. Validem de geri kalmazdı ondan. Nasıl insanlardı!.. Taş deliğinden çıkmıştım sanki.

İkâmetgâh Evenüs

Babamdan, validemden tek bir gereç istemeden ev yapmaya giriştik. Bir keser ya da bir tencere gerektiğinde bile komşulardan istedik. Ağır işleri ustalara yaptırsak da çoğunu Tamara ve Anceliki ile yaptık. Yüksünmeden, sızlanmadan çalıştılar. Eve yerleştığımız gece tek döşeğimiz vardı. Ortasına uzandım, onları yanıma istedim. Biri sağ koluma, öteki sol koluma baş koydular. Öpüp kokladım ikisini de. Sonra, “Halinizden şikâyet etmeyin kızlar. Kaynana, kayınbaba zırlıtısı dinlemeyeceksiniz en azından,” dedim. Gülümsediler, “Halimizden memnunuz,” dediler.

İlk işimiz üç beş tavukla bir horoz alıp kümes yapmak oldu. Paramın sonunu getirdim diye üzülürken kirli çıkın arkadaşlarım zuladaki paralarını çıkardılar. İki koca altın lirayı da görünce coştum. “Yahu bununla Evenüs’ün yarısını alırız,” dedim. Tamara, “Evenüs lâzım değil; inek, koyun lâzım, bağ, bahçe lâzım,” dedi.

Yeniden kolları sıvadık. İşçilerle sekiz on ineklik bir ahır ile yine o büyüklükte bir koyun ağılı yaptık. Anceliki, “Santorini’de keçi beslerdik. Onun sütü, peyniri, tereyağıyla büyüdüm. Birkaç tane de keçimiz olsun,” deyince Tamara, “Neden olmasın. Gütmesi zor ama bakarız,” dedi.

“Sen ne istersin Tamara?” dedim.

“Kaçırıldığımda bir at ile köpeğim vardı. Günlerce rüyama girdiler. Onları isterim,” dedi.

“Onları bulamayız ama benzerleri elimize geçer,” dedim, güldü.

Üç yıl geçti aradan. Atları, sığırları, koyun ve keçileri, tavukları, arı kovanları olan bir çiftçiydik artık. Kızılırmak büküne elma, armut, kayısı diktirmiştik. Kıraçlara üzüm diktik. Siyahından da, sarısından da.

Gündüzleri bağda, bahçede çalışır, geceleri Oğuz lisanını öğrettirdim arkadaşlarıma. İşler gelişip bağ bahçe verime geçince maaşlı aile yerleştirdik. Fiili çalışmayı bıraktık. Tamara bağ ve bahçeleri geziyor, ırgatları denetliyordu. Anceliki hayvanları gözetiyor, keyifsiz gördüklerini çobanlara soruyordu. Fırsat bulur bulmaz Kızılırmak'a iniyor, iri bir balık yakalamadan gelmiyordu.

Oğuzcaları gelişmiş, yazıya dökmeye başlamışlardı. Uzun kış gecelerinde kitaplara daldık böylece. Kayzeriyya, Sivas, Konya gibi şehirlerden ciltlerle kitap getirdik. Birlikte okuduk.

Baharda bir gün Tiflis'e gitmeye karar verdik. Güvenli kervanlarla oraya ulaştık. At kiralayıp Tamara'nın kasabasına vardık. Yol boyu heyecanlanan, kâh ağlayıp kâh gülen Tamara, kasabanın içinde şaşı kaldı. Tanıdıkları ölmüştü, gençler tanıımıyordu onu. Bilen birkaç akrabası da ilgisiz kalınca, "Dönelim," dedi.

Dönüşümüzü eski Danişmendli payitahtı Niksar'dan yaptık. Onlar dinlenirken mezarlığa gittim. Büyük dedem Danişmend Ahmet Gazi'nin mezarını buldum. Üzerindeki dikenleri yoldum. Konuştum onunla. Komşusu mezarlara baktım. İkisinin taşında altı uçlu Davut Yıldızı vardı. Demek ki o çağlarda Yahudiler de yaşamış Niksar'da. Oradan eski kütüphaneye vardım. Bakıp ilgilenen yokmuş, dökülüyordu kitaplık. Zelalı Midridat adında birinin el yazması gözüme çarptı. Çat pat okuduğum Rumca ve Yunan harfleriyle ile şöyle yazıyordu kapağında: "Anatolia'nın Eski Günleri." Bir başka dizide, "Neokayzerya'nın Mazisi" Yani (Niksar'ın Tarihi). Kitaplarımı koltuğuma sıkıştırdım. Bir hırsız gibi çevreme bakmadan hana vardım. Anceliki kitapları karıştırınca, "Okuyabilirim bunları. Bu harflere yabancı değilim," dedi. Pek sevindim hırsızlığıma.

Derken birkaç ay geçti. Yaz ortası bir gün, “Hazırlanın, Santorini’ye gideceğiz,” dedim. Dememle birlikte Anceliki dikleşti:

“Hayır gitmeyeceğiz.”

“Niye?”

“Gitmeyeceğiz işte!” diyerek kapıyı çarpıp çıktı. Ardından bakakalmışım. Tamara elimi tuttu. “Geçmişinde çok acılar yaşamış. Anası erken ölmüş. Babası bir balıkçı meyhanesi işletirmiş. Daha regl bile olmadan satmaya başlamış bunu. Müşteri gelmediğinde ve sarhoş olduklarında da oğlu ya da kendisi çıkmışlar üstüne. Ne babasının ne ağabeyinin ne de o diyarın adını anmak istiyor. Zorlama kızı,” dedi.

“Abaruul!” demişim yine. “Midyat’ta önüme iki dava gelmişti böyle. Biri kızını, öteki kızkardeşini iğfalden yargılamacaktı. Cezası büyüktü tabii. Ölümle tehdit etmiş olmalılar ki kızlara bir türlü söyletmedim. Yemin billah edip, “Olmadı öyle bir şey,” dediler. Ruha da, Mardin’de de oluyormuş bu pis işler. Hem Müslümanlarda, hem Hıristiyanlarda.”

Ertesi bahar Milet’e gittik. Bu benim isteğimdi. Tamara, “Yorgunum, ikiniz gidin,” dedi. Anceliki ile yola çıktık. Simirna’ya giden bir baharat kervanına katıldık. Donuzlu’dan Meandres vadisine indik. Vadi bitip uzaktan denizin görüldüğü bir yerde kervan kuzeye döndü, biz güneye ayrıldık. Sora sora bulduk Milet’i. Koca bilim kenti bakımsız, yıkık. Bir zamanların bilgi merkezi, dünyanın Beyt-ül Hikme’si.

Tales’i, Heraklitos’u okumuştum. Hele Tales!.. Güneşin tutulacağını günler önce hesaplayan, yine aynı gün Pers ordusuyla Lidyalıların göğüs göğüse çarpışmasını bir tepeden izleyen, güneşin tutulmasıyla her iki ordunun savaşı

bırakıp gerisin geriye kaçışına gülen büyük insan... Vay babam vay!..

İlginçtir, ikisinin dili de yabancı gelmemişti. Harfler Grek harfleri olsa da kelimeler farklıydı. Bu toprakların kadim dillerinden olmalıydı ki anlayabiliyordum.

Tiyatroyu, odeonu dolaştık. Bir zamanlar krallara bile boyun eğmeyen bilgelerin sesini cınlattığı yerler... İn cin top oynuyor, kertenkeleler koşuşuyordu mermer oturaklarda.

Odeonun altındaki izbe oda kitaplıkmiş. Girdik ki küf kokusundan duramadık. Yılan çıyan yatağı olmuş. Fazla kitap yok. Belli ki götürülmüş. Ne ki kalanlara kitap denmezdi artık. Anceliki ile okumaya çalıştık kapaklarını: ‘Kulak ağrısının tedavisi, Rüya yorumu... Son baktığımızın kapağında, “Artemis Öncesi Ana Tanrıçalar” yazıyordu. Parnassoslu Apollon adında biri yazmış. Ben söylemeden, “Alıyorum,” dedi Anceliki. Gören, yoklayan yoktu ki saklayalım. Elimizde sallaya sallaya getirdik, çantamıza yerleştirdik.

Kışın bu kitap üzerinde çok durduk. Anceliki okuyor, Oğuzcaya çeviriyor, üçümüz de tartışıyorduk. Niksar’dan aldıklarımı da böyle okuyunca bakış açımız değişti. Anatolia denilen şu ülkenin kadim ana tanrıçası Ma ve onun rahibeleri Amasangalar ile böyle tanıştık.

Amasanga

A-Ma-Sanga. Anlamı; ‘tanrıça Ma’nın kızı’ demekmiş. Tanrıçanın hizmetkârı anlamına da gelirmiş. Örgütlü, kalabalık bir rahibe grubuymuş Amasangalar. Öyle ki; Tokat’ın Komana tapınağında çalışan altı bin görevlinin çoğunluğu onlardanmış. Anlayacağınız o zamanki duruma göre orta büyüklükte bir kentmiş Komena. Zile’deki ondan da büyük-müş. Kayzeriyya’da, Evenüs’te ve Sulucakarahöyük’te de Ma tapınağının olduğunu yazıyor bu kitaplar. Üstelik pek çok kelimesini anladığım eski Luvi dilinden.

Peki, neden Ma? Kim bu tanrıça? Niye bu kadar itibarlı dersenez şöyle anlatıyor kitaplar:

“Toprağı o kabartır, yağmuru o yağdırır, tohumu o büyütür. Bolluğu, bereketi o sağlar. Her şeyin, her yerin yaratıcısı odur. İnanılan tüm tanrı ve tanrıçalar onun hükmü altındadır.

Dişidir Ma. Döllemeden öte bir işe yaramayan erkeğin hükmü geçmez onun yanında. Tohumu aldıktan sonra onun karnında büyür canlılar, o doğurur, o besler ve büyütür. Bir adı da Toprak Ana’dır. Yaratdığı canlılar ölünce yine bağrına alır. Yeniden filizleyip, hayat vererek doğaya salar.

Öfkelendiğinde kimsenin gücü yetmez gazabına. Gökyüzünden ateşler yağdırır, dağlardan kızgın demir akıtarak yakıp yıkar. Erkek tanrılar bile korkarlar şerrinden. O nedenle gönlünü hoş tutmak, övgüler düzmek gerekir ulu Ma’ya. Adına tapınaklar yapıp kutlamalarla mutlu edilmelidir yüce kraliçe.”

Yukarıdaki eğik yazılı yer, Milet’teki kütüphaneden aldığımız kitaptan aktarıldı.

Ma’ya her diyarda aynı adla seslenilmiyor. Kimi zaman Kibele, Kible, Hepa, Eva, Marianna, Artemis gibi adlar söyleniyor. Tabii, hizmetkârları da öyle. Amasanga yalnız bizim Kızılırmak çevresinde bilinir.

Her tapınağın bir başrahibesi varmış. Hem yetkili hem de etkiliymiş. Kraldan başkasına hesap vermez, kimsenin önünde eğilmezmiş.

Onunla ilgili ilginç mi ilginç bir kısım daha var kitapta: Tanrıça Ma her sonbaharda sevgilisi Attis’i öldürür, ilkbaharın nevrüz gününde yeniden diriltirmiş. İki sevgili o gün sevişir, Ma anamız o zaman gebe kalırmış. Bitkiler, yemişler, kuzular ve bilcümle canlı öylece çoğalmış. İnanç böyle olunca bereketin sürmesi için tapınakta bu eylemin takliti yapılmış her yıl. Ma rolündeki başrahibe ile Attis yerine geçen kral halkın huzurunda birleştirmiş. Sevabın artması için sevişmenin gerçek olması yeğlenirmiş. Tapınağın kutsal odasında ve halkın gözü önünde yapılan o eylemde kralın

bedeni kasılmaya, yüzü buruşmaya başladı mı davullar, borazanlar çalar; savaşçı amasangalar mızraklarını havada savurarak, kalkanlarını birbirine çarptırarak ve geniş bir daire çevresinde oynayarak şarkı söylerlermiş. Tiz sesli flüt eşliğinde yeri göğü inletirlermiş. Ondan sonra da izleyen diğer çiftler sevap kazanmaya girişirmiş oracıkta.

Tanrıçanın hizmetine giren rahibeler sadakatla hizmet ederlermiş tapınağa. Bunların adayları soylu ailelerden seçilirmiş. Kendilerine bol para verilir, seçkin ayrıcalıklar tanınmış.

Olabildiğince örgütlülermiş. Bir kısmı tören hazırlıklarında yer alır, tanrıçanın giysileri ve süsüyle uğraşmış. Birkaçı takılarını korurmuş. Bir kısmı tapınağa giren çıkan eşya ve malları kaydedermiş. Bir kısmı koro yönetir, ilahi ve müzikleri seçermiş. Bir kısmı koristmiş. Bir kısmı akrobatmış, törenlerde marifet sunarmış. Bir kısmının adı ise “Tapınak Fahişesi” imiş.

Bunların dışında az sayıda bir grup daha varmış. Hadımların oluşturduğu o gruba “Kutsal Oğlan” denirmiş.

En etkili grup ise savaşçılarmış. Güçlü yapıdaki kızlardan seçilen savaşçı kızlar; ok, yay, çift yüzlü balta ve mızrak kullanır, kalkanla savunurlarmış. Ata binerlermiş. İyi binici olmalarına karşın yine de yerde dövüşmeyi yeğlerlermiş.

Doğu illerindeki adları, Korkut Ata’nın da dediği gibi Alp Kızları’ymış. Tapınaklarını yağmacılardan, hırsızdan, çapulcudan koruyan, cesur kadınlarmış.

Parnassoslu, kitabının sonunda şöyle bir not düşmüş: ‘Bereket tapıncı, tek tanrılı dinlerin yayılması sırasında biçim değiştirmeye başladı. Alenen yapılan orjiler yapılmaz oldu. Başrahibe yerine, kendini hadım ettirmiş başrahip geçti. Yönetici rahibelerin yerini iğdiş rahipler aldı. Amasanga inancı bitmese de azaldı, silahlarını kullanamaz oldular artık.’

Çavlı'nın Sonu

Yukarıdaki sözler Çavlı dedemin son yazdırdıkları. Onunla ilgili geri kalanları yazmak da bana düştü:

Bir yerde anlattığı gibi son üç yılda epeyce kitap bitirmiş dedemle arkadaşları. ‘Arkadaşları’ dedim, ‘karıları’ dedim. Çünkü o da karım demezdi ikisine. Her zaman ‘Arkadaşım’ derdi. Son yıllarda da ‘Amasanga’ demişti.

Babalı İsyanından bir yıl önceydi.

Ekim ayının başları bir gün Çavlı Dede’yle amasangalar yol hazırlığına girişmişler. Duyunca ben de yardıma gittim. İki atlının çektiği yük arabası tümüyle doldu armağanla. Pekmez, bal, tereyağı, reçel, elma, armut... Aklınıza ne gelirse kondu. Dedem ve amasangalar ayrı bir arabayla yola çıktılar.

Sabah erkenden Suluca Karahöyük denilen bir yere gittiler. Yedi saat çekermiş yük arabasıyla. Üçüncü gün akşamı döndüklerinde mutluluk akıyordu yüzlerinden. Değişmişlerdi. Az konuşuyorlar ama yüz çizgileri sürekli gülümsüyordu. Amasangalar kucaklarına çekip öptüler beni. Dedem saçımı kokladı.

Neler olduğunu sorduğumda ilkin yanıt vermediler. Üçüncü, dördüncü sorumda Tamara, “Baş rahibe olan yüce amasangayı tanıdık kızım,” dedi. “Tapınağı gördük, ulu Ma anamızın kutsal evini. Kara taşlı, kara topraklı bir tepeliğin üzerine kurulmuş. O nedenle adına “Karahöyük” deniyor. Dört bir yana yukarıdan bakıyor. Tepeliğin güney eteğinde zorlu bir kaynak var. İçinde balık oynayan berrak bir pınar. Söğüt ağaçlarıyla dolu derecikten Kızılırmak’a doğru akıp gidiyor. İçme suyu o kaynaktan taşınıyor. Karahöyük adının önündeki Suluca, ondan geliyormuş. Tapınak dersin eski bir bina. Duvarları yıpranmış, sıvası dökülmeye yüz tutmuş, boyası kalmamış.”

“Yüce amasanga nasıl biri? Tapınak çok mu kalabalık?”

Anceliki yanıtladı: “Orta boylu, ak tenli. Görünüşünden çok gözleri etkiliyor insanı. Sürekli gülümsüyor, huzur veriyor karşısındakine. Her sözünü beğenerek dinledim ama biri aklıma yazılı kaldı. Şöyle demişti: “Kadınlarımız tanrıya tapıklarını sanırken aslında erkeklerin otoritesine tapıklarını bilmiyorlar.” Ne kadar doğru değil mi?.. Tapınak dersin o denli kalabalık değil ne yazık ki. Çevre köylerin bir kısmı hıristiyan, bir kısmı müslümanmış. O nedenle papazlardan da, imamlardan da çekiniyorlarmış. Ayrıca bazı önemli işlevini de yitirmiş tapınak. Çok eskilerde ‘tapınak fahişesi’ denilen muhabbet kızları kalmamış nice zamandır. O bölüm kapatılmış. Savaşçı kadınlar da azalmış, sekiz kişilik bir mangaya inmiş tümü. Gerek olmadıkça silah kuşanmıyorlarmış. Tanrıçayı temizleyen, süsleyen, giydirip donatan onlarca rahibenin işini yalnızca bir amasanga yapıyor-muş şimdi.”

Çavlı Dede geldi yanıma. Saçımı bir daha kokladıktan sonra, “Mal derdinde biri olmayacağını bilmeme karşın açıklayayım. Yukarıdaki bağ ile küçük çiftliği satın tapınağı tamir ettireceğiz. Gerisi sizin. Irmak kıyısındaki büyük bahçe yalnız sana, senin adına kayıtlı olacak. Babana da, emlak tahrir kâtibine de söyledim bunu,” dedi.

“Hayrola, bir yere mi göçüyorsunuz? Bu mal paylaşımı da ne anlama geliyor şimdi?” dedim. Sorumu üçü de yanıtlamadı. Gülümsemekle geçıştirdiler.

Birkaç gün sonra satmak istedikleri yerleri sattılar. Çavlı Dede yeniden Sulucakarahöyük’e gitti. Bir aya yakın kaldı orada. Usta bulmuş, işçi bulmuş, tapınağı tamir ettirmiş. Geldiğinde mutluydu. İç huzurunu dışarıya yansıtıyordu her ortamda.

Bundan sonra asla coşkulu görmedim onları. İşçilere arada kızıp bağırın Tamara, balık tutamadığında ırmağa söven Anceliki, öfkeliğinde sultana da, tanrıya da kızıp köpüren Danişmend Çavlı uslanıvermişlerdi sanki. Yalnızca tebessüm ediyorlardı. Gülümseme çizgileri iyice oturmuştu yüzlerine. Ermişlik bu mu ola ki?

Ertesi yıl Babalı İsyanı yaşandı. Yangın yerine döndü memleket. İsyana katılanlar müslüman, hıristiyan denmeden kılıçtan geçirildi.

İsyan önderlerinden kaçabilen kurtulmuş, kaçamayan öldürülmüş. İsyana katılmamasına karşın Tokat dervişlerinden Aynadola Dede yaka paça kent meydanına getirilmiş, halkın gözü önünde derisi yüzülerek katledilmiş. Sonradan öğrendiğime göre bu derviş, eski Komana Ma tapınağı rahibi imiş. Kaçmayı başaran; Karadonlu Can Baba, Seyit Mahmut Hayrani, Tapduk Emre, Hacım Sultan, Güvenç Abdal gibi epeycesi de sınıra yakın yerlerde izlerini kaybettirmişler.

Bunlardan biri de Hacı Bektaş imiş. O da kaçacak yer ararken yolu Sulucakarahöyük'e düşmüş. O yıllarda orada yedi ev varmış yalnızca. Bu adam in midir, cin midir diyerek ev erkekleri meydana çıkmışlar. Tapınağın baş rahibesi de izliyormuş durumu. Yardımcısı amasangayı göndermiş karşılamaya. Amasanga gelince erkekler geri durmuş. "Hoşgeldin kardeşim, buyurun," diyerek tapınağa götürmüş. Ve orada kendisi de bir Ma rahibesi olan ama gizlemek için adını "Kadıncık Ana" yapan baş rahibeye teslim etmiş.

Çok geçmeden bir bölük asker gelmiş Sulucakarahöyük'e. Evleri, bahçeleri aramışlar ama Hacı Bektaş'ı bulamamışlar. Başlarındaki Avar komutan rehberle sormuş:

"Tepedeki şu bina nedir?"

"Tapınak."

"Ne tapınağı?"

"Ma tapınağı. Ana tanrıça Ma'nın mabedi."

Birkaç saniye düşündükten sonra dön emrini vermiş herif. Çünkü onların da bir ana tanrıçaları varmış, Umay Ana. Çok korkarlarmış ondan."

"Hacı Bektaş'ı kurtaran, tanrıça Ma ve onun kızı Amasanga'yımış anlayacağın."

Bütün bunları babam anlatmıştı. Ondan anımsadıklarımı yazıyorum.

Bizimkilere gelince, tapınaktakilerle iyi kaynaşmışlar. O inanca kapanmışlar iyice. Görev almışlar nice gün. Güz gelmiş, ağaçlar yaprak uçurmaya başlamış. Kasım ayının onuncu günü yani Attis'in ölüm günü hazırlanmışlar. Çavlı Dede, bir babama bir de bana akşamdan yazıp hazırladığı mektupları baş rahibeye teslim etmiş. Kahvaltı istememişler. Getirilen adasoğanı zehrini kırmızı şaraba katıp içmişler. Sonra dedem ortalarında, bir döşeğe uzanmışlar. El ele tutuşmuşlar. Dedem ikisini de alınlarından öptükten sonra zehrin uyuşturmasına kaptırmış kendini. Bir yandan baş rahibe, tanrıça Ma'nın (Yavrularım'la) başlayan duasını okurken yaşlı bir derviş ağıtsı bir bozlak çalıyormuş bağlamasıyla. Evvel Anceliki ölmüş. O öldüğünde kendindeymiş dedem. Soluksuz kaldığını, elinin çözöldüğünü anlayınca birkaç damla yaş inmiş gözlerinden. Bileğini sımsıkı tutan Tamara da çözölünce bırakmış kendini. Çok geçmeden dedem de ruhunu teslim etmiş.

Görkemli bir tören yapılmış tapınakta. O zamana dek böyle bir olay vuku bulmamış hiç. Hazreti İbrahim'den de önce, belki Nuh Nebiden kalma o kadim Karahöyük'ün eteğine götürüp gömmüşler vasiyetleri üzerine. Üç köşeli bir yıldız gibi kazılmış mezarları. Başları bir arada, ayakları doğum yerlerine dönükmüş. Tamara'nın Gırcistan'a, dedeminki Evenüs'e, Anceliki'ninki de güney batıya, Santorini'ye.

Akşama doğru mektupları getirdi ulak. Ölüm anını, cenaze merasimini ve gömü işini başrahibe yazmış babama. Yukarıdaki bilgileri öylece öğrendim.

Bana yazılana gelince tümünü anlatmama imkân yok. Yüreğimin sesini de, gözyaşımı da durduramıyorum. Fakat birlikte intihar gerekçesini merak edeceğinizi sanarak buraya alıyorum. Şöyle yazmış dedem:

“Sonumuz belirsizdi Çiğdemim. Evet, Ma anadan geldik ama ona nasıl gidecektik?.. Üçümüz elden ayaktan kesildiğimizde birbirimize yardımcı olurduk belki. İlk ölen şanslı olacaktı. İkinci de öyle sayılır. Peki sonuncu? Ona kim yardım edecekti? Akıldan da düşerse hele... Anlıyacağın hiçbirimiz sona kalmak istemiyorduk. Tamara bir gün üçümüzün de aynı anda ölmesi fikrini ortaya atınca bu sonuca geldik işte... Sonra başka gerekçeler...

Ben torunlarıydım. Üçünün de kızları, dedemin çiğdem çiçeği değil miydim? Ama dedem, “Hiçbirimizin altını temizlemeni istemedik,” gerekçesiyle bitirmiş yazısını.

Günlerce okudum, ağladım o satırlara.

Danışmend Çavlı’nın öyküsü burada sonlandı. Yanlışıyla doğrusuyla uzun, hareketli, ayrıksı bir yaşam. Saygıyla anmaktan başka elimden bir şey gelmiyor.

3. Bölüm

Alaaddin Mirza Anlatıyor

“Yüzlerce sene evvel yazılmış Şehname’nin Sührab’ı, otoriteyi sarstığı için evladın gerekirse öldürülebileceğini söyler. Aynı küllükten beslenen Mevlana da halkla bütünleşen oğlunun idamına duyarsız kalır.”

Hoca Nasreddin’in el yazmalarından

Benim bölümüm anladığım kadarıyla farklı yazılacak. Diğer bölümlerde anlatıcı anlatıyor, Mahmure de yazıyordu. Hem kendi isteğim hem de “İyi olur babacığım,” demesiyle bana ait bölümü kendim yazacağım. Bitince teslim edeceğim ona. Umarım beğenirsiniz.

Adım Alaaddin Mirza. Mahmure’nin babasıyım. Adımı rahmetli babam Hoca Seyfeddin koymuş. Bir de Çavlı Amuca’nın koyduğu adım vardır; Erdoğan. Ama kimse bilmez, söylemez. Yalnızca kendisi söylerdi. Alaaddin malaaddin demez, herkes duysun diye Erdoğan! diyerek bağırdı. Özellikle babamın duyacağı yerlerde...

Kayzeriyya’ya bağlı Evenüs kazasının yöneticisiyim. Kadılık, kaymakamlık işlerini yürütüyorum.

Bildiğiniz gibi validem Mahmure Hatun kızkardeşimi doğururken ölmüş. Böylece iki yaşındayken öksüz kalmışım. Babaannem götürmüş yanına. O büyüttmüş beni.

Konuşmaya başladığım yaşlarda ona “anne” dermişim. Bir gün Banu   ek halam, “O senin annen değil salak!” deyince şaşıp kalmıştım.

Çocukluğum ve ilk gençliğim Evenüs’te geçti. Karısı ve diğer çocuklarıyla ilgilenmekten bana fırsat bulamayan babam, bir yaz günü çıktı geldi. Dedem ve babaannemle konuştuktan sonra beni medreseye göndermeye karar vermişler. Bana soran eden yok tabii.

Ertesi gün atlara binerek yola çıktık. Nereye gittiğimizi, niçin gittiğimizi sorunca kısa, kesik tümcelerle yanıtlamaya çalışıyordu. Oysa içim doluydu ona karşı. Durmadan konuşmak, ona yaklaşmak istiyordum. Niçin  yle davrandığını hâlâ anlamam.

Kayzeriyya’ya girerken adını bile söylemedi şehrin. Kudretli Erciyes’i uzaktan görüp bildiğimden şehri de tahmin edebilmiştim. Oraya kadar yol boyunca konuşmak istemeyen babama kırılmıştım. O nedenle “Neredeyiz?” diye sormadım bile.

Medresenin yerini biliyormuş, doğru oraya vardık. Yöneticiyi de taniyormuş. Kaydımı yaptırdı, parasını ödedi, çıktık. şehirden birkaç okka pastırma, sucuk aldı, eve döndük. Aldıklarının bir kısmını annesine verdikten sonra çift atlı arabasına bindiği gibi Konya’ya gitti. Gidiş o gidiş. Yıllar geçti, medreseden icazet aldım, gelmedi. Saraya danışmend oldum, uğrayıp hayırlamadı. Düğün davetime gelmedi. İlk oğlum doğdu, gelmedi. Bebek kızamıktan öldü, gelmedi. İkinci oğlum doğdu, gelmedi. O da öldü yine gelmedi. Kızlarım doğduğunda beklemedik tabii. İkinci kez sultanın danışmanı olduğumda nihayet gelmişti. O gelişinden sonra da gitmedi, bizimle kaldı. Dediğine göre diğer evlatlarının sürekli para istemelerinden bıkmışmış.

Her neyse başa dönelim. Bir ay sonra medrese açıldı, gidip yerleştim. Memleketimden uzak olmadığım için fazla sıkıntı çekmiyordum. Üstelik soyundan dolayı medrese yönetimince kollandım hep.

Dört yıllık öğrenim bittiğinde bıyığım, sakalım gürleşmişti artık. İcazetimi alırken Molla Seydi, “Konya’ya gitme. Sultan Gıyaseddin tüm yöneticileri ve müderrisleri dağıttı. Biliyorsun babanı da sürdü,” dedi.

“Hayır bilmiyorum. Nereye sürüldü babam?”

“Niksar Medresesi’ne. Ya onun yanına git ya da buralar da bir iş bulalım sana. Kadı vekilliği filan.”

Teşekkür ettim. Gözüm yüksekteydi. Kazasker ya da emirdat olmak istiyordum.

Yaz aylarını Evenüs’te geçirdikten sonra Molla Seydi’yi dinlemeyip Konya’ya gittim. Büyük medreseye varıp bilgilerimi geliştirmek istediğimi söyledim. Baş müderris icazetimi okuyunca, “Sultanımızın danışmendliğini ister misin? Orada boşluk var. Hem çok kazanırsın, hem de rahat edersin,” dedi. Bizde soy sürme olacak bu iş herhalde,” diyerek kabul ettim.

Yirmi dört yaşına girdiğim o sene Selçuklu sultanının danışmanı oldum. İki atın çektiği bir arabayla sur kapısından geçip saraya girdik. Saray danışmanı ile tanıştırdılar. O da baş danışmana götürdü.

Bakışları kuşkucu bir ihtiyardı baş danışman. Adımı, kimliğimi sordu. Babamın adını öğrendiğinde epeyce sustu. Sonra sülalemi sordu. Amucamın adını söyleyince yüzü güldü. “Musul’da beraberdik Çavlı ile,” dedi. Sonra elindeki fincanı gösterdi:

“Kekik suyu içiyorum. Sana da getirsinler mi?”

“İçerim efendim,” dedim.

Fincanı kapıdaki iç oğlanına gösterdi: “Aynısından misafirimize de getir.”

Karşısına oturmamı istedi. Kekik getiren oğlan gidince anlatmaya başladı:

“Buraya çıkabilmek büyük başarı. Burada yaşamak ise insanoğlunun binde birine bile nasip olmayacak refahta. Bir elin yağda, bir elin balda olacak. İpek yorganla yatacağsın, kapında gece gündüz hizmetçin olacak. Kolun bacağın yorulmayacak. Yalnız bir şey daha var. An gelecek, sultanın

ya da devletin bir sorunuyla karşılaşacaksın. Çözebilmek için ağrılar dolacak başına. Keşke şu sarayın tüm taşlarını taşısaydım da şu sorunla karşılaşmasaydım, diyeceksin. Doğru çözümü bulamazsan durum tersine dönecek. Uykun, iştahın kaçacak. Yatağına cam kırıkları, yemeğine böcek ölülere dolacak. İyice düşün, öyle karar ver. Burada kalıp bir yüzü yılan zehri, öteki yüzü kekik balıyla yaşamak mı istersin yoksa Evenüs kadılığını seçip konaklarda, çiftliklerde safa sürmek mi? Akşama kadar düşün, sonra kararını bildir.”

“Akşama gerek yok danışmendim, burada kalıyorum.”

Kalkmak üzere yekinen baş danışman yeniden oturdu. “Öyleyse kulaklarını da gözlerini de aç: Divriği yöresinin Pavlaki halkı isyan çıkarmak istemiş. Yanlarına Ermeni dervişlerini de toplamışlar. ‘Hak, adalet kalmadı. Konya bize sırt çeviriyor,’ diyorlarmış. Hatta içlerindeki kimi azgın, ‘Konya’yı ele geçirip sultanın kanı içilmedikçe huzur yok!’ diyecek kadar azıtmış. Bu birinci tehlike. İkincisi ise; gün batısından büyük bir küffar ordusu gelmekte ki aç çekirge sürüsünden beter. De bakalım, bu belalardan kurtulmak için önce hangisinden işe başlamak gerek?”

Birkaç saniye düşündüm. “Evvel, son saydığınız defedilmeli devletlüm,” dedim. “Aç insan; şan, şöret peşinde koşandan daha tehlikelidir. İlk küffarın üzerine gidilmesi.”

Kartal bakışlı ihtiyar ayağa kalktı. Ben saygıyla eğilirken, “Danışmend soyundan olduğunu ispatladın. Aramıza hoş geldin,” dedi. Birkaç saniye yere baktıktan sonra gözlerine bu kez ısıltı yükleyerek, “Hiçbir düşünceni uluorta açma. Uzun yaşamak istiyorsan buna dikkat et. Beni her zaman kolayca göremeyebilirsin. Önemli bir bilgiyi paylaşmak istediğinde; ‘Memlekete gitmek için izin isteyecektim baş danışmandan’ şifresini kullan,” dedi. Belindeki kuşağından bir mühür çıkardı. El ayası büyüklüğünde, işlenmiş ceylan derisine yazılmış bir yazının altına vurdu mührünü. “Şimdi görevliler evine götürecek. Allah rahatlık versin,” dedi gitti.

Dış kapıdan çıktığını görür görmez masama koşup yazıyı okudum: (Bu belge, Diyarı Rum'un büyük sultanı Gıyaseddin Keyhusrev adına Şeyh Kamaleddin imzasıyla danişmend Alaaddin Mirza'ya tevdi edilmiştir. Hicri, 605 senesi.)

Pırl pırl bir arabaya bindirdi görevliler. Eşyalarımınla birlikte yola düştük. Sur içinde ve saraya yakın bir evin kapısında durduk. Arabacı hemen kapıyı açıp buyur etti. Sonra da eşyalarımı taşıdı yukarıya. İki katlı bir konak. Her konfor yapılmış. Lâkin fazladan bir misafir odası yok. Meğer bekar olanlar içinmiş bu evler.

Çalışanları karşıma istedim. Arabacı, bir halayık ve bir oğlan; üç kişiler. Arabacı Leon Ermeniymiş. Beni taşıma işiyle birlikte atların bakımı, yakacak temini ve içeri taşınması onun göreviymiş. Sabah ezanıyla gelir, akşam ezanıyla gidermiş sur dışındaki evine. İri kaşlı, pos bıyıklı biri. Bıyıklarının ucu ağzına giriyor. “Onları kes, incelt bıyığını. Ağzına girmesin bir daha!” diye uyardım. “Tamam efendim!” diyerek çekildi. Odunlukta balta sallamaya girişti. Halayık yirmi dört, yirmi beş yaşlarında gösteriyor. Ela gözlü, buğday tenli bir dilber. Adını, nereli olduğunu sordum:

“Adım Yasemin. Geldiğim yer ise Laodikya.”

“Dur bakalım. Yasemin senin takma adın. Çocukluktaki?”

“Sofia, efendim.”

“Hımm, cahil biri Sofia adını vermez. Baban ne iş yapardı?”

“Tekfur idi. Laodikya'nın vali vekiliydi.”

“Laodikya dediğin yer neresi?”

“Donuzlu'ya yakın.”

“Donuzlu da neresi?”

“Efendim, o yörede çok domuz yaşar. Dağ taş domuzdur. Nohutu, mısırı zor kurtarırsız ellerinden. Üstelik evlerde de

beslenir. O nedenle Türkmenler koymuş o adı. Denizli de diyen var ama deniz yok ki.”

“Kaçırıldığında kaç yaşıydın?”

“On dokuz.”

“Şimdi kaç?”

“Yirmi iki.”

Memleketiyle ilgili soruları yanıtlarken gözleri ışıltıyordu. Azad edilip gönderileceği söylense her şeyini verecek gibiydi.

“Peki, senin görevlerin ne Sofia?”

“Kahvaltınızı ve yemeklerinizi hazırlamak. Çamaşırlarınızı yıkamak. Sıcak suyunuzu hazır etmek. Bir dee...” Başını eğip sustu.

“Evet, bir de?”

“Arzu buyurduğunuzda yatağınızı ısıtmak.”

Bunu düşünmemiştim. Bilseydim sormazdım. Saray haremının bunlara yüklediği görevlendendi belli ki. Alıcı gözle baktım Sofia'ya. İlk bakışta çok güzel görünmeyen fakat kusuru da bulunmayan, baktıkça kendini ele veren bir güzelliği vardı. Bedeni ise kusursuz denecek ölçüdeydi. Göz okşayan bir çıkıntı yapıyordu kalçası. Göğüsleri dolgun, bacakları güçlü görünüyordu. Uzun süren bakışından rahatsız gibiyken birden başını kaldırdı. Dupduru bir gülümsemeyle gözlerime baktı.

“Sizi rahat ettireceğime inanıyorum efendim,” dedi güvenle.

“Ben de inanıyorum Sofia. Şimdi bana bir bal şerbeti getir,” dedim. “Baş üstüne!” diyerek gidiyordu durdu. İkınıp sıkılarak;

“Efendim, gerçek adımızı kullanmamız yasak. Siz Sofia dedikçe içim ısınveriyor. Kulağım alşınca dilime vurur, diye korkuyorum. Harem ağası ölümle tehdit etmişti bu konuda. Sümbül için de geçerli bu.”

“Sümbül kim?”

Yanında dikelen oğlanı gösterdi. “Adı Sümbül'dür.”

Yasemin'in yaşlarında, orta boylu, ela gözlü bir erkekti Sümbül. Doğrusu erkeğe de benzemiyordu ya! Sordum:

“Senin asıl adın ne?”

“Narsis, efendim.”

“Nerelisin?”

“Laodikyalıyım. Yasemin'in şehrinden.”

“Tanır mıydın onu esaretten önce?”

“Onu kim tanımazdı ki? Bayramlarda, şöenlerde baba-sıyla geçerdi süslenmiş arabayla. Bir tanrıça gibi savrulurdu saç. Tüm delikanlılar onu alkışlardık.”

O sırada bal şerbetini getirdi Yasemin. Uzaklaşırken söyleyi sürdürdük:

“Yasemin seni tanır mıydı?”

“Nereden tanısın? Onlar varıl, biz yoksulduk.”

“Ne iş yapardı baban?”

“Ayakkabı tamircisiydi. Benim önemli bir adam olmamı istiyordu. Kentteki Akademia okuluna kaydettirmişti. Orada matematik ve teoloji okuyordum.”

“Okuman yazman var yani?”

“Var efendim, Arap harflerini bilmem ama Grek harfleriyle okur yazarım.”

Bu sırada Sümbül'ün her yeri oynayıp duruyor, kırıyordu sanki. Konuyu değiştireyim derken göğüsleri dikkatimi çekti. Giysilerinin altından belli oluyordu dik göğüsleri. Kaşlarını inceltmiş, gözlerine sürme çekmiş gibiydi.

“Soy üstünü,” dedim.

Önce afalladı. Birkaç saniye durdu. Bu kez işveli bir gülümsemeyle, “Burada mı?” dedi.

“Ne demek burada mı? Tabii burada. Bakırcılar çarşısında değil herhalde!”

Alınmış gibi bir bakış attı. Sonra bedenini saran pantolonunu sıyırmaya başladı. Öfkelendim:

“Üstünü dedim. Belinden yukarısını!”

Azarlamamdan korkmuş ki alelacele yeleğini çıkardı. Gömleğini de çıkarınca dolgun göğüsleri ortaya çıktı.

Çevresi oyayla işlenmiş kadın fanilasaydı üzerindeki. O sırada Yasemin içeri girmiş şaşkınca bana bakıyor, ben de aynı şaşkınlıkla Narsis'e bakıyordum. Narsis o bakışları yakalamış, utanmıştı sanki. Sonra birden attı o havayı. Yüzünde yapay bir sırtkanlık oluşturarak şişkin kalçasını göstere göstere döndü birkaç kez.

“Giyin,” dedim. “Kimin sevgilisi oldun? Kim bu hale getirdi seni?”

Sustu, söylemedi epeyce. Neden sonra, “Rahip Teofilos,” dedi.

“Anlat.”

“Yoksul olduğumuz için okul hayatım manastırda geçti. Gündüz matematik, akşamları teoloji dersleri verilirdi. On bir, on iki yaşlarındaydım. Yatma vakti geldi mi, şekerleme dolu bir ceple rahip gelirdi odama. Şeker vererek kucağında sever, okşardı. Şekerin azaldığı, beni iyice kucağına çektiği sırada, önünün sertliğini arkamda duyardım. Sonunda yapacağını yaptı. Kaç gece ağladım. Kaçmayı düşündüm manastırdan. Hatta kendimi yüksek duvardan atmayı bile... Her seferinde para, makam vaadetti. Taa ki o sertliğe alışıp isteyinceye kadar...”

“Nasil ayrıldın manastırdan? Rahipten ayrılmak zor geldi mi?”

“Türkmen kılıççıları manastırı basıp bizi çıkardığında gördüm ki herbiri kırbaç gibi, yakışıklı delikanlılar. Teofilos gibi yağ küpü, domuz suratlı değiller. Rahibi duvardan atmışlardı zaten o sıra. Arkama bakma gereği duymadım ayrılırken.”

“Tamam Narsis, gerisini sonra anlatırsın. Biraz başımı dinleyeceğim,” dedim. Dönüp masaya eğildim.

“Buraya gelin,” dedim. “Ben kimim, biliyor musunuz?”

“Danışman olarak atandığınızı biliyoruz,” dedi Yasemin.

Karşımdakilere baktım. Genç iki insan. Konya'nın içini dışını dolaşsan, bulunamayacak kıratta iki okur yazar... Karşıma gelmelerini, altlarına birer oturak çekerek dinlemelerini istedim. Çekinerek, tereddüt ederek geldiler. Belli

ki, benden önceki kılıç ehli sadece itaat istemişti. Kaygılı bakışlarla sözlerimi beklediler.

“Bana yardımcı olacaksınız. Sultanın her önemli adamının kölesi var. Bunlarla arkadaş olmanızı, öğrendiğiniz havadisleri bana aktarmanızı istiyorum. Çoğunluğu Hristiyan Rum, öyle değil mi?”

“Maalesef efendimiz, çoğunluk Memluki. Onlar pek çok lisanla konuşuyor. Lisanlarını bilsek bile bize bilgi vermezler. Kölelik sınıfında yerleri yüksek. Doğuştan köle manasında Kölemen deniyor aynı zamanda. Anlaşamıyoruz onlarla.”

“Himm, demek öyle. Yine de ne duyarsanız bana anlatacaksınız tamam mı?”

“Peki efendim.”

Durur muyum!.. Memluki bir köle aramaya başladım. Baştakilerin gizli hesaplarını öğrenmek istiyordum. Sözgelimi önceki kadro ve babam niye uzaklaştırılmıştı?

Subaşı'nın akrabası olduğunu söyleyen biri Arap bir köle getirdi. Epeyce de para ödedim herife. Saldım dedikodu dünyasının içine. Ne duyuyorsa getiriyordu ama Yasemin ile Sümbül yanlısını tez çıkarıyordu. Üçünün sürtüşmesi bir ay kadar sürdü. Doğru dürüst bir bilgi getirmemişti daha. Ama ev kavgı, gürültü yatağı olmuştu. Yasemin de Sümbül de alıngan duruyordu ne zamandır. Baktım olmayacak. Yarı fiyatına sattım emniyet amirine.

Bizimkilerin şebekesi fena çalışmıyor. Her köle ya da hizmetçi, komşudakine ayaküstü, suya, bakkala giderken anlatıveriyormuş yeni havadisleri. On dakika içinde tüm Konya kölelerinin haberi oluyormuş gelişmelerden. Anadolu ile ilgili havadislerde Memlukilerden daha iyiymiş bizimkilerin grubu. Onların haberleri oluyor ama sahiplerinin de oluyor mu, diye bir soru sordum Sümbül'e:

“Hepsinin değil, merak edenlerin oluyor sadece.”

“En çok kim merak ediyor peki?”

“Subaşı ile baş danışman.”

“Himm !.. En çok haberi kim yakalayıp anlatıyor?”

“Baş danışmanıninki.”

“Neden, nasıl başarıyor bunu sence?”

“Bir kere çok zeki adam. Birkaç yabancı dili ana dili gibi konuşmuş. Kostantinopolis’teki en yüksek okulda okuyormuş esaretten önce.”

“Ne yani, ta oradan mı kaçırmış köle avcıları?”

“Hayır efendim, memleketi Pessinus’a geldiğinde yakalanmış. Oğuzcayı da bildiği anlaşılınca doğru saraya getirilmiş.”

“Oğlan demeyip de adam dediğine göre yaşlı biri olmalı?”

“Birkaç yaş büyük benden.”

“Git, getir onu.”

“Baş üstüne,” diyerek gitti Sümbül. Çok geçmeden geldiler. Orta boylu, düz saçlı biriydi. Hareketlerinde ürkeklik, şaşkınlık yoktu, rahat görünüyordu. Giysileri düzgündü.

“Hoş geldin, adın ne?” dedim.

“Arif, yüce danışmend.”

“Önceki adın neydi?”

“Apostol.”

Karşıma oturttum ikisini de. Sofia’dan bitki çayı istedim kendisiyle birlikte dört kişilik. Çaylarını içerlerken sordum: “Batı yönünden üzerimize gelen ve kendilerine Haçlı, bu topraklara Türkiye, diyen ordu kim? Hangi devletin adamları bunlar?”

Arife ‘Sen anlat’ der gibi baktılar. O da kendini toplayarak konuşmaya başladı:

“Bunlar tek devletten gelmiyorlar danışmendim. Avrupa denilen uzak batıda birçok devlet var. Oralardan geliyorlar.”

“Dertleri ne, talan etmek mi isterler Urum Diyarı’nı?”

“Dertleri buralar değil. Kutsal Kudüs’te bir Hristiyan devleti kurmak. Bunu da kısmen başardılar. Yaklaşık iki asırdır sürüyor akın. Bu dördüncü seferleri. On binlerce oldukları söyleniyor. Yaptıklarına bakılırsa talancı tümü de. Koca Konstantinopolis’te yağmalamadıkları dükkân, girmedikleri konak kalmamış. Buldukları şarabı içip kadınların

ırzlarına geçmişler. Hıristiyan, hıristiyana böyle yapar mı?.. Tabii, bunlar Katolik. Anatolia ve Konstantinopolis halkı ise Ortodoks. Saygıdeğer patrik hazretleri isyan ediyormuş: “Şu kutsal şehirde Katolik külahı göreceğime Türk sarığı görmeyi tercih ederim,” diyesiymiş.”

“Burada iki kelime üzerinde durmak isterim danışmendim. Evropalı tarihçiler Türkmen halkına ‘Türk’, bu topraklara da ‘Türkia’ diyorlar. Oysa islam tarihçileri buraya ‘Diyarı Rum = Roma Ülkesi’, sultanımıza da ‘Roma Sultanı’ diyorlar. Bu tezat anlaşılır gibi değil.”

Köle Arifin anlattıklarından sultana önerecek bilgiler yakalamıştım. Kalkacakları sıra Arif yeniden söz istedi. Gülümseyerek anlatmaya çalıştı:

“Birkaç gün önce Dördüncü Haçlı Seferinin ardılları bir Selçuki birliği ile karşılaşmış. Selçuki birliği, iase taşıyan deve katarı ve başındaki buhurlarmış. İki yanı sarp bir sırtın başında burun buruna gelivermişler. Türkmenler nakliye eri tabii, savaşçılıktan bihaberler. Eyvah yandık, derken karşılarındaki yüzlerce haçlı bağırarak kaçmaya başlamaz mı? Kaçarken öyle tiz çılgınlık atıyorlarmış ki ortalık bir anda cehenneme dönmüş. Onbaşının biri, “Bre bunlar ilk kez gördükleri deveden ürktüler, fırsattır!” deyince oklarına davranmışlar, yüzlercesini sermişler oracıkta.”

Melike Gökçe

Sultanla tanışmış, kabul görmüştüm artık. Önerilerim ciddiye alınıyordu. Mutlu bir hayata kavuşmuştum.

Bir gün Artuklu atabeyi Demirtaş gelmiş saraya. Ailecek gelmişler. Sultanla görüşme isteğinde bulunmuş. Karakoyunlu Türkmenlerinin saldırılarına karşı yardım istiyormuş.

Divanda toplandık. Görüşmelerin başlamasıyla bir hapsirme tuttu beni. İzin isteyip bahçeye çıktım. Temiz havada azalsa da sürüyordu. O sıra güller arasında gezinen bir peri

çıkıverdi karşıma. “Şuraya oturun. Hemen bir su getireyim,” dedi. Gitmesiyle gelmesi bir oldu. Billur bir kadehte berrak bir su getirdi. Teşekkür edemedi tepeme diktim. Bitirince derin bir soluk aldım. Göğsümü gererek rahatladım. Periye dönüp teşekkür edecektim. Gözlerine bakmamla çarpıldım sanki. Buğday teninde bir yüz, iri kara gözler, can alıcı kirpikler, dolgun dudaklar, süymel burun... Gözbebeğinin ışığına takılıp kalacakken yine bir nöbet gelince sırtımı döndüm. Yine birkaç hapsiriktan sonra oturacak yere bakınıyordum ki o gösterdi, “Şuraya otursanız !”

İpek gibi bir ses. Gel de boyun eğme. Saraydan görünmeyecek bir duldayız. Gül ağaçlarının arası. Eski bir kalasa oturacağım ama olsun. Çamur çukuru olsa yine otururum vallahi. Kriz geçiren birinin başındaki hastabakıcı gibi peri. “Oturun lütfen,” derken oturmamış. “Siz de,” dedim. “Siz de oturursanız otururum.”

“Peki,” diyerek kalasın bir ucuna ilişti. “Epeydir var mı?” dedi.

“Hapşırma mı?... Hayır, az önce başladı. Toplantıdaydık. Toplantı odasının zemini tahta. O da yıkanıp silinirken küflenmiş olmalı. Küf kokusu beni böyle yapar. (Yeniden birkaç kez hapşırdım. Mendilimle yüzümü temizledim hemen.)

“Affedersiniz, Artuklu Beyiyle olan toplantı mı?”

“Evet. Siz nereden biliyorsunuz?”

“Demirtaş Bey’in kızıyım ben. (Döndü, dikkatlice baktı.) Yazman filan mısınız?”

“Hayır, sultanın danışmendiyim.”

“Hayret, sizin gibi genç biri de danışmend olurmuş demek?... Yani, bu iş görgü, bilgi gerektirir. En az elli, altmış yaşlarında aksakal olmak ister sanırdım.”

Gülümsedim. “Altmış yaşında bir çocuğum ben de,” dedim. Kalktım, yanımdaki daldan bir gonca koparıp sundum. Adım Alaaddin Mirza. Sizinizi bağışlarsanız mutlu olacağım,” dedim.

Ben ayakta olunca o da kalktı. Sunduğum gülü teşekkür ederek aldı. “Adım Gökçe. Sizi tanıdığıma mutlu oldum Alaaddin Mirza Bey,” dedi ipek sesiyle.

Kanım kaynıyor, içim coşuyordu. Dayanamadım, “Bugün benim için kutlu bir gün olmalı. Yüzü de, sözü de bu kadar güzel bir hanımefendiyle tanışmamıştım bu günü kadar,” dedim.

Gülümseyerek başını yere eğdi. “Fazla ileri gittik. Kismetse yine görüşürüz,” dedi. Başını kaldırdı, gözlerini gözlerime çivileyerek gonca gülü iki avucuyla kapattı. Sonra göğsüne basturarak dönüp gitti.

Baktım kaldım arakasından. Düş mü görüyordum!..

Yarım saat kadar bahçede dolandım. Dudağımda bir ıslık. Her yan çiçek harmanı, her yan gül ormanı...

Oturum dağılmış ki kapılar açıldı, bahçeye çıkanları gördüm. Kalktım salona yürüdüm. Önce danişmend arkadaşım vardı. “Artuklulara yardım edilecek mi? Ne sonuca varıldı?” dedim. “Ayrıntılar netleşmedi ama her iki taraf da anlaşılmaya istekli. Sultanı cezbeden epeyce gelir var çünkü.”

Demirtaş Bey’e sokuldum. Oturumu küften dolayı terketmek zorunda kaldığımı nazikçe anlattım. “Önemli değil danişmendim. Ciddi bir şey olmasın yeter ki,” dedi. Hemen oracıkta kızını isteyivermek gönlümden geçiyordu ama...

Öğle yemeği sırasında bakınıp dursam da Gökçe Hatun’u göremedim. İkinci oturumundan sonra bakındım, gelmedi. İkinci oturuma girmeden deli deli bahçe arasında koştururken, yukarıda, camda gördüm. Saray misafirhanesinin penceresinden bakıyor, gülümsüyordu. Gülümsemesi öyle belirgindi ki şaşkınlığıma mıydı yoksa?

Hiç adetim değilken akşam yemeği için sarayda kaldım. Yemeğe geldi Gökçe Hatun. Aman Allahım! Bir beden bu kadar kusursuz, bir yüz bu kadar güzel olabilir mi? Başında kırmızı bir börk, onu çepeçevre saran kalın, ipek çember. Ve yüz kısmı açık, diğer yerleri omuzlarına inen ipek, kırmızı bir şal. Boynundan aşağı, ayaklarını örtecek kadar uzun, gülkurusu, ipek bir kaftan. Bel incesini saran kalın bir

kemer. Oradan aşığı pileli iç etek. Yürürken adımları gözükmeyişi için yüzüyor sanılır. Kusursuz, soylu...

O sıra sultanın teşrifini bekliyoruz. Salatalar, turşular gelse de alamıyoruz ağızımıza. Salata da umurumda değil, yemek de. Göz ucuyla Gökçe'yi süzüyorum. Bir ara göz göze geldik. Gülümseyerek gözlerini kapayıp açtı. Selamına gülümseyerek yanıt verdim ben de. Çevreme baktığımda yalnız olmadığımı gördüm. Birkaç bekar erkeğin yanında evlilerden de bakanlar vardı sevgilime. İşte o zaman korkmaya başladım. Ya benden başkasını beğenirse... Hele de sultan gözüne kestirirse?.. İşte o zaman elini bile tutamadan kaybederdim gönlümün kraliçesini.

Kara kara düşünürken saray nazırı girdi aşhaneye. Sultanın sancılandığını, gelemeyeceğini, afiyet dileklerini belirtti. Başkasını bilmem ama ben sevinmiştim. Herkes besmele ile sofraya girişirken ben ile perim çorbayı kaşıklamaya başladık. İstemesem de gözüm ona kayıyordu. Ağıza kuş yemi kadar bir yiyecek alıyor, çiğneyip çiğnemediğini bile belli etmiyordu canımın içi.

Yahu ben ne söyleniyorum kendi kendime. Yok sevgilim, yok canımın içi, yok aşkım, yok perim, kalbimin sultanı... bilmem ne. Kızcağız ya sözlüyse, birine verilmişse... Gönlünde birinin olup olmadığını bile bilmiyorum ki daha! Tabii, evli olup olmadığını da...

İçime bir ateş düştü. Parmaklarına gözlerimi diktim. Sol eli boştu ama sağ elinin yüzük parmağı doluydu. Aman Allahım!.. Nişanlı olmasın!.. Ya evliyse?..

Masadan kalktım. Ben yemeği değil, yemek beni yemişti. Yüzüme bakmasını bekledim. Baktığı anda hafif bir esenleme ile gülümseyip çıktım. Yüzüm allak bullak olmalıydı. İçim 'Batsın bu dünya' diyordu. Nere gideyim, ne yapayım, diye düşünürken ayaklarım gül bahçesindeki kalas oturağa yöneldi.

Belki gelir, diyerek beklemeye durdum. Seçeneğim yoktu zaten. Umudum azdı ama yok değildi. Gün dağları aştı, gölge bastı gelmedi. Kalkmak için iki kez yekindim yine

yok. Üçüncüde hafif bir ses geldi kulağıma. Karanlığın önünde, sarayın mum ışıkları yakılıyorken onu gördüm. Gülümseyerek geldi. Giysisini değiştirmişti, görkemli kaptan yoktu üzerinde.

Dayanamayıp atıldım; kucakladım, kucakladım. Epeyce gergin durduysa da sonunda bıraktı kendini. Öptüm, kokladım yüzünü, gerdanını. Soluğum tepemde iken durdurdu. “Alaaddin Bey, evleneceğim erkeğin ilk öpüleceğim kişi olmasını istiyorum,” diyerek geri çekildi. İçimi kemiren merakımı hemen sordum:

“Parmağınızdaki yüzük ne, kim taktı onu?”

Kaş altından güldü. “Yakışıklı bir erkek taktı,” dedi.

Yığılıverdim kalasın üzerine. Çare arar gibi gözlerine bakarken açıkladı: “Babam taktı. İki yıl önce hacca gitmişti. Beytullah’ın önünden iki tane almış; birini valideme, birini bana. İşte o, alın bakın,” diyerek çıkarıp verdi. Aldım baktım, gümüş bir yüzük. İç kısmında; ‘Allahın evine hoş geliniz,’ yazıyordu arapçayla. Otuziki dişimi göstererek geri verdim. Öyle mutlu olmuştum ki?

“Danışmendlileri duyardım. Babam çok sözünüzü eder. ‘Oğuzların içinde en bilge onlardır,’ der. Bilgelik ile dürüstlük yakın mı bilemem. Bunu zaman gösterir tabii. İnsanın alası içinde olur derler. O ala beş yılda da ortaya çıkmayabilir ama ilk bakış önemlidir bence. Kanınızı ısıtan insan fazla yanıltmaz sizi. Kanımı ısıttınız. Yarın da buradayız. Ertesi sabah erkenden döneceğiz Mardin’e. Beni sürekli yanınızda görmek istiyorsanız babamın kulağına biri bunu katmalı. Gerisi sırasıyla gelir. Aranmaya başlanmadan gitmeliyim. Huzurlu geceler diliyorum.”

“Gecemin huzurlu geçeceğini sanmıyorum. Vahşi güller açacak içimde ama dikenleriyle tabii. En büyük emelim seninle bir hayat sürmek sevgili Gökçe. Artuklunun ulu beyi Demirtaş’ın en geç yarın öğleyin kulağına geçecek kızının istendiği. Yüreğimin içinde olacaksın. Sana da huzurlu geceler gönlümün melikesi.”

Sağ elininin iki parmağını göğsünün ortasına daldırdı. Öğleyin verdiğim goncayı çıkarıp gösterdi. Yeniden aldığı yere bıraktı. “Hoşcakil!” dedi. Misafirhaneden yana dönüp uzaklaştı. Ardından birkaç saniye baktıktan sonra ben de ters yönde yürüdüm. Parmaklarımı şıklata şıklata saray kapısına vardım. Pembe pembe düşünürken Şeyh Kemalettin’i gördüm merdivende. Arabacısı kapıda bekliyordu. Gitmeden yakaladım.

“Yüce danışmendim bir maruzatım var,” der demez arabacısına, “Dışarıda bekle,” dedi. Gülümseyerek döndü. “Kız mı isteyeceğiz?” dedi. Şaşım kaldım. “Aman efendim bu kadar bilgiyi nasıl...” arkasını getirtmeden, “İdarecilik budur, yöneticilik böyle yapılmalı. Gözün açık, kulağın seste olmalı daima. Sözgelimi buradan görünmeyen bir kuytudaki genç danışmendimizi ve Artuklu melikesini görebilmeli.”

Kalktım eline sarıldım. “Her şeyi bildiğinize göre derman sizde efendim. İkinci günün sabahında gidecekmiş Demirtaş Beyler. Ee, babam da Niksar’dan buraya yetişemeyeceğine göre babalık yapmak size düşüyor.”

“Babanı bırak şimdi. Ama amucalık yaparım Çavlı gibi. Nerede o deli oğlan?”

“Evenüs’te. Bağ bahçe yetiştiriyor. Koyun keçi besliyor. Bir köye yetecek kadar ürün kaldırıp fazlasını yoksullara dağıtıyor.”

“Buna inanırım da öyle bir yere nasıl sığar? Dar gelmez mi Evenüs ona?.. Her neyse, bir gün al getir buraya. Yeminimi bozup sabaha kadar şarap içeyim onunla.”

“Aman efendim, her şarabı beğenmez amucam. Kendi üzümünden yaptığını yeğleyecektir. Buraya gelirse bir araba doldurur getirir vallahi.”

“Keh, keh, keh... İnanırım, söylediğin gibi yapar o deli. Deli dediğime bakma. Adamın hasıdır o. Adamlığın okulu olsaydı baş müderris Çavlı olurdu. Neyse, sadede gelelim. Sultan rahatsız olunca Demirtaş Bey onun yanına gidemez. Yani o da yalnız. Dur, şu işi bu akşam pişirelim. Sen şu arabacıyı çağır.”

Koştum, çağırdım adamı. “Şimdi git, yatsı namazı bittikten sonra gel,” dedi. Bana döndü; “Sen de ortalıkta görünme. Yarın kuşluk oturumundan önce sonucu kulağına fısıldarım.”

Eve gittim. Uykusu az, uzun bir geceden sonra giyinip hazırlandım. Artuklulara yapılacak yardımın ayrıntıları ve sultanın alacağı avantalar konuşulacaktı kuşluk oturumunda. Herkesten önce vardım. Birkaç kişi daha geldi. Dördüncüye Şeyh Kemalettin girdi salona. Herkesi selamladı, elindeki belgeleri masaya bıraktı. Gözüyle dışarı çağırdı beni. “Olacak bu iş Alaaddin Bey. Önce kim olduğunu sordu. ‘Hapşırığa tutulan danışmend’ dedim. Bugün onu destekleyen birkaç cümle konuşursan iyi edersin. Pencere kenarına oturursan kızımız da dinleyecekmiş. Ayrı bir kaynak bilgisi bu tabii. Demirtaş’a, ‘Amucası babasından daha yakın’ deyince, ‘Kız istemeye onunla gelebilir,’ dedi. Yani adam, adâbınca dünürçülük istiyor, tamam mı?” dediğinde herkes salondaydı. Yerimize geçtik.

Demirtaş Bey, iki adamı ile karşı masada yerini aldı. Biz dokuz kişiyiz. Az sonra sultan Gıyaseddin de geldi, ortamızdaki koltuğuna kuruldu. Baş mabeyinci, “Kapıları kapatıyorum!” demesiyle işlemeli koca sedir kapı kapandı. Dışarı ile ilişkimiz kesildi. Baş danışmend ayağa kalktı. “Sultanımızı, konuklarımızı ve her biri birbirinden değerli görevlilerimizi saygıyla selamlıyorum. Artuklu Türkmenlerinin kaygı ve isteklerini dün dinlemiştik. Kısaca, Karakoyunlu saldırılarına karşı bizden destek isteklerini bildirmişlerdi. Ona karşı danışmanlarımızdan ikisi verilmesi yanlısı, biri verilmemesi yanlısı beyanda bulunmuşlardı. Dördüncü ve genç danışmanımız Alaaddin Mirza Bey görüşünü söyleyemeden hapşırığa yenilerek salonu terk etmişti. (Gözler bana çevrildi, gülüşmeler oldu) Şimdi kendisinden konuyla ilgili düşüncesini dinlemek istiyoruz. (Bana döndü.) “Konuşmanız yarım saatle sınırlıdır danışmend, buyurun,” dedi.

“Diyarı Rum’un ulu sultanı, Artukoğlu Türkmenlerinin değerli beyi ve görevli arkadaşlar. Saygıyla selamlıyorum hepinizi. Dün beni perişan eden küf kokusu bugün de edecek gibi. Sözlerime başlamadan pencere kenarına oturup, camın azıcık da açılmasını talep ediyorum hoş görünüze sığınarak.

Efendim, Selçukoğulları da, Artukoğulları da iki Oğuz budunu. Üçüncü muhatap Karakoyunlular da Oğuzlardan. Yani aralarında Yahudi, Hristiyan, Arap, Mecusi yok. Aynı kökten gelen üç budunu konuşuyoruz. (Demirtaş Bey, iki elini çenesine vererek dikkatle dinlemeye koyuldu.) Ne var ki budunların derdi köklerine bağlılık değil, daha çok mal kazanmak. Sözelimi, Karakoyunlu Karayusuf Beye, ‘İlla bir yere saldıracaksan Gürcistan’a, Ermenistan’a saldır,’ denmiş olursa, aldırmayacaktır, kolay olanı yapacaktır.

Bu biçim devlet baki olmaz. Güçlü bir orduyla gitseniz, yerleşik düzendeki bir ülkeyi zaptedip zenginliklerine el koysanız, elli altmış yıl sonra siz yine aç ve saldırgan, onlar doygun olacaktır. Kılıç sabana her zaman yenilir. İktisat ilminin değişmez kanunudur bu.

Bunu belirleyen topraktır. Toprak kalıcıdır, bitmeyen hazinedir. Cennete aktığı söylenen Dicle ve Fırat ırmakları, ta İbrahim Peygamber’den önceki nesilleri beslemiş, halâ da beslemektedir. Nil adındaki mübarek, firavun devletlerini beslemiştir binlerce yıl. Daha pek çok örnek sayabilirim.

Buna karşı hayvancı toplumlar hangi uzun sultanlığı yaşatmıştır dünyada? Bir tane bile söyleyemeyiz. Çünkü kalıcı bir medeniyeti yoktur çobanlığın. Girer bir ülkeye. Vurur, kırar, başkentini zapt eder. Sonra hiçbir şeyini değiştirmeden erir, çok geçmeden de yok olur. Saman alevi gibidir hayvancı toplumların zaferi. İşte Avar, İşte Atilla’nın Avrupa’yı titreten devletleri. Sonra Asya bozkırlarındaki Türk devletleri... Kısa süreler içinde eriyip gittiler.

Sözlerimi bağlıyorum. Karakoyunlu Türkmeni çoban bir halktır. Kök salacak bir devlet kurmamışlar, kuramayacak-

lardır. Ama zaptetmek istedikleri Mezopatamya toprakları onlar gibi pek çok kavmi yutmuş, sindirmiştir.

Şurada Artuklu Beyi ve adamları olmasa bile, kendi ülkenin büyüklerine şunu söylemek isterim. Kaybedecek olan çobanların yanında değil, kazanacak olan şehirlinin yanında olmak gerek. Güçlü bir devlet bu siyaseti unutmamalı. Bir çatışma başlamadan Artuklu Türkmenlerinin yanında olduğumuzu belirtmeliyiz,” diyerek konuşmamı bitirdim.

Anlattığım konu o günlerde devletimizin ve sultanımızın başat sorunlarından biriydi. Taa Uludağ yaylalarına, Ege kıyılarına kadar yayılan Türkmen aşiretleri ne vergi veriyor, ne de veren Hristiyan köylüyü barındırıyordu. Tarlaları otlak haline getirmişler, oradaki köylüyü de yakalayıp köle pazarlarına sürmekteydiler. Kentler de köyler de yiyecek sıkıntısına düşmüştü.

İlk alkışı ‘kayınbabam’ başlattı. O sırada sultan arkasına döndü. Sözlerim hoşuna gitmiş olmalıydı. “Bu kadar bilgiyi kimden öğrendin danışmend?” dedi. Masa aralarından geçip yakınına vardım. “Bir kısmını amucam Çavlı’dan, çoğunu kitaplardan öğrendim sultanım. Fırsat buldukça Şam, Bağdat, Musul, Kayzeriyya kütüphanelerinden kitap getirtirim,” dedim. Övgüler sona ermeden baş danışmanımız konuyu bağladı: “Danışmend Alaaddin Mirza’yı da dinledik. Sultanımızdan da aykırı bir görüş belirtilmedikçe Artuklu ülkesine destek olacağımız karar altına alınacaktır. Öğleden sonra; aradaki engellerin kaldırılması, vergiler ve alacaklar konularını tartışacağız. Şimdi etli pide ve bal şerbeti zamanı. Aşhaneye buyurun,” dedi. Oraya yöneldik.

Bir dilim etli pideyi şerbetle hallederken Demirtaş Bey kenara çekti. Gösterdiği yere vardım. Nişanla ilgili konuşacağını sanarak heyecanlandım. “Alaaddin Bey,” dedi. “Sözlerinizden anladığım kadarıyla bizim beyliklerin ve şu sizin devletinizin temeli de güçlü değil o zaman. Sözgelimi, Artuklu illerinin kırları, ovaları Türkmenlerin koyun sürleriyle dolu ama payitahtım olan Mardin silme Süryani. Cizira, Şırnak desen tümüyle Kürt. Yani bizim hükümranlı-

ğımız baki olamaz mı? İyi bir yönetimle, hakkaniyetli bir siyasa ile uzun yıllar yaşayamaz mıyız?”

“Yaşayamaz beyim. Sultanlığın ya da beylerin birinin kötü idaresi o devletin birden çätürdayıp çökmesini getirir.”

“Bizans sarayında, Kahire’de, Bağdat’ta böyle olmuyor ama. Deli, esrarkeş sultanlar da oluyor ama devlete bir şey olmuyor?”

“Haklısınız. Çünkü o devletler kurumlaşmış. Her görevi onlarca, yüzlerce devlet adamı üstlenmiş. Sözgelimi, sultanın sarhoş iken ‘vurun, öldürün!’ emri hemen uygulanmıyor. Ayılınca bir daha gözden geçiriliyor. Böylece; danışmanıyla, maliye bilginleriyle, yabancı dil bilen akıl kimselerle devletin bekası sağlanıyor. Bunu; işine geldiği gibi karar değiştiren aşiret beyleriyle, kışın sizin topraklarınızda yazın Toros yaylalarında çadır kuran insanlarla yürütemezsiniz.”

“Katılmıyorum. Benim aşiretim bana çok bağlıdır. Dara düşsem yüzüstü bırakmazlar.”

“Bu meseleyi ahlaki bir nedene bağlamak istemedim beyim. Sizden kopacaklarında bunu açıkça söyleme erdemi de taşıyabilirler. Ne var ki onlar bin yıllardır böyle yaşamış. Güvende hissetmedikleri hiçbir yerde durmamayı öğrenmişler. O hisle yüzyıllardır ayakta kalmışlar. Ama şehir toplumu ve yerleşik köylü öyle değildir. Yarın göçüp gideceği bir yer yoktur. Medeniyet kelimesinin kökündeki medine, şehir demektir bilirsiniz. Şehirleşmenin yoğun olduğu yerler en medeni yerlerdir. Şehirleri elinde tutan yönetici bir de sağlam devlet kurabilmişse üç yüz yıl, beş yüz yıl yaşatır ülkesini.”

Şeyh Kemalettin yanaştı aramıza. “Sizden başka kimse kalmadı salonda. Haydin dışarı çıkalım da gül kokularını teneffüs edelim. Konuşmanızı orada sürdürürsünüz,” dedi.

“İyi olur,” diyerek çıktı kayınbabam. Şeyh Kemalettin’e dönerek, “Alaaddin Bey’in ilginç görüşleri var. Göçebe toplulukların ilerleme kaydedemeyeceklerini, yerleşik düzene geçerlerse medeniyet kurabileceklerini söylüyor. Siz ne dersiniz danışmendim?”

“Tamamiyle katılıyorum. Ne Horasan ötesinde ne Arabistan çöllerinde ne de başka diyarda uzun ömürlü bir devlet kurmuş göçebe halk yoktur. Sözgelimi Atilla devletini ele alalım. Sen kalk, koyuncu yörükleri başına topla. Daha iyi otlaklar bulacağız, diyerek Hazar ötesinden sökün eyle. Koca Karadeniz’i doğudan batıya aş. Ta Macar ovalarına kadar git ve yerleş. Önüne gelene saldır, yetmedi koca Roma İmparatorluğuna yüklen. Sonunda geniş bir devlet kur, Batı Hun Devleti adında. Ölür ölmez varisler arasında parçalan-sın. Bir insan ömrü kadar sürmeden de eriyip yok olsun. Olacağı bu. Saman alevi gibi bir parlamış, kırk elli sene içinde fiss diye sönmüş.”

“Peki, nasıl olmalıydı sizce?”

“O halkın yarısı toprak işlemesini, demir dövmesini, dikiş dikmesini bilseydi adları halâ yaşıyor olurdu.”

Şerbetler, pastalar, börekler gelince konu değiştirildi. Şeyh Kemalettin bir ara Demirtaş beyin kulağına eğilerek, “Daniş-mend Alaaddin Mirza ne zaman gelsin kerimenizi istemeye?” dedi. Soruyu ben de duyduğum için dikkat kesildim.

“Geç kalmasınlar,” dedi. Benim duymamı istercesine sesini yükselterek, “Bir ay içinde bekliyorum,” dedi kayın-babam. Şıkır şıkır oynamak isteği geldi içimden.

Öğleden sonraki görüşmeler ayrıntılarla doluydu. Maliyecileri ilgilendiriyordu daha çok. Ben katılmadım.

Akşam yemeğine kaldım bu akşam da. Yine sevgilimi görmek için. Onu izlemekten, gülücük göndermekten ne yediğimi anımsamıyorum doğrusu. Ona bakan erkekleri nasıl bir suratla kestiğimi varın siz düşünün.

Sabah erken misafirhaneye vardım. Fazla erken varmı-şım ki daha görevliler bile uyuyordu. Bekledim sabırla. Hazırlanıp indiklerinde gün bir boy yükselmişti ama bana öğle olmuş gibiydi. Eşyaları arabaya taşırken Gökçe geride kaldı. Bir ara göğüs çatalında sakladığı gülü gösterince mut-luluktan uçtum. Dünyada en tatlı şey ilk aşk olmalı?

Arabaya binip yürüdüklerinde sağ avcunu belli belirsiz açıp kapayarak vedalaştı benimle. Son dönemece kadar bak-

tım ardından. Kız ben seni almaz mıyım? Dünyanın bir ucunda olsan bulmaz mıyım? Yüreğimde yaşatmaz mıyım?..

On gün sonra izin alıp Evenüs'e varmış, amucama durumu anlatmıştım. Ertesi gün yukarıdan, Sarıtaş'tan, "Erdoğduu!" diye seslendi. Çıktım, yanına vardım. "Hemen iki mektup yaz," dedi. "Birini Demirtaş Bey'e gönder. Dokuz gün sonraki Cuma akşamı orada olacağımızı uygun bir dille belirt. Ötekini de Gökçe kıza yazarsın. Yarın Evenüs'ten hızlı ulak kalkacak, ona verirsin," dedi. Demirtaş Bey'inkini on dakikada yazdım ama Gökçe'ninki bir saatte bitmedi. Yazıp ertesi gün gönderdim.

Amucam kendi ahırından iki arap kırması getirdi. "Bunlar safkan araptan daha dayanıklıdır taşlı yollarda," dedi. Binmemizle akşama Kayzeriyya'ya vardık. Büyük handa yattık. Sabah posta birliğine katılarak yola düzüldük. Ne gerekli olduysa amucamın heybesinde vardı. Önemli bir sıkıntı çekmeden sekiz gün sonra Midyat adında bir şehre ulaştık. Mardin yakın olsa da bir gün önceden vardığımız için orada kalmayı uygun gördü amucam. Meğer yıllar önce bu telkari şehirde kadılık yapmış. Pek çok kişi tanıyor onu. Akşam Manuşag-Leon çiftinin evinde kaldık. Arapça konuşmalarını yeterince anlamadığımdan erkenden esnemişim. Yattığımda habire konuşuyorlardı.

Erkenden uyandık. Kahvaltımızı eder etmez yola düştük. Öğleden sonra Mardin'e girdik. Hamam bulup yıkandık, giysilerimizi değiştirdik. Akşam üzeri konağın kapısını çaldık. Ölçülü ama belirgin bir coşkuyla karşılandık. Gökçe'den daha sonra öğrendiğime göre, meğer şehre girerken haberi olmuş konağın. Bekleniyormuşuz.

Tarif edemeyeceğim bir güzellikteydi sevgilim. Ayrıntılarını şimdi unuttuğum o giysiler bu kadar mı yakıştırdı insana!.. Kız ben seni sevmez miyim!..

Bereket amucam yanımda. Elim ayağıma dolaştığı anlarda hemen rahatlatıyor beni. Gökçe, “Hoş geldiniz efendim,” diyerek elini öperken o da gözlerinden öptü. Gökçe’nin ellerini bırakmadan bana döndü. “Dünyanın en güzel kızını bulmuşsun, aferin!” deyince, benden önce Gökçe; “O bulmadı efendim, ben onu buldum,” dedi. Amucam heyecanla ona döndü, “Hem en güzelini, hem de en akıllısını!” diyerek gözlerinden bir daha öptü. Sonra, “Gökçe kızım,” dedi. “Benim çocuğum olmadı. Erdoğan oğlum sayılır. Fakat ben seni kızım gibi sevip kızım gibi koruyacağım gelinim olduğunda. Bu bir vaat değil, koca Çavlı böyle demişse böyle olacaktır. Karnım acıktı. Sen şimdi bizi yemek odasına götür.”

“Başım üstüne efendim de, ben Alaaddin Bey’in adını...”

“Onu kendisi anlatsın,” dedi, yürüdü. Ben adlarımın gerekçelerini Gökçe’nin kulağına fısıldarken o yemek odasını bulmuştu bile.

Demirtaş Bey’le tez kaynaştı amucam. Kadı beratını bilmem kaç yıl önce babası İlgazi Bey’den yine bu sarayda aldığını açıklayınca anımsadı Bey. Sohbet uzadı da uzadı. Pek çok ortak tanıdıkları çıktı. Getirdiğimiz çifte kavrulmuş Konya lokumu ve amucamın petekli balı tabaklar içinde gelince toparlandık. Amucam, “Allahın emri...” diyerek kalıp sözlere giriştiği anda diz çökerek başımızı eğdik. “Oğlum Erdoğan’dan kızınız Gökçe’ye dünür geldik. Gayri mürüvvet sizin,” der demez bakışlar ve oturuşlar düzeldi. Gökçe işi varmış gibi mutfaka gitti. Amucam, kaynana, kayınbaba ve ben kaldık odada. O sıra kaynanam da kalktı. “Hadi, evladım terasa çıkalım. Bu işe babalar karar verecek,” diyerek beni çıkardı. Terastan kuzey Mezapotamya düzlüğünü seyrettik bir süre. Kaynanam annemi sorarken, annemin annesini sorarken kaç dakika geçti bilmem Gökçe geldi yanımıza. “Alaaddin mi, Erdoğan mu diyeceğim bilmiyorum adınıza ama odaya çağrıldık, buyurun,” dedi. Annesine yol verirken iki adım geriye kaldı. Minik elleriyle elimi tutuverdi. Aman Allahım, kız ben seni sevmez miyim!..

“Değerli okuyucular. Laf aramızda, iyi ki bu bölümü ben yazıyorum. Mahmure’ye yazdırsaydım, az önce okuduğunuz cümleleri nasıl yazdırırdım !..”

Büyüklerimizin ellerini öptükten sonra yan yana diz çıktık Gökçe ile. Amucam yüzüklerimizi taktı. Babamın asla kabul etmeyeceği altın akçe isteklerine “olur” demiş. “Bir oğlum var idi, bir de kızım olacak. Onlar için her şeyi yaparım,” demiş kayınbabama. Az sonra tatlılar yenildi. Böylece nişanlandık. Uzatmayayım, düğün gününü de kararlaştırıp Evenüs’e döndük.

Dönerken gördüğümüz bir anımı anlatmadan geçemeyeceğim. Yolumuz azalmış, Elbistan yaylalarına gelmiştik. Yanımıza dört cengâver koruma vermişti kayınbabam. Kuşluğun güneşinde bir yamacı tırmanıyor, yorgunluk ve uykusuzluğun bezginiyle ağır ağır yol ahyorduk. Tepeye çıktığımızda aşağı düzlükten sesler duyduk. Amucamın imiyle attan atladım, ev büyüklüğünde bir kayaya tırmandım. Yüz elli, iki yüz adım aşağıda bir çimenliğe otuz, kırk kadar insan toplanmış. Kadınli erkekli o topluluk halka olmuş ilginç bir oyun dönmekteydiler. Ulu bir ağaca sırtını dayamış biri kopuz çalıyor, huşu içinde dönenler o adamın karşısına geldiklerinde selamlayarak dönmelerini sürdürüyordu. Halkaya katılamayanlar sağ ellerini yürekleri üstüne vurarak tempo tutuyorlardı. Çocukları da yanlarındaydı.

“Ne oluyor Erdoğan? Neden kayaya yapışıp kaldın?” sorusuyla amucama döndüm, gördüklerimi anlattım. O da geldi. Korumaların biri atları tutup üçü yanımıza sığıştılar. İzlemeye durduk. Kopuz çalan acıklı bir destan söylüyordu o sıra. Başını kaçırısam da kalanını yazmayı başardım:

...

Atlar kana batmış adım atmıyor
Kırat şaha kalkmış daha gitmiyor
Yalvardım Hızır'a gelip yetmiyor.
Medet sultan Hızır car günün geldi
Yetiş pirim Ali, car sende kaldı.

Gediğin başından baktım geriye
İkisi kır'a binmiş biri doruya
Birini benzettim Merdan Ali'ye.
İriş sultan Hızır, car günün geldi
Yetiş Merdan Ali, car sende kaldı.

...

“Horasan ötesinden bu insanlar,” dedi amucam:
“Arapların “Türk-i İman” dedikleri Türkmenlerden. Büyük
bir acı yaşamışlar, onu anlatıyor ozan. ‘Car’ dediği imdat,
yetiş, çare gibi yakarma. Bakın bakın!.. İlk selamı ağacın tepe-
sine, sonra kopuz çalana veriyorlar. Ağaç gök tangrıya çıkan
yoldur. Tepesinden ona ulaşılacak. Hızır dediği, Ali dediği
aslında kendi gök tangrıları. Ağaca sırtını dayayan ozan da
onun vekili bir Korkut Ata. Vay anam babam vay !.. Oğuz cel-
ladı Haccac-ı Zalim hortlayıp görse çatlamaz mıydı acaba?..”

Kıratın gözünü duman bürüdü
Gözüm yaşı sel sel oldu yürüdü
Takadım, dermanım bitti, çürüdü
Gel ha sultan Hızır, car günün geldi,
Yetiş arslan Ali, car sende kaldı.

...

Evenüs'te Çiftçilik

Düğün pek güzel oldu. Çevredeki Kürt ve Süryani ağalarıyla
din büyükleri de çağırılmıştı. “Vollah, begin yanında

namımı düşürmem,” diyen ağalar takı töreninde koca koca altınları, beşibirlik kolyelerini isimlerini bağırta bağırta sundular. İyi ki sunmuşlar. Sıkıntılı anlarımızda çare oldu.

Konya’da yaşıyorduk artık Gökçe ile. Evlendikten bir yıl sonra bir oğlumuz doğmuştu. O sıra sarayda sık sık kadro depremi yaşıyordu. Kötü talih uğrar mı derken ok bize de değdi, danışmanlardan ilk ben atıldım sokağa. Tabii nedeni belliydi; Artuklu Beyliği, sultanın arpasını kısmıştı. Aralık ayı ortası, ala karlı bir günde yola çıktık. Çıktık değil, çıkmak zorunda bırakıldık.

Ne kadar dikkatli ve sağlıklı yolculuk etsek bile çocuğu üşütmüştük. Aksaray’a yaklaşmıştık. Şehre giriyorken kaybettik yavrumuzu. İçim yansa da Gökçe’nin yaralı ceylan gibi inleyip saçını yolmasını gördükçe kendi yangını bastırıp onu teskin etmeye çalıştım. Daha yürümeden, dillenmeden kaybettiği yavrusuna bu kadar sözler bulup ağıt yakması onun ana yüreğindeki hazineyi ortaya koyuyordu. Bir de konuşmuş, koşmuş olsaydı yavrumuz kimbilir o ananın yüreğinden hangi avazlar fıskıracaktı. Hayran oldum analık duygusuna ve analara...

Aksaray yöneticisi ve ileri gelenleri bizi yalnız bırakmadılar. Defin sırasında bize iş düşürmediler. Üç gün misafir ettiler. Dördüncü gün oradan ayrıldık.

Baba toprağını ekip biçerek çiftçiliğe başladık. Amucam çiftliğin bir kısmını işletiyordu zaten. Yeni elma, armut, kiraz, ceviz cinsleri bulup çoğaltmaya çalıştık. Şaraplık siyah üzümlerimiz şimdiden dillerdeydi.

O sırada Sultan Gıyaseddin ölmüş, büyük oğlu İzzeddin sultan olmuştu. Amucam köpürüyordu: “Adımı değiştirdiği yetmez gibi sonuna Acemlerin masal berduşu Keykavus’un adını almayı uygun bulmuş mankafa,” diyordu.

Bana, “Sultan değişti. Saraya çıkıp yeniden danişmendlik istesene,” diyenlere aldırış etmedim. “Onlar beni istemeli,” diyordum. Amucam da, “Danişmendli olduğun için mutezile olduğun biliniyor. Saray evresi ise yobaz eş’aridir. Dirlik vermezler sana. Ağzının tadını bozma,” deyince çizdim danişmendliğin üstünü.

Dokuz yılı buldu çiftçiliğe başlayalı. Hem de ne iftilik... Arıcılıktan at beslemeye, buğday ekiminden kiraz, ayva baheciliğine ne varsa kitap yazacak kadar araştırmalara giriyorduk amucamla. Otuz altıncı yaşıma girdiğim günler saraydan davet geldi danişmendlik için. Davete icabet gerekir, diye düşündüm. İşleri amucama bırakarak yola düştük.

Sultan İzzeddin ölmüş, kardeşi Alaaddin Keykubat sultan olmuştu. Saraya varınca anladım ki bizi görevden alan vezirler de değişmiş. Başvezirliğe Celaleddin Karatay gelmişti ve beni çağıran oydu. Adını duyardım ama yüz yüze karşılaşmamıştık.

Ela gözlü, orta boylu, kemerli burunlu biriydi Karatay. Rum dönmesi olduğu söylenirdi. Elli yaşlarında görünüyordu. Bakışlarında güven, huzur vardı. “Hoş geldiniz danişmendli Alaaddin Bey,” dedi. “Devlet karmakarışık, her yerde isyan, bozgunculuk var. Sultan bilgiye, adalete düşkün biri. Halkımı seviyor. Ona destek olalım, yanında olalım da şu ülkeyi düzlüğe çıkaralım,” dedi. şeyh Kemaleddin gibi sınav yapmadı.

şehir Surları

Aradan kaç ay geçti bilmiyorum, bir gün sultanın da katılacağı söylendi toplantımıza. Giyimime, tıraşıma zen gösterecek gittim. Dört danişmendle birlikte huzura vardım.

Sultan başa geçeli çok olmamıştı. Her komutan fethettiği yere bağdaş kurmuş, adına para bastıranlar bile olmuştu. Kiminin hazinesi başşehir hazinesinden bile zengindi. Söz

gelişi, sarayda günde otuz koyun kesilirken, beylerbeyi Ayaba'nın konağında seksen koyun kesiliyormuş.

Görevliler kapıyı kapadıktan sonra sultan bizlere döndü. “Komutanlarımızdan şikayetçiyim danışmendler. Hangi canibe ordu sefer olup başında bir bahadır gönderilmişse o ordu bir daha geri gelmemiş, bahadırlar beylik ilan etmiş, sultan sarayını tanımamıştır nicedir. Kırk başlı bir ucubeye, kırk yamalı bohçaya döndü memleket. Kırk oku kırmak mümkün değildir ama birini kırmak çok kolaydır. Şimdi öğrenmek istiyorum sizden: Diyar-ı Rum'da yaşayan Oğuz kavmini bir bayrak altında nasıl toplarım? Düşünün, bir yol gösterin bana.”

Danışmend Şeyh Fazlı söz istedi. “Çağırıp uyarın sultanım. Uymazlarsa kılıcınızın keskin yanını gösterin. Başka türlü birlik sağlanmaz.” Şeyh Fazlı'nın bitirmesiyle Tarkan Bağa'ya döndü. Danışmend Tarkan uzun boylu, sarkık bıyıklı, eski bir savaşıydı. “Bu komutanlar Hristiyan değiller, Kıpti değiller. Hepsi de senin gibi Oğuz soyundan. Taa, Aydın Ovası'na, Bursa yaylalarına kadar at koşturuyorsak onların kılıcı sayesinde. Savaşmayalım. Nush ile yola geleceklerine, birliğe katılacaklarına inanıyorum.”

Otuz altısında olsam da, ikinci danışmendliğimde yine en genci bendim. Ne konuşmam gerektiğini düşünürken danışmend Artuk'un sözlerine kulak veremedim doğrusu. Sultan bakışlarını bana çevirdiğinde heyecanım had safhadaydı.

“Hepinizden daha toyum, heyecanımı mazur görün,” dedikten sonra gözlerimi sultanınkine dikerek açıklamaya başladım: “Bu komutanlar iyi niyetli olsalardı ve de sultan idaresine bağlı olduklarını unutmasalardı askerleriyle burayı bulurlardı. Bunların komutanlıktan çok, beylik peşinde oldukları ortada. Ne var ki, danışmend Tarkan'ın dediği gibi kan ucu (akraba) hepsi de. Sultanımın ataları ile susuzluğu da, uykusuzluğu da paylaşmışlar nice yıl. Şöyle düşünüyorum efendim. Saray çevresindeki surlar iyice aşınmış. Şehrin dışında ise hiç yok. Sultanlık sarayını koruyamayan

ülkenin kendini koruması mümkün değildir. Komutanlar, beyler davet edilsin. Aralarında paylaşıp bir saray çevresine, bir de kent çevresine kalın bir sur yaptırınsınlar. Ve her yaptırının adı bir kuleye verilerek onurlandırılınsın. Böylece paraları erir, güçten düşerek denetim altına sokulmuş olurlar.”

Sultanın gözleri parladı. Karatay’la bakışıp gülümsediler. Sonra bana sordu:

“Danişmendli zekası sürüp geliyor maşallah amma surun bir yanını da baban ördürecek olursa?”

“Acem ülkesini fetheden Tuğrul Yabgu’nun yanbaşında ve devlet kurulurken en önde emeği geçen bilge Ali Taylu benim ulu dedelerimden biridir. Selçukilerden evvel Urum diyarını zapt eden Danişmend Ahmet Gazi de onun oğludur. Böyle olmasına karşın saltanat davası gütmemiştir Danişmendli. Anlayacağınız altmış, yetmiş senedir beylik sözü geçmez bizim soyda. Mal deseniz bir çiftlik ile birkaç arpa tarlası. Sultanım isterse düşünmeden verecektir babam.”

O görüşüm hayata geçirildi. En uçtaki beylere kadar hepsini topladı Uluğ Sultan. Halk, “Uluğ Sultan” der, okumuşlar “Sultan-ül Alem” derdi Alaaddin Keykubat’a. Velhasıl, sekiz karış eninde, otuz karış yüksekliğinde uzun bir sur yaptırdı saray çevresine. O kadar kalın ve yüksek olmasa da şehir dışına da yaptırdı. Ondan sonra altınları eridi, gıkları çıkmaz oldu komutanların.

Başkentteydik. Ülkenin en saygın kişilerinden biriydim o sıra. Bir elimiz yağda, öteki baldaydı. Hicri altı yüz yirmi iki yılının kışında hamile kaldı Gökçe. İlk çocuktan sonra bir oğlan daha kaybetmiştik Evenüs’te. Ekim ayında Asuman kızımız doğdu. O sütten kesilip yürür olunca da Mahmure dünyaya geldi. İşte bu satırları bana yazdıran kızım. Mutlanmıştık, cıvı cıvı olmuştu evimizin içi.

Nasrettin Hoca ya da Ahi Evran

Devlet içinde deprem eksik olmaz ya, bilmem kaçınıcı yılın kaçınıcı ayında Karatay ve vezirler azledildi. Baş danişmendliğe Hacı Nasuriddin-i Mahmut adında birinin geleceğini haber aldık. Birebir muhatap olacağımız, başkanımız yani.

İsminden başka bilgimiz yok. Sonradan öğrendik ki birkaç medrese bitirmiş. Tebriz, Şam, Şiraz şehirlerinde kadılık yapmış. Daha sonra Abbasi Halifesi tarafından Fütüvvet Teşkilatını kurması için buraya gönderilmiş. O teşkilatı Kayzerriyya'da canlandırdıktan sonra sultan Konya'ya istemiş bunu. Karatay'ın yerine görevlendirmiş. Bir yandan da şehzadelere ve melikelere hocalık yapmaya başlamış. Yani müderrismiş, hem de büyük müderris. Yirmiden fazla kitap yazmış, bilge bir adammış anlayacağımız.

Hacı Nasuriddin Mahmut el Hoyi. Uzun adı böyle. Tebriz'e yakın Hoy adında bir şehir vardır, oralıymış. Kişi adı Mahmut ama halk “dinin yardımcısı hoca” anlamında ve kendi ağzına uydurarak “Nasreddin Hoca” diyor. Ben de öyle söyleyeceğim.

Birkaç gün sonra bizim kurula geldi başdanişmendimiz. Beni çağırdığında etkilenmedim desem yalan olur. Üzerinde parıl parıl ışılayan bir kaftan var. İnce, uzun bir adam. Parmakları pahalı yüzüklerle dolu. İnsanın gözlerine, gözlerinin içine bakıyor. Ne var ki soğuk bakıyor. Uzak, küçümseyici...

Kimliğimi, yakınlarımı sordu. Amucamın adını duyunca bakışı değişti, gülümsedi. “Bağdat Medresesinde yobaz bir müderrisi yere sermiş. O zaman duymuştum Çavlı'yı. Buralara uğrarsa tanışmak isterim,” dedi. Benden on beş yaş büyük, amucamdan yedi yaş küçüktü Hoca Nasreddin.

Günün birinde davet edildik sultanın divanına. Satranç oynarlarmış. Sultanı hiç sevmeyen Şems-i Tebrizi adındaki sufi, ardından şunları söylormiş: “Hiç bir işe yaramaz bir adamdır Keykubat. Ancak iki marifeti vardır: iyi ok atar, iyi satranç oynar.”

Oysa kütüphanesi zengindi. Felsefe ve gökyüzü bilgileriyle ilgili kitapları özellikle çok okurmuş. Satrancı da iyi oynadığı belli oluyordu. İçeriye girip sıraya dizildiğimizde elindeki taşı nereye koyacağına bakıyordu. Neden sonra bıraktı. “Hocam,” dedi. “Senin dersini sonra vereyim. Bekletmeyelim danışmendlerimi.” Geniş bir mindere oturttu bizi. Tek tek halimizi, hatırımızı sordu. Karşımıza, iki yanına yastıklar dizilmiş ayrı bir mindere bağdaş kurdu. Sol uca Hoca oturdu. Diz çökerek ağzından çıkacak sözleri beklemeye başladık.

“Diz çökmenize gerek yok, rahat oturun. Bedeniniz dingin olmazsa zihniniz de olmaz. Ben sizden zihin rahatlığı bekliyorum,” dedi. Bu sözü amucamdan da duyardık. Sonra küçük bir el imiyle iki hürimelek girdi odaya. Biri elindeki gümüş tepsiyi sultanın önüne bıraktı. Öteki de Hoca’nın önüne bıraktıktan sonra çıktılar. Bu kez dört tepsiyle geldiler. Bizlerin önüne de birer tane bırakıp gittiler. Her tepside çeşit çeşit börek ve iki büyük fincan bal şerbeti vardı. Fincanların Evenüs yapımı olduğunu hemen anladım.

Sultan, “Bismillah!” diyerek önüne çekti tepsisini. “Danışmendlerim,” dedi. “Hocam iyi bir devlet adamı olduğu kadar uluğ bir hekimdir. Balın uyuyan zihinleri uyandırdığını, tembel olanları çalıştırdığını yazıyor kitabında.” Parmağıyla fincanları gösterdi. “O halde çok iş düşecek bunlara. Haydi, bitirmeye çalışın,” diyerek bir börek aldı sol eline. Dışından tereyağı sızan böreğin yarısını yedikten sonra fincanı tepesine dikti. Ben de aynısını yapmaya gayret ettim. Huriler gelip tepsileri toplarken göz ucuyla baktım. En az yiyen, aynı zamanda en yaşlımız olan Hoca Nasreddin’di. Böreklerle dokunmamış, fincanın birini zor bitirmişti.

Hekim olduğunu böyle öğrendik. Yılan zehrinden ilaç yaparmış. Halkımız yılanın büyüğüne “evran” der. Kendisi ahi lideri olduğu için, “Ahi Evran” adını taktı onu sevmeyen Mevlana ve yandaşları.

Uluğ Sultan’ın dönemi, Selçukilerin en parlak devri olarak tarihe geçti. İçte ve dışta barış sağlandı. Dünyayı kana

bulayan Cengiz ordusu Diyarı Rum’a girmeyi göze alamadı. Bunda, Karatay gibi, Hoca Nasreddin gibi değerli devlet adamlarının da payı büyüktü tabii.

Ne var ki sultanın ölümüyle işler değişti. Büyük oğlu ikinci Gıyaseddin Keyhüsrev başa geçtiğinde dışarıdan Moğollar, içeriden huzursuz gruplar devleti sarımsmaya başladılar. Bunların en önemlilerinden biri Babalı kargaşasıdır.

Babalı İsyanı

Hicri 634 yılında yaşandı o acı isyan. Olayı önce Mevlana’nın hocası Seyyid Burhaneddin’in bir yakını olan, genç vezir Ekmeleddin Siyavuş’un ağzından dinleyelim:

“Babalı dedikleri güruh, tam bir baş belasıydı. Samsat’ın oralardan, Baba İshak adında, kendini haşa peygamber ilan eden bir sefil türemiş. Biat eden zındıklar ona bu yüzden “Baba Resul” derlermiş. O da Amasya’da yaşayan Baba İlyas adındaki meczubun talebesiymiş. Ne kadar hazır yiyici, tembel, haşhaşın, adem artığı Kürt, Ermeni, Urumlu varsa toplamış başına. Onlara hak dininin ahiret müjdesi olan cennet-i âlânın gerçekte bu dünyada olduğunu söylemiş. Konya sarayına saldırıp servete kavuşacaklarını; katılanların pay alacağını, katılmayanların ise acımasızca öldürüleceklerini söylemiş. Bir zaman sonra Samsat bölgesindeki teşkilatlanmayı adamlarına bırakıp Amasya’ya hocasının yanına gitmiş, zehrini orada saçmaya başlamış.

Ertesi sene iyice azan güruhu sağa sola saldırmaya başlamış. Samsat ve Malatya taraflarında olay çıkarmışlar, karşılarına çıkan ezmişler. Derken Sivas’a saldırıp orayı talan etmişler. Bu arada gittikçe artıyormuş sayıları. Moğolların önünden kaçıp Sivas yaylalarına çadır kurmuş olan Karaman Türkmenleri de eklenmiş bunlara. Taşa, ağaca tapan o zındıklar da Babalılar ile Amasya’ya yönelmişler.

Onlar gelmeden önce Baba İlyas denilen meczubu Amasya’nın kale burcunda astırmış idi sultanımız. Meğer ölüme de inanmaz, Baba’nın göklere çıkıp melekleri yardıma çağıracağını sanırlarmış bu kâfirler. İçlerinde bahadır donu giymiş genç kadınlar da varmış.

“İriş Baba Resulallah!!!” naralarıyla şehre saldırmışlar. Baba’yı asan ve şehri savunan Armağanşah’ı yakalayıp öldürmüşler. Orayı da yakıp yıktıktan sonra Konya’ya yönelmişler.

Moğol tehlikesine karşı Erzurum’a gönderilen orduyu çağırdık. “En evvel şu Babalı çbanını bir halledin,” dedik. Ordu bunların peşine düştü. Kırşehir’in Seyfe Gölü garbındaki Malya Ovası’nda karşılaşmışlar. Türkmani askerler, “Kılıç çekemeyiz, bizdendir bunlar,” deyince Hristiyanlardan toplanan zırhlılarca doğranmışlar. Kolları ya da bacakları koparken, “İriş Baba Resulullah! nida-ları arşı alâya çıkarmış. Böyle feryad ede ede tükenmişler, biri bile sağ kalmamış.

O günden sonra rahat bir nefes aldık. Ertesi gün tam üç yüz koyun kesildi sarayda. Yenmeyen etler kölelere, Ermeni evlerine, Rum mahallelerine dağıtıldı.

Malya iç savaşı ülkeyi mahvettiği gibi beni de işimden etti. Başkanımız Ahi Evran isyancılara destek verdi, diye zindana atıldı. Biz de Evenüs’ün yolunu tuttuk.

“Bir olayın iç yüzünü öğrenmek istiyorsan iki tarafı da dinlemelisin,” derdi amucam. Öyle yaptım, isyan liderlerinden Karadonlu Can Baba’yı saklandığı mekanda buldum. Vezir Ekmeleddin’in nutkunu okudum. Bir de sen anlat işin iç yüzünü dedim. Anlattı:

“Bir kere, gördüğüne sataşan, oraya buraya saldıran insanlar değildi isyancılar. Hareketleri âdap, erkân ve düzen içindeydi. Dört yüz sene evvelindeki Hürremiye hareketinden sonra Fars diyarından bu yöreye sığınmış eşitlikçi insanlardı çoğu. Kadına değer vermek, yoksulu kollamak en birinci düsturlarıydı. Kazandıkları bir ekmeği paylaşırlardı. Arguvan, Divriği, Samsat canibine yerleşmişlerdi.

Bir de Pavliken’ler vardı Divriği köylerinde. Hristiyanlıklar ama Ortodokslar ve Katülükler gibi gibi düşünmezlerdi. Hz. İsa zamanındaki eşitliği savunurlardı. Papazmış, piskoposmuş, kardinalmiş, papaymış dinlemezlerdi. Kilise yönetimine kadınların da gelebileceğine inanırlardı. İsyana hem destek verdiler, hem de katıldılar.

Kendilerine “Güneşin Çocukları” diyen Ermeni dervişler de katıldı. Onlar da kilise kurallarına değil, eşitliğe önem verirmiş.

Böyle olmasaydı, “Bir lokma, bir hırka” düsturuyula ayağa kalkmış Baba İlyas’ı dinleyen de olmazdı, ardından giden de. anlayacağınız din, dil, millet ayrımı yapılmadan ezilen köylülerin ezenlere karşı direnişiydi bu vaka. O Ekmeleddin denen zirzop bunu bilmez. Bilirse de söylemek işine gelmez.

Türkmen, Pavliken, Kürt, Ermeni tüm ezilen halklar birlikte oldukları için isyan başarılı başladı. Samsat ve Malatya’dan ta Amasya’ya kadar geniş bir alanın bir çırpıda zaptedilmesi birliğin gücündendi. Baba İlyas’ı öldürten komutanın ve ordusunun mağlubiyeti de bu nedenleydi.

Amma, Baba İlyas’ın ölüsünü görmesine rağmen öldüğüne inanmayan Türkmenlerin Konya’yı fethetmeye yönelmeleri işi değiştirdi. O sırada büyük ordunun üzerimize geldiği de duyulmuştu. Pavlikenler ve Ermeni dervişler dağıldılar. Direnişçilerin içinde; Güvenç Abdal, Akçakoca, Tapduk Emre, Seyit Mahmut Hayrani, Hacım Sultan, Hacı Bektaş ve daha bir nice dervişan liderleri de Konya seferine karşıydılar. “Çoluk çocukla zırhlı bir ordunun üzerine yürünmez,” diyorlardı. Fakat Baba İshak kızıyordu. “Şeyhimiz Baba İlyas şimdi gökyüzünde çeri topluyor. Gideceğiz, başşehir zaptedeceğiz ve haramzadelerin sultanını alaşağı edip hazinesini paylaşacağız,” diyordu. Üstü başı perişan, karınları aç insanların hoşuna gidiyordu bu hedef. Hacı Bektaş bile bu sözlere kanmış olan kardeşi Menteş’i ikna etmeye çalışıyordu.

Sabaha karşıydı. Bozkıra serilmiş yatan insanların “Allah Allah!” nidaları ile sıçrayarak gökyüzünü göstermelerine tanık oldum. Kudret Topu dediğimiz bir ateştopunun güneye doğru akıp gittiğini gördüm. Çok geçmeden Baba İshak ortaya çıktı. ‘Bu kutsal ışık bize mevlanın bir işaretidir ki Konya canibine gitmektedir. Peşimden gelin, demektedir uluğ tangrı. Haydin, yola düşelim.”

“Baba’nın sözüyle birlikte ayaklandı güruh. Canibe doğru Seyfe Gölü kıyısından yürüyüşe geçtiler. Malya Ovası’nın sonuna doğru Selçuklu ordusuyla karşılaştılar. Aşil kasklı, demir donlu bir duvarla karşılaşmışlardı sanki. Atlarının üzerinde bir hınç küpüne benziyordu her biri.”

“Komutanları Stavro’nun ‘Hücum!’ emri ile, karşılarındaki çıplak ayaklı sürüye daldılar. Atmacaların serçe sürüsüne daldığı gibi oldu. İlk öldürülenlerden biri, ön sırada yürüten Menteş’ti. Gerideydim, kaçmayı başarmıştım kırımdan.”

“Yalnız Menteş değil, tüm direniş ordusu çoluğuyla çocuğuyla yok edildi kahrolası o yerde. Dayanamadım, ertesi gün gittim. Upuzun bir ölü tarlasıydı gördüğüm. Burnumu tuta tuta yürüdüm. Hâlâ can çekişen, hemen o anda titreyerek ölenler bile vardı. Hiçbir çocuğun başı bedeninde değildi. Güçlü kılıçlar bir sallamada koparmış, fırlatmıştı birkaç adım ötelere. Kimi gülümser gibiydi, kiminin korku donmuştu gözlerinde. Kiminin de kandan görünmüyordu yüzü.

Çevre köyden gelip dolaşanlar vardı aralarında. Ağt yakanlar da, ölü soyanlar da oradaydı. Biri, “İşi bitirdiklerinde sultan ordusu atlarının karın ve bacakları tümden boyanmış gibi kıpkırmızıydı,” dedi. Bir başkası, “Karanlığın önünde arkadaşlarla geldik, bir yaralı kurtarabilir miyiz, diye. Karnı parçalanmış bir kadın bağırsağını tuta tuta çocuğuna doğru sürünüyordu. Kadını izledim. Gövdesini bulduğu çocuğunun başını arıyordu. Gördü, o yana yekindiyse de gidemedi. Yüzünü gökyüzüne çevirdi. Kalan son gücüyle; “Ey zavallının yanında olmayan tangrı. Yarın utanmadan güneşi doğurabilecek misin?” dedi. Demesiyle çocuğunun ölüsü üzerine yığıldı. Sağ ayağı iki kez titredikten sonra hareketsiz kaldı.” Eliyle bir ceset gösterdi. “Şuydu,” dedi. Bir başka köylü gölü gösterdi. “Şu sazlıklardan şırıl şırıl kan aktığını gördüm,” dedi. Bir başkası da, “Sultan, korkusundan Beyşehir Gölü’ndeki bir adaya kaçıp saklanmış. Daha saraya gelmemiş,” dedi.

Kan kokusu, dışkı, sidik kokusu, kaç gündür su görmemiş bedenlerden yayılan kir ve ter kokusu bayıltacak gibiydi. Duramayıp ölü düzlüğünden ayrıldım. Öğürdüm, midemde bişey kalmayınca ya kadar kustum. Sonra bir ağlama geldi, sırtımı bir kayaya verip uzun uzun ağladım.

İşte böyle!.. O Ekmeleddin mi ne karın ağrısı, üç yüz koyun kesildiğini söylüyor bu zavallılar öldü diye. Yiye yiye bitirememişler üstelik. Ölenlerin ceplerinde ise kuru ekmek kırıntıları vardı yalnızca. Mesele bu işte Alaaddin Bey. Kim ne derse desin, isyanın asıl nedeni bir tarafın varlığı, öteki tarafın yoksulluğu.

Türkmen'i de, Urumlu'yu da, Ermeni'yi de, Kürt'ü de bir araya getiren o yoksulluktu işte."

Bu olaylar yaşanırken sultanı düşündüm. Onca acının çekildiği, kendi halkından o kadar insan kanının döküldüğü o gün ne yaptığını merak ettim. Benden birşey saklamayacağına inandığım halayıkların birinden öğrendim sonra. Şunları anlattı:

“Öğleye doğru kalktı yatağından. Odasına girip perdele-ri açtı. Omzuna masaj yapmamı istedi, yaptım. Bir arka-daşım altın ibrikte kokulu şerbet getirdi. O daha bitmeden birkaç halayık girdiler. Birinin elinde afyon çubuğu, biri tepside kuvvet macunu getirdi. Oradan ayrılırken yedi hala-yık yatak çevresinde dönüp duruyordu. Oysa yedisinin yap-tığı işi biri yapardı. Sultan giyinip çıktığında ikinci ezan-ıydı ve biz daha onun öğle yemeğini hazırlıyorduk.”

Babalı İsyanını araştırdığım zaman Evenüs'te çiftçilik yapı-yordum. Amucam öyle ölçülü bir düzen kurmuştu ki benim orada bulunmama gerek bile yoktu. Tarlalarda, bahçelerde çalışan ırgatların başında birer adamımız vardı. Çobanların başında ayrı biri. Onların da üstünde Amasangalar. Böyle olunca bana bol zaman düşüyor, en sevdiğim iş olan tarih araştırmalarımı yapabiliyordum. Mahmure'nin isteği de yeri-ne geliyordu böylece.

Amucam ve Amasangalar nasıl tanrıcaları Ma'nın peşine düştülerse, ben de Danişmendli ve Selçuki tarihine düştüm. Mahrume'nin istediği şu yazıları bitirdikten sonra Danişmendli Tarihine girişeceğim.

Yazdıklarımı okuyan herkese mutlu bir hayat ve esenlik dilerim.

4. Bölüm

Mahmure Hatun Anlatıyor

Sevgili okurlar. Zamanımı ve çağımı Seyfeddin Dede'm, Danişmend Çavlı ile babam Alaaddin Mirza'dan ayrıntılarıyla dinlemiş olmalısınız. Kendime ve kızıma ait birkaç sayfa da ben ekledikten sonra ikinci bölümü kapatıp kalemi yazara bırakmak istiyorum.

Nereden başlasam bilmem ki?.. İlk ve son aşkımdan bahsederek başlayayım izninizle.

Hicri altıyüz otuz dokuz senesiydi. Kayzeriyya valisi Şerafeddin'in Evenüs'e geleceği haberini aldık. Babam o sıra kazamızın yöneticisiydi.

Hazırlandık. Evenüs'ün ileri gelen aileleriyle birlikte Kavaklı yolu üzerindeki yönetim binasını tuttuk. Subaşının davulcu-nifirci takımı konukları karşılamaya çıktı. Bir hay huy içinde vali ve maiyeti geldiler. Baktım, vali dedikleri genç bir adam. 'Makam büyüdükçe insanın yaşlısı seçilir,' diye düşünüyordum. Sözelimi vali babamdan daha yaşlı olmalıydı. Gülmüşüm; "Böyle toy bir oğlan vali olur muymuş?" deyivermişim. Validemin sol dirseğini böğrümeye yeyince toparlandım.

Babam ileri çıktı. Sağ elini sol göğsüne götürerek selamladı valiyi. "Hoş geldiniz, yönetim binamıza buyurun,"

diyerek konukları davet etti. Süpürüp sildiğimiz salona geçtik. Davulcu nifirci takımı, çeriler ve meraklılar dışarıda kalınca içerisi sakın bir göz alıcılığa büründü. Bal şerbeti, meyve ezmesi, ayran içilirken erkekler sohbete, kadınlar birbirlerinin giysilerini övmeye giriştiler.

Fakat ablamın hali felaketti. Validemin karşı çıkmasına karşın çingene pembesi bir elbise giymişti. Kendisi gibi koca bekleyen altı kız daha vardı salonda. Ama, “O vali benim, kimseye kaptırmam,” der gibiydi. Gerekli gereksiz kalkıyor, valinin gözlerine bakarak bardağını dolduruyor, vazoların yerlerini değiştiriyor, durmadan dikkat çekecek bir şey yapıyordu. Bunları yaparken diğer kızların gülüşmelerini duymazdan geliyor, validemin kıpkırmızı yüzüne bakmaktan çekiniyordu.

Oturum başlayınca yerine oturabildi bizimki. Dazlak vali yardımcısı, “Konuşmaların özetini yazacak eli işlek biri gerekir,” der demez babam bana el etti. Yanındaki sandalyeyi göstererek oturmamı istedi. Koştum, valiyi selamladıktan sonra oturdum. Babam, “Efendim, kerimem Mahmure,” diyerek tanıttığında göz göze geldik vali ile. Sarışın, mavi gözlü biri. Sarışını da, mavi gözü de sevmem ama bakışları ışıkl, duygusuz değıl gibi.

Yeni atanan kadrodanmış. Babası ahilere karşı bir vezirmiş. Günün adamı deniyordu babasına ama Karatay getirmişti. “Karatay yanında kötü adam bulundurmaz,” diyordu babam. Babası öyle de oğlu farklı mıydı? Konuşması ele verecekti nasılsa. Merakla bekledik. İki yardımcısının arasında oturuyordu. Sonra babam, en sağ uçta da ben sıralanarak yerleştik. Ayağı kalktı vali. “Değerli danışmendim ve değerli Evenüs ileri gelenleri,” diyerek konuşmasına girince sevdim sarı oğlanı. Babamı halâ kendisinden büyük görüyor, saygı gösteriyordu.

Neler konuşuldu, hangilerini yazdım, hangilerini kaçırdım anımsamıyorum şimdi. Validemin bir ara mendil getirip terimi sildiğı, vali beyin, “Çok yorulduanızsa ara verelim,” dediğı belleğimden gitmemiş. Evenüs’ün gelişmesi,

Kayzeriyya-Evenüs yolunun genişletilmesi, hayvan vergisi gibi bir yığın şeyin ayrıntılarını çalakalem yazmıştım.

İkinci üzeri oturum bitebildi. Sağ elim öyle yorulmuştu ki benim değildi sanki. Konuklar babamla Kızılırmak boyu yürüyüşe çıktıklarında Çavlı Dede'ne koştum. Yokuşu bir solukta çıktım. Köşkünde kekik suyu içiyordu. Konukları ve yazmanlığımı anlattım. "Hadi sen de gel, tanış," dedim. "Gitmem," dedi. "Yöneticiler içten konuşmazlar. Yüreğindeki dekilere değil, niyetlerini anlatırlar. Benim onlarla işim olmaz."

Eve vardım. Annem harıl harıl yemek hazırlığında, ablam da yardım ediyor. Beni görünce, "Gel bakalım kâtipler güzeli. İşin ucundan sen de tut," dedi iğnelice. Duymazdan geldim. Annemin hazırladığı testi kebabını fırına götürdüm. Amasanga Tamara'nın becerikli aşçısı fırındaydı. Yemekleri ocağa sürerken bir yandan da türlü çeşitli ekmekler pişiriyordu.

Konukları akşam ezanı sonrası masaya davet ettik. Tandır kebabına ve düğün çorbasına bayıldılar. Kimi yemeklere ve tatlıya el sürmediler bile.

Vali beyle yemek boyu sürekli kesişti bakışlarımız. Doğrusu ben kendi havamdaydım. Ablama bırakmışım onunla ilgilenmeyi. Soru yöneltip, "Tarih yazıyormuşsunuz Mahmure Hanım, sizi kutlarım," deyince, "Yakınlarımla anılarını yazıyorum efendim. Tarih yazmak gibi bir iddiam yok," dedim.

"Anılar da bir tarihtir. Zaman sırasına göre anlatırsanız pekâlâ tarih sayılırlar. Bitirdiğinizde görmek isterim," dedi.

"Üç bölümü yazıldı, bir bölüm kaldı. Bitirdiğim de takdim ederim," dedim.

"Mutlu olurum," dedi.

Konuşmamız sonrasında bakışlarımız sıklaştı. Ablamın poflayarak kalkıp gitmesi esnasında epeyce yol almıştı gözlerimiz.

Kahvaltıdan sonra hazırlandılar. Vali bana dönerek, “On beş gün sonra Sulucakarahöyük’e geçeceğim. Buraya uğrayıp yazdıklarınızı okumak istiyorum,” dedi ve gitti.

Gitti vali ya da adıyla Şerafeddin Bey ama bir avuç kavgayı da serpip gitti evimize. Ablam öfkeden kudurdu. “Elin adamına sulu sulu bakmasaydın benimle konuşur, benimle ilgilenirdi. Kaç yaş küçük olduğunu unuttun. Sıranın bende olması gerektiğine aldırmadın. Sende kardeşlik yok. Bencilin birisin...” Saydı döktü. “Öyle değil, ben bakmadım. Sorunca yanıtlamak zorunda kaldım,” filan demem kâr etmedi. Validemin yatıştırıcı sözlerini duymazdan geldi. “Hıh, tarih yazıyormuş. Yazdıkları bir sürü uyduruk şey!” deyince babam patladı. “Haddini, sözlerini bil. O beğenmediğin şeyleri sen yazmış olsaydın vali seninle sohbet ederdi. Hem, benim yazdıklarıma, dedelerinin anlattıklarına nasıl uyduruk dersin densiz!..” diyerek elini kaldırdığında validem araya girdi. Ablam korkarak öbür odaya kaçtı. Doğrusu ben de korktum. Babamı ilk kez el kaldırmış gördüm. “Bu kızı ilk isteyene vereceğim!” diyerek hışımla çıktı odadan.

Öyle de oldu. İki hafta sonra gelen Kayzeriyyalı bir tüccara verdi ablamı. Sonradan öğrendiğime göre ablam pazar yerinde birkaç kez görüşmüş adamlarla. İtiraz etmediğinden anlamıştım. Çok geçmedi, düğünü de oldu, Kayzeriyya’ya gelin gitti.

Yirmi üç gün sonra gelebildi Şerafeddin Bey. Karşılama, tören falan istememiş. Koruması ile doğru eve geldi. Karnını doyurup kahvesini içtikten sonra yazılarımı istedi. “Derli toplu, yazım hataları düzeltilmiş olarak Danışmend Çavlı’nın anılarını hazırlayabildim,” dedim. “Peki,” diyerek aldı. Parşümen yığınının şöyle bir okkaladıktan sonra, “İki saat yalnız bırakın. Sonra gelebilirsiniz,” dedi. Yarına kadar bitiremez diyordum. Söylediği gibi iki saat sonra vardığımda gözleri ışıltı ışıltı. “Yaşıyor mu Çavlı adındaki bu adam?” dedi. Pencereye davet ettim. Tepedeki evi gösterdim. “İşte

orada. Kartal gibi aşığılara bakıyordur şimdi,” dedim. Çekinmeden elimi tuttu. “Haydi, ona gidelim,” dedi.

Anneme haber verdikten sonra Sarıtaş yamacını tırmanmaya başladık. Babamın, Tazı Tarkan’ı önden gönderdiğini biliyordum, içim rahatı. Sarıtaş’ın yolu dik olsa da, birkaç dönemeçle eğim önlenmişti. Ayrıca araba geçecek genişlikte olduğundan yorucu değildi. Son dönemece vardığımızda yerden bir çiçek kopardı Şerafeddin Bey. Işıl ışıl, güzel bir çiçek.

“Bunun adını biliyor musun Mahmure?” dedi, kırk yıllık yakınımış gibi.

“Bilmiyorum efendim,” dedim.

“Olmadı işte. İnsan adının anlamını bilmez mi?”

Adımlarımı durdurdum. “Ne yani? Bu çiçeğin adı Mahmure mi?”

“Tam değil, ikizi. Mahmur Çiçeği. Yani, diğer adıyla Çiğdem Çiçeği.”

“Aaa!.. Çavlı dedem bana ‘Çiğdem Çiçeğim’ der. Bundanmış demek!”

“Babaannene de öyle demiş. Sevgi dolu bir insanmış Çavlı Dede. Ben de onun gibi olmak isterim,” dedi. Çiçeği sol yakasına, yüreğinin üstüne taktı. Sevindim, mutlu oldum. En müthişi de sevdiğimi anladım. Gözlerindeki ışıltıyı, o ışıltının yüreğimi delip geçtiğini anladım. Utanarak yüzümü yere eğdiğimde bu kez karşıma durdu.

“Aman Allahım! Bir insan yüzü bu kadar güzel olabilir mi? Kurban olurum ben bu yüze!” deyince dizlerimin bağı çözülmüştü.

“Lütfen efendim, dedemin yurduna geldik artık,” diye bildim.

Köşk hazırlanmıştı, pırıl pırıldı her yan. Büyük masanın ortasındaki vazoda renk renk çiçekler vardı. Yığının tepesinde, evet en tepesinde ise çiğdem çiçeği... Anladım ki daha öğreneceğim çok şey var.

Dedem kapıda karşıladı. İlkin beni öptü gözlerimden. Sonra, “Hoşgeldiniz vali bey!” dedi. Şerafeddin eğildi, onun

elini tuttuğu gibi öptü. El öptürmeyi sevmeyen Çavlı Dede'nin böyle bir şey beklemediği yüzünden okunuyordu.

Şerafeddin, “Buraya vali olarak gelmedim. Mahmure Hatun’un bir arkadaşı olarak saygıdeğer Amasangaları ve ünlü Çavlı Dede’yi görmeye geldim,” deyince Amasangalar geldiler. Tamara öne çıktı. “Ben Ma kızı Tamara. Torunumuz Mahmure’nin arkadaşı bizim de torunumuzdur. Onun kalbi sonsuza dek sevgisiz kalmasın,” dedi. Öyle der demez Şerafeddin onun da Anceliki’nin de ellerini öptü. Onlar da sarı saçını okşadılar, teşekkür ettiler.

Dedem, Şerafeddin Bey’in dedesini sormaya giriştiğinde biz hemen işe koyulduk. Masayı meze ve meyve ile donattık. Bardakları ben getirdim. Tamara Nine siyah üzüm şarabı testisini, Anceliki Nine beyaz üzümünkünü getirdi. İki okkalık, ağızları balmumlu testilerdeki Evenüs şarapları ortaya kondu. Dedem testileri önüne çekti.

“Biz, konuklarımıza yemekten önce şaraplarımızı tattırmayı adet edindik. Kırmızı şarap mı, beyaz mı olsun Vali Bey!” dedi.

“Vali değil, Şerafeddin demenizi yeğlerim Çavlı Dede. Şaraba gelince, ikisinden de tatmak istiyorum vallahi!”

“Aferin be evlat!” demez mi dedem. Demesiyle kırmızı şarabın balmumlu ağzını açtı. Beşimizin kadehlerini de doldurdu. Kendininkini kaldırdı. “Şerefe, herkes kadehini yarılayacak,” dedikten sonra Şerafeddin Bey’e döndü. “Bunun arkasına tatlı bir incir ya da sarı üzüm iyi gider,” demeyi ekledi. Oysa bana tersini öğütlemişti: “Bir toplantıda ya da bir erkekle şarap içmek durumunda kalırsan az iç. Yanında tuzlu, ekşili ye ama asla tatlılı yeme. Tez çarpar, malamat olursun,” demişti. Kafama dank etti; sınava çekiliyordu konuk. Amasangaların yüzlerine baktım, gülümsüyorlardı yalnızca. Oyunun içindeydiler sanki. Altmış beş, yetmiş yaşın yüz çizgilerini aralayıp ne düşündüklerini anlamak öyle zor ki.

İkinci ile akşam arası bir zamandı, güneş yeni aşmıştı. O sıra soluk soluğa babamın hizmetkârı Musa geldi. “Vali beyi

yemeğe davet ediyor Alaaddin Bey,” dedi. Şapkasının siperliği kopmuş adamı yanına çağırdı dedem. Kadehini lebalep doldurdu. “Bana bak Musa!” dedi. “Bunu bir dikişte bitireceksin. Bitiremezsen Kızılırmak’a atarım seni.” Musa, toprak insanıydı, dizini geçen sudan korkardı. Dedemin söylemesiyle birlikte kadehi tepesine dikti, curk curk bitirdi. Bitirdi ya bakışı değişti, gülümseme geldi yüzüne. Dedem bir de salkım uzattı. “Vali bey de, Mahmure Hatun da bu gece bizim konuğumuz. Yarın öğleden önce varamazlar. Öyle söyle Erdoğan Bey’e,” dedi. Musa, “Peki,” diyerek döndü gitti.

Kırmızı şarap bitti. Beyaza geçilip yaralandığında ben sarhoştum artık. Konuşmalar müzik gibi geliyordu kulağıma. Dedem, son kadehi de yutturduğu Şerafeddin’in gözlerine bakıyordu. Dimağım bulanık olsa da dikkatimi toplamaya gayret ediyordum. O sıra Şerafeddin sarsılarak dikeldi. “Ben bu kızı çok seviyorum. Dedem ve Amasanga annelerim mi diyeyim yoksa ninelerim mi?.. Bugün burada oluşum Mahmure için. Canım feda ona..” dedi, demesiyle hooop masaya kapaklandı.

Aman Allahım, o bulanık bilincimle bu sözün gücünü tartabiliyordum. Ellerimle yüzümü kapadım. Rengim nasıldı acaba? Şarabın verdiği pembeliğe bir de bu eklenince... Şaşkınlığım üzerimdeyken üç yanımdan alkış patladı. Dedem, “Aferin be evlat, aferin!. Sevdim seni!” demez mi!

Şerafeddin Bey’in o sözleri duyduğunu sanmıyorum. Gözlerimi açtığımda dedem kollarından, amasangalar ayaklarından onu konuk odasına taşıyorlardı. Geldiklerinde kendimi az da olsa toplamayı başarmıştım. Dedeme, “Sınavı verebildi mi Şerafeddin Bey?” deyince güldüler. Amasanga Anceliki, “Onca şarap kadehini devirmesine karşın hâlâ akli başında güzel kızımın,” dedi. Geldi, kucaklayıp öptü. Sonra elimden tutarak kaldırdı. Kızılırmak’a bakan bir odaya götürüp yattırdı. Yorganı başıma çekerken eğildi, saçımdan bir daha öptü. “İyi uyumanı dilerim meleşim,” dedi, çıktı. O her zaman ‘Meleşim’ derdi. Annesinin de ona her zaman öyle söylediğini anlatmıştı birinde.

Uzatmayayım, böyle başladı Şerafeddin ile yakınlığımız. Bundan sonra gelip gitmesi sıklaştı. Kayzeriyya eşrafı, “Böyle giderse vilayet merkezi Evenüs olacak,” filan demeye başlamış. Bu sözler babamın kulağına gelince Şerafeddin’i karşısına almış. “Mahmure ile evlenmeyi düşünüyorsanız valideniz ile babanızı getirin de şu işi bağlayalım. Dedikodu ayyuka çıktı,” demiş.

Bir hafta sonraki Cuma akşamı çıkıp geldiler. Böyle hayırlı işler kutsal Cuma akşamına denk getirilir çevremizde. Ayağım yer görmüyor tabii. Korku, heyecan, sevinç birbirine karışmış bende. Bereket validemle babam yanıbaşım da. Çavlı Dede ile Amasangalar da geldi. Haydi, diyelim ki herkesin böyle bir Çavlı Dede’si ve Amasanga nineleri olmayabilir. Ama valide ve babasının olması ne büyük nimet. Onlarsız yuvasını kurmuş, hayatına yön vermiş insanlar ne kadar da güçlülermiş !...

Hem çok yorulduğum hem de çok mutlu olduğum o gecedan aklımda kalan buruk bir sahne var ki aklımdan çıkmıyor: Kız oğlana verildi. (Nedense oğlan kıza verilmez, hep tersi olur). Yüzükler takılacak. Tabii, en uygun kişi Danişmend Çavlı. Babalar ve validem bu öneriyi söyleyince o kalktı. “Benim kadar, belki benden de çok amasanga nineleri sever Mahmure’yi. Bu işi onlara bırakıyorum,” dedi. O sırada Şerafeddin’in validesi, “Ama onlar kâfirmiş,” demez mi. Ortalık buz gibi oldu. Herkes bir şeyler söylemeye hazırlandığı sırada amasanga Tamara kadının karşısına geçti. Gülümseyen bir yüz ve yumuşacık bir sesle şunları söyledi:

“Kâfir demekle Müslüman olmadığımızı söylemiş olabilirsiniz. Evet, Müslüman değiliz. Hristiyan, Yahudi de değiliz. Mecusi ya da Budist hiç değiliz. İnsanız. Biz insanız hanımefendiciğim. Onları bölmeyiz. Falanmış, filanmış, diyerek öteki yapmayız. Tüm insanları severiz.”

Tamara, kadının yüzüne gülümseyerek bakarken bizimkiler yere bakıyordu. Dedem, öfkelenmişti ama belli etmeye çalışıyordu. Asıl sıkıntı Şerafeddin ile babasındaydı. ‘Sen bunu nasıl söylersin?’ der gibi gözlerinin içine bakıyorlardı ama kadın, yani kayınvalidem olacak kişi, kıldığı dalın ayırında değildi. ‘Ben lafı böyle sokarım işte’ der gibi utkuyla seyrediyordu herkesi.

Tavrının değişmediğini gören Tamara’nın yumuşak yüz çizgileri sertleşince Anceliki ortaya geldi. Kadının yüzüne karşı, “Ben bu kızın ninesiyim. Bu iş bana düşer!” dedi ve yüzüklerimizi taktı.

Kayınvalidemi sevmeyişim o sözü üzerine başlamıştı. Ölümüne kadar da sürdü bu. Nedenini çocuğum doğduktan sonraki davranışlarında iyice anladım. Kadın beni sevmiyordu ama beni değil kimseyi sevmiyordu. Kocas, kızları, oğlu da dahildi buna. O kimseyi sevmeyince kimse de onu sevemedi tabii. Uzlaşmazlığını mezarına kadar taşıdı.

Bu kadar kaynana dedikodusu yeter değil mi!

Düğünümüz güzel geçti. Kayzeriyya’ya gelin gittim. Yeni bir ev, yeni bir çevre... Sıkıntı çekmedim desem yalan olur. Sıkıntım evden, eşyadan yana değildi. Koca Kayzeriyya’nın en muhteşem evlerinden birinde yaşıyordum. Karyolam kokar ardıc tahtasındandı. Burcu burcu kokardı evin içi. Üzerindeki döşek kuzu yünündendi. Hahılar Tebriz işiydi. Çarşafıların ipekti. Mutfak bıçaklarının sapı fildişindendi. Hangi birini söyleyeyim; her şey, her eşya pahalıydı, kıymetliydi.

Onca varlığın içinde eksik bir şey vardı. Sözgelimi, dostum diyebileceğim kimse yoktu. Bilgisini aktarabilecek, donanımlı insan da yoktu. Kayınvalidemin ayda, yılda bir gelip kahvesini içer içmez gitmesini saymıyorum. Ablam gelir giderdi ara sıra. Yedikleri ile giydiklerinden başka bir laf çıkmazdı ağzından. Gelen birkaç komşu da ablamın ben-

zeriydi. Nerede amasangaların ve Çavlı Dede'nin sevgi doygunluğu, yetkinliği. Nerede babamın bilgili, saygılı arkadaşları. Seyfeddin Dede'min arada bir uğrayan molla akranları bile aratırdı bunları.

Hicri altı yüz kırk bir senesinin ilkyazında kızım Gökçiçek doğdu. Onun dünyaya gelişi benim dünyamı da değiştirdi. Ana olmanın sıkıntılarını, sorumluluğunu ve de kutsallığını öğrendim. Kayınvalidem on beşinci gün gelebilse de validem doğumumda başucumdaydı. Kırkım çıkınca ya kadar da yanımdan ayrılmadı. Çocuğumu emzirip altını temizlediğime kani olunca ve evin temizlik-yemek işlerine yetişebildiğimi görünce evine gidebildi.

İki yıl sonra Çilenti doğdu, ikinci kızım. Sonra oğlum Çavlı dünyaya geldiğinde adı verilenin acısı tazeydi daha. Benden önce Şerafeddin önermişti adını. İkinci oğlumuz Böke doğduğunda babası valilikten azledilmişti. Evenüs'e göç etmiştik ve Çavlı Dede'min vasiyeti gereği çiftliğe yerleşmiştik. Ölü doğan iki erkek çocuk ve birkaç ay yaşadık-tan sonra ölen bir kız çocuğunu da eklersek yedi çocuğu karnında taşımış, yedi kez aşermiş, gençliğinin onca gecelerini uykusuz geçirmiş biri olarak oturaklı bir kadın olmuştum artık.

Çocuklarım büyüdüler ama yükleri hiç inmedi sırtımdan. Oğullarım medreselerde, kızlarım Gevher Nesibe'de okurlarken sanki ben de onlarla okudum. Babalarının benim kadar ilgilenmeyişi, dertlerine uzaklığını görünce onun adına üzülüyordum. Ne var ki bütün yıl çalışıp kazandıklarını çocuklarına ayırınca babalık mesleğinin böyle bişey olduğuna karar verdim. Doğrusu ne olmalıydı dersenez doyurucu bir yanıt veremeyebilirim. Ne bileyim, öyle işte ...

Orta yaşımin ortalarındaydım. Çocuklarımin o denli büyüyeceğine inanmadığım günlerin birinde Gökçiçek dikatimi çekti. Serpilip gelişmişti kızım. İlk aybaşı olduğunda hem ‘kızım büyüdü’ diye sevinmiş hem de ‘yaşlanmışım’ diye ağlamıştım. Vay garip başım vay !...

Gökçiçek de yazmak istiyor. Anlatmak istediğı bişey varmış. Ama onu bizim okumamızı istemiyor. Bölümün sonuna ekleyip gerisini yazara bırakacağız. Gökçiçek anısını anlattıktan sonra yeniden görüşecek, mektubumun son kısmını yazacağım.

Gökçiçek Anlatıyor

Kayzeriyya’da doğmuşum. Güneye dönük koca bir konakta büyüdüm. İri kubbeli bir cami silüetine benzeyen Erciyes’in doruğu karşımızdaydı. Bugün bile gözümün önünden gitmez. Kaç yaşında olduğumu anımsamadığım bir yıl Gevher Nesibe Şifahanesine kaydedildim. Babamın parası, valide-min moral desteğı ile okulu bitirdim. Bitirdiğimde daha on sekizindeydim ama kendimi olgun bir kadın gibi görüyordum. Çavlı Dede’nin öldüğü günlerde babam görevinden azledilmişti. Vasiyeti üzerine gidip Sarıtaş’taki konağa yerleştik.

Yerleştik ama geldiğimiz yere göre ıpıssızdı oralar. Uyum sağlayıncaya dek epeyce sıkıntı çektim. Validem olsun, babam olsun dostluğa önem verirlerdi. Çevredeki tanınmış simaları davet ederler, onları rahat ettirmek için ne gerekiyorsa yaparlardı. Benim de kendilerine benzememi isterler, konağıma uğrayan nice değerli insanları dinlememe özen gösterirlerdi.

Kimler gelmedi ki konağıma!.. Sakarya diyarından Tapduk Emre denilen bir bilge geldi. Üç gün üç gece

babamla söyleştiler. Doğrusu konuştuklarını anladığımı söyleyemem. Babam, tasavvuf üzerine konuştuklarını söyle-diye de benim bilgim onları anlamama yetmedi. Kayzeriya piskoposu gelirdi ara sıra. Onunla saatlerce inançlar üzeri-ne konuşurlardı.

Bir gün beni çağırdı. “Ermiş bir adamı davet edeceğim Gökçiçek. O gelirse sohbetimizi iyi dinle. Çok şeyler kaza-nırsın o veliden,” dedi. Seyisimize, “Git, Sulucakarahöyük’te Hacı Bektaş’ı konağımıza davet et. Saygıda kusur etmeden getirmeye çalış,” dedi.

Seyis gitti. Üçüncü gün öğleye doğru aksakallı, uzun boylu, tepeden tırnağa beyazlara bürünmüş bir adamla çık-a-geldi. Babam o aksakallıya kimseye göstermediği saygıyı gösterdi. Kapımıza geldiğinde elini öperek karşıladı.

Hacı Bektaş, düşüncelere dalmış bir adamdı. Her hareke-ti yavaş ve ölçülüydü. Sanki tüm dünyanın derdi onun sır-tındaydı. Kara gözleriyle insana derinden bakıyordu. Giysilerinde hiçbir özentili ayrıntı yoktu. Yalnız sırtına bir geyik postu almıştı. Apak giysiler içinde tıpkı bir dağ güver-cinine benziyordu.

Öğle yemeğinde pek çok yiyecek koymuştuk sofraya. Etler, tatlılar, sütlü çorbalar... O sadece koyun sütü içine yufka doğrayarak karnını doyurdu. Av etine düşkün babam da gözlerini konuğundan ayırmadan aynı şeyleri yemek zorunda kaldı.

Sohbetleri Tapduk Emre’ninki gibi anlaşılmasa değildi. Söyleyeceğini dolandırmadan söylüyordu Hacı Bektaş. Hele bir sözünü hiç unutamıyorum. “Kız çocuklarımıza erkek çocuklarımız kadar özen göstermeliyiz. Onlar yarınki yö-ne-ticileri yetiştirecekler. Ailenin temeli onlardır,” dedi.

O gün validem hastalanan bir kardeşimin başında oldu-ğundan söyleşide yoktu. Ben de öteki odanın kapı arkasın-dan dinliyordum konuşulanları. Kız çocuklarına önemi anlatır anlatmaz babam pirin kulağına bir şeyler fısıldadı. O da gülümseyerek başını sallayınca babam bana seslendi. Dizlerim titreyerek varıp Hacı Bektaş’ın karşısında durdum.

Çatık kaşları düzelmiş, yüzü nurlanmıştı sanki. Eğildim, eline sarıldım. Saçımı okşadı. “Güzel günler yaşayasın, insanlığa yararlı evlatlar veresin çocuğum,” dedi. Beni sol yanına oturttu.

Akşam yemeğine kadar sohbetleri uzadı. Hiçbirisini kaçırmak istemesem de şimdi pek çoğunu unutmuşum. Babam bir ara, “Sultanım, şu Konya sarayına siz geçseniz de insanlar huzura kavuşsa,” dedi. Hacı Bektaş, “Devletlü olmak kolay iş değildir Şerafeddin Bey. Uluğ Keykubat’tan sonra akıllı başında bir sultan gelmedi şu ülkeye. Kimi Keyhüsrev gibi afyonkeşti. Kimi Sadettin gibi devleti parçaladı. Şimdiki Sultan Pervane’nin adı var kendisi yok. Ben, Baba İshak’ın müridiyim. Çevreme olanca kalenderler, çelebiler yığıldı. Onlarla Konya’ya varsam Selçuk soyuyla saltanat kavgası başlar. Bu topraklar yeterince kana doydu. Şimdi birlik olma zamanı,” dedi.

Babam ardından başka bir konuya geçti: “Konya’da Mevlana adında bir bilge varmış. Tanır mısınız?” diye sordu. “Tanırım Molla Celalettin’i. O da Konya için boğuşur durur. Konya şehrinin yarısı Rum, yarısı da Ermeni’dir. Kendisi Moğoldan destek alsada orayı İslamlaştırmak için uğraşır. O nedenle Konya halkını, ‘Ne olursan ol, bize gel,’ diyerek İslama çağırır. Hristiyan esnafın içine girer, demircilerin çekiç sesleriyle sema dönerek yola getirmeye çalışır,” diyerek unutamayacağım sözler söyledi.

Ertesi gün yola çıkmak istedi. Seyis atları hazırladı. Babam, “Pirim, Allah’ın izniyle gelecek ay hacca gitmek istiyorum. O kutsal topraklardan size nasıl bir hediye getirmemi istersiniz?” diye sordu. O anda sırtı dönük olan Hacı Bektaş babama döndü. “Gitme işini iyi düşündünüz mü Şerafeddin Bey?” dedi. “Düşündüm pirim,” deyince; “Sizden yaşça büyüğüm. Ona sığınıp şu sözleri dinlemenizi isterim,” diyerek bir dörtlük okudu:

“Hararet nardadır, sacda değildir.
Keramet baştadır, tahta değildir.
Her ne arar isen kendinde ara,
Kudüs’te, Mekke’de, Hacda değildir,” dedi.

Babam dörtlüğün sonunda durdu kaldı. Neden sonra, “Anladım sultanım, hem de çok iyi anladım. Ne mutlu bana ki sizinle konuşma bahtiyarlığına eriştim. Şu viraneme sizden ulu bir kişi gelmedi ve de geleceğini sanmam,” dedi. Hacı Bektaş, “Öyle söyleme. Ulu kişinin ululuğunu asla giysileri anlatmaz; bakışları, sözleri ele verir. Belki bir gün onlardan biri, çoban kılığında kapınızı çalabilir,” diyerek gitti.

Ee, bunda ne var da kimsenin okumasını istemezsin a Gökçiçek, diyebilirsiniz. Tabii ki burada bişey yok. Bundan sonrası içindir söylediklerim.

Çok geçmedi, Hacı Bektaş’ın gidişinden on beş, yirmi gün sonraydı. Çoban kılıklı, davetsiz bir konuk kapımızı çaldı. Adının Yunus olduğunu söyledi. “Pirim Hünkârın geçtiği yollardan gelirim. Onu davet eden gönül zengini beyin konağı burası mıdır?” dedi.

Sürekli gülümseyen, buğday tenli bir Türkmen derviş Yunus. Hirpani kılığından dolayı ilkin önemsemedim. Babamın, “Pirin söylediği derviş bu olmalı,” demesiyle dikkatim arttı. Kara kaşlı, kara gözlü, ayakları çarıklı, genç bir yiğitti. Babam ona da çok değer verdi, saygıda kusur etmedi.

Konuştukça içim kaynadı Yunus’a. Beyaz, sade giyimliydi. Omzunda küçük bir dağarcık vardı. Aç ve yorgun görünüyordu. Buna karşın yüzünden gülücük eksik olmuyordu. Bir yeri acısa bile o hep gülümseyecek gibiydi.

Kalfamız Kubat onu hamama götürdü. Babamın uyarısıyla yeni giysiler giydirmiş, boğa gönünden kundura yaptırmış, atlas hırka almıştı. Eve geldiğinde tanıyamadım. Çoban kılıklı derviş gitmiş, yakışıklı bir beyefendi gelmişti şimdi. Tabii, ben Yunus'u ancak perde arkasından izleyebiliyordum.

Babamla sohbete başladıklarında ikinci vaktiydi. O da Hacı Bektaş gibi az bir yiyecekla akşam yemeğini geçiştirdi. Yemekten sonra başlayan sohbetleri gece yarısına kadar sürdü. Doyulmazdı Yunus'un sohbetine. Arı bir Oğuzcayla konuşuyordu. Hacıbektaş'tan da berraktı dili. Her sözü bir köylünün, bir çobanın anlayabileceği duruluktaydı. Sözden çok şiir okuyordu. Her kıssaya bir şiir düzüyor, babamın alkışlı sözlerini kazanıyordu.

Bir ara, "Beyim," dedi. "Himmet edip bana atlas hırka aldınız. Biz dervişlere hırka gerekmez. Hele atlas olanı hiç gerekmez. Bir yufka mintan yeter de artar," dedi. Ardından uzunca bir şiir ekledi. Sadece iki beyti aklımda kalmış:

Dervişlik dedikleri hırka ile taç değil,
Gönlünü derviş eden hırkaya muhtaç değil.

...

Oturmuş kelimeler eder, ermiş Yunus Emre'm,
Yol eriyile yoldadır, yolsuza yoldaş değil.

Babam bu şiir üzerine coştı. Kalktı, alnından öptü. Kuşağından bir kese akçe çıkarıp sundu. Yunus keseyi bir süre elinde tuttukten sonra kuşağının arasına soktu. "Bey," dedi. "Bilesiniz, bu kesedeki her kuruş gerekli olanlara deva olacaktır." O an anladım ki Yunus o akçeleri kendisi için almamış; yoksullara, umarsızlara verecek.

Âşık oldum o dervişe. Her bakışını izliyor, her sözünü içerek dinliyordum. Gitmesini istemiyor; hep burada, bizimle kalmasını, şiir okumasını istiyordum. Dizine başımı koyup, sonsuza dek şiirlerini dinlemek için neler vermezdim!

Ertesi gün validem ile babam kasabaya inmişti. Hemen odama koştum. En güzel giysimi giydim, gül kokuları ser-pindim. Tüm cesaretimi toplayarak Yunus'un kapısını çaldım. Pencereden Kızılırmak'ı seyreliyordu. Yanına yaklaştım. Döndü, elini yüreğinin üzerine koyarak selamladı beni. İçimde güller açtı. Ayaklarım yerden kesildi sanki. O anda aklıma geliveren soruyu sordum. "Derviş, âşık olmak nice-dir, ayıp mıdır, günah mıdır?"

Yüzüme bakıp gülümsedi. Aman Allah'ım. Bundan sıcak bakış olabilir miydi? Sonra yönünü yine Kızılırmak'a döndü. Güzel dudaklarından şu sözler döküldü:

İşitin ey yarenler, aşk bir güneşe benzer,
Aşkı olmayan gönül, misali taşa benzer.

Taş gönülde ne biter, dilinde ağı tüter,
Nice yumşak söylese, sözü savaşa benzer.

...

Sonuna kadar dinleyemedim, bitirdi o sözler beni. 'Öyleyse, seni seviyorum, sana âşık oldum ey derviş,' diye-medim. Ne var ki, aşkın, sevginin kutsallığını öğrenmişim. Günahından, ayıbından korkmayacaktım artık.

Üçüncü günün sonunda gitti. Giderken alkışlı sözlerle hepimizi kutsadı. Gözlerim, yüreğim ona kitlense de o bir kez olsun bakmadı bana. Anladım ki onun aşkı benimki gibi bir tek bedende değil; tüm insanlığı, dünyayı, evreni sev-mededir. Onu ululadım, büyüklüğünü kabul ettim. Babamın ona neden bu kadar saygılı davrandığını anladım.

Yunus birkaç ay aklımdan çıkmadı. Gece düşlerime girdi. Sonra tavsadı, ayda yılda görür oldum. Şimdi ise güzel bir çizgi olarak var.

Ben de yazımı sonlandırdım. Artık valideme veriyorum kalemi.

Mahmure'nin Mektubu

Sevgili yavrularım, değerli okurlar.

Dedem Hoca Seyfeddin'den, kızım Gökçiçek'e kadar bizleri tanıdınız. İnsanlık tarihine göre kısacık, insan ömrüne göre uzunca bir zamanın yaşanmışlıkları.

Aklınızda kalmışsa bölümün başında, evimizin temeli kazılırken bulduğum tabletler ve yeşil taşlı bileziği anlatmış, onların yaşlı bir kadının mektubu olabileceği, benim de böyle bir mektup yazmam gerektiğini söylemiştim. Şimdi o evreye geldik.

Doğumumdan bu zamana kadar yaşadıklarımı kısaltarak anlatan bir mektup hazırladım. Kayzeriyya pazarından getirttiğim ceylan derisi üzerine kendi ellerimle yazdım.

Ben de elma ile çiçek çizdim altına. Baharın habercisi, çok sevdiğim çiğdem çiçeğini. Kalın kumaştan balmumlu muşamba yaptırdım. Tabletlerle deri mektubu içine sarmaladım. Ardıç özünden kalın bir kutuya koydum. Bu mektubu bulan kişinin yalnızca kendine saklamayıp, tüm çevresine okumasını istedim. Hepinizin gözlerinden öperim.

Evenüslü Mahmure Hatun

Çiğdem Kızılırmak

1. Bölüm

Çiğdem Kızılırmak Anlatıyor

*“Beşikler vermişim Nuh’a,
Salıncaklar, hamaklar..
Havva Anan dünkü çocuk sayılır
Anadolu’yum ben
Tanıyor musun?”*

...

Adım Çiğdem Kızılırmak. Bu mektubu neden yazdığımı, bana ayrılan bölümün sonunda anlayacaksınız.

Avanos’ta doğdum, üniversite yıllarıma kadar orada yaşadım. Evimiz Kızılırmak kıyısındadır. O ırmaktan almışız soyadımızı.

Avanos’un ortasından geçen caddede çömlek dükkânımız var. Babam dükkânın arkasındaki izbe atölyede çömlek yapar, annem de bu çömlekleri satar. Onların gayretleriyle üç kardeşim de yükseköğrenim gördüler.

Ankara Üniversitesi’nin arkeoloji bölümünde okudum. Bitirdiğimin ikinci haftasında Sakarya kıyılarına gezmeye gitmiştik. Tapduk Emre’nin dergâhına rast gelmiştik. Dergâhın yıkık duvarları altındaki kiklop taşlardan oranın çok daha eski, kutsal bir mekân olduğunu anladım. Frigya döneminden kalma bir tapınaktı ki Tapduk Emre o kutsallığın üzerine konarak inancının yayılmasını kolaylaştırmış-

tı. Oraya iki kez daha gidip araştırdım ve o çalışmamla yüksek lisans tezimi verdim.

Verdim ama bu benim iş sahibi olmama yetmedi. Başvurduğum yerlerden yanıt alamadım. Avanos'a dönmek zorunda kalıp dükkân işlerine yardım ettim.

O yaz satışlar iyi gitti. Babamın yaptığı biblolar ve süs eşyaları peynir ekmek gibi satıldı. Bunda benim yabancı dil bilmemin etkisi de olmuştu. Eline yeterince para geçen babam, "Atölye kötü durumda. Duvarları yıkıldı yıkılacak. Söküp yenisini kuralım," dedi.

Birkaç gün sonra duvarlar yıkılıp arsa temizlendi. Ardından temel kazılmaya başlandı. Sıkıldığımda işçilerin yanına gidiyor; çay, kahve götürüyordum. Ertesi gün işçinin biri, "Burada bişey var!" deyince koştuk.

Kazdığı köşeden çürümüş bir tahta kutuda, balmumlu bir muşamba bohçası çıkmıştı. Hemen bohçayı işçinin elinden aldım. Düğümünü açtım. İlk kötü bir koku yayıldı çevreye. İçinden, üzeri yazılı deriyle birlikte kil tabletler döküldü. Altın ve gümüş göremeyen işçiler, kötü kokulu bohçayla beni baş başa bırakarak işlerine döndüler. Kötü koku çürüyen deriden yayılmıştı besbelli. Aldığım gibi evin yolunu tuttum.

Kucağımdaki bohça dağılacak durumda. Çürümemek için kaç yıl direnmiş kim bilir. Eve varır varmaz özenle açtım. İlk deri üzerine yazılmış yazıya baktım. Yıpranmış, kimi yeri zor okunuyor. Arap harfleri ile yazılmış. Üniversitede Arap harflerini öğrenmiştik. Başladım ilk sözcüğü sökmeye. Aman Allahım!.. Türkçeydi. "Adım Mahmure. Kayzzeriyya'ya bağlı Evenüs şehrinde büyüdüm," diye başlıyordu.

Evenüs, Avanos'un orta çağdaki adı... Elime hemen bir kâğıt kalem alıp çeviriye giriştim. Akşam, annemle babam geldiklerinde metni yaralamıştım. Yemekten sonra odama çekilip çalışmamı sürdürdüm. Mahmure'nin mektubunu bitirdiğimde sabah oluyordu.

Kahvaltıda annemle babama mektubu anlattım. Onun burada, atölyemizin yerinde yaşadığını öğrenince etkilendi-

ler. O kil tabletlerinin de okunması gerektiğini söyleyince desteklemedilerse de karşı çıkmadılar.

Hazırlandım. Tabletlerden birini alıp Ankara'nın yolunu tuttum.

Başvurmam gereken kişiyi tanıyordum. Bitirdiğim fakültenin Hititoloji bölümünde bir kadın profesördü. Odasında buldum. Kendimi tanıttuktan sonra konuyu açtım. İlk aldırışsız dinleyen hoca, konuyu açıkladıkça dikkatini verdi. Getirdiğim kil tableti uzattım. Aldı, heceleyerek okumaya başladı. “Al-tı ço-cuk do-ğur-muş an-nem. Ü-çü-nü top-rak a-na al-mış...” der demez heyecanlandı. “Bu da bir mektup olmalı. Mahmure Hanım'ın sezgileri doğru gibi. Bunları gün ışığına çıkarmakla iyi ettin,” dedi.

Durdu. “Peki, şimdi ne yapacaksın Çanakçı?” dedi. O sözü biz Avanoslular'a yalnız Nevşehirliiler söylerdi. Sevindim, hocamın da hemşerim olduğunu anladım. “Tabletleri de kendi kendime sökeceğim hocam,” dedim. Güldü. “Çivi yazısını ve Hititçeyi senin gibi klasik arkeoloji okumuş birinin sökmesi çok zor. Bizim dört yıl Hititçe öğrettiklerimiz bile içinden çıkamazlar.” Hemen atıldım. “Zor olduğunu biliyorum. Bana yardımcı olur, kaynak kitap verirseniz başaracağımı sanıyorum. Çok istekliyim bu iş için. Bu insanların ikisi de benim doğduğum yerde yaşamışlar. Bunu çözümlemek bana düşer,” dedim.

Gözlerime baktı. Kararlı olduğumu görünce, “Yüksek lisans yaptın mı?” dedi. “Yaptım,” dedim. “Öyleyse sana bir fırsat çıktı. Bu tabletleri sökebilirsen doktora tezin olur, bilim kadını olarak aramıza katılırsın.”

Yerimden fırladım. Ellerini öpmeye uzanırken beni durdurdu. “Ortada başarı yokken el öpmek gerekmez. Ayrıca bir bilim insanı kimsenin elini öpmemeli,” dedi gülümseyerek. Ama gözlerimle elini, yüzünü öptüğümü duyumsuyordu.

Kalktı, kitaplığına yöneldi. “İngilizcen yeterli mi?” dedi. “Kitap okuyabilecek kadar,” dedim. Türkçe olanlardan, yabancı dil bilim kitaplarından beş, altı tane ayırdı.

“Bunların sana yeteceğini sanıyorum. Yetmezse öteki hocalardan da yararlanırsın. İki yıl süre tanıyorum. Başarırsan yanımda masan hazır,” dedi.

Bin bir teşekkürle ayrıldım. Avanos otobüsüne biner binmez Hititçenin içine daldım.

Yedinci ayın sonunda tabletleri okuyup yazıya döktüm. Döktüm ama konular kesik kesikti. Birinde köleler anlatılırken konu yarıda bitiyor, ikincisinde Antahsum’un düğünü anlatılıyordu. Şimdi iş, bunları metin halinde sıralamaktaydı. Zor olsa da onu da başardım. Tabletleri sıraya dizdiğimde konular bölünmeden birbirini izliyordu. Bilmem kaç yüzüncü ninem, aynı toprağı kullandığım Venassalı Antahsum’un mektubu ortadaydı. Bilmem kaç onuncu ninem Mahmure’nin sezgileri doğru çıkmıştı. Mutluluktan uçuyordum.

Tabletleri annemle babama da okudum. Annem, köle Aspasya’nın çektikleri anlatılırken ağladı. Babam, Malik’in bilgeliğini, Arnuvanda ile Hippos’un cesaretini övdü epeyce.

Sekizinci ayın sonunda hazırlandım. Her iki mektubun bilgisayar çıktılarını aldım. Ceylan derisini bir paket yaptım. Kötü koku gitsin diye esanslar serptim. Her tableti kadife kumaşlara sararak ayrı bir paket yaptım. Telefonla hocayı aradım. “Salı günü gel. O gün dersim yok. Kurula çıkmadan bir inceleyeyim,” dedi. Kurul perşembe günü toplanacaktı.

Salı günü gittim. Numaralandırdığım tabletler ile çeviri yazımı hocamın masasına sıraladım. İlk birinci tableti, ardına çeviriye okudu. Sonra ötekilere geçti. İki saate yakın bir zamanda tümünü bitirdi.

“Sadece iki harf yanlışın var. Birincisi Antaksum değil, Antahsum olacak. İkincisi de Hilakka değil Hilakku olmalıydı. Hilakku yani Kilikya; şimdiki Çukurova. Bunları hemen bilgisayarda düzelt. Sunumunu İngilizce yapacaksın. Onun tekrarına çalış,” dedi. Sevinerek döndüm.

Perşembe günü üç hocanın karşısındaydım. Heyecanım üst düzeyde. İlk Mahmure'nin mektubunu aktardım. Beğenilmiş olmalı ki, hocanın biri, "Şu Mahmure Hatun'un heykelini dikmeli vallaha," dedi. Bir diğeri, "Hoca Nasreddin'i eksik biliyormuşuz, yanlış öğretmişler bize," dedi. O mektup bitince Antahsum'unkine geçtim. Bu kez pörtlek gözlü, dazlak hoca, "Kızım, şu konuyu Türkçe anlat da ağız tadıyla dinleyelim," dedi. Onu da baştan sona anlattım. Daha yerime oturmadan, "Tezin şimdiden kabul edildi amasanga Çiğdem. Aramıza hoş geldin," demez mi Prof. Dr. Aziz Yıldız!.. Yüreğimin durduğunu sandım. Sevinçten gözlerim yaşardı. Kapıdan son çıkmakta olan kadın hocamın ellerini yakalayıp öptüm. Saçımı okşadı.

Aradan beş yıl geçti. Üniversitede öğretim üyesi olarak çalışıyorum şimdi. Babamın Avanos'taki atölyesini uygun bir yere taşıttım. Oraya, doğdukları yere, iki ulu ninem için ufak bir tarih müzesi yaptıracağım. Kraliçe Antahsum'un yeşil taşlı bileziği ile Mahmure Hatun'un mektubu başköşede olacak. İnternette bir site kurarak adlarını sonsuza dek yaşatacağım.

Ben de bu mektubu onlar gibi gelecekteki torunlarıma bırakıyorum. İyi birer insan olmalarını dilerim. Sevgiyle kalın.

Doç. Dr. Çiğdem Kızılırmak İpekçi

Yazardan Son Açıklama

İstiyordum ki yukarıdaki mektupla roman bitsin. Şu saate kadar sıkılmış olan okurlar dinlensinler, bir oh desinler... Ama olmadı. Beni bana bırakmadılar. Romanda sık geçen ‘Amasanga’ sözcüğünün biraz daha açılması ve de üzerinde tartışılması gerekirmiş. “O iş beni aşar, ben çekiliyorum,” dedim. “Tamam,” dedi Doçent Dr. Uğur İpekçi. “Biz hallederiz. Bir sempozyum düzenler, özetini buraya aktardıktan sonra romanı kapatırız,” dedi.

“Bu Uğur İpekçi de nereden çıktı? Ne karıştırmış yazarın işine?” demeyin. Çiğdem’in kocasıymış. Gözlerinin içine bakıyor. Her işine koşuyor. Bakışları ışıklılı, sevgi saçan biri. “Amasanga gerçeğini açıklamamıza izin verin lütfen,” diyerek rica etti.

Doğrusu işime gelmedi değil. Koca romanı baştan beridir başkalarına anlattırarak yazdırdım. Benimki sadece birkaç sayfa. Eh, son bölümü de onlardan biri yazsa n’olur diyerek sözü de kalemi de Uğur İpekçi’ye bırakıyorum. İyi okumalar!...

Son Kısım

Uğur İpekçi Anlatıyor

“Ve kadınlar
bizim kadınlarımız:
korkunç ve mübarek elleri
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
anamız, avradımız, yarımız.”

...

N. Hikmet

Amasanga Sempozyumu

Bizim üniversite, tarihi kentlerin ortasında bir yerde olmasına karşın bugüne kadar ne bir kazı yapmış, ne de arkeolojide önemli bir başarı göstermişti. Çiğdem’in çantasındaki amasanga dosyası kabardıkça bunun için bir etkinlik yapılması gerektiğini söyledim ona. “Güzel olur ama kabul görür mü ki?” dedi.

O kendi hocasına, ben kendi kürsü hocama danışmaya gittik. Çiğdem’in kadın hocası; “Üniversitesi bile erkek egemen böyle taşra bir yerde feminizmin anaçları olan amasangalar için rektörlükten izin koparmak çok zor. Üstelik geniş katılımlı bir etkinlik... Yine de bir deneyin bakalım,” demiş. Destekler görünmüş ama elini taşın altına sokmak istemiş sayın profesör.

Benimki de farklı şeyler söylemedi. “Olsa iyi olur ama,” dedikten sonra, “Amazon lafı dururken bu Amasanga da neymiş?” gibi kaçamak sorularla yardım etmeyeceğini belli etti.

Arkadaşlara gittik; yaşıtılarımız olan doçentlere, yardımcı doçentlere ve doktora yapmışlara. Birkaçı dışında çoğu heyecanla karşıladı. Konu üzerinde ön bilgisi olanlar hem katılmaya, hem de yardım etmeye söz verdiler.

“İyi de, badem bıyıklı rektörden nasıl ‘olur’ alacağız?” dedi Çiğdem. “Ahmet Hoca’ya başvuracağız, Ahmet Ünsal’a,” dedi Faruk. “Yardımcılarının içinde en etkilisi o. Sevmese de çekiniyor ondan. Üstelik adam arkeolog.”

Ahmet Hoca’ya gittik. İsteğimizi belirttik. Hemen yanıt vermedi. Biraz düşündükten sonra, “İyi olur,” dedi. “Devletin tonla para döktüğü şu üniversitede doğru dürüst bir etkinlik yapılmadı henüz.” Az daha düşündü. “Bu çalışma bir komitece yürütülmeli, başında da bir yönetici olmalı. Kim olacak?”

‘Ben’ diyecekken Çiğdem geri tuttu beni. “Kadın haklarının işlendiği bir çalışmanın başı da kadın gerektirir. Günahını da, sevabını da üstleniyorum,” dedi. Ahmet Hoca, “Tamam o zaman. Sempozyumun bir program taslağını yapıp getirin. Maliyeti de olabildiğince düşürün ki rektöre kabul ettirebilelim. O herifin bilimden haberi olmasa da muhasebeden tez haberi olur. Çay, kahve ikramı bile yapmayın izleyiciye.”

Teşekkür ederek ayrılıyorken bizi durdurdu. “Kışlalı’yı da davet edelim. Gelirse çok iyi olur,” dedi. Prof. Dr. Duran Kışlalı, Berlin Üniversitesi’nde idi ve Ön Asya ve Anadolu’nun Arkaik Tarihi konusunda dünyaca tanınan bilim adamıydı.

“O zaman bizim sempozyum uluslararası bir boyuta da yükselir. Nasıl ulaşılır o adama acaba?” dedim. “Bende telefonu var,” dedi. Numarayı ararken anlattı: “Hemşeri sayılırız Duran’la. Kozanlıdır. Her Çukurovalı gibi küfürbazdır ve de üzerinize afiyet azıcık delidir.”

Kadirli olduğum için alınmıştım. Sordum; “Nasıl bir delilik?”

“Fazla akıllı olmaktan kaynaklanan delilik. Hitit, Asur ve Fenike tarihinin dünyadaki en bilgili adamı. Bilgili olduğu kadar da ağız bozuk. Karşısındaki kral da olsa sözünü çekmez. Yanlış gördüğünde duramaz, söver. Ondan dolayı ‘deli’ derler.”

“Öyle deliye can kurban ama böyle ünlü biri para isteyebilir. Uçak, yatak, yemek ücretleri de cabası. Siz ise maliyeti düşürmeliyiz diyorsunuz. Nasıl bir yol izleyelim hocam? Siz mi davet edersiniz, biz mi etmeliyiz?”

“Bu iş düğün davetiyesi işi değıl Uğur Bey. Bilimsel bir toplantıya bir bilim adamı çağrılacak. Elbette komite başındaki kişiye düşer bu iş. Maliyet konusunu ise ayrıntıları ile konuşun. Yüklü bir meblağ çıkacak olursa durumu anlatır, daveti geri çekersiniz. İlk işiniz bu olsun. Sonra program taslağını getirirsiniz. Hadi, kolay gele...”

Teşekkür ederek ayrıldık hocamızdan.

Deli Duran

Eve vardık. Cep telefonlarının kimi yerde yaptığı azizliklere uğramamak için sabit telefonumuzun başına geçtik. Çiğdem heyecanlı, ben ondan heyecanlıyım. Arkeoloji biliminde tüm dünyanın tanıdığı bir ünlüyle konuşacağız. “şu adamı bir getirebilsek!” diyerek numaraları çevirmeye başladı Çiğdem.

Birinci aramada açılmadı telefon. Beş dakika sonra ikincisinde, “Aloo,” dedi kalın bir ses. Çiğdem’in yürek gümbürtüleri kulağıma kadar geliyorken, “Hocam,” diyerek konuştu:

“Ben, arkeolog Çiğdem Kızılırmak. Telefonunuzu hocamız Ahmet Ünal’dan aldık. Üniversitemizde bir sempozyum yapacağız. Sizi de aramızda görmek istiyoruz. Gelirseniz onurlandırırız bizi.”

“Komite sözcüsü siz misiniz?”

“Benim Hocam.”

“Ne zaman yapılacak sempozyum?”

“Önümüzdeki hafta. Perşembe ve Cuma, yani sekiz gün sonra.”

“Olmadı işte. O cuma Oxford’ta konferansım var, gelemem. Keşke daha önceden söyleseydiniz. Neyse, konu neydi?”

Telefona kulağımı yaklaştırmış ben de dinliyordum ama yıkılmıştık. Çiğdem isteksizce yanıtladı, “Amasanga”

“Neee?”

Öyle bir “neee!” çıktı ki adamın ağzından. Sesi öteki odada çınladı. Şaşırdık. Çiğdem sakince yanıtladı:

“Amasanga hocam. Orta Anadolu’nun arkaik tarihinde tanrıça Ma’ya hizmet eden kadınlar.”

“Ukalalık etme kız!.. Amasangaları sen doğmadan önce biliyordum ben. Onlar benim analarım, bacılarım. Dur hele... Robin’e söyler, konferansı erteletirim. Belki onu da getiririm.”

“Robin Darwin mi hocam?” diye bağırılmışım. Benim branşın en büyük bilim adamlarından.

“Evet, o. Sen de kimsin?”

“Çiğdem Hanımın eşiyim.,” dedikten sonra ahizeyi aldım. “Ben de akademisyenim. Sayın Darwin branşımın duayenlerindendir. Onu da getirirseniz çok mutlu oluruz.”

“Peki, peki. Hemen bilgilendireceğim sizi,” dedi, sabit telefonumuzun numarasını isteyerek kapattı telefonu. Bakışakaldık. Mutlu yüz çizgilerimizle beklemeye başladık. Üçüncü dakika dolmadan telefon çaldı. “Tamam çocuklar, Robin’le geliyoruz,” dedi. Patlamışım, “Allahına kadar!” diye bağırılmışım. Hoca sormuş; “Kızım kocan Adanalı mı?”

“Evet efendim, Kadirli’den.”

“Yaşar Kemal dışında adam çıkmadı oradan ama seninki belki çıkar. Neyse, geliş-dönüş saatlerimizi bildiririm,” demiş, kapatmış telefonu.

Çiğdem de kapattığında yüzünde olağandışı bir gülümseme vardı. Mutluluk bu olsa gerek diye düşünürken elimi tuttu. Halının ortasında halaya başladık. Müziksiz, ritimsiz daldık. Horon mu, zeybek mi belli değildi. Olsundu. Ter içinde kalıncaya dek oynadık. Koltuğa kendimizi attığımızda, “Para işini konuşmadık,” dedi Çiğdem. “Hemen ara,” dedim. Aradı. Üniversitemizin durumunu, rektörün ve profesörlerin ilgisizliğini, parasal sıkıntımızı anlattıktan sonra ücret konusunu sordu. Hoca da, “Ücret istemeyiz. Yol ve yatak giderimiz sağlanırsa yeterli,” demiş. Yeniden halaya girdik. Çünkü onları maaşımızdan ödemeyi çoktan göze almıştık.

Akşam program taslağını hazırlayıp sabah teslim ettik. Öğleden sonra komiteyi topladık. Çiğdem asıl başkanlığı sürdürmekle birlikte Ahmet Hoca’yı onursal başkan seçip son biçimi verdik. Arkeolojinin her dersliğinden üçer kız, üçer erkek öğrenciyi de komiteye dahil ettik.

Karşılaşacağımız sorunları bir bir masaya yatırdık. Öğrencimizin birinin babası büyük esnafmış. Sempozyumda tüketilecek şeker, kahve ve çayı bedava vereceğini söylemiş, atladık üstüne. Ahmet Ünsal, Duran Hoca’yı konuk almayı üstlendi. Biz, Sör Darwin’i ağırlayacaktık. Yol parası kalıyordu geriye. Onu da doçent arkadaşlarımızdan Aleks halletti, Aleks Babacanıs. “Pamuk eller cebel!” diyerek öğretim üyelerinden hemen orada topladı.

Hummalı bir çalışmaya girdik. Afişler yapıldı boy boy. Öğrenciler bunları üniversitenin ve kentin önemli noktalarına astılar. Birisi pek ilgi çekmiş. Yüzü, bedeni kusursuz güzellikte bir amasanga, kılıcını yerdeki erkek savaşçının gırtlığına dayamış halde. Öğrencimizin biri çizmiş. İlla savaşçılıkları öne çıkarılmasın desek de sonra anladık ki izleyicinin çoğu o afişin etkisiyle gelmiş amasangaları tanımaya. Halktan biri yanındakine şöyle diyormuş: “Zeyna’nın filmini gösterecekler herhal!”

Perşembe günü başlattık sempozyumu. Usûl gereği ilkin rektörü davet ettik kürsüye. Avrupa'dan gelmiş iki ünlü bilim adamına para ödenmeyeceğinin erinciyle coştı da coştı. Konuya uzak yakın bir söz etmese de sempozyumun kendi üniversitesinde yapılmasından ziyadesiyle mutlu olmuş. Sonunda değerli konuklara bin bir teşekkür sözleriyle yerine oturdu.

Komitenin onursal başkanı Ahmet Ünsal davet edildi. O da kısa ve özlü bir konuşma yapıp sözü Çiğdem'e verdi. Çiğdem, amasangalarla karşılaştığı ilk belgeleri bulmasının ardından geçen süreçteki çalışmalarını özetledikten sonra oturumları başlattık.

Çiğdem'in sırtında yürüyor etkinlik. İlk oturum, Luvi-Hatti-Hitit dönemlerinde Anadolu'daki Ma tapınakları ve Amasangalar. Şu sözlerle başladı Çiğdem:

“Doğrusu bu kadar ilgi beklemiyordum. Kentten gelen konuklarımız ve üniversitemizin diğer fakültelerindeki öğrencilerimizin de anlayabilmeleri için arkeolojik terimleri az kullanmaya çalışacağım.”

Slayt gösterileriyle girdi. Tokat-Komana, Zile ve Kanış buluntularını gösterdi. Venassa kraliçesi Antahsum'un Ma tapınağı ile ilgili yazdırdıklarını anlattı. Süresini on dakika aşmasına karşın oturum yöneticisi sözünü kesmedi. Kendisi farkına varıp sonlandırdı. Ardından bir arkadaşımız Topaklı ve Hacıbektaş'taki höyüklerden çıkarılan Ma formulu testile-ri anlattı. Sonra da çay-kahve molasına geçildi.

İkinci oturumda da yer aldı Çiğdem. Sona doğru, “Amasangaların Sonbaharı Ortaçağ” konusunu açıklarken sözü Danişmend Çavlı ve arkadaşı amasangalara getirdi. Ardından Hacıbektaş Veli'yi kurtaran Kadıncık Ana'yı anlattı. Birkaç örnek daha verdikten sonra sözünü şöyle bitirdi: “Tarihin derinliklerinden beri toplumların güçlü yanı olan amasanga adındaki o güzel insanlar, on dördüncü yüzyıl Anadolu'sunda çöreklenmeye yüz tutan ataerkil öğretiler ve Ortodoks İslam baskısıyla yavaş yavaş yok oldular. Sonra da unutuldular.”

“Hayır!” diye bağırdı Duran Kışlalı. “Yok olmadı onlar, unutulmadı da. Bunları yarın açıklayacağım. Yemek saati yakın. Şimdi anlatmaya başlarsam aç kalırsınız. Amasangalar günümüzde de yaşamakta. Eski yıllara gitmenize gerek yok. İşte yanbaşımızda biri var; Çiğdem Hoca. Gece gündüz çalışarak amasanga gerçeğini yakalamış bir bilim kadını. Tebrik ediyorum bu çağdaş amasangayı,” deyince zorlu bir alkış sesi doldurdu salonu.

Oturum yöneticisi programı kapatırken salon boşalmıştı. Kente doğru yol alan kimi izleyiciden şu çıkışlar duyulmuş: “Çiğdem Hoca’dan amasanga mı olurmuş?.. Çöp gibi bilekle hangi erkeği alt edecek yani?..”

Ertesi gün ünlü konuklar konuşmacıydı. Ne var ki dinleyici azalmıştı. Bunu Duran Kışlalı şöyle yorumladı:

“Anadolu halkı pragmatisttir. O anda işine yaramayan nesne altın değerinde de olsa metelik vermez. Kısa erimli çıkarından başka güdüsü yoktur. Uzun erimli olanını da seçemez. Seçemeyecek kadar düşünme yetisi düşürülmüştür. Düşürülmüştür, diye boşuna söylemedim. Evdeki itaat etmeye dayalı eğitim ile okuldaki ezberci eğitim maalesef onu bu hale getirmiştir. Düşünemeyen o tür insanlar baskıcı yöneticilerin pek işine yaradığı için bu eğitim sürdürülür gider hep.”

“Neyse konunun dışına çıktım ama ülkemizin bir gerçeğini bu arada gençlere aktarmış oldum. Gelelim amasangalara...”

“Amasangalar tarihin derinliklerinden beri vardı. Var olmalarına karşın biz onları yeni öğreniyoruz. Ben ilk kez eski bir kaynakta bu adı okuduğumda doğrusu heyecan duymamıştım. Birilerinin zorlama tezi gibi gelmişti. Yıllar sonra bir sohbette bunu sevgili Robin’e açtığımda o yazıyı görmek istediğini söyledi. Yazı ilginç bir eskiçağ yazısı. Buldum, önüne getirdim. Biliyorsunuz Robin dünyanın en

nl filoloğudur. Sr payesini soylu oluşundan değil, bilime katkısından almıştır. Yoksa o da benim gibi halk çocuğudur. Yazıyı okudu. A-Ma-Sanga. Yani, Tanrıça Ma'nın Kutsal Rahibeleri.”

O sırada değerli bilim adamı Sr Robin Darwin'in gözleri bir Duran Hocaya, bir bizlere gidip geliyordu. Duran Kışlalı ona döndü. İngilizce, “Amasanga-Amazon bağlantısını anlat da simultane çevireyim,” dedi. Sr Darwin yerinden kalktı. Kışlalı'ya dönüp bakmadan mikrofona uzandı. “Ben var biraz Turke bilmek,” deyince müthiş bir alkış koptu. Kışlalı, “Ulan, bunca yıllık arkadaşız, Türkçe bildiğini söylememişti bana,” dedi. Vardı, sırtına vururken söylenmeden etmedi; “N'olacak gâvur işte!” Sr Darwin onu da yanıtladı: “Sen de gvursun. Hem de Aleman gvuru!” Alman devletinin Duran Hoca'ya yurttaşlık verdiği biliniyordu.

Salon alkışla, sevgi sözleriyle çınlarken bu kez kucaklaştı koca adamlar. Sonra Duran Kışlalı yerine oturdu. Sr Darwin anlatmaya girişti. Konuşmasının iyi anlaşılabilmesi için temiz Türkçe ile aktarıyorum:

“Amasangalar hakkında ilk yazan kişi Halikarnas doğumlu Heredot'tur. Uzun yıllar Atina'da yaşayan, yaşlılık yıllarını Güney İtalya'da geçiren bu adam, pek çok yer gezse de Ma'ya tapınılan Orta Anadolu'yu görmemiş. Belli ki bu bölgeyle ilgili yazdıkları; gördüklerine göre değil, duyduklarına göredir. Amasanga sözcüğünü “Amazon” olarak duymuş besbelli. Yine, Sakarya Irmağı'ndan Erzurum'a, güneyde Toroslara kadar yayılmış bir coğrafyada tapınılan, en büyük tapınakların Tokat, Kayseri ve Pesinus'ta olduğunu bilmeden Terme diye göstermesi onun bu konudaki bilgisizliğinin bir başka kanıtıdır.”

“Amazon konusu yanlışlarla doludur. Aklıma geliveren biri, ata binmeleri ve savaşçı olmalarıyla ilgilidir. İnsaf yani, ata yalnız onlar mı binmiş, yalnız onlar mı silah taşımış?... Kelt kadınları, İskit kadınları, Afrika'da Tuareg kadınları... Hepsi ata biner, ok atar, kılıç kullanırdı. Erkeklerden farkla-

rı, onlar gibi talan etmek, yakıp yıkmak için değil, savunmak için dövüşürlerdi. Çadırlarını, evlerini yağmacılardan korumak, çocuklarını köle avcılarından kurtarmak için ok atarlardı.”

“Amasangalar da onlardan farklı değildi. Tapınağın yakılıp yıkılmasını önlemek, tanrıçaya sunulan altın gümüş hediyeleri korumak için savaşırlardı. Saldırgan, iriyarı erkeklerle baş edebilmeleri için iyi silah kullanmak zorundaydılar. Attıkları ok hedefe saplanmalı, çaldıkları kılınc şah damarı kesmeliydi.”

“Ben Kuzey Anadolu krallarından Mitridat’ı çok severim. Bu adam tarihin en yiğit savaşçılarından, en kahraman komutanlarından biridir. Kendi askerinden kat kat fazla, saldırgan Roma ordularını yirmi beş, otuz yıl ülkesine sokmamıştır. Başarısının en önemli dayanağı ne idi biliyor musunuz, amasanga birlikleriydi. O korkusuz kadın savaşçılar, sarp dağ geçitlerinde, hantal Roma birliklerine adım attırmadı. Ve daha nice kahramanlıklar...”

“Hal böyle iken, bu güzel insanlar hakkında pek kötü şeyler söylenmiş, yazılmıştır ne yazık ki. Söz gelimi, Methodios adlı Bizanslı bir herif; amazonların ekmek yerine yılan ve kertenkele yediklerini, daha da ileri giderek ‘erkek katili’ olduklarını yazmıştır. Bir başka kaynaktan, iyi yay gerebilmeleri için sağ memelerini kestirdiklerini, doğurdıkları çocuk erkek ise hemen orada öldürdüklerini yazar. İnsaf ki yine insaf. Soruyorum, hangi kadın dokuz ay karnında taşıdığı yavrusunu kendi eliyle öldürür? Onu doyuracak memesini kestirir, ha?.. Olmayacak şeyler bunlar. Ne var ki devir tek tanrı devridir. Tanrıçaların kimi melek yapıpı susturulmuş, kimi lanetlenerek yeraltına atılmıştır. Onların rahibeleri amasangalar da böyle ipe sapa gelmez suçlamalarla kötülenmiştir işte.”

“Yalnız amasangalar değil tüm kadın ırkı ezilip ufanmıştır bu asırlarda. Bir zamanlar İskenderiye’nin ünlü kitaplığı dillere destandı. Danışmend Çavlı’nın yol arkadaşı ve posta dağıtıcısı Jozef’in o kitaplık yangınıyla ilgili söyledik-

lerini Dr. Çiğdem dün anlatmıştı. O yangından birkaç yıl önce inanılmayacak vahşette bişey daha yaşandı. O kutsal bilim yuvasında Hypatia adında bir bilim kadını vardı. Matematik, fizik ve astronomi ilimlerinde gecesini gündüzüne katarak çalışıyordu. Kilisenin yobazları bir gün sokakta ona saldırdılar. Önce cırlıçıplak soydular. Sonra istiridye kabukları ile etini kemiğinden ayırınca kadar parçaladılar. Ne uğruna biliyor musunuz?.. Hıristiyanların büyük tanrısı, onun oğlu Mesih ve annesi Bakire Meryem aşkına... Hypatia'nın yolundan giden erkeklere el uzatamayan o korkaklar ne yazık ki o değerli kadını vahşice yok ettiler.”

“Başka bir konuyu da dikkatinize sunduktan sonra konuşmama son vereyim. Tevratın girişinde “Yaşat!” der, İncil’de “Sev!”, Kuran’da “Oku!” der. Dikkat ettiyseniz, Yahudiler kendilerinden başkasını yaşatmak istemiyorlar. Hıristiyanlar da kendilerinden başkasını sevmezler. Müslümanlar ise okumazlar. Bilimsel yaratılar koca Müslüman dünyasında uzaktan izlenir hep.”

“Sustum. Beni dinlediniz için teşekkür ederim.”

Sör Darwin yerine otururken Duran Kışlalı mikrofona yanaştı. “Adama bak yahu. Kırık dökük Türkçesiyle bu kadar önemli şeyleri anlattı. Bir de iyisini bilseydi akşamı ederdik.”

Büyük bir alkış ve Sör Darwin’in ona yaptığı nanikten sonra mikrofona döndü. Duran Kışlalı iriyarı, Robin Darwin ise aksine kısa boylu. Duran Hoca mikrofona elini uzattığında Sör Darwin koşup mikrofonu kaptı. “Son bişey anlatmak istiyor ben. Söylemezsem çatlarım.”

“Bir gün Manchester Üniversitesi’nin davetlisiydik ikimiz. Öğle yemeğinden sonra dekan leydi bize çiftliği gezdiriyor. Cıvıl cıvıl konuşan, çıtı pıtı bir hanım. O anlatıyor bazen ben de katılıyorum. İki yanımızda Veterinerlik Fakültesi’nin danaları otlak yiyor.”

“Otluyor, denir.”

“Otluyor, her neyse. O sıra Duran da söze girip her zamanki gibi bağırarak konuşmaz mı!.. Danalar ürktüler,

bir saniyede darmadağın oldular. Dekan hanımefendi ‘Ne oldu’ diye şaşkın bakar, anlamadı bişey. Ben yatıyor gülmekten. Duran da gülüyor. “İlk defa bir Çukurovalı görüyor bu danalar,” diyor. Okey, sustum. Ben geçmek yerime.”

“Sen görürsün. Bu dana hikâyesini bir daha anlattırsan Türkiye’ye getirmem seni.”

“Keh, keh, keh!..”

Kalın, gür sesiyle konuşmaya başladı Duran Kışlalı:

“Yazı çok önemlidir gençler. Bundan dört bin yıl öncesi-ne ait dünyayla ilgili önemli bilgiler edinemiyorsak yazılı kaynağın olmayışındandır. Ön Asya dediğimiz coğrafyada, basit bir kasaba kralının adı yazıtlara geçmişse adı kral olmuştur, peygamber olmuştur. Kuran’da sözü geçen on dört peygamberin aslı, bu yazılı kaynaklarda adı geçen birer kasaba krallarıdır. Kayıt tutulan kral yıllıklarından çıkmıştır üç kutsal kitap. O sırada Çin’de, Hint’te, Sind’te, Orta Asya’da, geniş Avrupa kırılarında, Amerika’nın derin topraklarında, Afrika ve Okyanusya’da bir tek peygamberin çıkmayışı yazıyı bilmediklerindendir. Zira oralarda yüzlerce tanrı ve binlerce peygamber vardı zaten. Her neyse, gelelim amasangalara.”

“Yedi ayrı kasaba ya da kentten toplanan kızlar, bir ırmak boyuna götürülüyor. Orada savaşçı erkeklerle seviştiriliyor. Bu iş Kuzey Anadolu denilen yörelerde yaşanmış. Samsun’un Terme’si merkez sanılmış. Her neyse yazıya böyle geçmiş. Yazının önemi burada işte. Onun için bu bilgiyi de yok saymıyor, başa ekliyoruz.”

“Kadın cinsi doğuruyordu, önemliydi. Erkek milleti bunu kolayca kabul etmedi doğal olarak. Sanıyorlardı ki arkalarını poyraza verdiklerinde gebe kalacaklar. Gülmeyin, bunu antik bir yazıda okumuştum. Onlarca, yüzlerce kez denedilerse de gebe kalamadılar. Kalamayınca kadının hak-

kını teslim ettiler. Ettiler ama laf aramızda, kadınlar zamanla bu yaratılışlarını övünce çevirip şımarıldılar. Eşitlik hiç akıllarına gelmedi. Erkekleri, ağır işleri yapmakla yükümlü, gelip geçici erotik zevkleri tatmine yarayan bir varlık olarak gördüler. Doğurdukça yaratanın kendileri olduğu, yaşamın temel üreteni olduklarına inanıldı. Doğuran kadın olduğuna göre tanrıları ve hayatı yaratan da bir ana tanrıça olmalıydı.”

“Ana Tanrıça kavramı Anadolu’da gelişmiştir. Anadolu tarihinden; toprak ile özdeşleştirip “Toprak Ana” denilen; bereketi, bolluğu ve doğurganlığı simgeleyen ilk ana tanrıça; Vuruşemu, Ma, Kybele, Kubaba, Artemis adlarıyla yaşatıldı. Aslında bunların hepsi aynı hatun yaratıcıdır.”

“Hiçbir kadim kültürde, hiçbir tanrı, Ana Tanrıça kadar çeşitli adlarla anılmamıştır. Sümer’de Ma; Mitanni ve Hurriler’de Hepa; Mısır’da İsis; Luvicede Vuruşemu, Hititler’de Ma ve Kubaba, Frigler’de Kybele; Helen dünyasında Artemis; Roma’da Venüs; Suriye’de Lat ve Filistin’de ise Havva olarak adlandırılmıştır.”

“Bu yerlerin önemli merkezlerinde büyük anatanrıça tapınakları vardı. Anadolu’daki en ünlülerinden biri de Tokat’ın Komana Pontika adlı inanç kentindeki Ma tapınağıdır.”

“Tarihin derinliklerinden beri baştacı edilen ana tanrıça kültü ve kadın doğurganlığı; Bereketli Hilal’de sulu tarıma geçilmesinden, ticaretin gelişip paralı bir tüccar sınıfının doğmasından ve kölecilik gibi keskin iktisadi etkenler yüzünden gün gün saygınlığını yitirdi. Rengi eskiden kıpkırmızı iken Hammurabi yasaları ve Tevrat’ın tek tanrısı Yehova zamanlarında solmaya başladı. Bunu amasanga Anceliki pek güzel açıklamış. Tevrat’ı yeniden yazan hahamların Lilith’i öldürüp Havva’yı ortaya atmaları boşuna değil. Molla Tahir’in Çavlı’ya anlattığı yedi hahamlar ve Zebur’daki kadın sevgisini katledişleri. Sonra Lût hikâyesi. O bölüm tümüyle kadın aşağılamanın öyküsüdür. Dikkat edin solma devam ediyor. Kıpkırmızı, açık kırmızıya döndü.

Hıristiyanlığa geldiğimizde durum daha vahim. Tapınak rahibesi Meryem, korunmayı savsaklamış ve bir oğul doğurmuş. Zaman öyle bir zaman ki, gökyüzünden bir mesih beklenmektedir her an. Koca göbekli, koca kıçlı rahipler bunu fırsat bilirler. Tapınaktan kovulan zavallı Meryem bir azize kabul edilir, oğlu da yarı tanrı yapılır. Aradan yüzyıllar geçer. Mesih dini büyür büyür, sonra da beton gibi donar. Erkeğin yüceltildiği, kadının en aşağılandığı yıllara gelinir. Akli başında, yürekli, Jan Dark gibi kaç kadın “cadı” denilerek ateşe atılır. Jan Dark’tan sekiz yüz yıl önce doğan Müslümanlık da farklı değildir. Bir erkek dört kadınla evlenebilir. Tek kadının tanıklığı geçersizdir...vs. Renk artık kırmızılığını da yitirir; solmaya, pembeleşmeye başlar.”

“Yine de toplumlar inançlarını bir çırpıda atmadıklarından uzak kırsallarda tanrıça tapımı ve kadın saygısı bir müddet devam eder. Hıristiyanlaşmış Ege kentlerinin kırsallarında Artemis tapımı sürmektedir. Hıristiyanlık onlara yaklaştıkça Artemis yavaş yavaş Meryem Ana’ya dönüşür. Artemis’in kutsal mağarasına Meryem’in yontusu yerleştirilir. Hıristiyan dünyasının önde gelenleri dört yüz otuz bir yılında, yarı tanrı İsa’nın özelliklerini belirlemek üzere Efes’te toplandıklarında halkın baskısı üzerine Meryem Ana’yı tanrı Anası saymak zorunda kalırlar. Böylece Ana Tanrıça kültü Bizans döneminde Meryem Ana ile sürer.”

“Anadolu’nun Frigya bölgesindeki ilk Hıristiyan gruplara Montanist (Dağlılar) denirdi. Montanistlerde kadınlar papa bile olabiliyordu. Bektaşî şeyhlerinin karılarına “Bacı” denirdi. Bir Bektaşî kadın Montanistler gibi şeyh olabilir, törenleri yönetebilirdi. Eski bir kaynakta, ‘*Hacı Bektaş, yolağını sürdürmesi için Anadolu Bacıları’nı seçti. Kendisini Selçuklu kılıcı önünden çekip alan Kadıncık Ana’ya gizli bilgi ve kerametlerini öğretti. Ölünce de Kadıncık Ana üzerine mezar yaptırdı,*’ diye yazar.”

“Peki, şu akla gelmez mi? Yolağını sürdürmesi için neden erkek değil de kadını seçti? Yanıtı gayet basit. Çünkü o çevrede Kadıncık Ana kadar güçlü, sözü geçer bir erkek

yoktu. O, kadim zamandan beri işlek bir Ma tapınağı olan Karahöyük'ün yöneticisiydi.”

“Bir başka örnek, Tokat'taki “Anşa Bacılar” ocağıdır. Bir Alevi-Bektaşî dergâhı olan bu yer, başlarındaki Veli Baba, Halep'e sürülünce Anşa Bacı tarafından yönetildi. Ve adı da onunla kaldı. Dikkatinizi çektiyse bu ocak ünlü Komana tapınağı yöresindedir. Artık Ma tapıncı yok ama kadına saygı sürüyor.”

“Anadolu'nun sosyal biçimlenmesinde etkin rol alan ahi örgütünün kadın kolu Bacıyan-ı Rum'a bağlı kadınlar, işte az önce anlattığım inançtaki amasanga örgütü üyeleriymi. Kemal Tahir'in ünlü romanına ad verdiği “Devlet Ana da Rum Bacılarından biriydi, yani amasangaydı.”

Hoca benden, perdelerin kapatılması, sinevizyon ekranının hazırlanmasını istedi. Dediklerini yaptım. “Bilgisayarı aç, YouTube'dan ‘Turhal Kültür Derneği Samah Ekibi’ni tıkla,” dedi. Tıklayıp görüntüyü perdeye verdim. Birden bağlama sesiyle doldu salon. Başlarında köylü şapkası, daha yeni tarladan gelmiş gibi üç Çepni erkeği kollarını eş zamanlı sallayarak meydana çıktılar. Her birinin arasında boylu boslu ve de dolgun görümlü üç kadın çıktı. Görmeye alıştığımız narin kızlar, ince delikanlılar yok karşımızda. Kadınlar tepeden turnağa kutnu kumaşa bürünmüş. Altlarında taa Çatalhöyük kültüründen sürüp gelen üç parçalı etek var.

Ey şahin bakışlım, bülbül avazlım
Bir eli kadehlım, bir eli sazlım.
İşte ben gidiyom kal ahu gözlüm
Ne sen beni unut, ne de ben seni...

...

Zakirin sesi salonu doldurduğunda erkekler kolları düşük, el içleri yere bakarak ağır ağır dönmeye başladılar. O sırada Duran Hoca'nın sesi patladı:

“Samahın ağırlama bölümü bittikten sonra yeldirme bölümüne geçilecek. Yani hızlanacak. O zaman kadınların biçimlerine, dönüşlerine ve hareketlerine dikkat edin!”

Uzunca bir ağırlama bölümünden sonra yeldirme bölümüne geçti oyuncular. Hızlandı samah. Kadınların elleri omuzlarına paralel, avuçları erkeklerin tersine gökyüzüne dönük. Duruşları pek görkemli. Aman Allahım, bu ne güzellik. Birden hem kendi çevrelerinde, hem alan yörüngesinde dönmeye başladılar. Öyle vakur, öyle güçlü görünüyorlar ki!.. Yüzleri semada dönerlerken omuzbaşlarındaki belikleri, kuşaklarındaki ipek saçaklar, eteklerinin üç parçası da fırlanıyor. Görkemleri bir kat daha artıyor. Derken öğrenciler bölümünden bir kız bağırdı: “Artemis bunlar. On sekiz memeli Artemis’ler!” Bir erkek öğrencinin sesi duyuldu: “Kibele’ler!”

Kadın oyuncular erkekleri görmüyor, aslında kimseyi görmüyorlar. Erkekler ise kendi çevrelerinde dönmüyorlar onlar gibi; bir solundaki kadına, bir sağındakine niyaz ederek çırpınıyorlar. Başları onlarınkinden aşağıda. Sanki ay çevresinde parlayıp sönen küçük yıldızlar gibi.

Samahın bitimiyle derin bir soluk aldık. Perdeler açıldığında herkeste bir şaşkınlık, herkeste bir gülümseme aydınlığı. Böyle bir güzelliği ilk kez gören yüzlerce göz... Duran Kışlalı mikrofona geçti:

“Az önce arkadaşlarımız Turhallı kadınları Artemis’e, Kibele’ye benzettiler ya yetmez. Onlar aynı zamanda Kubaba’dır, Ma’dır, Ma’nın temsilcileri Amasangalardır.”

“Şimdi bilgisayardan izlediğiniz o kadınlar, kırmızı rengin en uçğunu, pembenin beyaza yakınına yaşasalar da amasangalığın son temsilcisidirler. Onları önemsemek, değerlerini anlatmak yalnız feministlerin değil tüm aydınların görevidir.”

“Tanzimat paşalarından biri Tokat’a uğramış bir tarihte. Şerefine yemekler çıkarılıp oyunlar oynanmış. Bunlardan biri de az önce izlediğiniz Hubyar Samahıymış. Paşa körü körüne itaat etmeyi öğrenen eski kafalı biriymiş. Samah bit-

tiğinde alkışlayacağı yerde kükremiş: “Güneşe tapan bu kızılbaşları ne diye getirdiniz karşıma!..”

“Günümüzde de yok değil böyle zavallılar. Koca koca makamları işgal etmiş ama yontuların içine tükürecek kadar cahil o kişilerden bu anlayışı korumak gerek.”

“Amasangalar azalsalar da her devirde vardır. Kimi Puduhepa, Artemisya, Aspasia gibi politikaya girer. Kimi, Sappho, Mihri Hatun gibi şair olur. Kimi de Nene Hatun, Kara Fatma gibi kahramanlık yapar.”

Bunlar ne denli uysal, samimi, sevecen olsalar da erkek egemen toplum onları sürekli aşağılamış, kötülemiştir. Robin’in de değindiği gibi, Avrupa ülkelerinde ortaçağ boyunca cadı avları düzenlenmiş, bulduklarını öldürmüşler, yakmışlardır. Türklerde ve Ortadoğu toplumlarında da iyi davranılmamıştır. Eli maşalı, cadaloz, Erkek Fatma gibi hak etmediği pek çok sıfatı yüklemiştir.”

“Eh, bu kadar konuşma yeter. Şimdi sorusu olanların sorularını yanıtlayıp yemeğe dağılalım. Sorusu olanlar el kaldırsın!”

“Aboo!” demişim bir Çukurovalı olarak. Salonda üç yüz kişi varsa yüz ellisi soru soracak. Aklıma bir fikir geldi. Komite görevlisi öğrencilere seslendim. “Sorusu olanlara birer kağıt verin. Okunaklı biçimde sorularını yazsınlar, toplayıp getirin.” Profesörler dinlenirken diğer öğretim üyesi arkadaşları büyük masaya çağırdım. Soru kağıtlarını da dağıtarak ortak olanları tesbite giriştik. Böylece yüzü aşkın soruyu üç, dört soruya düşürdük. Onu da Duran Kışlalı’ya verdik. Duran Hoca yeniden geçti mikrofona:

“Birinci soru, ‘Anadolu toplumunda anaerkil bir davranışın günümüze kadar gelen bir örneğini verir misiniz?’ demiş yüz yirmi kişi. Aklıma hemen gelivereni söyleyeyim. Cenaze namazında ölen için ‘Filandan doğma’ diyerek anasının adıyla çağırılması, babasının hiç gündeme gelmeyişi anaerkil inancın bir kalıntısıdır.”

“İkinci soru, ‘Anadolu’da kadın erkek eşitliği ne zaman bozuldu?’ denilmiş, açıklamaya çalışayım: Bunun kesin bir tarihi olamaz tabii. Pek çok kitap, kadın haklarının tek tanrılı dinlerle yok olmaya başladığını söylese de öncesi var. Sözelimi Anadolu’nun bilinen ilk halkı Luviler anaerkil ve eşitlikçiydi. Daha sonra güney komşuları olan Hurriler anaerkilken Hititler ataerkildi, erkek egemen yaşarlardı. Bunun üzerine sekiz yüz-dokuz yüz yıl Hristiyanlığın bağnazlığı eklendi. Bunlar yetmezmiş gibi, on üç, on dördüncü yüzyıllarda sünni İslam bağnazlığı binince, Nazım Hikmet’in ‘soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen’ kadın sürüsü çıktı ortaya. Bu kader, Atatürk devrimleri, okullaşma, köy enstitüleri gibi atılımlarla yenilmeye çalışıldıysa da istenen başarı sağlanamadı.”

“1980’li yıllar Anadolu’da kadın kimliğinin silinmek istediği miladın başıdır. “Our Boys”, (Pentagon’un ‘Bizim Oğlanlar’ dediği) generallerin ülkeyi emperyal güçlere teslim ettiği o yıllarda dinci bir parti kuruldu. Bunu siz bilmeseniz de hocalarınız gördü, yaşadı. Sanki o zamana dek ülkede din yasaklanmış gibi bağırıp gürlediler: “Kadınlar saçını kapatmalı, yoksa cehenneme girer.” Kent varoşlarında hızla yayıldı saç kapatma. Adına türban denildi. “Namaz, oruç bizim meselemiz değil, sen yalnız saçını kapat!” Washington, Londra, Berlin, Paris merkezli bu dayatmalara top modeller, gece hayatının vamp kadınları bile katıldı. Tabii, bunlara bol para ödeniyordu öyle görünmeleri için. Yine o deniz aşırı başkentlerin desteğindeki hükümetler de ülke sorunlarını bırakıp türban goygoyculuğu yapınca pek çok kadın burnunun ucuna kadar kapanmayı Müslümanlık sandı. Böylece sokakları karartmaya başladılar. O Müslümanlar, medrese denilen çağ dışı yerlerde, küçücük çocukların ırzlarına geçildiğini duyduklarında tepki verdiler. Ama türbana karşı biri bir söz söylediğinde, ‘Türbanımıza dokunmayın’ diye yırtındılar. Bunlar Müslümanlık filan değildi tabii, emperyalistlerin istediği biçimcilikti... Ağzım ılıyınca dayanamaz söverim. Şimdi o

hale geldim. En iyisi bu konuyu bırakıp başka sorunuza geçeyim.”

“Üçüncü soru, Anadolu’nun Türkleşme ve İslamlaşma döneminde Ahilik-Mevlevilik, Bektaşilik ve Alevilik.”

“Ahilik ve Mevlevilik. Ya da başka bir deyişle Ahi Evran ile Mevlana çatışması. Branşım değil fakat ilgimi çektiği için epeyce yayın okumuş, araştırmıştım bu konuyu. Eğer hocalarımızdan özel bir çalışma varsa, varsa... Metin Bey gelmek ister misiniz? Hayır mı?... Beni dinlemek istiyormuş o da. Teşekkür ederim. O halde bildiklerimi aktarayım.”

“Her biri birer sempozyuma sığmayacak boyuttaki bu iki konuyu birkaç cümle ile nasıl açıklaırım bilmem ama dene-yeyim.”

“Bu topraklarda boy atmış en güzel oluşumun biri Köy Enstitüsü ise ilki de ondan yedi yüz sene önce kurulmuş Ahi örgütüdür. Kayseri ve Sivas’ta kurulup artarak yayılan ahi ocakları, örgütlenmeyi, zanaatı öğretmiştir bu topraklara. Bacı’ların örgütü olan kadınlarıyla birlikte, hem de omuz omuza. Kırsal kökenli bu kadınlar; örgü, dokuma, el işleri, halıcılık gibi pek çok zanaatı orada öğrendiler. Moğol yakıp yıkmalarından sonra kırsala dağılıp orada sürdürdüler. Tıpkı köy enstitüsü mezunları gibi.”

“Ahiliğin kurucusu Nasrettin Hoca’dır. Bir adı da Ahi Evran’dı. Ulemadan biriydi. Yirmi iki kitap yazmış bir bil-gedir Hoca Nasrettin. Ayrıca hekimdi, yılan zehrinden pan-zehir yapardı. Ama devletin katı örgütü ve emperyal Moğollar bu teşkilatı yakıp yıktılar.”

“İlk olarak Şem-i Tebrizi’yi kullandılar. Tebrizli Şems bir-birini tutmayan şiirler yazıyordu afyon çekince. Pek çok kişi iyi şair belliyordu kendisini. Mevlana da şiir yazıyordu Farsi dilinde. Türk lisanına düşmandı adam. Oğuzcayla ne konuşmuşluğu, ne de bir satır yazmışlığı vardır.”

“Mevlana maddeyi yadsır, ruh arar her şeyde. “İnsan bedeni önemli değil, huy önemlidir,” der. Hoca Nasreddin ise hekimdir. Yılan zehrinden ilaç yapar. Yaptığı somuttur, bilimdir yani. Eflatun’la Thales gibi karşıttılar.”

“Yıllarca bu ikilinin çarpışmaları izlendi. İlginç de oluyordu hani. Ahi Evran, ünlü hekim ve feylosof İbni Sina’nın ardılı, Mevlana ise İslami gelişmeleri durduran Gazali’nin ardılıdır. Böyle olduğu için asla bir konuda birleşmediler.”

“Gelelim bu hasımların kimlik ve kişiliklerine. Bulup öğrendiklerim şöyle:”

“Tebrizli Şems bir Mecusiydi. Aynı zamanda Moğol işbirlikçisiydi. Bir amacı da bu topraklarda mecusi inancını yaymaktı.”

“Mevlana Celaledin, Türkmen değil Fars kökenliydi. Şiirlerini de Farsça yazdığından bizden daha çok İran diyarında anılır. Anadolu Oğuzlarının onu sevmesine karşın o, onları hiç sevmemiştir. Sevmeyebilir, bir şey denemez ama bir başka ırkı daha sevmeydi; kadın ırkını. Resmen kadın düşmanıydı. Her dizesinde, her meselinde kadınları aşağılayan bir olayı anlatır Mesnevisinde.”

“O da hocası Seyyid Burhaneddin ve Tebrizi gibi Moğol işbirlikçiliğine soyunmuştur. Ülkeyi ayakta tutan en güçlü örgüt Ahiliğe ve onun lideri Hoca Nasrettin’e (Ahi Evran’a) savaş açmıştır. Büyük oğlu Alaaddin Çelebi ahi öğretmeni olunca ona kin tutmuş, üzerine saldırttığı ordu tarafından öldürüldüğünde cenaze namazını kılmaya yanaşmamıştır. Biricik kızı Melike Hatun’u, Bacıyanı Rum örgütüne katıldı, diye ev hapsine almıştır.”

“Hoca Nasreddin ise, beş yıl hapislik sonunda, baş vezirin yardımıyla özgürlüğüne kavuşmuş ve vezir rütbesiyle yönetime geçmiştir. Geçer geçmez Moğol işbirlikçileriyle uğraşmıştır. Tebrizli Şems’in çıban başı olduğunu biliyordu. Şems, hicri altı yüz kırk üç senesinde öldürülünce Hoca’nın yaptırdığına hükmeder Moğol ve Mevlana yanlıları. Fakat başvezir arkasında olduğundan bir şey yapamazlar.”

“Durumu izleyen Moğollar gücün aleyhlerine dönmekte olduğunu hisseder hissetmez başvezir Saadeddin’i öldürttüler. Vezirleri dağıttılar.”

“Hoca Nasreddin, en etkin çalışan Kırşehri ahi ocağına varıp dinlenmeye çekilmişti o sıra. İyice de yaşlanmıştı.”

“Bunu fırsat bilen Moğollar ve Mevlana yanlıları orduyu Kırşehrine saldı. Ordu kapıları kırarak şehre girdi. Ne kadar ahi varsa, yaşlı genç demeden kılıçtan geçirdi. Ne kadar dükkân varsa yağmaladı, yaktı. Yirmi iki kitap yazmış, doksan yaşındaki adamın cansız bedeni atlara çiğnetildi. Kitapları toplanıp şehir meydanında yakıldı. Kurduğu dericilik, ipekçilik, dokumacılık, demircilik gibi pek çok zanaatın kökü kurutuldu. Oysa o sanatların atölyeleri ve tezgâhları pekâlâ sanayileşmeyi başlatabilirdi. Hicri altı yüz elli yedi senesinde olan bu vaka, şu çorak bozkırda açan güzel çiçeği de böylece soldurdu. Ahiliğin yok edilmesiyle sünni yobaz imamlar güçlenip papazlaştılar.”

“Mevlevilik, Osmanlılarca da çok tutulmuştur. Çünkü devlet yönetimine mutlak bağlılık zihniyeti taşıyan eski İran kültüründen gelir ve boyun eğmeyi savunur. Dikkat edin, sema dönerken de boyunlarının eğik olması işte o inancın göstergesidir. Osmanlılar onun için bol mevlevihaneler açmış, devletin memurluklarına epeyce mevlevi yerleştirmiştir. Bugün Şeb-u Aruz törenine devlet ricalinin her yıl katılması ondandır!”

“Bektaşilik ve Aleviliğe gelince; Bektaşilik, Hacı Bektaş’ın ve ardılı Abdal Musa’nın katı sünni İslam inançlarına karşı halkın ibadetlerini kolaylaştırdığı tapınma biçimleridir. Çoban yaşamı süren bozkırdaki bir insanı beş vakit işinden alıkoymak o tapınmaya uzak tutar. Bektaşiliğin temelinde; Horasan öğretisi, derviş eşitlikçiliği ve anaerkillikten beri gelen Anadolu halklarının ortak davranışları vardır. Alevilik daha sonra, Hacıbektaş torunları Balım Sultan ve Kızıl Deli zamanında biçim alır. İlkçağdaki Bakkhaların inanç kalıntısı taşıyan kimi uç, uzak yöre halkı da bu yeni oluşuma katılıp renk katar. Müzikli, danslı ve içkili bu ayinlere koşarak katılır. Kadınli erkekli birlikte semah dönme ritüeli Yesevilik ve Vefailikte de vardır. Tanrıların insan suretinde görüldüğü eski çağ ile Hz. Ali’nin tanrı-insan kabul edildiği o çağ inaçları tez kaynaşır. Frigyalıların müzikli, içkili seks

ayinleri ile kadınlı erkekli kırk ermişin bir tek üzümün suyuyla esrik olmaları aynı tabağa konur. İşin ayıp ve günah kabul edilen yanları kırpılır. Cem ayinleri biçimlenir. Bu inancın karşıtı Ortodoks Müslümanlar ise ‘mum söndü’ öyküsünü çıkararak Alevilik öğretisini karalamak ister.”

“Bunlar inançtır, dindir. Her neyse... Dinden korkmam ama dincilerden korkarım ben. Din bir düşünce tarlasıdır. Konuş konuşabildiğin, tartış tartışabildiğin kadar. Ama din-ciyle ne konuşabilir, ne de tartışabilirsiniz. Adam dondurmuştur beynini. Bilginin, aklın ışığı giremez oraya. Aklın olmadığı yerde de benim işim yok. Bakın çocuklar, akıllı olmayan insan sorgulamaz, yargılar. Hoş görmez, katleder. İlkeldir, sosyalleşmez. Uygarlık ise kadın ile erkeğin birliktede yürüyebilmesidir. İşte bu yüzden cehaletin en büyük korkusu kadındır. Kadın öğrenirse çocuklarına da öğretir. Öğrenme yeni devinimler getirir. İktidarlar ve tutucu kesimler bunu asla istemez. Kadın hakları hep baltalanır. Eşitlik isteklerine katlanılmaz. Ne var ki kadınları okumayan toplumlar seksen yüz yıl sonra haritalardan silineceklerdir, göreceksiniz. Ama o grup asla bunun nedenini anlamayacaktır!”

“Dördüncü soru, sanki bir magazin sorusu. Aynı zamanda belalı bir soru. Kız öğrencilerin işi olmalı. Şöyle deniyor; ‘En sevdiğiniz kadın kim?..’

“Kozan’ın köyündeki anam desem, pöh!.. diyecekler. Sevgilim Martha desem, “kık” diyecekler. Bütün kadınlar desem “çüş” diyecekler. Seçtiklerimin en başındakini söyleyeyim; Marie Salomea Sklodowska. Kim olduğunu bilen var mı?.. Yok, ben söyleyeyim, Marie Curie. Polonya’dan öğrenim için Paris’e giden bilim kadını. Radyasyon konusundaki çalışmasından ötürü Nobel fizik ödülü alan ilk kadın. Daha sonra polonyum ve radyum elementlerini keşfederek Nobel Kimya Ödülü’nü ve sonrasında nobeli iki kez kazanan tek bilim insanı ünvanını almıştır. Kocasını genç yaşta kaybetmiş, iki kızına da nitelikli eğitim vermiş, büyük ola-

nını nobelli bir bilim insanı yetiştirmeyi başarmıştır. Son günlerinde bedeninin her yerinde radyasyonun açtığı yaralar çıkmasına ve ölümünün yaklaştığını bilmesine karşın çalışmaya ara vermemiş, “Belki birkaç kişiyi daha kurtarabilirim!” diyerek öleceği güne kadar çalışmıştır. Bir ikizi de Türkiye’de var; Türkan Saylan. Kandilli Lisesi son sınıfından arkadaşımıdır Türkan. Ama hepimizden daha çok şey vermiştir şu topluma. İşte o Marie Curie ve Türkân Saylan benim analarımdır, bacılarımdır, can arkadaşlarımdır. Onlar benim için dünyanın en saygın kadınlarıdır. Onlar birer Amasangadır. Birer Ma’dırlar.”

O sırada Çiğdem, Dr. Curie’nin ve Dr. Saylan’ın laboratuvar önlüklü resimlerini çıkarıp ekrana vermez mi!.. Herkes ayakta. Alkış, alkış, alkış, salon çınlıyor...

Sempozyumun Son Günü

Rektör bizi şaşırttı. Sempozyuma el atan tüm öğretim üyelerinin katılacağı bir akşam yemeği düzenlemiş. Bir öğrencimizin babasına ait, kentin ünlü bir aşevinde yemek yedirdi. İçki sunumu yalnızca iki konuya yapıldı tabii. Onlar da içmediler. İçki muhabbeti olmayınca erken ayrıldık yemekten. Duran Kışlalı’yı Ahmet Hoca’mız götürdü, biz de Sör Robin’i aldık.

Varır varmaz mütevazî bir içki masası hazırladık. Kadırlı’dan getirdiğimiz keçi peyniri ile bir duble viskiyi içmeye koyuldu Sör Robin. Karşısındaki odanın kapı aralığından görünen eşyaları kastederek, “Bebek mi bekliyorsunuz?” dedi Çiğdem’e. Çiğdem’in yüzü kızardı. “Bekliyoruz Hocam da... Annelerimizin aceleciliği işte... Bir yığın eşya hazırladılar şimdiden,” dedi. Sör Robin, “Duran gibi konuşacağım kız!.. Neden yüzün kızardı? Çocuk sahibi olmak ayıp mı? İki gündür amasanga konusunu işleyen sen değil misin? Ana olacaksın ana!.. Bundan değerli paye olur mu?.. Sokaklar embesil dolu. Onlar da başka bir embesil bulup

evleniyor. Gün bulup gün yiyerek düzinelerce embesil peydahlayıp ortalığa salıyorlar. Düşünce üretemeyen, yönetilmeyi bekleyen insan sürüleri. Siz öyle yapmayın. Sağlıklı büyütebileceğiniz iki ya da üç çocuk yapın. Onlara iyi eğitim sağlayın. Sağlayın ki sokaktaki sürüyü olumlu yöne çevirsinler. Rockefeller'ler, Rothchilds'ler, Ford'lar gibi dünyayı ellerinde tutan duygusuzlar; yoksul ve zenci dünyalıları kökten yok etmenin yollarını bulmuşlar. Doğum kontrolü ile dünya nüfusuna istedikleri gibi yön verecek çağdaş yarı tanrılar... Neyse, benim de var iki tane. Şimdiki aklım olsaydı iki daha yapar eğitimleri için her şeye katlanırdım. Bir şey daha var ki dikkat çekici bir durum. Onu alttaki paragrafa aktaralım.”

“Bu doğum kontrolü işinin konumuzla bir başka ilişkisi var; kadın haklarıyla!..” Yüzümüze baktı. Anlayıp anlamadığımızı kontrol ediyordu. Boş bakışlarımızı görünce ipucu verir gibi, “Kontrol kimin üzerinde deneniyor?” sorusunu yöneltti. Çiğdem saf saf, “kadınların” diyerek uzattı. “Evet,” dedi, “Kadınlar kullanılıyor. Denenmiş, denenmemiş, sağlıklı, sağlıksız, yan etkisi az ya da çok onlarca ilacı kadınlara kullanıyorlar. Neden? Çünkü erkeklere kabul ettiremiyorlar. Erkekler çok akıllı oldukları için değil, kaba erkeklik egolarına sığmadığı için yanaşmıyorlar. Bu yalnızca sizin ülkenizde, benimkinde olmuyor, tüm dünyada böyle. Öyle olunca da acıyı her zamanki gibi kadınlar çekiyor.” Biz birbirimize şaşkın şaşkın bakışırken kalktı, çocuk odasına yöneldi.

Yönelir yönelmez koşan, telaşla karışıklığı toplamaya girişen, “Hocam özür dilerim, dağınıklığı görmenizi istemezdim,” diyen Çiğdem’e dikti gözlerini:

“Piyano göremedim. Pek çok şey alınmış ama o yok?” dedi.

“Aman Hocam,” diyerek araya girdim: “Müzik aleti düşüneneğimiz son şeydir. Aklımıza bile gelmez,” dedim. Bu kez bana döndü:

“Piyano da müzik de çok gerekli Uğur. Piyanoda sol el akor basarken, sağ el melodiyi çalar. İşte o zaman beynimizin iki korteksi de uyum içinde çalışır ki satranç gibi katkı sağlar beyin gelişimine. En azından iki sesle icra edilir. Bu bile önemlidir. Öyle, senfoni orkestralarındaki gibi kuyruk-lusu filan gerekmez. Alın ucuzundan bir tane. Dört yaşına geldiğinde oturtun çocuğunuzu başına. Gelişimini izleyin. Pekçok müzik aleti de yararlıdır, beyni geliştirir ama piyano kadar zengini yoktur. Polifonik sese gelelim. Çok seslilik demokrasiyi geliştiren ana etmenlerden biridir. Kırk, elli kişilik koca bir koro şarkı söylerken kimse ön plana çıkıp “ben önemliyim!” dercesine şarkıya egemen olmaz. Dört hatta sekiz sesli gruplar bile bir bütünü dile getirir ki uyum da armoni de oradadır. Yararlılığı bu kadar bilinmese önermezdim. Ayrıca şunu unutmayın; müziği seven insan can yakmaz, cinayet işlemez...”

“Uykum geldi. Nerede yatacağım?”

Koştuk. Yatak odasını, pijamasını, tuvaleti gösterdik. İyi geceler dileyerek odamıza çekildik.

Sabah erkenden kalktık. Bugün cumartesi, Avanos’a, Çiğdem’in ailesine gideceğiz. Akşam da hocaları yolcu edeceğiz. Uyandırmaktan korktuğumuz için ayaklarımızın ucuna basarak kahvaltı hazırlıyoruz.

‘Aman bir eksiğimiz olmasın!’ diyerek kaçıncı kez masanın üzerini tarıyor gözlerimiz. Artık uyandırayım Sör Robin’i derken telefon çaldı. Ahmet Ünsal hocamız arıyor. “Sıkma, börek hepsi tamam, bize gelin.” “Robin Hocam uyuyor,” dedim. Kışlalı’nın kart sesi geldi uzaktan: “Uyumaz bu saatte. Bulup getirin onu. Pelin Yenge peynirli sıkma yaptı ki beş dakika içinde gelmezseniz kimseyi beklemem.”

Robin Darwin’in kapısına gittim. Çalacakken aralıklı olduğunu gördüm. Baktım, yatak düzeltilmiş, pijama katlanıp üzerine konmuş. Kendisi yok. Pencereye koşunca gördüm, aşağıda. Bahçe komşumuzun yavuz köpeğiyleydi.

Kimseyi yanına sokmayan hırçın köpek onunla sahibiymiş gibi oynaşıyordu. Şaştım kaldım. Büyük insanların yalnızca uğraş alanlarında değil, yaşamın her kesitinde büyük oldukları bundan daha iyi anlaşılmazdı herhalde.

Çiğdem’le indik, onu da alarak Ünsallara vardık. Daha dış kapıda yanmış ufra kokusu çavdı burnumuza. “Robin gel hele. Şimdi dünyanın en lezzetli sandviçini yiyeceksin. Hadi yanıma gel,” diyerek masaya oturttu Duran Hoca.

Biz de oturduk. Sağolsun, Pelin Hanım pek çok şey hazırlamış. Sıkmanın hamuru dün gecedен mayalı, eski hamur dediklerinden. Börekleri de ondan yapmış. Ispanak böreği acılı, çökelek böreği kekikli. Sıkma da iki türlü; peynirli ve salçalı-soğanlı. Anlayacağınız Çukurova işi. Sağolsun Çiğdem’im, benim için yapıyor ama annemden kalan o tadı bulamıyorum bir türlü. Ama Pelin Abla’nınkinde buldum doğrusu. Her birinden birer tane yiyince karnım alabildiğine doydum.

Çayları içtikten sonra kalktık. İki arabayla gidecektik. Arkadaşın biri, “Tek arabayla gitsek de birbirimizin sohbetini dinleyebilirsek,” deyince Tarih bölümünden doçent Metin’i aradım. Onun arabası büyüktü. Metin’le karısı da katılınca sekiz kişiyle yola çıktık.

İki buçuk saatlik yol nasıl geçti anlamadık. Sör Robin’le Kışlalı’nın şakalaşmalarıyla, tarih ve arkeoloji bilimlerinden seçkin anlatımlarla bitiverdi. Doğruca atölyeye vardık. Kaynanam ve kayınbabam bekliyorlarmış. Çiğdem yorgunluk kahvesi yapıp dağıttı. İctikten sonra atölyeyi gezdik. Tezce gezip çıkacaklarını sanırken iki hoca kimi testiler ve insan figürleri üzerinde İngilizce’yle uzun uzun konuştular. Bunların üç, hatta dört bin yıl önceki ana tanrıça betimlemeleri olduğu konusunda birleştiler. Kayınbabamın yaptığı dört ayrı formdaki amasanga heykelciklerini pek beğendiler. Robin Darwin birini eline aldı. Görüntü ve ses aldığım kameraya dönerek İngilizce anlattı:

“Şu anda Kapadokya’nın merkezindeki Avanos’tayız. Elimde tuttuğum heykelcik bir amasanga yontusu. Dünya tarihine yanlış

biçimde “amazon” olarak geçen tanrıça Ma’nın rahibeleri. Önünde durduğum şu dükkân da MÖ bin iki yüz kırk yıllarında yaşamış Venassa kraliçesi Antahsum’un evi. Antahsum Hitit dilinde çiğdem demektir. Sonra, MS bin iki yüz kırk yıllarında bu kez bir Selçuklu melikesi yaşamış. Onun adı Mahmure’ymiş yani Çiğdem çiçeği demekmiş. Yedi yüz yirmi yıl sonra, bugünkü sahibesinin adı da Çiğdem. Burada tarih yaşıyor. (The historia is living here.)”

Bizlerden büyük bir alkış koptu. Duran Hoca yanımıza yaklaştı. “Biz anlatsaydık fazla ilgi görmezdik. Bu çektiğin görüntüden Robin’in birkaç fotoğrafını çıkar, dükkânın uygun yerlerine as. Bak turistler nasıl kapışıyor amasanga yontularını. Babanlara iyi bir gelir sağlar.”

Çiğdem, “İlk işim şu arsaya bir küçük müze yapmak Hocam. Üç bin iki yüz seksen beş yıl önce yaşamış olan Kraliçe Antahsum’un bileziği ile yedi yüz yirmi yıl önce yaşamış Mahmure Hatun’un mektubunu orada sergilemek. Sör Robin Darwin hocamızın bu konuşmasını kullanacağız evet ama geliri babamlara değil müzeye aktarılacak,” dedi.

“Aferin kız. Öyleyse benim fotoğrafımı da kullanabilirsiniz.”

Sör Robin duymuş, yaklaştı. “Onun fotoğrafı konacaksa benimkini kaldırın. Benim gibi yakışıklı biriyle şu kaba saba adam, ıh, hiç olmaz!”

Kışlalı gülmeye başladı. “Aklıma bir fıkrayı getirdi bu yakışıklı,” diyerek söze girdi: “Doğduğum yer Kozan’ın bir beldesidir. Yeni belediye olduğunda ilkokuldaydım, hatırlarım. Yıllardır muhtarlık yapan Hacı Sabri bu kez belediye başkanlığına aday olmuş. Ta Adana’ya gidip afiş yaptırmış dört tane. O zaman fotoğraf motoğraf bilmeyiz, Arapça tasvir denir bozulma “tavsır” deriz fotoğrafa. Kozan’a giren dört köy yolunun her birine bunları astırmış. Astırmış ama ertesi gün köylülerden, “Hacı Efendi eşekler senin tavsır görünce ürküyorlar. N’olur onları kaldırt,” diyerek şikâyetler gelmiş. “Ulan bir kâğıt parçasından eşek niye ürksün?” dese de oy kaybına uğramamak için kaldırtmış. Gerçekte

herifin suratı çok çirkinmiş. Eşekler o suratı görünce ürküyorlarmış. Robin haklı, benimkini kaldırın.”

Gülmekten masaya kapanıyoruz. Sör Robin utkuyla sırıtıyor.

Ma'nın Başına Gelenler

Birlikte müzenin kurulacağı arsaya vardık. Kaynanam, kayınbabamla on kişiyiz. Kışlalı durmadan anlatıyor, pür dikkat dinliyoruz. Bir ara Çiğdem'e, Danişmend Çavlı'nın evi neredeymiş?" diye sordu. Çiğdem de gösterdi; "Sarıtış dediğimiz şu tepecğin başındaymış. Yalnızca temel izi var, o da belli belirsiz durumda.”

“Duvarlar?.. Duvarlar önce içine çöker, bir taş yığını kahr. O durumda temel nasıl belli olsun?”

“Duvar kalmamış ki!”

“Nasıl olur? Yel almadı ya taşları?”

“Elbette yel almaz hocam. Çobanlar, çocuklar kayaları birer birer aşağıya, Kızılırmak'a yuvarlayıp yarıştırlarmış. Tabii, bir kerede değil bu. Defalarca süren bu yarışlar duvar bırakmadığı gibi temel taşlarından da göttürmüş. Nereye git-tiler, diye araştırdığımda annemin amcası; “Taş hem iri, hem de yuvarlak olmalı ki ötekini geçsin. Köşeli taşların kenarlarını yuvarlaklaştırmak için gerekirse akşama dek uğraşırdık,” diye anlatmıştı. “Çünkü sonuçta binmece oynanacak; yenilirsen rakibini yarım saat sırtında gezdirmek var.”

Güldük, “Çocukluk işte!” dedik. Sör Robin, “Ben anlamadı binmek?” deyince Kışlalı İngilizce açıkladı. O zaman, “Ha, anladım. Ama ben oynamazdı seninle,” dedi.

“Niye?”

“Benim taş yenilir, sen ayı gibi yüklenirdin. Ben de öldüm!”

“Ne güzel işte, dünyadan bir gâvur eksilirdi,” demesiyle koptuk. Kaynanam kulağıma,

“Abaruu, dil bilmez bir gâvurun yüzüne gâvur, diyor bu hocan. Kavgaya tutuşmasın bunlar?” dedi. Dedi ya onu duymuş Kışlalı. Tiyatral beden hareketleriyle kaynanamın yanına geldi. Sağ elinden tuttu, gürleyerek konuştu:

“Bu memlekette beni en iyi bu kardeşim anladı. Gâvura gâvur demem gerektiğini söyledi.”

Kaynanam şaşkın. Şaka mı, ciddi mi, diye yüz ifadelerini anlamaya çalışırken Sör Robin koşarak geldi, öteki elini kavradı kaynanamın.

“Gördünüz leydi, duydunuz bu zalim adamın sözlerini. Benim gibi bir garibe, üstelik dil bilmez birine ‘gâvur’ diyor.” Kaynanamın elini bıraktı. Oracığa oturuverdi. Başını omuzları içine çektikten sonra boynunu eğdi. Sanki ağlıyor.

Kaynanam şaşkın, bir ona bir ötekine bakar. Acıdım. Çiğdem de acımış, yanına vardı. Bu iki adamın büyük bilgînler olduğunu ve ikisinin de iyi birer sanatçı olduklarını söyleyince rahatladı. “Gelgelelim, aynı zamanda ikisi de çocuk bunların,” deyince herkes patladı. Kaynanam bu kez Çiğdem’in yüzüne bakıyordu şaşkın şaşkın.

Soğuk mezeler çıkardık. Bira, şarap, viski ve rakı var. “İsteyen kadehini doldursun,” dedim. Viski Sör Robin içindi. O da rakı istedi. Yemeğe zaman vardı daha. Birer dubleden sonra ırmak boyuna çekti bizi Kışlalı.

İyonyalı Hippos balıkları şurada tutmuş olmalı, rubaum Şaşama’nın evi burada, tanrıça Ma’nın tapınağı şu sırtta olmalı diyerek Kızılırmak köprüsüne vardık. Kışlalı, “Çok tanrılı yaşamdan tek tanrıya geçildiği yıllarda, eski tanrılara büyük kötülükler edilmiş. Tapınakları yağmalanmış, kirletilmiş. Öyle ki, birkaç yüz yıl sonra kimi tanrı ya da tanrıçanın adı bile anılmaz olmuş,” diyerek anlatımını sürdürdü:

“Ne var ki Anadolu’da Ma, Yunanistan’da Zeus, Akdeniz ülkelerinde İsis gibi sevilen tanrıça ve tanrılara fazla yüklenilememiş. Çünkü halk bunları severmiş. Epeyce sürmüş bu sevgi. Gel zaman git zaman, bakmışlar olacağı yok. Yunanistan’da ve Anadolu’da Hristiyanlığın devlet dini

kabul edildiği ve alıp başını gittiği yıllarda, hedefe oturtulmuş bu ikili. Tanrıça Ma doğurgandı, üretendi, yaratıcıydı. Tapınağının kapısı o nedenle kadın cinsel organı biçiminde yapıldı. O yıllar aynı zamanda kadınların eve kapatılmaya başlandığı, namus kavramının uçkurla düşünüldüğü yıllar. Kutsal tanrıçayı tahtından indirmenin tam zamanı. Onun yaratıcılığı, toprak ana oluşu falan filan yok sayıldı. Yalnızca kadın organıyla söylenmeye başlandı. Ma adını tersinden yazarak ve yanına resmini çizerek gülünç hale getirdiler. Dağlara, taşlara kireçle, kömürle vajinaya benzer iki dudak ve altına AM yazıldı. Anlıyacağınız Ma gitti Am geldi. Zamanla sövgüler de buna yamandı.” O sırada kadınların yüzü kızardı. Özellikle kaynanam sırtını çevirdi sözcükleri duyunca.

“Gariban Zeus da suçlanarak atıldı tahtından. Adı zamanla ‘deus’ oldu, daha sonra da ‘deyyus’ biçiminde yazılıp söylendi. Bir zamanlar yalnız insan soyunu değil, tanrı ve tanrıcaları hizaya getiren, öfkeliğinde yıldırımlar saçan ulu tanrı bir kadın satıcısı, bir pezevenk olarak anılmaya başlandı.”

“Bu işlerin arkasındaki yağ fıçısı rahipler başarıya ulaşmıştı. Kendini bile koruyamayıp genç yaşta öldürülen İsa’yı yarı tanrı, onun boynu bükük annesini de tanrı anası yaptılar. Biliyorlardı ki bu güçsüz ikili onca insanlığın hizmetine yetemeyecek, kalan pek çok işleri kendileri yapacaktı. Onların mutluluğu için yine onların parasıyla dev kiliseler yapılacak, ölünce rahat etmeleri için cennetin tapusu dağıtılacaktı. Gökyüzünü delen katedraller de yaptılar, tapu da dağıttılar. Mutlu etmeye söz verdikleri halk acından ot kökü yerken onların gerdanları birkaç boğum daha büyüdü.”

“İslam dünyasında farklı mı oldu? Hayır. Bir örnek göstersem yeter: Batılının Muhteşem Süleyman dediği sultan, adının anılması için Süleymaniye Camisi’ni yaptırdığı yıl devlet bütçesi beş yüz yirmi milyon akçedir. Bunun yalnızca yüz yirmi milyonu Anadolu’ya hizmet için ayrılır. Kalan dört yüz milyon sarayda tüketilir. Ve işin en acı yanı o yıllar

yaşanılan olağanüstü kuraklık nedeniyle Anadolu’da beş-altı milyon köylü açlıktan ölmüştür. İşin bir başka acı yanı ise tarihçilerin bu gerçeği görmezden gelmeleridir. Siz ne dersiniz Metin Bey?”

“Evet, öyle hocam. Ben yakınçağ tarihçisiyim ama Osmanlı tarihi ilgi alanımda. Ne yazık ki Mustafa Akdağ’ın dışında bu konuyu araştırana duymadım. Değerli bilim adamı Akdağ da sizin anlattığınızı söylemiştir.”

“Taner Timur’u, iktisatçı Korkut Boratav’ı, Doğan Avcıoğlu’nu da bu konuya emek verenler arasında gösterebiliriz. Ama ne yazık ki, geri kalanlar ve kürsü sahibi onca profesör, ‘Devletin hoşuna gitmeyebilir,’ diyerek Anadolu’nun toplumcu tarihine el atmadı. Böylece geçmişini bilmeyen, cahil bir toplum yaratıldı. Osmanlı tarihini, Kanuni’nin seviştiği kadınlar olarak bilen bir grup doğdu ne yazık ki.”

O sırada Metin söz istedi: “Aklıma geldi. Bu ünlü Kanuni’nin babası Yavuz döneminde bile amasanga savaşçıları varmış. Dulkadirli Türkmenlerinin o zamanki beyi Şehsuvaroğlu Ali, altı yüz kişilik atlı bir kadın birliği ile Mısır seferine katılmış. Pek yararlı olmuşlar. Onları ödülendiren sultan, birkaç yıl sonra Ali Bey ve aile efradını İstanbul’a davet etmiş. Sonra ne olmuş biliyor musunuz? Oraya varmadan, Gebze yakınındaki bir dere, en küçük çocuğa kadar tüm zürriyetini kılıçtan geçirtmiş Osmanlı sultanı...”

“Bağışlayın göt korkusu derler buna. Başarılı, sevilen birine katlanamaz diktatörler. Ayrıca o çağlara kadar yaşayıp gelmiş bir amasanga birliğini duymamıştım. Ama bu bilgi ve adı geçen Mısır bana başka bir şey anımsattı: Bilirsiniz fellahlar binlerce yıl İsis inancıyla yaşadı. Tek tanrılı inançlar onu hemen yıkamadı. Böylece, yüzyıllar sonra kurulan Fatımi Devletine adı verilen peygamber kızı Fatma’ya İsis’in sevgisini yüklediler. Bunu Kahire sokak insanlarını anlattığı öykü ve romanlarında pek güzel anlatır Necip Mahfuz. Bir kahramanını şöyle yakartır Midak Sokağı’nda: “Ey her isteğimize cevap veren Hanımların

Hanımı!.. Merhamet Et!..” İşte o Hanımların Hanımı, Fatma’dır, esası ise İsis’tir tabii.

Dilim şişti yahu. Biraz da şu yakışıklıyı konuşturun. Hem de acıktım. Gıyas kardaş şuralarda simit filan satan yer var mı? Benim gibi bir ana kuzusunu böyle aç bırakmak günahattır.”

“Kuziya bakın kuziyaa... O kuzi şimdi ölse mezarını kimse kazmaz. ‘Bu kadar büyük mezar kazmaz biz,’ derler. Kazarlarsa da küçük olur, ayakların kalır dışarıda.”

“Gülten Bacı gördün mü!.. Dil bilmez dediğin bu gâvur neler söylüyor benim için?”

“Aman hocam, bana sorma. Sizin şakanızı, ne dediğinizi hiç anlayamıyorum.”

Kahkahalar sokağı dolduruyor.

Aşevi yakın. Cappadocia Restaurant. Sahibi Kadir usta Adanalı. En sadık müşterilerinden biri de benim. Avanos’a her varışımda ilk durağım orasıdır. Çiğdem’i de alıştırdım çiğ soğanlı Adana kebabına. Sabahtan beri uyarı üstüne uyarı göndermiştik: “Pişmiş soğan salatası da olsun ha!.. Kebab çok yağlı olmasın!.. Bazlamalar iyi pişsin lütfen!..”

On kişi girdik kapıdan. Keskin bir soğan kokusu çavdı burnuma. Kadir Usta külhanbeylik kokan bir kibarlıkla karışladı. Uygun bulduğumuz yerlere oturduk. Oturduk ya, gözüm Sör Robin’de. Daha kapıdan girerken yüzü buruşmuştu. Soğandan olacağı aklıma geldi. Ünlü bir Türk gazetecinin yıllar önceki bir gezi yazısını anımsadım. Şöyle yazıyordu: “Kaç gündür Avrupa kentlerini dolaştım. Olağan dışı bir kokuya rastlamadım. Ama Yeşilköy’e inmeden, daha havadayken kebabçılardan yayılan çiğ soğan kokusu havayı sarmıştı. Gözüm bağlı olsa bile Türkiye’ye geldiğimizi anlardım.”

İkimizin dışarıdaki bir masada yemek yememiz gerektiğini söyleyerek izin istedim. Kalkıp giderken teşekkür anlamında kolumu sıktı Sör Robin.

İlk bir sonbahar güneşinde uç masanın birine geçtik. “Oh be, dünya varmış. Az daha var ben çıkarmak,” dedik-

ten sonra İngilizce konuştu yemek boyu. Gelen soğan salatasını geri gönderdi. Kebap tikelerini bazlamaya sarıp yeme- me baka baka kendisi de yaptı, yedi. Bu arada şunları konuştu:

“Profesörleriniz bilimi bırakmış, öğretim makinesine benzemişler ama ülkeniz tam bir arkeoloji tarlası. Burada akademisyen olmak, profesör olmak zor değil. Sen öyle yapma. Ara, çalış, bul, oku. Kızılırmak yayı içinde el değ- memiş onlarca höyük var. “Birisi bulsun açsın da ben oku- yayım,” deme. Açılmasana yardım et. Bulunan tablet ya da işareti ilk sen oku. Böylece birkaç yeni sondajın ilk okuya- nı sen olursan uluslararası bilim dünyasında adın tez duyul- lur. Onun yanında kayalıkları ve mağaraları dolaş. Hitit tab- letlerinden önceki Luvi, Neşa işaret yazılarına rastlayabilir- sin. İşte, altın hazine onlardır. O zaman böyle memur ruhlu rektörlere eyvallahın kalmaz. Hangi üniversitede ciddi bilim yapıyorsa oraya çağrılırsın. Kitap, kaynak olarak benden isteyeceğin her yardıma hazırım. Şu kâğıda e posta- mı yazdım. Aklına bişey takılırsa istemekten çekinme. Ciddi bir çalışma yaparsan tanınmış dergilerde yazının çık- masını sağlarım. Bizim branş emek ister ama meyvesini tez verir. O meyvelerin bu topraklarda bol olduğunu unutma. Çiğdem’in çalışması Duran’ı heyecanlandırmış, benim de gelmemi sağlamıştı. İyi ki gelmişim.”

Yemeklerimizi bitirince kalktım, Sör Robin’dan izin iste- yerek grubun yanına vardım. Kahvelerini içiyorlardı. Duran Hoca çoktan Kadir Ustayla ahablığı kurmuş. Dışarıdaki Sör Robin’i gösterdikten sonra, “Bak şu adam İngiliz. Ve de ünlü bir bilim adamı. Lokantana bunun gibi ünlü insanların gelmesini ister misin?” diye sordu.

“Kim istemez Hocam?”

“O zaman adını değiştireceğiz buranın.”

“Niye ki?”

“Daha iyi, daha anlamlı bir ad koyacağız. Söz gelişi, Amasanga Aşevi.”

“Aşevi’ni anladım da o zamazingo gibi şey ne demek?”

“Zamazingo değil, amasanga. Yani melek gibi bişey. Ayrıntılarını Uğur Hoca anlatır sonra. Eğer değiştirirsen Avrupa’dan çok müşteri gönderirim.”

“Madem iyi bişeymiş, siz de önerdikten sonra!..”

“Anlaştık, lokantanın telefon numarasını ver.”

Uğurlama

Zaman azalmıştı. Esenboğa’ya vaktinde varabilmemiz için çıkmalıydık. Kaynanamla, kayınbabamı kasabada bıraktık. Ankara yoluna girdiğimizde en öndeki Sör Robin başını çevirdi. “Ulan Duran, (Ulan kelimesini yeni öğrenmiş, yerli yersiz kullanıp duruyordu) biz şimdi niye gitmek yok Adana’ya, Kazan’a?”

“Kazan değil, Kozan!”

“Her ne ise oraya işte?”

“Oralar tümüyle soğan kokar, aynı lokantanın içi gibi.”

“İh, gitmeyelim öyleyse.”

Gülerek, söyleşerek vaktinde vardık. Bilet işlemleri yapıldı. Gitmeden önce Ünsal Hoca’yı karşısına aldı Duran Kışlalı. “Bak Ahmet, bu gençler kürsü hocaları gibi değil, bir şeyler yapmak istiyorlar. Birkaç yıl sonra uluslararası literatürde adlarını göreceğimden kuşku yok. Yurt dışında ben de Robin de elimizden geleni yapacağız. Sen de burada yapacaksın. O miymıntı rektöre bırakma işi.”

Bize döndü. “Çalışma istiyorum hepinizden. Öyle kola-yına kaçmak, aşırı masyon filan yok. Avanos’u iyi işlemiş Çiğdem. Elli kilometre ötesinde Topaklı tümülüsü var. Yüzde doksan orası da Ma tapınağıydı. Sonra Zela var,

Komana var, Kaniş var... Kiminiz kazı yapsa, kiminiz tablet okusa ortalığı sarsarsınız. Göreyim sizi,” dedi.

Ahmet Ünsal, “Ne iyi ettiniz de geldiniz. İkinize de teşekkür ediyorum. Motivasyonunuz çok etkili oldu. Şu garip Orta Anadolu üniversitesinden birkaç yıl sonra çıkacak ünlü bilim insanlarını görür gibiyim. Güle güle gidin. Canın sıkma çektiğinde çık gel Duran,” dedi.

Uçağın kapısı kapanırken Burcu, “Nasıl bir enerji yayıyorlar çevrelerine, baba gibi sevecen ikisi de,” dedi. Metin, “Onlar baba gibiye asıl baba burada,” dedikten sonra bana göz kırptı. Kırpmasıyla Ahmet Hocaya yanaştık. O bir bacağını, ben diğerini kavradığımız gibi omzumuza aldık. Uçaktan yana döndük. İkisi de pencereden izliyor, el çırpıklarını görüyoruz. Pelin Yenge, “Yeterin, düşüreceksiniz kocamı!” dediyse de aldırmadık. Uçak gözden yitinceye kadar tuttuk. Ahmet Hoca mutlu ve de mahcup, “Duran şimdi, ‘Ulan aferin, aferin ulan’ deyip duruyordur camın ardında,” dedi.

Yorgunduk ama mutluyduk. Evlerimize girerken gece yarısıydı.”

Birinci Bölümde Bölüm Sözlüğü

Amfora: Zeytinyağı, şarap gibi akıcı ticaret mallarının taşındığı ince, uzun toprak testi.

Avret: Cinsel organın (TDK sözlüğüne göre; edep yerinin) bulunduğu kısım.

Bazlama: Yufka ekmeğin kalın ve çapı dar olanı, lavaşın incesi.

Cönk: Deri kaplı şiir defteri.

Çiğın: Omuz.

Dengbej: Sese hayat, renk, biçim veren Ortadoğulu halk ozanları.

Dokurcun: Dama oyununa benzeyen ve dokuz taşla oynanan bir oyun.

Hattiler: Hititlerden önceki, Anadolu'nun yerli halkı.

İşret: İçki, içki alemi.

Karum: Pazar yeri.

Kokar ardıç: Kerestesi hoş kokan, nadir yetişen bir ardıç cinsi.

Kuşata: Başlık parası.

Kült: İnanç, din.

Lapis lazuli: Eskiçağda aristokrat sınıfın pek önemseydiği lacivert renkli bir süs taşı.

Maşrapa: Metal ya da topraktan yapılmış, ağzı açık, kulplu, büyük su bardağı.

Merdiven Büyüğü: Hititlerde büyük kralın yerine geçecek prens.

Mina: Hititlerde en büyük değer (para) ölçü birimi, kırk şekel değerinde. 500 gr gümüş.

Rubaum: Hitit İmparatorluğu, başkent Hattuşa'da oturan büyük kral ve onun soyundan olanların yönettiği 12 kent krallığı

tarafından yönetilir. Bu her kent kralına ya da eyalet kralına rubaum denir.

Rubatun: Kent kralının karısı, küçük kraliçe.

Şekel: Hititlerin temel para birimi, 12,5 gram gümüş.

Tabarna ya da **Labarna:** Hattuşa'da oturan büyük Hitit kralının ünvanı.

Tavananna: Büyük Hitit kralının karısı, büyük kraliçe.

Toklu: Bir yaşındaki erkek koyun.

Urasa: Tıp bilimine ve din kurallarına uymayan inanç etkinlikleri, ritüel, sanaka.

Kişi Adları

Abba: Tarhundaşşalı (Silifkeli) kadın köle.

Abram: Çakmaktaşı taciri, Abba'nın eski efendisi.

Agbar: Kuzey Suriye kralı.

Almıla: Kaniş'teki (Kayseri) büyük Ma tapınağının baş rahibesi.

Ammuna: Büyük krala demir taht hediye eden Puruşanda kralı.

Anitta: Kaniş'in (Kayseri) eyalet kralı.

ANTAHSUM: Birinci bölümünün baş kişisi. Venassa kraliçesi.

Arnuvanda: Vanesa prensi, Hitit impatorluk ordusu başkomutanı, Antahsum'un ağabeyi

Apram: Arami bir kölenin adı.

Aspasya: Milluvandalı (Milet-Söke) kadın köle.

Aziyah: Ugaritli (Kuzey Suriye) erkek köle.

Debernuş: Tuvana kralı.

Defne: Aspasya'nın kızı.

Hacer: Ugaritli köle, Malik'in kızkardeşi.

Hattuşil: Kadeş Barışını imzalayan Hitit impatoru 3.
Hattuşili'nin romandaki adı.

Hippos: Milluvandalı (Miletli) erkek köle.

Lukaşas: Antahsum'un kocası, Hurrili tüccar.

Lût: Kenan ülkesi krallarından Loth'un Arapçada söylenişi.

Malik: Ugaritli (Suriye) erkek, bilge köle.

Makas-Gözlak: Hitit İmparatorluğu gizli servisinin başı.

Meleke: İmparatorluk sarayı baş odasının üç görevlisinden biri, yetkilisi.

Melida: Falcı ve sınıkcı kadın.

Mernuş: Ura (Silifke-Kızkalesi) buğday seferine katılan altın mızraklı askerlerden birinin adı.

Muvatalli: Hitit imparatorlarının en değerlilerinden. Hattuşil'in ağabeyi.

Noah: Kutsal kitaplardaki Nuh peygamber, Sümer krallarından biri.

Pentipsarri: Kizzuvatna'daki İstar tapınağı başrahibi, imparatoriçe Puduhepa'nın babası.

Puduhepa: İmpatoriçe (Tavananna), 3.Hattuşil'in karısı, İstar başrahibesi.

Ramzi: Mısır firavunu 2.Ramses'in romandaki adlarından biri.

Sauşsettari: Antahsum'un kocası Lukaş'ın Hurri dilindeki adı.

Sernuş: Antahsum'un ağabeyi.

Şaşama: Venassa (Avanos) kralı, Antahsum'un babası.

Şippura: Falcı kadın.

Şumanda: Şaşama'nın amcaoğlu ve komşusu.

Şummuri: Antahsum'un annesi, Venassa kraliçesi.

Taya: Arnuvanda'nın karısı, Antahsum'un yengesi.

Tarkun: Tuvana kralının oğlu, Taya'nın kardeşi.

Zenobya (Zennube-Zeynep): Malik'in Ugaritli karısı.

Yer Adları

Arcios: Erciyes dağının eski adlarından.

Arzava: Güneybatı Anadolu'nun Hatti dilindeki adı.

Babillum: Irak'ta, Kerbela yakınlarında harabeleri bulunan tarihi Babil kenti.

Boğazkale: Hititlerin başkenti Hattuş'ın yer aldığı Çorum ilçe merkezi.

Elefirat-Fıratu: Fırat Nehri'nin tarihi adları.

Girita: Girit adasının antik adı.

Gomarra: Lüt Gölü altında kaldığına inanılan kentlerden biri.

Halap (Halpa): Halep'in ilkçağdaki adı.
Hattuša: Hitit imparatorluğunun başkenti. Çorum Boğazkale ilçesi bitişğinde.
Hilakku: Kilikya, bugünkü Çukurova.
Hurri Ülkesi: Fırat-Dicle arasında hüküm sürmüş eski bir devlet.
Kadeş: Suriye'de tarihi bir yer adı.
Kaniş (Daha önceki adı **Neşa**): Kayseri.
Kaşga: Hitit çağında Kızılırmak-Yeşilırmak arasındaki ülke.
Kizzuvatna: Mersin-Malatya arasında yer almış dini bir krallık.
Labanon: Lübnan.
Lamassa ya da **Lamiya:** Mersin-Kızkalesi arasındaki Lamas kasabası. (Bugünkü adı; Limonlu)
Lavazantiya: Kizzuvatna ülkesinin başkenti.
Lezbos: Midilli adasının antik adı.
Maraşantiya: Kızılırmak'ın Hititler dönemindeki adı.
Milluvanda: Milet kentinin eski adı.
Ninova-Ninive: Asur ülkesinin başkenti.
Perge-Parha: Antalya doğusunda tarihi bir kent.
Pozanda: Orta Anadolu'yu güneye bağlayan önemli boğazda yer almış ilçe merkezi, Pozantı.
Puruşanda: Aksaray-Konya arasında hüküm sürmüş, Hititlerin on iki küçük krallığından biri.
Salef: Silifke'deki Göksu ırmağının eski adı.
Sayhun: Lüt Gölü altında kaldığına inanılan kentlerden bir diğeri.
Sind: Pakistan'daki İndus Nehrinin eski adı. Bu nehrin suladığı ülkeye de Sind denirdi.
Sodom: Ürdün-İsrail sınırındaki Lüt Gölü altında kaldığına inanılan bir kent.
Soloi (Soli): Mersin kentinin batı ucunda antik bir liman.
Sungaria: Sakarya ırmağı.
Şamuha: Bugünkü Sivas.
Tarhundaşya: Silifke-Karaman yöresi krallığı.
Tarsos (Tarşa-Tarza): Tarsus.
Tiranda: Malatya'nın Darende kasabası.
Troya: Truva, Çanakkale.

Tuvana (Tiyana): Niğde'nin Kemerhisar kasabası.

Tuz Denizi: Tuz Gölü.

Ugarit: Kuzey Suriye'de, bugünkü Lazkiye yakınında eski bir liman kenti.

Venassa-Zuvinasa: Avanos (Nevşehir).

Tanrıça ve Tanrı Adları

Amon: Mısır'daki antik Teb şehrinin baştanrısı.

Arinna'nın Güneş Tanrıçası: Hititlerin Hurrilerden aldığı bu tanrıça, Hepat ile birlikte kutsanır.

Elah: Arami ülkesinin eski tanrılarından.

Enkidu: Sümer mitolojisinde yer almış bir yarı tanrı. Gılgamış'ın arkadaşı.

Gılgamış: Ölümsüzlük suyunu arayan kahraman, Sümer döneminin efsanevi Uruk Kralı.

Hazzi ve Nanni: Hitit döneminde inanılan dağ tanrıları.

Hepat: Hurrilerin baş tanrıçası. Kimi yazıtta tanrıça İştâr ile özdeşir.

Humbaba: Sümer-Babil döneminin orman koruyan tanrısı. Hurriler yoluyla Anadolu'da da bilinir.

Huvasanna: Hititlerin Aşk Tanrıçası.

İştâr: Babil'in aşk ve savaş tanrısı. İmparator Hattuşil ve karısı Puduhepa döneminde Hitit panteonuna sokulmuş, baştanrıça yapılmıştır.

Kamruşepa: Hititlerin büyü ve sihir tanrıçası.

Lelwani: Yeraltı ve Ölüm Tanrıçası.

Moze: Aram diyarının Savaş Tanrısı.

Poseidon: Eski Yunanların Deniz Tanrısı. Zeus'un kardeşi ve öteki tanrıların en etkilişi.

Ptah: Eski Mısır'da zanaatkarların tanrısı.

Ra: Eski Mısır'da Güneş Tanrısı. Göz ya da nazar boncuğu ile sembolize edilirdi. O nedenle 'göz değmesi= nazar' inancı Ra kültürüne bağlanır.

Sandon: Tarsos tanrısı.

Sauşga: Hurrilerin çift cinsiyetli mabudu.

Seth: Eski Mısır'da kötülük tanrısı.

Taru: Hitit öncesi Anadolu'da uygarlık kuran Hattilerin baştanrısı. Vuruşemu'nun kocası sayılan fırtına tanrısı. Ön Asya kültürlerinin Anadolu'yu istilasıyla adı unutulmuş, yerini Hurri baştanrısı Teşup almıştır.

Telepinu: Hititlerin Gökyüzü Tanrısı.

Tyche: Hellenlerin Şans Tanrıçası.

Teşup: Hurrilerden gelme Hitit baştanrısı. Ondan yüzlerce yıl sonra ortaya çıkan ve doğuş efsaneleri benzer olan Zeus'un babası olduğunu savlar kimi tarihçiler. (E. Akurgal)

Vuruşemu: Hitit öncesi Anadolu'da uygarlık kuran Luvilerin ve Hattilerin baş tanrıçası. Özellikle Çatalhöyük dönemi ve sonrasında binlerce yıl bereketin ve yaşamın yaratıcısı olarak inanılmıştır (Toprak Ana). Kadınların altın çağıyla (anaerkillikle) birlikte anılır. Sonradan adı Ma'ya, Kybele'ye dönüşür.

Zeus: Eski Yunanların baş tanrısı. Anadolu'daki Teşup kültürünün Yunanistan'a taşınmasıyla doğduğu söylenir.

İkinci Bölümde Sözlük

Ases: Gece bekçisi.

Ateşgede: Ateş tapınağı, *azer* de denir.

Berid-i Süvari: Hızlı posta örgütü.

Bezm: Saraylıların eğlence toplantısı.

Bezzaz: Manifatura eşyası satan kimse.

Buhurcu: Deve kervancılığı yapanlar.

Bük: Akarsu boylarındaki verimli düzlükler.

Car: Çare, umut.

Çeri: Asker.

Danışmend: Danışman, danışılan kişi.

Denk: İki yanı eşit ağırlıktaki hayvan yükü.

Dılmaç: Tercüman, çevirmen.

Dividdar: Selçuklu döneminde yöneticinin özel kalem müdürü.

Ehrimen: Mecusilerin (Ateşperestler) taptıkları kötülük tanrısı.

Emirdat: Adalet işleri yöneticisi.

Eprimek: Bozulmak, çürümek.

Eş'arilik: Akılcı mutezile görüşüne karşı oluşmuş, dogmacı Sünni İslam görüşü.

Halayık: Odalık, cariye.

Hınzır: Domuz.

Hilat: Ödül için değerli kumaştan dikilmiş kaftan.

Hürmüz: Mecusilerin (Ateşperestler) iyilik tanrısı.

Hürremi: Eşitlik isteyen halk Mazdek öldürülünce karısı Hürrem'in çevresinde toplanır. Hürrem'le birlikte mücadele edenler bu adla söylenir.

İmrahor: (Emir-ül Ahur), ahır amiri.

Kandura: Boyundan ayak topuğuna kadar inen, uzun kollu erkek Arap giysisi.

Karkas: Kemikli et.

Karmati: Onuncu yy. Güney Irak'ta ortaya çıkmış, eşitlikçi bir mezhep.

Katülük: Katolik Haçlı ordusu Kudüs'e giderken, İslamdan çok, Ortodoks halklar içinden geçtiler. Ve geçtikleri yerde cinayet, ırza geçme, talan gibi her kötülüğü yaptılar. O nedenle "Katolik" sözcüğü bir küfür kelimesi "katülük" olarak yüzlerce yıl Anadolu'da yaşadı.

Külek: Akışkan maddeler konan kapaklı tahta kova.

Muğ: Mecusi (ateşgede ya da azer) rahibi. Kimi mecusiler "muğ-bit" olarak da söylüyorlar.

Mutezile: Yazgıya, kadere karşı çıkan, akılcılığı öne süren islam felsefesi.

Nifir: Orta Asya'nın nefesli çalgılarından. Bolkar yörükleri zurna ya günümüzde de "nifir" derler.

Oğuzca: Oğuz Türklerinin dili. (Türkmenistanlı, Azeri, Türkiyeli)

Pavlakiler: Divriği yöresinde yaşamış ilk Hıristiyanlardan. Eşitlikçi, kadınlara saygılı ve kilise otoritesine karşı oldukları için dışlanmışlar; zamanla Bektaşî-Alevî Türkmenlerin içinde eriyip kaybolmuşlardır.

Pehlevîce: Eski İran dillerinden.

Sabiilik: Eski çağlarda Ön Asya'da yaşam bulmuş bir inanç.

Sadak: Ok torbası.

Saraç: Atlar için koşum ve eyer takımı yapan kimse.

Satrap: Perslerin sömürge valileri.

Süymel: Kemerli olmayan, biçimli burun.

Şinik: Sekiz kilogramlık tahıl ölçüğü.

Taşıyağı: Ham petrol.

Tedrisat: Öğrenim.

Tirad: Kişinin tek başına uzunca konuşması, monolog.

Tunik: Boyundan dize kadar uzanan giysi.

Türkmen: Arapça “Türk-i İman’dan; iman etmiş, müslüman olmuş Türk demek.

Yuğmak: Toprak damların yağışlı zamanlarında su akıtmaması için loğ ile sıkıştırılması.

Kişi Adları

Adil: Çiçekçilik yapan Halepli Yezidi.

Ahi Evran: Ahi örgütünün başı ve Nasrettin Hoca’nın lakabı.

Alaaddin Mirza: Mahmure’nin babası, Evenüs yöneticisi.

Amasanga: Çavlı’nın birlikte yaşadığı iki arkadaşı; Tamara ve Anceliki.

Anceliki: Çavlı’nın Aşkelon’da tanıştığı Santorinili fahişe.

Ares: Anceliki’nin göstermelik kocası.

Arif (Apostol): Çok dil bilen bilgili köle.

Asuman: Mahmure’nin ablası.

Baba İlyas: Amasya’da idam edilmiş, yarı şaman bir Türkmen önderi.

Baba İshak: Baba İlyas halifesi. Babalı isyanını başlatıp yöneten önder.

Bağa Tarkan: Sultanın danışmendlerinden biri.

Bakire Meryem: Hz.İsa’nın annesi.

Banu Çiçek: Mahmure’nin halası, Çavlı’nın kızkardeşi.

Bedirhan: Bağdat’taki kervancı yamağı.

Benefşe: Şam ateşgedesindeki Azerbaycanlı hizmetçi kadın.

Beyce: Kutalmış Beyin karısı.

Bilal: Nasır’ın Habeş kölesi.

Çavlı: Mahmure’nin babasının amcası. Romanın en uzun bölümünü işgal eden kişi.

Daryuş: Musul’daki ateşgede rahibi.

Demirtaş: Artuklu Türkmenlerinin Beyi.

Elizabet: Anceliki’nin ev arkadaşı Aşkelonlu fahişe.

Gazali: MS 1100’lü yıllarda yaşamış, İslamda akılcılığa engel olmuş din adamı.

Gökçe: Mahmure’nin annesi, Artuklu beyinin kızı.

Gökçecek: Mahmure'nin kızı.

Gültekin: Şam bölgesindeki Avşar aşiretinin yaşlı süvari subayı.

Güntekin: Hoca Seyfeddin ve Çavlı'nın babaları.

Ertokuş: Şamlı Türkmenlerinden kılıç ustası.

Jozef (Yusuf): Süvari birliğinden Çavlı'nın yol arkadaşı.

Hişam: Çavlı'nın okuma yazma öğrettiği felçli çocuk.

Hammurabi: Sümer ve Akkad'ları yenerek imparatorluk kuran Babil kralı. Köle yükümlülükleri üzerine oluşturduğu yasa ünlüdür.

Hristo: Kayzeriyya piskoposu.

Hoca Nasrettin: Ahi Evran'la aynı kişi. Yirmi iki kitap yazmış bir bilge ve yılan zehrinden ilaç yapan bir hekim. Aynı zamanda Ahi örgütünün başkanı.

Hoca Seyfeddin: Mahmure'nin babasının babası.

İbrahim: Sungur'un kervanında bir Arap korucu.

İbni Sina: Buharalı bir Türk. Tıp bilimi başta olmak üzere matematik, astronomi, fizik, kimya ve müzik konularında eser vermiş bir filozof.

İlgazi: Artukluların Mardin atabeyi.

İlyas (Elijah): Palmira'nın eski halkından, yaşlı bilge.

Innocentius 3: 1198-1216 yılları arasında görev yapan, 4. Haçlı Seferi ve 1212'deki Çocuk Haçlı Seferine ön ayak olan papa.

Kadir: Bağdat'a gidip gelen Evenüslü kercancı.

Karatay (Celaeddin): Anadolu Selçuklu Devletinin yükselme ve gerileme devirlerinde görev yapan, Rum dönmesi, başarılı devlet adamı.

Karadonlu Can Baba: Babalı İsyanına katılan derviş liderlerinden.

Kutalmış: Şamlı Türkmen beyi.

Leon: A. Mirza'nın Ermeni arabacısı.

Mariam (Meryem): Hoca Seyfeddin'in ikinci karısı.

MAHMURE: İkinci bölümün baş kişisi.

Manuşag: Tamara'nın Ermeni hizmetçisi.

Mazdek: Zerdüş'tün yardımcısı baş muğ. Herşeyi paylaşmayı savunan tarihin ilk eşitlikçisi.

Menteş: Hacıbektaş'ın Babalı İsyanında öldürülen kardeşi.

Mesih (Kurtarıcı): Hz. İsa'nın adlarından.

Mirza: Bir kervancıbaşı.

Molla Celil: Eminiyye Medresesinin baş müderrisi.

Molla Seydi: Alaaddin Mirza'nın Kayzeriyya medresesindeki hocası ve yönetici.

Molla Tahir: Şam Eminiyye Medresesinin Din Felsefesi müderrisi.

Mor Antuan: Mardin Süryani kilisesi piskoposu.

Nasır: Şamlı ipek ve barut tüccarı.

Ömer Hayyam: Rubai şiir türünün kurucusudur. Matematik, fizik, astronomi ve tıp ilimlerinde çalışmalar yapmış İranlı bir bilgindir.

Rukiye: Nasır'ın küçük karısı Tamara'nın Arapça adı.

Rüstem: Şam'daki ateşgedenin muğ yardımcısı.

Salman: Şam'daki ateşgedenin rahibi.

Safiye: İpek tüccarı Nasır'ın büyük karısı.

Selver: Şamlı Türkmenlerinden bir kızın adı.

Seyyid Burhaneddin: Mevlana'nın Kayserili hocası.

Sökmen: Artuklulardan, Hısn Keyfa beyi.

Sungur: Topaklı Türkmenlerinden bir kervancıbaşı.

Suşrata ve Aryabhata: Hintli doktor ve Hintli matematikçi.

Sümbül (Narsis): Alaaddin Mirza'nın Konya'daki erkek hizmetçisi.

Şahpur: Kirmanşahlı tüccar.

Şayma: Daryuş'un küçük kızı.

Şems-i Tebrizi: Moğollar için çalışan Mecusi bir şair.

Şerafeddin: Mahmure'nin kocası, Kayzeriyya valisi.

Şeyh Kemalettin: Alaaddin Mirza'yı danışmendliğe kabul eden baş danışmend.

Tamara: İpek tüccarı Nasır'ın genç karısı Rukiye'nin asıl adı.

Teofilos: Leodikya (Denizli) Akademiasında din dersi veren rahip.

Tuğrul: Homslu bir Türkmen.

Yasemin (Sofia): Alaaddin Mirza'nın Konya'daki kadın odalığı.

Zenobya: MS 229-274 yılları arasında yaşamış Palmira Kraliçesi.

Zerdüş: Mecusilik ya da ateşe tapma dininin kurucu peygamberi.

Yer Adları

- Akka** : İsrail'in Akdeniz kıyısında bir liman.
- Ane**: Kuzey Irak'ta, Fırat kıyısında bir kasaba.
- Aşkelon**: İsrail'in Akdeniz kıyısında bir kent.
- Bağdat**: Irak'ın başkenti. Abbasi ve Selçuklu döneminde dünyanın en gelişmiş kenti.
- Bayburt**: Doğu Karadeniz Bölgesinin bir iç kenti.
- Bombay**: Batı Hindistan'da büyük bir kent.
- Deyr-i Zor**: Suriye'nin Fırat kıyısında bir kasaba-kent.
- Deyrüzzaferan**: Mardin yakınındaki ünlü Süryani manastırı.
- Divriği**: Sivas ilinin bir ilçesi.
- Diyarı Bekir**: Diyarbakır.
- Diyarı Rum**: Anadolu.
- Efes**: İzmir iline bağlı antik bir inanç merkezi.
- Elbistan**: K.Maraş ilinin bir ilçesi.
- Erzan-ı Rum**: Erzurum.
- Evenüs**: Avanos, Nevşehir'in bir ilçe merkezi.
- Halep**: Kuzey Suriye'de önemli, tarihi bir kent.
- Hama**: Suriye'de; Halep-Homs arasında bir kent.
- Hamedan**: İran'ın iç-batı bölgesinde bir şehir.
- Hısın-ı Keyfa** : (Hasankeyf) Batman iline bağlı, Dicle kıyısında bir ilçe merkezi.
- Hind**: Hindistan.
- Homs** (Humus): Hama ile Şam arasında bir Suriye şehri.
- Horasan**: Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Kuzeydoğu İran bölgesi.
- Hoy** (Khoy): Batı İran'da, Tebriz yakınlarında bir kent.
- Kayzeriyya**: Kayseri'nin eski adlarından.
- Kerkük**: Kuzey Irak'ta bir şehir.
- Kırşehir**: Kırşehir'in Osmanlı dönemindeki adı.
- Kirmanşah**: Batı İran'da bir şehir.
- Lût Gölü**: Ölüdeniz de denilen Ürdün-İsrail arasındaki göl.
- Maarra**: Batı Suriye'de, Halep-Homs yolu üzerinde bir küçük şehir.
- Malya Ovası**: Kırşehir ilinde, Seyfe Gölü batı kıyısındaki düzlük.

Mezopotamya: Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan yer.
Midyat: Mardin ilinin bir ilçesi.
Milet: Aydın ili içinde bir ören yeri.
Musul: Kuzeybatı Irak'ta bir kent.
Niksar: Tokat ilinin bir ilçesi.
Palmira: Doğu Suriye'de, çöl içinde bir vaha kenti.
Pozanti: Orta Torosların en uygun geçitinde yer almış bir ilçe merkezi.
Ruha: Urfa'nın eski adlarından.
Samsat: Adıyaman'ın bir ilçesi.
Sayda: Doğu Akdeniz kıyısında bir liman.
Seyfe Gölü: Kırşehir ilinde bir göl.
Silvan: Diyarbakır'ın bir ilçesi.
Simirna: İzmir'in eski adı.
Sulucakarahöyük: Hacıbektaş kasabasının eski adı.
Şam (Dimaşk): Suriye'nin başkenti.
Şiraz: Güneybatı İran'da bir kent.
Tebriz: Kuzeybatı İran'da bir kent.
Tiflis: Gürcistan'ın başkenti.
Yerevan (Erivan): Ermenistan'ın başkenti.

Üçüncü Bölümde Kişi Adları

Ahmet Ünsal: Arkeoloji profesörü, rektör yardımcısı.

Aleks Babacanıs: Yunan uyruklu öğretim üyesi.

Burcu: Metin'in karısı

ÇİĞDEM Kızılırmak İpekçi: Üçüncü bölümün baş kişisi.

Duran Kışlalı: Berlin Üniversitesinde arkeoloji profesörü.

Faruk: Öğretim üyelerinden.

Gıyas: Çiğdem'in babası.

Gülten: Çiğdem'in annesi.

Kadir: Avanoslu lokantacı.

Metin: Tarih bölümünde doçent.

Mitridat: MÖ 100 yıllarında yaşamış Kapadokya Pontus kralı.

Kahramanlığından dolayı "Anadolu Kapları" olarak da anılır.

Murat: Tarih bölümünde öğretim üyesi.

Pelin: Ahmet Ünsal'ın karısı.

Robin Darwin: Oxford Üniversitesinde Eskiçağ dilleri profesörü.

Uğur İpekçi: Eskiçağ tarihi doçenti.

Yer Adları

Avanos: Nevşehir'in Kızılırmak kıyısındaki bir ilçesi.

Fenike: Alfabeyi, cam işlemeyi ve denizciliği insanlığa kazandıran

Doğu Akdeniz sahilinde hüküm sürmüş bir eskiçağ devleti.

Halikarnas: Muğla'nın Bodrum ilçesinin antik adı.

Komana Pontika: Tokat yakınında bir harabe.

Manchester: Orta İngiltere’de bir kent.

Oxford: Güney İngiltere’de bir kent.

Topaklı: Nevşehir’e bağlı, Hacıbektaş ve Avanos’a yakın bir kasaba.

Zela: (Zile), Tokat’ın bir ilçesi.

© **LİTERATÜR** TEMMUZ 2020

AMASANGA Bir Başka Adıyla Amazon

Ulusal ve yerel dergilerde halkbilimle ilgili çok sayıda yazısı yayınlanan, öykü ve romanlarıyla çok sayıda ödüle değer görülen Turan Ali Çağlar, "Amasanga" adlı romanıyla 2020 Cığlı Belediyesi Fakir Baykurt Roman Ödülü'nü kazandı.

Adları yanı sıra "Amazon" olarak tarihe geçen eşitlikçi Amasangaları anlatan bu roman, Hititlerden başlayıp Frigyalılara, Selçuklu'ya, Osmanlı'ya, Cumhuriyet'e uzayan tarihsel dönemlerin toplumsal gelişim sürecini irdeliyor.

Turan Ali Çağlar, AMASANGA ile coşku, derinlikli anlatımı, büyük emeğiyle edebiyatımızın toplumcu gerçekçi anlayışına da önemli bir katkı ekliyor.

Yer yer alaysamalı bir dil, yer yer iç sözlüken bir gerçeklikte yazılmış bu sürükleyici romanla okur, aklılarını kullanarak zorlukları aşmasını bilen yaratıcı, dirençli, boyun eğmeyen kadınlarımızı görecektir. Anadolu'yu, Anadolu'nun binlerce yıllık sesini işitecektir. Kendini de daha iyi anlayıp değerlendirecektir.

ISBN 978-975-04-0828-1

